BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
202
9 B
1

ARTISTICA LEGATORIA DI LIBRI
A. CASTELLI & C.
ROMA
Corso Vitt. Eman. 304-335

202.9.B.1

PETRI BEMBI

PATRITII VENETI, SCRIPTORIS OMNIVM POLITISSImi diſertiſsimiq́, quæcunque vſquam prodierunt, opera; in vnū corpus collecta, & ad poſtrema autoris recognitionem diligentiſsimè elaborata, quorum catalogum verſa pagina monſtrabit.

Cum rerum & uocum memorabilium Indice, in operis calcem reiecto.

BASILEAE, 1556.

OPERVM BEMBI CATALOGVS.

PRIMO TOMO *continentur:*

Hiſtoriæ Venetæ lib. XII.

De Guido Vbaldo & Eliſabetha Ducibus Vrbini.

SECVNDO.

Epiſtolarum Leonis X. *nomine ſcriptarum lib.* XVI.

Epiſtolarum familiarium lib. VI.

TERTIO.

De imitatione libellus: cui epiſtola Io. Franciſci Pici eiuſdem argumenti præmittitur.

De Aetna dialogus.

De Culice Virgilij, & Terentij fabulis.

Carminum libellus.

AD ILLVSTRISSIMVM AC SAPIENTISSIMVM VENETIARVM PRINCIPEM FRANCISCVM *Donatum, in hiſtorias Petri Bembi præfatio.*

MVltæ ſunt artes, Illuſtriſsime Princeps, quod tu minimè ignoras, cũ ad uitã ſuſtentandam inuentę, tum ad cultum, aut etiam ad iucunditatem voluptatemq; ab hominibus excogitatæ: quarũ in ſingulis qui excellenti quadam ſcientia aliquando præter cæteros præſtiterunt, magno apud omnes gentes in honore habiti ſunt. Nec verò iniuria id quidem: nihil eſt enim præſtantius, nihil omnino homini laudabilius, quàm de hominum genere bene, quoquo modo poſsis, mereri: eamq; cognationem, quam à natura habeamus, noſtra quoq; opera, hoc eſt, dandis beneficijs, arctius etiã aſtringere. Quòd ſi harum cõmoditatum utilitatumq; effectoribus tantus honos habendus eſt ſingulis, quibúsnam tandem aut literarũ, aut operum monumentis eius gloriam dignè illuſtrabimus, ſi cuius ars ac diſciplina tanta ſit, vt uniuerſa illa contineat ac complectatur? aut ſi quis harũ omnium artium moderator, & tanquam architectus, quatenus quanq;, quoq; modo progredi deceat, indicet, atq; præſcribat? eſt enim difficilis illa quidem & ardua in præclaris nonnullorum hominum ingenijs, cæterarũ omnium

princeps ac magiſtra, minimè tibi quidem incognita, facultas quædam, quæ ciuitatum procurationem ſibi uindicet, & Reipublicæ regendæ muneri præpoſita ſit. atq; eam artem, ciuilem rationem, eandemq; prudentiam licet appellare: cuius quidem diſciplinæ qui compotes ſunt, non vna modò aut altera re ſeparatim hominibus commodare ac prodeſſe, ſed vniuerſam eorum gubernationem ſuſcipere volunt: nec illud efficere ſolùm conantur, illi priuatim vt liberè, vt tutò, vt iucundè, ſed vt bene etiam beateq; publicè viuant. Quamobrẽ tanti ac tam præclari operis artifices, non vt reliquarum artium magiſtri laudibus ſolùm extollendi ſunt, ſed etiam (ſi modò dictu fas eſt) in deorum immortaliũ numero, quibus cum humanarum rerum procurationẽ propémodum cõmunem habeant, venerandi atque colendi. Atq; horum artificum veſtro in ſenatu maxima omnino facultas eſt, ſemperq; fuit, id quod res ipſa declarat: nec enim tãta, tamq; opulenta ac beata ciuitas vel cõſtitui initiò potuit, vel deinceps tantopere augeri & creſcere: nec verò vno eodemq; ſtatu, & tanquam habitu, tot ſecula, id quod nullis gentibus, vt totius vetuſtatis memoriã quamlongiſsimè repetamus, vſu euenit, manere, ſine eximia quadam prudentia, ſineq; admirabili ac diuino cùm patrũ veſtrorum, tum veſtro, qui nunc eam talem tantámq; tuemini ac regitis, conſilio. Ac video equidem pluri-

pluribus, quàm vos, gentibus aliquot annos dominatam olim eſſe ciuitatem vnam aut alteram: veruntamen (liberè enim dicam quod ſentio) imperium bello partum ſæpe feritatem, ſæpe violentiam atque iniuſtitiam, fortunæ quidem certè temeritatem ſemper habet: at bene domi conſtituta res, ſineq; ullo ciuitatis motu tot ſeculorum diuturnitate firmata, vna eademq; Reipublicæ ratio moderata & concors, ea verò tota virtutis eſt, ac prudentiæ. Itaq; in bello illæ atque inter arma cùm ſtetiſſent, in pace atq; in otio conciderunt, quippe quæ non ratione, ſed viribus nixæ erant: nec enim quietis, hoc eſt, parendi vicisſim atq; imperandi, artes didicerant: vos pacis, id eſt, iuris atq; æquitatis ſtudia, quæ vincula ſunt ciuitatis, cùm domi coleretis, nihilominus foris belli gloria floruiſtis. Etenim cùm ciuilis illa, quæ modò à me appellata ratio eſt, duabus contineatur partibus, bellicarum atq; vrbanarum rerum ſcientia & tractatione: illi, cùm bellicam laudem nimio adamaſſent opere, alteram reipub. partem incultam propemodum reliquerunt: vos vtranque quidem, ſed præcipuam, vt par fuit, maximè adepti complexiq; eſtis. Ergo ex omni Italia, tanquam è turbulento ac formidoloſo mari aliquo, tāta hominū vis ad vos confluit, veſtramq; in vrbem ſeſe, quaſi in portum, refert, vix vt iam capere tantam multitudinem ſuis illa tectis poſsit: qui cùm è ſuis ciui

tatibus in veſtrã migrant, protectiores ab iniurijs fore domi ſeſe veſtræ aduenas, quàm ſuæ ciues, certè confidunt. Maxima igitur laus veſtræ Reipub. vobisq; magnis clarisq; in ea ciuibus debetur, quæ in eo munere, quod de humanis omnino muneribus longè præſtantiſsimũ ſit, vna excellat plurimùm. Prę̨ſtant enim alij alijs virtutibus populi, vobis autem id vnum proprium perenneq; eſt, rem tueri publicam, hoc eſt, humanum genus animi ratione, non felicitate aliqua, quæ caſum habeat neceſſe eſt, & varietatem fortunę̨ propriam, conſeruare: hæc enim & ſtabilis ipſa eſt, & diuturnitatem atque adeo, quoad res humanæ ferre poſſunt, perpetuitatem, quod veſtra eſt reſpub. conſecuta, párere conſueuit. Fortunati igitur ciues tui. Te verò equidem ſemper beatum, ſemper gloriatione dignũ exiſtimaui, cùm propter multas magnasq; virtutes tuas, animi magnitudinẽ, continentiam, ſuauiſsimos, eoſdemq; caſtitatis, religionis, pietatis pleniſsimos mores, dulcem illam tuam vberemq; dicendi copiam, tum verò propter diuinam iſtam animi tranquillitatem atq; æquitatẽ. Cùm enim tot annos in hac poſt hominum memoriam clariſsima repub. ſumma cũ gloria verſatus ſis, cumq; dignitatis præſtantia quamplurimis ſemper anteieris, communis iuris æquabilitatem tranſiſti nunquã, ac ne cogitaſti quidem. Quin etiã (memini e-nimme de hoc ipſo Bembo ſæpe audire) cùm

tua te virtus multos iam ab hinc annos ad ſummam amplitudinẽ perduceret, tuaq́; pręclariſſima patria ad iſtum honoris gradū, quem vnū altiſsimū habet, ipſa te tollere cuperet atq; adniteretur, deq́; tua gloria ſolicita eſſet, liberaſti tu eam omni cura, atq; alijs quibuſdā, in iſtum locum magna quadam properatione feſtinantibus, cùm anteuertere poſſes, vltrò ceſsiſti. Magnifica uerò laus, honorem, tantum pręſertim, cuius cupiditate cæteri inflāmentur, tam modicè concupiſcere. Sed eadem tamen ipſa reſpub. ſimulac data facultas eſt, iandudum tibi debitam, tibiq́; reſeruatā dignitatem iſtam, ad te ſcilicet eundem cupidiſsimè detulit: neq; tamen, ne ſic quidem, æquabilitatem animi tui tu illam veterem amiſiſti: atq; hoc ipſo in honore maximo gerendo, cùm grauitatem ac dignitatem ſic adhibeas, quaſi reipub. humanitatem facilitatemq́; vt tuam retines, ita nec ciuitatis maximæ clariſsimæq́; maieſtas deſiderāda eſt, nec optimi præſtantiſsimiq́; ciuis humanitas requirenda. Quid, quòd duarum maximè inſignium virtutum, integritatis ac prudentię tuę, duos eſſe certiſsimos teſtes videmus, paupertatem alterius, ſummam alterius tuam apud omnes gratiam atq; autoritatem? quo quidem ex teſtimonio intelligere omnes neceſſe eſt, ita te in repub. adminiſtranda ad octuageſimū vſque annum ætatem contriuiſſe, vt publicas res ſic procurares, vt tuas; ſic autem ab ijs manus abſti

neres, vt ab alienis: ita factum eſſe vt cùm tu ſic animum induxiſſes tuum, vt bono ciui gratis reipub. ſeruiendum eſſe ſtatueres, illa contrà egregiæ tuæ erga ſe voluntatis tibi præmium, quod habuerit præclariſsimũ, laudis & gloriæ, tribuere cupierit. Ac mihi quidem in te intuenti verum omnino videri illud ſolet, quod à ſapientibus traditũ eſt: aiunt enim, homines ferreis alios, alios æreis, quoſdam argenteis animis gigni: eſſe etiã paucos illos quidem, ſed tamen nonnullos, quibus aurea animorũ natura data eſt, ijsq; ſeorſum regendarum ciuitatũ munus à Deo aſsignatũ: illos alios, quò ſua quenq; aut duritia aut vilitas impellat, ferri: at vos ex illo aureo genere natura ipſos per vos locupletes atq; honoratos, ad ſalutem ciuium, populorumq; incolumitatem, vitamq; omnium quietam & beatam ortos, nec honores concupiſcere, & diuitias contemnere, & generoſarum volucrum ritu, cœlum modò ſpectare, vbi vobis ciuitatũ rectoribus ac conſeruatoribus certum locum ac diffinitum eſſe teneatis. Quæ cùm ita ſeſe habeant, tam præclari hominum maximorum cœtus atq; concilij inſtituta, tam diuturnę reipub. moderationem, tam eximiæ ciuitatis magiſtratuum deſcriptionem, opes, & copias, tum res veſtras domi belliq; geſtas, à populis gentibusq; alijs audiri, manareq; ad poſteros, non iam ad veſtram modò gloriã pertinet, ſed etiam ad eandem ipſam, in qua uerſamini atq;

exercemini, hominũ ſalutis curam: habebunt enim exteræ nationes nõ modò quod magnopere laudent, quodq; admirentur plurimùm, ſed etiam quod imitari cupiant, vndeq; exemplum petere poſsint, qualem eſſe optimam firmiſsimamq; rempub. ac ſtatum ciuitatis maximè diuturnum maximeq; expetendum, oporteat. Quare rerũ veſtrarũ hiſtoria hæc, quam P. Bembus Cardinalis, vir idem clariſsimus, idem ſcriptor vnus omnium politiſsimus, ſcripſit, meritò & flagitata iampridem à multis eſt, & expectata ſemper àb omnibus. quid enim aut ad delectationem iucundius, aut ad diſciplinã (eſt enim hiſtoria vitæ magiſtra) grauius, conſtantiúsue eſſe poſsit, quàm ciuitatis omnium prudentiſsimæ leges, mores, inſtituta, conſilia, magnarum variarũmq; rerum caſus atq; euenta, de omnium dulciſsimo elegantiſsimoq; autore audire, eoq; ipſo nec in mendacio gratiam quærente, nec in veritate ſimultatem extimeſcente? fuit enim Bembi nõ ſtylus modò purus & elegans, ſed animus etiã ſyncerus in primis ac ſimplex: qui cùm ſumma iam ſenectute, patriæ veſtræ rogatu, vel iuſſu potius, res veſtras geſtas ſcribere aggrederetur, neq; ad hanc ætatem memoriãq; noſtrã peruenire ſeſe ſcribendo poſſe cõſideret, ſæpe mecum locutus eſt, & quidẽ crebrò te appellans, cùm permoleſtè ferret excludi ſeſe tempore à tuarũ laudum, tuiq; ſimilium cõmemoratione: qua nos re commo

ti, faciendum nobis eſſe duximus,vt eius hiſto riam ad te potiſsimum mitteremus, optimi ſci licet ſenis uiriq; clariſsimi, atq; hominis diſer-tiſsimi, plenas grauitatis, plenas autoritatis, plenas dignitatis lucubrationes, ad ſanctiſsi-mum itidem, è germanoq; illo Platonis auro ſenem, in clariſsima poſt homines natos rep. principem, ciuemq; vnum omniū facundiſsi-mum. Accipies igitur tu illam, nō à nobis qui-dem,ſed à Bembo per nos tibi miſſam:patrięq; tuæ vtrunq; gratulabere: eadem enim,res ma-ximè ſcriptione ac memoria dignas ad hiſto-riam ſuppeditauit, eadem grauiſsimum lucu-lentiſsimumq; ſuarum rerum geſtarum ſcriptorem ac teſtem pe-perit.

PETRI BEMBI RERVM VENETARVM HISTORIAE LIB. I.

VRBIS *Venetæ res annorum quatuor & quadraginta ſcribere aggredior, non iudicio, aut quòd ita mihi libuerit, ſed quodam quaſi fato, uel certè caſu. Nam cùm Andrea Naugerio, cui hæc publicè cura tradita fuerat, in legatione Gallica uita functo, Decemuiri à me collegij decreto petijſſent, ut, quandò is moriens ſua ſcripta comburi iuſsit, ipſe ea in re atq; munere patriæ meā opem requirenti ne deeſſem: pudore uerecundiaq; recuſandi ad uariam atque multiplicem, quodq; uerè poſſum dicere, multò maximè operoſam ſcriptionem me contuli annos natus ſexaginta, ut, niſi Reipub. extaret poſtulatio, meritò me homines reprehendant id ætatis auſum tantum onus ſuſtinere: bella enim plurima propeq; continentia atq; maxima cùm ab Italiæ, Germaniæ, Galliæ, Hiſpaniæ populis & regibus, tum à Turcarum imperatoribus excitata, uel terra uel mari geſta, ſunt ſcribenda, quorum quodque iuſtum potius hiſtoriæ uolumen atque ſeparatum poſſe conficere, quàm uno omnia comprehendi atque contineri, nemo non dixerit. Multa præterea domi uel ſenatuſconſulta, uel leges, uel iudicia illuſtria, uel noui magiſtratus, multi hoſpitio reges liberaliter accepti, multi honores dijs immortalibus habiti, multæ prodigiorum domi foriſq; prædictiones, tempeſtatum ac ſyderum miræ uiciſsitudines, huius temporis memoriam exemplis innumerabilibus referſerūt, quæ colligere & mandare literis, nec amantis otium ani-*

mi eſt, nec minimæ induſtriæ. Sed nihil eſt profectò tam arduum, quin id patriæ charitas exuperet, apud eos uiros præſertim, qui preclarâ in urbe geniti, atq; optima in rep. educati, ſuæ ciuitatis temperationem inſtitutaq; adamauerunt. Ita *qui rebus tot atq; tantis complectendis nunquam ſponte curam & cogitationem adhibuiſſem: mihi enim poſt* Romanos labores *bonæ tandem ualetudini, quam penitus amiſeram, reſtituto, paterna in uilla fundi* Patauini *maiorem anni partem requieſcenti, ſatis erat paſcere lenioribus tractandis artibus animum: uoluntate meorum ciuium perſpecta facilè adducor, ut nihil mihi refugiendum putem, dum eorum ſtudijs ſatisfaciam.* Ab *illorum igitur commentariorum fine, quos* Marcus Antonius *conſcripſit, exorſus, quo ab fine* Decemuiris *placuit ut initium ſcribendi facerem, continuato rerum filo, hiſtoriam ad hoc diei, ſi uita ſuppetet, perducam: tot enim, quot ſuprà dixi, anni inter illius ſcripta atque hoc tempus interceſſerunt.* Ac *eo ſanè tempore quo in ſtatu eſſet, quam haberet faciem reſpublica, ſatis eſt ab illo demonſtratum: quæ bello* Ferrarienſi *confecto, fœderibusq; initis, plus biennium ſoluta oneribus ciuitate, & pacato imperio eſt uſa.* Idem *autem poſt hæc & publicæ quietis, &* Sabellici *librorum finis fuit: pacemq; illam & tranquillitatem reipub. bellum ſtatim* Rheticum *excepit: neq; ei profuit, quòd ſuo ſe in otij capto iam portu magna perſeuerantia continuiſſet.* E*ius belli leuiſſima de cauſa initium hoc fuit.* Erat *nonnullarum cùm* Rhetorum *&* Noricorum, *tum earum terræ* Germaniæ *gentium, quæ ſunt his finitimæ,* Dux *atq; princeps* Sigiſmundus Federici Romanorum Imperatoris *frater,*

ter, homo non malus, ſed qui facilè malis hominibus crederet. Ei cum ſenatu Veneto iam inde à maioribus orta *neceßitudo intercedebat: itaq; uetuſta conſuetudine homines mercaturæ dediti omnibus ex reipublicæ municipiorum uicinitatibus eius ad oppida liberè commeabant, mercatumq́; inprimis celebrem apud* Beurenſes *quotannis fieri ſolitum, ſtato tempore petebant*. Id cùm *anno poſt urbem conditam milleſimo ſexageſimo ſexto feciſſent*, Sigiſmundi *iuſſu ipſo in mercatu, ad quem fide publica uenerant, comprehenſi ſuis cum rebus, cuſtodiæq́; ſunt traditi*. Et *iam antea* Sigiſmundi *operæ noſtros homines, qui argentifodinas in* Alpibus *exercebant, fugatos, conductis iure gentium ſecturis & cuniculis deturbauerant: eosq́; cuniculos, quòd eſſent ipſorum uicis & municipijs uicini, ui atque armis paruo negotio poßidebant*. Eius rei cauſam *quærentibus, dictitabant* Sigiſmundi *clientelas, quæ in imperio* Veneto *eſſent in* Benaci *lacus ripa, ſuis è finibus expelli: de qua tamen controuerſia iactari pridem cœpta per interpretes ab utriſque amicè diſceptabatur*. Itaq; cùm *eos qui ex* Reipublicæ *municipijs ad ipſorum mercatum uere inito uenerant, in uincula coniecißent, omnibus ex eorum oppidis atque agris, tum ex* Lepontijs & Heluetijs *coacto iam milite apud* Tridentum Germani *hominum numero ad decem millia, id enim agere conſtituerant*, Gaudentio Amaſiano *duce in* Veronenſium *fines impetum faciunt*. Germanos *autem illos diximus, quandò nunc quidem omnes e.e ab* Alpibus *nationes, compluresq́; aliæ, uno nomine* Germani *appellantur*. Flumen *eſt* Atheſis, *ex* Arbona *monte profluens, quod duobus auctum fluminibus* Tri-

dentum fertur, Alpesq; reliquas dirimens, uallem plerunq; anguſtam efficit Veronã uſq;,quã etiam interſecat: eius fluminis læuam ingreßi ripam Germani, ac quindecim millibus paſſuum cõfectis, oppidi Roucreti in Alpium anguſtijs laxiore paulò atq; apertiore loco poſiti, ſuburbanis ædificijs direptis, pugna etiam cum præſidiarijs militibus commiſſa, defenſo municipio ad prædam & populationem ſeſe conuertunt: eaq; facta, in uicinos oppido pagos tumultuoſe militem recipiũt. Hac re nunciata Senatus decreuit, ut & ueterani milites, qui in Carnis et Tauriſanis, quiq; in Gallia hyemauerant, omnes illicò Veronam conuenirent, & delectu ſtatim habito noui milites conſcriberentur: creatisq; ad id confeſtim legatis Petro Diedo Veronæ præfecto, Hieronymo Marcello, dat negotium, ut ex uſu reipublicæ bellum adminiſtrent. Iulium etiam Cæſarem, qui regnum in Camertibus obtinebat, copiarum reipublicæ imperatorem, accerſitum ex Vmbria eòdem contendere magnis itineribus iubet. Interea Germani ad oppugnationem Roucreti, ijs quæ bello eſſent uſui celerrimè comparatis, & caſtris ad oppidum poſitis, tormentorum ui, quibus maximè abundat ea natio, muros quatere atque deijcere inſtituunt. Id cùm plures dies labore non intermiſſo feciſſent, ac magnam murorum partem aperuiſſent, neque Venetus imperator, qui iam eò uenerat, propter Germanorum magnum numerum repellere hoſtem poſſet, ſæpe oppugnare omni mißiliũ telorum genere ſcalisq; ad murum poſitis adorti, ſæpe cum clade repulſi, poſtremò oppidum capiunt. Eis in oppugnationibus unum eorum teli genus maximè oppidanos terruit, de quo propter nouitatem prætereundum non uidetur. Pilas

las ferreas non magnopere cohærentes, picis atq; bituminis plenas, igne incluſo tormentis muralibus impellebant: eæ pilæ muro impactæ infringebantur, ac plures in partes diſpergebantur, quib. ex ſingulis ignis proſiliebat acri cum flamma, ſic, ut quæq; earum pars quantumuis parua hominem corriperet: pice autem illiſa retinebantur, ne excuti, néue reijci poſſent: ita fiebat, ut neq; in muro conſiſtendi, neq; quæ opus eſſent adminiſtrandi, neq; ſe defendendi militibus facultas daretur. Quod ubi ſemel atque iterum eſt animaduerſum, culcitras centonesq;, quos habere poterãt, aquis immergebãt, eosq; pinnis & feneſtris, ex quibus propugnarent, interponebant: ijs neque pix adhæreſcere, neq; ignis nocere propter humorem poterat. Ita ſe tandem, cum pluribus ſuorum antè abſumptis, præmunire ac tueri didicerunt. Sed capto oppido, ut diximus, Nicolaus Priolus prætor & milites, qui ad defendendum municipium per Alpium crepidines miſſi hoſtem circumfuſum & ſedentem fefellerant, ſuáq; uirtute ac fortitudine eorum impetum ad eam diem ſuſtinuerant, in arcem ſe recipiunt. Veneti, qui omnino in ſe longè maius, quàm initiò crediderant, excitatum bellum uiderent, neque in Camerte, quantum oportebat, induſtriæ uirtutisq; agnoſcerent, à Roberto Seuerinate petunt, ut imperium totius belli unà cum Camerte adminiſtrandi magna opinione ciuitatis ſibi delatum læto animo accipiat, & quo celerius fieri poteſt, ſuis cum militibus, & liberis, claris bello adoleſcentibus, uiæ ſe det, atque in Rheticum Alpesq; contendat. Robertus, qui poſteaquàm Innocentius Pontifex maximus eum miſſum fecit, in agrum Patauinum ſe contulerat, atque ibi apud

oppidum Citadellam, quod ei unà cum urbanis ædibus, cumq́; amœniſſimo ac peramplo apud Veronam fundo & uilla, in Ferrarienſis belli exitu Senatus dono dedit, ſine imperio, ſine ſtipendio complures menſes commoratus, ægrè ſe ſuosq́; milites aluerat, illam ipſam ſibi occaſionem ſuæ uel amplificandæ, uel omnino retinendæ dignitatis dari uotis omnibus cupiebat: itaque accepto peropportunè imperio, ad bellum proficiſcitur. Eò cùm uenit, modò in ſpe, modò in metu Veneti ſæpe fuerunt: ſæpe marte ambiguo leuibus prælijs eſt certatum: ponte etiam nauibus impoſito, ut & copiæ tranſmitti, & commeatus ex altera fluminis regione ſupportari facilè poſſent, utranq; ripam coniunxit. Eodem quoq; tempore Germanorum militum centuriæ aliquot in Vicetinos & Feltrinos ſaltus, atque in Carnorum fines repentè immiſſæ, plus terroris quàm periculi intulerunt, propterea quòd Hieronymus Saornianus, ſummo in Foroiulienſibus natus loco, cuius proauus Federicus ob ſingulare atq; præclarũ in rempublicam ſtudium, & ciuitate ab ea, & iure comitiorum donatus fuerat, cum ſuis clientibus, & agreſtium manu, quam celeriter coëgerat, atque armauerat, ſuperatis Alpium, quæ adiri non conſueuerant, iugis, illos omnia uaſtantes ac depopulantes à tergo aggreſſus ita fregit atq; concidit, ut nonnulli timore incitati è montium, in quibus erant, cacuminibus rupibusq́; fugientes ſe præcipitauerint: qua de re gratiæ illi à Senatu actæ, milites q́; tercentum attributi, quos Hieronymus Iacobo fratri habendos permiſit, cùm ipſe pacatæ ac ciuili ſeſe uitæ, quàm militari, mallet tradere. Sed dum reliqua ſic, ut dixi, agerentur, Rouereti arce

murali-

muralibus tormentis propè diruta, Prætor, quiq; cum eo erant milites, deditionem faciunt. Et iam ſumma æſtas præterierat, cùm ueteris exempli res utrunq; exercitum ſpectaculo haud magnopere cruento tenuit. Erat Germanorũ numero iuuenis acer & fortis Georgius Sonnembergius, claro loco natus, qui turmæ equitũ præerat: ad hunc cùm eſſet allatum, Antonium Mariam Seuerinatem, imperatoris filium, inter ſuos iactauiſſe, ſi ex hoſtium copia egregius uir quiſpiam equeſtri pugna cõgredi uelit, ſe cum illo decertaturum, proq́; ſua parte oſtenſurum, quantũ belli gloria Itali Germanos antecellant: mittit ad Venetos tubicinẽ, qui Antonio denunciet, ſe paratum eſſe certaminis fortunam experiri. Remiſſus ad Georgium tubicen refert, expectari cupidè illud ab Antonio: itaq; die dicta clauſum in campũ, atq; ad id comparatum, æquo inter bina caſtra ſpatio diuerſa ex parte uterq; armatus atq; adornatus ſeſe intulit: & parua interiecta mora, citatis equis concurrunt. Antonius haſtam in Germani pectus infringit: thorax ægrè haſtæ impetũ ſuſtinet: tum uerò equus Antonij iam incitatior, neq; ſat habilis cõtineri, in trabales campi munitiones ita impegit, ut ijs perfractis atq; diſiectis, ipſo humi prolapſo Antonius ſe eijceret. Itaq; pedes ex equite factus, ubi hoſtem in equo iam conuerſum diſtricto in ſe gladio uenientem uidet, poſt tignũ trabibus repagulisq; ſuſtinendis ſolo fixum ſeſe continet: ita Germanum aſſultantẽ, atq; ictus de ſuperiore loco adigentem, diſtricto item gladio repellebat, quaq; ipſum poterat, appetebat: nam equum lege prius dicta ferire Antonius nõ poterat. Sed dum crebris ictibus acriter uterq; rem gerit, neq; quantum uult proficit, propterea quòd galea, thorace, cæterisq; ferreis indumentis totum penè corpus protege

batur: Antonius iracundiæ plenus, quòd iniquam ſubire dimicationem cogeretur, ſeq́; ipſe tacitè incendens, hoſti cupidius ferienti impetu facto gladium aufert: ille ab ephippijs ferrea, quam gerebat, abrepta claua pro gladio utitur: Tum uerò clara ad Germanum uoce: Quid tu autem, inquit Antonius, me cogis unum cum duobus depugnare, quorum alteri lex, alteri aliena arma ſunt præſidio? ſi uir es, æquo marte manum conſere. Ita Germanus exiſtimationem hominum ueritus, & magno præterea animo, equo & ipſe deſilit: comprehenſiq́; ſtatim inter ſeſe, atq; arctè diu luctati, ambo concidunt. Erant utriſque magna & procera corpora, & uires corporibus pares. Germano tamen cadenti paulùm ſuperincubuit Antonius: ſed eius dextrum brachium à ſiniſtro Germani humèro, atqueadeo armorum corporisq́; pondere ſic premebatur, ut eo uti non poſſet: tum Germanus impedito atq; implicito Antonio, ipſe manu dextra liber, abrepta ſica, quæ femori Antonij erat alligata, nates ei conuulnerat: ea tantum corporis parte ſua illum tegumenta non munierant. Vulnere Antonius accepto, cùm omnino nullam defendendi ſeſe uiam ſibi reliquam, & facultatem uideret, ſicæq́; aciem Germanus ictu altero atq; tertio adegiſſet, uince, inquiens, quandò ita uoluit fortuna, caſu enim, non uirtute uincis, gloriam certaminis hoſti dedit: quem quidem uictor magno apud ſe honore plures dies ad exercitum habuit, curatoq́; uulnere, donis etiam additis ad patrem remiſit. Poſt hæc paucis interiectis diebus, cùm Germani inſolentius atq; laxius uagarentur, Venetiq́; eos adoriri ex inſidijs ſtatuiſſent, re ab hoſtibus per exploratores cognita, ipſi in hoſtium inſidias inciderunt: ita excepti à pluribus pauciores, conglobati uirtute atq; armis ſe tuebantur;

fortiterq́;

fortiterq; præliabantur:ex quibus Robertus *modò uoce imperatoris curam, modò manu militis operam præſtabat:uerùm creſcente hoſtium multitudine circumſeptus iamiamq; tenebatur,cùm* Antonius *filius id conſpicatus(nõ enim longè aberat) in confertiſsimã hoſtium aciem ſe iniecit, fortiſsimeq; pugnans,aciemq; ſubmouens,patri ſe recipiendi facultatem præbuit:ipſe in hoſtium poteſtatẽ uenit,reliqui fugati,paucis captis atq; interfectis,ſe in caſtra receperunt.* Neque *multò pòſt* Camers *in febriculam incidit,eoq;* Veronam *delato, rerum & totius belli adminiſtratio in* Robertũ *incubuit.* Germani *autem cùm inopia cõmeatus adducti, qui ſegniter ſubminiſtrabatur, tum ſtipendij fide non ſeruata, indignabundi palàm ad ſeditionem incitabantur: cuius rei periculum eorum præfecti ueriti, inducias ab imperatore* Veneto *petierũt. Sæpius re iactata, nõ impetratis inducijs, nocte intempeſta* Rouereti *arcem incendunt,& prima luce conclamatis uaſis omni cum exercitu abeunt.* Mirũ *id* Venetis *uideri, neq; ſatis credere hoſtem abeundi conſilio diſceſſiſſe:itaq; timere inſidias, quas etiam eſſent experti: ſed ubi illos longius profectos ab exploratoribus cognouerunt,*Rouereti *oppidum recipiunt.* Interim Robertus *certior factus omnes hoſtium copias domum diſceſsiſſe: auxerat enim eam rem atq; affinxerat multa rumor: ſibi autem miles ex* Rauennati & Piceno & Vmbria *per eos dies accerſitus animum addiderat: ſtatuit ulterius progredi,*Tridentumq; *ipſum,ſi res proceſſerit,obſidere,ut qui ultrò ac ſine cauſa bellum* Venetis *intuliſſent,ſcirent atq; cognoſcerent,bellum gerere in eorum finibus & poſſe* Venetos,*& audere.*Eo *conſilio cum* Legatis *cõmunicato,* Lucas Piſanus *ætate iam grauior, quem* Senatus Petro Diedo *ſummiſerat, atq; illum ad*

præfecturam Veronenſem *reuerti iuſſerat, exiſtimare ſeſe inquit, è repub. non eſſe tantã rem eo tempore aggredi. Primum, quòd credibile nõ eſſet Germanum exercitum, quem ipſi florentiſſimum paulò antè uidiſſent, ita iam in ultimas Germaniæ terræ latebras ſe abdidiſſe, ut non modò reuocari atq; reſtitui, ſed etiam adaugeri paucis diebus non poſſit in tam promptis ad arma capienda populis, tantoq; in periculo municipiũ ad gentes* Italas *continendas opportuniſſimum amittendi. Deinde, quòd ſi tum reipub. ad hoſtem repellendum copiarum ſatis fuit: quanquã quis eum repulit? ſua ipſe ſponte ſe recepit. Sed ſit omnino repulſus, ad inferendum tamen bellum, atq; in hoſtiũ fines irrumpendũ, obſidionesq; ducendas, id ipſum non ſuffecturum, præſertim cùm exiſtimandum ſit omnem* Germaniam, *ne tantùm dedecus admittatur, eò conuenturam, uiresq; ſuas in cõmunem utilitatem explicaturam.* Poſtremò, *quòd ſi offenſum in aliquo ſit, non eſſet receptui locus circumuentis ab hoſte undiq; medijs in* Alpium *iugis: tum itinerũ anguſtias eſſe pertimeſcendas, quas euadere uix pacati poſſent.* Præſtare *aũt reipub. bellum quoquo modo confeciſſe, dum oneribus extraordinarijs finis imponatur, quàm ſpe melioris uictoriæ ipſam periclitari, ciuesq; conflictari tributorũ conferendorum quotidie cauſa. Defeſſam ciuitatem bello* Ferrarienſi, *ocium inglorium laboribus paulò etiam honeſtioribus, certoq; cum fructu præponere, nedum ambiguis & periculoſis præferat. Hæc mea quidem, inquit, eſt ſententia, qui fortaſſe uel meo uitio, uel etiã ſenectutis, omnia timeo: uos conſulite, &, quod optimum factu eſt, id ſequamur.* Tum Marcellus *facto à collega ſilentio, in hunc eſt modum loquutus:* Nihil *ſibi dubitationis dari, ſi ea ita eſſent, quemadmodum*

Piſanus

Piſanus dixiſſet,quin ſit ab inuadendis hoſtium finibus Tridentiq́; oppugnatione abſtinendum.quæ enim eius regionis pars,quod municipium tanti eſſet,ut cum eiuſmodi conflatione belli,totiusq́; Germaniæ irritàtione,conſenſuq́; comparetur? Verùm habere ſe rem ſuo quidem iudicio longè ſecus. Nam neq; Germanorum copias ſua ſe ſponte diſsipauiſſe: ſed cùm rei frumentariæ inopia coactas, tum ſtipendio non perſoluto egentes, deſperantesq́;, domum quenq; ſuam reuertiſſe:neq; qui collectam iam manum,proſpereq́; agentem cõmeatu ſupportando alere,ſtipendijsq́; repræſentandis retinere,ne diffugeret,non potuerit,eum nouo conficiendo exercitui ſtipem alimentaq́; ſubminiſtraturũ: multò enim facilius cõtineri ſtantia,quàm lapſa proſtrataq́; ſubleuari.Neq; uerò eſſe uerendum,conuenturã contra Venetos Germaniã,quos amicos ſemper habuerit,ut Sigiſmundi rebus auxilio ſit, qui nullo reliquorũ principum conſilio,nulla ipſe laceßitus iniuria,bellum reipub.intulerit:præſertim cùm Federicus Imperator eius frater, neq; pecunia,neq; milite, neq; ulla eum re omnino iuuerit, præ ſeq́; potius tulerit, id ſe nunquã bellum probauiſſe. Qui à ſuis negligatur, eum ab alienis exterisq́; hominibus auxilia impetraturum credere,cuius tandẽ eſſet timoris? Quòd ſi dicatur,non iam quidem Sigiſmundi, aut alicuius priuatim cauſa Germanos principes ad arma capienda conſpiraturos, ſed planè ſua, ne Tridento capto Venetis aditus pateat ad ſeſe: reſponderi poſſe,complura eſſe in Alpibus reipub. oppida,diuerſis acquiſita adiectaq́; imperio tempeſtatibus, quibus ex oppidis Germaniæ populi adeantur:ab his ipſis nõ longinquã locis Feltriam, Beluniũ, quamq́; in Carnis Ciuidalem appellant: cõplura præterea itinerea uicis et caſtellis munita, cùm hoc

in Alpium ad orientem ſolem tractu, tum uerò etiam in Brixianorum finibus ad Moernam atq; Licates: in Bergomatium Sebini lacus fauces, uallemq; uniuerſam Triumpilinorum, quiq; ad Lepontios, Lariumq; lacum ſaltus, atq; anguſtiæ pertinent. Neq; tamen ullo tempore Germanos principes conſpirauiſſe eis ab oppidis atq; finibus repellendi Venetos cauſa: neq; nunc, ſi Tridentũ capiatur, conſpiraturos: ſiſſuros potius atq; affirmaturos, iurè id, meritoq; Sigiſmundo accidiſſe, qui amicæ ciuitati bellũ temerè intulerit. Nam quod ad uiarũ anguſtias attinet, quantulum eſſet iter Tridentum uſq; ? id tamen ipſum pateſieri antè oportere, quæq; ſint caſtella Germanorũ ipſa in uia, ea eſſe capienda, ne quid hoſtile poſt tergũ relinquatur. Extremum aũt quod fuerit in collegæ rationibus, defeſſam ciuitatẽ belli oneribus malle quieſcere: ad id reſpicere ipſos non oportere. Tridento enim capto, nõ eam modò pecuniam, quam hanc in belli partem, paucorumq; dierum morã erogari oportuerit, ſed illam etiam quæ toto in bello per tot menſes eſſet inſumpta, cumulatè ſarcitum iri, uel magno potius cum fœnore, magniſq; utilitatibus repenſum et reſtitutum: uindicatũ prætereà iniurias ab iniquo acceptas hoſte: auctum imperij fines: auctum etiam gloriam, nomenq; reip. clarius factum, quæ quidem omnia niſi tanti eſſe, quanti æſtimanda iurè ſunt, maiores noſtri duxiſſent, nunquã ipſos tot labores atq; tantos perlaturos: nunquã ullum bellum ſuſcepturos fuiſſe, ut ſuam & reipub. gloriam unà cum imperij finibus protenderent. Poſtremò, occaſionis eſſe rem, ut Tridentum capiatur, uel militibus ſua celeritate atq; uirtute in oppidum non præmunitũ irrumpentibus: uel quòd repentino noſtri exercitus aduentu oppidani perterriti, ne diripiantur, deditionem

nem faciant. Itaq; ad eos caſus euentusq; tentandos, in ijs quas haberent ipſi copijs ſatis uirium atq; præſidij fore. Id ſi rectè ceſſerit, ipſum illum ſuum collegam in primis imperatorem ſummis laudibus laturū, qui eius rei conſilium inierit: ſin ſe oppidum tuebitur, uaſtatis finibus, incenſis eius regionis caſtellis uicisq;, incuſſo magno terrore hoſtibus, exercitum ultorem reduci oportere. Id autem procliuiore omnium hominum uenia poſſe tum fieri, quàm ſi iam nunc inulti domum redeant. Porrò non horis omnibus rei bene gerendæ facultatem exercitibus dari: quare cùm datur, ab ijs qui præſunt, ea eſſe magnopere utendum, ne lapſæ temerè atque præteritæ, recordatione pœnitentiaq; diu atque incaſſum torqueantur. Hac habita oratione à Marcello, Piſanus in collegæ ſententiam ſe traduci facilè paſſus eſt: itaq; ambo imperatori permiſerunt, uti de eo, quemadmodum ſibi agendum uideretur, ita ſtatueret. Ille dimiſsis legatis, ad rem explicandam maturandamq; ſe dedit. Sed quod erat in ipſa læua fluminis ripa, quà Tridentum, quaq; Roueretum eſt, inter utrunq; oppidū, ter mille ab Roureto paſſus, caſtellum Petra loco alto atq; edito, uiæ imminens ſic, ut Petrenſibus inuitis eà commeari tutò non poſſet, Petram in poteſtatem ſuam redigere, & itineris & cōmeatus cauſa, & quòd ita Marcellus cenſuerat, ne quid inimicum poſt ſe relinquerent, primùm omnium decreuit. Iis conſtitutis rebus, propterea quòd à Rouereto uenientibus ob præcipitē montis & crepidinū decliuitatē aditus ad Petram omnino nullus erat, ab altera eius montis parte, qua adiri facilè poterat, caſtellum oppugnare inſtituit. Tranſmiſſo itaq; Atheſim per eum pontē, quē initio fecerat, exercitu, atq; aduerſo flumine ſeſquihoræ itinere confecto, ad Callianū uicum

quod ultra Petram eſt paſſus circiter mille, ponte altero na uibus impoſito iterum Atheſim exercitum traducit, atq; in planitie ſexcentorum fermè paſſuum, quæ à montis radicibus ad flumen pertinet, conſedit, præmiſſis equitibus leuis armaturæ, qui præcurrerent, atque, an manus aliqua hoſtium cogeretur, cognoſcerent, ſibiq; renunciarent. Equites ſpretis imperijs prædæ ſpe uagari, & populationem facere cœperunt. Interim cùm Tridentini pontē eſſe factum cognouiſſent, non Petrenſibus modò, ſed ſibi etiam ſuiſq; rebus ueriti, ſoluto exercitu, oppido non cōmunito, imparati ab rebus omnibus, à Georgio Petræplanæ principe, quod eſt caſtellum ultra Tridentum, impetrant, uti cum ijs, qui eò ſe receperant, militibus, coacta celeriter agreſtium & montanorum hominum manu, ire obuiam properet, hoſtemq;, ſi poteſt, moretur, dum à Sigiſmundo auxilia conueniant. Ille collectis, quos ei caſus obtulit, militibus, & tum ſuorū, tum eorum qui Beſinum uicum in ſummis alpium Calliano imminentium culminibus incolebant, rapto agmine ad mille hominum numero, magno cum tympanorum & cornuum ſtrepitu eo de monte ſe demittere incipit: atq;, ut ſe iugum implicabat, agmenq; partim ſe oſtendebat, partim latebat, magnæ ad ſpeciem eſſe copiæ ijs equitibus, qui prædatū ierant, uidebantur: magnæ ſuccedere, & priores conſequi exiſtimabantur: itaq; cùm propius, maioreq; cum ſtrepitu deſcenderet, illi in fugam uertuntur, atque in alios incurrentes, eos in fugam uertunt: iamq; permixti paßim equites pediteſq; tumultuoſe reuertebantur. Id cùm fieret adeſſentq; Germani, fuga magis hoſtium, quàm ſua uirtute incitati, manus Venetæ, quas ea planitiei pars exceperat, retrocedere, ac fugere contendunt, atq; in aciem imperatoris,

qui

qui acceptis de ſuorum fuga nuncijs eò properabat, implicantur: tum imperator, quantum temporis exiguitas patiebatur, ſuos perterritos fœdeq́; fugientes increpitare atq; cõuertere, hoſtem ſuſtinere ac reprimere adnixus, fortiterq́; diu pugnans, ingenti cæde utrinq; facta, urgentibus Germanis cum ſuorum globo in flumen deijcitur, ibiq́; perijt: reliqua multitudo magis magisq́; perterrita pontẽ fuga petere contendit. Id cõſpicatus Andreas Burgius præfectus militũ, ſperans, ſi pons reſcindatur, fore ut milites equitesq́; ablata fluminis tranſeundi facultate continerentur, ſeq́; in hoſtes neceſſariò conuerterent, accurrens ſolutis retinaculis pontem propulit: quæ res in contrariũ, atq; ipſe exiſtimauerat, uertit, propterea quòd timor conſilium plerunq; non recipit: qui enim ſemel fugæ ſe mandauerant, ea ſpe, ut ſi flumen tranſire poſſent, in tuto ſeſe crederent futuros, ubi pontem ſublatum uiderunt, pleriq; omnes ſe in flumen præcipitauerunt, et armis equisq́; depreſſi atq; impliciti perierunt: pauci ripam tenere potuerunt, quòd flumine maximo, rapido, et uorticoſo impediebantur: ut eſſent omnes, qui ab hoſtibus pugnantes interfecti ſunt, quiq́; ui fluminis rapiente interierunt, circiter mille. Vnus Guidus Maria Rubeus cum ſua equitũ turma pugnæ initiò per medios hoſtiũ cuneos uiã ſibi armis & uirtute cùm feciſſet, atq; in campum euaſiſſet, Germanos exultantes in ſe conuertit: quibus cum dimicans, quid in bello animus conſtantiaq́; poſſent, palàm fecit: eorũ enim partem cæcidit, reliquos diſiecit, fugauit: atq; ita clariorem ſibi uictoriam ex hoſtibus uictoribus, quod raro fieri aſſolet, comparauit. Reliqui centuriones, equitumq́; præfecti, cæteriq; qui fuga ſe abſtinuerant, per montiũ inuia, ſuperatis iugis, nonnulli nauiculis excepti ad Roueretũ redie

runt: ex quibus fuit Rubeus, qui ſe atq; ſuos magno labore noctu flumen traiecit. Interfecti ex Germanis permulti, non incruentam ſuis eam Venetorum cladem fecerunt. Veneti complures dies reintegrandis copijs conſumpſerunt: neque interea Germani ijs in locis quicquam mouerunt, quandò clade non multò leuiore accepta quàm illata, exercitu & ipſis reparando opus fuit. In Vicetinis tamen & Feltrinis Alpium iugis, atque in Benaci lacus regione, ea manu quam conficere per occaſiones poterant, utriq; ſæpe congreſſi, cæde facta, caſtellisq; aliquot uel captis uel incenſis, ſe ſe inuicem inferendis cladibus intentos paratosq; tenuerũt. Arcum autem municipium, quod quidem abeſt tria millia paſſuum à Benaci litore, magnis et obſeſſum antea et expugnatum uiribus, cùm propterea, quòd ei bello cauſam dederat, inita de finibus altercatione cum uicinis ſibi in ora lacus populis, Sigiſmundoq; ad arma capienda incitato, tum quod eius oppidi principes Veneti hoſtes nominis exiſtimabantur, ſenatus incendendum & diruendum cenſuit. Burgius interea proditionis apud Decemuiros accuſatus, quòd pontem ad Callianum, ut exercitum in fraudem conijceret, dolo malo propuliſſet, atq; in uincula cõiectus, Marci Beatiani ſenatus ſcribæ, qui ei bello cum legatis interfuerat, teſtimonio abſolutus eſt, ordinibusq; redditus. Miſerat ante eos dies ad Sigiſmundum Innocentius Roma Paridem Epiſcopum Auximi, qui eum hortaretur, uti bello finem imponeret: non eſſe tempus, imminente regno Italiæ & Romanis rebus Turca, ut duo potentiſſimi ad illum repellendum populi leuiſſimis de cauſis armis inter ſe decertarent, odijsq; mutuis contererentur: ipſo arbitro ſuarum cum Senatu Veneto diſcordiarum, ſi uellet, uteretur: ſe ei pro rerum

æqui-

æquitate non defuturum. Is *apud illum* Legatus *dies aliquot tractandis pacis conditionibus fuit*. Venétias *deinde cum mandatis eſt profectus: quibus à Senatu nō probatis, re infecta* Romam *rediјt de menſe* Septembri, *cùm ante* Idus Sextiles Seuerinas *imperator interiјſſet*. Egerat *illud idem etiã cum* Senatu Veneto Pontifex *per ſuum apud ipſos internuncium* Nicolaum Francum Epiſcopum Tauriſanorũ, *qui ciuitatem & hortari & monere non deſtiterat: ſed nihilo minus irritus omnis eius conatus fuit, quoad feſſus belli diſpendio* Sigiſmundus *(alere enim exercitum non poterat) miſsis ſæpe inter eos legatis fœdus cum* Venetis *percuſsit* Idibus Nouembris. Fœderis *conditiones fuerunt, uti bello ablata, quæ antiquitus eorum, qui amiſiſſent, fuerint, reſtituerentur: & negotiatoribus* Venetis *damna illata ſarcirentur: quæ ſupereſſent inter eos res, quibus de rebus non conuenerat, de ijs* Innocentij *iudicium eſſet*. Is *finis bello* Rhetico *fuit*. Milites *deinde in hyberna ſunt deducti, dimiſſusq́; ob remp. ſegniter geſtã* Iulius Camers. Roberti *uerò duo liberi,* Gaſpar *atq;* Antonius, *in reip. militiã conſcripti, ſexcentis equitibus præficiuntur: centurionesq́; aliquot, qui egregiam operam nauauerant, donis militaribus aucti: quorũ uni etiã dos filiæ numerata, auri ternæ libræ*. Erantq; *iam* Sebaſtianus Baduarius, Bernardus Bembus *pater meus, legati ad* Innocentiũ *profecti cùm alijs de cauſis, tum ut apud illum de caſtellis* Nomio et Iuano *captis à* Veneto *exercitu, de quibus erat lis, diſceptarent*. His *ita cōſtitutis rebus, quòd exhilarata pacis nomine ciuitas iam etiã antę hoc bellum in omnem luxum domeſticum ſeſe effuderat, inſequentis anni initio leges ſumptuariæ reuocantur*. Itaq; *cœnis pauones, phaſianæ aues, lautioresq́; epulæ, cubiculis*

ſtragulæ ueſtes ex auro, argento, purpura interdicuntur: omnis ornatus muliebris decẽ auri libras excedere nõ permittitur: ampla delatoribus præmia, ſeruis inſuper libertas decreta. quanquã cauerũt etiã patres in Rhetici feruore belli, ne alea, né ue ullo alio præter ludum latrunculorũ cùm in urbe, tum per X X V. *millia paſſuum extra urbis fines in pecunia luderetur, exceptis nuptiarũ celebritatibus, et cauponis, & ea fori parte, quæ ad columnas eſt, atq; ipſa fori porticu: edictũq;, ne ijs in locis luſio auri unciæ partẽ quintam excederet. Viarũ etiam urbanarũ anguſtijs proſpectũ eſt, ſublatis tabernarũ pluteis, qui in uias prominebant: ponteſq; lignei, quibus uniuerſæ propè urbis inſulæ aquis inter fluentibus diſcretæ coniungebantur, ex lateribus, & lapide Iſtrico publicè tota urbe fieri cœpti. Atq; inter hæc* Ioannes Bentiuolus *Bononienſis, eius oppidi princeps, uiſendæ urbis et ſalutandorũ patrum cauſa* Venetias *uenit: atq; à Senatu liberaliter acceptus, cùm plures dies ea in re atq; ſtudio conſumpſiſſet, donatus ciuitate, ac iure comitiorũ, domum redijt. Quo quidẽ tempore infans biceps* Patauij *natus eſt, uixitq; horas aliquot. Eum nos pueri ad urbem uidimus, cùm pro miraculo circumferretur. Eorum duorum capitum utrunque ſuo cum collo atque ceruicibus à ſummo ita pectore ſuſpendebatur, ut toti corpori eſſe par atque proprium poſſet: utriq; ori eadem ſpecies inerat. Poſt eos dies* Regina Daciæ *Roma domum rediens,* Venetias *& ipſa ſe contulit: acceptaq; regio apparatu, urbe inſpecta, ſuburbijſq; perluſtratis, uiæ ſe reddidit. Eo tempore* Hieronymus Rhearius, *qui* Sixti Pont. Max. *beneficio duorũ in* Flaminia *oppidorum,* Fori Liuij, *et* Fori Cornelij, *regnum obtinebat, ſuo in cubiculo à ſuis ciuibus trucidatus, atque in forum de*

ſene-

feneſtra proiectus, fœdum ſpectaculum populo præbuit, implicuitq; inteſtinis exteriſq; bellis atq; incendijs ciuitatẽ: quæ quidem incendia uix ægreq; nobilitatis interitus, & multorum hominum conſecutæ cædes reſtinxerunt. Neque *multò pòſt* Galeotus Manfredus, *Fauentiam item obtinens, admiſsis noctu ab uxore ſicarijs, ſuo & ipſe in lectulo confoſſus, oppidum tumultu & ſeditionibus impleuit. Hæc ſenatui nunciata, eum à rei maritimæ cura nõ auerterunt. Erat iam antea ſanè rumor, claſſem ingentem à* Baiaſete Tur*carum* Rege *comparatã, in mare Aegæum uela facturum.* Itaq; Franciſco Priolo *claſsis præfecto deſignato mandarunt patres, maturaret proficiſci: et quoniam exiſtimabant* Baiaſetem *eo maximè tempore mentem atq; animum ad* Cyprum *inſulam adieciſſe, eò quo celerius poſſet contendere iuſſerunt.* Is *menſe* Aprili *cõſcendens,* Corcyram, *deinde unà cum* Coſma Paſcalico *legato* Methonem *adnauigauit: quem ſubſecutus* Nicolaus Capellus *item legatus, auxit earum, quæ* Methone *erant, longarum nauium numerum: quibus cum nauibus* Præfectus *(erant autem triremes uigintiquinq;, minora nauigia longa plus minus decem) die quinto* Cyprum *attigit. Ea intellecta re,* Turcarum *claſsis omnis generis longarum nauium, cùm à* Cypro *non longè abeſſet, mare Iſsicum preteruecta, ſine ullo uſu in* Helleſpontum *redijt. Auxerat* Cypriam *patribus curam, quod intelligebant* Ferdinandũ *regem* Neapolis *in* Federici *filij ſui nuptias regina pellecta, occupandæ inſulæ occaſionem quærere. Ea erat* Catherina Venetijs *oriunda è gente* Corneliorum *clara atq; illuſtri, quã* Marcus Cornelius *pater* Iacobo Luſiniano *regi* Cyprio *in matrimoniũ collocauerat, numerata regi pecunia dotis nomine auri ad libras mille.* Eam *rex breui tem*

pore profluuio uentris ſublatus prægnantem reliquit,ſcriptis tabulis,quibus illum regni hæredem naſcitura cũ ſobole inſtituerat ſub Veneti Senatus *tutela:quo à* Senatu Corne*liam,tanquam reip.filiam,publica interpoſita fide acceptã, uxorem duxerat*. Itaq; *poſt mortem patris natus filius anno uertente natali ſuo diem cùm obijſſet, nouasq; res nonnulli eo in regno principes molirentur, claſſe ad inſulam celeriter miſſa cum legatis, &* Cornelio *patre, qui reginæ aſſiderent,eos* Senatus *facilè tumultus compreßit.*Tranquil*litate inſulæ reſtituta,mulier uidua autoritate reipub.quindecim iam annos poſt uiri mortem pacatè regnum obtinuerat, cùm per internuncios* Ritium Marinũ Neapolitanum, *qui regi* Cyprio *perfamiliaris fuerat,&* Triſtanum Cibele*tum* Cyprium,*cui erat ſoror è reginæ famulis,*Ferdinandus *rex clàm eas, quas dixi, nuptias procurabat*. Ii *cùm à* Rege *mißi in inſulã deſcendiſſent, à præfecto claßis capti, atq; in uincula coniecti ſunt,*Venetiasq; *tranſmißi : tametſi* Triſta*nus,qui,propterea quòd poſt regis* Cyprij *mortem tumultu excitato* Andreã Cornelium *reginæ patruum interfecerat, exulq; factus fuerat, ſui pœnas ſceleris ſe perſoluturũ ſciebat,*Adamante, *quẽ in annulo geſtabat, per os in ſtomachũ recepto,aqua inſuper, quæ metalla diuidit,epota,dum portaretur,interijt.*Iis *permoti rebus* Decemuiri*(quanquã quidem non* Ferdinandi *modò artes,ſed* Turcarum *quoq; inſidias,incœptaq; timuerãt:neq; nihil etiã ab rege* Syriæ *propter uicinitatem metuebant)*Georgio Cornelio *reginæ fratri dant negotium, uti ſe ad ſororem conferat, eiq; perſuadeat, ut relicta regni procuratione reipub. ad urbem reuertatur,atq; in patria malit, interq; ſuos,quod reliquũ eſt uitæ, ſecurè atq; trãquillè degere,quàm in remota ſuſpectaq;*

inſula

nſula alienigenis hominibus ſeſe, uitamq; ſuam credere. Cornelius paruulo nauigio, ut celerius iter faceret, parte iti neris confecta, brumalibus diebus in Cyprum tranſmiſit, & ſorori, quam ob cauſam ueniſſet, expoſuit. Nouitate rei per mota, recuſare illa, neq; ſibi perſuaderi uelle, uti regnum opulentum relinqueret, mulier regio uictu, regijs honoribus aſſueta, quæq; ſciret, quàm nullo præcipuo iure, quamq; parcè in rep. uiueretur: ſatis eſſe dicere, ſi ſe mortua, ea inſula in reip. poteſtatem redigatur. Contrà Cornelius niti, rogareq;, ne pluris terrā Cypriā, quàm natale ſolum, quamq; remp. faceret: caſus humanarum rerum eſſe incertos: fieri momento horæ poſſe, ut regno expellatur, tam potentibus regibus quaſi obſeſſa atq; præcincta, eius inſulæ dominationem affectantibus, quamplurimis etiā Cyprijs principibus à fœmina ſeſe regi non obſcurè indignantibus. His eam caſibus et periculis una modò re atq; cōſilio pulcherrimè ire obuiam poſſe, ſuum ſi regnum, quoniam liberis careat, reip. fidei iam nunc uiuens florensq; commiſerit. Dum inſidiarum & ſuſpicionum tempora nō pleniſſima fuerunt, eam regno ſuo frui, nō permiſiſſe ſolum remp. ſed etiam uti frueretur adiuuiſſe: idq; ipſi iucundiſſimū accidiſſe. Nunc autem, cùm nihil à quoquam tuti ſit, cùm omnibus à uicinis regibus, atq; etiam à longinquis & magno ſeiunctis atq; ſeparatis mari omnes artes adhibeantur, & tanquam retia ei inſulæ tendantur, quibus capi & teneri poßit: Senatum ad id deſcendiſſe, quod unum ſibi uiſum eſſet omnium impendentium malorum & periculorum remedium: quorū ſi reliqua ipſa nihil timeret, num illud non perhorreſceret, quòd, niſi præſidio celerrimè cōparato inſulam Senatus firmauiſſet, æſtate illam proxima Turcarū claßis occupauiſſet, atq; ip-

ſam uel fugæ ſeſe dare coëgiſſet, uel captam Byzantium duxiſſet? quod eam caſus aut offenſio aliqua compellere, turpiter uti faciat, poteſt: præſtare, id incredibili reip. gratia, ſuiq; facti ſumma cum gloria celebritateq; anteuertiſſe. Occaſionem eſſe uariam, multiplicē, ſubitam: non ſingula hoſtium conſilia prouideri ſemper poſſe: non ſemper homines in tempore adeſſe: inter intimum Adriaci maris ſinum, Cypriáq; litora multum terrarum, multa maria intereſſe. hæc illi cogitanda, hæc in primis penſitanda eſſe. Quòd ſi nulla neceſſitas urgeat, quid eſſet tandem aptius atq; commodius ad eius famam nominis ſempiternā, quàm ſuæ illam patriæ regnum nobiliſſimum tradere, ut in annalibus referatur, Venetam remp. à ſua ciue Cypri inſulæ opulentiſſimæ imperio auctam, atq; condecoratam fuiſſe? omni eam in regione nomen regiū obtenturā. Si optio ipſius ſit, cùm tot annos apud Cyprios uixerit, debere eam cupere ſuis etiam à ciuibus aliquando, ſuáq; in patria ſe ſalutari atq; conſpici: ſplendorem ſuum fratri, ſororibus, propinquis, familiæ, demum ei urbi, in qua nata alitáq; ſit, cōmunicare. Nullius unquā fœminæ, neq; etiam uiri, tam gratum aduentum reipub. fuiſſe, quàm ipſius futurum. Quòd ſi Venetiæ abiectum aliquod oppidulum eſſet, locoq; aſpero atq; ignobili ſitum, eſſe tamen eius pietatis, atq; humani planè animi, qua in terra naſcens cœlum hauſerit, reuiſere eam uelle, ſeſeq; ſuis omnibus tanto pòſt tēpore oſtendere: at cùm ea omnino urbs, omnes alias urbes, quas ſol aſpicit, propè excellere omnium hominū conſenſu prædicetur, atq; ipſa in Italia omnium ſit eius terræ urbium opportuniſſima, quidnā eſſe cauſæ poſſe, quamobrem à Senatu atq; à repub. tanto pòſt tempore inuitata, non ſe eò libentiſſimè conferat? Quòd regina ſit, quòd

multos

*multos annos ſecurè atq; fœliciter regnarit, gratiam eſſe Se-
natui,à quo id acceperit,referendam: eam gratiam peßimè
relatum iri,ſi Senatum,ſe uocantem, omnibusq; honoribus
proſequi cupientem, deſpexerit.* Poſtremò, *cùm ipſe ei fra-
ter ſit,atq; is frater,cui multum illa ſemper tribuerit: ſi hoc
non impetret,non tam,eam adduci non potuiſſe,ut reipub.
ſatisfaceret, quàm ſe noluiſſe, omnes homines exiſtimatu-
ros:eoq; ſe nomine magnam totius ciuitatis inuidiam ſubitu
rum, liberisq; relicturum.* Itaq; *flecti ſe ſineret, & cùm ſibi
ipſa in præſentia conſuleret, tum in poſterum reſpiceret ad
ſuos.* Nihil *eſſe laudabilius,quàm ſecunda fortuna modera-
tè uti, neq; in ſummo ſemper gradu uelle conſiſtere.* Deos *e-
tiam immortales conſueuiſſe, quibus ſe diu beneuolos præ-
ſtiterunt, eos aliqua non iucunda re interdum probare, an
ſe homines eſſe natos reminiſcantur:nullas eam preces poſſe
illis gratiores adhibere, nullam potiorem uictimā cædere,
quàm eorum uoluntati atq; numini ſeſe præſtò eſſe profite-
ri.* Deorum *autem uoluntatē eam eſſe exiſtimare nos opor-
tere,quæ patriæ ſit, optimeq; conſtitutæ reipub.* Hæc Cor-
*nelius cùm dixiſſet, homo apprimè eloquens,non doctrina
ille quidem,aut ſapientiæ ſtudijs,ſed naturæ quadam ui libe
rali atq; munere, regina obortis iam lachrymis, ubi primū
fari potuit,* Si *tibi hoc ita frater uidetur, & mihi,inquit,ui-
detur:aut,ut uideatur,meo animo imperabo:ſed magis à te
patria regnum meum acceperit,quàm à me.* His *dictis,con-
ſtitutoq; quid facto opus eſſet, anno inſequente iam inito,
claßis præfectus legatiq; re diuina facta, in* Famaguſtæ *op-
pidi foro, regina inſpectante atq; iubente, reipub. uexilla
erexerunt, Cypriumq; regnum in prouinciā eſt redactum.*
Regina *poſt hæc ſupellectili regia impoſita,* Cornelio *cum*

fratre naues longas conſcendit,atq; ad portus Veneti *angu-ſtias æſtate media appulit: exceptaq́; ab* Auguſtino Barbadi*co ciuitatis principe, & patribus, qui ei obuiam ierant,ad* Nicolai *fanum, quod eſt in portus littore, magna omnium ordinum, atqueadeo omnium hominum in cymbis impoſitorum proſequentiumq́; lætitia, ipſa uecta* Bucentauro *naui,media inter patres, matronasq́; nobiliſsimas ciuitatis,urbem eſt ingreſſa, quod ante id tempus* Venetarum *fœminarum contigerat nulli: lætiſsimusq́; is profectò dies ciuitati fuit.* Aſulum *ſubinde oppidum in* Tauriſanis *collibus ei à* Decemuiris *dono datū,atq; auri quinquaginta libræ in annos ſingulos conſtitutæ penſionis nomine: tum muneris in præſentia decem libræ. Superiore anno autē (ut ad eas res, quibus de rebus antè dicendum fuerat, reuertamur) ne ciuitatem onerariarū nauium numerus,prouentusq́; deficeret,* Senatuſconſultum *factum eſt, quæ in nauibus exterarū nationum mercaturæ cauſa imponerentur, ea fiſco deberi,uino* Cretico *excepto:pro quo tamen portorij nomine* Venetis *magiſtratibus pares amphorarum numero auri ſemuncias mercatores ſoluerent. tum quicunq; nauem magnā onerariam fabricandam inſtitueret, uti ei quæſtores de triginta auri libris cōmodarent, eodem* Senatuſconſulto *continebatur.Poſt hæc cùm* Tremezeni *rex, quod eſt oppidū* Aphricæ,*non longiſsimè à freti anguſtijs contra* Hiſpaniā *ſitum,à* Senatu *per legatos petijſſet,uti ciuem* Venetum *eò mitteret, qui ſuis in oppidis tribus ius reipub.hominibus diceret,* Senatus *cenſuit, quo regiæ poſtulationi ſatisfieret, uti magiſtratus crearetur,eoq́; mitteretur, ad quē centeſima merciū omnium, quæ merces eis in oppidis uenderentur, perueniret: eſtq́; ad ea oppida omnium primus* Aloiſius Pizamanus

tius miſſus. Eodem tempore Senatus iuſſu in Idri lacus ripa, loco alto atq; edito, quo in loco Anſo Brixiani agri uicus eſt, magni arx operis, crebræq; munitiones inſtitutæ, ac tertio confectæ anno, omnem illam oram tutiorem, ac celebratiorem reddiderunt. Eodem quoq; anno Decemuiri legem tulerũt, ne apertè ſuffragia inirentur: qui ſecus feciſſet, ſuffragiorũ iure, magiſtratibusq; annos duos careret. De Græcis item equitibus, qui reipub. militiam faciebant, lex eſt lata: qui eorum coloniæ nomine ad inſulam Zacynthum ire uellent, uti ijs agri publicè darentur, in primisq; Theodoro Palæologo, ſi eò mittere aliquem ſuorũ uellet, propter eius ſummũ in remp. ſtudium, ſummã fidem, ſingularemq; conſtantiam. Regis etiam Roxolanorũ legatio cum precioſarũ pellium muneribus ad Senatũ uenit, petijtq;, ut ad ipſorum littora reip. onerariæ naues longæ ad mercaturã exercendam mitterentur. Ea de re, propter longinquitatẽ itineris, nauigationisq; tædium atq; pericula, quòd Mœotis erat palus emetienda, nihil eſt impetratum. Legati, qui duo erant fratres, honorificè accepti, ueſte uterq; aurea, & auri libra publicè donati, Romã profecti ſunt. Inſequente uerò anno, de quo paulò antè dicere incepimus, Franciſcus Gonzaga, qui Mantuæ regnum à maioribus traditũ obtinebat, in reipub. militiam conſcriptus eſt: eiq; Senatuſconſultũ eſt miſſum, quo ex Senatuſconſulto equitibus cataphractis trecentis, ſagittarijs qui equo uterentur, quadringentis, militibus ducentis & quinquaginta præeſſet. Cùm autem Matthias Pannoniæ rex, homo rei militaris ſcientia atq; gloria clarus, bellum Federico Imperatori duobus exercitibus intuliſſet, uno in Carnos, altero in Liburnorũ fines immiſſo: Senatus uicinitate belli adductus, per Antonium Bolduum,

Dominicum Bolanum legatos, illum ad Federicum, hunc ad Matthiã miſſos, eorum regum animos iam exulceratos lenijt: itaq; induciæ inter eos dictæ. Earum induciarum tempore, ſolutus belli occupationibus Federicus Tridentum uenit, omnem illum Italiæ tractum, qui à Lacu Benaco ad Aquileiam ſecundum Alpes eſt, ſi per Venetos liceat, animi cauſa perluſtraturus. Ea intellecta re Senatus Hieronymũ Barbarum, Dominicum Grimanum, qui poſtea Cardinalis fuit, Paulum Triuiſanum, Hieronymum Leonem legatos ad eum miſit, qui ei uenienti obuiam Roueretũ profecti ſunt, reiq; pub. nomine illum ſalutatum exceperunt. eaq; poſtea legatio, quoad is in Italia fuit, ei præſtò omnibus in reipub. locis fuit, atq; uti pro copia locorum quammaximi ei honores haberentur, ſtudium & diligentiam adhibuit. Federicus Benacum primùm inuiſens, omniaq; littora biremi circumuectus, eius præſertim oræ quæ ad meridiem uergit, aſpectu atq; fragrantia, quod eſt pomi Medici plena, mirificè exhilaratus, tum aquæ perlucidiſſimæ amœnitate oblectatus, piſcationibusq; delectatus eſt. Capitur eo in lacu propè medio, quaq; altiſſima eſt aqua, piſcis clarus Carpio ab incolis dictus, pedis plerunq; longitudine: qui omnino piſcis alibi non capitur: eum piſcem capere atq; cognoſcere Federico uoluptati fuit. Veronam deinde, tum Vicentiam, Baſſianum, Tauriſum, Cornelianum, Forum Iulij, Aquileiam, Portumq; Naonis, qui locus in ipſius ditione eſt, lento itinere peruenit. E Naonis uerò portu tres legatos ad Senatũ miſit actũ gratias, quòd per eius loca tam liberaliter, tantiſq; honoribus ſuſceptus fuiſſet, tamq; beneuolam in ſeſe ciuitatis uoluntatem cognouiſſet. Ab Aquileiæ finibus ſuum in regnum conceſſit. Eodem tempore ut infantibus uulgò quæſitis, qui

tis, qui publicè alebantur, quorumq́; magnopere numerus excreuerat, largius uberiusq́; eſſet, in Senatu lex eſt perlata, ut naualium urbanorum magiſtratus in annos ſingulos tritici molita ſeſtaria, quæ appellant, ducēta, uini amphoras duodecim eorum curatoribus darent: iiſq́; rebus ex reipub. horreis ſyluæ cæſæ ad ignem domeſticum carros ducentos eorum præfecti adderent. Terruit nō multò pòſt ciuitatem, quòd ad diem tertium Iduum Sextilis *duæ turres omnium, quæ in urbe eſſent, maximæ atq; altiſſimæ noctu de cœlo tactæ conflagrauerūt, culminibus incendio latè ſpectabili abſumptis: una, quæ in foro eſt, cuius erat culmen inauratum, altera quæ eſt media in urbe ad* Franciſci. *Senatus poſt hæc legibus aliquot promulgandis operam dedit, quæ leges ad portoria urbis conſeruanda pertinerent.* Etiam in Mariæ *clarum miraculis, unde ei nomē eſt, fanum exædificatū iam eo luculentiore opere, quo ipſum anguſtius eſt, ut eius artificij elegantia & ſumptus aliorum templorum magnitudinem exæquarent, extremo anni die uirgines inductæ ſunt. Anno inſequente, quod in urbe ſæuire peſtilentia cœperat, triumuiros ſananda ciuitate Senatus creauit: iſq́; poſtea magiſtratus nunquam eſt creari deſitus.* Eo *anno cùm increbuiſſet rumor,* Baiaſetis *regis claſſem non multarum nauium in* Aegæum *prouehi, ut* Nicolaum Sumaripam *è* Paro *inſula, quam obtinebat, expelleret, eaq́; potiretur:* Nicolaus Capellus *legatus cum triremibus quatuor* Zacynthum *contendi, ei præſidio, ſi opus eſſet, futurus.* Sumaripa *ubi adeſſe legatū cognouit, inſigne* Venetum *ſuſtulit, ſeſeq́; reipub. addixit. Neq; multò pòſt* Ioannes Cernoichius, *cuius erat magnum in* Illyrico *nomen, magna autoritas, legatos ad Senatum miſit, cupere ſeſe, ut* Georgius *filius ſuus* Anto-

nij Erici *ſenatoris filiam in matrimonium duceret: petere, ut ſibi id facere* Senatus *uoluntate liceret*. *Ea de re conſultus* Senatus *cenſuit, uti nuptiæ fierent*. Erat eo tempore Antonius *reip.nomine* Ferrariæ *magiſtratus,qui* Prodominus *appellabatur:itaq; facta poteſtate ad urbem uenit,*Georgio *filiam ſpondet.Ea dum per legatos in* Illyricum *traducitur, pater moriens filio regnum tradit:ita nuptiæ inter lachrymas & gratulationem concelebratæ, clariorem exitum habuerũt.*Guidus Mariæ Rubeus *paulò pòſt* Venetijs *moritur magno totius ciuitatis dolore: funus ei publicè atq; magnificè factum,laudatusq; à* Sabellico *eſt.* Eius *ſtipendium,equitumq; numerus,duobus eius liberis æquis partibus diſtributus*. Eodem *anno tametſi pacata neq; ullo bello implicata eſſet ciuitas,rei militaris tamen ſtudium non neglexit.Inualuerat iam in bellis conſuetudo, inuento* Germanorũ *nobis tradita,ut milites fiſtulis ferreis uterentur:quib.fiſtulis glandes plumbeas magna ui ignis impetu mitterent, atq; hoſtem è longinquo uulnerarent.* Eæ *erant fiſtulæ ad formam atq; imaginem eorum tormentorum, quibus muri oppidorum deijciuntur,niſi quòd illa ex ære fuſili fiunt,maximiq; ſæpe ſunt ponderis, ut carris ſolidiſsimis ferratisq;, ac magno iumentorũ numero egeant, quibus ſuſtineri atq; regi poßint.* Fiſtulæ *è ferro ſunt, geſtanturq; ſingulis ab militibus ſingulæ ligneis alligatæ armamentis,per quæ capiuntur,& puluere ad ignem celeriter cõprehendendum idoneo infarciuntur, & glande immiſſa humeris ſublatæ in hoſtem conuertuntur.*Eo *telo qui uti ſcirent,ut reip. ſuppeterent, peritißimos eius rei homines undiq; conquiſitos accerſitosq;,* Decemuiri *ſuas ad urbes miſerunt, qui iuuentutem inſtituerẽt; atq; ut agreſtes maximè homines id armorum genus docerentur,*

rentur, ſingulis in uicis pagiſq́; uti duo puberes ei artificio aſſuefierent, edixerunt: atque ijs omnium onerum immunitatem conceſſerunt, quo ſtudioſiores & diligentiores unum ad id munus obeundum reliquis liberati oneribus ac tributis fierent: eoſq́; puberes die dicta ad ſuum quoſq́; oppidum quotannis ſigno glande feriendo conuenire uoluerunt: qui uiciſſet, eius toti pago aut caſtello uacationem eſſe munerũ annuam, eo excepto munere, quo ad Medoaci *fluminis deriuationẽ tenebantur, imperauerũt.* Inter *hæc cùm antea fures domeſtici lege antiquitus inſtituta pœna multò leuiore plecterentur, quàm ij, qui eandem domũ non incolerent: qua ex re fiebat, uti aucta ſeruorum & inquilinorũ audacia, omnibus penè in domibus furta exercerentur, maioribus in comitijs menſe* Sextili *lex eſt perlata, qua lege eadem eſſet in ſeruos reliquoſq́; fures contubernales pœna conſtituta, idem ius, qua pœna, quoq́; iure in alienos exteroſq́; fures animaduertere ciuitatis magiſtratus conſueuerãt.* At *ea quæ ſubſecuta eſt hyeme, tantus tamq́; perpetuus niuium rigor fuit, ut omnia urbis æſtuaria cõgelauerint: neq́; pedibus modò, ſed in equis etiam homines ex agris ad extremum urbis marginem cõmeatibus importandis ſine periculo uentitarint: magiſtratuſq́;* Meſtrinus *ad* Secundi *fanum, quod eſt in medijs ad urbem uadis, curru peruenerit. quibus quidem diebus etiam in media latiſsimaq́; urbis uia, per quam unam naues onerariæ magnæ permeant, cõſtricto glacie mari, niueq́; ſuperaddita, admiſsis per ludi ſpeciẽ equis,* Græci *haſtati equites concurrerunt.* Vini, *ficus, oleæ, anni aliquot intra* Alpes, Atheſimq́; *atq́;* Padum *flumina, exuſtis ſuper terram arboribus, prouentum anguſtiorem habuerunt.* Vere *inſequente* Innocentius Pont. Max. *per ſuos internuncios*

eiuſmodi ſententiam Tridenti *pronunciauit:* Quòd Veneti *à Sigiſmundo laceſsiti bello* Rhetico *ſe defendiſſent, impenſasq; magnas eo in bello feciſſent,* Nomium *&* Iuanum *caſtella iurè ab ijs capta atq; retenta ſibi uideri. à Senatu tamē petijt, uellet ea ipſa Sigiſmundo ultrò reddere: id ſe proptepterea cupere oſtendens, ne pax inter ipſos inita, ea de cauſa uiolaretur.* Cuius *autoritate moti patres, præſidijs abductis* Nomium *&* Iuanum *Sigiſmundo reſtituerũt.* Obijt *per eos dies mortē* Romæ Marcus Barbus Pauli *ſecundi* Pont. Max. *fratris filius è Cardinalium collegio, uir & doctrina, & probitate, & ſanctitate uitæ, &* Romanorũ *ciuium gratia egregiè inſignis: quiq; comitijs* Pontificalibus Sixti *morte habitis, parum abfuit quin à collegio ſummũ locum adipiſceretur.* Eo *mortuo* Innocentius *Patriarchatũ (ſic enim appellant)* Aquileienſium, *quem is multos annos obtinuerat,* Hermolao Barbaro *legato apud ſe* Veneto *attribuit. quod ubi ciuitas intellexit, tametſi* Hermolaus *ad* Senatum *ſcripſerat, coactum ſe à* Pontifice *ueſtem ſenatoriam mutauiſſe: quoniam tamen ſacerdotijs cooptari ciues* Veneti, *qui legati* Romæ *eſſent, lege prohibebantur, grauiter tulit auſum illum contra leges patrias facere.* Auxit *eius rei magnopere inuidiam, quòd antea ex* Hermolai *literis, quas ad* Senatum *de* Barbi *morte dederat, more inſtitutoq; maiorũ comitijs ſenatorijs præiudiciũ patres fecerant, cuius ipſi ciuis nomen ad id adipiſcendum ſacerdotium* Innocentio *commendarent: itaq; deceptos in eo ſeſe ac propè deluſos querebantur.* Erat *omnino* Hermolai, *propter eius ſummam in literarum atq; optimarum artium ſtudijs præſtantiam, magnum apud exteras nationes nomen, apud ſuos quidem certè maximum: nam ad doctrinæ ſingularē opinionem etiam*

uitæ

*uitæ perpetuam innocentiam adiunxerat: ſimul is multùm
patris opibus, et gratia, qui ſummo proximũ in ciuitate ma
giſtratum gerebat, multum clientelis, neceßitudinibus, pro-
pinquitatibusq; pollebat: quibus tamẽ in rebus omnibus ſa-
tis ſibi præſidij non habuit, cùm pluris à patribus una legũ
charitas maieſtasq;, quàm ullorum ciuium omnibus aucta
nominibus dignitas atque claritas, fieret.* Decemuiri *enim
literas ad eum ſeuerè ſcriptas dederunt, mora omni excuſa
tioneq; ſublata, ſacerdotiũ repudiaret: id ſi non faceret, pa-
trem magiſtratu remoturos, et bona eius publicaturos præ
ſe tulerunt.* At pater, *perſpecta ciuitatis uoluntate, omnib.
tentatis rebus, cùm iam eam flecti & leniri poſſe diffideret,
ægritudine animi eſt mortuus.* Filius *nõ multò pòſt* Romæ,
*editis Plinianis caſtigationibus, immenſi propè laboris o-
pere, priuatus plebeio morbo perijt. eum uitæ finẽ* Hermo
laus habuit, omniũ ex ſua ciuitate, qui ante illũ nati eſſent,
Latinorũ & Græcorũ *literis planè doctißimus.* Eo *tempo-
re ab* Hieronymo Marcello *literæ* Byzantio *uenerunt: erat
is* Venetus *eo in oppido uetere conſuetudine magiſtratus:
quibus literis* Marcellus Senatũ *certiorẽ faciebat, ſibi ab re
ge imperatum ſtatim* Byzantio *diſcederet: eius rei cauſam
fuiſſe, quòd rex diceret* Marcellum *ſuis de rebus & conſilijs
ad Senatum ſcripſiſſe: uelle ſe, atq; decreuiſſe, poſthac ſuo in
oppido ei magiſtratui locum non eſſe: fœdere tamen, quod
cum* Venetis *haberet, uti antea tenebatur, ſeſe teneri.* His *de
cauſis Senatus ad regem* Dominicũ *Triuiſanum legauit, qui
prima ad nauigandum idonea tempeſtate proficiſceretur.
neq; multò pòſt, anno inſequente uix inito, regis legatus ad
Senatum uenit, expoſuitq; patribus, quas ob cauſas Baiaſe-
tes magiſtratum eorum* Byzantio *remouiſſet: erant autẽ ſe-*

rè illæ ipſæ, de quibus ad Senatum Marcellus perſcripſerat: adiunxitq́; illud idem etiam omnibus aliarum nationũ magiſtratibus fuiſſe denunciatum, quod Rex Marcello imperauiſſet. Iiſdem diebus antequã menſis Ianuarius deſineret, ornandi eos ciues cauſa, qui pro patria mortẽ oppetijſſent, Senatus decreuit, uti Damiani Mauri eius claſsis præfecti, quæ prior bello Ferrarienſi Padum flumen eſt ingreſſa, hoſtium caſtellis aliquot in ripa fluminis ui captis, bellicis ex laboribus mortui, duabus filijs dotis nomine quadraginta auri libræ ex publica pecunia darentur: ſacerdotij autẽ nomine, ſi ei uitæ ſe dederẽt, ſenæ libræ. Poſt dies paucos, cùm eſſet nũciatum Baiaſetẽ regem claſſem et exercitũ parare, Senatuſconſultum eſt factum, uti ſexdecim triremes naues, alteraq́; nauis oneraria magna reip. quæ ad anchoras erat deligata, confeſtim ornarentur: altera quæ aquam non tetigerat, deduceretur, atq; inſtrueretur. Sed eo tamen anno eis nauibus reſp. non eſt uſa, claſsis exercitusq́; cõparatione à Baiaſete penitus intermiſſa. Neque multò pòſt maiorum comitiorum lege, quam Lucas Piſanus conſiliarius tulit, quadragintauirale iudicium tertium duobus prioribus eſt additũ. nam ſunt in urbe magiſtratus duo, quos appellare in ciuilibus actionibus licet: unũ ab iudicibus urbanis, alterum ab ijs qui publicè in oppida atq; prouincias ad ius dicendum mittuntur. Ii tamen ipſi per ſe magiſtratus nihil ſtatuunt, niſi de minimis quibuſdam rebus. ſed ante eum diem ad alterum tantummodo eorum duorum iudiciorum quadragintauiralium, quæ antiquitus ſunt inſtituta, res ab alijs iudicatas deducebant: illi ſententias ferebant, quibus aut probarent, quæ deducebantur, aut reſcinderent: eas ratas haberi oportebat. Alterum iudiciũ uitæ necisq́; habet poteſtatem:

aliusq́;

aliusq; ad eos iudices magiſtratus cauſas defert. Illud igitur iudicium quadraginta uirûm ex duobus, apud quos ex prouocationibus, quæ ad duos illos magiſtratus fiebant, diſceptabatur, cùm actionum & cauſarũ multitudini non ſufficeret, tertiũ ſimile ita eſt inſtitutũ, ut ueteri illi alteri ab urbanis iudicibus, huic recenti & nouo ab exteris interpoſitæ iudicibus appellationes proponerentur. ea re prouocantiũ querelis aditus, & iuris perſecutio duplo facilior & explicatior eſt facta. Aliam etiam magnopere utilem ciuitati legẽ maioribus comitijs Antonius Tronus conſiliarius paucis pòſt menſibus tulit: qua lege ferendorũ ſuffragiorũ nimiam creandis magiſtratibus licentiam, quæ ferri iam non poterat, facilè ſuſtulit. Porrò ante id tempus ſuffragiorum ferendorum ratio erat eiuſmodi. Loculi lignei tornatiles pedis altitudine bini ciuibus per ſubſellia cõſedentibus, alter praſinus, albus alter afferebantur. Eorum locorum ſuperiore parte detecta, patulaq;, uti manus inferri poſſet, media in anguſtum atque arctum pars contrahebatur eouſq;, ut uni modò ſuffragio uiam interius daret, extrinſecus ad circunferendum captu multò eſſet etiam habilior. Infima erat pars plurimorũ ſuffragiorum capax: eaq; detrahi, atq; reponi poterat. detrahebatur autem numerandorum ſuffragiorũ cauſa. In eorum loculorũ utrum quiſq; uellet ſuffragium inferebat. Id erat glandula parui pomi ceraſi magnitudine, ex tela facta, non quidem ſolidè compacta atque firmiter, ſed conſuta leuiter, quòd, in quem cecidiſſet loculum glans, ſentiri poſſe nolebant. Itaq; pugno etiã clauſo manum lege in utrunq; loculum demittebant, ut ea quoq; re cognoſci non poſſet, quo in loculo ſuffragiũ eſſet relictũ. Nam quæ album in loculum glandulæ cecidiſſent, eæ candidato

fauebant: quæ in praſinum eſſent coniectæ, ijs glandulis can didati repellebantur. Hæc cùm ita eſſent antiquitus conſtitu ta, ambitio, cui planè locus omnibus in rebuſq. ſemper fuit, eò licentiæ creuerat, ut qui ſuorum aliquẽ creari magiſtra tum uolebat, & ipſe ſummis prehenſam digitis glandulam album in loculum palàm proijceret, et qui ei proximi erãt, idem uti facerent, poſtularet, illi candidatorum ueriti inui diam, non ſuo plerunq; iudicio, ſed ad gratiam ſuffragium apertè ferebant: ea re fiebat, ut indigni ſæpe homines, pro pterea quòd plus aut opibus, aut propinquitatibus, aut om nino clientelis ualuiſſent, bene de rep. meritis optimiſq; ci uibus anteferrentur, magiſtratusq; adipiſcerentur, boni re iecti ac repulſi iacerent. Eam *ad perniciem atq; malum cùm plures latæ leges nihil profuiſſent, uti è ciuitate tolleretur, una omnino* Antonij *legislatio ſaluti atq; decori ciuib. fuit.* Nam *qui bini ad eam diem loculi patuli atq; aperti, binos erant per miniſtros publicè circunferri ſoliti, eos & à ſupe riore tectos parte, et unà cõiunctos, inter ſeq; cõtinentes fie ri ſtatuit oportere: ijsq; ambobus ſic cõnexis & conglutina tis, unũ tantũmodo in ſuperiori parte laterorſum os dedit, eiq; ori tubum prominentẽ circunduxit ſemipalmæ ſpatio, ad interiores loculorũ aditus obtegendos: quem per tubum recta utrunque ad loculum manus inferri aptè poſſet. rur ſus eorũ loculorũ prior, tuboq; proximus is collocabatur, cuius loculi glandulæ candidatos reijciebant. Id ea cauſa ex cogitauerat* Antonius, *ut ſi quis aliter atq; ipſi libêret, ſuf fragio ferendo cuipiã fauere cogeretur, is, dum manum per tubi os ad poſteriorem loculum protenderet, quòd is eſſet lo culus cuius ſuffragia magiſtratum crearent, apertis clàm di gitis in anteriore ſineret loculo glandulã decidere.* Ita *ciues*

unum

unum ſimulando, alterum diſsimulando, illud re, quod cuiq; eſſet prius, audacter efficerent, neq; deprehendi aut cognoſci poſſet quid feciſſent. Ea *lege poſt id tempus ciuitas maioribus in comitijs, atque in ſenatu, &* Decemuirûm *collegio creandis magiſtratibus ſemper eſt uſa: liberumq; illi iudicium à gratia atq; inuidia ſemper fuit. tametſi capitalibus, cæteriſq; omnibus in iudicijs, uti, ſi cui non liqueret, is eò deferri poſſet, tertiũ etiam loculum adhibuerunt, eumq; ſeiunctum à duobus atq; ſeparatum eſſe uoluerunt.* Neque *uerò minus* Decemuiri *ante anni exitum alia ex parte ſurgentem malorũ ciuiũ ambitum ſeuero iudicio repreſſerunt.* Erat *in quadraginta uiris rerum capitalium iudicibus, qui omnes in Senatu adhibentur,* Gabriel Bonus, *eorumq; magiſtrum gerebat. creantur autem ſemel à collegio magiſtri numero omnes duodecim.* Eorum *magiſtrorum tres bimeſtre tempus apud* Principem *omnibus rebus præſunt: habentq; cùm in ſenatu, tum uerò etiam maioribus in comitijs ferendi leges poteſtatẽ. poſt eos tres, item alij ex eodem numero tres eodem loci tantundem temporis præficiuntur, uſq; eò, quoad octo menſes abeunt, quod eſt eius collegij temporis uniuerſum ſpatiũ.* Eo *cùm eſſet in magiſtratu* Gabriel, Franciſco Falerio *autore,* Principi *& reliquis ex eius collegio patribus legem à ſe ſcriptã propoſuit, qua lege ciuibus omnibus, qui re familiari anguſta uterentur, quadraginta annos natis, auri libra ſingulatim ex publica pecunia quotannis daretur, qua ſe ſtipe honeſtius, liberoſq; ſuos aleret: qui intra eos annos nati eſſent, annum autem uigeſimum quintum excederent, ij ſemilibram eodem nomine acciperent.* Eam *ipſe legem ferre ad* Senatum *maioraq; comitia ſtatuerat: itaq; ut conſultis* Patribus *ferretur (id enim fieri aliter*

*nõ poterat)eis tradiderat legendam.*Patres *ubi legem inſpe xerunt, quæ morẽ improbi exempli in remp. induceret, ut unus temerè ciuis tantum pecuniæ publicæ cæteris ciuibus elargiretur:idq́; nulla alia de cauſa eum & Falerium eſſe ag greſſos animaduerterent, niſi uti ciuium gratiam ad magiſtratus adipiſcendos aucuparentur:* Principi *negotiũ dederunt, ut utroq; ad ſe uocato, eos moneret, ne quod amplius ea de lege uerbum facerent.* Illi *cùm dies aliquot ſiluiſſent, multorum autem ciuium, quorũ uitæ lex erat opportuniſſima, uocibus increparentur, ſuam ipſorum dignitatẽ ab eis negligi: ſi legem ferrent, ſeſe quos uellent magiſtratus adepturos, principesq́; ciuitatis eueſtigio futuros: ut ſi quid eius facere poſſent, experirentur, curam & ſtudium adhibuerunt.*Ea *re ad collegiũ deleta,*Decemuiri Gabrielem Bonũ, & *Franciſcum* Faleriũ *ſtatim comprehenſos,atq; in uincula coniectos, in* Cyprum *inſulam deportandos curauerunt, pœna capitis adiecta, ab oppido* Nicoſienſiũ *ullo tẽpore ſi emigrauiſſent.* Binos *autem ſcribas fiſci reip. quibus illi uſi fuerant eius legis conſultoribus,et tanquam adminiſtris,in* Cretam *inſulam exulatum miſerunt, eadem eis pœna propoſita ab* Rhytymna Cretæ *oppido diffugiẽtibus.Atq; hoc omnino* Decemuiri *grauioris animaduerſionis eſſe iudiciũ uoluerunt,non tam quidem ut de ijs ſupplicium ſumerent, qui legem,tametſi pernicioſam, nequedum tamen ad Senatum tulerant, poterantq́; per ſe ab ea re deſiſtere, quàm ut reliqui etiam ciues ab eiuſmodi quicquam in poſterum cogitandi conſilio ſimilis timore pœnæ duorum ciuium exemplo abſterrerentur.* Eiuſdem *anni* Vere Laurentius Medices Florentinus, *excellenti uir ingenio, qui principatum in ſua ciuitate obtinebat, uita functus eſt. æſtate media* Innocen-

cen-

centius. Ille tres reliquit liberos, qui omnes breui tempore & principatu & ciuitate eiecti, exulatum abierunt. Huius locum Alexander Borgia Valentinus, opibus & largitione nixus tenuit: atq; hoc planè tempore ciuitas propè quieuit. Inſequenti aũt iam in Ver progreſſo anno, ut firmatis inter ſe trium maximarũ Italiæ ciuitatum rebus tempora etiam pacatiora fierent, ab Alexandro Pont. Max. & Venetis, & Ioanne Galeatio adoleſcente regnum in Mediolanenſibus obtinente, autore Ludouico patruo, qui ciuitati eius nomine præerat, fœdus in xxv. annos percuſſum, atq; uno eodemq; die ab ſingulis concelebratum eſt: quo quiſque fœdere ad reliquorum ſociorum ditiones defendendas, hoſteſq; propulſandos teneretur. Et quòd erat ea tempeſtate Romæ Giemes Sultanus, Baiaſetis regis frater, homo magni inter ſuos nominis, qui ab eo armis regno pulſus Rhodum confugerat: Rhodij, ne bellum in ſe conuerterent, cum ad regem Galliæ, rex ad Innocentium rogatu eius miſerat: itaque is ab Alexandro adhibitis cuſtodibus aſſeruabatur, cùm ne fratri renouare bellum poſſet: cuius rei cauſa quadringentæ ab eo auri libræ quotannis Pontifici dependebantur, Romãq; mittebantur: tum ut eo nomine Baiaſetẽ à bello Chriſtianis inferendo abſterreret. Eſt in fœdere additum, ut ſi Veneti armis à Baiaſete laceſſerentur, Alexander eis Giemem traderet, cuius autoritate atq; gratia contra illum uti poſſent. Ei fœderi Hercules Ateſtinus Dux princepsq; Ferrarienſiũ, Ludouico ſuadente, paucis pòſt diebus ſe adiunxit. His confectis rebus, cùm propè omnia ſpectare ad quietem uiderentur, Leonora Ferdinãdi regis Neapolitani filia, Herculis Aſtini uxor cũ duabus filijs, altera Ludouici, altera Franciſci Gonzagæ uxore, atq; Alfonſo cũ filio, & eius uxore Anna

Ioannis Galeatij ſorore, conſcenſis ad Padi ripam nauibus ſecundo flumine in æſtuaria, Venetiasq́; ſe contulit, ut urbem læto illo tempore inuiſerent: quibus quidem fœminis uti quamampliſsimi honores haberentur, Senatus decreuit: itaq; & obuiam eis publicè itum in Bucentauro naui, qua in naui à magna Senatus parte atq; à matronis centum triginta, tota penè ciuitate circunfuſa, atq; adnauigante, ſunt exceptæ: et per eos dies, quos in urbe confecerunt, nullũ eis genus publicæ uoluptatis aut liberalitatis defuit: nam et choreæ electiſsimarũ fœminarũ à principum liberis in comitio celebratæ ſunt, et bellaria magni et operoſi ſumptus data, et ludi tota urbe, certaminaq́; multifariã edita: quibus ex omnibus unum nouum ciuitati fuit, ut complures cymbæ, quibus in ſingulis quatuor fœminæ remigarent, curſu propoſitis præmijs contenderent. quo in certamine propè mira res accidit: quæ à ciuitate animaduerſa, diei ſpectaculiq́; lætitiam & hilaritatem conduplicauit: ut quemadmodũ Leonora duabus cum filijs & nuru aderat, quarum cauſa ea fiebant, ita cymba, qua in cymba mater cum duabus filijs ac nuru remos impellebat, uicerit.

PETRI BEMBI RERVM VENETARVM HISTORIAE

LIBER II.

VIX *eæ mulieres domum redierant, cùm ab Carolo rege Galliæ, eius nominis octauo, certus homo ad Senatum uenit, cuius oratio eiuſmodi fuit: Quoniam Carolus in Italiam cum exercitu ſit uenturus ad regnum Neapolitanum,*

quod

*quod ad ſe iure hæreditario ſpectaret, in ſuam poteſtatem
redigendum: ſcire eum cupere, quo in ſe animo ciuitas eſſet
futura: uellet ne, qua in amicitia et neceßitudine adhuc qui-
dem egregia & conſtanti ſecum fuiſſet, in ea etiam in poſte-
rum manere. Ciuitas noua intellecta re, quæq; magnam re-
bus Italis cõmutationem eſſe allatura uideretur, conſultò
Senatu, ne regis in ſe inuidiam prima omnium excitaret,
præſertim cùm fieri poſſet, uti is uel per ſeſe, ut ſunt plerun-
que hominum mobiles ad omnem fermè impetum animi, ab
incœpto deſiſteret: uel difficultate atq; magnitudine belli ge
rendi, adoleſcens, neq; rei militaris gnarus, abſterreretur:
uel aliqua interpoſita mora, atq; à cæteris regibus impedi-
mento explicare ſe non poſſet: reſpondit, ſe quidem omni
tempore pacem bello prætuliſſe, optareq́; ut & ipſe quieſce
ret, & reges principesq́; Italos quieſcere permitteret: ſed ſi
ueniat, ea de cauſa nihil moturam, neq; ab eius amicitia re-
ceſſuram.* Pero *(id enim erat ei nomen) accepta ciuitatis uo-
luntate* Romã *abijt: eumq́; alij poſtea regis interpretes duo
paucorum menſium ſpatio cum eiſdem ferè mandatis ſepa-
ratim ſunt ſubſecuti: quibus interpretibus idem eſt reſpon-
ſum datum, quod* Pero *antè acceperat. Sed omnino ad eam
belli ab rege capeſſendi cauſam, quæ ab illis prædicabatur,
quòd ei regnum* Neapolitánum *hæreditatis nomine debere
tur, etiã aliæ cauſæ accedebant: ex quibus una hæc fuit. Ga-
leatio Sfortia, qui* Mediolani *regnũ obtinebat, complures
ante annos per inſidias interfecto,* Ludouicus *frater, uxore
Galeatij è regni procuratione (quam illa, ut* Ioanni *Galea-
tio filio ſuo admodum paruulo, in fide atq; officio ciuita-
tem contineret, poſt uiri mortem ſuſceperat) reliquisq́; ad-
miniſtris paulatim deiectis, ipſe ſe ei rei præpoſuerat, an-*

noſq; tredecim præfuerat: fratris aũt filium, cui ſe regnum procurare præ ſe ferebat, ita porrò aluerat, ijſq; moribus inſtituerat, ut omnẽ curam uideretur adhibuiſſe, ne puer ullam ad frugem perueniret: non rei militaris, non literarum ſtudia, nõ deniq; artem ullam & diſciplinã regiam edoceri illum uoluerat, adhibitis etiã ad puerile ingeniũ deprauandum corruptoribus, quorum ille conuictu in omnẽ luxum atq; inertiam aſſuefieret. Ei nondum planè puberi Alfonſus Ferdinandi regis filius Iſabellam filiam in matrimoniũ collocauerat, ex eaq; is etiam liberos procreauerat, ad regni tamen ſui gubernaculum à patruo nullam in partẽ admittebatur. Id cùm grauiter ferret non Alfonſus modò ſocer aßiduis propè filiæ literis lachrymiſq; permotus, ſed multò etiam magis auus Iſabellæ Ferdinandus, primò petere à Ludouico cœperunt, uellet pro ſua fide atq; iuſtitia fratris ſui filio non adulto modò atq; firmo, ſed etiam planè iam uiro, atqueadeo duorum filiorum patri, aliquando tandem regnũ tradere, ſuiq; illum imperij, ſuarũ rerum compotem facere. Ea poſtulatio cùm ſæpius interpoſita nihil profuiſſet, grauioribus apud illum expoſtulationibus & querelis nõ ſemel egerunt: poſtremò eò rem deduxerũt, ut dicerent, ſeſe illum bello perſecuturos, ni Ioanni Galeatio, qui cum affinitatẽ, uti cum rege, contraxiſſent, regiam poteſtatem remitteret. Horum ille regum minas atq; potentiã ueritus, ne tam amplæ ciuitatis principatum atq; imperium ulli tradere cogeretur, quod ſuũ unius efficere in animo magnopere habēbat, filijſq; ſuis relinquere, cùm intelligeret Galliæ regibus in regnum Neapolitanũ ius eſſe, celatis ea de re Alexãdro Venetiſq;, quibus cum paulò antè fœdus percuſſerat, ad ſpeciem ſalutandi regis, legationem maximè celebrem ad Carolum

miſit

miſit hortatum, ut id bellum ſuſciperet, ſuaſq; illi opes, copiaſq; pollicetur: facillimum factu eſſe, modò Alpes *traijceret, atq; in* Italiam *ſe oſtenderet, eo regno potiri.* Ea *tanti hominis hortatio apud Carolum momenti plurimũ habuit.* Al*tera fuit eius rei cauſa in* Antonio, *qui* Salernũ *à maioribus ſuis traditũ obtinuerat.* Is *cùm ob* Ferdinandi *regis inimicũ in ſeſe animũ ſedibus patrijs exceſſiſſet, ſeq; in* Galliã *ad* Ca*rolum cõtuliſſet, propè quotidianis eum ſermonibus admonebat, ut tam propriã regni opulentiſſimi capiendi oblatã ſibi à dijs immortalibus facultatẽ, ne prætermitteret.* Ferdi*nandum hominẽ eſſe auarum, crudelem, nulla fide, nullà iuſtitia: omnes eius regni principes, omnes populos illum odiſſe: nullius eſſe negotij rem, eum regno expellere, præſertim* Galli*æ regibus, quorũ nomen atq; autoritas illis in regionibus maximè omniũ tum uigeret, fueritq; ſemper plurimi.* Alexander *etiã* Pont. Max. *moleſtè ferens* Virginiũ Vrſi*num eius familiæ principẽ, auſum eſſe à* Franciſco Cibo In*nocentij* Pont. *ante ſe* Max. *filio, oppidum* Anguillariam *in* Sabatini *lacus ripa, quod erat in* Pontificum Maximorũ *ditione, abeſtq; ab urbe* XVI. *millia paſſuum, nulla facta ſibi ab ipſo eius rei poteſtate, coëmiſſe: quoniã* Virginius *à* Fer*dinando fouebatur, ne quid facere inuitus cogeretur:* Caro*lum & ipſe ad id ſuſcipiendũ bellum hortabatur, uindicandi ſeſe de aduerſo ſuis rebus ſuæq; dignitati rege cauſa. quas ad res omnes etiam illud adiungebatur, quòd ex* Gallis *principibus ijs, qui apud* Carolum *autoritate gratiaq; pollebant, nonnulli rerum* Italicarum, Romaniq; Pontificis, *quà erat iter faciendum, occaſione ampliſſimis ſacerdotij dignitatibus ſeſe iri auctum, & honeſtatum confidebant: alios exercituum, & regendorum populorum, quos eſſent ſub-*

iecturi, ſpes & cupiditas incendebat. multi etiã ſua leuitate & nouarum rerum ſtudijs mouebantur, ut regem ad profectionẽ impellerent. Interim Autumni menſibus tota ferè citeriore Gallia eiuſmodi tempeſtates, tamq́; continentes pluuiæ fuerunt, ut in Bergomatium finibus aqua denos quinos pedes præter conſuetudinẽ excreuerit, ædificijsq́; quamplurimis dirutis, ac pontibus lapideis abreptis, magnum puerorum & mulierum, magnum etiam uirorum numerũ repentino impetu oppreſſerit. Neq; in Brixianorum finibus flumina non ingentem ſtragem ediderunt. Atheſis quidem cùm Veronæ urbis magnam partem peruaſiſſet, & complures domorum parietes ſubruiſſet, etiam pontem firmiſsimiſſimum medio in oppido deiecit. Medoacus & ipſe ripas non uno loco tranſgreſſus, optimã Patauini agri partẽ illuuie uaſtitateq́; fœdauit. Padus omnino utriuſq; ripæ uicinitates ita eſt depopulatus, ut omnia luctu et mœrorib. impleuerit. atq; hanc quidem eſſe quaſi deorum immortaliũ ſignificationem, quæ Gallorũ in Italiam aduentum portenderet, omnes penè homines interpretabantur, & prodigij loco ducebant: erantq́; permulti, qui maximè ad Venetos, quòd eorũ regionibus & oppidis aquæ magnũ detrimentũ intuliſſent, eam rem, atq; id prodigium exiſtimabant pertinere. Ordo rerum me admonet, ut duo ciuitatis iudicia hoc ipſo facta tempore ſilentio ne obruam. Erat in ciuium nobilitate Ioannes Georgius, homo ferox, nullaq́; pietate, qui ab Antonio Bernardo Tauriſanorũ prætore ob maledicta in deos, aliaq́; ſcelera exul eius oppidi factus fuerat, damnatusq́;, ut ſi eò rediret, lingua ei amputaretur, manusq́; altera præcideretur. Is Tauriſum alio prætore cùm reuertiſſet, uirginemq́; ui adhibita uiolauiſſet, Decemuiri miſsis illò

ſuis

ſuis rerum capitalium miniſtris atq; uindicibus, Georgium *comprehendi, deq; eo* Antonianum *ſupplicium medio in foro ſumi iuſſerunt:eo ſumpto,* Venetias *adductum in* Cretam *deportari mandauerũt.* Neq; *multò pòſt* Antonius Bolduus *Triumuir ex aduocatis reipub.* Dominicum Bolanum Candiani *filium collegam ſuum accuſatum acceptæ eo in magiſtratu ab reis & litigatoribus pecuniæ ad* Senatum *detulit.* Cùm Senatus *eum comprehendi,atq; ex uinculis cauſam dicere iuſsiſſet,ille autẽ fuga ſe iudicio eripuiſſet, abſens damnatus eſt,ut intra menſem ſe carceri dederet,* Caniam Cretæ *oppidum exulatum deportandum:quod ſi non faceret,comprehenſo ceruices abſcinderentur, bonaq; publicarentur, magnis propoſitis præmijs ijs,qui eum aut uiuum magiſtratibus tradidiſſent, aut ipſi occidiſſent.* Poſt *hæc de aduentu* Gallorum *fama percrebreſcente, ac* Ferdinando *rege exercitum & claſſem ad hoſtes repellendos cõparante, atq; omnibus* Alexandrum Pont.Max.*pollicitationibus,ut ſuarum partium eſſet,ſollicitante,* Ludouicus *ueritus,ne ſi inter eos conueniſſet,* Ferdinandus, *præmiſsis in* Galliam *ſuis &* Alexandri *celeriter copijs, è regni eum procuratione atq; faſtigio ante* Caroli *aduentũ expelleret, ereptamq; filij ſui genero dignitatem atq; imperium reſtitueret: à* Senatu *petijt,ut quos haberet milites equiteſq;,ad* Ollij *fluminis ripã, quod eſt in* Brixianorum *finibus, iuberet proficiſci,uti regem ab eo ineundo conſilio abduceret:aut, ſi id non poſſet, ipſi flumen tranſirent, ſeſeq; tuerentur.* Ea *re à* Senatu *non impetrata, quòd diceret ſibi id neceſſe eius tam firmis rebus non uideri,iterum ad* Carolum *legatos miſit rogatum,ut maturaret* Alpes *tranſmittere, ſeſe ei de pecunia cõmodaturum, ſuaſq; copias cum illo coniuncturum, ubi primùm terram*

Italiæ attigiſſet. Carolus, qui plures iam menſes in ea modò prædicatione conſumpſiſſet, uelle ſe Neapolim armis ſuam facere, atq; ijs, qui apud illum plurimùm poterant, partim bellum ſuadentibus, partim diſſuadentibus, nihil etiã nunc conſtituiſſet, quod pro firmo atq; certo haberetur: acceptis Ludouici tum hortationibus diligentioribus, tum pollicitis, fœdus cum Ferdinando & Eliſabeta Hiſpaniæ regibus percuſſit, nonnullis eis oppidis in Pyrenæo ſaltu gratis reſtitutis, quæ pridem oppida Aloiſius rex eius pater à Ferdinandi patre pignoris nomine acceperat. deinde ad diem nonum Calendarum Ianuarij, adhibitis totius G. lliæ principibus, ſtatuit omnibus alijs omiſsis rebus proficiſci. De eo cùm eſſet amicorum literis celeriter Ferdinandus certior factus, primis anni diebus è uenatu lectulũ petens, acri urgente pituita, intra biduum eſt mortuus: cuius Alfonſum maiorem natu filium Federicus natu minor, reliquiq; Neapolitani principes regem ſalutauerunt. Alfonſus regno patris inito, per legatum Venetũ, qui paulò antè ad Ferdinandum uenerat, inſolitisq; ab eo & obuiam itionibus, & alijs honorũ generibus exceptus fuerat, à Senatu petijt, ut cum Ludouico ageret, ne is Carolũ ad profectionẽ incitaret, prædemq; ſe apud illum conſtitueret: nihil ipſum ullo tempore moturum, quo minus is regni Mediolanenſis procuratione quoad uellet, uteretur. Senatus ea de re cùm apud Ludouicũ Alfonſi uerbis egiſſet, eumq; eſſet magnopere hortatus, ne Gallis in Italiam ueniendi autor adiutorq; eſſet, ille autem nihil eiuſmodi reſpondiſſet, quo ſe ab eo conſilio remoturus uideretur: ne fruſtra operam inſumeret, deſtitit, neq; amplius eam cogitationem eſt aggreſſus. Miſerat ante eos dies ad Senatum Carolus Philippum Argentonium legatum: ſi ſe reſpub.

pub. in belli Neapolitani ſocietatem cum ipſo coniungeret, quam uellet eius regni partem ſibi depoſceret, nihil illum recuſaturum: id ſi non uellet, quòd pollicita eſſet ſe ab eius amicitia non diſceſſuram, in eo perſeueraret: iuſſum ſe eſſe apud Patres morã trahere, omniaq; regis conſilia cum ipſis cõmunicare. Ad hæc ciuitas ita reſpondit: Tantas eſſe Caroli regis ad id gerendum bellum facultates, tam præſentẽ omnium rerum copiam, ut ſui auxilij nihil indigeat: itaq; ſe more exemploq; maiorum, qui bella niſi laceßiti non feciſſent, quieturam: nec partem ſibi eius regni poſtulaturam, cuius nullum ipſa ius habeat: cæterùm, quod alijs regis nuncijs dixiſſet, pollicitaq; eſſet, ab eo non recedere, regiſq; beneuolentiam ſeſe plurimi ſemper facturam: ipſum quidem eo nomine & nunc libenter uidiſſe, et, ſi maneat, eo libentius uiſuram, quo erit etiam urbana mora & quotidianis collocutionibus familiarior: quæq; regis intererunt, pro ſua uetere in patrem eius atq; ipſum neceßitudine, ea in dies, ut ipſi nota ſint, curaturam. Iiſdem propè diebus Senatus Bartholomæo Collioni Bergomati imperatori ſuo, quòd multa bella ſingulari uirtute, fide incõparabili geßiſſet, remq; militarem ſuperiorum imperatorum negligentia collapſam reſtituiſſet, quodq; de rep. optimè meritus, auri libras decies centies ei moriens teſtamento legauiſſet, ſtatuã equeſtrẽ æream inauratã in Ioannis & Pauli area ponendam cenſuit. Ea tempeſtate uita functus eſt apud Naxios Ioannes Criſpus, qui eam ex Cycladibus inſulã treſq; alias obtinebat, Rhenem, Scyrũ, Melum, duobus liberis paruulis ex pellice relictis. Is propterea quòd auarè atque crudeliter regnauerat, ciuitas concilio coacto ſtatuit reges ulterius nõ perpeti. Erat tum forte fortuna in inſulæ oppidiq; portu

Nicolaus Capellus legatus, eò cum ſex longis nauib. ad piratas inſequẽdos profectus: itaq; nacti occaſionẽ ciues, plebsq́; omnis, ipſis cum natu maioribus, matribusq́; familiàs infantes in ulnis geſtantibus, cumq́; uirginibus & pueris, Legatũ adierũt, orantesq́; uti ſe reciperet: mori enim malle omnes, quàm amplius ſub tyrannis eſſe: miro ſe ſtudio reip. dediderunt. Nicolaus principibus eorũ liberaliter appellatis, reliquã turbam ſolatus, ciuitatẽ in reip. fidem recepit, ciuemq́; Venetum, qui præeſſet, iusq́; diceret, attribuit. Naxij paucis pòſt diebus legationem ad Senatum miſerunt, quæ apud Patres ſacramentum diceret, ſe in eius fide perpetuò futuros. Ea legatione adhibita Senatusconſultũ factũ eſt, uti Naxij, qui ſponte in deditionem uenerãt, reciperentur: recepti autem nõ eſſent, niſi prius Criſpi liberis, & eorũ matri alimenta præberentur. Itaq; omnis inſularum earum prouentus illis, quoad uiuerent, dono datus eſt eo nomine. Interea cùm inter Alexandrum, quem quidem multis de cauſis magnopere pœnituerat Carolum regẽ ad id bellum incitauiſſe, atq; inter Alfonſum, qui ambo ad Vari uicũ uenerant ut ipſi inter ſe colloquerentur, ijs cõditionibus eſſet fœdus amicitiaq́; inita, ut Pontifex regem in Romanæ reip. fidem reciperet, omniq; illum ab hoſte, quà poſſet, tueretur: ille autem Pontifici ob tributi ueteris reliqua, auri libras mille ſe repræſentaturum, in annos uerò ſingulos quadringentas perſoluturum polliceretur: deſponſa etiã filia Giufredo Alexandri filio, ut ſocietas eo pignore firmaretur: utriq; ſe ad bellũ communire modis omnibus, explicareq́; cœperunt. Fuerat ea in re Alexander, ut ſunt hominum mutabilia ſæpe ingenia & uoluntates, Virginio ipſo uſus interprete, qui etiam illum, & Alfonſum lautiſſimè ſplendidiſſimeq́; ſua in domo tunc

ſuſcepit.

ſuſcepit. Erat enim Virginij oppidũ Vari, de quo diximus, uicus. Iamq; Alfonſius claſſe longarum nauium amplius triginta,onerariarum maximarum duodeuiginti,ad Liguſtici maris orã infeſtandam,nauesq; hoſtiũ, quæ Genuæ inſtruebantur,impediendas comparata,equitatu peditatuq; cogendo, eq; Brutijs educendo, atq; in Galliam mittendo diſtinebatur:cùm ob Baiaſetis regis nouos motus, qui et claſſem et exercitum comparabat, reſp. & ipſa parare claſſem inſtituit. Itaq; primis comitijs Antonio Grimano claſsis præfecto declarato, naues longas, quas confectas habebat, deduci atq; inſtrui iubet: quibus cum nauibus Antonius menſe Quintili ſoluens in Illyricum traiecit.Eo tempore Florentinorum legatio ad Senatũ uenit petens,propterea quòd Carolus rex à ciuitate poſtulauerat,ut per eorũ fines exercitũ ducere ſibi liceret,uti Senatus conſuleret, quid ipſis eſſet ad regis poſtulata reſpondendum: tum hac tota in cauſa atque aduentu regio quid cauere, quid præſtare ipſos opus eſſet, pro ſua fide atq; conſilio exiſtimaret:magnopere enim ſe eius prudentiæ tribuere, cõſidereq; optimũ factu id futurũ, quod Senatus cenſuiſſet.Senatus unum modò exiſtimans fore, ut quicquid Florentinis conſuluiſſet, neq; Carolum neque Alfonſum latêret,Legatis reſpondit, neſcire omnino ſe tam ardũa in re, tamq; caſibus & euentui propoſita, quid præſtaret: quòd ſi ſe plures in unam ſententiam cõiecturæ, quàm in alia omnia traherent,nõ tamẽ id audere ipſis dicere,propterea quòd fortuna plerunq; in bellis dominatur,temereq; facta ſæpe melius quàm ratione atq; conſilio ſuſcepta ceciderunt: itaq; auxilium à Dijs immortalibus implorandum:eos unos ſcire, quid quaq; in re quenque aut ſequi aut fugere oporteat. Antonius Venetijs profectus cùm eſſet

in Illyrico, legati ad eum ab Scardona, atq; ab Cliſſa uenerunt, qui dicerent, cupere ſua municipia ſub reip. imperio eſſe, orare ut ab eo reciperentur. Antonius legatos cohortatus, ut reip. uoluntatem expectarent, literas ea de re ad Senatum dedit, Corcyramq; cõtendit. At Alfonſi claſsis, cui Federicum fratrem præpoſuerat, mare Liguſticũ inuecta, Obiecto Fliſco Genuenſi non minimæ inter ſuos autoritatis, militibusq; ad Veneris portum expoſitis, atq; ab hoſtibus repulſis, infecta re Triturritam rediit. Confecerat autem per eos dies Genuæ Carolus itemq; Ludouicus claſſem ſatis idoneam ad hoſtẽ repellendũ: itaq; & aduerſo prælio ſuorũ, et claßis hoſtium timore perterritus Federicus, neq; amplius tentandam iis in locis fortunam belli ratus, ſeſe recepit. Ea ſpe lapſus Alfonſus, ſuas cum Alexandri copiis coniunctas copias in Flaminiã properè miſit, quòd intelligebat Caroli exercitus præmiſſam iam partem Padum flumẽ traieciſſe. Eæ cùm Ariminenſiũ finibus copiæ appropinquarent, Pandulfi eorum principis rogatu, qui erat in reip. militia, ſuisq; rebus ueritus tam ſuſpecto atq; ambiguo tempore, opem à Senatu poſtulauerat. Georgius Emus eſt eò miſſus, qui autoritate reip. oppidum finesq; tueretur. per quos dum ii pacatè iter facerẽt, Alexander Ioannis Galeatii frater nothus, qui erat in Ludouici partibus, Parma fugiens ad eos ſe cõtulit, ut contra patruum eſſet. Erant in eorum exercitu Ferdinandus Alfonſi filius, magnæ ſpei adoleſcens: Nicolaus Vrſinus, qui Petilianum oppidum in Hetruria obtinebat, belli rebus atque artibus clarus: Virginius item Vrſinus, de quo ſuperius diximus, Romanæ factionis princeps: Ioannes Iacobus Triultius Mediolanenſis, homo magna inter ſuos gratia. hos eſt paulò pòſt Guidus Vbaldus Vrbinas Dux, princepsq;

cepsq; Metaurenſium ad Ceſenam conſecutus. atque ij omnes equitum cataphractorum duûm millium quingentorũ, militum octo millium numerum habebant. Ad eos cùm præmiſſæ Caroli atq; Ludouici copiæ appropinquauiſſent, uniuerſi congredi non ſunt auſi: itaque aut oppidi planè firmi, aut fluminis interiectu munitis caſtris complures ſe dies continuerũt: per occaſiones tamen paruulis minutiſq; prælijs, quid utriq; poſſent, aliquoties periculum fecerunt. At Carolus, qui Aloiſium propinquum ſuum, principatum in Genabenſibus obtinentem, & Iulianum Cardinalem Sixti Pont. Max. fratris filium, & Antonium Salernitanum, de quo ſuprà dictum eſt, Genuam cum pedeſtri exercitu miſerat, ut naues iam paratas conſcenderẽt, ſuiq; itineris ratione habita ſe ſubſequi iuſſerat, ut ingreſſum in regnum Neapolitanũ ſuum mari etiam aperiret, cum reliquo exercitu benè magno, planeq; paratiſſimo, primis Septembris diebus Alpes traiecit, atque Aſtam uenit: ibi illum Ludouicus cum muliebri uxoris Beatricis comitatu, & Ioannes Galeatius fratris filius, Herculeſq; Ateſtinus ſocer obuiam progreſſi uenientem exceperunt: qui cum de rebus utriuſque Ludouicus collocutus, cum eiſdem illis, quos adduxerat, Ticinum redijt. Ea itio atque reditio itinerum omnium poſtrema Ioanni Galeatio fuit: profluuio enim uentris, ut uidebatur, lectulo impoſitus, ut uerò creditum eſt, ueneni à patruo dati hauſtu, inſequente menſe perijt. tantum in animis mentibuſq; hominum mala regnandi cupiditas atq; ambitio poteſt. Carolus inter hæc Aſtæ cùm eſſet, Aloiſium Genua mutato conſilio accerſiuit, ibiq; iuſſit eſſe. Erat autem Aloiſij oppidum Aſta, quod quidẽ eius auia dotis nomine à patre Mediolani rege acceperat. Ipſe puſtulis correptus eſt,

eoq; in oppido cõmoratus dum conualeſceret, itineri deinde ſe dedit, atq; ad diem duodecimum Calendarum Nouembris Placentiam peruenit. Proceſſerat eò unà cum illo Ludouicus, qui poſtridie eius diei de fratris filij morte nuncio accepto Mediolanum redijt, urbemq; in ueſte regia perambulans, ſalutari regem ſe non modò paſſus eſt, ſed maximè omniũ uoluit: neq; enim minus id deliberatũ propterea fuit, quòd Ioannis Galeatius moriẽs duos liberos Franciſcũ & Mariam ſuperſtites reliquiſſet. Carolus, qui antequam è Gallia proficiſceretur, tametſi Florentinis oſtendiſſet ſe per eorum fines iter Neapolim eſſe facturum, per Flaminiam tamen ire cõſtituerat, ob eamq; rem exercitus ſui partẽ eò miſerat, cùm Laurentij Medicis Florentini ciuis ſuaſu, qui cum Petro Medice propinquo ſuo, cuius erat in poteſtate ciuitas, magnas atq; acerbas ſimultates exercebat, tum Ludouici, qui eundem Petrum, quòd is uxore ex Vrſina gente ducta in eorum atq; Alfonſi partes ſe traduxerat, ingenti odio proſequabatur, ire Florentiam decreuit. Ea res Florentiam perlata, ciuitatem ad nouum atq; ſubitum capiendum conſiliũ perpulit. Rex poſt hæc Placentia profectus, dextra ſe per Tari fluminis uallem flectens ad Apuanos, in Apennini radicibus municipium, Legatos Florentinorum obuios habuit, quos ad regẽ ciuitas, ut cum eo agerent, ne inimico ad ſeſe animo accederet, miſit. Eius legationis Petrus Medices princeps fuit. Is cùm regem à ſe alienatum Laurentij & Ludouici maledictis calumnijsq; comperiſſet, omnibus illum conditionibus lenire, beneuolumq; ſibi reddere eſt aggreſſus: itaq; tria ciuitatis oppida in Apennini iugis, quæ Genuenſium antea fuerant, tum Piſas & Triturritã in præſentia regi tradere, certasq; quotannis, quoad is in Italia eſſet,

ſet pecunias tributi nomine, atq; equitatum pollicitus, cum illo in amicitiã redijt. Quibus intellectis rebus ciuitas incitata, illum et Ioannem et Iulianum eius fratres urbe finibusq; ſuis expulit, domo eorum opulentiſsima direpta, boniſq; fiſco addictis: quorũ duo ſe Venetias contulerunt. Ioannes Petro natu minor Bononiæ primùm, deinde in Tifernatibus apud propinquos ſuos complures ſe menſes continuit: erat tamẽ è Cardinalium collegio. Rex Apennini ſuperato iugo Lucã, inde Piſas uenit: idq; oppidum à Florentiæ imperio, ditioneq; remouit, & ſui iuris, liberumq; iuſsit eſſe: quod quidem ciuitas, plebsq; omnis cupidiſsimè arripuit. Florentiam paucis pòſt dieb. eſt profectus, libriſq; auri duodecies centies imperatis, in reip. formã ciuitatẽ redegit. Piſis libertati reſtitutis, ſenatores, reliquiq; ciues concilio coacto, magiſtratus qui Florentia uenerãt, ex oppido ſuiſq; uicis et caſtellis expulerunt: ex ſeſe, quos uiſum eſt, magiſtratus creauerunt. Leones marmoreos depictoſq;, quod eſt inſigne Florentinorum, è foro, lociſq; omnibus ſuſtulerunt. In exilium qui eſſent à Florentinis magiſtratibus miſsi, ij ut in oppidũ atq; in ſuos quiſq; lares remigrarent, edixerunt. Iiſdem diebus ea Gallici pars exercitus, quæ in Flaminiã præceſſerat, tribus in agro Forocornelienſium & Forolíuienſium tum ui, tum deditione captis caſtellis, Fauentiaq; in ſuas partes traducta, à Bretinoro uico, qui eos recipere noluerat, et indignantes oppugnareq; aggreſſos ſuſtinuerat, Apenninum traijcere, atq; ut cum rege ſe coniungeret, iter facere cœpit. Ferdinandus cùm omnino Gallos intercludere, morariq; nõ poſſet, ſuis cum ducibus, quo itinere uenerat, Romã redijt. At Veneti, ubi Carolum magna cum manu Padũ flumen traieciſſe nunciatum eſt, legatos ad eum mittere decreuerunt,

qui ei honoris gratia præſtò eſſent:ſeq; ad omnes caſus præmunire conſtituerunt. Miſsi legati Dominicus Triuiſanus, Antonius Lauredanus,regẽ Florentiæ conuenerant,eumq́; poſtea ſunt ſubſecuti. Illis ipſis diebus Ioannes Senogalliam obtinens,Iuliani Cardinalis frater, Baiaſetis regis legatum, qui Anconæ naui expoſitus Romã proficiſcebatur,Alexandro penſionem annuam librarũ auri quadringentarũ Giemis nomine dependi ſolitũ afferens,intercepit,ablataq; pecunia dimiſit. Carolo Senas urbem tranſgreſſo, Alexander Virginium & Nicolaũ Alfonſi exercitus duces,et Ferdinandum regis filiũ,qui Romæ appropinquauerant,intra mœnia recepit,ut & loca tuta hoſtibus præripere, & aduerſarios cohibere atq; reprimere,& urbem ad Gallos repellendos uelle cõmunire magnopere uideretur.Veruntamen paucis pòſt diebus Carolo Romã rectà ueniente, Ferdinandum reliquosq; duces eſt hortatus, uti Roma proficiſcerentur, neque Gallos, quibus quidem iam nihil eſſet impeditum, expectarent.Illi,quos omnia planè deficerent,Pontifici paruerunt, Tiburq; cum ea quam habebant manu ſe contulerunt.Alexander,qui quidem Gallos ueritus de capienda fuga non ſemel cogitauerat,demum in Hadriani molem commeatu & tormentis communitam ſe recepit. Carolus omni cum exercitu pridie Calendarum Ianuarij Romã uenit, pauloq; pòſt cùm inter ipſum atque Alexandrum Aſcanio interprete de pace ſermones haberentur,Aſcanius autẽ duras nimium & ſeueras conditiones Alexandro imponeret, Alexander eam hominis audaciam compeſcendam ratus, Cardinalium concilio ad ſpeciem quærendarum ab eis ſententiarum coacto,illum,qui ad concilium uenerat,retinuit, nec niſi pace cum rege facta dimiſit.Romæ Carolus complu

res dies commoratus, Alexandrum, qui cum fœdus certis conditionibus percuſſerat, ſeparatim primò, deinde publico in concilio ſalutauit, eius ad pedes aduolutus, ſolennibusq; ſacris miniſtrante illo interfuit. Poſt hæc Pontifex Epiſcopum Maclouienſium, *cuius unius magnopere conſilijs rex omnibus in rebus nitebatur, petente rege Cardinalem creauit: nauesq; onerariæ uiginti commeatum è* Gallia *prouincia regis exercitui ſupportantes, ad Centumcellarũ portum appelluntur. Iiſdem propè diebus ex tribus* Venetorum *longis nauibus, quæ publicè in* Britanniã *ad mercaturam exercendã mittebantur, duæ in* Oceano *tẽpeſtatis ui abſorptæ ſunt fluctibus: quibus in nauibus complures ex ipſa nobilitate ciues, reliqui amplius quingenti perierunt. mercium ad quater mille auri libras ſumma deperdita. quod quidem antea nunquam acciderat, ut eiuſmodi naues, terra non tacta, mari atque undis abſumerentur: tametſi anno ab urbe condita milleſimo decimoſexto, duæ item naues longæ onuſtæ mercibus eo ipſo in mari uentorum contumelia impactæ littoribus ſunt amiſſæ. Dum ea* Romæ *apud Carolum geruntur,* Alfonſus *ſuis rebus planè diffidens,* Ferdinando *filio* Neapolim *accerſito regnum tradit,* Federico *fratre adhibito: eumq;, uti* Deos *immortales uereatur, monet. Ea oratione apud filium habita, in arcem, quæ eſt in oppidi littore, et mari undiq; alluitur, quæ caſtellũ* Oui *appellatur, noctu ſe contulit, ut naues longas conſcenderet. quod tum facere* Auſtro *magno coorto uento prohibitus, paucis pòſt diebus nactus idoneã tempeſtatẽ in* Siciliã *tranſmiſit, eoq; anno in* Panormitano *agro priuatus moritur.* Ferdinandus, *profecto patre, regni principib. quatuor, qui erãt in cuſtodia, primùm omnium dimiſſis, oppidum in ueſte re*

gia unà cum Federico patruo perequitauit: ſalutatusq́; rex cùm ſe ad carceris parietem contuliſſet, recluſis patefactisq́; foribus rebelles aliquot damnatosq́; complures & libertati & municipio reſtituit: priuatas publicasq́; iniurias omnes remiſit, pollicitusq́; eſt ſe proſcriptos quoſq́; reuocaturum. Militibus deinde appellatis, eos ſtipendio donauit, atq; oppida nouis præſidijs firmauit. Carolo ad diem quintū Calendarum Februarij Roma profecto, Velitrasq́; progreſſo, Cæſar Borgia Cardinalis Alexandri filius, quē quidē pater Legati nomine Carolo dederat, ut obſidis loco apud illū eſſet, noctu aufugit: ne'ue patris uoluntate uideretur id feciſſe, nō Romā, ſed Spoletum ſe contulit. Eodem tempore miſſi à rege milites, qui ex fœdere Hoſtienſem, & Centumcellarum, Anxurisq́; arces, quoad is in Italia eſſet, cuſtodirent, repulſi ſunt ab Alexandri cuſtodibus: arcem enim Hoſtienſem, quā Iulianus Cardinalis exædificauerat, præſidijsq́; firmauerat, cùm is Alexandri Pontificatus initio nihil illi fidens ſpeculatoria biremi ſe ex ea ſuſtuliſſet, conſcendensq́; Fabritio Columnæ, amico ſibi homini, et magni ac erecti animi uiro, illam cōmendauiſſet, Genuamq́; ac deinde in Galliā eſſet profectus, Alexander, Nicolao Vrſino Petilianorum principe cum exercitu eò miſſo, acri obſidione cinctā expugnauerat, ſuiq́; iuris fecerat. Rex Velitris profectus Fortini montis oppidum munitiſſimū, quod quidem capi poſſe niſi longa obſidione non uidebatur, paucarū horarū ſpatio cepit, itemq́; Ferentinū, quæ utraq; in Ferdinandi erant partibus. Ea re confecta, ſuum hominē ad Pontificem miſit: ni pactis, quæ ſunt in ipſorum fœdere, ſteterit, ſeſe primùm omnium ſua in illum arma conuerſurum: quo accepto nuncio Pontifex regis militibus arces tradidit. Ferociore regis milites impetu

tu primùm in Alfonſi ditione caſtellum in Caßinate ſaltu, &
militibus & cõmeatu communitum, ui captum diripuerũt,
propugnatoribus incolisq; omnibus ad unum interfectis,
quòd præmißi ad oppidanos de deditione nuncij, ab ijs ma-
le accepti fuerant. Id caſtellum ſancti Ioannis mons ab inco-
lis appellatur: tenebaturq; ab Aterni regulo, quo uno nemo
erat Ferdinando regi charior. Itaq; hoc ſucceſſu rerum ſua-
rum Carolus cum exercitu equitum militumq; numero tri-
ginta millium, in regnum Neapolitanum ingreſſus, ad Caßi
num uenit: quo in oppido Ferdinandus cùm eſſet, haberet
autem milites numero ad quatuor mille, equites alteros toti
dem, oppidanos cohortatus, ne ſe diripi ſinerent, ſed fortu-
næ cederent, ſeq; in aliud tempus reſeruarent, oppido profe
ctus, Capuam ſuis cum copijs contendit. Caßinates eo profe
cto ſeſe Carolo dediderunt. Ad quem non intermißis itineri
bus Capuæ appropinquantem, Caietæ ciuitas legatos miſit,
ei ſe oppidum tradituram, imperataq; facturam. Caieta in
deditionẽ recepta, Capuani & ipſi regi oppidum tradide-
runt. Capuam ubi rex uenit, Giemes, quẽ Roma ſecum abdu
xerat, in morbum incidit, cuius ſuſtinere uim nõ potuit. At
Ferdinandus cùm Neapolim petijſſet, eius exercitu intra
mœnia nõ admiſſo, ipſe cum ſuo comitatu equitibusq; pau-
cis eſt receptus: qui uoluntate ciuitatis intellecta, quæ Gal-
los expectare ne diriperetur, nolebat, cõbuſtis duabus naui
bus magnis ex tribus quas in portu habebat, ne in manus ho
ſtium peruenirent, tertia Obiecto Fliſco tradita, equos pro-
pè trecẽtos egregiæ ſobolis ſuis ciuibus amicisq; diſtribuit.
deinde Neapolitana arce, quã appellant Nouam, militibus
reliquisq; rebus ad obſidionẽ ſuſtinendam idoneis apprimè
cõmunita, cum Federico patruo, & uxore Ferdinandi aui

ſui atq; filia, in inſulam Megarẽ ſeſe contulit. Ex ea inſula, quæ eſt non longè ab oppidi littore, Neapolitani reges arcẽ munitiſſimã effecerunt. Carolo rectà Neapolim cũ exercitu properante, Virginius, Nicolausq́; Ferdinandi duces, quòd intellexerãt ciuitatem legatos de deditione ad Carolum miſiſſe, Nolam ſe cum ea, quam habebant, manu receperunt. quos præmiſſi Caroli equites cùm inſequerentur, Nolani Gallis portas aperuerũt, retentis interceptisq́; Nicolao atq; Virginio, qui ambo in Gallorum poteſtatẽ uenerunt: tametſi iam antè à Carolo petijſſent, ut in ſuam fidem ſeſe reciperet, idq́; eis Carolus eſſet pollicitus. itaq; in eo fides eſt regia deſiderata. Carolus intellecta Ferdinandi fuga, Neapolim uenit præmiſſis ſuis ducibus, ne militum & equitũ introitu oppidum egregium atq; opulentũ diriperetur. Eo potitus, per legatos Venetos, perq́; literas Senatui gratias egit, quòd otium ſibi atq; beneuolentiam, quam pollicitus fuerat, præſtitiſſet. Ferdinandus ſuis cum mulieribus & ſupellectili bene magna, nauibus longis duodecim ad Aenariam traiecit, inſulam & ſitu & opere munitiſſimã: abeſt à Neapoli duodeuiginti millia paſſuum. Interim fama de aduentu, deq́; ſucceſſu rerum Caroli ad Turcas perlata, propterea quòd rex palàm dictitauerat, Neapolitano regno capto ſe in Turcas profecturum, eisq́; bellum terra mariq́; illaturũ, tanta fuit eius rei opinio, tantusq́; omnes eas gentes terror inuaſit, ut in Illyrico, Epiro, Acarnania, Macedonia, qui maritimas earum regionum oras atq; portus incolebant, ſe introrſus reciperent, atq; in longinquas à littoribus, & remotas latebras abderent. Literæ etiam ab Antonio Grimano ad Senatum uenerunt, cùm ad Naupactum Aetoliæ littora nauibus longis præterueheretur, Turcas eam eſſe claſſem Gallicam

uerentes

uerentes, omnes aufugiſſe, uacuaq; littora cuſtodijs reliquiſſe: ut quilibet exiſtimare potuerit, ſi ſe modò Carolus illis in locis oſtendiſſet, paruo cum negotio omnes eas regiones in ſuam poteſtatē redigere potuiſſe. Baiaſetes quidem rex iam inde cùm primū Florentiam Carolum eſſe ingreſſum cognouit, ueteres triremes reficere, nouas inſtituere cœpit: militibusq; ſuis & equitibus edixit, ſe compararēt, ut cùm uellet, ſibi præſtò eſſe poſſent. Eodem quoq; tempore & naues ſexaginta, quibus in nauibus erant militum ſena millia, equites ſexcenti, ab Hiſpaniæ miſſæ regibus, ut Siciliæ præſidio eſſent, Triturritam appulerunt: & Laurentius Suares, quē iĳdem reges legatum ad Senatum miſerant, Venetias uenit. Cauſa mittendi fuit, quòd timuerant, ne Carolus Neapolitano regno capto, in animū induceret, etiā Siciliam inſulam, quæ aliquando Galliæ regibus paruiſſet, eodem quo Neapolim iure uelle ſuam facere. Ii cùm ſuis rebus timerent, Gallorum audaciam atq; potentiam ueriti, exiſtimabant Venetos uicinitate periculi adductos, quòd magnū regem in Italia pollentem uiderent, eodem in timore uerſari, propterea quòd res omnes publicæ, ualidæ præſertim atq; firmæ, ſuſpectæ ac formidoloſæ ſunt regibus. Itaq; Suari mandauerant, ut ſalutato Principe, et patribus, eos certiores faceret, ſeſe, quo ipſi animo in Carolum eſſent, eodem eſſe Venetos exiſtimauiſſe. quòd ſi cauere ſibi ab illo cuperent, ſe paratos eſſe unà cum ipſis omnem fortunā experiri. ſcire ſe, qua prudentia, qua fide Senatus Venetus eſſet: nemine cum rege libentius, quàm cum ipſo, fœdus percuſſuros. uenturum in ſocietatem periculi Alexandrum Pont. Max. qui nihil æquè cupiat, atque hoc, ut ipſos & Venetos ſibi coniunctos habeat, quorū armis, ſi quid durius accidat, ſe munire ac tue-

ri poſſit. eo ſocio non minimum roboris atq; uirium, plurimum quidem certè autoritatis in cõmune acceſſurũ: ut magnopere ſperandũ ſit, ſi cõſenſerint, omnia proſperè atq; feliciter caſura. Ea legati oratio gratiſſima fuit Patribus, *quos iam* Caroli *rerum ſucceſſus circunſpicere ſeſemet, & uereri multa cogebat, quæ ambiguo adhuc euentu belli non æſtimabantur*. Huc *accedebat, quòd* Ludouicus *ipſe diffidere* Carolo *cœperat, cùm ob eius literas imperioſiores ad ſe miſſas, quibus eum literis rex* Neapolim *euocabat: tum propterea quòd* Ioannem Iacobum Triultium, *quem quidem ipſe* Mediolano *expulerat, exulemq́; fecerat, hominem ſibi multis de cauſis inimicum,* Carolus *ſuam in fidem apud* Neapolim *receperat: poſtremò, quòd* Aloiſium *propinquum ſuum, quem* Aſtæ *relictum ſuprà demonſtratũ eſt, inde poſtea diſcedere* Carolus *noluerat.* Eæ *res, quòd nonnullam oſtendebant in* Caroli *animo ineſſe de* Ludouici *fide ſuſpicionem,* Ludouicum *item ſuſpenſum animi fecerant, quantũ regi eſſet credendum. de eo ipſe apud legatũ* Venetum *queſtus ei oſtendit, libenter ſe à* Gallis *diſceſſurum, fœdusq́; cum reſpub. renouaturum.* Erant *præterea in urbe* Maximiliani *regis legati, cuius pater* Federicus Imperator *eo anno mortẽ obierat, qui* Senatum *in* Gallos *incitare non deſiſtebant.* Eorum *oratio, propterea quòd* Maximilianus Ludouici *fratris filiam in matrimoniũ duxerat, eratq́; cum eo planè coniunctiſſimus, ex ipſius ore* Ludouici *mitti propémodum uidebatur. tametſi* Maximiliano *quidem ipſi, omnis erat ad* Gallorũ *opes atq; potentiã inuiſa moleſtaq́; acceſſio: quem quidem etiã recens accepta inſignis iniuria cõtra* Carolum *ſtimulabat,* Margarita *filia ſua cum dote plures ante annos ei tradita, cui tamen* Carolus *propter ætatẽ puellæ nondum*

ſe adiun-

ſe adiunxerat, repudiata, Annaq; Armoricarũ gentium regina, quam Franciſcus pater Maximiliano ſpoponderat, ſibi à Carolo prærepta, & uxore ducta. Interim Neapolitanis arcibus duabus partim ui, partim precio expugnatis, magna Calabrorũ populorum, magna Brutij, magna etiam Apuliæ parte in deditionẽ recepta, Carolo non iam ea qua conſueuerat facie facilitateq; legatos Venetos admittente, nonnihil etiã interdum iactante, breui fore, ut qui ſe noluerant in Italiã traijcere, Neapolimq; capere, eos ſuæ maleuolentiæ pœniteret: de fœdere inter eos ſanciendo diligentius eſt agi cœptum per eorum omnium legatos apud Senatum: ad quem quidem Ludouicus eam ob rem nouam etiam legationem miſerat. Suares quidem ipſe iam ab initio ſuarũ hortationũ Patribus dixerat, iuſſum ſe ab regibus, quamcunq; fœderis legem Senatus iuberet, in eius uerba iurare: ſatis ſibi fore, ſi unum modò ſcirent, Senatum ita ſtatuendum iudicauiſſe. Nam omnino Alexander, qui iam Gallos eſſet expertus, dixiſſetq; palàm, ſi redeant, ſe Venetias, ne eos iterũ uideat, profecturum: cupidiſſimè auidiſſimeq; illum ipſum expectabat diem, quo ſe cum repub. reliquisq; cõiungeret. Itaq; pridie Cal. Aprilis fœdus initum ab ijs, ſancitumq; eſt in annos XXV. maieſtatem Romani Pontificis, dignitatem, libertatem, iura eorum, ditionesq; omnium tuendi & muniendi cauſa. quo ex fœdere equitum trigintaquatuor millia, peditum uiginti confecta parataq; habere uniuerſi tenerentur, ſuo cuiq; ſigillatim attributo numero. Is erat, equitum quidem Alexandro quatuor millium, Maximiliano ſex, Hiſpaniæ regibus octo, reipub. totidem, Ludouico item octo. peditum uerò ſingulis quatuor millium. quem ſi quis equitum peditumq; numerum propter longinquita-

tem itineris, ac rei bene gerendæ celeritatem mittere in tem pore non poſſit, ei ſit in ſocios eorum ſtipendium conferendum auri ſexcentenæ libræ: ij exercitum pro illo conficiāt. Quòd ſi claſſis bellum indigeat, quibus adeſt parandarum nauium facultas, ij tantam, quanta opus erit, parent, ab reliquis pro ſua cuiuſq; parte ſtipendium attribuatur. ea lex eius fœderis fuit. quo omnino in conficiendo cùm tot adeſſent legati, tot ciuibus tractandæ rei adhibitis, toto demum uocato ſæpius et conſulto Senatu, tanta tamē fuit iuſſu Decemuirûm *in* Patribus *reliquiſq́; omnibus cōtinendæ uocis cura, ut* Philippus Caroli *regis legatus, cùm in curiam quo tidie uentitaret, atq; ab legatis reliquis appellaretur, nihil eius tamē cognoſcere potuerit.* Itaq; *cùm poſtridie eius diei, quo die ſcripta lex eſt, in curiam uocatus à principe fœdus eſſe percuſſum intellexiſſet, & nomina fœderatorū cognouiſſet, mens penè hominē reliquit: tametſi princeps ei dixerat, ea quæ feciſſent, non propterea eſſe facta, uti bellum cuiquam inferrent, ſed ut, ſi inferretur, propulſarent.* Demū *is reuocato ad ſe pauliſper animo, quid, inquit, meus rex in* Galliam *reuerti non poterit? tum princeps, ille uerò inquit, poterit, ſi redire amicus uolet, noſq́; illum rebus omnibus iuuabimus. quo reſponſo accepto diſceſſit: atq; ubi curia egreſſus, remenſis quas aſcenderat ſcalis in aream deſcendit, ad ſcribam* Senatus, *qui eum comitabatur, conuerſus, rogo te, inquit, ſodes, mihi eum ſermonem recenſeas, quē prin ceps mecum habuit: nihil enim iam eius memini.* Petierat *à* Senatu Alexander, *antequam de fœdere eſſet confectum, uellent* Patres *pro ea, qua ſemper ciuitas fuerat in* Romanos Pontifices *pietate, equites leuis armaturæ quingentos, milites bis totidem præſidij ad ſe cauſa mittere: ea enim fa-*

ctione,

ctione, quæ regi ſe adiunxerat, Romanorum *principum, omnia eius conſilia magnopere impediebantur. Itaq; percuſſo ſtatim fœdere,* Patres *iuſſerunt ex illis qui* Rauennæ *hyemauerant equitibus,quiq; ibi adhuc quidem morabantur,is ut* Romã *numerus celeriter contenderet: tum ut* Hieronymo Georgio, *qui apud* Alexandrũ *legati munere fungebatur,pecuniã quæſtores eueſtigiò curarent,qua is pecunia mille in urbe milites conſcriberet. Literas ad* Ludouicũ *præterea dederunt,ipſe quoq; idem faceret,mitteretq́; alteros totidem* Romã *milites equitesq́;: quo fultus auxilio* Pontifex, *dignitatẽ poſſet ſuam facilius atq; honeſtius tueri. Legati poſt hæc qui ad* Carolum *à* Senatu *miſsi fuerant, domũ ſunt redire iuſsi.* Ipſe *uerò interea* Carolus *cognito, de quo dictum eſt, fœdere, ueritus ne ſi moram* Neapoli *traheret, dum ij nouas copias cogerent, exercitusq́; coniungerent, ab eis intercluderetur, ne in* Galliam *reuerti poſſet, ſtatuit optimum eſſe quamprimùm diſcedere,ſperans,ſi modò antequã ij omnibus ad bellum rebus inſtructi paratiq; eſſent, proficiſceretur,* Italiæ *itinera ſibi ipſum illis etiam nolentibus patefacturum : nam mari tantum exercitum traijciendi nauium ei facultas non erat. quam enim* Genuæ *parauerat claſſem, ea maxima coorta tempeſtate afflicta, atq; in littus ad* Populoniam *eiecta, nullum ei uſum præbuerat : cuius quidem præfectus, & princeps* Salernitanorum Antonius *pedibus ſe ad eum contulerunt.* Interim *à* Ludouico *maximè omnium ſe deceptum dictitans, auertere ab illius imperio* Genuenſium *ciuitatem ſummo ſtudio concupiuit: itaque* Petro Fregoſio Cardinale, *qui dux eorum fuerat, ſuas in partes traducto,eum,&* Obiectum Fliſcum,*& præfectum ex ſuis* Seguſianorũ *principem cum nauibus longis*

*undecim, quas habebat ex ſua claſſe reliquas cò miſit: ipſe,
equitum & militũ octo millibus regni præſidio relictis, ad
diem tertiumdecimũ Calendarum Iunij cum reliquo exerci
tu Neapoli profectus uiæ ſe dedit. Alexander, ad quem qui-
dem Veneti de Carolo id, quod accidit, opinione exiſtiman-
tes futurum, ut nuncio de fœdere accepto in Galliam redire
cõtenderet, Pontificis timentes rebus, iam ante eos dies alte-
ros equites leuis armaturæ quingentos ex ijs quos ab Epi-
ro Laconiaq́; accerſitos celeritate præſtantiſsimos habe-
bant, miſerant, quibus ad omnes caſus uti poſſet, regem Ro-
mæ appropinquantem, Cardinalibus Romaniſq́; principi-
bus adhibitis non expectare decreuit: ſeptusq́; equitũ nume
ro duum milliũ, peditũ trium millium quingentorũ, diſceſ-
ſit, atq; Vrbem ueterem biduo uenit. Illis diebus Carolus cer
tum hominem ad Senatum miſit, qui ei diceret, ſuum regem
nulli unquam homini ſupplicauiſſe: ſcire tantùm uelle, utrũ
ciuitas amico in ſe, an hoſtili animo eſſet. Ad ea princeps ita
reſpondit: Prudentium eſſe hominũ, planeq́; ſapientũ, alio-
rum interdum uoluntati ſe permittere, aliorũ opem poſce-
re, precari: illud in ipſo eſſe, amicus ne an inimicus reipub.
uelit eſſe. Is poſtea nuncius, & Philippus regis legatus unà
Venetijs diſceſſerunt. Florentini autem cùm intellexiſſent
Venetos cum Pontifice ac Ludouico, reliquiſq; regibus con
ſenſiſſe, Carolumq; Neapoli, ut in Galliam rediret, diſ-
ceſsiſſe, nouas militum copias celeriter conſcribere, ſeſeq́;
præſidio cõmunire cœperunt, ut ſi Carolus eà uellet iter fa-
cere, oppidumq́; ingredi, repellere illum poſſent: ſtatuerat
enim ciuitas, nullis iterum conditionibus eſſe regem mœni-
bus recipiendum. Pontifice profecto, Carolus Romam ue-
nit, atq; ad Alexandrum legatos miſit, uelle ſe eum alloqui:*

plurimùm

plurimùm utriuſq; intereſſe, ſibi eius rei fieri poteſtatem. Colloquio nō impetrato, Tuſcanellam in uia Caßia oppidū, quod quidem magna oppoſita ruricolarum manu Gallos intromittere noluerat, eius milites, itemq; Fiſconis montem ui ceperunt. quod ubi Senatus cognouit, reipub. ſocium, & quidem omnium dignitate principem à Gallis uiolatū, belliq; factum à Carolo initium in fœderatos: eosq; homines, cū intra fines imperij uel reip. uel Ludouici ueniſſent, à maleficio nō temperaturos exiſtimaret: præter id, quod in Gallia terreſtrium copiarū comparabatur, decreuit, uti Antonius ea cum claſſe, quam ciuitas illis ipſis auxerat diebus, ad Saſonem inſulam accederet, ut in Apuliam traijciendi, cùm iuberetur, mora ei nulla fieret: optimū enim eſſe ſtatuerat, ſi Galli furere inciperent, ea etiam à parte illos laceſſere. Carolus relicta Florentia, quæ ſe præſidijs firmauerat, Piſas, deinde Lucam uenit. Pontifex, qui Peruſiam erat profectus, equitib. quos à Venetis & Ludouico acceperat, reuerti iuſſis, Romam redijt. Hæc dum agerentur, Aloiſius princeps Genabenſium, Aſtæ à Carolo relictus, Salaßis adiuuantibus, tum è Gallia tranſalpina, atq; ab Heluetijs milite celeriter accerſito, uaſtatis Ludouici finibus, tranſmiſſo furtim Pado flumine Nouariā per proditionē cepit. Erat eo in oppido ciuis, cuius fratris fundos ualde quidem fructuoſos Ludouicus poſt eius mortem dolo malo ſuorum cuipiam addixerat, ipſo ad ſepulchrum in iudicium ſiſti iuſſo. Is fraternos ulciſcendi manes ſtudio, milites Aloiſianos recluſis bene mane portis intra mœnia recepit. ita Galli apertius eodem tempore alterius regnum ſocij reip. inuadere, ac priores bellum gerere cœperunt. Illis ipſis diebus Patres conſulto Senatu decreuerunt, uti quina millia Italorum equitum

noua conſcriberentur: bina millia ex Epiro Græciaq́;, præter illos, qui imperati iam erãt, accerſerentur. Franciſco autem Mantuanorũ principi Senatuſconſultũ prius in annos quatuor renouatũ eſt, ſtipendiaq́; uberiora conſtituta. tum ſcriptus unà Rodulfus eius patruus. ſcriptus etiam ante eos quidem menſes Guidus Vbaldus Feltrius, qui regnũ in Metaurenſibus obtinebat, cum equitibus quadringentis ſeptuaginta. Illis autem diebus Hannibal Bentiuolus Ioannis filius cum quadringentis, & Paulus Manfronius Vicetinus, qui Neapolitano in regno tunc erat, cum ducentis: equitesq́; ab Epiro Acarnaniaq́; ad littus Venetũ aducti circiter mille. Exercitu deinde luſtrato, milites equitesq́; in fines Brixianorum iuſſi procedere: creatiq́; legati Malchio Triuiſanus, Lucas Piſanus, ad exercitũ profecti ſunt. Senatus etiã ſcriba Bononiam miſſus, qui Ioannẽ Bentiuolum in officio cõtineret. Itaq; cũ rex paulò pòſt ad eum miſiſſet, petẽs ut itineris per eius fines oppidũq; faciendi facultas ſibi fieret, impetrare nihil potuit. Auri præterea quingentæ libræ Ludouico petenti mutuò à Senatu datæ, deinde etiã trecentæ. Poſt hæc Senatuſconſultũ factum eſt, uti militũ in Gallia & Venetia quina millia imperarentur, ex Heluetiorũ pagis bina millia accerſerentur: qui autem iam tum pedites equitesq́; cõueniſſent, ij omnes in Parmenſem agrũ mitterentur. Neq; multò pòſt alio Senatuſconſulto Frãciſcus imperator dictus eſt, eiq́; res militaris permiſſa. Præfectus etiam Græcis equitibus Bernardus Contarenus datus: tum uexillum imperatorium publicè Franciſco miſſum: qui facto ad Ollium flumẽ ponte, exercitũ traduxit, & firmato munitionib. ponte ab ea ripa quæ in Cremonenſi agro eſt, alterum pontem in Pado flumine nauibus impoſuit, atq; ex utraque ripa foſſa & uallo

uallo aggereq́; prælto munijt. tum exercitus in Parmenſem eſt agrum traductus. Eius rei literis acceptis, *imperator à Senatu iuſſus eſt, ſi Galli, dum redeunt, ei moleſtiam exhibeant, ipſe autem ſine reip. incõmodo poſſe id fieri uideat, in eos impetũ faciat: ſin res in anguſto ſit, prælio abſtineat, ſuoq́; ſe loco atque milites contineat. quòd ſi pacati iter faciant, nihil eis noceat, ſed ſinat intactos diſcedere.* Eo *accepto nuncio imperator ad* Tari *fluminis pontẽ ducto exercitu, qui pons abeſt à* Parma *oppido paſſuum millia quatuor, caſtra poſuit: cumq́; eò* Ludouici *equites bis mille, milites totidem,* Ioanne *Frãciſco* Seuerinate *duce cõueniſſent, exercitum traduxit, atq; ad* Oppianicũ *uicũ, quà* Gallis *erat iter faciendum, in ipſa* Tari *fluminis ripa, quod pedibus tranſmitti poterat, neq; enim ripas præaltas habebat, cõſedit nõ omnino pleno exercitu, quòd non omnes, qui expectabantur, erantq́; iam in itinere, equites peditesq́; conuenerant. reliquæ* Ludouici *copiæ apud* Nouariã *diſtinebantur: ad quẽ quidem à* Senatu *petentem, ut* Græcos *equites ei mitteret, quibus eo bello uti poſſet,* Senatus Bernardo Cõtareno *præfecto ſexcentos miſit.* Rex Luca *profectus per* Apennini *iuga ad* Apuanos Ludouici *municipiũ uenit.* Oppidani Ioannis Iacobi Triultij *ſuaſu ſeſe regi dediderunt: quos tamẽ paulò pòſt eius milites pace fracta diripuerunt, oppidumq́; incenderunt.* Ex eo loco rex Triultiũ *cũ prima acie præmiſit, qui montano cõfecto itinere ſe expectaret, exploratoresq́; mitteret, ut quid hoſtes molirentur, ſcire poſſet.* Interim *imperator præmiſsis equitib. atq; militibus, quot uiſum eſt ad* Gerulam *uicũ, qui à* Foro Nouij *abeſt paſſuũ millia tria, uti regis itinera cognoſcerent, locumq́; caſtris caperent, poſtri die eius diei mane cũ reliquis copijs omnibus eò uenit. erat*

ſcripto regi magnum fieri detrimentũ nolebat, ne ciuitatis ex eo Venetæ nomen exiſtimatioq́; augeretur, ſummopere in concilio, id ne fieret, obſtitiſſe. Ciuitas interea cùm intelle xiſſet regem magno animo in Venetos impetum facturum, quos imparatos adhuc plurimis ab rebus eſſe audierat, permota, largitiones in ſacrarum uirginum collegia, preceſq́; ad omnia templa fieri iuſsit, uotaq́; pro ſalute patriæ publicè ſuſcepta ſunt. Rex triduum illud tormentis bellicis ex ære magni ponderis impeditiſsimis itineribus per inuia atq; abrupta montium conuehendis moratus, non ijs modò quæ priore itione ſecum habuit, ſed illis etiam quæ cum reliquo exercitu in Flaminiam præmiſerat, cum omnibus copijs Forum Nouij ante meridiem ſe contulit. Eo die remiſsi Græci equites uſq; ad regis caſtra compluribus cum Gallorum capitibus ad imperatorẽ redierunt. E foro autem Nouij miſſus tubicen à Philippo Argentonio, qui regis nomine itineris propter caſtra faciendi facultatẽ ab legatis peteret: ea nõ impetrata, quòd legati dicerent, niſi rex capta ab ſe atq; ſuis ſociorum reipub. oppida reſtitueret, ſe id non conceſſuros, ad regem reuerſus ſpem pacis omnem ſuſtulit. Ea intellecta res magnum attulit Gallis timorem, qui è collibus caſtra Veneta proſpexerant in ampliſsimum tabernaculis porrecta campi ſpatium: uiſumq́; eis eſt tantis oppoſitis hoſtium copijs rem ipſorum in anguſto eſſe: itaq; uulgo qui ſapientiores erant, tribuni duceſq́;, magis magiſq́; regi ſibiq́; uerebantur, grauiſsimũq́; omnibus impendêre caſum atq; periculum arbitrabantur. qui quidẽ timor ea quæ ſecuta eſt nocte auctus conduplicatuſq́; eſt: magnæ enim pluuiæ, ingentiaq́; tonitrua, & crebræ atque terrificæ coruſcationes fuerunt, ut cœlum propè diſcedere uideretur, ultimamq́; plu-

rimi ſibi noctem illam fore ea Deorũ immortalium quaſi denunciatione moniti crederent. Solet autem ferè ſemper accidere, ut cùm ſemel uehemens aliquis mentes hominum inceßit timor, etiam ijs quæ timenda non ſunt, animi eorum magnopere perturbentur. quam ob rem cùm parum in ſomno, multum in conſilijs inter ſe fuiſſent, orta uix luce, qui fuit dies pridie Calend. Iulias, Caroli præfecti aciem inſtruxerunt, atque iter facere cœperunt. Interim conſultis legatis, principibusq́; reliquis, quidnam eſſet potißimum agendum, legatis prælium diſſuadentibus cùm propter Senatuſconſultum, de quo ſuprà dictum eſt, tum uerò etiam quòd complures equitum turmæ, militumq́; centuriæ nequedum uenerant: nam et Pandulfus Ariminenſiũ, et Ioannes Piſaurenſium principes, et Paulus Manfronius cum ſua quiſq; cataphractorum equitum copia, innumeriq́; milites expectabantur, tandem Gallos aggredi, qui reip. ſociorũ oppida cepiſſent atque incendiſſent, præliumq́; committi placuit. Erant Gallorum copiæ tres in acies inſtructæ: quarũ in priore magnam ſpem duces habebant, quòd eam & numero equitum, ac militum robore munierant: eiq́; addiderat quatercentos ex cohorte regia eorum, qui ſagittis in equo utebantur: quos quatuor millibus Heluetiorum militibus, quibus maximè confidebant, immiſcuerunt. In media erat acie rex, eaq́; propè omnis Galliæ nobilitas continebatur. ab poſtremæ læuo latere impedimenta ſequebantur. tormenta omnib. aciebus erant præpoſita: eæq́; acies nõ ita magno inter ſe relicto ſpatio conſtipatæ, celeriter, uti ſi poſſent Venetos effugerẽt, uadebant. Interea nuncij ad Venetorũ caſtra, qui pacem ab legatis peterent, fallendi gratia mittebantur. Vbi id imperatori nunciatum eſt, militibus ut arma caperent

rent imperauit: ipſe deinde armato exercitu, & inſeſſis equis copias omnes ita diſpoſuit, ut ex ijs nouẽ acies efficeret: quarum quinq; equitum cataphractorũ eſſent, tres militũ, equitum leuis armaturæ una. quæ res impetũ exercitus imminuit: nulla enim earum ſatis uirium ad hoſtem propellendum habebat. Erat inter utrunq; exercitũ Tarus, de quo dictum eſt, flumen, quod ea nocte creuerat: eius autem uallis planities impedita non ripis modò fluminis, ſed glarea etiã, grandibusq; ſaxis, tum & uirgultis, &, quòd magnæ pluuiæ fuerant, lubrico et lacunoſo cœno, ut inæquabilẽ et difficilem tranſitum daret. Gallorũ prima acies cum ante caſtra Veneta perueniſſet, armari milites conſpicata, magnum in eos pilarũ ferrearum numerũ tormentis immiſit: quas tamẽ propè omnes ſupra militum capita uis ignis impetusq; abſtulit, ne magnopere nocerẽt: percõmodeq; ea in re accidit, quòd tum cœlum erat pluuium, ut ſua Galli tormenta, quorum magnum numerum habebant, amplius exercere nõ potuerint. Tum uerò imperator moras omnes poſthabendas ratus, magno ipſe animo, et rei bene gerẽdæ fiduciæ pleno, quem etiã prouehebat adoleſcentia, inſtructo exercitu, conſtitutoq; quid fieri oporteret, ac permiſſa patruo reliquas acies ſubmittendi poteſtate, ſigno pugnæ dato, et tranſmiſſo pedibus flumine, regis exercitum, qui quidem mille paſſuũ iter eoq; amplius iam præceſſerat, citato gradu inſequi cœpit: cumq; propè medium aſſecutus, in regis aciem, quæ ſe conuerterat, impetum fecit. Prælio acriter cõmiſſo cum fortiſsimè ab utriſque pugnaretur, Rodulfus acie una maxima atq; pleniſsima, cui Antonius Feltrius Guidi Vbaldi frater nothus præerat, iuſſa conſiſtere, altera caſtris præſidio eſſe, neque ſe loco ambas mouere, donec ipſe eas uocet, impe-

ratorem ſubſecutus, cum ſecunda acie in Gallorum globum ſeſe iniecit, acerrimeq́; pugnans eum diſiecit: neq; imperatori modò auxilium peropportunè attulit cũ illius acie ſe coniungens, ſed magnum etiam addidit ſuo aduentu eius militibus animum. Itaque *ambæ acies paruo temporis ſpatio magnum* Gallorum *numerum* occiderunt, *magnum ex ſuis amiſerunt.*Rex *cũ paucis relictus, admonitus à ſuis pugnantibus ſe ſubripuit*. *Eodem ferè tempore acies tertia, cui* Seuerinas *præerat, primam* Gallorum *aciem cõſecuta, pedem ſtatim retulit, nõ auſa, uel potius non iuſſa progredi.* Omnibus *autem equitum aciebus, quæ ad regis exercitum contenderunt, idem ferè perincõmodè accidit, ut & flumine tranſeundo, & ripis ſuperandis, & ſaxis peruadendis et uirgultis, ac cœnoſa uia conficienda, multa etiam pluuia, nõ ſolùm ordines ſeruari non potuerint, ſed complures prolaberentur, complures ſe medio itinere continerent, multi aliorſum flecterent, ut parua eorũ pars prælio interfuerit. nam milites pleriq; omnes, exceptis ducentis,* Genua Veneto *duce, paucisq́; ex imperatoris comitatu, qui equitibus interiecti eius latus muniebant, pugnã detrectauerũt.* At *uerò* Itali *equites leuis armaturæ, quos unà cũ* Græcis *imperator iuſſerat ab hoſtiũ tergo læuũ latus montiũ capere, atq; ab latere aduerſo in eos impetum facere, ubi impedimenta conſpexerunt, in ea ſpretis imperijs propè omnes cõuolauerũt, cuſtodibusq́; aliquot occiſis, ea rapere atq; abducere contenderunt: quos* Græci *equites imitati, idem fecerunt, exceptis eorum ducibus, qui cum paucis ad hoſtes laceſſendos contenderunt*. *Ea res magna ex parte reip. uictoriã interpellauit: nam ſi in hoſtium acies à latere, ut debebant, eratq́; eis imperatum, ij omnes impetum feciſſent,* Galli *ſe pugnæ ſubducere*

cere ſine certa clade non potuiſſent. tametſi alia etiã ex parte caſus adiumento atq; præſidio Gallis fuit: duæ enim equitum acies, quemadmodum Rodulfus *imperauerat, ne ſe loco mouerent, prælio non interfuerunt, expectantes quam is in partem eas uocaret. ille autem à Gallis interfectus fuerat. ita qui repulſi atq; fracti fugæ ſe mandare cogitabant, reſtituto ab reliquis aciebus, quæ regi auxilio uenerãt, prælio, ſe continuerunt.* Pugnatum *igitur eſt acriter, ut antè dictum eſt, ab utriſq;, cædesq; ingens facta: eoq; res horæ ſpatio deducta, ut neutris planè uictoribus, defeßis potius pugnando, quàm permittentib.* Venetis, Galli *ſe celeriter ſubriperent: ac magna impedimentorum parte direpta, cumq; ijs regio tentorio, & cubiculo, & ſupellectili ſacra, qua rex in templo utebatur, ſignisq; militaribus aliquot amißis, tantum itineris quantum laßitudine atq; uulneribus confecti poterant, contenderent, noctemq; illam magno cum timore ſub dio ſine tabernaculis, ſine caſtris exigerent.* Imperator *ſua in caſtra rediјt.* Deſiderati *ſunt ex* Venetis *circiter mille quingenti: quorũ non minimã quidem partem uel iniquitate loci detentã, & uagam, uel acceptis uulneribus, aut ſuffoßis equis prolapſam & morantem, calones lixæq;* Galli, *quorũ permagnus erat numerus, qui ab equitatu leuiore diſiecti ſe ad acies referebant, deſertos à reliquis militibus plures ſingulos adorti ſecuribus interfecerant.* Ex *ijs qui fortiter pugnantes interierũt, fuere, præter* Rodulfum, *imperatoris præfectus militũ* Ranutius Farneſius Romanus, *claro loco natus, uir magna uirtute,* Alexandri Farneſij *illius, qui poſtea* Pont. Max. *creatus,* Paulus *tertius dictus eſt, patruelis frater: & familiaris imperatoris comitatus parte plus media, tum præfecti equitũ uiri fortißimi duode*

cim,centuriones quatuor. Bernardinus autem Montonius, multis uulneribus acceptis,equo deiectus,inter cæſorũ corpora repertus,per ſuorum humeros relatus in caſtra,ſeruatusq́; eſt.In ipſo uero prælio Nicolaus Vrſinus, quem Nolæ captũ à Gallis dixeramus;& rex cuſtodiri iuſſerat,pugnantibus omnib.elapſus,ad legatos Venetos cõtendit,ſuãq́; operam reip.pollicitus,Gallos propè fractos eſſe eos, ſi quæuis una ipſorũ acies inſequatur,terga daturos confirmans,conteſtansq́; Deos:id ut legati mandarẽt,magnopere ſuadebat: qui, perculſo temerè exercitu, militibusq́; aut diſperſis,aut pedem referentibus, eam rem aggredi nõ ſunt auſi.Ex Gallis interfecti ſunt ad mille,atq; ex ijs dux uigilũ regis,itemq́; ſagittariorũ, & magiſtratus is, quem ipſi magnũ Mareſſalem appellant, alijq́; præfecti militum decem: tum nothus Boius, primæ ferè apud regem autoritatis, & magni inter Gallos nominis,uulnere accepto,duoq́; magnorum principum liberi, & ſacerdos regius, alijq́; captiui facti, cùm eo prælio ex Venetorum exercitu nemo uiuus in hoſtium poteſtatem ueniſſet. Poſtero die rex ante lucem igne plurimo facto, ut eius copiæ ibi eſſe uiderentur, ſine ullo ſtrepitu abijt,celeritateq́; uſus,quamlongiſſimè potuit, anteceſſit.Veneti mane conſequi regem cùm uellent,Taro flumine,quod ea nocte creuerat, impediti reſtiterunt. Tum Seuerinus,qui prælio cum ſuis abſtinuerat, imperatori legatisq́; ſeſe obtulit,ſi ſibi equitatum leuiorem traderent,ſe regem remoraturum,dum ipſi cum reliquo exercitu ueniant.Re impetrata, cum equitibus mille quingentis Italis profectus,longiore itinere per occaſionem ſuſcepto,quòd flumen creuiſſet,conſequendi regem eo die uolens tempus omiſit: quẽ poſtea cùm eſſet conſecutus,ei dux miniſterq́; itineris potius,quàm mo-

rator fuit Aſtam propè uſq;:ut id quod petierat ab imperatore legatisq;,propterea uideretur petijſſe, ut illum in tuto ſiſteret. Id ab eo de Ludouici ſententia eſſe ſuſceptum ea res indicio fuit,quòd Bernardo Contareno ab Ludouico petenti, uti ſe cum ſuo equitatu extremum regis agmen aggredi ſineret,Ludouicus non permiſit.Eo biduo magnus equitum conſcriptorũ, multò maior militum numerus ad exercitum Venetorum uenit. Imperator ſubſidente flumine cum exercitu profectus,cùm rex bidui eum itinere præcederet,conſequendi regem facultate amiſſa, Græcos equites leuiſſimos ſexcentos miſit, qui eius agmen carperent, quaq; poſſent, exercitui nocerent. Ii dum iter facerent, multa in uia cadauera Gallorum paſſim iacentia conſpexerũt: ut plus etiam, quàm credebatur,exercitui regio eſſe illatum cædis appareret. atq; ij quidem equites poſtremũ regis agmen celeritate conſecuti, compluribus interfectis,præda etiam facta ad imperatorẽ redierunt. Eo de prælio à Senatu ſupplicatio decreta eſt, gratiæq; Dijs immortalibus actæ, quòd ciuitatem magnopere ſuſpenſam, tantarũ rerum expectatione, fuga hoſtiũ liberauiſſent:Nicolaoq; Vrſino auri libræ decẽ dono datæ.Sed rege Carolo Neapoli profecto,ut pauliſper ad ſuperiora reuertamur, Veneti de claſſe regia in Liguriã miſſa,ut ſuprà demonſtratũ eſt, certiores facti, ſuum hominem cum pecunia Genuã ad naues onerarias,quibus ad mercaturam uti ciuitas priuatim cõſueuit, habetq; in portu ferè ſemper multas,militibus rebusq; omnib. ad bellum propulſandum idoneis celeriter armandas,contendere iuſſerunt: cùm Ludouicus item inſtrui naues longas aliquot ibidem iuſſiſſet.Pollicitæ præterea ſunt procurantibus Patribus fœderatorum legationes Genuenſium magiſtratui,ut libentius con

tra Gallos arma caperent, ſe curaturas effecturasq;, uti eis Florentinorum ciuitas Serezanam, Serezanulamq;, ac Petram Sanctam in Apennino oppida reſtitueret: eiusq; rei petentibus ipſis Senatus prædem ſe dedit. Fuerant ea oppida cõplures ante annos Genuenſium magiſtratus, qui publicæ priuatæq; pecuniæ, quæ in ærario uulgò deponitur, præeſt, ob eamq; pecuniam dominis ternas centeſimas quotannis ſoluit: ſed ab ijs qui ciuitati tum præerant, pignoris nomine ad remp. Florentinorũ peruenerũt, tercentum auri libris mutuò ab illa eis datis. Ea ſibi reddi oppida ciuitas magnopere ſtudebat, erantq; illa ipſa, quæ Carolo tradere Petrus Medices pactus fuerat. Regis igitur claßis ad littora Genuenſium appulſa, cui quidem etiã ex Apennini iugis rex equites aliquot, peditesq; Gallos quingentos auxilio miſerat, totam illam oram, quæ ad orientẽ ſolem ſpectat, in eius poteſtatem redegit, Portu Veneris excepto. ita belli ab Carolo initium ea etiam ab regni parte in Venetorũ ſocios eſt factum. Poſtremò cùm Galli, Paulo & Obiecto ducibus, ſucceſſu rerum elati, pedibus Genuã aggrederentur, ciuitas armata illos fudit fugauitq; eo ipſo die, quo rex ad flumen Tarum aduerſo cum Venetis prælio dimicauit. Tum pridie Id. naues onerariæ longæq; maiori ex parte reip. inſtructæ opibus, obſeſſam in portu Rapalo claſſem Gallicã, Rapaliq; arcẽ expugnauerunt, nauibus omnibus cum earũ præfecto captis: quibus in nauibus mulieres erãt captiuæ permultæ, uirginesq; ſacræ aliquot ſuis è Caietæ fanis abreptæ atque uiolatæ, aurumq; item ſacrũ & argentũ, ac fores æneæ portarũ affabrè illæ quidem factæ, magnoq; cõparatæ precio, quas arci Neapolitanæ Galli detraxerant. Pauloq; pòſt Carretij principes, qui Finarium oppidum à Genuenſibus acce-

ptum

ptum obtinebant, Intimiliũ oppidum, quod ad occidentem ſolem eſt, & Galli occupauerant, recuperauerunt: omniſq́; utrinq; ora breui ad Genuenſes redijt. atq; hæc quidem in Liguribus geſta ſunt. Cumq́; ad Ludouicum ſigna Caroli regis quatuor è Gallorũ capta nauibus Genuenſis ciuitas dono miſiſſet, Ludouicus, magno reip. merito id ſe facere pronuncians, duo eorum legato apud ſe Veneto dedit. Eodem quoq; Genuenſes tempore legationẽ Venetias miſerũt, quæ Senatui gratias ageret, quòd ea, quæ fœliciter contra Gallos geſſerant, eius liberalitate atq; ductu primo, & initium, & incrementum, poſtremò etiam exitum habuiſſent. Imperator autem Claſtidij cùm eſſet, regem ſubſequens, Ludouico poſtulante equites militeſq́; ad bis mille, Dertonam Alexandriamq́; Senatus iuſſu præſidio miſit. Eodem etiam petente, ut reſpub. legatos ex principibus ciuitatis ad ſe duos mitteret, qui ſecũ rebus omnibus tam ambiguo tempore præeſſent, uti ſui ciues, omneſq́; homines cognoſcerent, ei ſe curæ, regnumq́; ſuũ eſſe, Lucam Zenum, Andream Veneriũ, legatos Senatus creauit. Ab ijs legatione propter ætatem renunciata, Marcus Georgius, Benedictus Sanutus, ad id muneris eorũ loco Mediolanũ ſunt ire iuſſi. Inter hæc Senatus decreuit, ut eorũ qui fortiter atq; amanter ad flumen Tarum contra Gallos rempub. geſſerant, uel uiuentium uel mortuorum ratio haberetur. Itaque imperator Rodulfi patrui equitatu ſtipendioq́; auctus eſt, nomenq́; ei clarius datũ, ut latiſsimè imperator appellaretur: præterea dono quotannis auri triginta libræ cõſtitutæ, centumq́; in ſtipendiũ in præſentia miſſæ. Auctus & Bernardino Montonio equitum numerus ad mille, ſexq́; auri libræ dono datæ in annos ſingulos: quæ quidem etiam nunc ad inutiles ſeruato annos, ulti-

mumq; ſenium, & uitam modò producenti pecunia pendi-
tur. Nicolao item Nonio tum equitum Græcorũ auctus nu-
merus, tum uerò etiam ſtipis ſumma, qua in annos ſingulos
à repub. donatus antea fuerat, amplior facta. Rodulfi uerò
liberi in reip. fidem recepti, penſioq; librarũ auri decem ui-
ctus annui nomine eis data: decretumq;, uti maribus ſingu-
lis equitum turmæ ſingulæ, præfectiq; earũ attribuantur,
quoad ipſi exercere ſe per ætatem poſſint: fœminis, cùm e-
runt nubiles, dos è pecunia publica pro earũ gentisq; nobi-
litate numeretur. Farneſij duobus liberis maribus equites
quadringenti, quos primo à repub. ſtipendio pater eorũ ha
buerat, cũ præfecto dati, dosq; ampla fœminis publicè pol-
licita. Vincentij Corſij liberis patris equitatus datus: filiæ,
quam unam reliquit, dos auri librarum quadraginta conſti
tuta: intereaq; dum ſit nubilis, in uirginum ſacrarũ collegio
uti uictus publicè ſubminiſtretur, Senatuſconſulto additũ.
Alexandri Beraldij Patauini equitatus Frãciſco fratri, qui
cum illo ea in pugna fuerat, uulneribusq; acceptis ſuperfue
rat, & penſio annua, quæ ei à Quæſtoribus curabatur, at-
tributa. Idem in Roberti Strotij item Patauini fratre ſuper-
ſtite ſeruatũ. Literæ præterea publicè ad legatos datæ, cura
rent, ne quis, qui bene de rep. meritus eſſet, ab ipſis præteri-
retur, quin de eo ad Senatũ ſcriberent: ex eorumq; literis in
complures, cõpluriumq; liberos fratresq; Senatus pietas li-
beralitasq; extitit. At uerò interea rex ſeptimo poſt præliũ
die Aſtam ingreſſus fugæ finem fecit, cõfecto cùm timore ac
labore uiæ, tum cõmeatus non omnino magna inopia exer-
citu. Nam ut ſunt ad conferendas manus, præliaq; cõmitten
da Galli omnium propè hominũ paratiſſimi atq; fortiſſimi,
ita ad perferendos paulò diutius labores, inediamq; toleran
dam,

dam, ſupra cæteros animus eorũ mollis infirmusq́; eſt, omniſq́; illa ardens ac uehemens breui tempore uirtus elangueſcit atq; reſtinguitur. Paucis pòſt diebus edicto magiſtratuũ Gallorũ, Veneti, Mediolanenſes, Liguresq́; omni è Gallia, quæ in imperio Caroli erat, exules facti ſunt, pœna ijs qui recepiſſent, conſtituta. Itaq; Petrus Paſcalicus Venetus, qui Lutetiæ Pariſiorũ philoſophiæ ſtudijs ſacriſq́; literis operã dabat, ſeruili ueſte ſeſe occultans in Morinos aufugit. Deinceps autẽ cùm Ludouicus legatiq́; Nouariam omnes copias adduxiſſent, hoſteſq́; crebris ex oppido excurſionibus eos laceſſerẽt, ſecundiora cum ijs ferè ſemper Veneti prælia fecerunt: quib. in omnibus Bernadi Cõtareni uirtus egregia extitit. Poſtea uerò quàm cõmuni conſilio oppidum obſidione cingi placuit, & Aloiſius regis propinquus, quiq́; cum eo erant in oppido equites milites ue numero ad millia octo, inopia frumenti laborare cõmeatusq́; cœperunt, quòd ante hoſtium aduentũ eius rei nullam curã habuerant, miſsi ad eos furtim cum iumentis frumentarijs equites regij ab eodẽ Contareno ſæpe intercepti, ſæpe unà cũ illis ij qui ex oppido regijs equitibus ſubſidio uenerant, cæſi fugatiq́; ſunt. Neq; rex interim nouas copias, ut Aloiſiũ obſidione liberaret, è Gallia quotidie poſtulare, accerſere ſcriptis ad ſuos magiſtratus atq; ad uxorem literis intermittebat: quas ad literas illa, ſe iam uiros, qui uelint Alpes traijcere, omnino nullos habere, regi reſpondit: fœminas uiduas ſe permultas habere, quarum uiri in Italia perijſſent. Ab Heluetijs etiam per legatos atq; interpretes idẽ petebat: ſed ſtipendiorũ inopia, ne rem conficeret, impediebatur. Quinetiam ea de cauſa ex Heluetijs, quos habebat, milites centũ, ex Germanis alteri totidẽ, ad Venetos tranſierunt. Tum uerò ab ijs ſuburbana ædifi-

cia incenſa, tormentaq́; muralia oppido propius admota, & obſeſſi modis omnibus acrius premi cœpti: quibus in rebus adminiſtrandis Nicolaus Vrſinus *fiſtulæ glande plumbea ſupra renes percuſſus, pro mortuo ſublatus, atq; in caſtra relatus eſt, neq; poſtea ei bello interfuit.* Gallos *igitur qui obſidebantur, magis magisq́; in dies rerum omniũ egeſtas atq; inopia premebat, ut equis in eſcam uti cogerentur: compluresq́; corruptis farinis, aut pane furfuraceo ueſcentes, tum aquæ potu, quo* Galli Germaniq́; *minimè omnium uti aſſolent, interirent.* Percuſſerat *autem paulò autea numum ereum* Aloiſius, *cùm pecunia eum defeciſſet, qui pro* argeteo polleret. Hæc *cùm crebris occultè nuncijs literisq́; regi ab* Aloiſio *ſignificarentur, quorum pleriq; ab hoſtibus intercipiebantur, nonnulli noctu, magnisq́; imbribus profecti, diuerſis atq; occultis itineribus ad regem perueniebant, ſeq́; ille perpaucos poſſe ulterius dies obſidionem ſuſtinere diceret, deceptũ autem & deſtitutũ quereretur, rex ab hoſtibus pacem petere conſtituit: itaq; per* Argentonium *tentare imperatorẽ ea de re cœpit.* Ab *eo ad legatos, ab ijs ad* Ludouicũ, *cuius cauſa bellũ gerebatur, re delata, ſæpius deinceps eo libentiſſimo iactata, qui iam quieſcere, quàm alendis exercitibus conteri & bello periclitari malebat, induciæ primùm factæ, deinde* Aloiſio *cum paucis abire* No*uaria permiſſum.* Demũ *pax ab rege, atq; ab* Ludouico *circiter* Nonas Octobres *cõcelebrata, ijs conditionibus, ut* No*uaria* Ludouico *redderetur: tum ex libris auri uicies centies, quas ab* Ludouico *rex in* Neapolitanum *bellum mutuò acceperat, mille ei & quingentæ rependerentur, quingentæ regi cederẽt:* Ludouicus *autem naues* Gallicas *in* Rapali *captas portu, nuncijs regijs reddendas curaret: &* Triultiũ,

cuius

cuius bona publicauerat, exulemq́; ipſum fecerat, ab exilio reuocaret, in integrumq́; reſtitueret: ne ue auxilia Ferdinando regi mitteret: et Carolus quantam uellet claſſem in Liguribus comparare poſſet: easq́; ob res Genuæ arx Herculi Ferrarienſium principi uice obſidum traderetur, quam ille regis nomine biennium obtineret. quam quidem ad pacem celerius ſanciendam ea etiam cauſa regem impulit, quòd Heluetiorũ multò maior, quàm ipſe petierat, manus domo tandem egreſſa, ut regi auxilio eo in bello eſſet, partim Vercellas ad regem uenerat, partim appropinquare nunciabatur, omnes numero ad uiginti millia. quibus quidem iam ſtipendium, quod rex pollicitus fuerat, arroganter ac ſeditioſe poſtulantibus, rex perſoluere non poterat, emuncta creberrimis ingentibusq́; in bellũ theſauris regi ſubminiſtrandis tranſalpina Gallia, uicinisq́; regibus ferè omnibus, accepta ſuperioribus menſibus mutuò ab eis pecunia, prorſus exhauſtis. Itaq; cùm intellexiſſet eos unos qui uenerant, nocturna concilia de ſe capiendo habuiſſe, ueritus ne ſi reliqui Heluetij propius acceſsiſſent, uim eorũ ſubterfugere nõ poſſet, pace ſtatim facta eos ſerò ueniſſe ad ſpeciem queſtus, atque in Taurinos properè abiens, domum, qua conditione potuit, remiſit. Ea de pace cum rege ineunda Veneti ab eius interpretibus, tum à Ludouico ſæpe inuitati, cõſulto Senatu reſponderunt, ſeſe omnino, niſi de ſociorum uoluntate atq; conſilio, quibus cum fœdus percuſsiſſent, nihil acturos: nam quoniam ex ijs, quæ eo in bello geſſerat Ludouicus, quantum ei eſſet credendum, non ambiguè cognouerant, nouo ſe fœdere implicari cum tam infido homine planè nolebant. Id ægerrimè cùm ferret Ludouicus, exiſtimans Venetos alieno ab ſeſe animo eſſe, queſtusq́; apud legatos, Senatũ om

nia alia, præterquam de ſua ſalute, cogitare, ſuis militũ præfectis clàm imperauit, uti flumina, quà eſſet exercitui reip. tranſeundum, ſi domum redire uellet, communirent, naueſq; abigerent, ne traijcere ſe inuito poſſet. Ea per amicos reip. delata res ad legatos, magnopere eos commouit, quòd tantis obiectis fluminibus iter ſe impeditiſsimum habituros intelligebant, Ludouici exercitu munitiſsimis in locis ſe opponente. pontium autem efficiendorum facultatem ſibi datum iri non uidebant, præreptis nauibus, quibus imponi poſſent. Tum illud etiã timebant, ne, ſi uis adhiberetur, perfidia Ludouicus ſua Gallos ſibi adiungeret, ut rerum dominus, & pacis ac belli arbiter uideri poſſet. Hæc uerſantibus legatis, Contareno adhibito, neq; ſatis tutum eius rei exitum reperientibus, ubi omnes pauliſper conticuerunt, Ego, inquit Contarenus, iter uobis domũ, ſi annuitis, patens atq; tutum comparabo. Ad ea cùm legati, quonã id tandem modo, quóue cõſilio eſſet effecturus, ab eo quæſiuiſſent: hodie, inquit, ut conſueuiſtis, uos et Ludouicus unà eritis communibus de rebus conſulturi: aderunt cum illo ſui duces, ueſter uobiſcum imperator, præfectiq;: fores claudentur: diſceptabitur: tum ego illum, tanquam allocuturus, hoc uobis gladio confoſſum atq; confectum dabo: ea re patrata, neminem ex eius ducibus ferrum educturum certò ſcio. quis eſt enim eorum omni non fœmina timidior? aut quis illum non peſsimè odit, uno aut altero excepto? qui tamen ipſi ad Carolum legati de pace profecti adeſſe non poterunt. Ludouici etiam exercitus ipſo mortuo ad uos ſigna transferet, ſi ſe receptũ iri intelliget, præſertim ſpe largitionis aliqua oblata. quod ſi fit, eius quoq; regnum ueſtris in manibus uerſabitur: ita ille, ut meritus eſt, ſuorum ſcelerum pœnas pendet: uos reip.

iniu-

*iniurias nullo diſpendio ulti, ueſtrã dignitatẽ pulcherrimè
retinebitis.* Erat Contareno procerum ſanè corpus, & ui-
uidum ſolidumq́; : uires immanes, uaſtæq́;, ac propè inexupe
rabiles : animus cùm prudens, tum omnium magnarum re-
rum capax, ut quod is polliceretur, etiã præſtari poſſe con-
ſideres. Itaq; ea legati cùm intellexiſſent, maximis illum lau
dibus certatim efferentes, quòd tantã rem aggredi pro com
muni ſalute non dubitaret, conſtituerunt, hoc ad extremum
reſeruato conſilio, experiri, num Ludouicus ad ſanitatem
bonis artibus conuerti poſſet. ea tamen de re, quam Conta-
renus propoſuerat, notis ſcriptas literas ad Decemuirûm
magiſtros confeſtim dederunt, poſtulantes uti reſcriberent,
uellént ne, atq; permitterent, ſi neceſſitas urgeat, eo conſilio
ipſos uti. qui de collegij ſententia reſcripſerũt, ex reip. digni
tate ſibi eam rem non uideri. Ludouicus interea cùm lega-
torum diſſimulatione atq; prudentia, qui ea ſe neſcire quæ
ab illo parabantur, oſtendebant, tum ſua ſponte, quòd nihil
omnino tuti irritandis legatis in tam noua ſuſpectaq́; domi
natione ſe habiturum uidebat, ab eo per ſe conſilio deſtitit.
Iis confectis rebus milites obſeſſi oppido Nouaria emittun-
tur : oppidum Ludouico reſtituitur. Legati Veneti poſt hæc
omni cum exercitu Cremam cùm ueuiſſent, militesq́;, quos
oportuit, dato ſtipendio miſſos feciſſent, reliquosq́; milites
equitesq́; in hyberna deducendos curauiſſent, cum impera-
tore Mantuam profecti, ludis ab eo dies aliquot habitis, ad
urbem reuerterunt. Carolus cupidiſſimis ſuis omni-
bus, multò cupidius ipſe, traiectis Alpi-
bus ſuum in regnum
conceſſit.

PETRI BEMBI RERVM VENETARVM HISTORIAE

LIBER TERTIVS.

Ferdinandus ubi Carolum Neapoli profectũ cognouit, acceptis Meſſanæ militibus ad mille (ibi enim tunc erat) quos quidem ciuitas in uicini atque amici regis gratiam depenſo trium menſium ſtipendio ei præſtò eſſe iuſsit, nauibus longis duodecim in Calabros traiecit, et Rhegium Crotonemq́; recepit: ac ſecundo cum Gallis pedeſtri facto prælio, interfectis captisq́; cõpluribus, reliquos cum eorum duce in proximum oppidum compulit. ad quos cùm auxilia undiq; conueniſſent, uictus ab ijs ingenti clade cum paucis Rhegium fugiens, uni ſaluti conſuluit ſuæ. Idem autem paulatim ſeſe confirmans, cùm iam Gallorum imperij pleroſque eorum, qui eos lubenti animo exceperãt, magnopere pœniteret (nihil enim ferè cuiuſquam neq; ſanctum, neque tutum ab illis erat) cum Hiſpanæ claſsis nauibus quadraginta, quam ſuperiore libro miſſam in Siciliam dixeramus, & ſuis cum triremibus duodecim Aenariam ad inſulam, quæ ab eo non defecerat, uenit. Atque illis ipſis quidem diebus res eiuſmodi acciderat, quæ magnam inuidiam in Gallos conflauerit. Nam cùm ij, qui Caietæ præerant, nauem longam remigibus inſtruere uellent, municipesq́; imponere, illi ſe cogi paſſi non ſunt, palamq́; prædicauerunt, nolle ſe contra Ferdinandum regem duci: atque ad arma capienda proſilierunt. Galli eos ueriti, ſe in arcem oppidi receperunt, atque ad auxilia proximis ex oppidis euocanda miſerunt: quibus adductis magnam ciuium cædem fecerunt, magnam in oppidanos

danos

danos ſtragem ædiderunt, matribusfamiliàs & uirginibus uulgò in ſeruitutem atque libidinem abductis. quæ intellecta res Neapolitanorum *animos iam antè infenſos et labantes, ab Gallis magnopere auerterat. Ea cùm ſic cecidiſſent, ipſe autem* Ferdinandus Neapolim *nõ obſcuris multorũ uocibus ſermonibusq; accerſeretur, quem etiam aduentare intelligebant, ſpei atq; fiduciæ plenus ab Aenaria naues ſoluit, atq; ad littus* Neapolitanũ *claſſe appulſa non longè ab oppido exponere milites cùm uellet, impeditus à* Gallis *atque reiectus, de tota re deſperans, quòd ab oppidanis nihil ſibi auxilij emitti, nihil tumulti fieri animaduerterat, ad Aenariam reuertebatur. at ciuitas ægrè id paſſa, armis captis* Gallos *partim eiecit, partim in arces, quæ ab illis tenebantur, coniecit. Id à piſcatoria nauicula* Ferdinando *nunciatũ, ſpem ei priſtinã facilè reſtituit: quamobrẽ ſua cum naui incitatis remigibus ſtatim* Neapolim *rediens, magno populi cõſenſu in oppidum receptus eſt. Ita paruo temporis ſpatio ſæpius modò bonam, modò aduerſam expertus fortunã, ac uarijs rerum ſuarũ euentis tanquã fluctibus iactatus, cùm id minimè fieri poſſe cõſideret, ab eadem quaſi tempeſtate atq; uentis in portum coniectus eſt. Pauloq; pòſt* Galli, *qui ei arci præerant quæ* Capuana *appellatur, ſeſe atq; arcẽ* Ferdinando *dediderũt. Tum naues* Gallicæ *ſexdecim, quæ in portu* Neapolitano *erant, ueritæ ne interciperentur, egreſſæ ad inſulã* Megarem *iactis anchoris ſe cõtinuerunt.* Ferdinandi *claßis ad* Baias *ſubſtitit. Iis nunciatis rebus,* Nolani, Atellani, Capuani, *aliaq; uicina municipia propenſo ad illũ ſtudio celeriter redierunt: uidebanturq; reliquæ eius regni ciuitates idem facturæ, ſi modò rex firma cum manu eòdem accederet. ille autem per ſe omnibus ab rebus, quæ ad bellũ ſunt*

uſui, præſertimq́; à pecunia planè imparatiſſimus, magiſtra tum Venetum, qui uetuſta cõſuetudine ea in urbe reip. hominibus iuri dicendo præerat, perhumaniter eſt allocutus: ſeſe quòd Neapolim recuperauiſſet, reip. acceptum referre, quæ fœdus cum Alexandro, reliquisq́; regibus inijſſet: quòd autem ſupereſſet (quod quidem certè magnum, atque perplexum ſciret eſſe, tot municipijs toto in regno, tot munitis oppidis Gallorum imperium ſecutis) eius ſe fidei, liberalita tiq́; permittere. Eo ſermone apud illum habito, Federicum patruum cum nauibus longis tribus ad Antonium, quem in Apuliã cum claſſe ueniſſe intellexerat, cõueniendum, ſeq́; il li cõmendandum properè miſit. Antonius, paulò antè ad Sa ſonem inſulam Senatuſconſulto accepto, tantũ ut in Apuliã traijceret, Brunduſium, quod municipium ad Gallos non tranſierat, uenit. Oppidani Antonium amicè atque beneuolè exceperunt, eiq́; ſe dedere uoluerunt, atque ut inſigne reip. in opidi foro ſuſtolleret, ab eo magnopere petiuerunt. Antonius Brunduſinis collaudatis, atque ut in regis ſui fide permanerẽt cohortatus, ibi dies aliquot, dum quid imperarent Patres ſcire poſſet, eſt cõmoratus. Illi autem niſi de fœderatorum ſententia, Hiſpaniæq́; in primis regũ conſociata uoluntate, qui claſſem paratã habebãt, nihil omnino agere cõſtituerant. Itaq; à legato regio miſſi in Siciliã nuncij, eius rei euẽtũ tardiorẽ reddiderũt. Accepto tandem altero Senatuſconſulto, quo bellum Gallis inferre iubebatur Antonius, biduo ſcalis reliquisq́; rebus ad oppugnationẽ oppidorum cõparandis conſumpto, cũ triremibus x x. naueq́; una oneraria bellica, & altera, in qua erat equitũ Græcorũ nõ magnus numerus, ad oppidũ Monopolitanorũ, quod eſt in maris littore, à Gallisq́; obtinebatur, acceſſit: præfectumq́;

Gal-

Gallorum, uti ſe dederet, per internuncios cohortatus, ubi illum ad propugnationē paratū uidit, expoſitis equitibus, qui diſcurrerent, populationemq; facerent, et aliquid in agris aut uitis aut oleæ ſucciderent, tectorumq; incenderent, ſi ea re ciues ad deditionē compelli poſſent: ubi neq; id quidem quicquam proficere animaduertit, tormentis è naui oneraria murū oppidi deijcere aggreditur. Id cùm propter longinquitatē parum ex uſu adminiſtraretur, Hieronymo Contareno *legato, præfectisq; triremiū, uti naues tegerent ad ictus cùm tormentorum, tum uerò lapidum atq; telorū, quæ de muro adigerentur, imperauit: poſtridieq; eius diei mane ijs, qui primi murum aſcendiſſent, propoſitis præmijs, nauibusq; omnibus ſub conſpectum hoſtium diſpoſitis, oppugnare oppidum multò acrius eſt adortus: qua in oppugnatione* Petrus Bembus *nauis longæ præfectus, uir egregia uirtute, cohortans ſuos pila ferrea traijcitur. Antonius cùm horas aliquot Gallis atque oppidanis acerrimè propugnantibus ſuos uulnerari, hoſtes non defatigari, minus denique rem procedere animaduertiſſet, oppidum militibus diripiendū propoſuit: tum uerò prædæ ſpe milites remigesq; incitati, cohortatiq; inter ſe, ad murū cōuolauerunt: ſcalisq; poſitis cùm amplius horis duabus continenter atq; fortiſſimè pugnauiſſent, deiectis interfectisq; propugnatoribus in oppidum ſe iniecerūt, diripereq; contenderunt, Aloiſiumq;* Tintum Venetum, *qui eo in oppido mercaturam exercebat, imprudentes occiderunt, domumq; eius diripuerunt. Antonius recluſis portis in oppidū ingreſſus, mulieres, quæ natu maiorum uſæ conſilio ad aras Deorum immortalium cum infantibus confugerant, à militum iniuria defendit, oppidoq; eſt potitus: ſectionemq; earum rerum, quæ diſtra-*

ctæ nondum eſſent, multò minoris, quàm uendi alijs potuiſſent, die laxiſſima oppidanis ipſis uendidit. quibus etiã, quo minore damno amiſſis rebus ſuis afficerentur, annos decẽ omnium munerũ & tributorum leuationẽ conceſſit. Eo oppido capto, nõnulla eius regionis municipia ſe Antonio dediderunt. atq; hæc quidem adhuc ipſa Ferdinando Neapolim recipienti nota nõ erãt. Antonius Nicolao Cornelio, qui Monopolitanis præeſſet, relicto, miſſoq; Pulinianũ, quod oppidum abeſt à littore, eiq; ſe dederat, Alexandro Piſauro eodem nomine, Sipontum eſt profectus, quod iam per ſeſe, ob Gallorum inſolentiam atq; libidinem, in Ferdinandi partes oppidum redierat eiectis Gallis, qui ſe in arcem contulerunt. Ad quos cùm Antonius miſiſſet, uti arcem Ferdinando reſtituerent: id ni facerent, eos ſe hoſtium loco habiturũ: reſponderunt, nihil ſibi cum Ferdinando rei eſſe: ipſe ſi uelit eos recipere, eius ſe fidei libenter permiſſuros. itaq; acceptis in fidem Gallis Antonius, Federico, qui iam ad ſe Ferdinandi miſſu uenerat, arcem reddendam curauit. Eodem tempore qui Tranenſiũ arcem tenebant, miſſis ad illum interpretibus, uelle ſe eius imperata facere, Antonio ſignificauerũt. ille, ut Ferdinando ſeſe dederent, hortatus, eos non tam lubentes, quàm autoritate ſua compulſos, tanquam de manu Federico tradidit, eidemq; Græcorum equitum dimidiam partem, quorum iam erat numerus ad quadringentos quinquaginta, petenti dedit. Patres cùm intellexiſſent Ferdinandum Neapolim recuperauiſſe, decreuerunt, ne quid Antonius oppidorũ, ne'ue omnino locorũ amplius reip. nomine in regno Neapolitano caperet. tum Petri Bembi uxori liberisq;, uictus annuus à Senatu dono datus: duabus quoq; filijs dotis nomine libræ auri quadraginta: duabus alteris in

ſacra-

ſacrarum uirginum collegia iam deſtinatis, quod ad id ſatis eſſet, conſtitutum. Antonio autem Tinti fratri, ab adoleſcente me in amici hominis afflictis rebus cauſa bis apud Patres perorata, prouentus eſt annuus Senatus decreto & liberalitate attributus: quo ſe nunc quoq;, familiamq́; ſuam, ſenex oculisq́; captus ſuſtinet. Poſt hæc Alexandro à Senatu poſtulante, ut illam ipſam claſſem Neapolim ad Ferdinandũ auxilio leuandũ tam opportuno tempore mitteret, tametſi permagnis Gallici exercitus impenſis ciuitas diſtinebatur, concedendum tamen cenſuit. Itaq; Antonius Græcis equitibus centum, & nauibus duabus Monopolitanorũ præſidio relictis, Tarentum adnauigauit: quod quidem oppidum, appulſo cò cum ſeptem nauibus longis, quas ad eius tres Antonius addiderat, Federico, ad Ferdinandum tamen non redierat. Ibi uentris profluuio arreptus Antonius, nauibus uiginti, quibus Contarenũ legatum præfecit, Neapolim ad Ferdinandum iuſsis cõtendere, ipſe cum reliquis nauibus (aliæ enim nonnullæ ad illum interea naues conuenerant) Corcyram eſt profectus. Eodẽ anno cellis farinarijs urbanis, quæ publicè ad Riuum altum antiquitus ſunt inſtitutæ, longinquæ plebis & inquilinorũ parti uſum incõmodiorem præbentibus, alteræ apud forũ, reipub.q́; horrea exædificatæ, Calendis Sextilib. exerceri cœptæ ſunt, magiſtratibus adhibitis. Iiſdẽ ferè diebus Florentinis Piſas bello repetentibus, cum per ſe oppidani cõtra tantas opes municipiũ diutius ſe tueri poſſe diffiderent, ſuum ad Senatũ interpretem ſecretò miſerũt, uelle ſe ſub reip. imperio eſſe: petere, rogare, ut reciperentur. Res primùm noua Patribus, quæ neq; ſtatim reijcienda, neq; temerè ſuſcipienda eſſe uideretur: deinde magis magisq́; in eorum animos irrepere, pulchrũ exiſtimantium

augeri imperij fines, atq; ad mare Liguſticum protendi. magnum porrò eſſe Venetum nomen, cui ſponte tam longinqua ciuitas, tamq; nobilis ſeſe dederet: ſed factum prope ſimilibus rerum euentis, quos ſi maiores noſtri deſpexiſſent, nulli nunc populi eius imperium appeterent: itaq; recipiendas eſſe Piſas, quas Dij immortales reip. addicerent. Ea cùm ſententia maiori Patrũ numero probaretur, res in Decemuirũ collegio agitari cœpta eſt, quò lex occultius ferri poſſet. Tum Marcus Bolanus ſexuir ex ijs qui Principi aſſidẽt, tacentibus reliquis, ac legis lationi propè aſſentientibus, ſuggeſtũ aſcendens, debere eos dixit, qui de rebus dubijs agunt, nõ tam quid uelint ipſi, aut cupiãt, quàm quid ſit utile reip. conſtituere. neceſſe enim eſſe, ſi ſuam modò libidinẽ ſequantur, ut ſui eos conſilij tum pœniteat, cùm ea, quæ prouiſa ipſis nõ ſunt, magna interdum & formidoloſa rerum momenta atq; pericula exiſtunt. An me quoq;, inquit, Patres idem, quod uos, & optare maximopere, et optato frui, cupere nõ exiſtimatis? non Piſas modò, de quibus nunc conſulimur, ſed reliquas etiam Italiæ ciuitates, oppida, populos, iuris noſtri eſſe, mareq; ſuperũ atq; inferum in reip. imperio contineri? ego uerò iſta percupio: meaq; morte cum fortuna paciſcar, ut tam proſpera reip. ſit. Sed cũ hoc opto, tum illud timeo, ne, ſi Piſas receperimus, magno cum noſtro dedecore, reiq; pub. incõmodo eas ipſas breui tẽpore amittamus. nam, quẽadmodum quidem ſitæ poſitæq; ſunt Piſæ, ad eas defendendas auxilia mittere per alienos fines multorum dierũ itinere nos oportebit: quorum populi noſtris conatibus ſi aduerſabuntur, aut erunt ipſi bello prius atq; armis ſubigendi, ut quicquid inter noſtros ac Piſarum fines iacet, pacatum iter atq; tutũ noſtris exercitibus præbeat: aut nobis turpiter ab

incœpto

incœpto deſiſtendũ. nam mari tanto circuitu, tam ſuſpectis littoribus, tantum exercitũ tranſmittere, quanto erit opus, ut cum unis Florentinis bellũ geramus, qui poterimus? nullus uicinorum Piſis regum, nulla natio eſt, quæ non Florentinos malit, quàm nos, ſuæ ditioni finitimos habere: propterea, quòd noſtram potentiam, noſtrasq; opes magis quàm illorum uerentur: magis nos, quàm illos, ſibi eſſe metuendos intelligunt. Eſt autem à natura omnibus animantibus comparatum atq; inſitum, ut quæ eis plurimũ obeſſe poſſunt, fugiant: ad ea ſe applicent, quibus ad nocendum minus eſt uirium & facultatis attributum. itaq; paſſerculi gallinas anſeresq; non uitant, cum columbis uerò etiam nidificant: ab accipitre autem, & ab ijs quæ raptu uiuunt auibus, maximè quidem ſemper uolatu latebrisq; ſeſe auferunt. Quamobrem cogitare debemus, etiam Ligures (quæ una quondam natio quàm infeſta reipub. fuerit, annales noſtri teſtes ſunt: quantas à nobis clades acceperit, omnis eius poſteritas memoria retinebit) ſi ſuæ ſpontis ſint, nos Piſarũ dominos fieri nullis conditionibus conceſſuros, ſed ſua cum Florentinis arma, ſuas claſſes atq; opes cõmunicaturos, ut nos potiri Piſis ne permittant. quanquã, ut horum temporum mores ſunt, ut fides in pleriſq; fluxa, uereor, ne ij etiã qui fœdera nobiſcum pepigerũt, qui nobis ſua regna ſe debere profitentur, ubi nos eouſq; uelle fines proferre noſtros intelligent, nos celeriter deſerant, neq; deſerant modò, ſed arma etiam contra nos capiant, cumq; hoſtibus noſtris coniuncti, cõmuni nos bello atq; conſilio eſſe auertendos & repellendos putent. Maiores noſtri Vicetinos, cùm à rege Patauino premerentur, ſeſe illis dedere miſſis ad eos legatis cupientes atque orantes, in fidem receperunt. quid in illa huic ſimile de-

ditioni fuit: oppidum uicinitate propinquum, ac propè con iunctum, ut iter impediri, atq; acceſſio non potuerit: ipſum liberum, quodq; Patauini reges antea nõ obtinuiſſent. itaq; remiſſis cum auxilio legatis, facilè defenſum atq; retentum eſt. hoſtis autem eam ob rem nouus nullus factus, ſed cum eo, qui ſemper hoſtis reipub. fuerat, bellum acrius renouatum, maiores ijdem noſtri proſperè atq; feliciter geſſerunt. quòd ſi tam facilem rerum ſtatum, paresq; conditiones in Piſis re cipiendis eſſe uobis propoſitas hoc tempore uidetis: ſi non amico populo & reipub. à qua laceſſiti nulla re ſumus, ut id quod uolumus aſſequamur, inſignis eſt iniuria atq; calamitas inferenda: ſi non, quæ in animis hominum iampridem inſedit opinio, nos regnandi cupiditate ſupra cæteros efferri, eam hoc exemplo ſic confirmaturi ſumus, ut nõ ſit poſthac inficiendi locus: ſi non etiam Ferdinandi regnum adhuc quidem multò maxima ex parte, Ludouici haud ex minima Gallorum, quos hoſtes noſtros fecimus, præſidijs & exercitibus tenentur, neq;, quem finem eæ res habituræ ſint, ſatis conſequi coniectura poſſumus, ut non tam de nouo bello ca peſſendo, quàm de inſtitutis conficiendis, flammaq; illa, quæ optimas atq; pulcherrimas Italiæ regiones incendio corripuit, extinguenda, cogitare nos oporteat, legem Patres, quã rogamini, decernite: ego ipſe meum ſuffragium ad eam ſan ciendam uolens ac libens aſſero. ſin uerò longè aliter omnibus à partib. ſe res habet, antequã Piſas eſſe recipiendas ſtatuatis, ea quæ ad bellum cum poſitis inter nos atq; Piſas nationibus, cumq; finitimis ei ciuitati populis agitandum erunt uſui, comparate. Hac à Bolano dicta ſententia, magna eſt commutatio facta uoluntatum: neq; quiſquam omnium fuit, cui non Bolanus prudens ac ſapiens uideretur: itaq; lex

in præ-

in præſentia reiecta. Atq; eo quidem tempore Alexander certior factus, Carolum regem ad Nouariam obſidione liberandam multa quotidie aggredi, multa moliri, neq; adhuc Neapolitani regni cogitationem abieciſſe illum intelligens, quod quidem & firmis etiam nunc ueteribus præſidijs, & nouis comparandis tuebatur: naues enim Genuæ atq; Maſsiliæ complures ad bellum inſtrui, ornariq; mandauerat: grauioribus eum literis monuit, ut intra menſem ex omnibus Italiæ locis omnem belli apparatum abduceret: id ni faciat, ſeſe illi, eiuſq; populis aqua & igni interdicturũ. Nouaria deinde Ludouico reſtituta: paceq; facta, dedit etiam literas ad Genuenſium ciuitatẽ, eodem ſe in eos interdicto uſurum, ſi quid in claſſem opis Carolo contuliſſent. atq; id ab eo Ludouicum petijſſe, nemini dubium fuit, ut ea ſe re, ſi uni fœderis capiti non ſteterit, Carolo purgaret, quòd pluris apud eam ciuitatẽ Alexandri autoritas fuerit, diuino præſertim iure adhibito, quo plerunq; homines magnopere continentur, quàm omnino ſua. Miſerat ad Senatũ proſperis reip. rebus cognitis Turcarũ rex certum hominẽ gratulatũ, quòd Carolum Galliæ regem Italia ſuis armis expuliſſet. Is equũ egregia forma dono Patribus attulit: Patres Bernardo Contareno miſerunt. Interea Ferdinando rebus modò proſperè cedentibus, qui etiam Luceriã in Daunijs ui cepit: modò autem relabentibus, cùm eum Galli aliquando intra oppidum ad Neapolim compuliſſent, diuerſiſq; in locis ei fortuna læta interdum, ſæpius triſti ſe oſtendente, ac ſpe regni ſui recuperandi apud illius animum planè labante, Alexander eius precibus atq; periculo permotus, à Senatu magno ſtudio petijt, uti exercitus partem aliquã eius, qui Nouaria redierat, ad Gallos expellendos, Ferdinandumq; ſubleuandum mitte

ret: ſe curaturũ, uti aliquot eius regni oppida, quæ mare at-tingant, pignoris nomine, quoad, quicquid ea in re Senatus ſumpti feciſſet, Ferdinandus reponeret, reipub. tenenda tra-derentur. Senatus, nondum decreta exercitus profectione, inclinatis tamen ad eam rem ciuiũ animis, Bernardum Con tarenum cum Græcis equitibus ſexcentis Rauennã præmi-ſit, quo minus ei, cùm decerneretur, itineris illò perueniendi ſupereſſet. Quod poſtaquã eſt Romam renunciatum, Aſca nij ſuaſu, qui diceret, Venetos ſua ſponte bellum ſuſceptu-ros, nõ oportere quicquam eis oppidorum ſumpti nomine à Ferdinando tradi, res dilata: legatiq; regij, qui iam Vene-tias ad paciſcendum cum Senatu uenerant, rogare tantũ de exercitu, nihil ultra polliceri. Id ubi Senatus cognouit, & Ludouicum inuidiæ ſuæ in remp. ſtimulis impelli agiq; ani-maduertit (nihil enim ferè ijs de rebus unquam Aſcanius, niſi à fratre monitus iuſſusq; loquebatur) legatos ab ſe reie-cit, nihil eſſe confirmans, quòd ea de cauſa in urbe horæ ſpa tiũ morarentur. Interim cùm Fauentini, qui æſtate proxima petierant à Senatu, ut quoniã certorum exulum inſidias ma gnopere timerent, ipſe pro ſua pietate, oppidiq; uicinitate, eius regendi curam ſuſciperet, Heſtoremq; planè puerum, Galeoti eius, de quo priore libro ſermonem habuimus, fi-lium, cuius erat in poteſtate ciuitas, autoritate ſua tueretur, poſtea rogandi & obteſtandi Patres ea de re tempus nullum intermiſiſſent, menſe Decẽbri Senatus decreuit, uti Fauenti-norum ciuitas, puerq; princeps in reip. fidem reciperentur: mitterentq; Patres eò ciuem Venetum, qui pueri nomine ius diceret: ipſe autem puer equites cataphractos centum habe-ret, ſtipendiumq; in eos libras auri annuas octoginta. neq; non tamen, antequam decerneretur, iiſdem exulibus Floren

tinorum

tinorum adiutis ope in eorum fines irrumpentibus, Bernardus Contarenus, *qui* Rauennã *uenerat cum* Græcis *equitibus militumq́; manu auxilio à* Senatu *miſſus, eos fudit fugauitq́;, ac regnũ illud puero, quod iam propè amiſerat, planè conſtituit. pauloq́; pòſt* Patrũ *ſuffragijs* Dominicus Triuiſanus, *uir grauis atq; prudens habitus, qui puerum* Senatus *nomine tueretur, oppidaniſq́; ius diceret*, Legatus *eſt* Fauentiam *profectus*. Atq; *ante eos quidẽ dies, uti horologiũ in foro ex reip. dignitate fieret, cui ædis* Marciæ *procuratores aream darent*, Senatus *cenſuit*. At Ferdinandi *legati cùm multos dies* Patribus *placandis cõſumpſiſſent, polliciti q́; eſſent*, Ferdinandum *tria oppida nobiliſsima cum eorũ agris atq; finibus*, Tranum, Brunduſium, Hydruntem, *eo quo dictum eſt nomine reipub. traditurum: anni inſequentis initio fœderatorum omnium non approbantibus modò, ſed etiam adnitentibus* Legatis, *pacta inita, fœdusq́; percuſſum eſt: quo ciuitas fœdere traditis oppidis equites cataphractos ſeptingentos, milites ter mille ad* Ferdinandum *mittere celeriter teneretur, qui unà cum ea claſſe, quam* Neapolim Contarenus *legatus adduxerat, tandiu eius imperata facerent, quoad bellum eſſet confectũ. capitaq́; fœderi ſunt addita, uti à quæſtorib. urbanis libræ auri centũ quinquaginta mutuæ* Ferdinandi Legatis *eueſtigio curarentur, uti ſi parte aliqua* Ferdinãdus Græcis *equitibus, quàm cataphractis, uti mallet, pro eo cataphractorum numero, quẽ de ſumma detraxiſſet*, Græcos *ſeſquialteros haberet: uti ex publicis oppidorũ prouentibus, ſi quid in magiſtratuũ & præſidiorum ſtipendia factis impenſis ſupereſſet, id in accepti à* Ferdinando *tabulis ferretur: uti quenq̃ eo in regno uirũ principem ciuitas in fidẽ, niſi* Ferdinandi *permiſſu, ne reciperet:*

uti frumentum, oleum, reliquúm ue cõmeatum eis ex oppidis & finibus aſportari ſine ſolitis portorijs ne liceret: uti Gargani montis ſaltum, qui à Gallis tenebatur, cùm illum Ferdinandus recuperauiſſet, reipub. traderet. quod tamẽ caput ſcriptũ non eſt, uoce tantũ atq; uerbis fidem fore quod conuenerat facientibus agitatum. atq; id omnino fœdus Alexander ſuis ad Senatũ ſcriptis literis ratum ſanctumq; iuſsit eſſe. nam quoniam antiquitus in regnum Neapolitanũ Pontifices Maximi ius habent, cauerãt cumprimis Patres, ea ut res Alexãdri autoritate perſcripta firmaretur. Fœdere cõfecto, qui oppida reipub. nomine à Ferdinando reciperent, miſsi: imperatorq; Frãciſcus cum ea, de qua dictũ eſt, manu iuſſus in regnũ ſine mora proficiſci. Iis cognitis rebus, quas porrò celerius more atq; inſtituto ciuitatis fama uulgauerat, quãplurima eius regni municipia breui tempore ad Ferdinandum redierunt. Arces autẽ Neapolitanæ munitiſsimæ duæ, longa obſidione, certisq; cõditionibus ſeparatim Ferdinando ſunt hos intra menſes, pauloq; pòſt redditæ, cùm Galli, qui eas obtinebant, Alfonſum Aualum Aterni principem, uirum magna excellentiq; uirtute, ad colloquium uocatum occidiſſent: quæ quidem planè mors Ferdinando, qui eum impenſe amabat, aliti enim educatiq; unà fuerant, incredibilem mœrorem ægritudinemq; attulit. qua tandem excuſſa, Ioannã Ferdinandi aui ſui filiam, Alfonſi patris alia matre ſororem, in matrimonium duxit: easq; nuptias Alexander, quandò legibus fieri nõ poterant, ſua indulgentia comprobauit. atq; hæc tunc quidem in Ferdinandi partibus agitabantur. At Carolus in Galliam rediens, nondum traiectis Alpibus, Philippum Argentonium ad Senatum miſit, exiſtimare ſe, eodem in fœdere quod cum Ludouico feciſſet,

rempub.

remp. eſſe comprehenſam, propterea quòd imperator Venetus *legatiq; ei fœderi cùm ſcriberetur, affuiſſent: quòd ſi aliter ſe res habeat, ſcire ſe cupere, an uellet ciuitas tum demũ comprehendi: petere autem, ut* Monopolitanorum *oppidum, quod ab ſuis ui atq; armis claßis reip. præfectus cepiſſet,* Senatus *reſtitueret, atque à* Ferdinando *auxilijs iuuando abſtineret. quarum is rerum neutra impetrata diſceßit.* Carolo *in* Galliam *profecto, filius, quem unicum habebat, tres natus annos moritur. qua quidẽ morte accidit, ut cùm poſtea* Carolus *iterum exercitum coëgiſſet, quem ad* Ferdinandum *repellendum* Aloiſio *propinquo ſuo duce mari* Caietam *mitteret,* Aloiſius, *cui regnum* Galliæ Carolo *ſine liberis maribus moriente lege* Gallorũ *obueniebat, profectionem reſpuerit. Itaq;* Carolus, *cùm alio duce nollet exercitũ mittere, rem iam propè confectã diſtulit: pauloq́; pòſt dilapſis cunctando militibus, ea omnino mißio magnis impenſis inſtituta, certißimaq́; ijs, quos* Neapoli *reliquerat, ducibus cùm uerbis tum literis ac nuncijs promiſſa totiens auxilia, interpoſitaq́; regia fides, ad nihilum reciderunt.* Ludouicus *autem* Gallici *belli metu depoſito, cùm id quod* Piſarum *ciuitas à* Senatu *petierat, amicorum literis cognouiſſet,* Piſani *uerò patefacta ipſorũ poſtulatione legatos etiam palàm* Venetias *eadem de re miſiſſent, ne id quod uerebatur accideret, uti ea ciuitas ſub unius reip. imperiũ redigeretur, ſeſe* Senatui *obtulit, ſi* Piſas *eſſe defendendas exiſtimaret, eius rei ſocium & adiutorem futurum: uideri autem ſibi, æquißimũ eſſe eas defendi, propterea quòd* Florentini *fœdus cum* Carolo *percußiſſent, cuius ipſe fœderis legatum occultè ad* Carolum *proficiſcentẽ ſuis in finibus interceperit. Re ſæpius à* Patribus *agitata,* Ludouico *magis magisq́; quotidie adni-*

tente, lex tandem in Senatu lata eſt, fœderatorum omnium Legatis approbantibus, uti Alexandri, & reip. ac Ludouici armis atq; opibus Piſæ defenderentur: additumq; legi, ut in Liguribus milites bis mille reip. pecunia cõſcriberentur, Piſasq; mitterentur. id autẽ uti Ligures permitterent, Ludouicus antea ſe receperat effecturum. Iis intellectis rebus Florentini, antequam auxilia contra ſe conuenirent, omni cura diligentiaq; adhibita, ſex militum millibus celeriter coactis, nõ ſine ſpe potiundi oppidi Piſas contenderunt, atq; ad portas cum tormentis acceſſerunt. Hoſtes patefactis portis impetum in illos fecerunt, fortiterq; pugnantes propulerunt, eorumq; tormentis ſunt potiti. Neq; multò pòſt Paulus Vitellius, ex Vrſina Romanorum factione ac gente, uir fortis, quẽ Piſani ſuis copijs præfecerãt, eorũ ſtipendio emerito ad Florentinos ſeſe cõtulit, ac præfectura, quã ei contulerant, inita, cùm exercitum decem milliũ hominum confeciſſet, Piſas accerrimè adortus, in oppidi ſuburbiũ ſe iniecit: ex quo tamen ob oppidanis, qui quàm magnam potuerant manum & ipſi coëgerãt, reiectus expulſusq; eſt. Sed illud idem ſuburbium Florentini poſtea cùm cepiſſent retinerentq;, Petrum Medicem ueriti, qui Vrſinos affines ſuos ſecũ ducens, in ipſorum fines iamiamq; irrupturus dicebatur, Piſis relictis ad ſua ſe tuenda conuerterunt. Interim conſcriptis per internuncios reip. quingentis Genuæ militibus, Piſasq; miſſis, Ludouicus Gaſparem Seuerinatẽ cum militibus, ut pollicitus eſt, alteris totidem, ut re euenit, pauciſſimis illò miſit, qui utriſq; præeſſet. quo quidem tempore Florentinis ab Carolo contendentibus, ut Piſarũ arcem, quæ ab eius militibus tenebatur, precio redimere ſibi liceret, Piſani maiore etiam quàm illi pollicebantur, pecunia partim pollicita, partim

iam tradita, arcem receperunt, receptamq́; diruerunt. Eius *pecuniæ partẽ Decemuiri Genuæ curatam perſoluerunt libras auri ad quadraginta. Vere autẽ iam aduentante, quòd Dominicus Calbus maioribus in comitijs Bernardino Minoto Petri filio pugnũ in os impegerat, Decemuirûm Magiſtri Calbum è comitijs in carcerẽ duci iuſſerunt: deinde collegij decreto in inſulam Cyprum exulatum deportari mandauerunt. tum, ut urbanorum naualium res multiplices atq; uariæ, quæq́; magna & perpetua indigent cura, diligentius adminiſtrarentur, ad reliquos naualiũ magiſtratus, qui antiquitus maioribus comitijs creantur, Triumuiri ex principibus ciuitatis ex Senatorũ ſuffragio adlecti ſunt, additiq́; illis tanquam magiſtri: ijq́; poſtea Triumuiri nunquã ſunt creari deſiti. Aeſtate uerò proxima, ne poſſeſſores bonæ fidei omni tempore turbarentur: nonnunquã enim accidebat delatorum improbitate atq; audacia, uti de ſuis rebus periclitari aliquem contingeret, etiam ſi per multos annos poſſediſſet: legem Decemuiri iuſſerunt, quarum rerum quis triginta annos in poſſeßione fuiſſet, earum rerum peti ab eo nihil licere, neq; deferri quenquã licere, niſi ſi Decemuirũ magiſtri permiſiſſent. Ludouicus cùm eiuſdem Veris tẽpore à Maximiliano magnis largitionib. impetraſſet, ut eum regẽ Mediolani appellaret, ea de re gratulatũ Hieronymũ Leonem, quem antea ad Ludouicum Senatus legauerat, ire Patres iuſſerunt. Atq; illis etiam diebus à præfecto claßis reip. certum hominem Naupliã cum pecunia miſſum, ut equites quot poſſet illis in locis conſcriberet, nauigijsq́; imponeret ad urbem deportandos, aduerſa tempeſtate complures Maleæ dies cùm detineretur, iterq́; pedibus facere uellet, acceríſitis Nauplia equitibus ducentis, qui ei præſidio eſſent, ſe-*

ptum in itinere Turcarum equitatus magno impetu eſt aggreſſus numero amplius ſexcenti: quibus cum Nauplij equites fortiſsimè pugnantes maiorem eorum partem interfecerunt, reliquos fugæ mandarunt, paucis ex ſuis deſideratis, uulneratis paulò pluribus. Cōtarenus aūt cum Græcis equitibus quingentis petente Ferdinando in eius regnum à Senatu præmiſſus, ubi Sueſſam uenit, ſeq; cū Federico regis patruo, qui Sueſſæ erat, coniunxit, oppida quatuor, quæ à Gallis tenebantur, ſe uti dederent cōpulit. Idem cùm ad Gallutianos tentandos cum tercentis equitibus ſe contuliſſet, Galli autem, ut eos tuerentur, pluribus ex locis manu coacta impetum in illum feciſſent, fortiter pugnans eos ſuſtinuit, prælioq; non intermiſſo interfectis cōpluribus in fugam uertit, oppidumq; cepit. Idem etiam paulò pòſt eodem equitū numero in inſidijs ſe occultans, præmiſsis Frangetium, quo in oppidulo erant Galli, paucis ex ſuis, qui diſcurrerēt, Gallos paucitatē illorum ſuam prædam opinantes inſecutosq;, ubi ad inſidias peruenerunt, euolans incitatis in eos equis, cum multò illi plures eſſent, tamen fudit non paruo eorum interfecto numero, atq; capto. Interim imperatore cum reliquo exercitu aduentante, Philippum Rubeum Guidi filium per ſyluam Caſinatem ſua cum equitum turma temerè uadentem, Ioannes Iuliani Cardinalis frater magna equitū, multò maiore militum manu clamore ſublato excepit: quibus cum Rubeus diu pugnans, paucis ex ſuis interfectis atq; captis, ſarcinarijs iumentis aliquot amiſsis, ad imperatorē ſe recepit. quod tamen detrimentū Contarenus facilè ſarcijt: nam cùm Ferdinandi miſſu excurſionē in Seuerinatum fines uſque ad ipſorum oppidi muros atq; portas feciſſet, quo in oppido eſſe Virginium Vrſinum atq; Vitellios ab explorato-

ribus cognouerat, neq; quiſquam egredi auſus ei ſe obuiam oſtendiſſet, rediens Troianum Sabellum *cum equitibus cataphractis quinquaginta ſe ad illos conferentem in itinere deprehenſum fudit, parte plus equitum media tum interfecta, tum capta.* Paulò *autem pòſt cùm* Gallorum *exercitus timore, qui erat equitum cataphractorum ad octingentos, leuis armaturæ ad quingentos, militū* Heluetiorum *ad quatuor millia, rex in oppidum* Foliam *ſe cum ſuo exercitu contuliſſet, præſertim quòd illis diebus* Galli *ſeptingentos milites* Germanos, *qui in* Rhetis *conſcripti ad illum ſe conferebant, interceptos male habuerant, ſeq́; oppidi muro* Gallis *obſidentibus tueretur:* Contarenus, *qui cum eo erat, apud eum queſtus, non eſſe æquū* Græcos *equites mœnibus incluſos cōtineri, petijt uti ſe emitteret. qua impetrata re,* Gallos *ſæpe laceſſendo, ſæpe imparatos aggrediendo, ſæpe in uigilijs noctem totam continendo, nonnunquā male mulctando, obſidionem relinquere, ac longius recedere, ſeſeq́; in tutum recipere coëgit.* Neq; *multò pòſt imperator* Gallis *aliò conuerſis* Valacam *oppidum cingens, murorum parte tormentis diruta, ſcaliſq́; poſitis, ui captū diripuit, interfectis qui in oppido erant omnibus, cùm milites nec mulieribus nec infantibus pepercissent, propterea quòd ea in oppugnatione centū ex imperatoris exercitu fortes uiros hoſtes oppidaniq́; interfecerant.* Eodem *impetu imperator multà eius regionis oppida breui ad deditionē compulit.* Galli Ca*nuſium aggreſſi, cùm ab oppidanis quinquaginta auri libras accepiſſent, ne oppidum diriperent, ne'ue ingrederentur: tamen* Heluetijs *militibus irrumpentibus, cædes ingens facta, oppidumq́; direptū eſt.* In *ea uerò regione, quā* Baſilicam *appellant, triū oppidorū populi per ſeſe* Gallos, *à qui*

bus regebantur, occiderunt, ſeq; regi dediderunt. Contarenus et ipſe multa cum præda per Seuerinatũ fines ad exercitum ſe referens, magnã hoſtium manum oppido egreſſam, ſecumq; cõgreſſam diſiecit, militib. equitibusq; ſeptuaginta interfectis, captis nonagita. Tum Conſaluus Hiſpanæ claßis præfectus, uir magni animi egregiæq; uirtutis, in Calabris egreſſus, Crotonẽ, quod fugato pridem rege ad Gallos oppidum redierat, ui cepit, Gallosq;, quiq; eorum erant partiũ, iuſto prælio fudit, interfectis centurionibus, præfectisq; equitum ſeptẽ, militibus & equitibus ducentis, captis egregij nominis plus uiginti, equis militarib. ſarcinarijsq; quadringentis. Iis diebus naues longæ ſex ex claſſe reip. quæ in portu Neapolitano erat, Genuam ſunt ire iuſſæ: rumor enim inualuerat, Carolo regi claſſem in Galliæ prouinciæ portub. cõparari: ut quæ à Gallis adminiſtrarentur, inſpicerent, & ſi poſſent, impedirent, nauesq; incenderent. Hæc dum ſic agitarentur, diuerſisq; in locis diſpari etiam euentu belli, meliore tamen quàm antea fortuna, Ferdinandi regnum cædibus & rapinis arderet, Galli ex euentu rerũ timidiores aliquanto facti, Telam, quod à Venuſia oppidũ duodecim millia paſſus abeſt, non magna ſpe eius potiundi, cum eorum duce aggreßi, oppidanos certis conditionibus ſe dedentes, fide fracta ingreßi diripuerunt. Id intelligens Ferdinandus, Contarenum cò præmiſit, qui Gallorũ partem prope oppidum repertam, in fugam, atq; intra muros compulit, equitibus cataphractis plus triginta captis. Eum ſubſecutus rex, mille ad oppidũ paſſus loco tuto caſtra poſuit. Eòdem Conſaluus è Calabris cum ea quã habebat manu, Guidus Vbaldus Metaurenſiũ dux, quẽ Senatus fœderatiq; auxilio regi ſubmiſerat, è Brutijs uenerũt. Aucto exercitu apud Telã

rex cùm eſſet, ad molas frumentarias corrumpendas, quibus oppidani utebantur, itineraq́; duo intercludenda, Conſalui milites, qui tragulis utebantur, miſit, cùm paulò antè Contarenũ Venuſtam miſiſſet, ueritus ne inde hoſtibus, quorum erat in poteſtate oppidum, auxilia mitterentur, cõmeatusq́; ſubminiſtraretur. Relinquebatur hoſtibus iter unum montanũ, quo itinere cõmeatus in iumentis ſubuehi poterat: idq́; magnis adhibitis præſidijs cùm fieret, Contarenus congreſſus præſidiũ diſsipauit, cõmeatumq́; cũ iumentis omnibus interceptũ abduxit. Poſteroq́; die, centũ ex ſuis uti Venuſtam accurrerẽt, imperauit. ij præda facta ſub oppidi muris cùm eſſent, oppidani autem milites tercentũ cum paucis equitibus egreſsi recuperandæ prædæ ſpe prælium cõmiſiſſent, ex illis octoginta occiderunt, captiuosq́; complures fecerunt: ex quibus erat Fundos obtinens. Eo tempore Antonio primùm anno ſuperiore propter ualetudinem à claſſe reip. quæ Neapolim mittebatur remoto, deinde domum reuocato, Malchio Triuiſanus ei ſuffectus cum nauibus longis aliquot Corcyra in Apuliam traiecit, atque in Calabros contendens, cum reliqua claſſe, quam ad ſe uocauerat coniunctus, complura in littore aut uicina mari oppida regis imperium recipere coëgit. Demum Paulam ueniens, cùm oppidani miſsis ad eos qui oppidum regi peterent, deditionem renuiſſent, ille autem ad oppugnationem ſe comparauiſſet, uelletq́; muro ſuccedere, mulieres paſsis crinibus porta cum infantibus egreſſæ ad illius ſe nauem plorantes ac pacem petentes profuderunt. quibus commotus, milites continuit, oppidumq́; Paulam in regis fidem omnibus incolumibus oppidanis recepit. Ferdinandus, quo ad Telã Gallos diligentius obſideret, omnẽq́; ijs cõmeatus facultatẽ cri-

peret, caſtra propius oppidũ admoueri mandauerat. ea re Gallis enunciata, magnum calonum & lixarum numerum, equiteſq; cataphractos, qui eis præſidio eſſent, centum quinquaginta, leuis armaturæ, qui ſagittis utebantur, alteros totidem celeriter portis emiſerunt, uti ex uicinis oppido uillis uiciſq;, quicquid poſſent pabuli colligerent, atq; in oppidum comportarent: reliquum omne ſuccenderent, ne hoſtes eo uti poſſent. Imperator ea de re certior factus, cum Philippo Rubeo, equitibuſq; Italis leuis armaturæ, quos circũ ſe habere cõſueuerat, celeriter inſecutus, prælio cum Gallis acriter cõmiſſo, cædeq; facta, refugere illos in oppidum compulit. quibus pulſis, caſtriſq; regijs prope oppidum poſitis, cùm Galli cõmeatu laborarent, dieſq; complures ſine ſpe leuandæ inopiæ ſe continuiſſent, equitibus præterea & militibus ſtipendium deberetur, neq; pecunia ſuppeteret, miſsis ultro citroq; internuncijs, ipſoq; duce cũ rege ad colloquiũ admiſſo, tertiodecimo Calendas Sextiles pacti ſunt, uti ſi auxilia intra menſem ab rege Carolo ad ſeſe non mitterentur, quibus auxilijs exire oppido, atq; in aperto conſiſtere audeant, regno Neapolitano cederent, exceptis oppidis Venuſia, Caieta, Tarento: ipſis interim ab rege commeatus copia fieret: cedentibus autem rex ſuum præſidium adiungeret, quo Puteolos accedere, naueſq; in Galliã traiecturi cõſcendere tutò poſſent. eiuſq; rei cùm ipſi obſides regi dediſſent, legatum Venetum, quem cum Ferdinando eſſe intellexerãt, ab rege adhiberi uoluerunt, qui eis ita fore, uti conuenerat, reip. nomine ſponſor eſſet. Iis ſcriptis firmatiſq; conditionibus, Gallorũ dux regi eſt pollicitus, ſi ſibi centũ auri libras mutuò det, quibus ſtipendia, quæ debet, exercitui perſoluat, ſeſe triduo ceſſurum, oppidumq; traditurum. Accepta rex

con-

cōditione quinquaginta ei libras numerari ſtatim iuſsit: reliquas alteras quinquaginta Heluetijs militibus, quibus debebantur, quosq; ſacramentū apud ſe dicere cupiebat, quæſtorem ſuum numeraturū recepit. Illi à Gallis miſsi regi libentes paruerunt, ad illumq; tranſierunt. Gallis oppido tradito abeuntibus, rex imperatorem Venetum adiunxit, qui cum Græcis equitibus, reliquisq; Italis leuis armaturæ curaret, ne quid eis in itinere noceretur. Cōtarenus febri permoleſta implicitus adeſſe ipſe non poterat, ex eaq; febri paucis pòſt diebus eſt mortuus, uir ad bella gerenda, atq; remp. armis illuſtrandam, ſi ei uita ſuppeditauiſſet, planè natus. cuius poſtea matri auri libra annua in uictum à Senatu conſtituta: duabus autē ſororibus, alteræ dos auri libræ uiginti, alteræ in ſacrarum uirginum collegium ternæ libræ. Poſtea cùm Rex Salernum ac nonnulla alia ui, nonnulla conditionibus oppida municipiaq; recepiſſet, aliqua etiam ſponte ad illum ſua rediſſent, Vrſinos, Vitellios, qui ex Gallorum erant partibus, fugauiſſet, planeq; diſsipauiſſet, ipſe autem ſi qui reliqui eſſent in eius regno Galli, ab ijs nihil ſibi magnopere uerendum exiſtimaret, Græcos equites, quorum opera egregia & fideli fuerat uſus, quo minus ſumpti faceret, primos omniū miſſos fecit. paucis pòſt diebus imperatori ualetudine tentato omni cum exercitu abeundi facultas data. Metaurenſiū autem & Piſaurenſiū principes, Alexandriq; filium, quibus ſtipendium à fœderatis pendebatur, Proſperumq; Columnam, cum ſua quenq; manu, nauesq; longas reipub. decem, onerarias Hiſpanæ claſsis quamplures, tum Federicum patruum, qui præeſſet, Caietam, quod Galli oppidum cōmunierant, miſit. atq; à Malchione triremes duæ Salernitanorum principi ſedibus patrijs pulſo, quibus ille

in Galliam prouinciam tranſmitteret, petente Ferdinando traditæ. acceperat etiam in urbe à Senatu Ferdinandus mutuas auri libras ſexaginta. Iiſdem diebus Veſtini legatos de deditione ad Senatũ miſerunt, neq; ſunt recepti. cumq́; Calabris Ferdinandi nauem onerariam Galli, qui illis in locis erant, pace facta Neapolim appulſuri cõſcendiſſent, nautæq́; curſum eò dirigerent, illi nautis comprehenſis nauem aliò conuertere cœperũt: ſed cùm magna coorta tempeſtate malo infracto antennæ concidiſſent, nautis ad gubernaculum reuocatis, Neapolitano portu capto omnes in uincula cõiecti ſunt. Ferdinandus autem cùm grauiter ex inteſtinis in Veſuuio laboraret, epiſcopum Theani, quem habebat in cuſtodia, ſecuri uti percuterent, ſuis imperauit: addubitansq́; eius rei miniſtros ſeſe ægro dicto audientes nõ fuiſſe, epiſcopi caput in cubiculũ ad ſe afferri iuſsit: quo inſpecto quieuit. pauloq́; pòſt Neapolim allatus, urgente ui morbi Nonis Octobribus exceſsit è uita: cuius locum Federicus eo ipſo die unà cum Malchione Caieta Neapolim approperãs, à regni principibus ſuffectus tenuit. Is regijs acceptis inſignibus primũ omniũ Salernitanorũ principi abitum paranti autor, ne diſcederet, fuit, regni præfectura, qui magiſtratus habetur ampliſsimus, ei tradita, filiaq́; ſua illius deſponſa filio. reliquos deinde uiros principes, qui cum Ferdinando diſsidebant, propè omnes ſibi amicos certis conditionibus atq; muneribus reddidit. Nondum autẽ ijs confectis rebus, dum reginas Federicus inuiſeret, unam, quæ patris, alteram, quæ fratris filij uxor fuerat, Biſsinianorum principis, qui unà cum pleriſq; in procubiculo regem operiebatur, famulus gladio diſtricto herum percuſsit geminatis ter ictibus interficere illum cupiens: comprehenſus, quæſtione habita dixit, id efficere,

cere, quod feciſſet, ſe in animo annos treſdecim habuiſſe, prò pterea quòd princeps ſuam olim ſororem uiolauiſſet: antea patrandi facinoris occaſionem idoneam ſibi nullam datam: tunc rem ad exitum perducere uel certo uitæ ſuæ periculo uoluiſſe. Paucis pòſt diebus Federicus Malchione omni cum claſſe dimiſſo, ſuũ Caietam exercitũ adduxit: ac parte ſuburbiorum & montis capta, tormenta muralia ad portum conuerſa collocauit, ut naues quas habebant Galli, collabefacerct atq; deprimeret. quod quidem illi ueriti, ea ſe cõditione dediderunt, ſi rex eos ſuis cum rebus omnibus mari diſcedere permitteret. itaq; tribus onerarijs conſcenſis nauibus, oppido tradito, non multis ante brumam diebus ſunt profecti. Accidit autem ut nauis ea, in qua erat Caietæ magiſtratus cum militibus trecentis, magno aduerſo impellente uento Terracinæ iniecta littori cum uectoribus perierit. Tarentini uerò qui ad eam diem Gallorum fidem ſecuti, in magna rerum omniũ inopia, magniſq; in difficultatibus uerſabantur, Cæſare Ferdinandi fratre notho & terreſtribus obſidente oppidum copijs, et mari nauibus longis tribus cõmeatus importari prohibente, præſertim, quòd ſi quid antea in uillis aut frumenti, aut pabuli circa oppidum fuerat, eo ne hoſtes potirentur, tectis incenſis corruperant ipſi. Ferdinandi morte cognita, cõcilio coacto quid agendum ſibi eſſet, inter ſe quærebãt. Ea re longis diſceptationibus agitata, ac tribus dictis ſententijs, una ut Federico, altera ut regi Turcarum, tertia ut Venetæ reip. oppidum traderẽt, legẽ tandem magno ſtudio tulerunt, ut Senatus fidei & pietati ſeſe committerẽt: itaq; inſigni reip. ſublato, literas ad Aloiſium Lauredanũ præfectum Monopolitanorũ dederunt, orantes uti ſe reciperet. Literæ Aloiſij ea de re ad Senatũ perlatæ alte-

roq́; poſt eas literas dic legati Tarentinorum cum eiſdem mandatis Venetias aduecti, eius rei expectatione ciuitatem erexerunt. atq; illis quidem hoſpitiũ publicè datum eſt. Patres uocati complures dies ſententijs dicendis conſumpſerunt: quarum pars non eſſe Tarentinos recipiendos, propterea quòd in fœdere caput erat, ne dedititios rege non permittente ciuitas acciperet: pars recipiendos cenſebant, ne obſtinatis in Neapolitanos reges animis Tarentini regi Turcarũ ſeſe dederent: quod ſi fieret, nõ illis modò nationibus, Fedéricoq́; in primis, ſed toti etiam Italiæ pernicioſum futurum. Nullum Senatui cum Federico fœdus Ferdinando mortuo: quod tamen ſi eſſet, præſtare id uno in capite negligi, quàm permittere oppidum natura munitiſſimũ, atq; ad exercitus in Italiã tranſportandos, claſſesq́; continendas opportuniſſimũ, inimico Italis omnibus regi atq; bellicoſiſſimo attribui. Vicere demũ quæ, neutra carũ probata, Tarentum ciuem Venetũ mitti oportere, ſententiæ cenſuerũt, qui autoritate reip. Federico ciuitatẽ conciliaret, cõmeatumq́; ſufficeret. Itaq; Andreas Zancanius, Senatorũ ſuffragijs legatus eſt ad Tarentinos lectus. atq; is antequam nauem conſcenderet, Alexandri atq; Hiſpaniæ regũ legati, itemq́; Ludouici, Principem & Patres adierunt, eoſq́;, ne ſe in cauſam Tarentinorũ inſinuarent, néue quid agerent, monuerunt. quorum intellecta uoluntate, ne laborẽ cum inuidia Patres ſumerẽt, Andreas Senatuſconſulto retentus, neq; poſtea miſſus eſt. Atq; illis diebus Ludouici ad Alexandrũ ſcriptas literas Vrſini prope urbem interceperant, quibus literis Ludouicus ab Alexandro petebat, uti Patres cõmonefaceret, à Tarentinis recipiendis abſtinerent: néue eos augere ſuas opes, ſuamq́; potentiam nimiumquàm iam auctam permitteret.

Eas illi Senatui literas miſerunt, ut quo eſſet in ipſos animo Ludouicus, Patres inſpicerent, qui tantis à rep. tamq; illuſtribus affectus beneficijs, à ſuis tamen moribus non recederet. Zancanio retento Patres, quod cum Tarentinorũ ciuitate illo miſſo facere decreuerant, id cum eorum legatis ipſimet ſunt aggreſsi, ut illos Federico per eius legatum conciliarent: quod quidem perfecerunt, ſponſoresq; Tarentinis fuerunt, regem illos in eum quo antea erant, ſtatũ reſtituturũ, neque quicquam, propterea quòd à regibus Neapolitanis deſciuiſſent, ciuitati ſuccenſurum. quibus conſtitutis rebus, Georgium Francũ Senatus ſcribam, unà cum legatis reuertentibus Tarentũ miſerunt, earum rerum firmandarũ cauſa: annusq; inſequens iam inierat. Illi autem intellecta oratorum ſuorũ literis de ſeſe regi pacandis Senatus uoluntate, pridie quàm is Tarentum appelleret, aliquanto minus bonis conditionibus, quàm illæ erant, de quibus tranſegerat Senatus, ſe Federico dediderunt. Eum exitum Tarentinorum obfirmatio habuit. Iamq; in urbe aduenarũ contagione, inuectioneq; ſyderũ, morbus peratrox initiũ acceperat is, qui eſt Gallicus appellatus: quo genitalibus ante omnia plerunq; uitiatis, corpus doloribus afficiebatur, deinde puſtulæ maculæq; prodibant cũ in membris reliquis, tum magnopere in capite facieq;: ac ſæpe tumores, et tanquam tubera primùm ſubdura, pòſt etiam ſanioſa exoriebantur: itaq; multi diu uexati membrorum propè omnium doloribus, deformatiq; tuberculis & ulceribus, ut uix agnoſcerentur, miſerabiliter interibant, neque quorum medicamentorum peſtilentia indigeret noua inſolensq; ſciri poterat. quamobrem annos complures omnibus in reipub. municipijs et finibus licenter peruagata, magnum hominum numerũ abſum

pſit, fœdauit multò maximũ. Sed quoniam eo de morbo Fracaſtoriani libri tres heroicis uerſibus multa cum dignitate uenuſtateq́; cõſcripti uulgò in manibus habentur, nihil nos quidẽ attinet hæc ſcribentes cõmorari, præſertim quòd eius acerbitas et uis multò nunc iam remiſsior tolerabiliorq́; facta, uel inuentis ad ea mala perfugijs opibusq́;, uel cœlo minus in dies ſæuiente, planè deferbuit. Verùm ad Piſanum bellum, de quo ſuperius dicere cœpimus, reuertamur: quod tamẽ ipſum impeditum magis, & diuturnũ uariumq́;, cùm impenſæ plurimæ atq; multiplicis, quàm uſui aut gloriæ ciuitati fuit. quanquam eius quidem rei culpam omnem Ludouici æmulatio atq; perfidia ſuſtinuit: quæ tamen culpa uno ab illo fonte deriuata, paulò pòſt in ipſius caput redundauit. Magnum enim hoſtem nactus, cùm reſpub. ſæpius ab illo laceſsita & prodita, hominis infideliſsimi atq; arrogantiſsimi ſocietatem ſemel renuiſſet, regno expulſus, deinde etiam captus, turpiſsima in cuſtodia uitam reliquit. Adductis Piſas reip. auxilijs equitatus grauioris leuiorisq; armaturæ per Ludouici fines, qui & ipſe ſuos equites multò tamen pauciores eòdem miſerat, tum per Lucenſium, quos ſuſcepti à tribus maximis Italiæ populis cõmuni conſilio belli fama compulerat, nihil ut eis eſſe negandũ exiſtimarent, conſcripti Piſis reip. pecunia milites plus mille, quos ex Vmbria & Piceno & Corſica prædæ atq; ſtipendij ſpes euocauerat, ad eos qui Genua uenerãt milites adiunguntur: itaq; ſpei bonæ plena ciuitas, ſuis ſociorumq́; copijs ad uicum, qui Piſanus appellatur, eratq; in ipſius poteſtate, hoſtium equitatum cæde facta in fugã uertit captis compluribus. Milites, qui tunc ab equitibus tria millia paſſus aberant, cùm ſuis præſtò eſſe non poſſent, quòd inter ſe, equitesq; intérpoſitum hoſtem uidebant,

debant, eius aduentu non expectato, raptim temereq́;, quocuiq; uiſum eſt, fuga comparata ſibimet conſuluerunt. Paucis autem pòſt diebus eodem ex municipio emiſſos pabulatores, hoſtium eſt manus parua ex inſidijs cõſecuta: ad quos cùm ij qui erant in municipio, equites cataphracti ſexaginta, leuiter armati centũ, milites minus trecenti, auxilio accurriſſent, reliqui ſe hoſtes oſtenderunt, impetumq́; in eos fecerũt, equites utriuſq; armaturæ quingenti quinquaginta, milites ad duo millia: illi ſe paulatim referentes, ad eius loci pontem cõſtiterũt, fortiterq́; pugnantes, cùm aliquot ex ſuis amiſiſſent, aliquot etiam capti eſſent, ſe tamen loco non mouebãt, uulneraq́; et cædes inferebãt. quo in certamine Franciſcus Siccus hoſtium præfectus accepto uulnere prælio exceſſit, pauloq́; pòſt eſt mortuus. eo cedente finis eſt pugnæ factus. atq; illa quidem in pugna Veneti cùm ad Luciũ Maluetium Bononienſem Ludouici legatum, qui non longè aberat, miſiſſent, uti ſibi auxilio confeſtim ueniret, prandere ſe prius uelle reſpondit. Is, quòd ex eiuſmodi ludibrio reſponſi, nec allato celeriter auxilio, omniũ ſe uocibus culpari ſentiebat, honoris ſui cauſa Pontem ſacci caſtellum Florentinorum noctu adortus, ſcaliſq́; ad murum poſitis cepit, cùm tamen eo in caſtello eſſet Antonij Martiani filius adoleſcens cum equitibus cataphractis ſexaginta, quorum pars in Lucij poteſtatem uenit. atq; illud quidem caſtellum Florentini decimo pòſt die, quàm eſt captum, iiſdem propè artibus recuperauerunt, eueſtigioq́; diruerunt. ita utriſq; hæc, atq; conſimilia multa conantibus, aliquot menſes abierunt, cùm utri eorum ſuperiores in bello eſſent, conſtaret ſatis nulli. Interim cùm Piſani cõmeatus inopia propter anni tempus laborarent, idq́; Patribus ſignificauiſſent, Senatus ad ſuum

ſtatim hominem, qui erat Genuæ, traiecta pecunia imperauit, uti frumenta coëmeret, Piſasq; trãſmitteret. qui cùm Senatui celeritate adhibita paruiſſet, annona ſubleuata reip. munere ciuitatẽ recreauit. Senatus ubi ea manu, quam Piſas miſerat, quamq; ibi atq; Genuæ conſcripſerat, æſtatis parte iam præterita parũ ſe proficere animaduertit, quingentos equites Græcos Iuſtiniano Mauroceno præfecto Piſas mittendos decreuit. Is ante medium Quintilem menſem omni cum equitatu eò ſe cõtulit. Tum autem, quòd erat iam antea in Alexandri & Ludouici & reip. militia Ioannes Bentiuolus, pro ſua parte miſſo ad illum ſtipendio Senatus, cùm etiã Alexander miſiſſet, uti ſe ad Piſanum bellum compararet, imperauit: ſimul ab Ludouico petijt, ſuam Ioanni partẽ itidem mitteret. Id ille negare cùm non poſſet, ſe facturum recepit, neq; miſit tamen: quinetiã ne ulla conditione propoſita proficiſceretur, clàm ab eo impetraſſe illum nemo nõ credidit: nam Ioannes multa quotidie cauſari, multa temerè ab Senatu petere, deniq; diem de die ducere, ut quilibet ſcire poſſet illudi Senatum callidis & propinquis ab hominibus Ludouico & Ioanne. Duxerat autẽ Hannibal Ioannis filius in matrimoniũ unam ex Herculis Ateſtini filijs notham: altera ut antè dictũ eſt, Ludouico nupſerat. Itaq; eam affinitatem etiam animis ad improbitatẽ mutuis paribusq; conglutinabant. qua in mora illud accidit, ut Hercules eam equitũ militumq; manum, quam tuendo regno habere cõſueuerat, propè omnem cum præfectis dimitteret. Miſſi e ueſtigiò Florentiam militatum abierunt: ne cui dubium fieret, qua hæc mente, quóue conſilio eſſent inſtituta. Sed & illud Senatuſconſultum factum eſt, ut præfectis tribus, qui erant Piſis, equitum numerus augeretur: Iacoboq; Tarſiæ, qui Raucn-

næ erat, pecunia ſubminiſtraretur ad milites in Fauentinis finibus conſcribendos mille, quibus cum Piſas accederet, cæteris quoq; militibus, qui reip. ſtipendium mererent, eo bello imperaturus. tum miſsi Piſas præfecti equitum cum ſua quiſque turma quatuor. Iis imperatis rebus, ac propè etiam confectis, Heluetij quadringenti, quos Ludouicus Piſas miſerat, domum diſceſſerunt, cùm dicerent ſibi ſtipendium nõ ſubminiſtrari. Reliquæ deinde Ludouici copiæ præfectiq; paucorum dierum ſpatio ſigillatim abeuntes idem fecerunt, Lucio excepto, qui quidem conſilia cæterorum cognoſcendi, atq; impediendi belli cauſa cũ paucis equitibus remanſit. ita, quod initio de communi ſociorum ſententia Ludouicus ſumpſerat, ut Piſas unà cum reliquis tueretur, id priuato cõſilio reiecit, furtim in medij feruore belli ſeſe ſubtrahens. Sed antequam Heluetij & reliquæ Ludouici copiæ diſceſſiſſent, propterea quòd multò plus oneris & uaſtitatis ciuitati, quàm aut præſidij aut emolumenti afferebant, uidebaturq; id unum Lucio deliberatum eſſe, ut Piſanos conterendo & maleficijs euerteret, ciuitas ad Patres miſit, ſeſe ulterius Ludouici auxilia perpeti ſuſtinereq; non poſſe: uelle, ac decreuiſſe, uni Senatui ſe addicere, uexillaq; reip. ſubtollere: rogare ut eorum uoluntate id ſibi facere liceret. Patres Piſanis collaudatis, quòd eo erga remp. ſtudio, ea mente eſſent, aliud poſſe tempus accidere dixerunt, cùm id & illi tutò facere, et ipſi eis permittere uti facerẽt, iurè poſſent: nunc uerò illud curarent, ut liberi per eorum fidem eſſent: qui pepigerunt ſe in eo ſuas partes omni diligentia præſtaturos: bonoq; animo eos eſſe iuſſos dimiſerunt. Naues interea reipub. longæ ſex Neapoli in Liguriã atq; in Galliam prouinciam miſſæ, cùm nihil earum rerum, quarum cauſa ierant,

reperiſſent, conuerſæ ad eas naues Florentinorũ *inſectandas, à quibus ne frumenta, ne'ue reliqui commeatus ſupportari* Piſas *poſſent, magnum impedimentum afferebatur, plurimo uſui ea in re fuerunt. quibus quidem nauibus aliæ naues longæ complures additæ, eundem ſanè uſum atque operam reip. præſtiterunt, hoſtium nauibus, commeatibusq́;, qui* Triturritã *inuehebantur, deinde in eorũ caſtra cõportabantur, ſæpe diſiectis fugatisq́;, ſæpe captis.* Neq; *tunc terreſtres reipub. copiæ in ceſſatione fuerunt, ſed & caſtella hoſtium aliquot ſunt ab ijs capta, & legatus eorum* Petrus Capo *interfectus, & prælia nonnulla ſecundiora facta.* Quo *etiam tempore* Piſani Librafactæ *caſtellum ipſorum, quod ab eiſdem* Gallis, *qui arcem* Piſanam *reſtituerant, etiã nunc obtinebatur, auri libris triginta præfecto traditis magna hoſtium inuidia recuperauerunt.* Omnibus *autem ex utilitatibus, quas quidem claßis exercitusq́; reip. in medium eius belli contulit, eæ crebriores neq; poſtremæ fuerunt, quæ ab* Græcis *ſunt equitibus profectæ: nam & prædæ ſæpe ingentes abactæ ab illis ſunt, & plurimi commeatus intercepti, & hoſtium turbata eorum audacia, atq; celeritate conſilia: quodq́; magis mirum uidebatur, caſtella quoque ab ijs nonnulla capta: cædes uerò pluribus locis factæ: ut laudari et bene de rep. meriti exiſtimari iurè poſſent.* Dum *hæc ad* Piſas *geruntur, è* Gallia *tranſalpina nuncij uenerunt, ab rege* Carolo *reditũ in* Italiam *magno ſtudio comparari: ipſum paucis diebus ad* Lugdunum *fore: in uia quidem certè iam eſſe. quamobrem* Ludouicus *à* Senatu *quæſiuit, uellét ne, ſi* Carolus *urgeat, ſibi exercitum & auxilia mittere: nam ſe promeritum, ne quam ſui curam reſp. ſumeret, probè intelligebat.* Senatus *ei reſpondit:* Tametſi Piſano *bello implicata ciuitas*

eſſet,

eſſet,cui bello quanto ſtudio,quantiſq; impenſis opus ſit,ſci ret ipſe omnium optimè, tamen ſe in eo tuendo non defuturum. ſimul Marcum Beatianum ad Heluetios miſit, qui eis ab rep.ſtipendium polliceretur,ne ad Carolum ſe conuerterent.Pauloq; pòſt,cùm Triultius Gallorũ manum ſecum ducens traiectis Alpibus Aſtam ueniſſet,Ludouicus ad Senatũ miſit,uideri ſibi optimum eſſe Maximilianum regem ſuo et Alexandri & reip.ſtipendio in Italiam accerſiri: ut ſit, qui regem Carolum & autoritate ſua deterrere, ne Alpes traijciat,& ſi traiecerit, ſuis & ſociorum opibus & copijs comprimere facilè poſſit:eiusq; ſe rei iam apud illũ initia et fundamenta ieciſſe per legatos ſuos,à qua,ut uidetur,nõ abhorreat. Ea agitata re de Alexandri et Hiſpaniæ regum legati ſententia celeriter à Patribus,ſextodecimo Calendas Iunias Senatus decreuit Maximilianum accerſiri oportere: cui ſit in trium menſiũ ſtipendia(tot enim menſes ſatis fore) à rep. quadringentæ auri atq; octoginta libræ,à Ludouico alteræ totidem,ab Alexandro parte dimidia pauciores: ducatq; is Heluetiorum ſecum militum quatuor millia, quibus ipſe ſtipendium numeret ſingulis menſibus libras auri centum uiginti.ea cum lege,mandatiſq;,Franciſcum Foſcarum legatũ Senatus ad illum miſit.quæ quidem lex eò feſtinantius eſt lata, quòd literæ ad Senatum uenerant, Heluetijs,qui ſe profitebantur nihil eorum quæ uellet Carolus eſſe facturos, niſi prius reliqua, quæ debeat,quæq; permagna ſint,eis perſoluat,iam ab rege quingentas auri libras eſſe curatas,quod tamen,ut poſtea cognitum eſt,falſum fuit.Beatianus ad Heluetios miſſus effecit, ut tres eorum pagi reip. ſacramentum dicerent, ſtipendiumq; eis dedit. Maximilianus accepta à Patribus pecunia in fines regni ſui uenit,Comenſem agrum

uerſus. Eum Ludouicus cum uxore Beatrice obuiam profectus excepit: pranſiq́; unà uenatũ ſecum duxerunt. Qua cõmotus fama Aloiſius dux Genabenſium Aſtam oppidum communiuit, ueritus Maximilianum eò primùm omnium ſuas copias adducturum. Ille autem, ut Philippo filio Belgarum regi ad ſe uenienti ſui conueniendi poteſtatem faceret, etiam interius in Alpes reuerſus, ſuſpicionem multis attulit ſeſe amplius in Italiam non uenturum. Atque illis ipſis diebus Henricus Britanniæ rex inter fœderatos eſt receptus: miſsiq́; ad Maximilianum legati duo, Antonius Grimanus, Marcus Antonius Maurocenus, qui uenientem exciperent. Maximilianus cõuento filio rediens Comum, quò ei præſtò Ludouicus fuit, deinde in agrum Mediolanenſem ad Vigeuenum uenit. Ibi cùm eſſet, literas ad Piſanos dedit, uelle ſe ſuum hominẽ, qui eis conſuleret, ciuitatemq́; regeret, eò mittere. Ciuitas ad ea reſpondit, unum ſe ab eius initio belli ſemper optauiſſe, diligentiſsimeq́; curauiſſe, ut in libertate, qua permultos annos caruerant, quamq́; Dij eis reddiderant, permanerent: ſi eius præfectum recipiant, contrariam rem ſuis ſtudijs facturos, ſibiq́; ipſos dominũ impoſituros: ſe uerò non conſiliorum indigere, ſed auxilij. Itaque cùm paulò pòſt Maximilianus illum ipſum præfectum ad eos miſiſſet, non eſt receptus. Interim cùm de aduentu Caroli rumor nuncijq́; refrixiſſent, Ludouici ſuaſu, qui omnino nihil eorum, quæ impedire paulùm modò poſſent, ne Piſæ ſub reip. ditionẽ redigerentur, prætermittebat, Senatu nõ abnuente Maximilianus ſtatuit Piſas accedere, ut ei bello finẽ imponeret. Itaq; Dertonam eſt profectus cum equitibus, quos ſecũ duxerat, trecentis, militibus Heluetijs duobus millibus, equitibus Ludouici mille. Dertonæ res huiuſmodi accidit. Legatis

gatis

gatis Florentinorum duobus,qui ad Maximilianū uenerāt, in uia fortè obuijs legati Veneti ſalutē dixerūt: illi eis ne uerbum quidem unum reddiderunt, ſed illiberali contumacia ire perrexerunt.Poſtridie autem eius diei iterum obuij cùm de uia legatis reip. non cederent, arrogantiusq́; in eos cum ſuo comitatu propè conglobarentur,Maurocenus,cui quidem præclara atq; mirifica faciei dignatas cum uaſta membrorū magnitudine inerat, alterū illorum ita repulit, ut in luto prouolueretur, Diſce cedere maioribus,pronuncians. A Dertona Genuam Maximilianus profectus,arcem oppidi ſibi tradi poſtulauit.ea non tradita,poſtridie eius diei oppido egreſſus in ſuburbio paranda claſſe complures ſe dies continuit . Nonis autem Octobribus omni cū ſua copia cōſcendens nauibus longis reipub.octo, Genuenſium duabus, onerarijs item decem,quas Genuæ armari atque inſtrui curauerat, aduerſa tempeſtate, quòd in onerarijs tunc erat, pauliſper eſt iactatus:pòſt à Dominico Maripetro præfecto claßis Venetæ receptus, cùm dies aliquot in mari portubusq́; conſumpſiſſet, Arni fluminis oſtiū ingreſſus nauicula cum eodem præfecto, prioreq́; legato reip. (nam recentiores affecti ualetudine domum abierant) Piſas appulit: ibi explorato loci ſitu,concilio legatorum, & præfectorum,et ciuitatis coacto,Triturritæ arcē, quæ mari undiq; alluitur, & ponte ſublicio littori coniungebatur, eratq́; hoſtibus opportuniſsima, quòd ea una omnes maritimi Piſanorū conatus,& rei frumentariæ adminiſtratio magnopere impediebantur,oppugnare inſtituit.itaq; legatis reip. qui exercitui præerāt, iußis in diuerſas partes equitatū mittere, ut hoſtes alijs in rebus occupati morarentur,milites Heluetios trecentos è nauib.cū tormentis et præfectis ſuis principibus egreſ-

ſos occupare eum collem, qui è regione arcis eſt, imperat, ædiculamq́; in colle poſitam capere, ne auxilia ijs, qui in uico atq; in arce ſint, quòd erat illac tranſeundum, ab hoſtibus ſubmitti poßint. Qua re animaduerſa, Triturritani portis emißi animo ædiculæ præripiendæ in collem euolant. Prælium committitur, cædesq́; utrinq; fit. tum præfectus claßis milites è nauibus, remigesq́; auxilio laborantibus ſubmittit: ab ijs hoſtes repelluntur, ipſi & Heluetij fugatis hoſtibus ad naues reuertuntur. hoſtes poſtea eam ædiculã diruerũt. Interim naues aliquot è longinquo uiſæ ſunt eò curſum tendere: ad quas ſuis cum triremibus præfectus, ut unde, aut cur uenirent, ſcire poſſet, & ſi hoſtiles eſſent, ipſe eas adoriretur, ſtatuit accedere: naues enim onerariæ, quòd uentus erat aduerſus, commouere ſe non poterant. Maximilianus eius conſilio comprobato, triremes et ipſe conſcendit. Cùm ad naues præfectus appropinquaſſet, quæ quidẽ erant ſex, omnesq́; Gallicæ, ac plenæ commeatus, & armatorum militum à legatis Florentinis Caroli permiſſu in Gallia prouincia cõſcriptorum, eas aggredi non eſt auſus: quarum una erat amphorarum ſupra mille ducentarum capax, reliquæ plus minus quadringentarum. itaque ſine moleſtia curſum tenentes ad Triturritam iactis anchoris conſtiterunt. Sequebatur magno eas interuallo nauis una reliqua longa, uerùm nõ ita uelox remigioq́; habilis, ut triremes ſunt, ſed altior, latiorq́;, ac magno ad bellum uſui, amphorarũ circiter ſexcentarũ: ad quam præfectus omnibus cum triremibus contendens, eamq́; aſſecutus, ubi ſe, qui in naui erant, milites ſeptuaginta uelle defendere cœperũt, tormentis æneis pilas ferreas in eos magni ponderis emitti è triremibus imperauit. quorũ terrifico ſtrepitu audito, cõſpectisq́; ignibus, Maximilianus

ſua

*ſua cum triremi abijt. eum aliæ quatuor triremes ſunt ſubſe
cutæ. Præfectus cum reliquis in nauem Gallicam facto impe
tu, eam cepit: qua in naui erat frumenti magnus numerus. Id
nauis hoſtiũ maior, quæ in portu iam erat, conſpicata, uen-
to pauliſper conuerſo ſublatis anchoris, ut auxilio ſociæ na
ui eſſet, uela ad naues Venetas fecit: ſed præfectus nauem ca
ptam remulco breuiorem in aquam abſtraxit, quam illa ter
ra tacta aſſequi nõ potuit. Venerat interim Piſas Hannibal
Bentiuolus patris loco cum equitibus ſeptingentis, et militi
bus ducentis: eum Lucius ueritus, quòd erat ex aduerſa fa-
ctione, abijt, neque poſtea Piſis fuit. Is igitur Hannibal, co-
piæq; reliquæ Venetorũ omnes cum legatis inſtructo exer-
citu ſeſe ad Triturritam contulerũt. In itinere caſtellum unũ
ui ceperunt: alia ſe duo ſpontè dediderunt. Exercitus caſtris
poſitis ubi arcem obſidere, ac concutere tormentis cepit, ij
ſunt imbres conſecuti, ut Maximilianus obſidionem relique
rit: itaq; ſuis cũ equitibus quingentis, militibus mille trecen
tis, ad uicum Piſanum profectus eſt: inde propè ſubiratior,
ſeq; deceptũ dictitans, nullo loco cõmoratus, Ticinum, pau
loq; pòſt ſuum in regnũ redijt. At domi, ut more inſtitutoq;
maiorũ, ciuibus ædium ſuarum incendio damna perpeſsis
publicè ſubminiſtraretur, quò facilius amiſſa reſtituerent,
Decemuiri legem tulerunt, ut Petri Molini filijs auri libras
uiginti, Hieronymo et Marino Albertis quindecim, quibus
utriſq; ædes ad Caſsiani & Apollinaris cõflagrauerant: An
dreæ Ripæ, cui ſuburbium in Muriano, alteras totidem: Ve
nerijs, quibus domũ cum taberna mercium Indicarũ maxi-
mè celebri ad Bartholomæi ignis abſumpſerat, auri libras
triginta, Quinqueuirûm ſale procurando magiſtratus da-
ret. Neq; multò pòſt, onerarijs nauibus duabus naufragio a-*

miſsis, Philippo Bernardo, Aloiſio Contareno, quorum illæ fuerãt naues, auri libræ ſexaginta æquis partibus, Decemuirũm item lege ab eodem magiſtratu ſunt curari iuſſæ, ea cõditione, ſi nauem alteram eorum uterq; fabricandam reciperet. Florentini ea re elati, quòd Maximilianus, à quo ſibi magnopere timuerant, infecto negotio diſceſſerat, caſtella complura, quæ à Piſanis tenebantur, aggreſsi, partim ui, partim ſe dedentia recuperauerunt. Legati Veneti exercitu diſtributo, Piſanum ad uicum, & Caſsinam, & Butrium, & Librafactæ municipia ſe in hyberna contulerunt. Græci equites centum, ut cõmeatus inopiam ſubleuarent, quòd illis diebus naues Gallicæ quatuor, Venetorum naues duas frumentarias Piſas conuehentes interceperant, hyemandi cauſa Rauennam profecti ſunt inſequente anno inito. aliquot etiam eorum qui remanſerant, ad hoſtes ob ſtipendia nõ ſoluta tranſierunt. Quibus etiam diebus Fauentiæ arcis præfecto ægerrimè ferente oppidum à reip. legato ita regi, ut ſibi, quod antea conſueuerat, magiſtratus creandi, pecuniam publicam auertendi, quicquid collibuiſſet patrandi facultas nõ eſſet, nouasq; res cum ſui ſimilibus moliente, ut legati ius & maieſtas impediretur, puero etiã delinito, et in ſuas partes traducto: Senatus ea intelligẽs, literas ad legatum dedit, quibus literis legatus iubebatur, Heſtori puero ciuitate adhibita denunciare, Senatũ non ambitionis aut dominationis cauſa ciuem ſuum Fauentiam miſiſſe, ſed cùm prius otij & quietis cupiditate eius hoſtes, qui illum regno propè deiecerant, ſuis auxilijs repreſsiſſet, poſtea et ciuiũ precibus, et ipſius periculo permotum, conſtanti eius diuturnoq; rogatu id feciſſe, ut eſſet, & qui oppidanis ius æquabiliter diceret, & quem eius inimici propter remp. uererentur, ne is quotidie

die ob ætatis imbecillitatē, & hoſtium audaciam de ſuo regno periclitari cogeretur:illum etiam in ſuam militiam ſcripſiſſe,ſtipendio iuuiſſe,ornatūq; eſſe uoluiſſe, dignitate auxiſſe,ſua beneuolentia pietateq; fouiſſe:atq; hæc illum ab Senatu omnia ſine ullo fœnore,tamquā à patre filiū, impetrauiſſe, annumq; integrum his reip. muneribus et liberalitate uſum fuiſſe:nunc uerò, quandò nō modò nulla gratia tantis officijs referatur, ſed etiā Legati iuriſdictio impediatur,rei pub.autoritas labefactetur, uelle Senatū, et Legato iubere, ut ſtatim decederet:fatuū porrò eum eſſe,qui alteri ſuo cum diſpendio beneficium dat,quod ipſe,cui datur,inuitus accipiat.Iis literis palàm à legato recitatis, puer rogare illū lachrymās obteſtansq; cœpit ne decederet: multiq; idem optimates fruſtra fecerūt: nam legatus nihilo ſecius decedens domum redijt. Inter hæc Carolus, Iuliano Genuæ ac Sauonis ci deditionem pollicente,Alexandriæ Dertonæq; Triultio, modò ipſe reditum in Italiam apparet, Lugdunum uenit. quibus intellectis rebus fœderati trium millium militum numerum in Liguria celeriter conſcripſerunt, eosq; per arces oppidorum & caſtella diſtribuerunt: et Ioannem Aloiſium Fliſcum aduerſæ factionis,hominem magna autoritate, qui tum Genua exulabat,resq; nouas moliebatur, ciuitati reſtitutum, cōmuni ſtipendio ei tradito, ut quieſceret effecerūt. Crebreſcente uerò iterum fama, Carolum ad Lugdunū magnos exercitus cogere, Senatus decreuit, ut trecenti equites cataphracti Ludouici auxilio mitterentur:Principisq; collegium ciuē legeret, qui eis quæſtor & legatus eſſet. Patres Vincentiū Valerium legerunt. Pauloq; pòſt equites leuis armaturæ alteri totidē Mediolanū ſunt à Senatu miſsi. Triultius cum eo, quem & ſecum è Gallia tranſalpina ducere,&

n Salaſſis ac Heluetijs cogere potuit, exercitu in Ludouici fines ingreſſus, caſtella quinq; haud paulũ opportuna cõmunitaq́; perceleriter cepit, expulſo Ioanne Franciſco Seuerinate Ludouici præfecto, qui ne primũ quidem hoſtium impetum ſuſtinuit. alia ex parte cum militibus ſex millibus Aſta Iulianus profectus Sauonem uerſus, præmiſſis qui eam ciuitatẽ pollicitationibus incitarent, cùm nihil eo ſtudio profeciſſet, itinere non intermiſſo illò uenit, atq; in colle apud oppidum caſtra poſuit. Iamq́; Piſis Sauonem Senatus iuſſu uenerat claſſis præfectus cum triremibus reipub. ſeptẽ, onerarijs nauibus Federici regis quatuor: ad quas utraſq; Genuenſes duas eiuſdem generis addiderãt. Itaq; Lucius & Seuerinas legati, quos eôdem Ludouicus miſerat, ſua cum manu, & cum equitibus Græcis, militibusq́;, quos ex hybernis & Piſano agro Genuam cõtendere Senatus iuſſerat, adiunctis claſſiarijs, prælio cum Iuliani copijs cõmiſſo, eas repulerunt. Iis repulſis ſubmotisq́; (retrò enim ceſſerant) Nouium oppidum tormentis poſitis, ut ſe dederet, compulerũt. Claſſis autẽ præfectus ea littora percurrens, naues magnas paruasq́; complures cõmeatu onuſtas, qui è prouincia cum Iuliano, quem quidem iam Galli oram illam tenere confidebant, tum Florentinis afferebatur, nauiculasq́; longas militares aliquot paucis diebus cepit. Triultij autem rebus ſucceſſibusq́; cognitis, Senatus decreuit, ut Nicolaus Vrſinus, cui omniũ reipub. copiarũ præfectura decreta erat, Bernardinus Montonius, Mediolanũ celeriter contenderent, imperatorq́; Franciſcus ſe cõpararet, ut ſi opus eſſet, ipſe quoq; eò proficiſceretur. Legati etiam ad bellum Gallicũ lecti, Nicolaus Fuſcarenus, Andreas Zancanius, ire celeriter ſunt iuſſi. tum centuriones militum tribuniq́; delectibus conſcribendis,

bendis, quibus uterentur, ad plura loca miſsi. Vbi Vrſinus unà cum altero legato Mediolanũ uenit(nam Zancanius in itinere ad Cremam luxato pede reſtitit) Ludouicus edici fre quẽti foro iußit, quæ legati Veneti iußiſſent, mandauiſſent, ijs uelle iubere ſe, ita omnes homines audientes eſſe, uti ſi ea ipſemet imperauiſſet. Triultio uerò, cui,antequã exercitus reipub.illuc acceßiſſet,omnia ſecundiora fuerãt, Vrſino & Montonio, reliquisq; præfectis & tribunis militum ſuas ei copias opponentibus,primò ad Caſtellatium, quod municipium tormentis concutere inſtituerat, mille & quingentis Gallis ab equitatu reip. leuis armaturæ male habitis,non leue detrimentũ eſt illatum. Deinde cùm prælio decertare nõ auderet,paulatim ſeſe retrahens,& caſtella Ludouici capta deſerẽs,apud Aſtam octo millia paſſus caſtra poſuit,& communiuit: antè tamen Bergomaſcio Ludouici caſtello de uia ei obuio, propterea quòd ſe dedere noluerat,ui capto, interfectisq; ad unum,qui in eo erant,omnibus.Ex Veneto etiam & Ludouici exercitu equites & milites Montis alti municipium,quod à Nouaria tria millia paſſuum abeſt,expugnauerunt,ſimulq; diripuerunt,atq; incenderunt.Sauone autem & Genua rectè firmatis,cùm Piſani cõmeatus inopia conflictarentur, propterea quòd claßis reip. ab eorum littoribus abfuerat, Florentini ſuis nauibus frumenta in oppidum ſupportari prohibuerant,pauculosq; ſe dies ſuſtinere poſſe ulterius ſignificauiſſent: reip. claßis præfecto cum triremibus quinq;,nauigijs minutis frumentarijs, quibus erat præſidio,ſupra quinquaginta è portu Veneris Piſas reuertenti,ex omni ſua copia Florentini fortißimo quoq; milite nauibus impoſito,Triturrita ſoluentes occurrerũt.naues erant eorũ ſex,quatuor biremes,una et ipſa longa,ſed trire

mibus multò uaſtior atq; procerior : oneraria magna alia, militibus amplius ſexcen..s tormentorũ atq; miſsilium omni genere inſtructiſsim... ex ijs ad impediendas frumentarias, ne Arni fluminis oſtium ingredi poſſent, biremes miſerunt: reliquæ duæ magnæ, ut in triremes impetum facerent, remis uelisq; propellebantur. Id præfectus conſpicatus, triremem unam cui maximè confidebat, cõmeatui præſidio reliquit: ipſe cum reliquis prouectus, tametſi periculoſum eſſe intelligebat cum tam magnis nauibus confligere, tamen, propterea quòd uidebat omnem eius belli fortunam in eo cõmeatu ſupportando conſiſtere, ad eas cõuerſus citatis remigibus ſuæ nauis prorã in longæ hoſtium latus magno animo imprimit. Conflictu mutuo ambæ naues cõcutiuntur, & hoſtes manum ferream in præfecti nauem iaciunt, eamq; retinent . Itaque omni telorum genere cominus acerrimè utrinq; pugnatur: ſed de ſuperiore loco hoſtium milites tela in Venetos adigentes, facilè eos uulnerabant, tum pilas piceas igne ſuccenſo in triremem iaciebant: quæ res magnum incommodum præfecto attulit, tranſtris compluribus, & maiore uelo igne combuſtis, ut qui proximi pugnarent milites, remigesq; perterrerentur, atq; animos uirtutemq; remitterent. Veruntamen & reliquæ aderant, ut quæq; poterat, triremes, & utranq; nauẽ hoſtium uirtute magis atq; artificio gubernandi, celeritateq; remorum, quàm uiribus & facultate laceſſebant, & modò hac, modò illac concitatæ inferebantur. At nauis magna hoſtiũ pilas ferreas creberrimas tormentis in triremes iaciebat, & ſi qua ei appropinquaſſet, ſaxa & tela inſuper è carcheſijs iaculabatur. Pugna tum eſt acriter ab utriſq; continenter horas fermè quatuor: cùm interea nauigia cõmeatum conuehentia unius triremis

præſidio,

quæ biremes quatuor fortiſsimè pugnando repulerat, oſtiũ Arni fluminis capiunt, uno tantummodo nauigio amiſſo, quod tamen ſponte ad Triturritam uela conuerteret. Præfectus id, quod unum maximè cupiebat, aſſecutus, ut commeatum in tuto ſiſteret, nauibus hoſtium, magno & ipſis detrimento illato, uento adſpirante ſe ſubtrahentibus, interfectis ſuæ nauis hominibus permultis, uulneratis centum uiginti, ex reliquis nauibus non paucis deſideratis, uulneratis parte plurima, hoſtes diſcedentes Triturritamq; conuerſos reliquit. Terreſtri autẽ itinere dum reip. milites & Græci equites Piſa miſsi reuerterentur, Ceuæ oppidi, quod eſt ſupra Sauonem, atq; in Gallorũ partibus à regulis indigenis obtinebatur, fines ingreſsi, eos percurrere cœperunt. Ea intellecta re oppidani permoti, cũ militibus, quos habebant cõplures, armis captis ad eos contenderunt: quos illi excipientes uniuerſos fuderunt, cõplures occiderunt, captiuos ducentos fecerũt: deinde ulterius progreſsi, cohortatiq; inter ſe, in oppidi ſuburbia bipartitò irrumpentes, præda et cæde facta duabus ex partibus ignẽ intulerunt. Atq; ea propè omnia tametſi ex Ludouici uſu, et reipub. uoluntate maximè tunc quidem cecidiſſent, tamẽ propterea quòd illis ipſis diebus nuncij crebriores ſunt allati, Carolum omnino aut ipſum in Italiam uenturũ, aut magnos exercitus miſſurũ, Senatus decreuit, ut imperator cum equitibus octingentis ad exercitũ contenderet, copiæq; reip. omnes ad Padi ripas ſeſe ſiſtrẽt. Delecti etiã centuriones decem, militibus Brixiæ cõſcribendis mille, ad exercitumq; adducendis. Ex Rhetis quoq; triũ millium militũ numerus puſilla pecunia conſcriptorũ aduentare dictus eſt, ut Brixiæ ſolidum ſtipendiũ acciperet. Ea per populos opinione de Carolo, timoreq; crebreſcente, Triſta-

nus Saornianus *è* Fori Iulij *principibus,* Hieronymi *fra-ter,homo reip.amantißimus,*Bernardum Bembum *patrem meum* Decemuirûm *magiſtrũ adit, proponit habere ſe neceſſarium ſibi hominẽ* Epirotam,*callidum,& ingenio peracri, nihil omnino ut ſit, quod ei non mandari rectè poßit: huic eſſe cum propinquo ſuo, quem* Carolus Gallorum *rex cubiculi miniſtrum habeat, magnam perq́; ueterem beneuolentiam: audere illum in* Galliam *proficiſci,& uel propinquo perſuadere,ut ueneno,quod ſecum allaturus eſt,regem tollat: uel,illo de ea re celato, ipſum per ſe regem tollere, ſi* Decemuiri *uelint* Epirotæ *illi tantæ rei præmium aliquod ſtatuere:ſperare ſe atq; cõfidere,breui negotium ab eo confectum iri.*Bembus,*tametſi ſciret ea flagitia à magiſtratibus repelli, more tamen inſtitutoq́; maiorũ re cum reliquis* Decemuirûm *magiſtris cõmunicata, atq; ab ipſis ad collegium perlata,* Triſtano *ad ſe uocato,de collegij ſententia reſpondit, eiuſmodi contra hoſtes inſidijs ad eam diem nunquam uſam rempub.fuiſſe, cùm ſæpenumero potuerit: neq; nunc uelle incipere: magis* Deos *immortales, quàm humanas opes,uereri: porrò uinci ab ſuamet nequitia illos,qui per ſcelus alios uincere perq́; nefas parant.*

PETRI BEMBI RERVM VENETARVM HISTORIAE

LIBER QVARTVS.

HIS *in* Italia *rebus adminiſtratis,*Caroli *&* Hiſpaniæ *regum legati,qui quidem reges ad ſaltum* Pyrenæum *exercitibus mißis bellum inter ſe gerebãt,ſex menſium inducias in* Aquitania

tania faciunt: quibus uterque rex inducijs non ab altero modò ipſorum, ſed à ſocijs etiam & fœderatis bello laceſſendis abſtineat. quamobrem Carolus, ubi id ei nunciatum eſt, ad Triultium mittit imperans, ne quam Ludouici rebus induciarum tempore turbam aut moleſtiam inferat. Ea intellecta re Senatus ſuas & ipſe copias domum reuocat. ita, qua ex parte, quóque tempore maximi tumultus expectabantur, ſubitum ocium eſt allatum. Eas ob res Senatus Dominicum Triuiſanum, Antonium Bolduum ad Hiſpaniæ reges legauit, qui procurarent, uti ex inducijs ſemeſtribus diuturna pax fieret. Quibus profectis Antonius, eloquentia planè ſingulari, & præſtanti uir ingenio, in itinere aduerſa ualetudine interceptus, Genuæ interijt. Eius morte audita Senatuſconſultum factum eſt: cùm Antonius Bolduus Andr. F. ex equeſtri ordine nullum laborem pro republica refugiens, legatione ad reges Hiſpaniæ ſuſcepta in itinere mortē obierit, Senatui placere, ut Gabrieli Bolduo eius filio primo quoq; tempore in fano Patauino ſacerdotium attribuatur, quo ſe fratreſq; ſuos alere commodius atque honeſtius poſſit: idq; paulò pòſt ſacerdotium ab Alexandro Senatu petente Gabrieli eſt attributum. Miſerant illi quidem reges ſuperioribus menſibus ad Senatum per Franciſcum Capellum legatum, qui ex Hiſpania domum redierat, Fortunatarum inſularum unius regem dono mediusfidius non ſpernendo: quandò ea porrò clementi ora ſolidi, quæ in oceano Atlantico eſt circiter decies centena millia paſſus à continenti meridiem uerſus, multis ante Patres noſtros ſeculis ignorata, eorum indagatione ac diligentia, tota tum demum reperta, & colonis magiſtratibusq; miſsis in poteſtatem redacta, orbi terrarum

adiungitur. Eum regem publicè Patauio enutriri Senatus iuſsit. Eodem ferè tempore Patres *certiores facti* Franciſcũ *imperatorem ſtipendio reip. non confecto cum rege* Carolo *agere, ut ſe in ſuam militiã recipiat, illum ad urbem accerſitum, ubi morbo, ne uenire poſſet, impediri ſe reſpondit,* De*cemuirûm decreto miſſum fecerũt.* Is *autem libras ducentas ſtipendiorũ nomine ante tempus acceptorũ reip. debebat: ſalis autem crediti, nequedum ſoluti, centum.* Accidit *tamẽ, ut eo ipſo miſsionis die infrequenti comitatu* Franciſcus Venetias *appareret, dictitans ſe à* Ludouico *eiusq; genero* Galeatio *in fraudem ob inuidiã coniectum, qui literas ab eo cõſcriptas finxiſſent, ad* Patresq; *miſiſſent, quas ipſe nunquã ſcripſerit. eius rei ſatis magnum argumentum eſſe, quòd ipſe in eorum poteſtatẽ uenerit. quòd ſi alia etiã pignora* Patres *poſtulent, arces ſe ſui regni, ſuosq; liberos reip. traditurũ, modò ſibi purgandi iure criminis facultas ne intercludatur. neq; tamen ut ſententiã* Patres *mutarent, impetrare potuit: qui ad eum tertio pòſt die miſerunt, moram in urbe diutius ne traheret.* Is *etiã, quo ab urbe diſceſsit die,* Ioannẽ *fratrem ad* Patres *miſit, quibus ſe ab eo cõueniri non eſt uiſum.* Poſt *hæc dum induciarum* Aquitanicarũ *tempus labitur,* Hercu*les ad urbem uenit,* Principẽ & Patres *ſalutatũ, rogatumq; ut* Ferdinandum *filium ſuum in equitatu reip. uellent eſſe: quod quidem ei* Patres *liberaliter cõceſſerunt, equitibus cataphractis alendis centum ſtipendio adoleſcenti per* Senatũ *attributo.* Quod *autem ad* Piſanum *bellum attinet (ut eòdem ſæpius reuertamur) is quidem annus et pro parte inſequens nihil propè, quod magnopere memoratu dignum eſſet, habuerũt.* Miſsi *ad* Florentinos *per* Triturritam *cõmeatus in tam magnis nauibus, ut eas aggredi naues reipub. non*

ſint

ſint auſæ. Capti ab eorum exercitu milites Veneti centum, et exuti armis. Cōſcripti ab eiſdem equites leuis armaturæ ter centum, qui ſagittis contra Græcos uterentur: atq; ij eorum impetus admodū repreſſerunt. Ob id ab Senatu equites ferreis cum fiſtulis ad exercitum miſſi, & item Græci ſubmiſſi: cataphracti quoq; equites conſcripti noui, dilapſis ueteribus. Qui Piſarū portas cuſtodiebant, ijs addita ab Senatu ſtipendia, ut ſtudioſiores ſuo in munere obeundo eſſent. Miſſa etiam ad Senatum Ludouici noua legatio, quæ ad componendas Piſanorum cum Florentinis cōtrouerſias Patres hortaretur: præſtare eos Florentinis attribui, quàm bellum diutius alere: omnia in Italia pacis & quietis plena momento temporis futura, ſi Piſæ reſtituantur: ut nō tam cōmutata illius tempore aut euentibus conſilia uiderentur: quid enim tum noui? quàm ſemper illum id unum ſpectaſſe palàm fieret, ne reſp. eo municipio potiretur. ſed nihil planè ultra: alijs uerò de rebus perpauca. Nauis reip. longa ex earum genere quæ ad mercaturā proficiſcuntur, more inſtitutoq; maiorum, conuehendis ijs hominibus, qui aut uoto ſuſcepto, aut religione permoti Chriſti Dei filij ſepulchrū, quod eſt Hieroſolymis, adire atq; inuiſere cupiunt, in Syriam quotannis ſtato tempore mitti ſolita, cùm ad Maleam iter faceret, in Turcarū regis claſſem Arige præfecto incidit. Ea erat nauium onerariarū duarum, triremiū item duarum, biremium quinq;. quarum biremes duæ ad nauem reip. præmiſſæ uela demittere iuſſerūt. Mos eſt nauticus eiuſmodi, ut qui plus aut uiribus aut dignitate pollent, uelint, ut quæ ſibi occurrerint naues, uelificationē intermittāt, antennaſq; demittant, cùm honoris ſui cauſa, tum ut, ſi quid ab illis quærere aut petere uelint, poſſint: id qui nolunt facere, ius eſt

bello cogere ut faciant:ſæpeq́; accidit,ut ea de cauſa pugnæ maximæ exiſterẽt,plurimorumq́; hominũ cædes conſequerentur. Aloiſius Georgius (*is enim erat nauis* Venetæ *præfectus*)*claſſem eſſe illam piratarum exiſtimans, antennis nõ demißis curſum tenuit.quod ubi* Turcæ *conſpexerũt, ab utroq; illum latere ſuis triremibus cinxerunt, & ſagittarum magnam uim in eum mittere cœperunt.* Id *cùm parũ proficeret, nauibus ſuis omnibus illum expugnare contenderũt. eo in certamine* Turcæ *nauis* Venetæ *ſcalam ſæpe cõſcende runt, alijsq́; à partibus in nauem proſilierunt : ſæpe ignem iniecerunt,quo & plutei combuſti,& præfecti cœnaculum ipſa in puppi,& maiora uela conflagrauerunt. ſed tanta remigum & nautarum,atq; in primis aduenarum uirtus fuit, ut cùm ab hora diei ſexta uſq; ad quartamdecimam pugnauiſſent,* Turcæ *receptui canẽtes,& ſigno pacificationis ſublato,priores pugnã deſinerent,* Arigesq́; *mißis ad* Aloiſium *ex ſuis, qui ſalutẽ illi dicerent, magnumq́; atq; fortem uirũ um eſſe teſtarentur,pacẽ beneuolentiamq́; cũ illo inijt.*Mißi *quadraginta milites ex ijs, quos* Ianizaros *appellant, ſuis in nauibus interfectos eſſe* Aloiſio *ſignificauerunt.* Ex Vene*ta interierunt quinq;:uulnerati complures:in his præfectus quatuor uulneribus acceptis neq; tamen perijt .* In Punicis *etiã littoribus* Bernardus Ciconia *eiuſdem generis nauibus à rep. præfectus* Perucam *piratam ingenio magis quàm uiribus expugnauit.*Er*at uterq; ad* Tuneta *in portu:atque ille nauem onerariam permagnam habens, ut exirent* Veneti,*expectabat,illos in mari aggreſſurus:ſeq́; id conaturum, palàm antea præ ſe tulerat,multa minaciter oblocutus.*Inte*rim* Dalmatæ,*qui ſub imperio reip.degebant,nauẽ nõ magnam eundem iu portũ adducunt.*Id *ut eſt* Ciconiæ *nunciatum,*

tum, nocte ex ſuis nauibus homines cõplures in illam imponit,naueſq; aptari ad pugnã imperat. Ea re, tametſi furtim fiebat, tamen à piratis animaduerſa, confeſtim Peruca relictis ob celeritatẽ anchoris è portu ſeſe eripit. Ciconia illum cum triremibus ſequitur:tranquillitateq; oborta, remigum labore aſſecutus, oppugnanſq; cominus, ubi propter nauis altitudinem nihil fermè uirtute militũ proficit,et ſuos facilè uulnerari de ſuperiore loco uidet,fabros in nauis ſcaphã iubet deſcendere,eoſq; ſuæ puppis pluteis armamentiſq; cõtegens, ex piratæ naui ſtuppas inter tigna cõſtipatas paulùm ſub aqua extrahere imperat. Ea re hoſtibus imprudentibus effecta,implenteq; ſe naui aqua,Peruca illi deditur. Noſtro autẽ in mari Andreas Lauredanus, nauis onerariæ bellicæ à Senatu præfectus, magna uir uirtute, cùm intellexiſſet à Crotoniatis Petrũ Cantabrũ piratã recipi, qui reip. hominibus damna intuliſſet,eumq; ad Oricellã eſſe cum nauibus longis quatuor,ſecũ nauiculas,quas appellant Gripos,quæ cõmeatum aduexerãt,duas ducens eò proficiſcitur: iactiſq; procul anchoris,noctẽ opperiens in ſuæ nauis ſcaphis duabus atq; in Gripis milites trecentos impoſuit, imperans ut ante lucem egreſſi, turrim ipſo in littore, qua in turri eſſe Cantabrum intellexerat, circunfunderentur, ne is effugère poſſet,eamq; expugnare conarentur. Miſſi, quòd iter erat longius,orto iam ſole in littus deſcenderũt.Cantaber ubi naues aduenientes è longinquo uidit,coactis nõ ſuis modò,ſed eius etiam loci copijs equitatus et peditatus, quas Antonius Centilius,cuius erat in poteſtate caſtellum,ut ei præſidio eſſent,ad illũ ſtatim miſerat, in eos impetũ fecit. Veneti cũ ſex horas cõtinenter pugnauiſſent,interfectis cõpluribus,uulneratis octoginta, Cãtabroq; ipſo, omnes in fugã cõiecerunt.

fugientes loci caſtellum recipiens texit. Turri deinde expugnata, quiq; in ea erant propugnatoribus nouẽ reſte ſuſpenſis, caſtellum capere ſunt aggreßi. Biduo in ea oppugnatione conſumpto, cùm acerrimè caſtellum defenderetur, murorum parte deiecta, uaſtato agro, tormentis hoſtiũ abductis, uno ſuorũ tantummodo amiſſo, uulneratis perpaucis, piratæ claſſem incenderunt, ad nauemq; redierunt. Superiori uerò æſtate Ioannes Coruinus, Mathiæ regis Pannoniæ filius, per ſuũ legatũ Senatui ſignificauit, cupere ſeſe perpetuo amoris et beneuolentiæ uinculo cum rep. cõiungi: itaq; petere ut in ciuitatem et ius comitiorum reciperetur. quam obrem maioribus in comitijs ciuitas, & ius comitiorũ ei datum. Armenij quoq;, qui Venetias uenerãt, tabellas teſtamentarias, Ziani principis tẽpore ab homine Armenio confectas, ædis Marciæ procuratoribus oſtenderunt: quibus tabellis domũ in urbe demortui pecunia emere procuratores iubebantur, quã quidem domũ Armenij ad urbẽ uenientes incolerent: eamq; poſtea domum cum ſacello emptam ad Iuliani fuiſſe in laternarum uia, quæ tunc à procuratoribus locetur: itaq; illam ipſam domum ſibi reſtitui ex teſtamento petierunt. A procuratoribus intellecta eorum poſtulatione domus eſt Armenijs reſtituta, atq; ab ijs incoli cœpta. Ipſi à ciuitate comiter et liberaliter accepti, gens tam longinqua, urbi amico ſpectaculo fuerunt. Vere autem inſequentis anni iam medio, Ludouicus regni ac dominationis ingenio et natura cupidißimus, eiusq; rei magnopere impatiens, quòd uidebat Piſarum ciuitatem multò reip. amiciorem eſſe, magisq; tribuere, quàm illius uel beneuolentiæ, uel fidei, Lucã oppidũ ſuã in poteſtatẽ redigere malis artibus eſt conatus, quò facilius uel Piſas, ſi qua poſſet, occuparet ipſe, ſuasq;

face-

faceret,uel reip. occupare illas cupienti, firmius obſiſteret, municipio omnem ad copiam opportuniſsimo, et uicinitate coniunctiſsimo ſuæ ditioni adiecto, ad ſeq; traducto. Itaque *compoſitis,quas intendebat ei municipio inſidijs,ire ſe Genuam ſimulat,ut* Lucenſes *imparatos aggredi,tanquã aliò properans,improuiſo poſsit. Sed in itinere dum eſſet, detecta proditione oppidani ſe cõmuniunt.* Potiundi *oppidi occaſione amiſſa* Ludouicus, *ne ſimulaſſe uideretur,* Genuam *profectus eſt, ibiq; dies aliquot commoratus domum redijt.* Senatus *ijs* Ludouici *artibus cognitis, cùm in ſe planè uno poſitam omnem eius belli rationem et conſtitutam uideret,* Græcos *equites trecentos, qui in agro* Patauino *hyemauerant,*Piſas *mittere,prioribusq; addere decreuit,militũq; numerũ duûm milliũ ſtatim imperare, qui* Piſas *mitterentur: tum legatũ exercitui legere, qui* Iuſtiniano *domũ redire poſtulanti ſuccederet.* Lectus Thomas Zenus *uiæ ſe dedit.quæ intelligens* Ludouicus, *palàm ut etiam reip.legatus exaudierit,ea quidem* Senatuſconſulta, *inquit,quò ſpectent, uideo: uolunt enim* Patres Piſis *potiri: ſed eos euentus fruſtrabitur,nunquã enim potientur.* Inter *hæc* Carolus Galliæ *rex moritur. itaq; accidit, ut cùm* Marcus Lipomanus *reipub. legatus ab* Ludouico *peteret, uti* Zeno *cũ* Græcis *equitibus* Piſas *eunti iter ad* Apuanos Ligures *patêret,* Ludouicus *nihil reſponderit, tum ipſi in* Ludouici *fines progreſſo itineris facultas permiſſa nõ fuerit.* Senatus *ijs de rebus certior factus, reputansq; id, quod erat,* Ludouicũ *nihil ſibi amplius à* Carolo *timentẽ,propter quod reip.indigeret,ſpiritus ſumpſiſſe, neq; quicquã præterea in* Piſani *belli adminiſtratione reip.conceſſurũ illum exiſtimãs, ad* Herculem *miſit,ut equitib.et legato reip. per* Mutinæ, Regijq; Lepidi *fines iter*

daret: qui quidem dedit. Ludouicus autē ea re cognita, tum è Gallia certior factus Aloiſium ducem Genabenſium, qui in Galliæ regnum Carolo ſucceſſerat, quem Galli Ludouicū appellabant, iam ad bellum in ſeſe animum & cogitationem adieciſſe, Senatui ſignificauit, nihil ſe de itinere legato, reip. negauiſſe: illū potius perperàm ipſius uerba interpretatum: ſuos fines omni tempore Senatus exercitibus patuiſſe, neq; unquam occluſos fore. quamobrem Zenus ipſe per Ludouici fines, quod iter erat commodius, Piſas uenit: cùm tamen equites Pado iam traiecto per Herculis fines antea miſiſſet. Florentini, qui omnino ſæpe à Græcis equitibus male habiti eos peßimè oderant, edictum propoſuerūt, ne quis ex eis captiuus duceretur, ſed captus interficeretur. Ea intellecta re legatus Venetus edici contrà iußit, idem ſui milites facerent, neq; ulli omnino ex hoſtium numero parcerent, ſed omnes peræque interficerēt. ſtatimq; in eorū fines Græcos equites educens, excurſione introrſus facta, quoſcunq; in agris reperit, interfecit. qua re cognita, Florentini edicto publicè reſciſſo ad morem belli priſtinū redierunt. pauloq; pòſt Butrium magno impetu aggreßi, ſcaliſq; ad murū poſitis, repulſi ſunt à propugnatoribus detrimento paruo accepto. Sed non paruo illis detrimento ea, quæ ſubſecuta eſt clades, fuit. Iacobus Sauornianus turmæ equitum reip. præfectus, adoleſcens impiger, cum ſuis equitibus centum, Græcis quatercentū, in hoſtium fines Populoniam uerſus è caſtris prædabundus proficiſcitur: multiſq; millibus paſſuū confectis, ad Caſtellum, quo in caſtello alumen proximis è ſecturis erutum incredibili dominorum lucro plurimarum nationum uſui conficitur, accedens, oppidanos ad illum repellendū egreſſos fugat: ædificia, quæ pro portis ſunt, incendit:

dit:alias in partes incurſione facta,atq; in ea biduo conſumpto,magna cum pecudum et armentorũ præda dum reuertitur,hoſtes de ea re certiores facti,omnibus copijs ad ea loca,quæ per illum iter facturum putabant,contenderunt. Alia ex parte Zenus legatus ob Iacobi longiorem moram ueritus ne hoſtes intellecta re in itinere illum aggrediantur,cũ reliquo exercitu obuiã Iacobo proficiſcitur, præmiſſo tibicine, qui eum de ſuo aduentu certiorem faciat. Hoſtes Iacobum nacti,impetum in eum faciunt.Interim tubicen celeritate uſus, de legati aduentu eum admonet. Ille id intelligens, hoſtiũ modò impreſſionem lentè ſuſtinere, etiam cedere interdum,deinde pugnam pauliſper redintegrare. Id ubi aliquandiu facit,legatus aduenit,hoſtes pugnantes à tergo repentè aggreditur: tum Iacobus Græciq; clamore ſublato acerrimè in eos inuehuntur.quod ubi hoſtes uiderunt,omnes perterriti fugere contenderũt.Interfecti ex ijs plus ducenti: capti ex præfectis,Ranutij Martiani frater,Galluſq; is,qui ob uirtutẽ bellator magnus appellabatur, alijq; cõplures: ex equitibus centũ ſeptuaginta, ex militib. quingenti:ſigna militaria quinq; relata. Ranutius ipſe toti exercitui præfectus,equo amiſſo fugiens,uix ægreq; ſe in proximũ oppidũ contulit: reliqui aut idem in oppidum, aut in montes atque ſyluas fugientes ſe abdiderũt. Florentini clade accepta, Paulo Vitellio, qui priore ſtipendio confecto ad gentiles ſuos, quibus cum Alexander bellum gerebat, in Romanũ agrum ſe contulerat,imperium totius belli deferunt:Vitellotio eius fratri præfecturã equitum tradunt.ij cum equitibus trecentis in eorũ caſtra perceleriter ueniunt. Catherina Forũ Liuij & Forũ Cornelij obtinens, Ludouici fratris filia notha, mulier uidua, milites quater mille ſuis in oppidis atq; fini-

bus imperat magna celeritate adhibita. eos, quòd nulla ſuberat cauſa cur imperarẽtur, Ludouici *iuſſu cogi omnes homines exiſtimauerunt, ut illos auxilio* Florentinis *mitteret.* Ludouicus *ipſe* Franciſcum Mantuanorum *principẽ, quem reſp. miſſum fecerat, imperatorem ſuis copijs deligit, ſub* Maximiliani *copiarũ nomine. Iis intellectis rebus Senatuſconſultum fit, ut equitum præfecti aliquot* Rauennam *mittantur: ut* Vincentius Naldius Fauentinus *magna in oppidi finib. autoritate homines montanos cogat reip. pecunia numero ad mille: ut* Antonius Ordelafius Foroliuienſis, *cuius pater eius oppidi regnum obtinuerat, quemq́; ipſum reſp. cõplures in urbe annos enutrierat,* Rauennã *proficiſcatur, bellum* Catherinæ, *ni quieſcat, ſuorũ factione reiq́; pub. opibus illaturus: ut* Ferdinandus Herculis *filius, quẽ Senatus in ſuam militiam adlegerat, &* Ioannes Ripa *equitum præfectus, iter* Piſas *eueſtigiò ſuſcipiant: ut* Nicolaus Vrſinus, Bernardinusq́; Montonius *ad* Ollij *fluminis ripas ſeſe cõferant. Poſt hæc, propterea quòd* Ludouici *legatus eo Senatuſconſulto intellecto inter* Patres *dixerat, res, quas uellent, alias cogitarent, unum modò,* Piſas *ſe tueri poſſe, ne cogitarent, néue in animum inducerent: adhibitis fœderatorum legatis* Barbadicus Princeps *eis oſtendit, quòd bellum reſp. in* Florentinos Piſis *tuendis ſuſcepiſſet, factum ſocijs quidem omnibus conſentientibus,* Ludouico *autem magnopere hortante, ac belli æquam partem in ſeſe recipiente. quantas eo bello impenſas Senatus fecerit, quantos exercitus eò miſerit, aluerit, quot triremes, naues, ignorare prorſus neminẽ.* Maximilianum *in* Italiam *adduxiſſe quidem & reliquos, ſed unius* Ludouici *cauſa, ut eſſet qui illum ab* Carolo *bellum ei primùm omniũ parante, pari autoritate tueretur. eos tamẽ*

ſum-

ſumptus omnes unum propè Senatum ſuſtinuiſſe, largiterq́; Maximiliano ſuppeditauiſſe. Annos eſſe elapſos duos, ex quo bellum initium habuerit: nunc autem, cum eò res perducta ſit, ut ſi, quam Piſarum ciuitati fidem Ludouicus dedit, etiam præſtet, illa ſuam libertatem facilè retineat, eum non modò ſuas domum copias reduxiſſe, ſed hoſtes etiam Piſanorum fouere, milite, pecunia, conſilio, rebus omnibus: ut qua ipſe perfidia uolens lubensq́; in Piſanos utitur, uelit alios cogere, ut eandem perfidiam uel inuiti exerceant. Is quoniam Senatui animus nō eſt, ſcire eum cupere, quid ſibi his rebus Ludouicus poſtulet: nam ſi pacem agere deſtinat, pacis ei Senatum autorem fore, dum in fide, quam Piſanis dedit, maneat: ſin bellum gerere mauult, bellum ei per Senatum non defuturum. earum duarū rerum pacis belliq́;, utra ei magis cordi eſt, eius eligendæ ſeſe poteſtatē illi facere. ipſos autem legatos nō tam ſuæ orationis teſtes habuiſſe, quàm ut ſi quid durius Ludouico acciderit, ſciant memoriaq́; teneant iurè id meritoq́; accidiſſe. Ea oratione habita, legatus Ludouici tempus ſe dixit ſumere, dum quid ad illa reſponderi Ludouicus uelit, ſcire poſſit: neq; tamen dubitare ſe iam nunc, quin auri libras quindecies millies Ludouicus habeat, quibus Florentini tanquam ſuis eo bello uti poſſint. paucisq́; poſt diebus literæ ſunt ab Ludouico ad Patres datæ, mirari ſeſe, quā ob cauſam ea Senatus mandata nunciari ſibi iuſſiſſet, qui quidem non ſocius modò atq; amicus, ſed planè filius reip. ſemper fuerit. æquiſſimū ſibi uideri, quā pecuniā Piſis tuendis ciuitas erogarit, eam pecuniam Senatui reſtitui: itaq; ſi uelint, cum reliquis fœderatis rationem Patres ineant, quonam id quidem modo agi cōmodè conficiq́; poſſit, ſe nihil eius impediturum. Iiſdem diebus Decemuiri Petro & Hie-

ronymo & Aloiſio Bragadenis Andreæ filijs, propterea quòd ij Nicolaũ Georgium, rationibus publicis præfectũ, in eius ædibus dum alloquerentur, uerbis arrogantioribus interiectis minis fuerant uſi, ius comitiorũ & magiſtratuũ adipiſcendorũ facultatem annos decem interdixerunt: qui quidem ante id tempus nequeant reſtitui, niſi omnibus collegij ſententijs ea lege abſoluantur. Idem poſtea in Vincentio Barbaro ſeruatum, quòd is Dominico Lamberto magiſtratus pacis Scribæ maledixerit. Florentini æſtate ineunte per Catherinam, perq; Ludouicũ, qui eis pecuniam mutuò dederat, confirmati, nouisq; aucti copijs, militum reip. non magnum numerũ, qui Lunam, ut eorum locorũ dominis præſidio eſſent, ab legato miſſi fuerant, cæde facta in fugam uerterunt. Deinde, tametſi Senatus cum Petro Duodo altero legato Piſas profecto equitatũ, qui ſagittis utebatur, eòdem miſiſſet, tamen apud Caſſinam magna caligine oborta, ita ut conſpici non poſſent, maximã copiarum omniũ partem fuderunt, Ioanne Gradonico, qui eis præerat, interfecto, captis compluribus: reliqui, Sauornianus Tarſiasq;, qui erant Caſſinæ, ueriti ne interciperentur, tormentis abductis ſeſe Piſas cõtulerunt, atq; ad muros caſtris poſitis conſtiterunt. Iis intellectis rebus Senatus exercitu reſtaurando Guidum Vbaldum Metaurenſiũ ducem ſuam in militiã adſciuit, cui ſtipendium eſſet in equites cataphractos ducentos, leuis armaturæ centum, auri libræ annuæ centum ſeptuaginta. Petrum autem Marcellum legatum declarauit, qui Vrbinum accurreret, ut Guido Vbaldo præſtò eſſet, militesq; mille in eius finibus conſcriberet. Tum, quòd Petrus Medices Patribus ſignificauerat, quoniã Vrſini propinqui ſui pacem cum Alexandro feciſſent, ſi ei pecunia in ſtipendium ſubminiſtretur,

tur, illos ſe omnes, quocunq; opus eſſet, adducturum: Senatus ea de cauſa Petro Medici pecuniam decreuit, equitesq; Græcos, qui æſtiua in agro Taruiſano habebant, quiq; tum è Græcia uenerant, in Flaminiam mittendos cenſuit, ut alio itinere Piſas cõtenderent: nam per Ludouici fines unum modò militem, aut omnino nunciũ eò Patres mittere non poterant, quandò is & itinera clauſerat, & omnes tabellarios excutiebat atq; intercipiebat, ne Senatus certior illis de rebus fieret. itaq; nihil iam noui Piſis afferebatur, cõpluresq; dies magna earum rerum ignoratio Senatũ tenuit. Emanauit tamen hoc, Florentinos cũ Genuenſibus Ludouico procurante fœdus percußiſſe, quo ex fœdere Genuenſes littora Florentinorũ ab reipub. claßibus tuta reddere tenerentur. Neq; multò pòſt eorum magiſtratus Marco Beatiano, quẽ antea Senatus Genuam miſerat, aſperioribus uerbis denunciauit, ſe nunquã paſſuros, ut in reipub. imperium Piſæ redigantur. cui Beatianus reſpondit, minus iniuſtè eos & Ludouicum facturos, ſi ſemel iniurij in remp. fierent, fœderum & ſocietatis, quam Dijs hominibusq; teſtibus ſanxiſſent, læſæ atq; uiolatæ nomine: nunc illos dupliciter peccare atq; delinquere: ſemel in eo, quòd infidelitate ſe polluunt: iterũ autem propterea, quia rempub. ambitionis inſimulant; quæ profectò nunquam Piſas ſui iuris facere concupiuit, ſed tantum libertati reſtituere, quemadmodum ſe facturã unà cum ipſis initiò ſpopondiſſet. His igitur atq; alijs unius Ludouici artibus (nunquam enim quieſcebat) cùm ſuum magnopere Florentini exercitum autumni menſibus amplificauiſſent, reipub. autem copiæ multis eſſent partibus attenuatæ, Paulo imperatore Butrium aggreßi per deditionem oppidum capiunt: eo tamen ita capto, omnibus tormentorũ ma-

giſtris, ne amplius exercere artem poſſent, manus dexteras præciderunt, ſuaq́; cuiuſq; collo appenſa eos dimiſerunt. quorum pars ad urbem ueniens ſeſe Patribus cõmendauit. Patres quoad uiuerẽt, ſtipendiũ ſingulis cum uacatione omnium munerum tribuerunt. illi manibus ferreis fabrefactis ſe ad artem redituros, & reip. uſui futuros, ſuasq́; iniurias, ſi Piſas remittantur, uindicaturos, fidem Senatui fecerunt. Auxit Patrũ curam exercitus inſtaurandi Butriũ captum: itaq; Baliones, familiam Peruſinam magnopere militarem, antiqua neceßitudine cum Vrſina Romanorum gente conſociatam atq; cõiunctam, equites cataphractos centũ quinquaginta pollicentem, Senatus conduxit, qui per ſuos fines & Senarum agrum Piſas proficiſcerentur. Eo tempore Petrus Medices cùm ſe uiæ dare uellet, ut in fines Florentinorum cõtenderet, in febrim incidens ſubſtitit. Interim Paulus omni cum exercitu ad Piſanum uicum caſtra poſuit, oppugnandi oppidi cauſa: quod cùm plures dies tormentis percußiſſet, atq; ad muros milites adduxiſſet, ſæpe cum clade repulſus, oppidanis acerrimè propugnantibus, tandem oppidum per deditionem capit. Eius oppugnationis tempore accidit, ut Veneti quoq; caſtellum Piſanorũ, in hoſtium poteſtatem redactum, in quo erant milites ducenti quinquaginta, noctu aggreßi uno impetu expugnauerint. quo ſucceſſu incitati, paulò pòſt ad caſtellum Piſano uico proximũ item noctu cùm acceßiſſent, re per exploratores ſignificata, repulſi à propugnatoribus, tum in reditu ab hoſtibus intercepti, magnã cladem acceperunt. Vico capto & clade accepta Senatus cenſuit, uti Peruſiæ milites cõſcriberentur numero ad duo millia: &, quòd Senarum ciuitas per ſuos fines iter reip. copijs nõ dabat, Petrũ Medicem Guidumq́; Vbaldum

in Fla-

in Flaminiam uocauit, ut per Fauentinorũ fines in hoſtium agrũ irrumperent. ea enim de cauſa cùm ad eos Iacobũ Venerium legatũ miſiſſet, ciuitas cõcilio cõuocato, reip. copias ſententijs propè omnibus recipiendas cenſuerat. Itaq; *etiam Heſtori puero pœnitentia ducto, quòd ſe per ſuos malis artibus à repub. diſtrahi permiſiſſet, priſtinum Senatus locum gratiæ reſtituit, cũ reliquis ſtipendij ueteris, nouo ſtipendio tradito.* Hoſtes *interea* Piſanum *uicum, quem quidem muro rum parte magna tormentis nudauerant, reſtituunt.* Veneti *ſe in* Piſarũ *ſuburbijs uallo cinxerunt.* Librafactæ *autem in colle, qui è regione oppidi eſt; caſtello excitato, claßiarijsq; ſeptuaginta cum tormentis introductis munierunt. quæ tamen eis cura ſtudiumq; haud multũ contra* Pauli *artes profuit: nam cùm illi* Librafactæ *copijs omnib. profecto, diesq; complures caſtellum oppugnanti parũ uſui cætera fuiſſent, cuniculis partem muri ſuſtulit, ſubmißisq; per ruinas militibus, nõ tamen ſine cæde, caſtello eſt potitus.* Eo *capto,* Librafactæ *iam & ipſum tormentis murorum parte nudatũ, tridui ſpatio ad deliberationem ſumpto ſe dedidit.* Rebus *apud* Piſanas *in aduerſum reip. labentibus, &* Paulo *nihil eorũ, quæ ex uſu eſſe poſſent, prætermittente,* Senatus *decreuit, ut* Guidus Vbaldus, Petrus Medices, *per* Fauentinorũ *fines* Maratam Criſpinumq; *municipia natura magis quàm artificio cõmunita, quæ prima eo latere in hoſtium ſunt finibus, aggrederentur, ut illis expugnatis, aditus in agrum* Florentinorũ *eis patêret.* Itaq; *tormenta ad muros deijciendos* Rauennã Patres *miſerunt, quæ eò ſupportarentur:* Ioannemq; Paulum Gradonicũ *& in* Vbaldi *exercitu* Quæſtorem, *&* Græcis *equitibus, quos ei præſtò eſſe iuſſerãt, præfectum legerunt.* Iulianus *autem* Medices Petri *frater, cùm* Fauentiã

prior ueniſſet, Maratã profectus ab oppidanis libentißimis recipitur. Laurentij enim recordatione, magni clarißimiq́; uiri, eorumq́; municipio amicißimi, qui ciuitatis principatum multos annos obtinuerat, permoueri ſeſe dixerunt, ut quam beneuolentiã patri, ſi uiueret, ſe debere ſentiebant, filio præſtarent. Maratæ arx ſummo in colle poſita militibus referta ſeſe tenuit. Interim Bartholomæus Liuianus ex Vrſina Romanorũ gente in Medicum partibus homo paratißimus, Fauentiã & ipſe cum equitatus parte præmiſſus, milites centũ quinquaginta, quos in Ferrarienſium finibus Catherina ſcripſerat, atq; ad ſe uenire iuſſerat, in itinere aggreſſus omnes cepit, armisq́; exuit. Petrus medio inter Maratã Fauentiamq́; ſpatio, ne cõmeatus intercludi eis poſſet, Guido Vbaldo relicto ſuis cũ equitib. militibusq́; mille, iugũ, quod Maratæ arci imminet, capit: tormentisq́; in eo iugo poſitis, muros deijcere aggreditur. Iis uallo portæ diruto, legatus qui in arce erat ſibi ueritus, ac domũ clàm recurrens, eius capiendæ occaſionẽ hoſtibus utiq; dediſſet, ſi eius fuga cognoſci potuiſſet. Ille uerò ad arcem defendendam, quæ maximo momento ipſorum rebus eſſet, ciuitatẽ incitans, maioris etiã præſidij celeriter eôdem ſubmittendi cauſam præbuit. qua re effectum eſt, ut tametſi in ea oppugnatione complures dies exercitus reip. conſumpſiſſet, arx tamen capi nõ potuerit, quoad Ioanne Franciſco Seuerinate Gaſpareq́; eius fratre cum exercitu ab Ludouico Forum Liuij miſſis, ut unà cum Florentinorum coniuncti copijs in Vbaldum impetum facerent, Petrus & Iulianus oppugnationẽ relinquere coacti ſeſe Vbaldo adiunxerunt. Baliones tardius profecti Rauennæ conſtiterunt. Itaq; cùm in magna conſiliorum inopia Patres uerſarentur, Paulo modis omnibus Piſanas res

urgente, nouo exercitu reipub. nihil proficiente, Franciſcus Mantuanus Senatui ſe obtulit, ſi ei priſtinum locum gratiæ reſtituat, illi præſtò celeriter futurũ, ueteremq́; ſuam fidem magno cum reip. uſu tam dubijs tẽporibus præſtaturũ. Re à Patribus agitata, Decemuiri priore iudicio in Franciſcum reſciſſo, ac lege miſsionis antiquata, Senatui permiſerunt, uti de eo, quod ſibi è repub. uideretur eſſe, id ſtatueret. Eo cognito Decemuirûm decreto, Frãciſcus equites leuis armaturæ ſeptuaginta, quos ad Catherinam miſerat, ſtatim reuocauit, & Rauennæ iuſsit eſſe reip. obtemperaturos: & Ioannem fratrem ad urbem miſit actum Patribus gratias, tum ut militiæ conditionem à Senatu acciperet. Senatus Franciſcò equites cataphractos ducentos quinquaginta, Ioanni centũ attribuit: qui ſi numerus in tempore expleri ab illis nõ poſſet, binos equites ſagittarios unius cataphracti loco uterq; eorum cõficeret: ſtatuitq́; ut ex reliquo equitatu reip. tot ad hos cum præfectis adiungerentur, ut eſſent omnes octingenti, quos Franciſcus ſecũ adduceret. itemq́; ut milites ter mille magiſtratus Tauriſani, Vicetini, Veronenſes, Brixiani, Bergomates celeriter conſcriberẽt, qui Franciſco traderentur, ut Piſas uel inuitis ijs, per quorũ fines iter eſſet faciendum, peruenire poſſet: legatumq; ei Nicolaũ Fuſcarenũ declarauit. Senatuſconſulto accepto Franciſcus eueſtigiò ad urbẽ uenit, Principisq; pedib. propè aduolutus, tẽpus dixit ſibi exoptatiſsimũ ueniſſe, ut fidem ſtudiumq́; in illum ſuũ, atq; amorem erga remp. quẽ à puero ſuſcepiſſ, conſtantiſsimè ſemper coluiſſet, improborũ eorundemq́; inuidorũ hominũ maledictis offuſum & interpellatũ, Senatui probaret. Patres ei libras auri centum in ſtipendij partẽ numerari ſtatim iuſſerunt, quibus decẽ dono datæ adiungerentur. Iis Piſas rebus

celeriter perlatis, ciuitas animos iam propè infractos cõfirmauit, ſpemq; cepit fore, ut hoſtes non diutiſsimã ex recenti uictoria lætitiã eſſent habituri: ſeſeq; ad omnẽ oppugnationem ſuſtinendam, dum auxilia inſtituta adducerentur, comparauit. Neq; tamen ea porrò fama deterreri Ioannes Bentiuolus ſatis potuit, ut per ſuos uellet fines exercitui reip. Senatu poſtulante iter dare, quòd diceret, ſibi apertiſsimè Ludouicum denunciauiſſe, ſi id faceret, exules ſe Bononiã reducturũ, atq; illum principatu oppidoq; eiecturũ: tanta tamq; atrox in remp. æmulatio, tam auerſa à bonis moribus cupiditas eius mentem atq; animũ occupauerat. Sed fuit ea plaga leuior: uel enim ui cõtendere Ioannes noluiſſet, uel copijs multò maioribus exercituq; firmiore per Fauentinos in hoſtiles iri fines atq; irrumpi potuiſſet. illa grauis, quòd ſtatim Franciſcum à ſuſcepti cura muneris nouis pollicitationibus Ludouicus auertit: miſſo enim ab Senatu Mantuam legato, cùm ad profectionẽ ſuſcipiendam admoneretur, quòd reliquæ copiæ iam cõueniſſent, nolle ſe dixit proficiſci, propterea quòd ab Ludouico meliores ei cõditiones proponerentur: quibus quidẽ cõditionibus ſe addixiſſet, quoniã Patres, quo ſe nomine appellarent, nihildum deliberauiſſent: itaq; libras auri nonaginta ex centũ, quas in urbe acceperat, Nicolao reſtituit: decem, quæ eſſent reliquæ, ſe dixit reip. militibus adnumerauiſſe. Conditiones autem erant huiuſmodi. Maximilianus bello in Italia gerendo ſuis illũ copijs imperatorem declarauerat: Ludouicus item ſuis: Florentini præfectum ipſorum loco. equitatus utriuſq; muneris magnus ei numerus ab ſingulis attributus: itaq; numi etiam eo nomine miſsi, ſed à Ludouico tantùm: Maximilianus enim ſuam modò unius autoritatem in commune proponebat, pecuniæ nihil

nihil conferebat. Florentini propter belli diuturnitatem, quas afferrent, non habebant. Additum etiam cōditionibus, ut ſi bellū in reip. finibus geratur, quicquid agri, quicquid oppidorū in regum Mantuanorū ditione aliquando fuiſſet, quod nunc Veneti poſsideant, id omne Franciſco reſtituere-tur. quibus intellectis rebus legatus à Senatu iuſſus domum redijt. Neq; multò pòſt Ioannes Franciſci frater ſe ad urbem contulit, uelleq́; reip ſtipendiū facere Patribus confirmauit. Patres eum miſſum fecerunt. Verumenimuero cùm antea de Franciſco reſtituendo Patres agerent, Senatus decreuit, uti is exercitus, qui Marata ſe receperat, Antoniū Ordelaſium in Fori Liuij regnū induceret expulſa Catherina, quæ Florentinis auxilia in remp. miſerat. Id cùm propter municipum in fœminā impudicam & crudelem odium, tum pro Antonij factione poſſe ad exitum perduci Patres exiſtimauerunt: ſed prouiſis ad eam oppugnationē ijs rebus, quarū rerum exercitus indigeret, noua occaſio Patribus oblata, Senatum à ſententia remouit. Eſt in Apennino Metaurenſium proximum finibus caſtellum Sollianum, cuius caſtelli ager ad Florentinorū fines pertingit: id caſtellum Rambertus Malateſta obtinebat. Is igitur Rambertus ad Petrū Medicem ueniens ei oſtendit, poſſe Venetos per fines ſuos in hoſtium, qui ſibi finitimi eſſent, agrū atq; uicos penetrare nullo prohibēte. facillimū eſſe docet, propterea quòd nemo id cogitet, nemo uereatur, hoſtes eo ab latere imparatos adoriri, magnumq́; ijs terrorē incutere, magnā perniciē inferre, antequā occurri ab eis poſsit. cupere ſeſe in reip. fidem recipi: nō ſine reip. uſu futurū demonſtrat, ſi recipiatur. Medices explorato ab eo itinere, reliquiſq́; rebus cognitis ad urbem celeriter uenit, Patribuſq́; rem denunciat. Patres Ram

bertum in reip. fidē recipiunt, ſtipe annua quinis auri libris ei conſtituta. Reuerſo in caſtra Medice, reliquisq́; rebus à legato ducibusq́; conſtitutis, Liuianus, cui quidem et item Carolo Vrſino Virginij filio Senatus præfecturam equitū tradiderat, ad eam rem tentandam deligitur. Is itaq; Liuianus caſtris, quæ in Foroliuienſi erant, magno ſilentio profectus cum equitibus leuis armaturæ ducentis quinquaginta, militibus octingentis, per Ceſenæ agrum & Solliani fines noctu itinere confecto, ante lucem ad fanū Camaldulenſe, quod eſt in ualle anguſta magnis montibus circundata, dum ſacerdotes nocturnas preces facerēt, peruenit: uocatisq́; qui portas aperirēt, eſſe ſe reip. Florentinæ milites, qui ad imperatorē mitterentur, patefactis portis fano capto, et, quoniā arcis uicem turri præalta parietibusq́; ſolidis præbebat, præſidio in eo collocato, ac refectis cibo potuq́; militibus, Bibienā oppidum eadem uſus celeritate contendit: præmiſſisq́; paucis equitibus Leonis nomē antiqua eorū appellatione clamantibus (ea eſt enim ſignificatio Florentinæ ciuitatis, quæ uoce accipitur, & redditur) magiſtratum itemq́; arcis præfectū ad ſpeciem imperatoris iuſſu ad ſe uocatos retinuit, oppidumq́; cepit: ſtatimq́; ad Marcellū, qui rem ei nunciarēt, atque ut ocyſſimè cū reliquo exercitu ſubſequi contenderet, hortarentur, miſit. Legatus Carolū Vrſinū et Baliones, qui ad eum aliquando tandem uenerāt, auxilio ad Liuianū iuſſit precurrere. Ille interim aliud ad caſtellum profectus, eo capto, Popium uenit celebre municipium, & ſibi iam exemplo Bibienenſium cauens: quod quidem ad municipium, inſidijs cognitis, Florentini milites ducentos cū legato & ſtipendio miſerant: ſed eos Liuianus ex itinere congreſſus fudit, interfectis captisq́; compluribus: parumq́; abfuit, quin legatus

tus caperetur, ſtipendiumq́; interciperetur. Popio deinde per imperatorem Paulum militib. ſexcentis intromiſsis confirmato, Carolus Balionesq́; aduenerũt. Guidus Vbaldus recenſo exercitu, in quo erat Hannibal Bentiuolus à Senatu in reip. militiã ſeparatim antea ſublectus, itineri ſe dedit. Liuianus auxilio ſubmiſſo caſtella hoſtium quatuor, quorũ in uno erant milites ducenti, Popio circunfuſa ui cepit. Venerat autem Popium cum militibus ducentis, etiam Populoniã obtinens. Guidus Vbaldus eo in itinere tardior, quàm cogitauerat, fuit, propterea quòd milites ad duo millia ſingillatim fugientes eum reliquerant, Hannibale furtim, ut id facerent, per ſuos cohortante, ſub nõ dati in tẽpore ſtipendij querela: eius enim fugæ initium ab iis qui cũ illo uenerant, factũ, Legatus poſtea quærendo reperit: tum illos ipſos, qui aufugerãt, propè omnes ex Bononienſibus fuiſſe cognouit, quinetiã Hannibalis equites clàm ſe quotidie caſtris atq; turmis ſubtrahebant. iamq́; Gaſpar Seuerinas cum equitibus à Ludouico miſſus ad ea loca peruenerat, Ranutiusq́; unà cũ illo Martianus: cui, uti Venetis occurreret, Florentini mandauerant. etiã libræ auri centũ Florentiã à Ludouico miſſæ, magno eis uſui ad celeritatem, cuius res magnopere indigebat, adhibendam fuerunt. Liuianus aliud caſtellum cepit, uulnere in facie accepto, ac diripuit. atque illis ipſis diebus (hyems autem iam aduenerat) milites ter mille, qui Franciſco attribui debuerant, Rauennã ſunt, ut ad Marcellum contenderẽt, miſsi. Dum hæc ſic adminiſtrãtur, Paulus ad Piſas caſtris poſitis uerberare muros tormentis cœpit. Id cùm parum propter murorũ firmitudinẽ proceſsiſſet, crates in latitudinẽ quoquouerſus pedũ denum, in altitudinẽ ſenũ, inter ſe cõiunctas noctu muris admouit, terraq́; iniecta milites uti

murum ſuffoderent tecti cratibus imperauit. Piſani autem cùm in muro conſiſtendi propter tela multitudinemq́; hoſtium poteſtas eſſet nulli, foſſam intra muros latam atq; altã duxerunt, caſtelliſq́; munierunt. Paulus turrim oppidi muro cõiunctam deijcit: ea deiecta per ruinas militibus introire iuſsis, ubi foſſam eſſe obiectam, et Piſanos in aggere circũiectos hoſtes operiri, ut in foſſa telis atq; ignibus eos conficerent, et magnũ irrumpentibus inſtare periculũ cognouit, receptui cani iuſsit: paucisq́; pòſt diebus in hoſtium captis ab ſe caſtellis præſidio relicto, caſtra mouit, ut in Cluſentinos ſaltus cõtra Medices Liuianũq; cõtenderet. Piſanis obſidione liberatis, Græci equites portis emiſsi caſtellum Calcẽ deiecto Pauli præſidio expugnatũ diripuerunt. Claſsis præfectus, qui Pauli obſidionẽ unà cum reliquis ſuſtinuerat, cum claſsiarijs egreſſus, eoſdem Græcos equites ſecum ducens caſtellum ad Pontem ſtagni ei appoſitum itineri, quod Triturrita Piſas ducit, magna ipſum opportunitate tormentis concuſſum ad deditionem compulit, agrumq́; Piſanum eo ab latere ſatis patentem ad ſementes faciendas ciuitati coloniſq́; reſtituit. Neq; multò pòſt ijdem Græci equites, quòd intellexerãt in Populoniæ fines Cluſentinos homines, ut primùm exercitus reip. ad ea loca uenerit, ſua, quæ potuerant, armenta compuliſſe, eò celeriter profecti ingentẽ inde prædam abduxerunt: deinde Volaterranũ percurrentes agrũ, Præda onuſti Piſas redierunt. Paucis autẽ pòſt diebus Tarſias unà cum Valerio quæſtore & præfectis militũ equitũq; Piſis egreſſus, itinere in fines hoſtium medio ferè inter Piſas Florentiamq́; ſpatio ad caſtellũ Montopolim noctu cõfecto oppugnare portas cœpit. Eæ cùm ab oppidanis, qui clamoribus interea exciti undiq; cõuenerant, portæ defenderen-

rentur, Tarſias ad aliam caſtelli partem, quæ quòd ab eo la
tere nihil timebatur, propugnatoribus uacua tum quidem
erat, milites tacitè atq; celeriter miſit. horum audaciſſimi
atq; leuiſſimi murum per haſtas ſubleuati conſcenderunt,
aliosq́; ut conſcenderent adiuuerunt. intromiſſi portas ape-
ruerunt: ita oppidum captum ac direptum eſt, nuptiarum
apparatu, quas erant illo die oppidani celebraturi, prædæ
militũ atq; direptui addito. Vbaldus *cùm ad fanum* Camal-
dulenſe perueniſſet, quod quidem fanum eiecto Liuiani *præ*
ſidio eius regionis homines recuperauerant, prælio aggreſ-
ſus portas irrumpere non potuit: itaq; diſcedens, Popiumq́;
uerſus ducens, Græcos *equites, ut præcurrerent, dimiſit.* Ii
milites hoſtium centum, qui molas frumentarias Popianorũ
muris propugnaculisq́; communitas tormentis circùm diſ-
poſitis cuſtodiebant, aquula traiecta in fugã uerterunt: quo
rum maior pars tum cæſa, tum capta, tormentaq́; incenſis
ædificijs abducta. Id Populoniã obtinens *cùm intellexiſſet,*
ne intercluderetur, Popio *relicto diſceſſit.* Vbaldus Bibie-
nam profectus, tormenta quibus Popianorum *muros deij-*
ceret, à ſenatu miſſa expectare conſtituerat: ſed ea propter
niues, quarum magna uis itinera impeditiſſima reddiderat,
adduci non potuerunt, exceptis leuioribus minoribusq́; ali-
quot, quæ tamen ipſa uix ægreq́; ſunt perducta. quibus cũ
nihilo ſecius Liuianus *caſtellum* Orniam *obſidens, cui caſtel*
lo milites erant ducenti præſidio, breui ſpatio cepit. Eo *di-*
greſſus ad caſtellum Qualianum *caſtra poſuit. oppidani ca*
ſu Ornienſiũ *permoti ſe celeriter dediderunt. itaq; duobus*
captis caſtellis, cùm pluuiæ cõtinentes omnia itinera illuuie
fœdauiſſent, Bibienã *redijt.* Tædet *me eius belli leuiora con*
ſectari: quis enim leg[illegible]ne faſtidio ſingula, præſertim ſi ad

rerum exitus, ut plerunq; fit, tantummodo properet: ſed mihi facile ueniam omnes homines daturos puto, cùm ſcierint illud me aſſequi hoc ſcribendi labore uel cumprimis cupere, ne cui uidear publicè geſta meorũ ciuium, quæ nihil habeant dignitatis, ſilentio diſsimulauiſſe. Hoſtibus poſt hæc propter Pauli aduentum ad ſeſe (iam enim is in Cluſentinos fines uenerat) magnopere confirmatis, in Veneto exercitu de ducendo bello ducibus diuerſa ſentientibus, Senatus anni exitu decreuit, uti Vbaldus cum parte copiarũ legatoq; Bibienæ in hybernis ſe contineret, reliquã Liuianus parte ad Auerniã hybernorũ cauſa deduceret. Is abeſt uicus à Bibiena ſeptem millia paſſuũ, monti uaſtæ crepidinis impoſitus, Franciſci in deorũ numerũ recepti mora atq; domicilio celeber. Tum ut militũ duo millia in Vbaldi finibus cõſcriberentur, ad eosq; mitterentur præſidij hybernorũ cauſa, eodem Senatuſconſulto conſtitutũ. Liuiano etiam, propterea quòd equites illius octoginta Orniæ præſidio relicti, ab hoſtibus furtim introductis capti fuerant, pecunia eſt amiſsis ſarciendis à Senatu dono tradita. Antè autẽ quam hæc ita fierent, Rãberti ſuaſu, qui diceret, ſi ſibi exercitus tribuatur, in uallem ſtagni ſibi finitimam, quæ in Florentinis eſſet finibus, ſe irrupturũ, qua capta priorem ad exercitũ et cõmeatus ſupportari, et copiæ ſubmitti facile poſſent, Brixia equites cum præfectis ſeptem euocatos, Ioannẽ Paulum Gradonicũ cum Græcis, quibus præerat, equitibus, & militum non magno numero Rauenna profectum Senatus eò mittendos cenſuit. Ii Ramberto duce uſi, uallemq; ingreſsi, caſtellis hoſtiũ quatuor captis, aliud caſtellum, quod erat cõmunitius, tormentis leuioribus adorti, Cyriacũ præfectum uirũ fortem cum militibus ſexcentis egreſſum prælio commiſſo in fugam coniece-

iecerunt: Turcam centurionem cum pleriſq; occiderunt, caſtellumq; ceperunt. neque tamen is exercitus propter niues impeditaq; itinera ulli præterea uſui reip. fuit. Gradonicus etiam aduerſa ualetudine implicitus, Rauennam, deinde ad urbem rediјt. Anno autē inſequente uix inito, ex Caroli Vrſini turma complures, qui nōdum in hyberna conuenerāt, ſunt cum caſtello, in quo erant, capti: captus etiam à Gaſpare Seuerinate legati ſcriba Marcelli, ex Vbaldi finibus cū ſtipendio et commeatu et militibus quatercentis, Græcis equitibus ducentis, Bibienam ſeſe conferens, in quos quidem Seuerinas difficillimis in iugis de ſuperiore loco impetum fecerat. pauloq; pòſt cùm equites circiter quingenti à Guido Vbaldo in eius fines propter commeatus inopiam miſſi per anguſta loca iter facerent, ab hoſtibus intercepti ſunt, magnumq; ijs detrimentnm eſt illatum: quorum pleriq; fuga capta itinerum ignoratione in manus hoſtium montanorū hominum peruenerunt. His acceptis incommodis, Senatus Nicolaum Vrſinū paulò antè ab ſe ſtipendio auctū, cum equitibus grauioris leuiorisq; armaturæ octingētis, militib. quot contrahi & conſcribi poſſent, commeatu, quem oporteat, Bibienam ſubmittendum Vbaldi auxilio cenſuit. Eius quoq; uxor per ſeſe, & milites, et cōmeatus, quod ad uirum mitteret, comparauit: ſed is ualetudine tentatus, ab hoſtium ducibus cùm peteret, uti medico ad ſe uenienti iter darent, nihil impetrauit: ſibi autē paulò pòſt morbo ingraueſcente domum redire cupienti, uti darent, impetrauit: itaque cum paucis ſuū in regnū diſceſſit. Ad hæc intentis Patribus cùm nuncijs eſſet crebrioribus allatū, à Turcarū rege claſſem nō ſpernendam comparari, Andream Zancaniū Senatus legatum ad illum miſit. Cauſa mittendi fuit, quòd timebat Baiaſe

tem in remp. cùm alijs de cauſis incenſum, tum propterea, quòd Nicolaus Piſaurus *claßis legatus nauem onerariam unius ex regis ducibus, quos illi* Baſſas *appellant, æſtatis exitu in* Aegæo *depreſſerat, bellũ facere* Venetis *inſtituiſſe. Ea res autem ſic acciderat. Dum* Nicolaus *apud* Mitylenẽ *cum triremibus quatuor iter faceret, & naui onerariæ bellicæ militibus, tormentis, reliquisq́; rebus omnibus ad pugnandum idoneis inſtructißimæ amphorarum plus trecentarũ, quam uento ferri uiderat, appropinquauiſſet, uela uti demitterent, uectores admonuit: illi autem non uela modò nõ demiſerũt, ſed pilis ferreis tormentis emißis* Nicolai *præfectum interfecerunt, ac nonnullos ex remigibus ſagittis celeriter cõiectis uulnerauerũt. Quod ubi fieri* Nicolaus *uidit, arma ſuis uti caperent imperauit, atq; in nauem* Thraciam *impetu facto eam expugnauit, cumq; omnibus qui pugnæ ſuperfuerant, depreßit. Erant ea in naui homines circiter ducenti quinquaginta.* Zancanius Byzantiũ *profectus magnum quidem claßis apparatũ inſtitutum cognouit: à rege tamẽ nullo oſtenſo in remp. offenſi animi indicio, liberaliter eſt acceptus: qui cùm reip. bellum facere decreuiſſet, exiſtimans, propterea quòd ei* Ludouicus *receperat eodem ſe tẽpore bellum in* Gallia *reip. illaturũ, hoſtibus eo ab latere occupatis omnia ſibi proſperè atq; feliciter ceſſura: ut magis* Venetos *eluderet, fœdus quidem cum* Zancanio *renouauit: ſed fœderis capita latinis ſcripta literis ei dedit. Eſt autẽ in eorum legibus, ut quæ ſuæ linguæ uerbis ſcripta nõ ſunt, ea præſtari nõ ſit neceſſe. Erat tum* Byzantij *ciuis* Venetus Andreas Grittus, *qui mercaturam ea in urbe annos complures exercuerat, uir faciei elegantia, corporisq́; pulchritudine, qua inter* Venetos *ſuæ tẽpeſtatis omnes facilè præſtitit, &*

morum

morum grauitate ac liberalitate inſignis,eiq; nationi apprimè atq; magnopere charus: is,quòd omnia Turcarũ inſtituta callebat,ea de re Zancaniũ admonuit,atq; uti fœdus uerbis Thracijs conſcriptum haberet, pro ſua in patriam charitate illum eſt hortatus.Zancanius re tentata cùm nihil efficere potuiſſet,cum fœdere latinis ſcripto literis ad urbẽ redijt: néue nihil uideretur attuliſſe, id quod ab Gritto ea de re Byzantij accepiſſet,Senatui reticuit.Ea fœderis tam propenſa renouatio magis etiam ſuſpenſos Patres fecerat, exiſtimantes ea de cauſa regem ſua conſilia ſuppreßiſſe, ut eos imparatos atq; inermes adoriretur, præſertim quòd miſſæ ad illum à Ludouico atq; à Florentinis cõmuni cõſenſu paulò antè legationes multa de Senatu queſtæ,nihil eorum quæ regis animũ in remp.inflammare poſſent, prætermiſerunt. quamobrem ut muniti ad omnes caſus eſſent, Senatus decreuit, uti naues onerariæ bellicæ tres confeſtim ornarentur, eisq; præfectus legeretur:lectusq; eſt Aloiſius Marcellus.uti nauis itẽ oneraria magna, quã Sebaſtianus Marcellus ædificari ſibi curauerat, quæq; Naupliæ tunc erat,armaretur, claßiq; adiungeretur. literæq; ad illũ publicè datæ,ut Corcyram nauem adduceret.uti naues triremes triginta deducerentur:quarũ nauium decem ipſa in urbe, totidẽ Cretæ,ſex in Apulia, quatuor in Illyrico magiſtratus Veneti remigibus atq; militibus inſtruerent. pauloq; pòſt decẽ aliæ triginta prioribus ſunt additæ. At Aloiſio rege Galliæ ſalutato, uti ſuprà dictũ eſt,legati ſunt ad eum ire iußi tres gratulatũ reip. nomine, Antonius Lauredanus, Nicolaus Michaëles, Hieronymus Georgius. Miſſæ deinde ab Senatu regi dono Aquilæ in Creta inſula captæ ſexaginta ex earum genere, quibus in aucupio reges uti conſueuerũt: pelleſq; precioſiſ

res canis ab ſummo inter nigrum colorem conſperſæ ducentæ: quæ ille munera uultu lætiſsimo accepit, egitq́; de ijs Senatui gratias apud legatos, cùm iam ij ad illũ perueniſſent. Sed ea dum ad regem legatio proficiſcitur, Triultius, qui ſe Aſtæ cum equitatu continuerat, Bretolam oppidum, quod quidem illis in finibus fratres duo in Ludouici fidẽ recepti obtinebant, capit. Ludouicus per legatum ea de re certiores Patres facit, eorumq́; conſilium exquirit. Patres moleſta ſibi eſſe, quæ intellexiſſent, legato reſponderunt: belli enim initium ſeſe factũ uidere: ita ſe tamen Ludouici prudentia confidere, ut omnibus illum incõmodis remedia celeriter adhibiturum eſſe nõ dubitent, præſertim cùm is tantũ auri poſsideat, quantũ paulò antè ipſemet eius legatus exploratũ ſibi eſſe palàm dixerit. Legatis in Galliam profectis rex propoſuit, conſtitutũ ſibi eſſe, Mediolani regnũ, quod ſibi hæreditatis iure deberetur, ab Ludouico armis repetere: cupere ſe remp. eius belli ſociã habere. Illi ſe ad Senatũ ea de re literas daturos dixerũt, eiq́;, quod Senatus iuſsiſſet, renunciaturos. Illis aũt in literis legati adſcripſerunt, nihil prætermittere Ludouicũ, per amicos regios orando, pollicendo, ut ſe in Regis amicitiã inſinuet. Patres, re cõplures dies agitata, tametſi uiderẽt periculoſum eſſe, maximũ ampliſsimumq́; regem ſibi finitimũ in Italiam adducere, tamẽ, propterea quòd exiſtimabant neminem eo in regno pernicioſiorem ciuitati eſſe poſſe, quàm is erat, quem permultos annos habuiſſent, uerebanturq́;, ſi regis amicitiã repudiarent, ne ſe is cum Ludouico in reip. fraudem coniungeret, quã certè ſocietatẽ Ludouicus nullis nõ conditionibus eſſet accepturus, ut bellum ab ſe auerteret, ei rei animũ adhibuerunt. Accedebat ad ſuperiores cauſas etiam hæc, quòd nõnihil recentes ac perpetuæ in

remp.

*remp. Ludouici contumeli[illegible] [illegible]lata propè à D[illegible]s immorta-
libus facultate, ciuium ani[illegible]s ad uin[illegible]ctã exp[illegible]endam inci
tabant: nõnullos etiam augendi fines imperij cupidi[illegible] iuſto
præſertim nomine, iuſtiſq; de cauſis, in[illegible]ndeb[illegible] ſunt ple
runq; homines natura pro[illegible] ad ea pro[illegible]da, q[illegible]
poſſident. Itaq; literas ad legatos d[illegible]t, [illegible] ſe
cum eo cõſenſuros, bellumq́; unà ſuſcepturos atq; geſtur[illegible]
modò is ipſorũ ditionẽ tutam ab ſe atq; tectã uelit eſſe. [illegible]
legatis quærenti regi quanã id ratione uellent fieri, quódue
ſeptum ſuis finibus aut propugnaculum expoſcerẽt: reſpon
derunt, ſi Cremonam oppidum reip. cõceſſerit, cum eo agro
finibusq; omnibus, qui citra flumen Abduam ſint, tutos ſe fo
re exiſtimaturos. Tum rex conceſſurũ quidem ſe reip. eam,
quam peterent ex Ludouici regno partem, recepit, quam
quidem ſciret eſſe totius regni optimam atq; opulentiſſimã,
Lecco tantummodo excepto, de quo nulli cedere ſtatuerat:
(id eſt municipium in læua Abduæ è lacu Lario exeuntis ri
pa) petere autem et ipſum pro ijs rebus ab repub. equites in
id bellum ſepties mille, milites ſex mille, auri libras mille: ea
ſibi datum iri ſi polliceantur, fœdus ſe cum illis initurum.
His intellectis regis poſtulatis, Senatus legatis reſcripſit, ſeſe
milites equiteſq́;, quot rex peteret, in cõmune adducturos:
de pecunia nihil polliceri, cùm propterea quòd tribus ge-
rendis nullo interiecto temporis ſpatio bellis, Gallico, Nea-
politano, Piſano, grandem pecuniam inſumpſiſſent: tum e-
tiam, quia in id, quod ab Turcarũ rege in præſentia bellum
reipub. immineat, cuius rei fama certioribus in dies nuncijs
iam percrebuerat, ad claſſem cõparandam ſatis ſuperq́; ci-
uitas muneris atq; oneris eſſet habitura. Ea rex cùm intelle-
xiſſet, in alium diem re dilata, ubi ea dies uenit, pecuniam*

niſi dent, nihil ſe de fœdere eorum legatis renunciauit. Id ea cauſa fiebat, quòd erant nonnulli magna apud illum Galli homines autoritate, qui Ludouici rebus fauebant: ij cùm palam regi obſiſtere, ne bellum ſuſciperet, nõ auderent, exiſtimarent autem Venetos ad conditionem dandæ regi pecuniæ non deſcenſuros, in eo illum ut perſeueraret, hortabantur. nonnulli etiã fingi à Venetis, quæ de rege Thracio nunciarent, dictitabãt. Accidit autem, ut dum hæc agitarentur, literæ ab Rhodiorũ magiſtratu ad regem uenerint, quibus rex literis certior fiebat, Baiaſetem claſſem ingentẽ comparare, atq; in ea cura dies atq; noctes uerſari, ut quàm poſſet maximam atq; ornatiſſimã educeret. Ea intellecta re, Venetos nihil fingere ubi rex uidit, quinto Idus Februarias nulla pecuniæ mentione habita, ijs quibus dictum eſt legibus fœdus in omne tempus cum legatis percuſſit, ea etiã conditione fœderi addita, ut ſi quo rex tempore in Italiam tranſmitteret, bello Thracio reſpub. impediretur, ad auxilia ei danda non teneretur. Icto fœdere (quæ quidem res longè alium, ac ſibi Ludouicus perſuaſerat, exitum habuit: is enim, cùm quis ei ſuorum, conſenſuros cum rege Galliæ Venetos contra illum diceret, bono es animo, inquiebat, nunquam id Senatus decernet: nunquam Veneti maiorem ſe finitimum ſibi regem ſtatuent eſſe: itaq; in rempub. quos uolo, meo iure ludos facio, eius rei non dubius, quin me malit, ita ut ſum, quàm regem Galliæ mei regni dominum) ſed fœdere concelebrato, Ludouicus ſæpe ſe ipſe accuſans, qui nunquam id in animum potuerit inducere, Ioannem Franciſcum Seuerinatem, quem quidem ad Piſanum bellum bona cum manu Florentinorum auxilio mittere ſtatuerat, retinuit, ut Aſtam uerſus, ubi iam Triultium copias cogere nunciabatur,

cum

eum mitteret. Interea cùm in fines Guidi Vbaldi Nicolaus cum eo, de quo diximus, exercitu perueniſſet, neq; propter niues difficiliaq; itinera, & hoſtium copias per anguſtos montium aditus & caſtella diſtributas Bibienam ſe conferre ſatis poſſe tutò cōſideret, ciuitas uero defeſſa ſtipendijs in id bellum erogandis ſurdior ad tributi uocem fieret, præſertim bello Gallico alia ſtipendia, alias impenſas iam depoſcente, Senatus Herculi, qui ſe reip. pridem obtulerat, ſi uellet, ſe cum Florentinis curaturū uti bellum pro eius dignitate cōponeretur, aures tandem præbuit, permiſitq; ut ea de re agere inciperet. Ille primò per Bernardum Bembum patrem meum, qui Ferrariæ prodominū gerebat, deinde per ſuos, quos in urbe interpretes habebat ad fallendum idoneos, ſat bonis cōditionibus propoſitis effecit, ut Senatus, exiſtimans illum de conditionibus fidem ſeruaturū, cùm de ijs ipſis Patres omnibus in ſermonibus & collocutionibus antea egiſſent, atq; inter ipſos Herculemq; cōueniſſet, poteſtatē ei facere de Piſano bello, quemadmodū ſibi uideretur, ita ſtatuendi: poteſtate ab utriſq; tradita, Hercules cum legatione, quā ad illum Florentini miſerant, cumq; Ludouici legato ad urbem uenit. In urbe cùm eſſet, tres ei ciues Principis collegiū attribuit, qui ei præſtò eſſent, ſi quid petere aut cognoſcere uellet, atq; ad Principem & Patres renunciarēt. Scripto autem nequedum prolato iudicio, cùm ſe id Hercules Patribus oſtenſurum eſſe diceret, ut ſi quid aboleri aut cōmutari uellent, liceret, Georgius Cornelius unus ex Principis collegio Patres eſt hortatus, afferri ad ſe libellos iuberēt, atq; inſpicerent, ne ignaris ipſis, quid Hercules iudicaturus eſſet, ſententia proferretur. Sed is reprehenſus à Patribus, qui dicerent, non eſſe æquū data Herculi per Senatū poteſtate ſuo

arbitrio iudicandi, nunc ei leges uelle imponere, ſi quæ ſcripſerit, ſint improbaturi: ſi nõ ſint, fruſtra inſpici quæ nõ improbentur, conticuit. Hercules octauo Iduum Aprilium ſententiam tulit, ut remiſſis atq; abolitis, quæcunq; in Florentinos quoquo modo Piſani detrimenta eo bello intuliſſent, Piſæ reſtituerentur: ut reip. auri libras mille octingentas Florentini darent annis duodecim expenſi nomine: multis capitibus ad ſpeciem Piſanæ rei meliorẽ in ſtatum atq; formam redigendæ, quàm antea fuiſſet, ſummæ iudicij additis: re autem, quibus ad priſtinam ſeruitutis conditionẽ temporis momento Piſæ reciderent. Biduo pòſt Hercules ſalutatis Patribus, quorum nemo fuit qui eum non inuitus & non mæſto uultu uiderit, uel etiam qui non de eo magnopere ſit queſtus, quòd fidem, quam reipub. dederat, tantis præſertim de rebus, non præſtitiſſet, mediam per urbem uerbis contumacibus & ſibilis à populo exploſus domũ redijt. Senatus Ferdinandum Herculis filium, & Bentiuolos patrẽ & filium, & Baliones, & Marcum Martinengiũ, quo exercitus præfecto Piſis uſus fuerat, qui ſe omnes neq; ſtrenuè nec amanter eo bello geſſerant, miſſos fecit. Guidum Vbaldum autẽ, qui ualetudine curata ſe ad Patres ſalutandos inuiſendosq; contulerat, præfectura equitum & ſtipendio cõfirmato, in reip. fidem recepit. Aloiſius Galliæ rex Ludouico bellum illaturus, ex eorum numero quos conſulere ſingulis de rebus conſueuerat, legatos Venetos facit. Ipſe legationem ad Senatum mittit. Ad bellum equites eius generis mille octingentos, quorũ ſinguli more Gallico equites ſex ſecum ducerent, militum numerũ decem millium habere inſtituit. Triultium ſuis exercitibus in Italia præficit. Veneti ubi fœdus cum rege ictum ab legatis intellexerũt, ſacris in æde Marcia ſolenni ritu

ni ritu factis, foro apparatiſſimo uerba fœderis in uulgus pronunciari pro ſuggeſtu uoluerunt. Ea dum pronunciantur, uentus coortus uexillum reip. templi turriculis implicuit, uexilli parte abſciſſa. quod quidem poſtea ex euentu rerum portenti loco ciuitas habuit. Neq; multò pòſt alios regi legatos, Marcum Georgium, Benedictū Triuiſanū, Senatus creauit, prioribusq; legatis, cùm hi ad regem perueniſſent, domū eſt reditionis facultas data. Rex æſtate media ſuis in Italiā copijs præmiſſis Lugdunū uenit. Senatus exercitu & ipſe comparato Melchionē Triuiſanum, Marcum Antoniū Maurocenū legatos exercitui ſublegit: alteroq; ex duobus legatis, quos ad urbem rex miſerat, unà cum illis ad exercitum reip. profecturo, ut rebus omnib. intereſſet, equus pro eius dignitate, ac tentorium, & ferrea corporis tegumenta cum auri libris duabus à Senatu dono data. Inter hæc Federicus rex Neapolis per ſuum legatum Patribus ſignificauit, uelle ſe equites quingentos Ludouici auxilio Mediolanum mittere. Patres, neq; eum illa copia Ludouico profuturum, cui longè firmioribus præſidijs ad ſalutē opus eſſet, & ſe ea re inferri ſibi magnā ab eo iniuriam exiſtimaturos, regi reſcribere legatum iuſſerunt, nullos planè homines maiora in Ludouicum beneficia contuliſſe, quàm ſeſe: pro quibus ille rebus gratiā una tantum ſemper re, maleficijs cōtumelijsq; alia ſuper aliam inferendis; reip. retuliſſet: ueniſſe nunc tempus, ut Deos iratos habeat, quos fefellit: rectius itaq; eum facturum, ſi quieuerit. Pauloq; pòſt Ludouicus ipſe, ſi quo pacto Venetos placare poſſet, legatum ad Senatum miſit: ſed is cùm Ferrariam appuliſſet, Hercules ſuum hominem ad Patres cum Ludouici literis præmiſit, petijtq;, ut Ludouici legato ad eos ueniendi poteſtatem facerent. In Ludouici lite-

ris erat ſcriptum, ſe magnis utilibusq́; de rebus ſuo & Aſca nij fratris ſui nomine legatũ ad eos mittere: petere à Patribus ut reciperetur, mandataq́; cognoſcerent. Patres lectis li teris Herculis internuncio iuſſerunt, uti ſtatim urbe diſcede ret: literasq́; Ludouici legato regio legendas dederũt. Triul tius, ad quẽ quidem regis duces duo cum equitũ duobus mil libus acceſſerant, in Ludouici regnum ingreſſus municipia complura partim ui cepit, partim ad deditionẽ compulit. deinde Nouium profectus, quod quidem municipiũ Ludouicus ſeptingentis militibus intromiſsis communierat, tormentis ad murum poſitis, atq; uno tempore omnium ferreis emiſsis pilis oppidanos ita terruit, ut confeſtim ſe dederent. Milites in arcem recepti, cùm ſe ad propugnationẽ comparauiſſent, tantus Gallorũ militum impetus, & tormentorũ reliquarumq́; rerum apparatus tam ſubitus tamq́; ardens fuit, ut quinq; horarũ ſpatio arcẽ expugnauerint, militesq́; Ludouici omnes ad unum interfecerint. quo ſucceſſu ad celeritatem uſus Triultius, paucis diebus caſtella numero ad uiginti, Tortonamq́; oppidum cepit. Iis rebus cognitis Antonius Maria Seuerinas Galeatij frater, qui unà cum illo Alexandriæ præerat, Ticinũ rediјt, neq; ab oppidanis eſt receptus. Veneti, ubi à Triultio belli factum initium cognouerunt, exercitu equitum amplius ſeptem millium, militum ſupra ſex millium coacto, Ollioq́; flumine cum parte copiarũ Liuiano duce tranſmiſſo, plura uno die municipia per deditionem capiunt: reliquaq́; ad priorẽ exercitus partem adiuncta parte, paruo temporis ſpacio uicis caſtellisq́;, quæ cis Abduam flumen ſunt, compluribus in deditionem acceptis, Carauagium, quod eſt eius regionis caput, exercitum adducunt. Legati ad oppidanos miſerunt, ſi ſe oppugnari ſinerent,

rent, ſeſe oppidum militibus tradituros. Ea *nocte nullum eſt reſponſum datum: itaq; ſtationibus militum ad oppidi foſſas diſpoſitis, legati ut muros mane quaterent ſe comparabant.* Oppidani *autem prima luce ad legatos uenerunt, ſeq; eis dediderunt, arce excepta, quæ ab ipſis non tenebatur: eamq; fuiſſe cauſam dixerũt, cur nõ ſe legatis eueſtigiò permiſiſſent, quòd arcẽ quoq; tradere uoluiſſent.* Legatis *intro ductis, mißisq; ad præfectũ arcis internũcijs, poſtridie eius diei arx deditur, legato* Ludouici, *qui in ea erat, militibusq; omnibus abeundi poteſtate impetrata oppidanis poſtulanti bus.* Hoc *idem* Sonzinates *fecerunt.* Sed *arcis præfectus miſſo ad legatos internuncio, uelle ſe arcem tradere ſpontè pol licitus, quæ quidem eſſet tormentis rebusq; omnibus munitißima, ab eis petijt, ut ſibi ciuitatem & ius comitiorum darent.* Illi *eius rei facultatẽ ſe habere nullam cùm reſpondiſſent, literasq; ad* Senatum *daturos recepiſſent: præfectus ſe in eo reip. fidei uelle permittere, ne qua propterea mora legatis fieret, liberaliter pronuncians, arcem tradidit.* Iiſdem *diebus parte altera* Triultio Alexandriam *tormentis oppu gnante,* Galeatius Ludouici *gener, qui oppidũ defendebat, cum paucis clàm noctu egreſſus* Mediolanũ *abijt: qua intellecta re, cõplures eius equites militesq; oppido aufugerunt: itaq; mane* Galli *ab oppidanis introducti, oppidum capiũt.* Placentini *mißis ad* Triultiũ *legatis, itemq;* Ticinenſes, *ſeſe ei dediderunt.* Mediolani *autẽ militibus* Ludouici *ſtipendium poſtulantibus, cùm eos* Ludouicus *ad quæſtorẽ ſuum reiecißet, ille uerò moram interponere ei rei uellet, milites multis illatis uulneribus quæſtorẽ propè interfecerũt.* Ciuitatis *principes ueriti ne diriperẽtur, ſimul quòd nouis reb. ſtudebãt, agreſtes homines in oppidũ adduxerũt, ſeſeq; mu-*

nierunt. Quibus rebus cognitis, Ludouicus incitatæ plebis ſtudia, omniumq; planè hominum in ſe inuidiam pertimeſcens, liberos & concubinã (nam uxor mortem obierat) & Aſcanium Cardinalem fratrem, Federicumq; Seuerinatem item Cardinalem Galeatij fratrem oppido eductos Comum miſit. Oppidani ubi Ludouicum ſuis rebus diffidere ipſum intellexerunt, concilio ciuitatis coacto quatuor ex principibus legerunt, qui rebus omnibus præeſſent: ij ad Ludouicum profecti, uelle ſe oppidum regi tradere dixerunt: eius autem rei cauſam ipſum dediſſe, qui liberos et familiam emiſerit. Ludouicus intellecta ciuitatis uoluntate, ſtipendio equitibus leuis armaturæ quingentis dato, poſtridie eius dici unà cum Galeatio genero equitibusq; paulò plus ducentis diſceſſit, cùm reliqui ſtipe accepta eius imperio ſe ſubtraxiſſent: arcẽq; artificio atq; immani mole murorũ omnibusq; idoneis ad obſidionem ſuſtinendam rebus, tum militum duobus millibus apprimè cõmunitam, Bernardino Curtio uni ex ſuis maximè intimis, cui ſupra cæteros cõfidebat, quẽq; ipſe à paruulo aluerat, cõmendauit, cùm eam tradere Aſcanio fratri cuſtodiendam, qui ſe illi obtulerat, noluiſſet. Triultius quatriduo pòſt à Mediolanenſibus magna hominũ gratulatione in oppidum receptus eſt: reliqua oppida, quæ ſupererãt, ei ſe confeſtim dediderũt. Venetis Cremonæ appropinquantibus, ciuitas legatos obuiam miſit, qui tempus ad deditionem peterent. quo tempore miſſis ad Triultium interpretibus, ubi ſe principes ciuitatis in ea regni parte, quæ ad remp. ex fœdere ſpectabat, eſſe intellexerunt, omni cũ Senatu et ſacerdotibus atq; pontifice ad portas progreſſi, legatos unà cum ducibus accerſitos ſub tentoriolo ſacro in oppidum introduxerunt: poſtulantesq; ut tributis à Ludouico

uel

uel impoſitis nouis, uel adauctis acerbiſſimè ueteribus, ciuitatem leuarent, impetrauerunt. Erat in oppido arx perquã munita, difficiliſq; captu, ſi qua alia: eam Petrus Antonius Battalio à Ludouico acceptã cuſtodiebat. Legati poſtridie eius diei, qui arcem reip. nomine ab illo peterent, miſerunt. à præfecto interpretibus ultro citroq; miſſis, cùm ei libras auri ducentas quinquaginta legati partim dediſſent, partim ſe daturos recepiſſent, ciuitatẽ et ius comitiorũ ipſi patriq; eius poſteriſq; eorum unà cum domo urbana et fundo et uilla in agro Veronenſi Senatus permiſſu donauiſſent, arce ſunt potiti. Eodemq; ferè die Triultius auri libris itẽ ducenties quinquagies Curtio numeratis, conceſſaq; Ludouici & Galeatij ſupellectili ſanè regia, quæ in ea erat, Mediolani arcẽ, de qua diximus, tenuit. Ita is, cui fides ab ſeſe data rata atq; ſancta nunquã fuiſſet, neminẽ habuit ſuorũ, qui ei fidẽ, quã dederat, cùm id facere nullo negocio poſſet, tam duro eius tẽpore pauculos modò dies præſtaret. Cremona in reipub. poteſtatẽ redacta, magiſtratus, qui ius dicerẽt Dominicus Triuiſanus, Nicolaus Fuſcarenus eò miſsi: oratoreſq; adlecti duo ad priores alios, qui adhuc in urbe præſtolabantur, Nicolaus Michaëles, Benedictus Iuſtinianus: Mediolanumq; unà omnes ire iuſsi ibi regẽ excepturi, eiq; reip. nomine nouo de regno gratulaturi. quos quidẽ poſtea rex, Mediolanũ cùm ueniſſet, nam tum quidẽ eſſe in Alpib. dicebatur, perhonorificè tractauit, apud ſeq; habuit. Eorum tres, quorũ in numero erat Antonius Lauredanus, qui ex Gallia cũ rege uenerat, ſuo functi munere domũ redierunt. Petierat ab legatis reip. qui in Gallia tranſalpina fœdus cũ rege percuſſerãt, Ludouicus Lucemburgius regis propinquus, ut cũ ad urbẽ rediſſent, ſibi à Patrib. ciuitatẽ et ius comitio-

rum impetrarent: itaq; eius poſtulatis intellectis, ciuitas utrunq; munus Ludouico *eſt elargita*. Eadem *liberalitas in* Hannibalem *Anguſciolum, qui arcem Sonzinatium reip. legatis tradiderat, & Marſilium eius fratrem collata: annuusq́; inſuper prouentus utriq; dono additus.* Victor *quoque Martinengius Brixianus, unus ex principibus ciuitatis, Ioannesq́; Maria eius frater, ob eorum egregia in remp. officia, ciuitatem & ius comitiorũ paucis pòſt diebus ſunt adepti*. Ludouicus *in* Rhetos *profectus, ut exercitum cogeret ad* Gallos *repellendos (id enim fama uulgauerat)* Heluetijs Lepontijsq́; *tentatis nihil efficere, quod ex uſu eſſet, potuit.* Rex *adhibitis legatis, qui Mediolani erant, omnibus, uelle ſe* Federico *regi bellum inferre pronunciauit, ut regnum* Neapolitanum, *quod paulò antea Caroli fuiſſet, ſuam in poteſtatem redigeret.* Cui *ſtatim* Hiſpaniæ *regum legatus,* Ego *uerò, inquit, bellum tibi à meis regibus denuncio, ſi id aggredi ſtatueris: non enim ſunt paſſuri, ut propinquum ſuum regno quis eijciat.* Rex *de eo ſe cogitaturũ reſpondit*. Deinde *duos cùm menſes Mediolani fuiſſet,* Genuenſium *ciuitatem certis conditionibus in fidem recepiſſet,* Triultiũ, *cui etiam* Vigeuenum *in* Ticinenſi *agro oppidum regijs ædibus atq; ad uenationes opportunũ dono dederat, unà cum altero ex ſuis ducibus noui regni rebus omnibus præfeciſſet, in ulteriorum Galliam redijt.*

PETRI

PETRI BEMBI RERVM VENETARVM HISTORIAE

LIBER V.

DVM *hæc in Gallia citeriore geruntur, ad Baiaſetis nouos motus, qui exercitum & claſſem magno ſtudio comparabat, Antonio Grimano præfecto claſsis declarato, uti profectionẽ maturaret, Patres iuſſerunt. Is antequam conſcenderet, propterea quòd ab ciuibus tot ſuperiorum defeſsis continentiũ bellorum muneribus lentè ac moroſe tributa exigebantur, libras auri octoginta in remigum ſtipendia reip. mutuò dedit: alteras octoginta ſecum ſe laturum eſt pollicitus, quibus Corcyræ reliquisq; in locis ad claſſem conſtituendam uteretur. Conſtat illis diebus in Apulia coruos uulturesq; tanta ex aëre ui tantisq; agminibus inter ſe cõflixiſſe, ut carri duodecim eorum cadaueribus explerentur. Corcyrenſes cùm uiderent in magnis parandæ claſsis difficultatibus propter temporis anguſtias remp. uerſari, quòd Baiaſetis claſsis uela iam facere dicebatur, polliciti ſunt, ſi eis frumentum & tormenta ſubminiſtrentur, ſeſe gripos ſexaginta ſuis hominibus ſuaq; pecunia ornaturos, quibus Antonius eo bello uti poſſet. quod quidem Corcyrenſium auxiliũ opportunè oblatum Senatus libentiſsimè accipiens, numũ aureum in ſingulos eorum qui conſcenderent, ad ea quæ petierant Corcyrenſes, etiã addidit. Iamq; ab Hiadertinorũ magiſtratu literæ ad Senatũ datæ certiores Patres fecerũt, Turcas equites ad duo millia incurſiones in eorũ fines feciſſe, magnumq; agreſtium hominum numerũ abegiſſe, neq; poſtea diſceſsiſſe, ſed ibidem conſediſſe. quæ res omnem dubitationẽ expulit,*

quò eſſet claſſe rex irrupturus, cùm in fines reip. terreſtres copias induxiſſet. nam cum nonnulli Rhodijs bellum eſſe illaturũ etiã nunc arbitrabantur. Lecti itaq; legati duo, Franciſcus Ciconia, qui in Aetolia et Achaia reip. oppidis praeeſſet: Andreas Lauredanus, qui Corcyrae: tum Andreas Zancanius item legatus cum praeſidio in Carnos miſſus, cùm Patres eo etiã ab latere Turcas impetũ facturos comperiſſent. latum etiam, ut biremes complures ornarentur, quae maris Hadriani praeſidio eſſent cõtra biremes Turcarũ, quas Eloi fluminis oſtio Aulonem deductas Senatus intellexerat: eisq; biremibus Auguſtinus Maripetrus praefectus datus cũ trireme una, quã ipſe conſcenderet. Ob eas res atq; bellum, quod quidem fore omnium, quae ciuitas cum Turcis unquam geſſiſſet, maximum et formidoloſiſſimum uidebatur, aucta per Senatum urbis uectigalia ſunt parte ex tertia, uini, panis, carnis portorijs tantummodo exceptis: atq; uti magiſtratus omnes urbani prouincialesq; mediam ſtipendiorũ partẽ unius anni reip. remitterent, lex lata: cautũ tamen, ne quadraginta uiralia iudicia ea lege tenerentur. lecti etiam uiri, qui cenſum ciuibus omnibus pro cuiuſq; opibus decernerẽt, ea conditione, ut is quem decreuiſſent, reip. à quoq; ciue cenſus donaretur, ſi auri ſemunciam nõ excederet: ſupra id mutuò erogaretur: neq; tamẽ auri libras tres ullius ciuis cẽſus poſſet excedere. Simul, quòd illis ipſis diebus terreſtres etiam equitatus et peditatus copias ex Gallorũ regis foedere Senatus cõtra Ludouicũ cogere, atq; in Galliam mittere tenebatur, pecuniaq; erat uno tempore in claſſem atq; in exercitũ ſeparatim ſubminiſtranda, lex eſt lata, ut quae ciuitates ſub reip. imperio in cõtinenti eſſent, ijs literae darentur, uellent pro ſuo in remp. ſtudio tam difficili eius tẽpore ſubſidij nomine

mine pecuniam publicè ad urbem mittere, ſua cuiq; ciuitati dicta et cõſtituta ſummá, Patauinis *auri libris centum,* Vicetinis *octoginta,* Veronenſibus *totidẽ,* Brixianis *centũ uiginti,* Bergomatibus *quinquagintaquinq;,* Tauriſanis *quinquaginta,* Cremenſibus *uiginti, cæteriſq; itẽ infra hæc: quæ quidem ciuitates ut in rebus tam urgentib. lubentes atq; alacriter ſuã quæq; partẽ in ærariũ contulerunt.* Alexander *etiã* Pont. Max. *omnium prouentuũ, quibus ſacerdotes in imperio reip. fruerentur, partem plus tertiã in id bellum Senatui conceßit, Cardinaliũ ſacerdotijs exceptis.* Iis *adminiſtratis rebus, æſtatis parte iam præterita* Baiaſetis *claßis nauiũ omnis generis circiter ducentarũ ſeptuaginta, quo in numero erãt triremes ſeptuagina, biremes quadraginta, naues duæ onerariæ inmani magnitudine, freto egreſſa,* Eubœãq; *inſulam præteruecta, ad reip. in* Achaiæ *litora ſe cõuertit: & exercitus maximis inſtructus copijs, cui præerat rex ipſe, terreſtri itinere eôdẽ proficiſcitur: cùm rex, antequã* Theſſalonica *diſcederet, ciues* Venetos, *qui* Byzanij *commorabantur, in uincula conijci mandauiſſet: in quibus erat* Andreas Grittus, *de quo ſupra dictũ eſt.* Is, *quòd ad magiſtratũ, qui erat.* Naupacti, *charitate patriæ iuuenilẽ animũ ſtimulante literas notis cõſcriptas omnibus de rebus deq; regijs cõſilijs dederat, duriore cõditione q̃ reliqui omnes in cuſtodia fuit: parũq; abfuit, quin interficeretur.* Antonius *magna diligentia omnibus ex reip. maritimis municipijs atq; inſulis claſſe celeriter coacta pulcherrimeq; inſtructa, quæ quidem erat triremiũ quadraginta ſex, longarũ nauiũ ex ijs quæ ad mercaturã proficiſcuntur, decem ſeptem, nauiũ onerariarũ numero ad quadraginta, biremium et reliquarũ item quadraginta,* Methone *ex anchoris, quid* Turcæ *facerent, circum*

ſpiciebat: pauloq́; pòſt è portu apud Acritã egreſſos appropinquare eos intelligens ad Sphaghiã inſulam, quæ contra Methonem eſt, uela cũ omnibus nauibus facit. Venetias cùm eſſet nunciatũ, claſſem Thraciã ad ea reip. littora proceßiſſe, quibus in litoribus & portubus eſſet Veneta, neq; eſſe dubium quin ſint congreſſuræ, ſupplicatio eſt à Senatu decreta: tum in ſacrarum uirginum & ſacerdotiũ collegia farinæ triticeæ ſextaria trecenta dono data: atq; auri libræ quinque remigibus ſenectute aut ualetudine affectis, qui aliquando ſtipendia in claßibus reip. feciſſent, per urbem diſtributæ. Antonius, conſtituto qua ex parte hoſtes, quotq́; cum triremibus quiſq; legatorum aggrederetur, quemq́; locũ præfecti nauium onerariarum maiorumq́; longarum caperent: quot naues poſt reliquas, ut ſubſidio laborantibus eſſent, ſe continerent: media ipſe in acie, quatuor circum ſe triremes ducens, prouectusq́; paululum in mare, cùm naues Thraciæ nõ longè ab eo iter facerent, poſſetq́; illas ſecundo uento aggredi, prælium tamen diſtulit. At Aloiſius Marcellus nauiũ onerariarũ præfectus, ut ei erat imperatum, paulißper ſe ad claſſem hoſtiũ cõuertit: qua re animaduerſa, illi ſtatim alia inſulæ parte ſe in portũ, qui Longus appellatur, receperũt. Conſtat autem illis diebus ita eos reip. claßis nomen perhorruiſſe, ut multi ſe ſuis cum nauibus litori applicuerint, quo facilius, ſi claſſes congrederentur, terra fugam caperent. Antonius Methonẽ rediit: idq́; cũ bis terq́; poſtea paucorũ dierum ſpatio accidiſſet, ut & Turcæ portu egreßi conſpecta claſſe Veneta in eundem portum redierint, aut in proximũ ſe intulerint: et Antonius, eductis nauibus ut cõfligeret, uiſis hoſtibus, cùm ei uiſum nõ fuiſſet cõgredi, eos redire aut progredi ſine impedimento permiſerit: Turcæ audentiores facti,

cti, quòd exiſtimarent Antoniũ metu perculſum ea facere, pridie Idus Sextiles ſe, ut iter facerẽt, explicabant. Erant autem nõ longè à Methone, littori, quàm mari aperto, propiores. Antonius claſſe educta, quod ſuperioribus fecerat diebus, ut quemadmodũ ab initio cõmuni legatorũ et præfectorum omniũ conſilio conſtituerat, in eos impetum faceret, ſe cõparabat. Atq; eo ipſo tempore Andreas Lauredanus Corcyræ magiſtratus aduenit, gripos undecim, & naues onerarias quatuor, in quibus erant milites plus mille, ſecum afferens. Is ad Antoniũ rectà profectus, ueniſſe ſe ad remp. auxilio iuuandã proponit: petit, ut quid ſe facere uelit, imperet. Erat in Andrea magnus animus, magna uirtus, plurima belli & rerum maritimarũ experientia: itaq; illo uiſo uniuerſa claßis clarum lætitiæ ſignũ dedit, ſalutatusq; eſt plauſu uocibusq; militaribus mirandũ in modum. Id an ægrè tulerit Antonius, ueniſſe hominem, qui, ſi quid rectè ſit adminiſtratum, fauore uulgi atq; beneuolentia eius rei omnem ſibi laudem præripiat, explorati nihil habeo: multi quidem certè crediderunt, & teſtatũ reliquerunt. Sed illi nauem onerariam ex duabus magnis reip. nauibus, quas habebat, uti conſcenderet, eiq; imperaret, permiſit. Andreas cymba ad nauẽ ſtatim uectus (neq; enim tẽporis exiguitas longiorẽ morã dabat) in eam ſeſe intulit. Altera in naui magna reip. erat Albanus Armerius præfectus. Is, ubi eſt imperatũ ut in hoſtes impetus fieret, quòd ſciebat de concilij ſententia datũ ſibi negocium ab Antonio, ut nauem Thraciam alterutrã ex duabus, de quibus ſuprà dictum eſt, adoriretur, ad eam ex illis, quæ quidem erat uaſtior, cõtendit. Lauredanus ſua cum naui ad nauem hoſtium alterã approperat. Sed ea fuga cõparata, in mare ſiniſtrorſum ſe proripuit. Tum Lauredanus ſuam &

ipſe nauem in maiorē hoſtium nauem conuertit: quam cùm eſſent ambo cōſecuti, iniectis manibus ferreis eam religant. Erant in naue Thracia milites mille, qui ſe cominus acriter fortiterq́; defendebāt. Id dum fit, ignis in nauem hoſtium iactus puppim ſuccendit: qui extingui cùm nō poſſet, neq; noſtris nauibus explicandi ſe ab illa facultas daretur, uento latus naues Venetas cōprehendit: ita tres earum claßiū maximæ inſtructißimæq́; naues conflagrauerūt. Sed fuit quidem eorū, qui in naui Thracia erāt, longè caſus atq; ſors melior, propterea quòd Turcæ reliqui ubi ſuā comburi nauem uiderunt, biremes nauiculasq́; aliquot eò celeriter miſerūt: eæ biremes atq; nauiculæ, qui ſe in mare proiecerant milites, quod neceſſe erat fieri, eis auxilio fuerunt, omnesq́; ſuſtulerunt. Noſtri homines, quibus in tempore ſubſidiū adeſſe nō potuit, cæſi ab ijs, qui ſuis uenerant auxilio, omnes interierunt, præter paucos ex utraq; naui, quos Thomas Duodus, qui in oneraria erat, ſuæ nauis ſcapha ſublatos conſeruauit: prætereq́; Albanū, quē Turcæ inter ſuos è mari captū ſuſtulerunt. Proceſſerat eodem impetu atq; ardore animi unà cū Albano cumq́; Lauredano nauis alia oneraria non ita magna, ut naues Thracias adoriretur: ſed ea pilis ferreis ab hoſtium nauibus pugnæ initio cōiectis depreſſa, ſuis cum militibus interijt. Vnus Vincentius Polanus triremē, cui præerat (erat aūt ex ijs, quæ ad mercaturā inſtituuntur) in claſſem Thraciam magno animo intulit. Is paruo temporis ſpatio circunſcriptus ab hoſtium longis nauibus omnis generis compluribusq́;, cùm ſe fortißimè horas duas defendiſſet, nauesq́; hoſtium nōnullas tormentis perforauiſſet, ipſos audacter in eius ſæpe nauē cōſcendentes interfeciſſet, aliquot ex ſuis amiſiſſet, uulnerata parte plurima, coorto fortè uento, uelisq́;

ueliſq; factis, ſeſe hoſtibus [illegible]. Ex reliquis reip. nauibus nulla cominus congreſſa, pilis tantum e longinquo emiſſis, omnes in mare dexterā ad partem claſſe hoſtium [illegible] abierunt: ex quibus Aloiſius Marcellus in nauem hoſtium [illegible]a riam incidens, iniecta manu ferrea eam ſecum abduxit, longeq́; ab reliquis nauibus captam atq; direptam [illegible]. Ibi Antonius animo turbatus, ob eos euentus quos triſtes cōſpexerat, nihil præterea tentare auſus, ſe recepit. Claßis Thracia eodem ipſo in loco ſe continuit. Veneti ad Prodonū inſulam iactis anchoris cōſtiterunt, cùm tamen naues onerariæ complures maioresq́; triremes propè omnes biduū ferè, antequam eò conuenirent, conſumpſiſſent. Albanus poſtea Byzantium productus, dum ei rex uitam ſe conceſſurū dixiſſet, ſi Mahumetū Turcarum deum deinceps coleret, negans id unquā ſe facturum, in duas ſectus partes magna conſtantiáq; uoluntate mortem obijt. Petierat ab Aloiſio Galliæ rege iam à primo Baiaſetis apparatu Rhodiorū magiſtratus claſſem, qua ſe tueri poſſet: propterea quòd eam ad inſulam atq; oppidum ſuas eſſe copias, ſuamq́; claſſem Baiaſetē illaturum multorū uocibus & nuncijs afferebatur. Rex ne ſui regni initio parum diligens ad reip. Chriſtianæ partes muniendas atq; tuendas uideretur, claſſem nauium duarum & uiginti in Gallia prouincia coactam ad Rhodios miſerat: ea claßis uti cum claſſe reip. ſe coniungeret, quòd Rhodijs nauium nihil opus eſſet, Senatus ab Rege libentißimo impetrauerat: qui etiā omnes ſuas opes, ſeq́; ipſum per literas perq́; legatos in id bellum reip. obtuliſſet. Itaq; dum Antonius eo loci eſt, nunciatur ei claſſem Gallicā Zacynthi eſſe: qua intellecta re, ipſe tota cum claſſe Zacynthum profectus cum illa ſe cōiunxit: ad quam quidem Rhodij & ipſi naues one-

rarias tres adiunxerant. Claſsis interim Thracia inferius ali quanto ad [illegible] locum, qui [illegible]ſium appellatur, ſe recepe rat. Antonius Galliq; eam aggredi cõmuni conſilio decreue runt. Itaq; cùm omnes, ut uidebantur, alacriter ad eam Za- [illegible] contendiſſent, animaduerſum eſt Turcas claſsẽ ad lit- [illegible] ſic, ut ferè terrã puppibus tangeret, pro [illegible] nauium in mare conuertiſſe. Ea re cognita Antonius naui [illegible]s onerarias ſex minus ad bellũ idoneas, hominibus, tor- mentis, cæterisq; rebus ablatis, ulua ſicca implendas cura- uit, puluere ad comprehendendũ ignem idoneo interiecto, quas incenſas claſsi Thraciæ obijceret. Is dies ea in re conſu mitur. Poſtero die mane ijs cũ nauibus triremes magnæ ſex- decim Antonij iuſſu ubi ſe in hoſtes promouerunt, illi ſtatim claſsis partem cõtra eas miſerunt: quibus uiſis, Venetæ trire mes ſeſe continent: Turcæ progreſsi nauiculas ſex eas, quæ remulco longarum nauium proceſſerant, ab ijs relictas qui attraxerant, capiunt. Veneti ea re cõmoti, in illos ſe conci- tant, atq; uſq; ad claſſem inſecuti, aliquot eorum nauigia de primunt, triremesq; tres & biremem unam cum hominibus capiunt. Biduo autem pòſt, cùm omnino aggredi claſſem Thraciã Antonius Galliq; ſtatuiſſent, atq; ad eam tam pro- ximè acceſsiſſent, ut tormentorũ pilæ in hoſtes mitterentur, neſcio quo fato paululum commorati redierunt: id quod à Gallis damnatũ fuit. Demum eo triduo hoſtibus uela facien tibus, ut ſinum, qui proximus erat, caperent, Antonius claſ- ſem explicuit, eosq; conſecutus cùm aggredi ſuo uento poſ- ſet, eodem iniquo fato, ut tunc quidem creditũ fuit, ſe conti- nuit: aliquot tamẽ naues longas hoſtium audacter progreſ- ſas, quæ paulò ulterius ex Venetis proceſſerant naues, facto in eas impetu, ceperunt. Quòd ſi reliquis eadem uis animo

fuiſſet,

fuiſſet, hoſtes deleri facilè potuiſſent: omnibus enim illis diebus quibus parte aliqua prælium cõmiſſum eſt, cùm plures naues Thracias militibus rebusq; omnibus inſtructas Veneti ceperint, nulla tamen ex eorũ nauibus cum hominibus eſt capta. Quinetiã illud accidit: extrema erat nauis una oneraria Gallorũ eo in reditu, ut ſæpe fit, multò reliquis tardior: itemq; ex Venetis altera: in eas præfectus claßis Thraciæ magnam ſuarũ nauium partem cõuertit, ut plus triremes ac biremes triginta nauem Gallicã circunſiſterẽt, Venetã plus uiginti: quæ tamen duæ cùm acriter diuq; oppugnarentur, præter pilas tormentorũ, quas hoſtes eiaculauerant, ſagittarum ui tanta in eas cõiecta, ut mali, antennæ, plutei, latera earum deniq; ſignorũ modo ſagittis conſtipatis fixa eſſent, complures hoſtium biremes & triremes depreſſerunt, ut reliquæ magno accepto detrimento eas reliquerint. Galli poſt hæc cùm ſibi nulla in re defuiſſe uiderentur, cognoſcerentq; fortunam omnibus noſtrorũ conatibus aduerſari, Antonio relicto abierunt. Hoſtium claßis Naupactũ ſe contulit: eòdemq; antea rex cũ magno exercitu erat profectus. Is cùm oppidũ terra mariq; uno tempore cinxiſſet, nullo à noſtris auxilio allato, oppidani coacti deditionẽ faciunt. Hæc ad urbem allata, ciuiũ animos, qui longè alium rerũ exitũ expectabant, magno dolore affecerunt: cumq; uulgò legati, reliquiq; qui ſeparatim aut nauibus onerarijs imperauerant, aut longis præfuerãt, hominũ ſermonibus carperentur, Antonius ante alios, totius populi, quemadmodũ imperatoribus qui res minus feliciter tentauerint, plerunq; ſolet accidere, maledictis lacerabatur, quòd is tantã, tamq; ſperatam atq; à dijs immortalibus oblatam ac planè traditã augendi imperij facultatẽ, ſuis è manibus dimiſiſſe uideretur, ſi eam

hoſtium claſſem Antonius iuſto prælio ſuperauiſſet, prout eum facere potuiſſe exiſtimabant, omnẽ Peloponneſum Græciæq́; oram Eubœamq́; inſulam ſub reip. imperiũ redigere illum nullo negocio potuiſſe: nunc cum omnia ſecus, quàm ſperauerant, eueniſſe intelligerẽt, ac Lauredani & Armerij interitus memoriæ hereret infixus, omnes magno odio in eum ferebantur, acerbiusq́; accuſabãt. His atq; talibus cauſis Patres moti, legem in Decemuirûm collegio tulerũt, ut Antonio præfectus claßis ſublegeretur, qui ſtatim cõſcenderet: ipſi imperium abrogaretur. & quoniã Thomas Zenus, qui magni animi, magnæq́; uirtutis eſſe uir ab omni planè ciuitate exiſtimabatur, fiſco pecuniam debebat, fiſci aũt debitoribus antiqua lege magiſtratus mandari nullus poterat: uti Thomæ Zeno ea lex fraudi ne eſſet, quo minus ei nauiũ præfectura quælibet attribui per Senatũ poßit, in lege Decemuirûm eſt additũ. Itaq; & Malchioni Triuiſano, qui legatus bello Gallico Cremonã illis diebus per deditionem ceperat, maioribus comitijs claßis eſt imperiũ delatum, & à Senatu præfectura longarũ nauium maiorũ decemſeptẽ Zeno tradita magna cum poteſtate: lectiq́; à Principis collegio earũ nauium præfecti treſdecim ueterũ præfectorũ loco: qui omnes ſtatim profecti ſunt cum militibus triginta quilibet. Latum etiã de ueteribus, ut ob male geſtam remp. ad urbem redirent, cuſtodiæq́; traderentur. datumq́; Triũuiris ex aduocatis reip. negociũ, ut eos in iudicia deducerẽt, quibus à iudicijs, qua meriti eſſent, pœna cõdemnarentur. Idemq́; poſtea de Antonio conſtitutũ. Lectus etiam per Senatum, qui Corcyræ magiſtratus eſſet, Lucas Quirinus cum militibus mille oppidi præſidio. Is & Zenus ſine mora ſunt profecti. pauloq́; pòſt Malchio Cremona à Senatu accerſitus, uexillo

reip.

reip.accepto cõſcendit,cùm ei libras auri ducentas quinquaginta,quib. in claſſem uteretur, Patres *ex ærario dediſſent. Zancanius menſe Quintili in Carnos profectus,ut ab hoſtiũ impetu,quos eò* Patres *uenturos intellexerãt,reip.fines tueretur,ratione hominũ,qui ferre arma poterant, earũ regionum habita, quorũ fuit numerus circiter centũ uiginti millium,Græcis equitibus, & leuis grauioriſq; armaturæ Italis quãplurimis peditibuſq; coactis, munitiſſimo in caſtello apud Sontium flumẽ,quod Gradiſcæ appellatur,paulò ante noſtrã ætatem publicè exædificatum,multos eſt dies commoratus, dum ad eum ex Gallico exercitu auxilia cõueniſſent.* Turcæ *interea equites ſeptem millia magno ac difficili itinere cõfecto per* Iapidũ & Liburnorũ *fines Sontio traiecto,non longè à* Gradiſcis *caſtris poſitis ſe continuerunt,eo conſilio,ut ſi Zancanius caſtello exiret,prœliũ cõmitterẽt.* Eorũ *dux ubi* Zancaniũ *extra munitiones non audere egredi animaduertit, duo millia equitum prædatũ mittit, iubet quoquouerſus incurſiones faciãt,celeriterq; uti redeant,monet.* Equites *planitiem nacti magnã atq; apertam, agreſtes homines inopinantes, quòd ſe ab illis tutos oppoſito reip. exercitu fore credebãt,capiunt,ui eos diripiunt,incendunt, qui ſe defendere parant,interficiunt:in quibus fuerunt agreſtes ducenti, qui* Vicetia *miſſi, ut ad Zancaniũ contenderẽt, in eos ex itinere inciderunt.Ea re à proximis audita,uſq; eò fugere omnibus ex partibus cõtenderunt, ut cùm duorũ fluminum obiectu* Plauis *Siliſq; hoſtes impedirentur, quorum alterũ nullo tempore uado tranſiri poteſt,alterum ita ſæpe augetur, ut magnum etiam detrimentum uicinitatibus inferat,ad urbis tamen æſtuaria pleriq; nullo loco cõmorati peruenerint: neq;* Tauriſanorum *modò, ſed* Patauinorum

etiam magna multitudo timore ſe in oppida receperit. A Fo*roiulienſium magiſtratu aũt Græci equites,Italiq́;,qui ſagit tis utebantur,ex oppido emiſſi trecenti,ut ſi quà poſſent,ho ſtibus nocerent,partem nacti centum eorũ occiderũt. quòd ſi Zancanius cum ſuis, quorũ erat magnus numerus,in ho-ſtes impetũ audacter feciſſet,honeſtiorem res exitum habere potuiſſet: ſed is pedem porta egredi adoriendi hoſtes cauſa nemini omnino homini ex ſuo exercitu permiſit.Turcæ qui excurrerãt,præda facta cum ad ducẽ redire uellent, atq; ad Tillauenti fluminis ripas,quod ea nocte creuerat,perueniſ-ſent,quò latum flumen traijcere facilius poſſent, ſuperioris ætatis quos habebant captiuos, in ripa fluminis ad duo mil lia interfecerunt:reliquos traduxerũt,& præda onuſti unà cum duce,quà uenerant, abierunt. Zancanius imperij ma-le geſti accuſatus,cùm in Senatu à magiſtratibus defendere-tur,iiq́; legem tuliſſent,qua lege Zancanio imperiũ proro-gabatur,Franciſcus Bolanus Quadraginta uirũ rerũ capi-taliũ magiſter legẽ tulit,ut is ad urbem eueſtigiò rediret,car ceriq́; ſe dederet:eamq́; legẽ Senatus frequens damnata alte ra cõprobauit:qua ex re Bolanus magnopere laudatus,pau lò pòſt,quo die ciues ſexaginta ſuffragijs comitialib.deligun tur,qui annũ inSenatu ſint(uſu aũt ſemper fit,ut omnes ciui tatis principes,& natu maiores, ad id muneris deligantur) ipſe nõ unus modò ex eo numero fuit, quod tamen ipſum ei ætati atq; ordini magnũ & inuſitatũ uideri poterat,ſed plu ribus etiã ſuffragijs, q̃ cæteri cõplures, eum magiſtratũ eſt adeptus:quod propè incredibile ante illũ diem fuiſſet, tantã eo tempore imperator legati præfectiq́;,ob ignauiæ opinio nem,ciuitatis in ſe inuidiã excitauerãt:amorem aũt & bene uolentiam cõciliauerat fortitudo.*Nam & Antonius Laure* *danus*

danus Andreæ Lauredani frater, & Aloſius Armerius, Albani frater Armerij, magiſtratũ ſale procurando omnibus ſuffragijs ſunt adepti: quẽ omnino per ſeſe dignitatis et ciuitatis gradũ decennio pòſt uterq; poſſe aſſequi ne ſperauiſſet quidem. Et Iacobo Polano, Vincentij Polani, *eius de quo ſermonem habuimus, patri, magno conſenſu locus datus eſt inter ſexaginta ciues, qui quotannis Senatui adijci ſolent.* Itaq; Zancanius *ad urbem rediens, cuſtodiæq; traditus, à* Senatu *condemnatus eſt, ut* Patauij *annos quatuor exularet.* Neq; *ei profuit, quòd* Antonij *et reliquorũ, qui remp. male geſsiſſe dicebantur, neceſſarij et propinqui ei fauerẽt, ut uel omnino abſolueretur, uel leuiſsimè condemnaretur, quo* Patres *huius exemplo iudicij placabiliores in ſeſe fierent: quæ eos opinio fefellit.* Naupacto Antonius *amiſſo, nauibus longis maioribus et onerarijs compluribus abeundi facultatem conceſsit.* Ea *res moleſtiſsima fuit* Patribus, *qui nuncio de* Naupacti *deditione accepto, per literas* Antonio *mandauerant, ne claſſem diminueret: uiſumq; eſt multis id* Antonium *nõ ſatis bono conſilio feciſſe.* Ipſe *deinde* Cephallenem *inſulam aggreſſus, ubi nihil ſe proficere cognouit,* Corcyrã *reliqua cum claſſe ſe recepit: ibi acceptis de* Senatuſconſulto *imperioq; abrogato literis, claſſe, pecunia, rationibuſq; publicis legatis traditis ad urbẽ redijt: cui præſtò fuit* Dominicus *filius, uir philoſophiæ ſtudijs clarus, è* Cardinalium *inſuper collegio,* Roma *ueniens, ut ſi quid poſſet apud ciuitatẽ, ſua pietate atq; officio ordiniſq; ampliſsimi autoritate, patrem ſubleuaret.* Neq; *multò pòſt tamen maioribus comitijs, cauſa in uinculis dicta, quòd* Senatus *lenitatem* Triumuiri, *qui eum accuſabant, ueriti, rem ad multitudinẽ et iudiciũ totius nobilitatis deduxerãt, exilio in* Illyrici *maris inſulas* Apſo-

rum & Crepſam damnatus exulatũ abijt. Nicolaus Michaë*les unus ex* Triumuiris *magno fauore ciuitatis eius locũ ad ædis* Marciæ *procurationem ſuffectus tenuit.* His rebus ciui*tate domi foriſq; occupata, quoniã* Alexander *à* Senatu *atq; ab* Rege Galliæ *impetrauerat, uti eorum uoluntate aliquot in* Flaminia *oppida, quæ* Romani *iuris eſſent,* Cæſari Borgiæ *eius filio obtinenda cederentur:* Cæſar *ſua cum manu, cumq; ijs, quas ab rege altero cũ duce* Mediolani *acceperat copijs, in* Flaminiã *eſt profectus.* Erat *is antea, ut ſuperioribus libris dictum eſt, in* Cardinalium *collegio: ſed magiſtratu repudiato, uxorẽ in* Gallia *duxerat. ac primùm quidem* Forum Cornelij *et* Forũ Liuij *oppida ipſa, caſtris ad muros poſitis tormentiſq; adductis, acri oppugnatione ad deditionem cõpulit.* Arces *uerò eorum oppidorũ, quòd erant munitiſsimæ, uarios euentus habuerũt: altera enim cõplures dies obſeſſa, cõditionibus acceptis* Cæſari *anni exitu deditur.* Foroliuienſium *arcem autem, in qua erat* Catherina *ipſa, diu ac magnis oppugnatã uiribus, paulò pòſt* Cæſar *muro tormentis deiecto militibus irrumpentibus multa cũ ſuorũ cæde tandem cepit:* Catherina *captiua facta.* Interea, *ut ſuos & eorum fines* Senatus, *quos è* Flaminia *in fidem recepiſſet, ab* Alexandro, *atq; ab* Cæſare *tantũ exercitũ habente, ſi quid aggredi & conari uellent, tueretur, tria militum millia, duo equitum,* Liuiano *duce,* Rauennam *miſit, quos per oppida diſtribueret: ſimul legati duo,* Franciſcus Capellus, Chriſtophorus Maurus, *alter* Ariminũ, *alter* Fauentiã *profecti, qui eis oppidis reip. nomine præeſſent.* Arce Foroliuienſiũ *capta,* Cæſar *cùm* Piſaurũ *uellet* Patribus *permittẽtibus exercitum adducere, propter nouos* Mediolani *motus deſtitit: nam* Patres, *cùm ad urbẽ* Ioannes Princeps Piſaurenſium *de*

Cæſaris

Cæſaris in ſe uoluntate certior factus ueniſſet, oppidumq́; uellet reip.tradere, modò ipſi aliquid in reip.finibus oppiduli aut caſtelli Senatus daret, quo ſe alere & ſuſtinere poſſet, conſulto Senatu reſponderunt, nolle ſe ei præſidio eſſe, qui reip.obeſſe uoluiſſet. Id autē propterea Patres cōmemorauerant,quòd Ludouici legatos ad Turcarum regem contra remp.miſſos, Ioannē hoſpicio accepiſſe, nauibus, rebus omnibus iuuiſſe, regisq́; item ad Ludouicū legatū naue Piſauri egreſſum domi ſuæ habuiſſe,clamq́; ad illū miſiſſe,tum ipſum ſingulis de rebus, quæ in urbe agerentur, literas ad Regē dediſſe,antea cognouerant. Sed Mediolani motus fuerant eiuſmodi. Ludouicus copijs nō maximis in Rhetis cōparatis,eorū factione, quos Galli irritauerant,quiq́; res nouas moliebantur,magnopere adiutus,in fines ſe regni cōtulerat inſequente anno inito. Eius aduentu Triultius duxq́; regius ex duobus alter uehementer permoti atq; perturbati,quòd ciuitatis defectionē timebāt,copias regias,quæ cum Cæſare aberāt,reuocauerūt, atq; ad ſe celeriter reuerti iuſſerunt:itaq;Cæſar multò maiore ſui exercitus parte ablata, de Piſauro expugnando cogitationē in aliud tēpus omiſit, Romamq́; ſe cōtulit.Ludouico ad recuperanda,quæ amiſerat,cū exercitu reuertente,Senatus decreuit,ut milites equitesq́; reip. omnes in agrum Cremonenſem eueſtigiò cōtenderent: ut Heluetiorū militum tria millia celeriter accerſerentur:legatiq́; ad bellū Petrus Marcellus,Chriſtophorus Maurus lecti.Ipſe interea Ludouicus Como per ſuos ſine ui atq; celeriter recepto (Galli enim,qui in eo erāt,ueriti ne ab oppidanis atq; ab hoſtib. intercluderentur, municipio relicto diſceſſerant) Aſcaniū fratrē cum parte copiarū Mediolanū præmiſit:quo appropinquāte,ciues armis captis Triultiū et

Gallos eiecerunt, eiq; portas aperuerunt: biduoq; pòſt ipſe cũ reliquo exercitu adueniens in urbẽ eſt receptus. His intel lectis rebus Decemuiri legem tulerunt, uti ciuis probata uirtute Cremonã mitteretur, qui arci oppidi præeſſet: miſſusq; eſt ipſorum ſuffragio lectus Nicolaus Priolus decemuiralis. Miſsi etiam alij quatuor egregij nominis, qui totidem oppidorum in Cremonæ Abduæq; fluminis finibus arces cuſtodirent. Mediolani Ludouicus paucos cõmoratus dies, dum à ciuibus humili ſubdolaq; oratione pecuniã corrogaret, Ticinum proficiſcitur: neq; ullo in loco magnopere impeditus, Gallos, qui ſe quotidie in ulteriorem regni partem recipiebant, inſequens, poſtremò Nouariam, quã Triultius præſidijs firmauerat, aggreditur: & quòd erat à muralibus tormentis imparatior, crebris aſſultibus premere oppidũ inſtiſtit. Simul ad illum Sequani equites ſexcenti auxilio à Maximiliano miſsi adueniunt: ijs ad ſummouendos hoſtes uſus, et modò per inſidias detrimento accepto, modò fuſis hoſtibus illato, abductis demum à Triultio præſidijs, quòd diffidere oppidanis cœperat, neq; iam commeatus intercluſis ſuppetebat, Nouariã ſe dedentem recipit. Interea exercitus reip. Cremonam Abduæq; ad ripas confeſtim profectus, Laudem Pompeij, quod iam oppidum Ludouici milites introduxerat, miſſo præſidio expulſiſq; militibus, regi retinuit. Placentiam nutantem per ſe atq; labantem confirmauit. Triultius reuerſis ijs, qui cum Cæſare in Flaminiã ierant, Gallis, ſimul ab rege miſsis ad eum equitibus ex Gallia Tranſalpina, atq; ab Heluetijs coacto exercitu, nõ longè ab Nouaria contra Ludouicum caſtra poſuit: itineribusq;, ne cõmeatus Ludouico ſupportari poſſet, propè interceptis, paulò pòſt cõmiſſo prælio illum in oppidũ repulit: poſteroq; die, cùm

ſe

ſe fugæ dare decreuiſſet, omni cũ exercitu oppido egreſſum, ueſte pabulatoria et ſtrigoſo in equo inter milites ſe celantẽ, permittentibus Heluetijs perquiſitum cepit. Ea re cognita, pars regni omnis, quæ defecerat, ad regem ſtatim rediјt. Ludouico capto, Aſcanius principeſq; ciuitatis permulti ex ijs, qui Ludouici rebus fauebant, unà Mediolano aufugerũt Padum flumen uerſus, ut ſe in tutum reciperent: uerùm ab Soncino Benzonio turmæ equitum reip. præfecto, qui id, quod re euenit, opinione exiſtimans futurum, itinera obſeruabat, in Cremonæ finibus intercepti ſunt. Aſcanius etiam Venetias adductus, in comitij turricula publicè obſeruatus eſt: pauloq; pòſt rege illum ab Senatu petente, ſeptũ cuſtodibus in Galliam tranſmiſit, quò antea Ludouicus perductus, cuſtodiæq; traditus, ea in cuſtodia aliquot poſt annos eſt mortuus. Ea æſtate, propterea quòd Gaſpar Seuerinas reliquiq; fratres Roberti liberi bellum contra remp. geſſerant, Senatuſconſulto Citadella oppidum receptũ, & bona corũ fiſco ſunt addicta. Sed Naupacto amiſſo, ut docuimus, Aloiſium Mancentium in Decemuirûm collegio ſcribam, Senatus Byzantium ad regem miſit queſtum, quòd nulla laceſſitus iniuria, pacem, quã paulò antè cũ Zancanio legato firmauerat, bello terra mariq; illato uiolauiſſet: poſtulatumq; ut mercatores Venetos, qui nihil deliquiſſent, quorũ etiam aduentu eius portoria facta eſſent meliora, quos belli initio in uincula coniecerat, liberaret: Naupactum iniuſto bello captum reip. reſtitueret: demum, ſi id nollet, pacem renouaret. Id autem ea de cauſa ſibi tentandũ Senatus decreuerat, quòd ab nonnullis, qui plurimùm apud regem poterant, ſpes ei proponebatur, fore, ut ſi legatum mitteret, pax inter ipſos cõciliaretur: tum quòd grauiſſimum ciuitati fore intelligebat, ſi

claſſis eo etiam anno eſſet comparanda, contritis per tot bella non urbanis modò opibus, ſed etiã prouincialibus, reip. inſuper nihil proſperè contra illũ moliente. Nam cùm Naupacto ab hoſtibus expugnato Cephallenem inſulam capere primò Antonius, ut antea dictum eſt, deinde Zenus, poſtremò etiam Malchio claſſe adducta diuturna oppugnatione tentauiſſent, labor tamen omnis omnium irritus & inanis fuit. Manentius anni initio profectus Byzantiũ ubi peruenit, nihil eorum, quorum cauſa miſſus fuerat, impetrare potuit: rex enim ita reſpondit, pacẽ Veneti ſi uelint, Methonem, Coronem, Naupliam, quæ haberent in Peloponeſo oppida, ſibi tradant, auriq; libras centum ſtipendij nomine ſingulis annis dependant: alia ſe cõditione pacem cum rep. nõ facturũ: itaq; infecta re diſceßit. Sed Manentio ab urbe profecto, quòd nuntij afferebãtur in Epiri finibus magnũ Turcarum equitum numerum cogi, Senatus ueritus eam manũ ſuperioris anni præda impunitateq; allectam, in Carnos fineſq; reip. eſſe uenturã, Petrum Orium, Angelum Barotiũ legatos creauit, qui unà cum Foroiulienſium magiſtratu earumq; rerum peritis regiones inuiſerent, &, quibus in locis atq; itineribus operæprecium eſſet, munitiones inſtituendas curarent, quibus hoſtes repelli poſſent: Liuianumq; cum equitibus, quibus præerat, & Gurlinum Rauennatem, qui priores ordines gerebat, cum militibus duobus millibus legatis dedit. Petrus etiam Marcellus, alter ex duobus in Gallico exercitu legatis, iuſſus cum copijs in Carnos proficiſci. Turcæ tamen, propterea quòd Rex eorum ducem Byzantium euocauerat, ſe in Carnos non intulerunt. Aeſtate antẽ media, quòd eadẽ rurſus fama crebrioribus nuncijs percrebuerat, parari hoſtium exercitũ, qui ſit in fines Reipublicæ impe-

impetum facturus, Nicolaus Vrſinus cum magna copiarum parte, cumq́; Ioanne Baptiſta Caratio militum omnium Rei publicæ præfecto, Senatu iubente in Carnos eſt profectus, omneſq́; eius regionis incolæ ſe & ſua in oppida & caſtella contulerunt. Hoſtes, uel quòd loca communita ſcirent eſſe, uel quòd ijs in bellum Peloponeſiacũ, de quo dicturi ſumus, uti rex uoluerit, ab incurſionibus in eam reip. partem ſe cõtinuerunt. Manentius tantùm ad urbem redierat, cùm Patres Corcyræ inſulæ ueriti, propterea quòd ea in poteſtatẽ hoſtium redacta, quæ oppidum munitũ & portus egregios haberet, omnis Adriani maris nauigatio, & in Ionium reliquaq́; maria exitus magnopere impediebantur: Decemuirûm lege Angelum Quirinũ, Aloiſium Decanalem cum militibus centum eò miſerunt, qui duabus oppidi arcibus præeſſent: quæ quidẽ arces quòd promontoriolis item duobus oppido cõiunctis ſunt impoſitæ, ſpatiumq́; perangustũ habent, multorum propugnatorum non indigent. Nuncij deinde Aprili menſe uenerunt, claſſem Thraciam, quæ Naupacti ea hyeme fuiſſet, magno ſtudio eſſe refectam, aliamq́; in ſinu Ambracio inſtitutam claſſem deduci, ut ſe cum illa coniungeret: ipſum regem maximo cum exercitu breui in Peloponeſum uenturum, ut quæ oppida in pacis conditionibus à Manentio petierat, bello perſequatur. Iis rebus cognitis Senatus decreuit, uti naues longæ decẽ ex ijs quæ ad mercaturã inſtituuntur, onerariæq́; magnæ quatuor armarentur: decẽq́; ijs qui imperaret, Iacobus Venerius datus: ſingulis autẽ nauibus ſuus præfectus cuiq́;: auctaq́; ijs ſtipendia, quo libentius proficiſcerentur: miſſuſq́; ad ſupplendã claſſem remigũ opportunus numerus, quẽ ex continenti Senatus cõduxerat. Iuſsi etiã præfecti militum uiginti bona cum

manu, cumq́; iis rebus quæ idoneæ ad munitiones faciendas eſſent, Methonem proficiſci: pecunia inſuper in claſsis ſtipendium miſſa. Senatus etiam conſultum factum, ut naues longæ minores non paucæ prioribus adderentur: biremesq́; complures confeſtim armarentur, claſsiq́; ſubmitterentur. Malchio & ipſe, qui Corcyram uenerat, nauibus aliquot relictis ad Cephallenæ inſulæ non tam quidem oppugnationem, quàm ut in ſtatione ibi eſſent, ne præſidiū hoſtibus ſubmitti poſſet, recentioribus de claſſe Thracia, regioq́; exercitu nuncijs certior factus, uti è Creta milites & commeatus & tormenta Naupliam mitterentur, curam & diligentiam adhibuit. & quòd Naupliam primùm omnium uenturū regem multi exiſtimabāt, pars ab illo præfectorum militū eſt eò tranſmiſſa: commeatum etiam omnis generis Methonem miſit. Ipſi etiam oppidani, qui frumenta in agris pabulaq́; omnia circum oppidum corruperant, ædificia combuſſerant, ne hoſtibus opportuna fierent, munitionem in portu magni operis effecerunt, aggeremq́; in mari excitauerunt, quo ab aggere naues hoſtium arcerentur, ne ad muros propius accederent: aditumq́; uni tantum naui reliquerūt, quo ſe tueri facilius poſſent, quàm ſi cum multis uno tempore nauibus eis eſſet propugnandum. Malchio deinde Zacynthum profectus claſſem eò conuenire iuſsit, nauium longarum & onerariarū circiter ſeptuaginta: in quibus erant naues longæ magnæ ſexdecim. Turcæ interea ſuam claſſem duobus locis comparatam, apud inſulam Leucadiam coëgerant magna reip. populorum querela, quòd Malchio quiq́; præerant legati, ne id per hoſtes fieri poſſet, minus prohibuiſſent: partē eius claſsis utramlibet ſeparatā ab altera parte atq́; ſemotam, ſuperari ac deleri nō maximo negocio potuiſſe:

tuiſſe: nunc eam coniunctā atq; plenam nihil non auſurā, ad exitumq́; perducturam. Adiungebatur ad eas querelas etiā hoc, quòd Malchio laborare aduerſa ualetudine cœperat. Sed rex, coacta claſſe nauiū omnis generis plus ducentarū uiginti, cum exercitu in Naupliæ fines eſt ingreſſus, miſſa equitum parte, qui ad oppidum accederent. Cum ijs oppidani equites cōgreßi mille quingenti, prælium ſecundißimum fecerunt: itaq; Nauplia relicta rex Methonem uenit. Præmißi autem ab eo Turcæ Pylon oppugnare ſunt aggreßi, quod quidē abeſt Methone millia paſſuum decē, loco edito impoſitum, portu adiecto. Ii, quòd eo ipſo tempore Cōtarenus legatus cum nauibus longis aliquot adueniens, auxiliū propugnatoribus attulerat, repulſi, ſpe caſtelli capiendi amiſſa, abeuntes cum reliquo ſe exercitu cōiunxerunt. Inter hæc Malchio apud Cephallenem moritur: pauloq́; pòſt legatorum & præfectorū omniū ſuffragio Hieronymus Contarenus legatus Malchioni pro imperatore ſufficitur, quoad Patres, quē præeſſe uelint, imperent. Rex Methonē omni cum exercitu acerrimè oppugnans, magnam prooppidi murorum partem tormentis deiecerat. Milites, qui priores ordines gerebāt, à Senatu mißi, principesq́; municipij ueriti nō poſſe ſe eam partem tueri, rebus omnibus & materia, quæ in eo erat ablata, atq; in oppidum abducta, prooppidū reliquerunt. Hoſtes ingreßi maiore iam ſpe murum oppidi deijcere labore nō intermiſſo inſtiterunt. Dum hæc ad oppidum geruntur, Cōtarenus omni cum claſſe Zacyntho proficiſcitur, ut ſi quà poſſet, aut afferret oppidanis auxiliū, aut claßi hoſtium noceret: cuius claßis naues onerariæ Sphagiā inſulā circumuehebātur: reliquæ naues è Pyli portu ſe promouebant. quas ubi Veneti è longinquo uiderunt, eas aggre

di magno animo decreuerunt: itaq; tribus effectis ex omni claſſe cornibus, in hoſtes cõtenderunt, quorum in uno naues erant longæ, minores, uniuerſæ: in altero maiores continebantur: tertiũ cornu naues onerariæ conficiebant. atq; hoc aperto mari, illud littori propius erat. Naues triremes magnæ mediũ, ſatis idoneo inter utraſq; ſpatio relicto, claßis locũ obtinebãt. Hoſtes ubi contra ſe ueniri animaduertunt, naues longas circiter centum in Venetos cõuerterunt. Venerius medio è cornu, cui præerat, ſigno pugnæ dato, omniũ primus impetum in hoſtes facit, triremémq; cõtra ſe uenientem unã ex prioribus aggreditur: ex eáq; trireme magnus hoſtium numerus tormentis eſt interfectus: ex reliquis triremibus magnis ſex & ipſæ cladem nõ paruã claßi Thraciæ intulerunt, cõpluresq; triremes depreſſerunt, ex minoribus uiginti præliũ cõmiſerunt: eóq; res eſt deducta, ut Turcæ, quemadmodum poſtea cognitũ eſt, littori naues impingere, fugamq; capere cogitarent. reliquæ triremes congredi non ſunt auſæ. Obfuit aũt plurimũ etiã fortuna ipſa, quæ multũ in bellis poteſt, quòd naues onerariæ tranquillitate magna oborta ſe mouere nõ potuerunt. Turcæ utrunq; conſpicati, & naues onerarias uento ſilente detineri, & longarum magnam partẽ à pugna conſerenda deterreri, animum ſumpſerunt, prælióq; redintegrato atq; ad noctẽ perducto cùm horas tres cõtinenter pugnauiſſent, ex Venetis triremibus maioribus una depreſſa interijt, altera interfectis quãplurimis eſt capta, cùm omnibus abeuntibus tamen ſola totã noctem impetum hoſtiũ ſuſtinuiſſet. Contarenus proimperator, naui ſua perforata, atq; aqua eam degrauante, in aliã ſe contulit, Zacynthumq;, ut et illam & reliquas aliquid ex cõcurſu paſſas incõmodi reficeret, eſt profectus. Interea cùm de Malchionis

chionis

chionis aduerſa ualetudine Senatui eſſet nunciatũ, Patres e-
ueſtigiò, ut ei claſsi imperator ſublegeretur, decreuerũt: qui
ſi eum ſaluum offendiſſet, reip. nomine hortaretur, ut ad ur
bem rediret: idq́; eo deliberatius fecerunt, quòd de Malchio
ne quotidie, quæ nõ magnopere uellent, audiebãt. Itaq; ma
ioribus comitijs Benedictus Piſaurus magna cũ poteſtate le
ctus, pecunia in ſtipendium largiter ei curata, die ab ea die
tertia conſcendit. Contarenus refectis nauibus auxilium &
cõmeatum Methonẽ mittere cùm decreuiſſet, ueritus ne op
pidani omni ſubſidio deſperato ſeſe hoſtibus dederẽt, naues
longas quinq; omni ex claſſe delegit, atq; in ijs quæ oppor-
tuna eſſent, impoſuit: antè tamen optimũ eſſe ratus oppida-
nos ea de re certiores facere, ut ſe ad frumentum atq; arma
reliquasq́; res celeriter ex nauibus extrahendas compara-
rent, hominẽ fortem atq; audacem cymba ei tradita cum re-
migibus decem eò miſit: is per mediam hoſtium claſſem om-
nibus inſpectantibus, quòd erat meridiei ferè tempus, celeri
tate adhibita peruolans, mandata Cõtareni oppidanis per-
tulit: poſteroq́; die, qui dies erat ante diem quintum Iduum
ſextilis, Contarenus nactus idoneam tempeſtatem Methonẽ
uerſus uela omnibus cum triremibus facit. Hoſtes claſſe uiſa,
id quod erat rati, ad oppidi ſe portum oppoſuerunt. Cõtare
nus præfectos cohortatus, ut magno animo ad oppidũ con-
tenderent, remq́; ſuorum ciuium opis & uirtutis egentem
ſubleuarent, eos ab ſe dimiſit. Ex ijs quatuor triremes inter
hoſtium naues elapſæ, ſe ad oppidũ magna difficultate con-
tulerũt. una quòd erat tardior, multis hoſtium nauibus iter
impedientibus, cùm reliquarum celeritatem ſe imitari poſſe
diffideret, ad Contarenum redijt. Oppidani nauibus auxi-
liarijs conſpectis, ut ea quæ afferebantur, celeriter in oppi-

N 2

dum aſportaret, læti ad portum conuolauerũt: tantáq; fuit eius rei cura, ut ij etiã qui muros alia ex oppidi parte cõtra hoſtium exercitum ſeruabant, cum feſtinari ab alijs uiderẽt, eôdem & ipſi accurrerent, ſtationesq; relinquerent, ſic, ut murus defenſoribus ſpoliaretur. Id ubi hoſtes ab exercitu cõſpexerũt, occaſione rei bene gerendæ nõ omiſſa, per ruinas murorũ, quas tormenta fecerant, ſcalis poſitis nixi, paucis defendentibus interfectis, ſe in oppidum intulerũt. Oppidani præfectiq; & milites præſidio & cõmeatu iam è nauibus adducto ea de re certiores facti, hoſtibus medio in oppido occurrerunt, atq; ibi prælio acerrimè cõmiſſo cùm diu fortiterq; pugnauiſſent, ac magnum eorum numerũ occidiſſent, demũ creſcente hoſtium multitudine, plenis iam omnibus et obſeßis uijs, circunſepti undiq; ac preßi, propè omnes interfecti ſunt unà cum præfectis nauiũ, qui tunc uenerant, duobus, remigibusq; permultis. Ex municipibus ij qui ſuperfuerant, omni ex parte oppidum incenderunt, ſuaq; omnia & ſuos cõburere uoluerunt: ita oppidũ ardens ac ſemicombuſtum capitur, cùm quidem Veneti multã in noctem ſe defendiſſent. Eo capto Rex Pylon ducẽ ſuum miſit: is ut fidem oppidanis faceret Methonem in regis poteſtatẽ ueniſſe, magiſtratũ reip. qui Methone erat in uinculis adductũ eis oſtendit, cum ciuibus Venetis nõnullis: quibus uiſis, ea cõditione, ut neq; libertatẽ neq; quicquã ex rebus ſuis amitterent, oppidum regi tradiderunt. At claßis Veneta cùm Zacynthum reuerteretur, magna coorta tempeſtate curſum non tenuit: itaq; nauibus omnibus diſiectis, nonnullæ longinquas inſulas, Cretamq; uſq; delatæ, uel amißis gubernaculis uel malo infracto, uel diſſutis contignationibus iactura facta, ægreq; ſe in tutum receperunt: triremis una impacta littori ſaluis homini-

hominibus interijt. Coronem poſt hæc cum magna exercitus parte unus ex ducibus ab rege miſſus oppidanis propopoſuit, ſi ſe, antequã oppidũ obſidione cingeretur, regi dederent, fore ut bonis cõditionibus uti poſſent: ſin uim expectarent, omnes ad unũ interituros. quibus intellectis rebus Co*ronæi caſu* Methonenſiũ *perterriti, ſpretis præfectorũ imperijs, qui ſe ad propugnationẽ comparauerant, æquiſſimis conditionibus ducẽ intromiſerunt.* Rex *deinde* Naupliam *eadem qua* Coronẽ *celeritate ſuo ſe imperio adiecturũ exiſtimans, exercitus partẽ in* Naupliorũ *fines induxit: miſſoq́; ad oppidum cum ſuis equitibus* Paulo Contareno *ciue* Veneto *egregia uirtute,* Bernardi Contareni, *cius qui bello* Neapolitano Epirotarũ *equitũ præfectus mortem obierat, fratre, qui* Corone *uxorẽ duxerat, illisq́; in regionbus erat notiſſimus, quemq́; rex, ut ad id uteretur,* Corone *in deditionẽ recepta habere ſecum uoluerat, iuſſit illum oppidanis ſuadere ut ſe regi dederent. Is medio in ſermone, quẽ cum* Nauplijs, *ad urbis muros atq; portã uocatis, ingreſſus fuerat, equo incitato equitibus imprudentibus ſe ſubripuit, atq; in oppidum, uallo ſaltu equi ſuperato, eſt receptus.* Oppidani *primò cùm* Pauli *hortatu ac ſtudio, tum per ſeſe planè paratiſſimi, magno animo impetũ hoſtium ſuſtinuerunt: egreſſiq́; præterea per occaſiones prælia nonnulla ſecundiora fecerunt: poſtea uerò quàm rex cum reliquo exercitu eò uenit, portas clauſerunt, & munierũt: itaq; incluſi magna ſe uirtute atq; conſtantia tuebantur.* Interim *ex claſſe* Thracia, *quã rex* Naupacto, *ut terrorẽ hoſtibus incuteret,* Naupliã *ueterem cõuenire uniuerſam uoluerat, naues triginta* Aeginam *ad inſulã miſſæ oppidũ capiunt: relictisq́; regio nomine qui præeſſent,* Naupliam *reuertuntur.* Hæc *dum ſic adminiſtra*

rentur, Benedictus Piſaurus Corcyram, *deinde* Zacynthum *profectus, dies ibi aliquot, antequā claſsis, quæ propter tem peſtatē aberrauerat, eò coueniret, ſe continuit.* Coacta *claſſe nauium longarum maiorū duodeuiginti, minorum uiginti-que, onerariarum plus uiginti, quā quidem paucorum dierū ſpatio magna cum diligentia, tum uerò etiā ſeueritate adhibita, remigibus, militibus, rebusq; omnibus ornatiorē melioremq; reddiderat, ad hoſtium claſſem inſequendā ſeſe promouet, eo animo, ut ſi aſſequi poſſet, prælium cōmitteret. Sed Rex de illius ad Zacynthū aduentu certior factus, ſuæ claſsis præfectis, ut domū redirent, Byzantiumq; ſe reciperent, imperauit: poſteroq; die ipſe, qui quidem non magnopere ſuis iam copijs cōfidebat, propterea quòd neq; par uam, neq; ſanè ſpernendam militū equitumq; partem eorū, qui Methonem obſediſſent, eo in bello expugnationeq; amiſerat, omni cū exercitu abijt. Eodem tempore Piſaurus Naupliam ſpeculatorijs præmiſsis nauibus claſſem Thraciā & exercitū abijſſe certior factus, Aeginā cōtendit, expoſitisq; militibus, Turcas, qui præerāt, interfecit, eorū duce capto: atq; inſulam reip. reſtituit. Mitylenen deinde triremibus leuioribus accelerans, quò appulſos hoſtes intellexerat, ferro atq; igni omnia demetens, prædam, & quidem opulentam, quā abegerat, remigibus & militibus cōceſsit: poſteroq; die Tenedum diripuit, incendit, claſsisq; hoſtiū fugientis atq; in Euripi anguſtias iam ingreſſæ reliquias aſſecutus, naues cōplures extremo in agmine cum hominibus cepit: fixisq; utroq; in littore nō unis crucibus, captos Europæ atq; Aſiæ ſpectaculo reſte ſuſpendit, agros & uicos depopulatus, ut qui oras incolerent magnopere perterrerentur. Samothraciam ad inſulam poſt hæc eadem celeritate adueniens, cùm* intelle-

intellexiſſet oppidanos ægerrimè Turcarũ imperiũ perpeti, Aloiſio Decanali triremis præfecto ad oppidũ miſſo,eos libentiſſimos in deditionẽ recepit:petentibusq; ciuẽ Venetũ qui præeſſet, pollicitus eſt ſe miſſurũ. Illi partem decimam ſuorũ fructuum quotannis ei ſe daturos receperunt.Deinde Caryſto direpta, ad naues longas maiores onerariasq; rediens,Naupliam ſe contulit,municipibusq; & militibus collaudatis,ſtipendio,quos oportuit, recreauit,& ſua liberalitate ſubleuauit.Iis cõfectis rebus diſcedens, dum Corones littora præteruehitur, de Carolo Contareno,qui magiſtratus reip.Pylo præfuerat, oppidũq; ſitu & natura cõmunitum, hoſtibus nulla coactus ui obſidioneq; tradiderat, in ſuæ nauis prora ſuppliciũ ſumpſit. Ibi cognoſcit Hiſpaniæ regum claſſem reip.auxilio miſſam Zacynthum ueniſſe:ij enim Reges Aloiſij Galliæ regis prædicatione permoti, qui regnum Neapolitanum bello aggredi ſtatuiſſet, tum claſſe ab rege Thracio cõparata,ne inſulam Siciliã ſine præſidio relinquerent,claſſem & ipſi cõfecerunt,illoq; miſerunt,Cõſaluo Ferdinando præfecto, qui bello Neapolitano dux eorũ fuerat. Eam claſſem ut reges auxilio reip. uellẽt eſſe, poſteaquã ſuis iam finibus nihil timerẽt, Senatus ab ijs impetrauerat,Alexandro adiuuante.Ea erat nauiũ plus quinquaginta: quib. in nauibus milites impoſuerant numero ad ſeptẽ millia.Cognito Conſalui aduentu Piſaurus Zacynthũ ad illum uenit: quẽ quidem reip. magnopere prodeſſe cupientẽ cùm reperiſſet,rebus belli rationibusq; omnibus unà cũ illo cõmunicatis,ex ipſius et reliquorũ Hiſpanarũ nauium præfectorũ, quos Conſaluus in concilium adhibuerat, & legatorũ ſententia ſtatuit ad Methonẽ recuperandã unà proficiſci. Eam ad profectionem atq; bellum quòd res multæ materiæ indi-

gebat cùm ad caſtella, quæ parare inſtituerant, excitanda, tum ad nauiū ſcaphas contegendas, quibus in primis uti decreuerant, dato omnibus qui aderant iureiurando, ne quis quid enunciaret, cōcilio dimiſſo Cephallenē ad inſulā, quæ ſyluis admodū abundabat, uterq; ſuā claſſem adduxit. Illis propè dieb. cùm ex Ioannis Criſpi, de quo dictū eſt, qui Naxum inſulā obtinebat, liberis, is qui natu erat maior, Matthæi Lauredani filiam in matrimoniū duxiſſet, Senatui placuit, ut magiſtratus reip. amplius eò nō mitteretur, Naxijq; Ioannis filio iam adulto reſtituerētur, dum is paterni regni formā ne uellet imitari, Senatusq; liberalitate ad iuſtitiā & temperantiā uteretur. Interim aūt dum ad Cephallenē materia cæditur, & turres reliquaq;, quæ ſanè plurima eius belli adminiſtratio requirebat, per fabros cōficiuntur, ne reliqui milites tempus temerè cōtererent, cōmuni conſilio ſtatuerunt Cephallenes oppidum aggredi, turpe futurū exiſtimantes, ſi ab inſula re non tentata diſceßiſſent: poſſe Turcas gloriari, duabus claßibus tam paratis atq; tantis, animū ad id capiendū defuiſſe. Iis cōſtitutis rebus nauis una oneraria trium millium amphorarū Genuæ ab Aloiſio rege Galliæ auxilio reip. cōparata Cephallenem appellitur, ut Piſauro præſtò eſſet. ad eius nauis præfectum, qui erat infirma ualetudine, Piſaurus legatos miſit ſalutatum, actumq; regi gratias, quòd in remp. liberalis tam opportuno tēpore fuiſſet. Præfectus expectare ſeſe nauem alteram dixit, quæ item Genuæ inſtructa ſecum unà ſoluiſſet, tempeſtateq; acta curſum non tenuiſſet: earum nauium, & militum mille quingentorum, qui in illis erant, trium menſium ſtipendia regem ſubminiſtrauiſſe: ea ſtipendia deſinere ad diem duodecimum Calendarum Decembris. Is autem dies, quo die illa dicebantur,

tur,

tur, erat ante diem ſextum Iduum Nouembrium. eis ſi nauibus poſt eum diem uti uellent, ipſos ſtipendia præſtare oportere. Ad ea Piſaurus reſpondi iuſſit, ſe niſi de Senatus autoritate nihil acturum, literaſq́; de eo ad Senatū daturum. Præfectus ubi ei rei moram eſſe interpoſitam uidit, nactus idoneam tempeſtatem uela fecit, atque abijt. de naui altera poſt illa nihil eſt auditum. Piſaurus interea Conſaluuſq́; tormentis muralibus eductis, oppidi muros uerberare cōplures dies inſtiterunt: nam quòd erat loco editiore, monti etiā pluribus à partibus prærupto oppidum impoſitum, ea res magna cum difficultate adminiſtrabatur. deinde ſuo cuiq; legatorum et præfectorum nauium attributo munere, ut quā quiſq; oppidi partē ſigno dato aggrederetur, irrumpereq́; conaretur, antea cognoſceret, ſtatuerunt experiri quantum in hoſtibus ad propugnationē animi uirtutiſq; ineſſet. Erāt autem, quemadmodū à profugis intellectū eſt, milites oppidi præſidio trecenti. Die oppugnationis dicta eiuſmodi tempeſtates fuerunt, ut res differri oportuerit: demū pluuijs remittentibus, pilis ferreis frequentioribus eiaculatis, omnes ſe ad muros cōtulerunt: cōſcendereq́; ſcalis poſitis aggreßi, hoſtibus ſaxis, ſagittis, omni mißilium telorū genere acerrimè ſe defendentibus, oppidum capere non potuerunt: itaq; nōnullis interfectis, uulneratis cōpluribus, ſe in caſtra receperūt: quorū ex numero fuere Hiſpani præfecti aliquot, Venetiq́; ciues ſex, & Gurlinus uir egregia exploratáq; uirtute, quē Piſaurus Nauplia obſeſſa plurimùm oppidanis profuiſſe, & præclara multa oppido tuendo inſtituiſſe effeciſſeq́; cognouerat, & ſecū abductū militibus ſuis omnib. tum præfecerat: atq; is magno noſtrorū omniū, et Cōſalui dolore, qui ei largiter iam tribuebat, paucis pòſt diebus eſt mor-

*tuus.*Eo *accepto detrimento, duces uallum excitari uſq; eò, ut munitionem, quam hoſtes intra oppidum deiecto* muro *fecerant, ſuperaret, ſuis militibus mandauerant.* Dum hæc *ad* Cephallenē *geruntur,* Pylos *per inſidias ad remp.* rediȷt. Erat *in* Piſauri *trireme miles ſignifer* Demetrius *quidam* Methonenſis: *is amicū* Epirotā *item militē in* Pyli *præſidio cū haberet, ad eum bis terue amicitiæ nomine ubi uenit, hominē ſpe* pollicitationibusq; *impulit, ſibi ut ſocius magni facinoris uellet eſſe.* Re *cōſtituta ad* Piſaurū *reuertitur.* Piſaurus *ei milites quinquaginta ex omni claſſe deligendi poteſtatem facit: eos ei milites attribuit.* Ille *cū ijs trireme impoſitus* Pylon *noctu proficiſcitur: expoſitusq; clàm in* Epirotæ *domum oppidi muro uicinā ſe atq; milites occuluit, quoad die inluceſcente portæ oppidi aperirentur: apertis portis* Demetrius *cum ſuis in oppidum irrumpit, &* Turcas, *qui oppidi erāt præſidio, imparatos obtruncat circiter quinquaginta, paucis elapſis, qui ſe muro deiecerūt.* Ita *oppidū recipitur.* Ad *id* Piſaurus *triremes duas cū militibus, &* Hieronymo Piſano *legato, qui præeſſet, oppidumq; cōmuniret,* Venetoq; *ciue* Syluestro Trono, *quē is magiſtratū ibi relinqueret, ſtatim miſit: nam quòd erat portu egregio, reip. fore uſui ad claſſes recipiendas & tuendas mirū in modum exiſtimabatur.* Eo *capto equites centū quinquaginta cū uxoribus & liberis* Corone *ſe* Pylon *eueſtigiò contulerūt, oppidumq; munierūt.* Sed *iam uallo ad* Cephallenē *excitato, uti de ſuperiore loco noſtri in oppidum introſpicerēt, duces oppugnare, quibus à partibus poterāt, uno tēpore ſunt adorti, eo uterq; animo, eaq; cura, ut utrius plures eſſēt eo in bello partes, nō facilè dignoſceres,* Cōſaluusq; *ciuis eſſe* Venetus *& ipſe uideretur: neq; eius quidē milites ullo īn munere à noſtris*

ſe

ſe militibus reliqui ſuſtinebant, homines duri, parcoq; uictu aſſueti, & cùm audaci in primis uirtute, tum maximè habiles qui oppidorũ oppugnatiouibus adhiberentur. Ea in aggreßione Marcus Orius nauium onerariarũ præfectus, unà cum Hiſpano homine impigro, quem ei Conſaluus muneris ſocium dederat, militesq; aliquot ſe in muro atq; munitionibus primi omnium illatis ſignis oſtenderunt. Ea re hoſtes perterriti, cedere, ſeq; recipere in arcẽ oppidi cùm uellent, irrũpentibus omni ex parte reliquis, cæſi captiq; ſunt, præter paucos, qui ſe primo impetu in arcem intulerunt, qui tamen paulò pòſt ſe Cõſaluo dediderũt, cùm Venetorũ iram, quos et ipſi ſæpius eluſiſſent, & rex eorum maximis incommodis affeciſſet, non iniuria pertimeſcerent. Cephallene in reip. ditionem anni exitu redacta, oppido Aloiſius Salomonius, arci Ioannes Venerius, toti inſulæ Franciſcus Leo à Piſauro ſunt præfecti dati in annos duos. Arx etiam ut multò cõmunitior fieret, inſtitutũ. Miſſaq; Pylon nauis oneraria magna, qua in naui Coronæi, qui cũ familijs eò uenerãt, Cephallenẽ aduehcrentur: nam quòd eam inſulam propter bonitatem agrorum maximè eſſe feracẽ intelligebãt, et illi, qui liberè Pylo exire atq; agros colere hoſtibus Methonem obtinentibus nõ poterãt, et multi præterea homines Turcas perosi, eò ad incolendũ è continenti cõmigrauerunt. quam quidem ad rem portus perampli perq; optimi facultas, quo nullus eſt eo toto mari ferè præſtantior, magnum adiumentum afferebat. Itaq; paruo tẽporis ſpatio à magna eſt aduenarũ multitudine coli cœpta, cùm per bienniũ à claßibus reip. uexata, cultoribus infrequentior fuiſſet. Illis diebus triremes duæ Naupliã à Piſauro miſſæ, dum redeunt, biremes Thracias quatuor expugnauerũt, birememq; unã Venetã, quam

illi ad Aeginã inſulam receperãt, recuperauerũt. Cõſaluus, qui ſuam claſſem in aqua menſes complures habuiſſet, magnamq; nauium partem inutilem ad nauigandũ breui futuram uideret, Methones autem recuperandæ negotiũ Piſaurus in aliud tẽpus diſtuliſſet, quòd Turcæ, Pylo amiſſo, eam militibus apprimè cõmunierant, diligentiusq; tuebantur: ſe reuerſurum Vere ineunte pollicitus, ad claſſem reficiendam primis anni diebus in Siciliam redijt. Antè autẽ quàm proficiſceretur, uini Cretici amphoræ quingentæ, caſei libræ ſexaginta millia ei dono à Piſauro datæ. alia etiã ab urbe munera precioſiora à Senatu mitti nunciatũ, quæ ille Senatui gratias agens ſe nõ cupere præ ſe tulit: ſuorũ enim regũ in remp. beneuolentiæ cauſa ueniſſe, quibus ſatis omnibus pro muneribus eſſet, par atq; mutua Senatus in illos uoluntas et beneuolentia. Senatus tamẽ poſteaquã de Conſalui abitu eſt ei nunciatum, legem tulit, uti Conſaluo ciuitas cum iure comitiorum daretur, ciuisq; Venetus cum libris argenti fabre facti ducentis ſexaginta ſex in Siciliam ad illum mitteretur, qui eum de rep. optimè meritum diceret. lectusq; Gabriel Maurus, unus ex magiſtratibus qui res maritimas in Senatu procurãt, paulò pòſt eſt profectus. Piſaurus cùm ſciret in ſinu Ambracio naues longas cõplures, quas hoſtes fabricari curauiſſent, eſſe iam deductas, nauibus longis aliquot, onerariaq; una Cephallenæ præſidio relictis, decimo Calendas Februarias ſua cũ claſſe triremium leuiorũ quatuordecim, grauiorũ octo, nauium onerariarũ quatuor (reliquas enim miſſas fecerat) ad inſulã Leucadiã eſt profectus. Eius in inſulæ portu, in quo nihil offendi poterat, ex omni triremiũ numero leuioribus lectis octo, atq; in illas ex reliquis nauibus, quos uiſum eſt, remigibus & militibus impoſitis, cũ ijs ad ſinum

num

*num Ambracium prouehitur,reliquis nauibus in portu re-
lictis.Is habet ſinus aditum perãguſtũ,quà naues cõmeant,
ut lapide manu iacto ferè traijciatur: reliqua latitudo uadis
breuioribus impedita,nauigia triremesq; nõ recipit.In eius
ore ſinus, turris eſt communita ad arcendos, ſi qui ingre-
di ui experiantur. Piſaurus citatis remigibus dum turrim
præteruehitur, iactu ab ea tormentorũ tribus aut quatuor
militibus interfectis, ad triremes Thracias numero unde-
cim, rebus iam omnibus armamentisq; inſtructas proceßit.
Portus eſt in ſinu Ambracio,in quem flumen,quod nunc ap
pellatur Preueſa,influit: eo in portu naualia ad tuendum lo
cum idoneo ſunt caſtello proxima: aditus uerò ad portũ e-
iuſmodi,ut ſingulæ tantũ triremes ingredi poßint.ijs in na-
ualibus fabricatæ naues Thraciæ tum in portu ſtationẽ ha-
bebãt.Eò ingreſſus Piſaurus,expoſitisq; militibus,hoſtes ca
ſtello egreſſos, quiq; naues adſeruabãt, acerrimè cũ ijs con-
greſſos fudit, incenſisq; ædificijs,præda etiã rerũ ad arman
das naues comparatarũ ingenti facta,triremes hoſtiũ nouas
omnes remulco è portu abduxit:duas ueteres, quæ ſemiple-
næ aqua ad litus erãt deligatæ,incendit,cùm ijs in reb.admi
niſtrãdis quadraginta ex ſuis præda cupidius allectos,teme
req; procurrentes amiſiſſet.abductas deinde lateri ſuarũ na
uium adglutinans,atq; ad turrim cõuerſas trahens,reliquis
omnibus incolumibus,ad eos,quos in portu Leucadiæ reli-
querat, redijt, Corcyrãq; omnibus cũ nauib.ad ſupplendã
claſſem ante diẽ Calendarũ Februar. uenit. Ibi Hieronymo
Cõtareno legato reperto, qui ex Leucadiæ litoribus ualetu
dinis,ut aiebat,cauſa nullo Piſauri permiſſu Corcyrã diſceſ-
ſerat,eum ignominia notauit, ut legatione præfecturisq; o-
mnibus annos duos careret.Eodẽ tempore, uti qui pro rep.*

mortem oppetiiſſent, inornati ne relinquerentur, in Senatu lex eſt lata, ut Gurlini Rauẽnatis, qui Cephallenæ, Antonij Fabri, Pauli Epirotæ præfectorũ militum, qui Methone interfecti fuerãt, liberis, quoad uiuerẽt, penſiones annuæ curarentur: ipſorũ præterea filiabus ſex, dos ſeſquilibra auri ſingulis cõſtituta. Neq; multò pòſt Aloiſij Michaelis liberis, & Ioannis Maripetri fratribus, quos utroſq; triremium præfectos auxilio Methonenſiũ à proimperatore miſſos ab hoſtibus interfectos dixeramus, arcis Meſtrinæ, itẽq; Patauinæ ad Medoaci in oppidũ influxũ præfecturas, alteris per annos quindecim, alteris quoad eorũ maior natu uiueret, & uni uirgini dotẽ ciuitas dono dedit. Reliquis triremiũ præfectis, qui Methone capti eodẽ impetu fuerãt, ſeq; pecunia redemerãt, Alexandro Gotio Corcyrẽſi, in ea inſula magiſtratus: Nicolao Cucaro Hydruntino, in ſua urbe item magiſtratus, et auri libra unciæq; ſeptẽ annuæ: Iacobo Balbo Parenſi, auri itidem libra unciæq;. Item ſingulis omniũ tributorũ immunitas attributa: præmia inſuper in complures uiuos, qui ſe fortiter atq; amanter geſſerãt, ex Piſauri literis honorificè collata: dataq; lectis ad id magiſtratibus cura, ut Methonenſiũ, quibus quidẽ aut parentes aut fratres, aut liberi pro rep. interfecti fuiſſent, qui Venetias ueniſſent, cauſas cognoſcerent, deq; eis ad Patres referrẽt, ut pro cuiuſq; incommodis & iacturis à Senatu ſarcirentur, aut omnino ſubleuarentur. Latum præterea de Nauplijs, ut eis, bello confecto, immunitas per annos decem cõcederetur: domuſq; eorum, quas ipſi dirui permiſiſſent, ut oppidum cõmunitius fieret, reip. pecunia reſtituerentur. Iis rebus domi foriſq; adminiſtratis, Cæſar Alexandri filius, cui paulò antè à rep. petente patre cũ iure comitiorũ ciuitas data fuerat, puellã ex Eli-

ſabetæ Metaurenſium reginæ ſimulatu,ad Carratium reip. militibus præfectum, cui erat nuptui tradita,proficiſcentē, medio inter Ariminũ Rauennãq; itinere, miſsis Ceſena ſuis equitibus ui rapuit,comitatu eius pulſo,uulneratis compluribus.Eius ille oppidi paucis ante menſibus regnũ obtinuerat,Alexandro tradente, tum Piſauri atq; Arimini rep. ægrè illa quidem, quod ad Ariminũ attinet, ac penè ſubinuita, ſed tamen ut perpetuis Alexandri poſtulatis precibusq; ſatisfieret,unà cũ Aloiſio rege Galliæ,qui ſuas ei copias iterum dederat, annuente atq; permittente. Ea erat puella miræ pulchritudinis:itaq; amore incenſus adoleſcēs,cùm precio aut precib. aſſequi ſeſe poſſe nihil uideret,ſumptis à nouo regno animis,ad uim faciendã ſe cõuertit, et uirgine per ſcelus eſt potitus.Ea re ad Patres celeriter delata,Decemuirûm decreto Aloiſius Manentius eſt ad Cæſarem eo ipſo die iuſſus cõtendere(is erat ForiCornelij)queſtũ de iniuria tam inſigni, quã reſp. pro ſuis in eum beneficijs nihil meruiſſet, puellamq; repetitũ. Poſteroq; die Aloiſij regis legatus, re à Patribus grauiter apud illum expoſtulantibus cognita, ſua ſponte ad Cæſarē iiſdē cũ mandatis eſt profectus, cùm eam fraudem atq; iniuriã etiam ad ſuum regem,qui Cæſarem,ut Flaminia potiretur,adiuuiſſet, exiſtimaret pertinere. nihiloq; ſecius literæ ſunt ad Alexandrũ à Senatu datæ magna cum querela.Sed neq; Manentius, neq; regis legatus quicquam apud eum ualuerũt,nedum literæ ad patrē miſſæ proficerent: pernegauit enim ille ſuo iuſſu id feciſſe, qui puellã rapuiſſent, neq; ſe,qui eſſent,adhuc quidem comperiſſe:repertis autem raptoribus,cui quidem rei omnē eſſet diligentiam adhibiturus,ſe daturũ operam,ut et rex,et Senatus Venetus,et omnes homines intelligerēt,quàm ægrè tulerit ſuis

in finibus id fuiſſe facinus atq; flagitiũ perpetratũ:puellas ſibi non deeſſe,quas habere facilè poßit:ne hac tanta cũ reip. offenſione atq; inuidia,& ſuo cũ probro,per uim atq; fraudem potiri concupierit.Patres uerba ſibi dari intelligentes, cùm mittendis nuncijs ac literis multos dies conſumpſiſſent, quòd rebus belli ab ea cogitatione auocabantur, Carratiũ, qui ad eos queſtum uenerat,conſolati, eius uindictã ſceleris in aliud tẽpus diſtulerunt. Poſt hæc autẽ reip. legati,qui ad Vladislaum Pannoniæ regem anno ſuperiore mißi fuerant, ut illum ad bellum in Turcas incitarent, fœdus cum rege aliquando tandem percuſſerunt: quo ex fœdere bellum regi Thracio inferre omnibus copijs Vladislaus iubebatur, res uerò pub. mille auri libras tribus penſionibus regi Pannoniæ mittere,quotannis tenebatur, quoad bellũ eſſet confectum. Ei fœderi feriendo Alexander & autoritatẽ adhibuit ſuã,miſſo Roma legato è Cardinaliũ collegio,et auri libras annuas quadringentas regi Pannoniæ per triennium pollicitus eſt ſe daturũ. Domi uerò inter hæc, ne ad bellum pecunia deeſſet, lex eſt lata, uti qui fundos atq; agros in continenti poßiderent, pro quoq; ſoli culti iugero, ſiliquas argenti ſeptem in ærarium conferrent,ſemel quidem tantùm, præter Carnos, quorũ ſe in fines Turcæ ſuperiori anno intuliſſent: literæq; ad ciuitates datæ, quæ eas hortarentur, tam duris reip.temporib.ne deeſſent,atq; urbem laborantẽ ſubleuarent. Piſaurus claſſe Corcyræ remigibus reliquiſq; rebus inſtaurata,ad naues longas, quas Turcæ in Loi fluminis ripis ædificauerant,atq; in flumẽ deduxerãt, capiendas aut incendendas animũ adiecit: itaq; cùm ſciret eius fluminis oſtiũ adiri magnis à nauibus non poſſe, alueo diffundente ſeſe magis,quàm demittente,niſi cùm flumen ex imbribus cre-

creuiſſet: tametſi inuecta hoſtiũ nauigia ſatis alta aqua excipiebat: onerariarum & longarum nauium ſcaphas complures integi iuſſit, quibus in ſcaphis atq; in biremibus duabus milites impoſuit, Marcumq; Orium nauium onerariarum præfectũ, qui ſe obtulerat, ei negocio præpoſuit: ipſe Aulonam cum longis nauibus eſt aggreſſus, ut hoſtes occupatos ea in propugnatione diſtineret, ne ſuas peti naues exiſtimarent. Porrò Turcæ uel de ea re, ut ſæpe fit, certiores facti, uel ipſimet propter recentem in ſinu Ambracio nauiũ ſuarum iacturã idem in Loo flumine metuẽtes, eas naues longius ab oſtio in flumen introduxerant, paſſuum millia quatuordecim, atq; unà compoſuerant ſic, ut proras ſecundũ curſum fluminis cõuerſas haberent: ipſæ, quòd remi nondum erant impoſiti, inter ſe coniunctæ totũ flumen caperent. Ripas autem Turcæ tormentis cõmunierant ad naues hoſtium repellendas. Orius audaciſsimè ſuperato flumine, cùm nauibus Thracijs appropinquauiſſet, eas magno militum præſidio fultas atq; inſtructas eſt conſpicatus: tum miſsis in eum ex utraq; ripa frequentibus tormentorũ pilis, ad illas propius accedere nõ potuit: itaq; omnem aditũ fruſtra expertus, creſcente hinc atq; hinc hoſtiũ multitudine, ſcaphas retrahi imperat. Redeuntibus Turcæ ſummis in ripis atq; ipſo propè in flumine occurrerunt, nauiculamq; unam truncis ramiſq; arborũ, quos in flumen deiecerant, impeditã oppreſſerunt. Ipſe cum reliquis incolumibus ad oſtium fluminis cùm reuertiſſet, atq; interim mare, quod uadoſum latè erat, magno coorto uento ſe excitauiſſet, erumpere auſi medijs in uadis naufragiũ fecerunt: quorũ pars interijt, atq; in his Hieronymus Maurocenus propinquus meus, nauis onerariæ bellicæ præfectus, magno animo, magnaq; uirtute: reliqui pleriq;

O

in littus eiecti, ab hoſtibus capti ſunt, præter nauiculas pauculas, quæ tempeſtate ſuperata ſe Dyrrhachiũ contulerũt, quò iam uenerat Piſaurus, eaq; illum de re certiorẽ fecerũt. Marcus Orius, & Vincentius Paſcalicus, nauis item bellicæ præfectus, capti. ac fuit eorũ qui interierũt, & qui in manus hoſtium peruenerũt, numerus circiter trecenti. Piſauro Dyrrhachio digreſſo, Georgij Caſtriotæ Epirotæ hortatu et Antonij Boni Legati, ſpõtè ſe Alexiani dediderũt. Eſt Alexium in Drino flumine, quod uado tranſiri nõ poteſt, inſula triquetra, mare uno ab latere attingens, ab reliquis flumen, quod ipſa dirimit. Eorũ quodq; laterum tria millia paſſuũ efficit: ipſa uallo circũmunita: quã ad inſulam, capta ab rege Thracio Scodra, eorum locorũ ſeſe homines cõtulerunt, atq; incolere cœperunt. Ea Turcæ ad mercaturam utebantur, magnumq́; frumenti numerum, quo montani latè homines earũ regionũ alerentur, neq; paruã ſalis copiã quotannis eò conuehebant: picis autẽ ceræq́; ac mellis magnã uim eôdem ab interioribus Illyrici finibus, atq; ab Epiro importari ſolitã coëmebãt. Iiſq́; reip. uſui futurus locus uidebatur. Eo tempore Alexander triremes reip. uiginti pecunia ſua ſacraq́; ſe armaturum pollicitus, quibus ciuitas bello Thracio uteretur, quindecim modò per ſuos miniſtros, ut inſtruerentur, diligentiã adhibuit: reliquas quinq; Senatui armandas remiſit, cùm ei pecuniã ſacram, quã homines in imperio Veneto, ut criminibus & maleficijs obnoxij, ob cõmiſſa poſt mortem apud inferos pœna liberarentur, ex Alexandri literis perſoluerẽt, bello Thracio inſumendã permiſiſſet: quarũ omnino uiginti nauium imperium legatus ab ſeſe datus obtineret. Is fuit Iacobus Piſaurus Epiſcopus Paphiorum ex Veneta nobilitate: qui etiam maiori earum nauium parti, quã

Venetijs armandam curauit (nam reliquā in Flaminiæ maritimis municipijs Anconæ inſtruxerat) præfectos ciues ſibi Venetos adlegit. Pecuniæ uerò ſacræ ſummam libuit mihi huic loco adſcribere, ut intelligi poßit, quanta quamq; ardens eo tempore fuerit in hominum mentibus religionis exiſtimatio, & Deorum immortalium timor. Porrò in urbe auri libræ ducentæ nonaginta ſeptem eo nomine ſunt cōfectæ, Patauij una & ſexaginta, Vicetiæ ſexagintaquatuor & ſemilibra, Veronæ una et triginta, Brixiæ quadraginta octo, Bergomi ferè quadragintaquatuor, Cremonæ duodecim, Cremæ plus nouem, Tauriſi uigintiquatuor, Feltriæ duodecim & ſemilibra, Ciuidali Carnico nouē, Vtini quadraginta duæ. atq; ut à claris urbibus ad tenuiora oppida deſcendamus, Foſſa Clodia libras auri paulò minus octo facilè contulit: Portus, quem Gruarium appellant, ferè undecim: Colonia, qui quidem uicus eſt in Vicetinorū finibus, quatuor: itemq; ſupraquàm quis crederet alia in continenti caſtella, uiciq;: ut eſſet ſumma omnis auri libræ ſepties centies & nonies, eoq; amplius. Atq; illo ipſo tempore Cæſar Alexandri filius diu preſſam armis atq; acri obſidione Fauentiā, à qua Patres Alexandri precibus legatum ſuum reuocauerāt, certis cōditionibus tandem cepit: Heſtoriq; puero ea lege ſe dedenti, ut ſaluus ſoſpesq; eſſet, fidem fregit: Romamq; adductum, atq; in cuſtodia complures ad menſes adſeruatum necauit. Per eos etiam dies Patauij Baptiſta Zenus è Cardinalium collegio moritur, grandi pecunia, argentiq; fabrefacti magno pondere teſtamēti tabulis ſuæ genti, & propinquis, & ſacerdotiū collegijs, & reip. relicto. Abſcondiderat is Roma ueniens, aliquot ante annos auri libras ducentas ſexaginta Anchonæ in ædis ſacræ pariete: de eo Alexander à Sena-

tu certior factus, aurum abſtulit. Zeno ad urbem delato, funus ampliſſimũ publicè curatũ. Laudauit Angelus Gabriel. Poſtea ei ex teſtamento Senatus in ædis Marciæ porticu ſepulchrum ex ære ponendum locauit. Interea in Achaia magnum incõmodum publicè eſt acceptũ, Pylo ab rege Thracio iterum capta. Is enim cùm eò & terreſtri itinere equitũ millia cõplura, & mari triremes quatuordecim, & biremulas quinq; (ſic enim naues eas appellant, quæ ferè ſemitriremium loco ſunt) Camali præfecto miſiſſet, eſſentq; in Pyli portu triremes reipub. tres ſine ulla ſtatione aut ſpecula, eas Camales improuiſo aggreſſus, non magno negocio cepit. aliquot ex ijs, qui in eis erant, fuga in ſcaphis elapſi, ad triremes quinq; maiores reip. quæ cum mercibus Beryto illo ipſo tẽpore uenerãt, erantq; in anchoris portui uicinæ, ſe contulerunt. Eæ quinq; eadem formidine uſæ, cùm terrori eſſe hoſtibus potuiſſent, uelis factis abierunt. quarum conſpecta fuga, qui Pylo præerant, ſeſe hoſtibus dediderũt. Earum triremium præfectis eo minus ignoſcendum fuit, quòd paulò antè Cretæ cùm eſſent, à Piſauro eis erat imperatũ, ut ſe Pyli expectarẽt: iſq; poſtero die cum triremibus quindecim eò uenit. Sed Camales, cùm Piſauri claſſem è longinquo uenientem ij qui in ſpecula erant poſiti conſpexiſſent (id enim ne accideret, uerebatur, ut in Piſaurum, quem breui eò uenturum à captiuis intellexerat, imprudens incideret) euestigiò triremes captas abducens, litusq; proximũ legens, ei ſe uitabundus eripuit. Piſaurus deinde Corcyram adueniens, quòd audierat naues longas Turcas è Loo flumine, quæ in eo erant, breui educturos, triremes aliquot miſit, quæ oſtium fluminis adſeruarent: ipſe cum reliqua claſſe longarum nauium uigintiquinq; in Achaiam reuehitur, atq; in Corones

finibus

finibus magnum hominum numerũ cum uxoribus & liberis ſuis in nauibus impoſuit, quos Cephallenẽ ad incolendum traduceret. Paulò pòſt Aeginæ cùm eſſet, intellexiſſetq; Megaræ & biremes fabricari, & frumenti magnã copiam eſſe, Aloiſiũ Lauredanũ legatum cum nauibus octo, ſi quid ex uſu efficere poſſet, eò miſit. Is bireme una cũ hominibus, altera uacua captis, expoſitis militibus, & equitibus Nauplij adhibitis, prælio cum Megarenſibus cõmiſſo eos fudit: atq; arcem, quæ à Thracibus defendebatur, magno impetu cepit: ac reſte ſuſpenſis ijs, qui oppugnationi ſuperfuerant, quosq; cum biremi ceperat, frumentoq; omni abducto, oppidũ incenſum ac ſolo æquatũ deleuit, ne impedimẽto Nauplijs eſſet, quo minus eo ab latere quàm uellent liberè uagari eis liceret. Idem poſtea cõplures ad inſulas, poſtremò ad Euboeam profectus, prædam, & quidem opulentã, abegit, oppidaq; aliquot & caſtella multa incendit, ac magnũ propugnatorum numerum interfecit, ingenti undiq; omni illo in mari terrore hoſtibus atq; formidine incuſſa. Quo quidẽ tempore captis ab ſe oppidis rex metuens, Coronẽ, Methonem, Pylon, muris & propugnaculis, reliquisq; rebus ad hoſtem repellendum idoneis, & militum præſidio apprimè cõmuniuit. Nauplij aũt equites, cùm hoſtes ad illos laceſſendos in eorũ propè ſuburbia irrupiſſent, egreſſi eos fuderũt: ex quibus ducenti quinquaginta interfecti atq; capti. Idem paulò pòſt alij hoſtium equites Catarbeio duce aggreſſi, omnes à Nauplijs capti ſunt præter duce, qui cũ duobus equitibus aufugit. Reuerſo Corcyrã Piſauro, ut claſſem regis Galliæ, itemq; regis Luſitaniæ, de quibus proximo libro dicetur, expectaret: magiſtratus reip. qui Dyrrhachio præerat, morbo affectus, ut ualetudinẽ curaret, Olciniũ ſe contu

tu certior factus, aurum abſtulit. Zeno ad urbem delato, funus ampliſſimũ publicè curatũ. Laudauit Angelus Gabriel. Poſtea ei ex teſtamento Senatus in ædis Marciæ porticu ſepulchrum ex ære ponendum locauit. Interea in Achaia magnum incõmodum publicè eſt acceptũ, Pylo ab rege Thracio iterum capta. Is enim cùm eò & terreſtri itinere equitũ millia cõplura, & mari triremes quatuordecim, & biremulas quinq; (ſic enim naues eas appellant, quæ ferè ſemitriremium loco ſunt) Camali præfecto miſiſſet, eſſentq; in Pyli portu triremes reipub. tres ſine ulla ſtatione aut ſpecula, eas Camales improuiſo aggreſſus, non magno negocio cepit. aliquot ex ijs, qui in eis erant, fuga in ſcaphis elapſi, ad triremes quinq; maiores reip. quæ cum mercibus Beryto illo ipſo tẽpore uenerãt, erantq; in anchoris portui uicinæ, ſe contulerunt. Eæ quinq; eadem formidine uſæ, cùm terrori eſſe hoſtibus potuiſſent, uelis factis abierunt. quarum conſpecta fuga, qui Pylo præerant, ſeſe hoſtibus dediderũt. Earum triremium præfectis eo minus ignoſcendum fuit, quòd paulò antè Cretæ cùm eſſent, à Piſauro eis erat imperatũ, ut ſe Pyli expectarẽt: iſq; poſtero die cum triremibus quindecim eò uenit. Sed Camales, cùm Piſauri claſſem è longinquo uenientem ij qui in ſpecula erant poſiti conſpexiſſent (id enim ne accideret, uerebatur, ut in Piſaurum, quem breui eò uenturum à captiuis intellexerat, imprudens incideret) eueſtigiò triremes captas abducens, litusq; proximũ legens, ei ſe uitabundus eripuit. Piſaurus deinde Corcyram adueniens, quòd audierat naues longas Turcas è Loo flumine, quæ in eo erant, breui educturos, triremes aliquot miſit, quæ oſtium fluminis adſeruarent: ipſe cum reliqua claſſe longarum nauium uigintiquinq; in Achaiam reuehitur, atq; in Corones

finibus

finibus magnum hominum numerũ cum uxoribus & libeberis ſuis in nauibus impoſuit, quos Cephallenẽ ad incolendum traduceret. Paulò pòſt Aeginæ cùm eſſet, intellexiſſetq́; Megaræ & biremes fabricari, & frumenti magnã copiam eſſe, Aloiſiũ Lauredanũ legatum cum nauibus octo, ſi quid ex uſu efficere poſſet, eò miſit. Is bireme una cũ hominibus, altera uacua captis, expoſitis militibus, & equitibus Nauplij adhibitis, prælio cum Megarenſibus cõmiſſo eos fudit: atq; arcem, quæ à Thracibus defendebatur, magno impetu cepit: ac reſte ſuſpenſis ijs, qui oppugnationi ſuperfuerant, quosq́; cum biremi ceperat, frumentoq́; omni abducto, oppidũ incenſum ac ſolo æquatũ deleuit, ne impedimẽto Nauplijs eſſet, quo minus eo ab latere quàm uellent liberè uagari eis liceret. Idem poſtea cõplures ad inſulas, poſtremò ad Euboeam profectus, prædam, & quidem opulentã, abegit, oppidaq́; aliquot & caſtella multa incendit, ac magnũ propugnatorum numerum interfecit, ingenti undiq; omni illo in mari terrore hoſtibus atq; formidine incuſſa. Quo quidẽ tempore captis ab ſe oppidis rex metuens, Coronẽ, Methonem, Pylon, muris & propugnaculis, reliquisq; rebus ad hoſtem repellendum idoneis, & militum præſidio apprimè cõmuniuit. Nauplij aũt equites, cùm hoſtes ad illos laceſſendos in eorũ propè ſuburbia irrupiſſent, egreſſi eos fuderũt: ex quibus ducenti quinquaginta interfecti atq; capti. Idem paulò pòſt alij hoſtium equites Catarbeio duce aggreſſi, omnes à Nauplijs capti ſunt præter ducẽ, qui cũ duobus equitibus aufugit. Reuerſo Corcyrã Piſauro, ut claſſem regis Galliæ, itemq́; regis Luſitaniæ, de quibus proximo libro dicecetur, expectaret: magiſtratus reip. qui Dyrrhachio præerat, morbo affectus, ut ualetudinẽ curaret, Olciniũ ſe contu

lit cœli ſalubrioris gratia. Eam occaſionem nacti hoſtes, no ctu Dyrrhachiũ furtim aggreßi, ſcalis ad murũ poſitis ſe in oppidum intulerunt: interfectisq; paucis ſomno expergefa ctis oppido ſunt potiti. Sed ea æſtate foris Pylo atq; Dyrrha chio amißis, nullo autem negocio, quod magnopere ex uſu eſſet, cõfecto, domi Auguſtinus Barbadicus uita functus eſt, de menſe Septembri, cum annos XV. *ciuitatis principatum obtinuiſſet.*

PETRI BEMBI RERVM VENETARVM HISTORIAE

LIBER VI.

TALIBVS *iactatæ incommodis ciuitati, malum etiam inopinatũ ab longinquis gentibus & regionibus extitit. Petri enim Paſcalici apud Emanuëlem Luſitaniæ regem legati literis Patres certiores facti ſunt, regem illum per Mauritaniæ Getuliæq; Oceanum conuehendis ex Arabia Indiaq; merci bus itinera, ſuis tentata ſæpe nauibus, demũ explorata com pertaq; habuiſſe: nauesq; aliquot eò miſſas, pipere, & cinna mis, eiuſmodiq; rebus onuſtas Olyſipponẽ reuertiſſe: itaq; futurũ, ut eius rei facultate Hiſpanis hominibus tradita, noſtri in poſterum ciues parcius anguſtiusq; mercarentur: ma gniq; illi prouentus, qui urbem opulentã reddidiſſent, toti penè terrarũ orbi rebus Indicis tradendis, ciuitatem deficerent. Eo nuncio Patres accepto non paruã animi ægritudinem contraxerunt, quam tamen compendijs aliorum populorũ ſolabantur. Simul & illud cogitabant, amabile profectò eſſe, nouas regiones alterumq; propè acquiri orbẽ, genteſq; abditas atq; ſepoſitas celebrari. Ac poſtraquã hunc ad*

locum

locum meorum me cõmentariorum curſus perduxit, nõ alienum eſſe arbitror, quod eius rei omnium, quas ulla ætas unquam ab hominibus effectas uidit, maximæ atq; pulcherrimæ fuerit initiũ: tum quæ terrarũ portio: poſt id, quæ'ue gentes, & quibus moribus ſint repertæ, quantum ſuſcepti operis ratio permittet, breuiter dicere. Erat Columbus *homo* Ligur *ingenio peracri, qui multas emenſus regiones, multum maris & oceani perluſtrauerat. is, ut eſt humanus animus nouarum rerum appetens,* Ferdinando *&* Iſabellæ *Hiſpaniæ regibus proponit, edocetq; illud, quod omnis ferè antiquitas credidit, quinq; eſſe cœli partes, quarum media caloribus, extremæ duæ frigoribus ſic afficiãtur, ut quæ ſub illis ſint totidem terræ plagæ, incoli ab hominibus non poßint: duæ tantùm inter eas ſub eiſdem poſitæ cœli partibus poßint: inanem eſſe antiquorum hominum fabulam & nullis ueris rationibus fultam, & confirmatam deſcriptionem: improuidum propè neceſſe eſſe haberi* Deum, *ſi ita mundum ſit fabricatus, ut longè maior terrarum pars propter nimiam intemperiem hominibus uacua, nullum ex ſeſe uſum præbeat. globum eſſe terræ hunc eiuſmodi, ut commeandi per omnes eius partes facultas hominibus ne deſit. cur ſub media cœli conuerſione degi non poßit, ubi diei calor cum noctis frigore pari dimenſo utriuſq; moræ ſpatio temperetur, præſertim cùm tam citò ſol in alterutram declinet partem? cumq; ſub ijs cœli conuerſionibus, in quibus noſtro uertici propior longinquam ſol moram trahit, tamen degatur? algentes ſub ſeptentrionalibus eſſe terras, ſed eas hominibus non defici. ſic ſub auſtrali terras eſſe frigidas uertice, eſſe animantium atq; hominum genus. quem* Oceanum *ſcriptores appellarint, eum non eſſe inertis*

magnitudinis, ſed inſulis atq; terris ſcatere, quas homines inhabitent: itaq; uigere atq; incoli uniuerſum globum, qui ubiq; ſit uitalis auræ particeps. Hac oratione apud reges habita *petit, ut ſibi liceat eorũ opibus nouas inſulas, noua littora quærere: ſpem ſe habere, nõ defore inceptis fortunam: ditionemq́; ipſorũ magnopere iri auctum, ſi rem ſuſceperint, confirmat.* Ab *regibus noua ſpe allectis ſententia* Columbi, *quam quidem totum ſeptenniũ reiecerant, ad extremũ comprobata, quã tamen multò antea* Poſsidonij *philoſophi* Panetij *diſcipuli primùm, deinde etiã* Auicennæ *medici fuiſſe uideo, magni & præclari uiri, anno ab urbe condita milleſimo ſeptuageſimo primo, tribus cum nauibus* Columbus *ad inſulas* Fortunatas, *de quibus ſuperioribus libris ſermonem habuimus, quas* Canarias *appellãt, profectus, atq; ab ijs tres & triginta totos dies occidentẽ ſequutus ſolem, ſex numero inſulas reperit, quarũ ſunt duæ ingentis magnitudinis, quibus in inſulis luſciniæ* Nouembri *menſe canerent, homines nudi, ingenio miti, lintribus ex uno ligno factis uterentur.* Frumentũ *hi habent, quod maicem appellant, multò, quàm nos, ſpica & culmo grandioribus, arundineisq́; folijs, et plurimo ac rotundo grano, quod ſpicæ infixũ membrana pro ariſtis ueſtitur, quã quidem matureſcens reijciat.* Animaliũ *quadrupedum genera habent perpauca: ex his canes puſillos, qui muti etiam ſint, nec latrent: auium uerò longè plurima, noſtris tum grandiora, tum etiã minora, adeò ut auiculæ inueniantur, quæ ſingulæ ſuo cum nido uigeſimamquartam unciæ partem non exuperent. pſitacorum magnam copiam, forma & colore uariam. uellera ſpontè naſcentia ex nemoribus atq; montibus colligunt: ſed ea cùm uolunt candidiora melioraq́; fieri, ipſi purgant, atq; apud domos ſuas*

ſerunt.

ſerunt. Aurum, quod in fluminum arenis legunt, habent: ferrum non habent: itaq; præduris atq; acutis lapidibus, et ad lintres cauandos, et ad reliquam materiam in uſum domeſticum formandam, aurumq́; molliendum, pro ferro utuntur. Sed aurum cultus tantũmodo gratia molliunt, idq́; auribus & naribus perforatis pendulum gerunt, neq; enim numos nouerunt, neq; ſtipis ullo genere utuntur. Harum duarum inſularũ unius cũ rege amicitia fœdereq; inito Columbus, duodequadriginta ex ſuis apud illum relictis, qui mores & ſermonem gentis addiſcerent, ſeq; breui rediturum expectarent, decẽ ex inſularibus ſecum ducens in Hiſpaniam rediit. Hæc illorum itinerum origo, inſtitutæq́; ad incognitas orbis terrarum òras nauigationis initium hoc fuit. Anno autem inſequente, ut pollicitus fuerat, Columbus cum nauibus decem ſeptem, & militibus, & fabris, & commeatu omnis generis miſſu regum eòdem rediens, cùm ſe ad læuã uerſus parumper flexiſſet, quamplures ad inſulas eſt delatus: quarum partem homines incolebant, feri trucesq́;, qui puerorũ et uirorũ carnibus, quos aliis in inſulis bello aut latrociniis cepiſſent, ueſcebantur, à fœminis abſtinebant, Canibales appellati. Vicos hi habebãt uicenis aut tricenis domibus ſingulos: domusq́; erant omnes ligneæ, ac rotunda forma, palmis et ſtipulis cõtectæ, certarũq; arborũ & arundinũ foliis, ad arcendos imbres. Aëre utebantur adeò tẽperato, ut Decembri menſe auium aliæ nidos ponerent, aliæ pullos educarent ſuos. Sed cùm ad illam inſulam, à qua reditũ anno ſuperiore apparauerat, Hiſpaniolãq; ipſam appellauerat, Columbus reuertiſſet, propter ſoli bonitatẽ magnitudinẽq; inſulæ, oppidũ opportuno loco cõdere, ac terrã colere cœpit. Arbores frondibus nullo anni tẽpore ſpoliabantur, una aut alte-.

ra exceptis, quarũ Hiſpani, præter pinum, palmamq́; nobis cognitam uiderunt nullam. Inſulares duobus ſe è ſpecubus terra proditos atq; natos dicunt. Deos penates, quos appellant Zemes, colunt. eos plebs habet communes. Suum uerò ex regibus quilibet, eorumq́; ſimulachra lana cõtexta in bellum profecturi capiti alligant, iuuariq́; ſe ab iis maiorem in modum putant. Noctu uagari mortuos credunt, poſſeq́; omnia humana membra ſumere præter umbilicum. Ab ſuis Zemibus eiuſmodi reſponſa non multos ante annos accepiſſe illos conſtat: uenturam eò indutam ueſtibus gentem, quæ regionem ſubigeret, & ipſorum aboleret Deos. Sed uicinæ huic inſulæ hominibus alterius ex duabus, de quibus ſuprà dictum eſt, inſulis, quam quidem & propter magnitudinem Hiſpani terram eſſe continentem crediderunt, & hominum genere atq; auri copiam multũ præſtare cæteris intellexerunt, & Cubam appellari didicerũt, ſerpentes noua totius corporis ſpecie ac forma præditi, ſeſquipedis plerunque longitudine, qui ex terra & ex aqua uiuunt, in lautioribus erant epulis. Verumenimuero & illi, & qui proximas obtinebant inſulas, quarũ magnus erat numerus, pleriq; auream ætatem agere, nullum agri modũ noſcere, nõ iudicia, non leges habere, non literis, non mercatura uti, non in poſterum ſed in dies uiuere. Ac dum hæc conquiruntur, Ioannes Luſitaniæ rex per legatos apud Hiſpaniæ reges queritur, ſua litora, ſuasq́; regiones ab ipſis tentari: eas, quas reperiſſent inſulas ad ſe ſpectare, qui Heſperides habeat, et cuius maiores Oceanũ percurrere ante omnes alios ſint auſi. Contrà Hiſpaniæ reges dicere: quæ non fuerint ullo ab homine antè parta, omnibus hominib. patêre: ſe nulli eſſe iniurios, ſi ab cæteris ignorata, labore & ſtudio acquiſiuerint ſuo. Itaque

que

que magnis ex ea re obortis inter eos diſceptationibus, ne cõtrouerſiæ eiuſmodi ad bellum deducerentur, utriq; ſe Alexandri Pont. Max. iudicio ſtaturos ſpondent. Alexander tota re cognita ſtatuit, ut à ſeptẽtrionibus directa ducta in auſtralem polum linea, quæ à Gorgonum inſulis tercenta millia paſſus in occaſum diſtaret, quæ pars orbis in Oceano ad occidentem ſolem eſſet, ea Hiſpaniæ regibus cederet: quæ ad orientẽ ſpectaret, iuris Luſitani cenſeretur. Ita orbis terrarum ab ea Oceani ora in duas diuiſus partes, duob. regibus perquirendus et obtinendus eſt traditus. ad quã quidem certè rem magna uterq; diligẽtia conſequendã ſe dedit. Sed Hiſpanis ulteriora tentantibus, terra eſt obiecta cõtinens paulò minus decies centena millia paſſuũ ab Hiſpaniola protenſa meridiẽ uerſus: atq; in ea populi ſub rege bellum cum finitimis gerente occurrerunt: quorum fœminæ uirum paſſæ, nullam partẽ corporis, præter muliebria, uirgines ne illam quidem tegebant. Regem ij ſuum honoris gratia ſublime in humeris ferunt. Tum alij deinde populi capillo promiſſo, & liberali aſpectu, auro atq; gemmis culti. Vino ij utuntur albo nigroq; ex quibuſdã confecto fructibus, ſapore delectabili. Poſt hos item alij, qui certarum ſe herbarũ coloribus pullo & purpureo inficiunt: aſpectuq; ſunt in pugna eam ob rem tetriore ac horribiliore. Demũ gens inuenta agilis admodum, et item nuda, genitalibus tantũmodo cucurbitula uel marina teſta incluſis. Cadauera ibi regũ et magnorum hominũ deſiccata in domib. aſſeruantur, eaq; in honore magno habẽt. eſt etiã, ubi arida facta cõterant, eoq; puluere in epulis et poculis honoris cauſa utãtur. Poſtremò autem ad meridiẽ audacius in dies iter flectentib. Hiſpanis, cũ uertex ſe ſubducere noſter cepit, tum è regione alia quædã

magnopere ſplendentium quatuor ſtellarum forma atq; ſeries extitit, quam eſſe auſtralis uerticis faciem crediderunt. Viſi poſt hæc homines noſtris longè proceriores, & magno ad obeundas pugnas animo. tum flumẽ refertũ inſulis immani latitudine: patet enim amplius paſſuum millia centum: & ſyluæ arborũ, quæ materiam habent ad tingendas lanas idoneam, aliarumq; ita procerarũ, ut eas uiginti hominum extremis ſe manibus contingentium capere cõplexus ſæpe nequeat. Siliquas hæ producunt longitudine palmari, pollice craßiores, lanæ mollißimæ conciſæq; plenas, quæ quidẽ ob tenuitatem et breuitatem deduci in ſubtegmina fuſis non poßit, ſed ad farcienda ſtrata culcitrasq; magnopere ſit idonea. Animal eæ ſyluæ nutriunt cuniculi magnitudine, gallinis infeſtißimũ: quod quidem fœmina loculum habet è pelle utero adnexũ, quaſi uterum alterum, fœcundum uberibus, in quo catulos ſecum geſtat, emittitq; cùm uult: itaque ſi animal noxium uidet, ſi uenatores adeſſe intelligit, loculo illos recipit, & incluſos fugiens aufert: idq; tandiu facit, quoad catuli per ſe, & quæ ſibi uſui ad uictum ſunt, quærere, et uitã tueri poßint. In ea terrarum parte homines impuberes in omni ætate ſunt propè uniuerſi, neq; ullos habent pilos. Iidem magnopere natandi artẽ callent, tum mares tum fœminæ: eiq; rei à paruulis inſueſcunt. filios ex ſororibus ſibi hæredes inſtituunt, quoniam non dubiè ſuæ gentis ſunt. Mulieres adoleſcentes párere, ſeruile ducunt eſſe: itaq; ſi prægnantes fiunt, herba ad eam rem idonea abortum faciunt. cùm uerò ætatis flos exaruit, tum pariunt, ac proli ſtudent. Sed quæ regio ſunt ſanguine, negare aliquid ulli uiro qui ex nobili ſit genere, in turpibus habẽt rebus. ferè ſemper cum rege mortuo uxor una et altera ſepeliri uult eo cũ ornatu,

quem

quem uiuens adamauit:tum ſerui etiam,et clientes: ita enim ſe cum illo apud ſuperos tota tēpora uicturos putent.Nonnullæ gentes Deorum imagines filiorum ſuorum infantium ſpargunt ſanguine. Mitiores aliæ,ſacerdotes ita habent inſtitutos,ut barbam, ſi quam habent, aut capillum neq; tondeant,neq; pectāt totius uitæ tempore. Quibuſdam in locis propter paludes incolæ domos in arboribus ædificāt, eaſq; inhabitāt cum uxorib.& liberis.Atq; omnibus ferè in continentis regionibus aurum ex fluminibus colligunt, aut ex uicinis fluminibus locis, non magna tamen diligentia (neq; enim numos cudunt) minutis plerunq; cum terra globulis, ſed ſæpe etiam librali pondere, ac nonnunquam multò maioribus. Gemmas uerò maximeq; margaritas ij habent populi,qui Cubagæ,et Cumanæ,et Terarequi inſulis(ſic enim eas appellant)in ſeptentrionem uerſis paulùm à media cœli conuerſione declinantibus ſunt proximi:ubi eas urinatores expiſcantur,tanta cum mari aſſuetudine,ut ſemihoræ interdum ſpatiū cōchis margaritarū cōquirendis ſub aqua ſe cōtineant.Earum magna uis ab incolis regibus Hiſpanis tradita,nobilium fœminarum mundum facilè auxit.Atq; ea quidem omnia ante hos planè annos,quibus hæc à nobis cōſcribi cœpta ſunt,contigerunt: nam quæ proximè gentes bello ab Hiſpanis ſunt deuictæ,eæ porrò & ueſtium cultu,& oppidorum nobilitate, & bellandi ſtudio, & hominum frequentia,& finium ac regnorum amplitudine,reliquis earū regionū omnibus multum præſtant, quorū nonnulli ſolem & lunam,uti uirum & uxorem,colunt.neq; impuberes planè ſunt,uenuſta etiā forma, et probis moribus fœminæ,tum ornatæ gemmis præter cætera extremas quoq; ſuras ad talos uſq;.auro autem ſic abundant,ut parietes templorum ac

domorum reges eo ueſtiant: & uaſis ad uictum domeſticum propè omnibus, uti nos ab ahenis aut teſtaceis, ſic illi aureis utantur. itaq; uicti magno auri pondere Hiſpaniam referſe runt. Cum ijs, quos ſuperius diximus, populis Meſſicũ Temiſtanæ regionis oppidum egregium in lacu ſalſæ aquæ ſitum, ſub Cancro ferè ad conuerſionẽ poſitũ, numerare nos oportet, cum pleriſq; non oppidis modò, ſed etiam regionibus, ac magno terrarũ ſpatio uectigale factum. quòd ſi quas etiam terras ad auſtralem uerticẽ poſitas Hiſpaniæ imperio adiecerint, æſtimabitur nullus propè antiquorum hominũ labor eorum induſtriam æquauerit. Alia ex parte Luſitani, claſſe ab rege comparata, in auſtrũ ab Heſperidibus cõuerſi, Africæq; promontorio, quod Bonam ſpem appellant, traiecto, Aethiopici Oceani ſe primũ oſtendentibus littoribus, ad continentem nigrorum hominũ terram, quæ appellatur Cephala, naues appulerunt, auro diuitem, quod interiores eò important populi, ut res alias contrà mercentur, nullo id pondere aut menſura, ſed tantũ fruſtis ex oculorũ fide atq; arbitrio permutantes, ut qui accipiunt, ſæpe lucrũ centupli faciant: atq; ibi arcem condiderunt. Deinde ad Mogambicem regionẽ delati, portu egregio, & aduenarũ frequentia nobilem, arce item poſita, eius ſunt imperio potiti. Labrum inferius hi ſibi homines perforãt, oſſulaq; aut gemmas foraminibus appendunt cultus honeſtioris gratia. Quiloæ deinde regem bello deuictum expulerunt, eumq; tenuerunt. Oppidani domus noſtro more habent exædificatas, colore ipſi inter nigrum albumq; ueſtibus liberaliter induti. Alijs poſt hos relictis populis, mare Rubrũ ingreſſi cõplures nigrorũ item et bonorũ hominũ ac bello fortium ciuitates adierunt, qui natis ſtatim fœminis naturam conſuunt, quoad urinæ

exitus

exitus ne impediatur:eaſq; cùm adoleuerint, ſic conſutas in matrimoniũ collocant,ut ſponſi prima cura ſit conglutinatas atq; coalitas puellæ oras ferro interſcindere: tanto in honore apud homines barbaros eſt nõ ambigua ducendis uxoribus uirginitas. Ac Luſitanis mediam Rubri maris partem tranſgreßis,Zides ſe oppidum obtulit amplo cum portu,ad quod quidẽ Indici populi ſuas merces cõuehebant:eas Aegyptij,qui eò loci mercaturæ cauſa quotannis conuenire conſueuerunt , camelis imponebant, Alexandriamq; perferebant: quas quidem Veneti merces, ſtato anni tẽpore eam ad urbem adnauigantes, coëmebant,domumq; conuectas omnium gentiũ mercatoribus,ea ſe de cauſa uulgò petentibus, uenditantes,incredibili auri prouentu ciuitatem locupletabant ſuã.Sed poſteaquàm ad eas regiones Luſitani uenerũt, magna rerum cõmutatio eſt conſequuta:quicquid enim ferè mercaturæ cauſa ex omnib.Arabiæ Indiæq; locis mare Rubrum importabatur,ipſi emere domũq; cõuehere cœperũt: qua adductus neceßitate rex Aegyptius anno ab urbe cõdita milleſimo octogeſimo,Zidenſiũ in portu,qui quidẽ in intimi eius maris ſinu ſunt, claſſem magno ſumptu cõparauit, ut ab Indiæ maris nauigatione Luſitanos auerteret:ſed ab illis ad Dium in oſtio Indi fluminis oppidum uictus,claſſe capta atq; incenſa,rem inchoatã reliquit. Zidenſes nullam poſtea,uel omnino modicam rerum Indicarum aduectionẽ habuerunt:ita Aegyptios Venetoſq; inſtituta antiquitus mercaturæ ratio,quæ intercipi nullo poſſe tempore uidebatur, aliò cõuerſa propè deſeruit.Neq; hercule propterea Luſitani finẽ progrediendi fecerũt,ſed ad cõplures Arabici,Perſici, Indiciq; inſulas Oceani, atque ad innumeros continentis portus conuentuſq; hominũ profecti,ſyluis felicibus odorũ

omni genere, ebore, argento, auro, gemmis beatos, ſe contu lerunt: et Colocuete, *oppido propter affluentẽ carũ rerum, quas in primis quærebant atq; adamabãt, copiam maximè omniũ opportuno, prælijs ſecundis factis, & munitionibus inſtitutis in poteſtatem redacto, eas regiones tenuerunt:* Taprobaneq; *inſula multorum menſium itinere poſt tergũ relicta, quò nemo unquã penetrauit, ſui regis ſigna audaciſſimè feliciſſimeq; intulerũt.* Tametſi *maiore omnino audacia, felicitate autem nunquam aliàs audita, ſi uixiſſet,* Ernandus Maglaianes Luſitanus *fuit, qui* Hiſpaniæ *regũ opibus claſſe cõparata, uiæ initio in* Auſtrum *ſe flectens, atq; ultra mediam cœli conuerſionem propter continentis terræ oras dextrorſum uelificãs, magno ſpatio ad polum uerſus peracto, ut illum longius altiorẽ, quàm nobis noſter ſit, eo in itinere habuerit, et freti, quod nunc* Maglaianis *appellãt, anguſtijs trecentorum millium paſſuum in longitudinem decurſis, iterum ad medium cœli ſpatium ſe conuertit: deinde ad auroræ populos atq; inſulas odoratarum arborũm plenas, quas* Molucas *appellant, medium cõplexus globi ſolidi ſpatium peruenit, ibiq; pugnans interijt: poſtremò illius comitatus per* Luſitanorũ *partis* Oceanum *labore plurimo uniuerſi orbis terrarum nauigatione triennio confecta, in* Hiſpaniã *redijt: cumq; totius itineris enumeratis diebus rationẽ, quã in tabulis habebat, repetiſſet, uno ſibi annos illos die longiores factos, de dierũ nominibus domi audiens, reperit: qui omnino anni, ſi ſe is ad* Orientẽ, *domo profectus, conuertiſſet, ac contra ſolem uſquequaq; currens illud ipſum iter uniuerſum confeciſſet, uno breuiores die redeunti ſanè fuiſſent: ſemper enim tanto citius orienti ſoli occurrens, quanto plus itineris poſt ſe circumuectus reliquiſſet, emenſo demum totius* ter-

terræ globo, die uno prius ſolem ſibi orientẽ, quàm cùm uiæ ſe dederat, profectò habuiſſet. Eodem ferè tempore, quo legati Paſcalici literæ ad Senatũ uenerunt, Aloiſius rex Gallorum Tridenti per legatũ ſuum Cardinalem Rotomagenſem, cui Mediolano proficiſcenti (illi enim urbi atq; regno præerat) Georgium Cornelium Brixiæ magiſtratu reginæ Cypriæ fratrem Senatus legauit, pacem cum Maximiliano imperatore certis conditionibus fecerat: quarũ illa erat maxima, ut is ſe regem Mediolani appellaret, ipſe in corona, ex qua Maximilianus iurè Imperator dici poſſet, more inſtitutoq; maiorũ à Pontifice Max. Romæ tradenda, autoritate opibusq; ſuis præſtò ei eſſe teneretur. Cardinali per fines reipub. cum magno comitatu eunti & redeunti ſumptus eſt publicè factus. Sed Barbadici, quem uita functũ dixeramus, loco, Leonardum Lauredanũ plurimis neceſsitudinibus & propinquitatibus atq; affinitatibus fultum, ciuitas ſibi principem declarauit. Eo comitia primũ habente, ædis Marciæ procuratio, quo in magiſtratu Philippus Tronus, cuius pater Nicolaus annos ſex ciuitatis principatũ obtinuerat, illis ipſis diebus erat mortuus, Benedicto Piſauro claſsis præfecto magno fauore ciuitatis eſt delata. Eiuſdem uerò ædis procurationẽ eam, ex qua Lauredanus ſummũ locum inierat, Marinus Garzonius alteris comitijs eſt adeptus. Claſsis interim Gallica itemq; Luſitana quas uterq; rex, ut reip. auxilio eſſent, ſeſe receperat miſſurũ, non uno tẽpore altera Corcyram, altera Zacynthũ adueniunt: tametſi neutra omnino earũ ulli reip. uſui fuit. Galli enim priores apud Zacynthũ cùm eſſent, Piſauro nõ expectato, quẽ Auſter uentus Corcyræ multos dies perincõmodè flans detinuerat, Rhodum uerſus profecti ſunt. Sed naues illas Aloiſius ad Federicũ regem

Neapolis regno expellendũ inita cum Hiſpaniæ regibus ſocietate comparauerat:itaq; pulſo illo, ac diuiſis regni regionibus ex fœdere, ut Apulia Calabriſq; Conſaluo eorũ duci traditis, reliqua omnia Aloiſius obtinuerit, claſſem, cuius præterea nõ magnopere indigebat,iuuandæ ad ſpeciẽ reip. illò miſit.Luſitani autẽ paulò pòſt à Piſauro Corcyræ perliberaliter accepti,cùm ille ab eis petiiſſet,ut ſecũ aut ad Dyrrhachium recuperandum,aut ad inſulam Leucadiam oppugnandã accederent,neutro negocio ſuſcepto,quòd dicerent ſuum ſibi regem mandauiſſe,ut contra claſſem Thraciã unà cum Veneta omnem belli fortunã experirentur, ab oppidis obſidendis aut omnino tentandis abſtinerẽt,quo itinere uenerant,domũ diſceſſerunt. Ea erat claßis nauiũ onerariarũ una de triginta:quarũ quinq; ſatis magnæ,reliquæ puſillæ, ſed omnes magna tormentorum ui & numero militum pulcherrimè inſtructæ,tum opertis ſingularũ tegumento uerſicolore puppibus,ut latè aquã tentoria tangerẽt,fluctibuſq; uerrerentur (quoniã in noſtris claßibus id non fit, præterquàm in nauibus longis:neq; illo impendio,ſed ad uſum tantùm)inuſitatã atq; egregiam claßis faciem præbuerunt.Illis deſtituti Patres claßibus rogationẽ iuſſerunt, ut triremes in Creta inſula decem armarentur, eiſq; triremibus,quo libentius ciuitates imperata facerent, præfecti Cretenſes imponerentur.Itaq; triremes ex naualibus, pecunia in ſtipendiũ ex ærario eſt in Cretam miſſa.Latum etiam, ne quid intentatũ Patres relinquerẽt, ut Franciſcus Capellus, cui legatione apud Aloiſium functo Dominicus Triuiſanus, Hieronymus Donatus de regno Neapolitano ſub eius imperium redacto gratulatum à Senatu mißi ſucceſſerant, ad Henricũ Britanniæ regem ſocium atq; amicũ reip. proficiſceretur auxiliũ

in Tur-

in Turcas poſtulatum. Tametſi nuncij uenerant, Baiaſetem à rege Pannoniæ bello laceßitum, ſuas uires eò conuertiſſe, nauiũ ædificatione intermiſſa: nam è Pannonia literæ ad Senatum datæ certiores Patres fecerant, Turcas equites, cùm Danubium flumẽ traieciſſent, ut in fines hoſtiũ incurſiones facerent, à regio exercitu fuſos, duobus millibus interfectis reuertiſſe: tum trãſmiſſo ab eodem exercitu flumine Turcas duobus itineribus interclusos maleq; habitos, partem ſuorũ non ſpernendam, unà cum duce filioq; ducis amiſiſſe. Piſaurus profectis Luſitanis, uti claſſe Gallica ſe coniungeret, omnem diligentiam adhibuit: itaq; eam demum ad Maleam nactus, muneribus & commeatu largiter præfecto claßis miſſis ad Mitylenẽ expugnandã propè inuitus unà ſe ctonulit, cùm Galli nihil ea de re antea cũ illo cõmunicauiſſent, neq; quid ſui conſilij eſſet, ab eo petijſſent: nihilo tamẽ ſecius omnibus in rebus ſuam illi operã præſtitit. Itaq; tormentis expoſitis Galli noſtriq; oppidũ aggreßi, muro deiecto, repulſis atq; occiſis propugnatoribus, magno impetu ipſum ceperunt. Arcem oppidi autẽ, ſine qua teneri oppidum nõ poterat, cùm iam Veneti turri deiecta ſigna in muros intuliſſent, idemq; Ligures ex claſſe Gallica Venetis proximi feciſſent, tamen capere non potuerunt, quòd duorum præfectorũ interitu, quos hoſtes interfecerant, Galli perterriti ſe in caſtra receperũt. Erant aũt ex Armoricis finibus pleriq;, qui ſuorum ducũ dicto audientes nõ fuerunt: eos ſe recipientes cæteri omnes ſubſequuti, oppugnationẽ reliquerũt: ita uictoria iam planè parta, ſi ſuum Galli munus obijſſent, interpellata pedem retulit. Accidit aũt ab Thracibus ea in oppugnatione res permira, quæ uirtutẽ illorum atq; animũ oſtenderet. Nam cùm tot nauibus oppidum obſideretur, tot hoſtiũ mil-

lia circũfuſa ad muros ſtationes haberẽt, una in biremi & tribus nauigiolis milites trecenti à Baiaſetis *filio è* Magneſia,*cui præerat,auxilio miſsi,in arcem ſe inferre uelle nõ dubitauerunt: ſed ab* Gallis *intercepti,cùm ſe fortiſsimè defendiſſent,reliquis interfectis uiginti eorum* Gallos *elapſi, quò intenderãt,tenuerunt,atq; in arcem recepti ſunt. Præfectus claßis ea ſpe deiectus,*Piſauro *relicto diſceßit: tẽpeſtate turbidiſsima deprehenſus ad* Cytherã *inſulam, naui ſua eliſa, ex hominibus quingentis, qui in ea erant, ipſe perpauciq;, qui ſe in parte nauis fracta ſcopuloq; infixa cõtinuerunt,euaſerunt.*Nauis *huius claſſe altera cum ſexcentis hominibus interijt.* Piſaurus, *multis diebus ad bellum gerendũ idoneis* Gallorum *cauſa fruſtra conſumptis, hyeme præcipiti ſe ad* Melum *inſulã cõtulit.* Fortè *ibi* Ericus Thrax, *qui piraticã multos annos exercuerat, plurimaq; damna* Venetis *hominibus intulerat,quòd ex* Africa *ueniens naufragiũ ad inſulã fecerat, captus à* Melijs *in cuſtodia tum erat.* Id *ſimul eſt* Piſauro *nunciatũ,*Ericũ *ad ſe adduci imperauit, proptereaq; quòd is aliquot ante annos ciuem* Venetũ Ambroſium Contarenum Franciſci *filium,cum quo mercaturæ ſocietatẽ inierat, nihil ab eo metuentẽ,cum eius naui per inſidias contra iuſiurandi religionem, apud* Theſſalonicã *à ſe captum ignẽ excruciatum necauerat,uiuum comburi iußit.*Hæc *dum foris adminiſtrantur, domi,quòd pecunia publicè deerat,*Senatus *decreuit,uti quã ipſe legem prius,deinde comitia huius belli initiò iuſſerant, ut magiſtratus omnes prouinciales atq; urbani mediã ſtipendiorũ partem reip. remitterent,ea in annũ unum prorogaretur: itaq; primis anni diebus cùm in cõmitio* Lauredanus, *quiq; illi aßident ſex uiri, & quadraginta utrûm magiſtri eam legem pronunciauiſſent,*Ioannes

nes Antonius Minius, ciuis in dicendo ſatis audax, qui omnem ſuã ætatẽ, erat enim iam ſenex, cauſis agendis in priuatorum patrocinio cõſumpſerat, eiuſmodi cõcionem habuit. Non ignoro ciues magnã me rem, & multorũ inuidiæ propoſitam ſuſcepiſſe, qui ſim contra Senatus præiudicia, contra magiſtratuũ uoluntatem, pro ueſtris cõmodis & ueſtra incolumitate liberè, quæ ſentio, dicturus: neq; dubito, quin me pleriq; arroganter facere exiſtimẽt, quòd ea quæ Patres cõſcripti iampridem iuſſerunt, uosq́; ipſi rata eſſe uoluiſtis, nunc Patribus iterum iubentibus, ego unus, tanquã plus omnibus prouideam, improbaturus ſurrexerim. Sed me præſtat omnẽ inuidiæ aleam atq; pericula ſubire, dum uos decipi, & reip. muneribus ſpoliari, quoad potero, nõ patiar. Legem hoc bello, quod cum rege Thracio gerimus, in Senatu latam, ueſtris ſententijs ſancitã, præteritis expletam menſibus prorogare Patres decreuerunt, uti magiſtratus omnes, qui per nos creantur, mediã ſtipendij partem annum reip. remittant: itaq; Senatu approbante ad uos ueniunt, ut eam ratam & ſanctam habeatis. quid eſt hoc aliud, quàm uelle, uos qui liberos, qui uxores, qui domos familiasq́; ueſtras, qui uos ipſos beneficio reip. magiſtratibus obeundis ſuſtinetis, quando annũ iam omnibus in difficultatibus confeciſtis, alterum nõ habere annum, unde inopiã leuare & uitã tolerare ueſtrã queatis? An, quoniã diuitibus ea lege parum iri nocitum uident, reliquos, qui re anguſta utuntur, nõ reſpiciunt? eſt́ ne id alteros tanquam ſeipſum diligere? quo uno mediusfidius præcepto omnis humana ſocietas continetur. Ego uerò ciues ſic exiſtimo: quòd contra hoſtes nihil proſpe rè gerimus, aduerſa uerò multa & miſera ſingulis diebus nunciantur, hoc ex fonte manare, quòd ipſi inter nos non

amamus, neq; quiſquã alteri conſultum uult: nemo, qui opi bus pollet, ei qui debilior eſt, proſpicit. Dij profectò immor tales, qui acta et cogitationes noſtras perſpiciũt, irati nobis infenſiq; ſunt, conatusq; noſtros fruſtra ſuſcipi, euaneſcereq; omnes ſinunt, hoſtibus uirtutẽ & cõſilia ſubminiſtrãt. Tria ſunt omnino hac in urbe ciuiũ genera: unũ locupletũ atq; potentiũ: aliud eorum, qui ſunt dignitate opibusq; tenuiſsimis: mediæ inter hos fortunæ tertium. Primũ illud atq; ſummũ, propter potentiã in tributa ſæpe nihil dat, propterea quòd nemo principes uiros cogere audet, qui plerunq; in magiſtratibus ſunt, remq; pub. adminiſtrãt. à medijs, quæ imponuntur publicè onera, multi magiſtratus exigunt: ab infimis planè uniuerſi: nam ab ijs minimè reſiſtitur: ita fit, ut qui rei minus habent, plus in ærariũ conferant: illi, qui omnia poßident, nihil tribuant, niſi cùm libet: tanquam reliqui ſeruiãt, ipſi regnent atq; imperent. quòd ſi diuites, fiſco quæ debent, etiã dependant, nihil ſit neceſſe curarũ & laborum ueſtrorum obeundis magiſtratibus mercedem reip. condonari, ut in bellum pecunia ſuppeditet; ea ſumma omnis pro parte media tercentum auri libras non exuperat. locupletũ et potentiũ reliqua ſi ratio ſubducatur, tantundẽ decies aut plus etiam conficient: illa exigite, qui præpoſiti eſtis pecuniæ publicæ magiſtratus: neq; uos fiſco debentiũ autoritas deterreat, ne quid facere contra ipſorum uoluntatẽ audeatis: abundè uobis aderit, quod quæritur: neq; tenuiorũ, ſed bonorum tamen ciuium ſudorem, aut potius ſanguinẽ exugere cogemini. Quid autem? nónne ciues illud etiam uos impellere ad legem repudiandam poteſt, quòd multi magiſtratus, ut ſit unde ſe, liberosq; ſuos alant, non tam iuſtitiã in iuriſdictionibus agitare, quàm ſeruire quæſtui, & ſtudere lu-

*ero ſtatuent, dum ea, quæ iniuria ſibi erepta exiſtimabunt,
quoquo modo ſarciant? Quamobrem omnia paßim erunt
uenalia,neq; immeritò,quoniã ita Senatus & ciuitatis prin
pes decreuerunt.* Animus mihi ciues eo anno tum,cùm pri-
mò lex eſt lata,ſuadebat,ut eius lationi contradicerẽ:ſed me
Senatus autoritas continuit,quòd exiſtimabam ea ueſtra in-
cõmoda annum tantùm duratura, neq; legem tam iniquam
iri prorogatũ uerebar: ita me meæ cogitationes feſellerunt.
nunc eò res eſt perducta,ut in ueſtra manu atq; ſententijs ta
men ſit totius rei exitus.quòd ſi uos legem iterum iuſſeritis,
quid erit cauſæ, quare nõ aut eam optimates ſingulis annis
ferant, aut uos, quod ſecundò probauiſtis, tertiò etiam &
quartò ſanciatis? ita res in exemplum ceſſerit: uos,cùm ru-
mor belli aliquis paulùm excitabitur, ſtatim plectemini: ea
ſemper erit magiſtratibus opportuna erogandæ pecuniæ
ratio: ſemper reip.beneficio ſpoliabimini,quod eſſe ueſtrũ
ſolidum atq; propriũ debuerat.quare cenſeo ut legem reij-
ciatis, ne,ueſtra quæ ſunt, ipſimet proijciatis, néue ullis ab
hominibus ludibrio uobis libentibus habeamini. Hæc cùm
eſſet Minius concionatus,magna perturbatio comitium te-
nuit,quoad,quis ei reſponſurus eſſet, ſciri potuit,Laureda
no Principe ſua ſe è ſella ſubleuãte,qui ſtans dicere ſic eſt ex
orſus: Valde me hodie ciues à mea de Ioanne Antonio Mi-
nio ſpe atq; opinione deceptũ fateor, qui cũ mihi heri eſſet
dictum,contra legem,quam ferimus, uerba illum apud uos
uelle facere,non credidi:neq; enim perſuadere mihi poterã,
huiuſce ciuitatis hominem quatuor & ſexaginta annos na-
tum, qui aliquando rempub.attigiſſet, tam æquam, tam e-
tiam neceſſariam rogationem, quam Senatus ipſe frequens
probauiſſet,eſſe impugnaturum.Quanquam fuere qui dice

rent,quoniã Minius ad ſenectutem ſine ulla dignitate peruenerit,ſemel tantùm anno ſuperiore in magiſtratu adoleſcentulis mandari ſolito fuerit,id illum cogitauiſſe,ſi cauſam tenuiorum ciuium ſuſcepiſſet,qui ſtipendio munerũ reip.fraudari ſe magnopere indignantur, fore ut fauorẽ ſibi atq; ſuffragia illorum ad magiſtratus adipiſcendos cõciliaret.quod quidem ego, ut reliqua, falſum eſſe facilè putaui: uos, qui melius hæc cognoſcitis, quid ſibi is hoc ſuſcepto negocio uoluerit, uobiſcum reputatote. Tu uerò Mini, *ſolús ne es omnium, qui, quo impliciti bello duos iam annos uerſemur, quantas in eo impenſas fecerimus,quantas facere neceſſe ſit, quibus in difficultatibus cogendæ pecuniæ dies totos ſoliciti noctes inſomnes conficiamus,ut hoc imperium ab hoſte omnium acerrimo tueamur,neſcias? remigũ,militum,præfectorum nauium noſtrarũ,quos innumeros alimus,ſtipendia immane auri pondus requirunt: in arcium & oppidorũ præſidijs multum pecuniæ inſumitur:naualia urbana tot claſsibus exhauſta,magni æris ſingulis menſibus indigent,ut naues,ut tormenta,ut reliqua, quæ bello uſui ſunt,noſtris imperatoribus ſubminiſtrent.*Regi Pannoniæ,*ut cũ noſtris hoſtibus bellũ gerat, mille auri libræ ternis curationibus ſunt ex fœdere quotannis dependendæ:his tot atq; tantis impenſis pecunia ſuppeditari quî poteſt? ciues enim noſtri, tributis innumerabilibus perſolutis,amplius quod tribuãt,nõ habent.*Prouinciales,*noua pecunia imperata,agriſq; ſuis præter morẽ cenſui addictis,cõqueruntur: neq; quicq̃,niſi coacti,fortuniſq; ſuis diuenditis, in ærariũ cõferunt.uectigalia* reip.portorijs *propter bellũ impeditis anguſtè redimũtur. mercatores noſtri ad exteras nationes, exteri ad nos mari cõmeare nõ permittuntur.*Itaq; *niſi nos,quorũ maximè intereſt,*

tereſt, quibus poſſumus rationibus reip. belli fluctibus iacta tæ opem ferimus, quis omnino erit reliquorũ hominũ, qui ferat? omnes enim nobis alieniores ſunt, quàm nos ipſi. Nu*mi autem nerui bellorũ ſunt: ſine ijs bellum gerere nulla natio poteſt.* Nos *quidẽ ciues, quos huic urbi atq; imperio præ eſſe uoluiſtis, reliquiq; magiſtratus, qui nobiſcum unà remp. adminiſtrãt, hanc inuiti legem, magnoq; noſtro cum dolore ad uos ferimus, propterea quòd urbes noſtras ab hoſtibus capi, dirui, teneri, regiones uaſtari, populos diſsipari, ciues noſtros aut interfici, aut in ſeruitutem abduci multò peius eſt, quàm hanc munerũ mercedis portionem pro ſua quenque parte reip. remittere. quæ adhuc mala & acciderunt, et deinceps accidere neceſſe eſt, niſi bellum magno apparatu, magnis opibus geſſerimus. opes autem hæ pecunia cõparantur.* Minius, *qui uobis, ut legẽ repudietis, ſuadet, illa ſuadet ut perpetiamini, dum, ne pecunia comparari poßit, nititur efficere.* Ego *uerò huius ſum animi atq; ſententiæ, ut à fanorum & templorum adytis aurum atq; argentũ ſacrum omne numis cudendis auferamus, quibus bellum commodius adminiſtrari poßit, potius quàm ea, quæ cõmemorata ſunt, perferamus, remq; pub. periclitari, atq; hoc imperium proteri ab hoſte impuriſsimo, deterrimoq; permittamus: idq; nos* Dijs *ipſis libentiſsimis, quorũ tẽpla ſpoliabuntur, facturos puto.* Verùm *adhuc quidẽ ad id nos deſcendere nulla res cogit, modò uos hoc, quod multò eſt æquius, quodq; uobis facere nulla religione impeditis licet, quod ordo ampliſsimus probauit, ueſtris hodie ſentẽtijs, ueſtra in patriã liberalitate pietateq; iubeatis.* Nam *quòd* Minius Deos *nobis eſſe iratos cõmemorauit, mihi quidem dubiũ nõ eſt, quin qui male atq; perperàm agunt, ij* Deorũ *ſibi iram pariãt: itaq;*

præfecti noſtri, qui improbè remp. geſſerũt, partim interierunt, partim exilio ignominiaq́; mulctati, Deorum numen ſuis infenſum rebus, dignitatibus, rationibus habuerũt. Vos, ſi quæ decet, quæ tẽpus exigit, quæ ſtatus reip. turbulentus, quæ pecuniæ cogendæ difficultas in præſentia poſtulat, ſtatueritis, nihil ab Dijs immortalib. timetote: proſpera uobis omnia ab illis ſecundaq́; aduenient. Quid, quòd uos iniuſtitiæ Minius inſimulat, quos lege iuſſa in magiſtratib. obeundis iuriſdictiones ueſtras ad quæſtum cõuerſuros putat? coniecturam ſcilicet de aliorum moribus à ſe ipſe capiens, qui linguã atq; ingenium, ex quo primùm loqui cœpit, uſq; ad hos annos, atq; ſenium in lucro & quæſtu ſemper habuerit, atq; opes ſibi amplas ea tantùm ratione compararit: quaſi neſciat, qui natura boni ſunt, magiſtratibus initis in rebus difficilib. meliores porrò fieri: qui praui & mali, eos à Triumuiris, uel qui ad urbem ſunt, uel quos querelis populorũ cognoſcendis in prouincias mittitis, ad urbana iudicia deduci, quibus à iudicijs improbè factorũ pœnas luant: ita fit, ut aut ſuopte ingenio ciues duris in rebus afflictati, tanquã in cote uirtutem ſubigant & exacuant ſuam: aut metu iudiciorum à maleficijs nullo non tẽpore aut rerũ caſu abſterreantur. Auſus etiã tu quidem es Mini tria eſſe genera noſtrorũ ciuium dicere, locupletũ, mediocriũ, tenuiorũ: atq; hæc inter ſe diſsidere oſtendiſti, dum à diuitib. in tributa nihil penditur, à reliquis onera omnia ſufferuntur. regnare etiã illos dixiſti, hos ſeruire, atq; in ea ciuitate, quæ, ex quo nata eſt, libera & ſui iuris ſemper fuit. Id te non puduit in concione eſſe mentitũ. Hoc quidem, eſſe tria genera, nihil impedio: id enim omnibus in ciuitatibus accidere conſueuit: neq; aliter propémodũ ſe habere hominũ conuentus ullus atq; ſocietas poteſt.

poteſt. Diuites uerò nihil conferre, cæteros omnia, hoc falſum & iniurioſum eſt: nulli enim homini parcitur: omnes peræquè, quod fiſco debent, etiã ſoluunt: aut, ſi id per ſe nõ faciũt, ab ijs qui præſunt, facere coguntur. quære à fiſci magiſtratibus rationes: ſubduci iube: reliqua ciuiũ inſpice: nihil eorum reperies, quæ dixiſti. An, quòd bona locupletum minus haſtæ ſubijciuntur, mediorũ autẽ et tenuiorũ quotidie, propterea tu diuites conferre nihil exiſtimas, reliquos omnino unos omnia? male tu quidẽ urbis noſtræ mores et rerũ conditionẽ diſpicis, aut te diſpicere ſimulauiſti. Diuites, quia ſoluendo ſunt, ſua diſtrahi nõ ſinũt, ſed in ærariũ ſpontè cõferunt. quod cũ reliqui nõ faciunt, ſæpe fit, ut eorũ inſulas, fundos, prædia, magiſtratus ad licentes transferãt. Sed quid illud tandem eſt, quòd tu ſeruitutis et regni nomina in hanc remp. induxiſti? alteramq; ciuium partẽ in alterius inuidiã trahere his impuris uocibus excogitauiſti? an, qui ab urbe condita uni atq; ijdem ſemper fuimus, nunc ut dißideamus inter nos, ut ſeceßiones facere incipiamus, tibi uni eſſe optabile et cõducibile exiſtimas? id uis, id poſtulas, id efficere conaris. Vos appello magiſtri Decemuirũ, qui ſedetis, cui antiquitus magiſtratui ciues improbos coërcendi omnis eſt poteſtas attributa, uos ab eo huius rei cauſam repoſcite. Bello, quod cum Liguribus quartũ geßimus, Italis populis atq; in reip. temperatione cõſtitutis, ærario exinanito maiores noſtri edixerũt, ſi quis remp. pecunia iuuiſſet, eum ſe ciuitate et iure comitiorũ muneraturos: itaq; bello confecto, eam ob cauſam triginta homines ad remp. admiſerunt: ij totidem familias in nobilitatẽ intulerunt, quæ noſtro iure, noſtris muneribus, noſtro imperio deinceps ſunt uſæ. Nobis hoc tempore bellũ cũ barbaris nationibus, cũ gente à noſtra uitæ ra

tione, à noſtris moribus alieniſſima, cum rege infeſtiſſimo fe rociſſimoq́; gerentibus, uos huius reip. alumnos, ut patriæ laboranti ſuccurratis, eius pecuniæ, qua unà cũ magiſtratibus ab ipſa rep. donamini, mediã partem eidẽ reip. pigebit reſtituere? Illi ſuam ciuitatem, nobilitatem, iura, imperia in exteros, propterea quòd in ærarium cõtuliſſent, libenter transfuderũt: uos ueſtrorum ſtipendiorũ partem ueſtræ patriæ, ueſtris aris atq; focis, ueſtris liberis cedere grauabimini? nam nunc quidem, ut ueſtri liberi ne ſeruiant, eſt à uobis cautio atq; curatio adhibenda. Quis hoc in animũ, niſi huius urbis, horum templorũ, huius comitij atq; curiæ hoſtis & euerſor, poſſet inducere? Inuentus tamen eſt Minius, qui hoc uobis ſuadere ſit conatus. Sed illum ſua mens, ſuus animus, ſui mores punient. Vos autem ciues, uos inquam ciues, quos ſcio ueſtræ ditionis atq; imperij, quemadmodum ſemper eſtis participes, ita nunquam non amantes fuiſſe, ne deſinite, quod ſemel libentiſſimè feciſtis, legem iterum uelle iubere, iterũ pro ueſtra in patriã charitate hoc, quicquid eſt incommodi, alacri animo annum alterum ſufferre et perpeti, dum hæc reip. procella decedat, quæ longinqua eſſe, niſi me meus fallit animus, non poteſt. confirmate ueſtris ſententijs illud, quod eorum, qui ad gubernacula reip. ſunt poſiti, ſententijs optimũ eſſe factu uidetis. ſtatuite hoc iudicio, quàm cuique charta eſſe debeat ſuæ patriæ libertas, cùm ipſi ueſtræ libertatis cauſa, ueſtra uitæ præſidia reip. condonetis. oſtendite prouincialibus, atq; ijs, qui ueſtris legibus parẽt, quid ipſi facere debeant, quandò uos, qui cæteros cogere poteſtis, cõmunis omniũ utilitatis cauſa, leges uobis unis detrimentoſas imponitis. nemo erit hac in urbe, nemo in reliquis, ubi nomẽ Venetũ uiget, qui non uos ſummis laudibus

eſſe-

efferat, atq; omnibus regendis populis & gentibus dignos putet, cùm intelliget, nihil uos muneris alijs præcipere, quin prius alterum tantũ, eoq; multo amplius, uobiſmet imperaueritis. Hac à Lauredano concione habita, ubi ille conſedit, lex eſt ferri cœpta. Erant omnino in comitio iudices mille quadringenti quadraginta duo: ex ijs mille octoginta octo legem probauerũt, trecenti quadraginta ſeptem reiecerũt: quibus non liquêret, fuerunt ſeptem. Itaq; magno conſenſu ciuitatis lege iuſſa, Lauredanum omnes laudare, bonum eſſe Principẽ dicere, cui reſp. curæ eſſet. Poſtridie autẽ eius diei Minius ob concionẽ ſeditioſam à Decemuiris condemnatus eſt, ut in Arba Illyrici inſula, quoad uiueret, exularet, triginta auri libris ei, quicunq; illum extra inſulam captum magiſtratibus tradidiſſet, ex eius bonis conſtitutis: eiq; rei bona ſunt pignori addicta: ipſi, ut laqueo uitam finiret, pœna addita. Illis diebus ignominiæ notam, qua Piſaurus in triremiũ præfectos quinq; uſus fuerat, Patres in foro promulgari uoluerunt. Ea nota erat eiuſmodi. Dum claſſem Gallicã Piſaurus conſequi cuperet, Paulus Nanus, Georgius Triuiſanus, Marcus Antonius Decanalis, Nicolaus Barbadicus è cololonia Cretenſi, Petrus Capitellus Apulus, eius miſſu ad Malcam profecti, quòd Galli eſſe illis in locis dicebantur, in biremes Thracias ſeptem inciderunt, quæ nauem onerariam hominum Cretenſium à ſe captam remulco trahebãt. Ea re animaduerſa, biremes aggredi communi conſilio ſtatuerũt, itaq; incitatis remigibus ad illas contenderunt. Sed cùm eis appropinquaſſent, timore impediti remiges inhibuerunt, ſeſeq; turpiter à congreſſu dimicationeq; continuerunt. Accidit autẽ paulò pòſt, ut naues triremes aliquot è claſſe Gallica, quæ nõ longè aberat, idem conſpicatæ, biremes Thra-

cias magno animo aggrederentur, quæ quidẽ res auxit illorum dedecus, quòd eos reip. hoſtes, quos propter formidinẽ ipſi dimiſerãt, Galli, quorum minus intererat, uirtute eſſent atq; animi præſentia conſequuti. ob eam imbecillitatem atque formidinem Piſaurus *annos quinq; à præfecturis omnibus illos remouit, ſtipẽdiaq; ab ijs emerita fiſco addixit. Iiſdem diebus Gabrielem* Maurũ, Andreã Foſculum, *Senatus legatos creauit, qui Ferrariam proficiſcerentur* Lucretiæ Borgiæ Alexandri *filiæ, quam pater* Alfonſo Ateſtino Herculis *filio in matrimonium ſpoponderat,* Roma *ad illum uenienti, & ipſi ſoceroq; eis de nuptijs reip. nomine gratulatum.* E Pannonia *uerò crebriores allatæ literæ,* Turcas *pluribus locis fuſos à regijs ducibus occidione, et præda ingenti facta, Senatui attulerunt: neq; tamen ob eas res claßis curã ulla ex parte* Baiaſetes *intermittebat: quã quidem curã cum magnopere agitaret, reficiq; naues ueteres ſuis ducib. mandauiſſet, atq; id ei tardius negligentiusq; agi ab illis atq; adminiſtrari uideretur, arcũ ſibi afferri et ſagittas imperauit: quibus adductis, ſtantẽ ante ſe illum ipſum ducem, qui priore apud ſe erat loco, indignabundus transfixit. Reſtituerat idẽ rex paulò antè ad libertatẽ ciues* Venetos, *quos belli initio* Byzantij *in uincula cõiectos in turri ad fretũ ſeruandos miſerat: ij ſe libris auri centum redemerunt: quorũ è numero* Andreas Grittus Id. Mart. *ad urbẽ redijt: eiq; eſt uniuerſa ciuitas gratulata. Attulit is ab* Admete Baiaſetis *duce literas ad Senatũ, cum mandatis, ut ſi bello, quod inter ipſos &* Baiaſetem *uigebat, uellent finem imponere, mitterẽt* Byzantium *aliquem ad pacis cõditiones tractandas: ei ſe adiutorẽ futurum.* Interea Cæſarem Alexandri *filium augendi regni cupiditas magnum in ſcelus & proditionem impulit.* Nam

cùm

cùm Guidi Vbaldi Metaurenſium ducis regnum, quod unum ei decrat ad omnem Flaminiam obtinendã, propter mirificum populorum in illum amorem aggredi aperto bello nõ auderet, neq; Venetos ſibi permiſſuros ut illum expelleret, arbitraretur, neq; ullã haberet ſuſcipiendi belli cauſam, Guido Vbaldo omnibus in patrem ſuum obſequijs, in ſe officijs beneuolentiſſimi coniunctiſſimiq; hominis planè functo, uelle ſe bellum Camertibus inferre ſimulauit, ut ad fines Vrbinatium, quà iter erat ei faciendum, ſine Guidi Vbaldi ſuſpicione, tanquã aliò tendens, cũ exercitu accederet: atq;, ut bono ſe in illum eſſe animo fidem ei maiorem faceret, & ſuis eum opibus exueret, ne tueri ſeſe poſſet communitior, à Guido Vbaldo, ut auxiliares ad id bellũ copias cum tormentis muralibus ad ſe mitteret, pro amicitiæ iure per legatos poſtulauit. Iis impetratis, atq; miſſis, cùm ad fines regni ueniſſet, repentè in illos hoſtiliter irrupit, & magna celeritate adhibita, quòd neminẽ obuiũ habebat, Vrbinũ cõtendit, parumq; abfuit quin Guidũ ipſum Vbaldũ caperet. Sed is paucarũ horarũ beneficio, in iumentis agricolarũ, et ueſte ruſtica, itineribus deuijs, quòd omnia nota loca per Cæſaris milites obſeſſa tenebantur, fugiens, Rauennã ſe recipit, atq; inde Mantuã eſt profectus: quam ad urbem paulò antè uxor eius Eliſabeta, Franciſci Mantuanorũ ducis ſoror, pudiciſſima lectiſſimaq; ſe cõtulerat, cùm officij cauſa Alexandri poſtulatu Lucretiæ Borgiæ ad maritũ proficiſcenti comes itineris fuiſſet. Ea re permotis Patribus, equites quingenti, pedites mille Rauennã ſunt miſſi, ut cũ ijs copijs, quæ ibi erãt, cõiuncti, oppidi præſidiũ augerẽt, ſi quid à Cæſare cõſilij, cui fides haberi nulla poterat, contra remp. iniretur. Neque multò pòſt Anna Candala, natione Aquitana, Aloiſij regis

Gallorũ propinqua, ad Vladiſlaum Pannoniæ regem, cui erat nuptui per legatos tradita, proficiſcẽs Venetias uenit cũ magno utriuſq; regis comitatu. Ei fines reip. ingreſſæ, ſumptus eſt publicè atq; largiter factus. Ad urbem ubi fuit, omnia in illam liberalitatis & beneuolentiæ officia profuſe collata, ut cùm exacto menſe diſcederet, Lauredano Principi dixerit, tum primum ſe reginam ſibijpſi uiſam, cùm apud illum fuit: poſtea uerò quàm in Pannonia regiam exercere dignitatem cœpit, amica et beneuola reip. omnibus in rebus ſemper fuerit. Interim Aloiſius rex domo diſceſſerat, ut in Italiam ſe cõferret, Neapolitano bello, quod cum Hiſpaniæ regibus propter finium cõtrouerſiam gerebat, auxilia comparaturus. Eo Mediolani finibus appropinquante, Senatus Bernardum Bembum patrem meum è prætura Veronenſi, qua in prætura tunc erat, legatum miſit, ut Aloiſio reipub. nomine ſaluere iuſſo de aduentu gratularetur. Is regi ad Vegeuenum oppidum occurrit, eſtq; apud illum cõmoratus, dum is Mediolani fuit: ſed rege in Liguriam profecto ad auxilia in regnũ Neapolitanũ mari tranſmittenda, Veronã redijt. Dum hæc domi adminiſtrãtur, à Piſauro apud Chryſopolim, atq; in ſinu Theſſalonico depoſitis militibus damna ſunt plurima illata, prædæq; ingentes factæ: tum in Aegæo captæ naues onerariæ duodecim, biremes undecim. atq; is ad Maleã cùm ueniſſet, naues triremes Rhodiorũ tres, onerarias duas, regis Gallorũ triremes quatuor ad ſe miſſas reperit. Neq; multò pòſt Iacobus Piſaurus Alexandri legatus ſuas triremes cũ Piſauri claſſe cõiunxit. Erat autẽ uniuerſæ claſſis nauiũ omnis generis numerus ad ſeptuaginta: quibus cum nauibus de legatorũ conſilio ad inſulã Leucadiã oppugnandã ſe conuertit. Eò cùm appropinquaret, Pontificis legatum

gatum præmiſit, qui per uada eo ab latere, quod ad orientē ſpectat, oppidum aggrederetur. uadis autē ea parte inſula maximè cingitur. Is accelerans per Diorictum in uada ſeſe inferens, duodecim biremes, quæ ibi ſtationem habebant, eaq; maria percurrentes, Venetorum nauibus infenſiſſimæ diu fuerant, & tunc, ut aditu claſſem prohiberent, occurrebant, omnes fugauit, pauloq; pòſt uacuas hominibus occupauit, cùm ij ſeſe raptim in littus eieciſſent: quos oppidani fugientes receperūt. Iis captis, quòd illis in uadis erat à cōtinenti ad oppidum uia aquis tecta, ſic, ut equites cōmeare ea poſſent, ibi naues aliquot diſpoſuit: quibus nauibus Thracū turmas equitū tres, qui per illam uiam, ut eſſent oppidanis auxilio, uicinis ex locis aduentabant, repulit: cùm tamen antea munitionū pro tempore, quæ tranſitum impediret, media in uia effeciſſet. Ea Thraces munitione retardati, dum perrumpere conantur, tormentis ſe nauium uulnerandos præbuerūt: amiſſiſq; perpluribus, duce eorū equo deiecto, nulla parte munitionis perrupta, unde uenerant redierunt. Atq; idem interea legatus ſuorū militū partē equitesq; omnes, quos in nauibus eam ad rem habebat, cū primo aduentu in terrā expoſuiſſet, atq; in oppidum cōtendere iuſſiſſet, illi itinere, quod quidē erat paſſuū milliū quatuor, celeriter cōfecto, circumuecti audaciſſimè pugnantes, eo ipſo die pro oppidum capiunt. Piſaurus præfectus, quem mari reliquā claſſem uentis nō ſecundis, qui eo die flauerāt, circunducere oportuit, poſtero die ad oppidū oppugnandū ſeſe contulit, ac muros quatere tormentis cœpit. Erant in oppido milites Thraces quingenti, qui ſe acerrimè unà cum oppidanis defendebant: ij cùm magna tormentorū ui oppugnatione non intermiſſa premerentur, ſeptimo die deditionem facere uo-

luerunt. is fuit dies ad diem tertium Calendarũ Septembris. Sed dum inter ſe ea de re cõſulunt, militibus irrumpentibus oppidum capitur. ipſi atq; oppidani captiui facti, præda omnis uiritim diuiſa. Hoſtes prima oppugnationis die Gabrielem Superantiũ triremis præfectũ interfecerunt, capite pila ferrea diſiecto. Eius frater Hieronymus adoleſcẽs nullo reip. munere antea functus, paucis pòſt diebus quàm id eſt Venetias allatũ, magno comitiorũ fauore in Senatu allectus eſt præteritis quamplurimis, qui & magiſtratus geſſerãt, et ætate longè præſtabãt. Patres ut primùm ex Admetis literis in ſpem pacis uenerunt, propterea quòd hyems ſuberat, Piſauro mandarũt, ut triremibus uiginti apud ſe retẽtis, claſſem reliquã domum remitteret. atq; ad regẽ Pannoniæ literas dederunt, quibus literis, quid ab Admete habuiſſent, certiorem illum fecerũt, uelleq; ſe ſuum hominẽ Byzantiũ mittere ſignificauerũt, atq; ab eo petierunt, ut & ipſe ſuũ hominem eòdem mitteret, quo maiore cũ dignitate pax æquioribusq; cõditionibus tractari conficiq; poſſet. Vladislaus intellecta re Patrũ conſiliũ probauit, facturũq; quod uellent, de legato ſe recepit. Illi Zachariã Freſcum, Decemuirũ ſcribam, ire Byzantiũ iuſſerunt. Guidus Vbaldus regno amiſſo ad Aloiſiũ regem Galliæ Mediolanũ ſeſe conferens auxilia in Cæſarem poſtulatũ, ubi nihil in eo probitati & innocentiæ, cõtra perfidiã & crudelitatẽ eſſe præſidij cognouit, cũ uxore Venetias uenit. Patres eum lubentes exceperũt, & domo pro illius dignitate publicè tradita, bono eſſe animo iuſſerunt: qua ex domo paulò pòſt, cũ Metaurenſes, Cæſaris arcium præfectis et militibus interfectis, oppidisq; aliquot receptis, eius imperio ſe ſubtraxiſſent, ſuum in regnũ facilè redijt: atq; in eo ab Vrſinæ gentis principib. adiutus, deuictis

hoſtibus ſuam dignitatē aliquot menſes obtinuit. Ea rerum mutatione pleriq; ſe populi reipub.cōmendauerunt, orantes ut ſe in deditionem reciperet. Eſt in Ariminenſium finibus mons excelſus,duplici iugo, quà mare proſpicit,præruptus:alia parte decliuitatē habet latè in occaſum patentem, uinetis & ſegetibus uberē. Illis in iugis duæ arces ſunt ſumma in crepidine, quibus oppidum ſubiacet, ciuitasq́; montanorum hominū,qui remp.adminiſtrant, neq; ulli regi ſeruiunt. Crepidines Pinnæ Marinianæ appellantur. Ii & ipſi,ne ab Cæſare in ſeruitutē redigerentur, cùm magnopere timerent,Senatui eo tēpore ſignificauerunt,uelle ſe ſub eius imperio eſſe:mitteret ad ſe aliquē reipub.nomine,ſe illius dicto audientes futuros,imperataq́; facturos.Sed neq; hos,nec cæteros, qui ſe reip. dedere cupiebant, Patres recipiendos cenſuerunt.Miſerant inter hæc reges Hiſpaniæ ad Senatum Laurentium Suarem, illum eundē qui legatus eorum bello Gallico apud remp.fuerat: is clàm itinere per Galliā confecto,paucis ante Calend. Decembris diebus ad urbem uenit: atq; illi auri libra ſingulis eſt menſibus in ſumptū à Senatu cōſtituta. In primis apud Lauredanū Principē et Patres ſermonibus Suares de Aloiſio rege Gallorū queſtus,quòd fœderi cū ſuis inito regibus non ſtetiſſet, ut cui neq; ſua,neq; aliena ſatis eſſent:ab eius amicitia Patres auertere modis omnibus eſt conatus,illum affirmās propterea Cæſaris rebus tanto ſtudio fauiſſe, ut eſſet qui reip.finib.immineret,neq; quieſcere illam ſineret.gaudere implicitā eſſe bello Thracio ciuitatem.quā ad eos claſſem miſerit, ad ſpeciē, nō ad ullā reip. frugē miſiſſe.id euentu patuiſſe,quòd obfuerit potius,quàm ulli uſui fuerit.Hiſpaniæ regum uoluntatem omni tempore cum reipub.uoluntate conſenſiſſe,quoniam utriq; fidem &

pietatem colerent: ſi ſe ij fœderibus unà firment, neminē nocere eis poſſe. Hæc & his ſimilia de Suare nō ſemel à Patribus audita, tametſi uera eſſe pleraq; cognoſcerent, illos tamen non mouerunt, ut quod ipſis cùm Aloiſio fœdus intercedebat, ulla ex parte uiolarēt: tantùm dicere, ſeſe Hiſpaniæ regum fidem atq; uirtutem, & propenſum in remp. animū, plurimi ſanè facere, ſemperq; facturos: cum Aloiſio fœderis conditionibus ſe teneri: moleſtè ferre bellū inter ipſos exerceri potius, quàm uigere pacē: ſi quid poſſent ad reconciliandam inter eos gratiam, de eo ſi admoneantur, ſe non defuturos, amiciſsimorumq; hominū officio in utrunq; functuros. Cum Vladislao autem Pannoniæ rege, de legati ad Baiaſetē miſsione diem ex die ducente, propterea quòd pace cum illo à Senatu inita, niſi nouæ ſponſiones intercederēt, ſtipendijs reip. carendū ipſi erát: ne res tanta differretur, legati reip. pacti ſunt, uti mille auri libræ, regi annis ſingulis ab Senatu bello Thracio dari ſolitæ, ad tercentū redigerentur, quoad Baiaſetes uiueret, tribus item penſionbus perſoluendas. Alexander cùm uidiſſet Guidū Vbaldū Vrſinæ gentis ſtudijs regnum ſuū recuperauiſſe, orando, territando, magna pollicendo, eius familiæ principib. in ſuas traductis partes, fœdus cū illis percuſsit. Simul ab Aloiſio miſsis ad ſe auxilijs Cæſar, magniſq; copijs undiq; comparatis, Guidum Vbaldum, quē quidem ſine ſpe, ſine opibus deſtitutum amici deſeruerant, iterum regno expulit, cùm tamen ille munitiſsimū natura totius regni oppidum, miſſo ad id cuſtodiendum Octauiano Fregoſio adoleſcente ſororis ſuæ filio, cum militibus, & omnium rerum pro tempore copia, cōmunitius factum obtineret. Vrbinatibus receptis ad Senogalliā oppugnandam Cæſar primis anni diebus rectà profectus, ubi ciuibus ſine mora ſe-

ra ſe dedentibus oppido eſt potitus, Vrſinæ gentis principes eos ipſos, cũ quibus paulò antè fœdus percuſſerat, quiq́; ſecum unà uenerant, omnes in uincula coniecit: eaq́; de re Alexandrum patrem mira celeritate certiorem fecit. Ille ſtatim Baptiſtam Vrſinum Cardinalem, qui fœderis autor fuerat, magna apud ſuos autoritate, nihil eiuſmodi uerentẽ, ad ſe uocatũ cuſtodiæ tradidit: qua in cuſtodia paucis pòſt diebus eſt mortuus, cõiectis ab Cæſare in uincula partim nocte proxima, reliquis in Senenſium fines adductis, quò Cæſar cum exercitu contenderat, laqueo gula fracta. Idem uitæ finis Venantio & Octauiano adoleſcentulis, Camertiũ regis liberis captis à Cæſare, Piſauri datus. Pater eorum regno amiſſo clàm elapſus, paulò pòſt ad urbem uenit. Ob eas Cæſaris actiones, qui cum Camertibus Ariminum etiam in ſuam ditionẽ redegerat, Senatus, uti ſuos fines magis cõmuniret, Liuianum Carracciolumq́; cum equitibus & militibus Rauennã miſit. Guidas Vbaldus hoſtem fugiens cùm ſe Pitilianum in Hetruriã contuliſſet, diesq́; cõplures ibi fuiſſet, Cæſare Pitilianũ bello aggredi uelle dictitante, ut illum interciperet, magno cum periculo per Senarum & Florentinorũ agrum in fines reip. atq; ad urbem ſe recepit: cui à Senatu libra auri dono in ſumptũ ſingulis menſibus conſtituta. Quoniam autem libido ea inter ciues creuerat, ut quamplurimi ſacerdotia, quæ habere bonis artibus non poterant, Romæ coëmerent, qua in urbe eius rei cõſuetudo facultasq́; ab Alexandro inſtituta latè palamq́; inualuerat, Decemuiri ſanxerunt, ſi quis in poſterũ id faceret, eius bona fiſco inferrẽtur, ipſe ab urbe atq; urbis finibus quandiu uiueret exul eſſet. Neq; multò pòſt Ioannes Michaël ciuis Venetus Cardinalis, qui Pauli ſecundi Pont. Max. ſororis filius fuerat, Romæ ue

ueno interijt, quod ei Alexander à præfecto Michaëlis epularum dari iuſſit. Cauſa interficiendi hominẽ fuit aurũ atq; argentum, quod is habere exiſtimabatur, quarum omnino rerum inexplebilis Alexandri animum cupiditas ad omnẽ iniquitatẽ incendebat, uti filio pecuniã exercitibus alendis ſuppeditaret, quo is Italorum principum regna occupare celerius poſſet ſe iam ſene. Miniſter ueneni haud multò pòſt, Iulio Pont. Maximo re per indicium enunciata, in uincula coniectus, quæſtione habita ſui ſceleris pœnas perſoluit. Baiaſetes interim inducijs cum Sophi Armeniæ rege initis, cum quo ſibi atrox bellum intercedebat, ad bellum Venetũ ſolutior factus, animos, quos deiecerat, ſumpſit, deq; pace cum repub. nihil ſe facturum dixit, niſi Veneti Leucadiã ſibi inſulam reſtituerẽt. Patres de eo per Admetis ad Andreã Grittum literas perq; nuncios certiores facti, ne diutius eo bello contererentur, pacem cum Baiaſete fecerunt, Leucadiamq; inſulam, cuius oppidũ magna impenſa Piſaurus longè firmius iam cõmunitiusq; fecerat, Baiaſeti reſtituendam curauerunt, Piſauro domum reditione permiſſa. Ea de pace uti Dijs immortalibus gratiæ agerentur, atq; auri libræ tres dono in ſacerdotium collegia diſtribuerentur, Senatus cenſuit. Et quoniã Baiaſetes legatum ſuum unà cum Zacharia domum redeunte ad urbem miſerat, ut quandò ipſe legato reip. iuſiurandum dederat, fore de pace, uti pollicebatur, ita is dando item à Lauredano Principe iurijurando præſens adeſſet: Senatus Andream Grittum legauit, qui ad Baiaſetẽ cum eodem legato reuerti properante proficiſceretur. cui legato ueſtis aurea, & item ſerica, cum ternis auri libris dono data. Eadem eſt pax aliquot pòſt menſes à Baiaſete cum Vladislao rege Pannoniæ inita. His rebus ita conſtitutis, ab

Aloiſio

Aloiſio rege Galliæ miſſus ad Senatũ legatus paucis ante Calendas Quintiles diebus poſtulauit, uti nouũ ſuo cũ rege Patres fœdus ſancirẽt. Is fuit Ioannes Laſcaris Byzantius, græcis literis eruditus. atq; id ea de cauſa rex procurandum ſibi & cõtendendum ſtatuerat, ut quoniam Conſaluus Hiſpani dux exercitus in Brutijs ſuum exercitũ interfecto duce fuderat, fugauerat, regnumq́; Neapolitanũ propè omne ſub regum ſuorum imperio redegerat, renouato fœdere Veneti cum Hiſpaniæ regibus bellum unà facere tenerentur. atq; ut ad eam rem Patres animũ inducerent, ampliſſimæ ab Aloiſio cõditiones proponebantur: quas omnes Senatus reſpuit, ueteri ſe fœdere contentũ dictitãs. Alexander ueneno, quod furtim dari Adriano Cardinali familiari ſuo iuſſerat, cuius in hortis unà cum Cæſare filio cœnabat, per miniſtri imprudentiam epoto, quintodecimo Calendas Septembris exceſſit è uita. Cæſar eodem hauſtu penè abſumptus, difficilẽ in morbum incidit. qua in re Deorum immortaliũ mens & uoluntas uiſa eſt magnopere affuiſſe, cùm ij, qui plurimos & Romanæ reip. principes, & clientes ſuos, ut eorum opibus & theſauris potirentur, ueneno necauerant, & tunc ſuũ hoſpitem atq; alumnum adiungi ad reliquos, necariq́; mandauerant, eo ipſo in miniſterio ſemet pro illo interficerent. Illis diebus Benedictus Piſaurus claſſis præfectus uir egregia uirtute, cùm ſe ad reditum compararet, ualetudine impeditus Corcyræ interijt. Patres ob Alexandri mortem id, quod reuenit, exiſtimantes fore, ut multa oppida malis artibus ab Cæſare capta eius imperiũ eſſent detrectatura, præfectis aliquot Rauennã miſſis, copiarũ, quæ ibi erant, numerũ dupli cauerunt. pauloq́; poſt Decemuiri Chriſtophorũ Maurũ, unum ex quinqueuiris, qui res bellicas in Senatu procurãt,

legatum creauerunt, atq; in Flaminiam contendere iuſſerunt, ut, ſi quod ex Cæſaris oppidis ſpŏtè reip. ſe dederet, ab eo reciperetur. Cumq; complura iam Romanorũ principũ caſtella pagiq; eiectis aut interfectis Cæſaris miniſtris ad priores dominos rediiſſent, Piſaurũ, Ariminũ, Camerinum, Senogallia, etiam Populonia, cuius regem Cæſar expulerat, oppidumq; cœperat, idem factura dicerentur, Guidus Vbaldus, & ipſe ſuum ad regnum recuperandum à popularibus accerſitus, triginta auri libris à Senatu mutuò acceptis uiæ ſe dedit, eoq; adueniens omnibus ab oppidis magna gratulatione eſt receptus. Cæſar, nõ tam quòd eſſet morbo implicitus, q̃ propter Romanorũ ciuium in ſeſe odia uitæ ſuæ metuens, quicquid equitũ & militũ habebat, in urbẽ introduxit. Ea re accidit, quod accidere erat neceſſe, ut Cardinales, qui iam propè omnes cõuenerant ad nouũ Pontificẽ legendum, ne facere id poſſent, Cæſaris exercitus timore impedirentur. qua intellecta re Senatus literas ad eos dedit, ſi ita opus eſſe ducerẽt, ſe celeriter omnes ſuas copias Romã miſſurum, quibus facilius Romanæ reip. maieſtatẽ, & ſuam dignitatem tueri, et, quæ ex uſu eſſent, adminiſtrare liberè ac ſine metu poſſent. Antonius etiam Iuſtinianus legatus coràm idẽ eſt pollicitus Senatus reip. q; nomine: quod quidem illis tam ſuſpecto tempore gratum ac peropportunũ fuit: ea enim re permotus, ne in ſe remp. incitaret, Roma cum ſuis omnibus egreſſus copijs Cæſar, Vaticanum ſacro Senatui reliquit. Interim à Guido Vbaldo nuncius ad Senatũ uenit, ſeſe regnũ et ſalutem ſuam illi acceptam referre, cupere cum equitibus grauioris armaturæ centũ, leuioris, qui ſagittis uterentur, centũ et quinquaginta, ſtipendia reip. facere: milites ſe habere paratiſſimos numero ad duo millia, quibus ſine ſtipendio

men-

ſem eoq; amplius Senatus uti poßit:rogare, ut in eius fidem recipiatur.Cognitis his poſtulatis,ſatis eſt ei omnibus in rebus ab Senatu factum, atq; auri libræ centum annuæ in ſtipendium conſtitutæ.Cardinalium collegium, Cæſaris abitu liberum factum,Cardinalem Senenſem Pont.Max. creauit, qui ſe Pium tertium appellari uoluit.Huic ante menſis exitũ uitiatæ tibiæ doloribus mortuo, ſucceßit Iulius ſecundus Ligur,quem reſp. Pontificẽ fieri maiorem in modum concupiuerat,eiq; rei omnem ſuam operã adhibuerat. Sed Pio uita fruente Iacobus Venerius Rauennæ præfectus, Ceſenam ab eius oppidi ciuibus accerſitus, qui ſe reip. dedere uolebant, cum militibus noctu ſe contulit fruſtra, propterea quòd nõ ea,quæ inter ipſos conuenerat,ſed nocte poſtera eò uenit:illi autẽ cùm ſe ſuperiori nocte ad illum recipiendum cõparauiſſent,neq; is ſe oſtendiſſet, ſtudium & diligentiam remiſerunt.Accidit autem ob eiuſmodi moram,uti Cæſaris militibus res in ſuſpicionem ueniret,qui ad portas & in muris ſtationes habuerunt: itaq; Venerius infecta re Rauennam rediijt.Paucis pòſt diebus petri Remiri Hiſpani,qui Fori Liuij arcem munitißimam Cæſari cuſtodiebat, nuncius Rauennã ad legatum uenit, ſi reſp. eam arcem uelit, Remirum illam traditurũ,modò ei liceat,quæ in arce ſit ſuppellex Cæſaris, Rauennã atq; ad urbem aſportare:tum ab Senatu præfecturam habeat equitum quinquaginta, totq; in urbe inſulas, quibus ex inſulis duarum auri librarum fructus annuus ad ſeſe redeat. Ea intellecta re Senatuſconſultum factũ eſt,legato licere præfecto arcis fidem dare reip.nomine,fore quemadmodum uelle ſe oſtendiſſet, arcẽq; ab eo accipere, atq; ea de cauſa Forum Liuij accedere cum ea copia, quam ex uſu eſſe reip.ſtatuiſſet:néue quis eam rem enunciaret,à ſenatori

bus omnibus iuſiurandũ datum. Deinde Romani interregni *diebus cùm* Pandulphum Malateſtam, *qui Ariminum à* Ro*berto patre traditũ aliquot annos iniuſtè regnans obtinuerat, et ab Cæſare eiectus oppido fuerat, eò cũ copijs accedentem oppidani repuliſſent: Guidus Vbaldus per legatũ ſuum Senatui ſignificauit, Pandulphũ cupere, ut quoniã oppidani adduci nõ poterant ut ei ſeſe dederent, reip. autẽ imperiũ magnopere optarẽt, Senatus oppidũ reciperet: ſperare, ſibi ab rep. non defore uitæ pro dignitate traducendæ facultatẽ: itaq; ſi Senatus iubeat, ipſum eam rem curaturũ, quo Ariminenſes magnopere cõfiderent. quamobrẽ Senatus cenſuit legato reſpondi oportere: ſi Guidus Vbaldus, uti Ariminũ oppidum reip. ſe dederet, ſuo ſtudio et autoritate, quã cum illa ciuitate habeat, effeciſſet, eam rem Senatui gratam fore. poſtremò cùm Guidus Vbaldus aliquot pagos et caſtella ex Ariminenſium & Ceſenatium finibus ualde uel cõmunita, uel propter agrorũ bonitatẽ opportuna, ui expugnauiſſet, & ſenatui ſignificauiſſet, ea ſe omnia reip. traditurũ, modò id ſe nõ nolle oſtendat, alterũ Senatuſconſultũ factũ eſt, ea recipi ſenatui placere. Tum Fauẽtinis ciuib. aliquot, qui Rauennam ad legatum uenerãt, reip. ſeſe dedere cupientibus, idem uti legatus eis oſtenderet, imperatũ. & quoniã Arimini, Fauentiæ, Foriq; Cornelij arces munitiſſimæ ſingulatim à præfectis Cæſaris obtinebãtur, quorũ pars reip. eas uendere cupiebat: latum, uti de cõditionibus cum eorũ nuncijs legatus ageret. Ruſſiũ præterea in Fauentinorũ, et Archangelianũ ac Sauinianũ, in Ariminenſiũ finibus pagi frumentarij, & magna uterq; fertilitate, itemq; caſtellũ Vrbinatib. finitimũ ſummo in iugo, quod incolæ Montisflorẽ appellãt, reip. deduntur. Etiã Fauentiæ ager propè uniuerſus unà cũ arce oppidi*

pidi

pidi egregia, legato cũ copijs accedente in fidem recipitur. Quo ferè die allatũ eſt, Iuliũ Pontificẽ Max. eſſe factũ: itaq; in urbe omnes magnopere lætari, oppido egregio ad reip. imperiũ accedẽte, et Iulio Pontifice, in quẽ Senatus largiter omnia ſua ſtudia atq; officia cõtuliſſet, lecto. Ipſe uerò Iulius cũ ad eum gratulatũ Antonius legatus acceßiſſet, hominẽ hilariter cõplexus, omnia ſe reipub. debere profiteri: nihil eſſe quod de ſe Senatus polliceri ſibi nõ poſſet. Cũq; ab legato ſermo de Cæſare inſtitutus eſſet, propterea quòd nõnullis ab hominib. prædicabatur, illũ ab Iulio fotũ ac defenſum iri: legato, uti nihil eiuſmodi uereretur, fidem fecit. Illud etiã ſe dixit cupere, ut quæ Cæſar poßideret in Flaminia oppida, ea illi eriperentur. quæ quidẽ certè oratio gratißima ciuitati fuit. Inter hæc Pandulphus, nõnullorum factione inter eos excitata, ab Ariminenſibus recipitur. Florentini quòd ægrè ferrent Fauentiã in reip. poteſtatẽ uenire, copias miſerãt, quæ ciuiũ parti, qui ſecũ ſentiebãt, auxilio eſſent, ut ſibi potius, quàm reip. ſe dederẽt. Ea pars milites et agreſtes homines in oppidũ introduxerat: ab ijs reliqui perterrebantur, ne portas legato aperirent: itaq; milites, quos Guidus Vbaldus Senatui pollicitus fuerat, legatus ab eo accerſit: alios cõparat, et delectum habet: tormenta adduci imperat: equites mittit, qui Florentinorũ copias in montibus morentur et repellãt. Dum hæc foris adminiſtrantur, Senatus legatos creauit, qui Romã proficiſcerentur Iulio Pont. Max. gratulatũ, ob propenſam in illum reip. uoluntatẽ, octo: quod ante eam diem nunquam acciderat, ut tot legati ad Pontificem non Venetur mitterentur. Florentini, cùm potiri Fauentia non poſſent, per Franciſcum Soderinum ciuem ſuum Cardinalem egerunt, ut is ſuſpectã Iulio remp. faceret: omnes eius oppidi

fines,arcemq́; oppidi iam in reip.poteſtate eſſe:oppidum etiam breui futurum:id illam, nō tam ut ab Cæſare male parta extorqueantur,quàm ut ſibi acquirat, contendere,et tantopere conari:quod ſemel Veneti *ceperint,nunquā eos reddere conſueuiſſe:ipſum eam rem ſerò cogniturum, cùm iam ij rerum domini eius permiſſu fuerint.* De eo Antonius *legatus certior factus,ut Senatum purgaret,*Iulium *adijt, rogauitq́; ne reip.calumniatoribus aures tribueret,quos non de foro ſciebat.cumq́; quod uiſum fuit in eam ſententiam dixiſſet,* Iulius *neq; ſe quicq̃ credidiſſe ijs, qui maledictis remp. inſectati eſſent,reſpondit,neq; in poſterum crediturum: ſcire, ſe amari à* Veneta *ciuitate, eiusq́; rei permulta habere indicia: & ipſum cōtrà amore ſummo erga illam affici:gaudere etiam,cùm quis ſe ob id non* Ligurem, *ſed* Venetum *appellet: quod quidē iam fieret ab ijs,qui tantā ipſius & reip. coniunctionem, & inter ipſos beneuolentiam moleſtè admodum ferunt.Sed quod ad Cæſaris regnum ditionemq́; attinet,cupere ſe,ut quæ in* Ro.*reip.imperio ante illum erant oppida,eidē reip.reſtituantur.* Hoc *ſermone habito ab ſe legatum dimiſit.* Inter *hæc* Pandulphus *ad urbem uenit: qui cùm uereretur ſeſe* Ariminum *propter ciuium infenſam in ſe uoluntatē obtinere diutius nō poſſe,ad id, quod per* Guidum Vbaldum *paulò antè Senatui propoſuerat, redijt, atq; Ariminū reip.certis conditionibus tradidit.*Itaq; Dominicū Maripetrum *legatum,qui oppidū, &* Vincentium Valeriū *qui arcem reciperet,* Patres Ariminū *miſerunt.* Pandulpho *poſteriſq́; eius* Citadella *oppidū in* Patauinorū *finibus, & paulò poſt ciuitas cum iure comitiorū ipſi &* Carolo *fratri eius data.* Pandulphus *etiam in reip. militiam receptus,eiq́; præfectura equitum attributa, uxori & fratri* Carolo *quinque*

que auri libræ annuæ utriq; conſtitutæ:alteri ex liberis duobus ſacerdotia liberiora promiſſa, quot petierat. ipſi datæ dono in præſentia auri libræ centum.Ea de re per Antoniũ legatum Senatus Iulium certiorẽ facit,qui in eo perſeuerat, ut uelle ſe oſtendat,quæ fuerint Ro. reip.oppida, ei reſtitui: itaque petere à Senatu, ut auxilio ſuo atq; opibus ad ea recuperanda ſeſe iuuet. Miſerat ante illos dies Senatus alterũ Fauentiam legatum Nicolaum Fuſcarenum, ad oppidi oppugnationẽ maiore ſtudio & celeritate procurandam, lentè adhuc adminiſtratam exiſtimans.Iuſſerat etiam,ut Nicolaus copiarum reip. præfectus cum ijs Fauentiam contenderet.Is ſtatim uiæ ſe dedit.Sed antequam Rauennam perueniret, muro tormentis percuſſo, legatiſq; proponentibus ſe oppidum ad prædam militibus daturos,ſi ciues deditionem differant,ante diem tertiumdecimum Calendarum Decembrium Fauentia deditur.Venetias ubi de eo eſt allatũ,Senatuſconſultum fit,ne Iulij animus irritetur,nihil oppidorum Cæſaris recipi amplius ab legatis oportere:ſatis in Arimino atq; Fauentia reipub.factum.Deinde legatorum alter iuſſus Ariminum ſe conferre,honeſtandi oppidi cauſa.Iiſdem diebus Andreas Grittus, quem Senatus ad regem Thraciũ miſerat, pacis conditionibus aliquot in reip. utilitatem recognitis,ipſa rectè firmata domum redijt. At cùm paulò pòſt Roma Antonij legati literis Patres intellexiſſent,multorum ſermonibus cõfirmari Iulij permiſſu Cæſarẽ ad ſuum in Flaminia regnũ propédiem reuerſurum: proximo Senatuſconſulto reſciſſo literæ ſunt ad legatos ab Senatu datæ, ut quicquid poſſent,de Cæſaris ditione reip. addere capereq; feſtinarent. Ea re euenit, ut Meldulam in Ariminenſi agro, & Toſinianũ in Foro Cornelienſi, pagos muris arcibuſq; cõ-

munitos,miſſi ab legatis equites ad reip.imperium libentiſſimos adiecerint. Poſt hæc Angelus Epiſcopus Tiburtinus, qui Alexandri legatus aliquot annos apud rempub.fuerat, eoq́; mortuo Romã redierat, iterum miſſu Iulij Venetias uenit eodẽ legati nomine. Is primo aduentus ſui die ſaluere ab Iulio Lauredanũ Principẽ & Patres iuſſit humaniſſimis amantiſſimisq́; uerbis: eisq́; gratias ingentes agere illũ dixit, quòd in ſe iuuando,ut Pont.Max.legeretur,multum operæ ſtudijq́; cõtuliſſent:plurimũq́; ex ea ſe re debere Senatui, libenter profiteri, neq; unquã eius officij memoriã abiecturum:amare inſuper ſua ſponte Venetã ciuitatẽ, remq́; pub. optimis utentem & inſtitutis et legibus:itaq; omnia ei omni tẽpore tributurum, quæ ex dignitate ſua tribui amiciſſimis hominib.poſſint.Hoc ſermone habito,appellatis ſuo nomine Patribus,quibus cũ priore legatione aſſueuerat,diſcedit, mandata reliqua, quæ longioris eſſent moræ, in aliã ſe differre diẽ pronuncians.Ea dies ubi uenit,ſecreto apud illos, Decemuirûm adhibitis magiſtris proponit,uelle Iuliũ et petere,uti Ariminũ & Fauentia,quæ interceperint de Romana ditione oppida,ea ipſi reſtituantur:rogare etiã,ut ad reliqua recuperanda eum iuuẽt:decreuiſſe enim,ne ulla Cæſari turricula, cui imperet,relinquatur, ſed omnia eò redeãt, unde receſſere.Patres queſti, non eſſe hoc illud, quod ob ſuã in Iulium pietatem & ſtudium ab eo expectarent,rem ad Senatum deferunt. Senatus cenſuit legato reſpondi oportere, quòd Ariminum & Fauentiam reſp. ceperit, ea ab Cæſare homine importuniſſimo crudeliſſimoq́; cepiſſe, Iulio ipſo, antequã Pontifex Maximus fieret,hortante,facto autẽ permittẽte atq; aſſentiente : eaq́; oppida, uti à uicarijs obtineri ſolita,remp.modò ſua feciſſe,reliqua non attigiſſe:quæ ſi uo

luiſſet,

luiſſet, nō fuiſſe difficile capere, atq; retinere: eorū duorum oppidorum nomine ſe uicariam Romanæ reip. uelle eſſe, uti priores domini fuiſſent. quid in eo Iulius amitteret? quare, ea ſibi eſſe retinenda ſtatuiſſe. quod ad eum ad reliqua iuuandum attineret, ſuas omnes copias atq; opes polliceri: eis ille tanquam ſuis uteretur. Hæc reſponſi lex. Illud autem, hortatorē Iulium eius negocij fuiſſe, uerißima Senatus oratio fuit: nam cùm apud Iulium Antonius legatus Pij Pontificis regno in eum ſermonem eſſet ingreſſus, ut de Cæſaris iniuſtißima Flaminiæ poſſeßione quereretur, autor reip. eius magnopere conſilij Iulius fuerat. Iis de rebus ſæpe ultro citroq; datis ad legatum Romam literis et acceptis, Iulio à ſententia non recedente, affirmante interdum potius, quoniam ſibi ad bellum cum rep. gerendum uires non ſuppeterent, ſe à Chriſtianis regibus auxilia contra eam imploraturum, quos ſciret Romanæ reip. opes eorum egenti nunquam defuiſſe. Antonio autē legato ipſum illum ab eo nondum Pontifice habitum ſecum ſermonem repetente, atque ut eius reminiſceretur, ab illo poſtulante, cuius omnino rei Iulius ſatis idoneam afferre excuſationem non poterat: tantùm inquiebat, quæ nō Pontifex dixerit, ea ſe expendere nō oportuiſſe. Annus ad exitū labitur: itaq; prima inſequentis anni die Antonius oratione appoſita et leni Iuliū ſatis hilarē aggreſſus familiariter petijt, ut quoniā ea die clientibus atq; amicis dari munera conſueuiſſent, ipſi dono reip. tam illi deditæ, tam affectæ atq; amanti daret, ut Ariminum & Fauentiam eo libente obtineret, quo ipſe uellet nomine. Ad quæ ſubridens Iulius ita reſpondit: Ageret ipſe cum rep. ut Toſſinianum, quod eſſet in Fori Cornelij finibus, poſtremò captum, ante omnia reſtitueret, pòſt id de Arimino atque

Fauentia peteret, aliquid fortaſſe impetraturum. Hoc Iulij *ſermone ad Senatum* Antonij *literis celeriter perlato, dum de eo Patres conſulunt, resq́; altercatione magiſtratuum ex die in diem reijcitur,* Angelus *legatus literas* Iulij Patribus *reddit: quibus literis omnē illis ſpem* Iulius *adimit, aliter inter ſe remq́; pub. non poſſe conuenire, quàm ſi ablata reſtituantur: id ni fecerint,* Deos *ſe et homines in auxilium uocaturū, atq; ad omnia deſcenſurū minatur.* Tum uerò Patres *magnopere turbari, idq́; ſe ab* Angelo *magis, quàm ab* Iulio *agnoſcere, qui de Senatus in illum uoluntate perincōmodè ſæpe ſcripſerit, cùm moderatius atq; ſedatius agere debuiſſet,* Iulijq́; *animū, quem quidem cùm iracundum per ſe, tum calumnijs maleuolorū incitatum et ſuccenſum, reſtingui bonis uerbis oportebat, digna atq; indigna cōgerens malis perſuaſionibus inflammauiſſet. eoq́; magis indignabātur, quòd omnia, quæ in Senatu ſecretò agitabantur, idem cognoſcere modis omnibus nitebatur, dabatq́; operam ut ea quamprimùm* Iulius *intelligeret, odioſasq; ad eum literas dabat. Illud etiā Patribus ad hanc moleſtiam accedebat, quòd* Iulius *ſuum hominem legatum ad* Aloiſium *regem* Galliæ *miſerat queſtum de reip. iniurijs, auxiliaq́; contra illam poſtulatum: idemq́; apud* Maximilianū *per oratoris ipſius ſcribā* Iacobum Banniſiū Roma *miſſum fieri procurariq́; mādauerat, ſcriptis ad eum literis acerbioribus ea de re, decimamq́; fructuum ex ſacerdotijs* Germanicis, *quā quidem* Maximilianus *ab eo magno ſtudio petierat, ultrò illi deferens, ſi ſe iuuerit. Apud quē utrunq;, Senatus ab legatis reip. facti excuſationē afferri iuſsit: ſe* Ariminū & Fauentiam *nō ab* Romanis Pontificibus, *ſed ab latrone omniū teterrimo auertiſſe: alterum, ne à* Florentina *ciuitate, ſibi propter recentē*

Pi-

Piſani belli memoriam inimiciſſima, quæ eò ſuas copias miſerat, interciperetur: alterū, permutatione oppidi cum eius regulo facta in reipub. finibus. ea oppida ante Cæſarem per uicarios obtineri cōſueuiſſe: ſi ſe illorum uicarium fieri Senatus uelit, nihil noui petere: id pro eius plurimis in remp. Chriſtianā meritis æquū eſſe ei tribui, quod ſæpe aliјs nihil merentibus ſit datum: neminem in Flaminia uicarium, neq; ad eam ipſam reliquaq́; Romanæ ditionis oppida defendenda firmiorem, quàm Senatus ſit, neq; qui maiori illi uſui, ſi res exigat, poſſit eſſe, hac Iulium tēpeſtate habiturū. quænā inuidia ſit, quod temerè cuilibet, ac ſine ullo uſu condonatur, id & præteritis reip. promeritis & ſpei futurorū, cùm ſe occaſio dederit, prouentuum & cōmodorum pernegari? Ipſum præterea Iulium ſuaſorem Senatui per legatum abripiendi ab Cæſare Flaminiam extitiſſe: poſt id, præter illud, cuius ipſe hortator fuit, nihil noui accidiſſe: ut nō tam Iulius habere cauſam, cur à ſententia recedat, quàm quonā modo reipub. noceat, quærere ac meditari uideatur. petere itaq; remp. ab Aloiſio quidem, ne fœderis religionē, quod ei cum Senatu eſt, propter Iulium tam iniuſtè ſe efferentem uiolet: à Maximiliano autem, ut amicus reip. quæ finitima illi eſt, atq; beneuola ſemper fuit, bona in cauſa malit eſſe, quàm Iulio, qui longè ab eius regno abeſt, in periniqua, ſi fides inter homines atq; conſtantia ſuum ius obtineāt. qua accepta excuſatione, uterq; à ſe reip. cauſam apud Iulium defenſum iri liberaliter pollicitus, Senatum paulò quietiorē reddidit. Illis diebus, propterea quòd Nicolao Vrſino, qui Rauennæ erat, reipub. copiarum præfecturæ tempus explebatur, ob eius fidem atq; conſtantiā, quòd à compluribus ciuitatibus & regibus, ut ipſorum ſtipendia faceret, magnis pollicita-

tionibus inuitatus, remp. deſerere noluerat, per triennium imperatoriũ ei nomen cum ſtipendio annuo auri librarum quingentarum Senatus dandum cenſuit.

PETRI BEMBI RERVM VENETARVM HISTORIAE LIBER VII.

EODEM *ferè tempore, quòd* Vincentius Naldius Fauentinus, *magna in oppidi finibus gratia, omne ſtudium & diligentiam adhibuiſſet, ut* Fauentia *in deditionẽ poteſtatemq; reipub. redigeretur, ei militiæ inſignia cum ueſte aurea, auriq; libræ uiginti ſunt à* Patribus *dono datæ, tum quinq; in annos ſingulos cõſtitutæ penſionis nomine, immunitate omniũ rerum, quam hæredes eius ſequerentur, addita: primis quoq; proximi ordines militum belli tempore promiſſi: eius etiam propinquis quatuor uictus annuus attributus. neq; multò pòſt eædem honeſtates, donaq; totidem, quot in* Vincentiũ *Senatus contulerat, in* Dionyſium *item* Naldium *eius conſobrinum ſunt collata. Aeſtate uerò inita cùm* Guidus Vbaldus Iulij *ſuaſu* Franciſcũ Mariam, *ſororis ſuæ filium, cui fuerat pater* Ioannes Iulij *frater* Senogalliam *obtinens, adoptauiſſet, eam adoptionem* Iulius *de collegij ſententia magno ſtudio cõprobauit. qua una quidem re ſuam in* Venetos *iracundiam iniuſtiorem reddidit, cùm uideri poſſet, quod illis iuris in* Romanæ *reipub. oppida tam obſtinatè pernegaret, ſuis facilè propinquis tribuiſſe.* Maximilianus *autem ſuſcepti paulò antè reipub. apud* Iulium *patrocinij planè iam immemor, duos legatos* Venetias *miſit, qui Senatum hortarentur,*

tur, uti Iulio Fauentiam atq; Ariminum reſtitueret:eam in primis curã ad ſe ſpectare,ſuiq; eſſe muneris Romanæ reipub. Pontificiſq; rerum procurationem: id ſi nolit, cauſam ad iudicium remittat:ſe curaturum,ut item ab Iulio remittatur: quòd ſi ſe arbitrum uelint eius diſceptationis facere,ſe non recuſaturum, & pro rei æquitate ſententiam laturum. Iis legatis Lauredanus,conſulto Senatu,cùm omnes eius rei cauſas, quas quidem Maximiliano ciuitatis legati antea oſtenderant,enumerauiſſet,unum modò reſpondit,reip.ius illis in oppidis,ſatis eſſe clarũ atq; notum per ſeſe:itaq; nolle Patres id in ambiguum uertere.Eo reſponſo accepto,legatorum alter Romam diſceſſit,altero apud Senatũ relicto, eiq; ſumptus publicè factus,quoad apud Patres fuit. Iulius interim arcem Foroliuianã, auri libris centum quinquaginta, quas ab Cæſare acceperat,Remiro præfecto traditis,unaq; oppidum obtinuit,cùm antea Ceſenam & Corneliũ Forum iiſdem propè artibus ſuæ poteſtatis feciſſet. Præfectus arcis Foroliuianæ cum Cæſaris ſupellectili Venetias uenit. Poſt hæc inter Aloiſium Gallorũ regem & Maximilianũ fœdera ſunt firmata, cùm de eo per legatos diu multumq; diſceptauiſſent.quibus cõfectis Ioannẽ Laſcarem Byzantiũ Aloiſius iterum ad Senatũ miſit,qui diceret, hortari ſeſe Patres, ut aliquã cum Iulio inirent ad concordiã & conſenſionem uiam: qu[illegible]ita unanimi omnes ſtudio ea de bello Thracio cogitare poſſent, quæ iampridẽ cogitanda atq; agẽda ſunt. adderet & illud, ſibi cum Maximiliano cõueniſſe, pacemq; & beneuolentiã inter ipſos eſſe conſtitutã,nõ illam quidem, ut cuipiã nocerent, ſed ſuarum utriuſq; rerum & regnorũ tuendorũ cauſa.Patres auri libra in ſumptũ menſibus ſingulis legato regio à quæſtoribus dari iuſſa, nihil ſe feciſſe re-

liqui dixerũt orando, pollicendo, uti Iulium placarent: deſcendiſſe enim etiam ad illud, tametſi Alexander Faentiã, *& reliqua oppida Cæſari libera immuniaq; dederit, uelle tamen ſe ſtipendiarios* Romanæ *reipub. fieri*, Fauentiæ Ariminiq; *nomine: legem ipſe ſtipendiorum diceret, nihil ſe recuſaturos, auroq;* Veneto *recenter ſignato annis omnibus ea libenter perſoluturos: neq; quicquã tamen profeciſſe. cæterùm lætari ſe, duorũ tantorũ regum animos ab odio exercendo ad pacem & beneuolentiam eſſe conuerſos. uerùm, propterea quòd in fœdere, quod reip. cum* Aloiſio *intercedebat, caput unum erat eiuſmodi, neutri ſine alterius uoluntate fœdus ullum cum rege ullo facere licere, ſcire* Patres *cupere, cur de eo rex nihil antea Senatui ſignificauiſſet. Ad ea legatus cùm aliquandiu ſiluiſſet, tandẽ ſe ſcire nihil reſpondit, niſi unum, ei fœderi tempus quatuor menſium eſſe præſtitutũ, quos uterq; uelit, ſibi ſocios & fœderatos nominãdi: itaq; poſſe adhuc quidẽ regẽ ei fœderi inſerere remp.* Qui *legati tamen ſermo* Patrum *animos, quibus quidem ea pax* Senatu *nõ appellato confecta, ſuſpicionẽ haud paruam afferebat, nihil lenijt.* Poſt *hæc* Decẽuiri *certiores facti ſerui indicio, qui ab eo uapulauerat,* Hieronymũ Tronũ *(qui bello* Thracio Naupacti *arcẽ, quã reip. nomine cuſtodiebat, hoſtibus tradiderat, eamq; ob rem exul aliquot annos fuerat) id quod fecerat de tradenda arce, precio accepto feciſſe:* Tronum *ab exilio domum redeuntẽ in uincula cõiecerunt, pauloq; pòſt quæſtione habita, è ſuperiore curiæ porticu, quæ in foro eſt, inter rubri lapidis columnas reſte ſuſpenſo carnifex gulam fregit. Atq; ultimis ferè anni diebus* Ioannes Piſaurũ *obtinẽs* Matthæi Teupoli *filiam duxit uxorẽ, nuptijs in urbe per legatos inſtitutis.* Tum *literæ ex* Hiſpania *ad Senatum*

natum uenerunt, Iſabellam Reginam Ferdinandi uxorē magno animo excellentiq; uirtute fœminam, è uita exceßiſſe: eiuſq; generū Philippum Maximiliani filium, in Belgis regem, teſtamenti tabulis permagna Hiſpaniæ terræ parte auctum fuiſſe. quibus duabus de cauſis Vincentius Quirinus, uir in philoſophiæ ſtudijs clarus, ad Philippū legatus à Senatu lectus eſt, ut illi & de ſocrus morte reip. moleſtiā oſtenderet, et de regni acceßione gratularetur. Pauloq; poſt Hercules Ferrarienſiū dux item moriens Alphonſo filio regnū reliquit. Erat in celeberrima urbis regione ad Riuumaltū domus reip. perampla, quæ antiquitus à Germanis mercatoribus incoli conſueuerat: in eam illi cuiuſq; modi res, quas quidem uendere cuperent, aduectas ſuis ab oppidis inferebant, & ciuitati emendas proponebant: quasq; in urbe ipſi coëmebant, ut in Germaniam conueherent, eôdem congerebant, quoad eſſent deportandæ. Ea domus, ut erat mercium omnis generis plenißima, inſequentis anni initio magna cū plurimorū honeſtorū hominum iactura cōflagrauit: quā tamen domū illo ipſo anno ciuitas à fundamentis, fornicibus inædificatā, ne ignis nocere poſſet, magnificentiore multò forma cōmodioreq; reſtituit. Eiuſdem initio anni Bartholomæo Liuiano, qui à repub. peracto ſtipendiorum tempore, Patribus nō permittentibus diſceſſerat, ut illatas ſuæ in primis genti, reliquisq; Romanis principibus ab Alexandro atq; ab Cæſare cædes & uaſtitatē uindicaret, Hiſpaniæq; regum militiā fecerat, iterū recipi poſtulanti, præfectura equitum, cū ſtipendio annuo librarū auri centū quinquaginta, eſt à Senatu data. Cumq; Ceſenæ, Foriliuij, Foriq; Cornelij legati apud Iuliū queſti eſſent, ſe à Venetis magna agri parte ſpoliatos, anguſtis uti finibus, atq; inopia multarum rerum

premi, Iulius per Guidum Vbaldum Antonio legato propoſuit, ſi Senatus eos fines ſibi reſtituat, de Fauentia atq; Arimino ſe deinceps uerbum nõ facturũ, reiq; pub. oppida illa in omne tempus uti retineat, permiſſurũ. Ea Guidi Vbaldi oratione Antonij literis ad Patres perlata, Senatus, ne cuipiam obſtinatior uideri poſſet, Antonio reſcripſit: ſi ei Iulius fidem faciat, ita fore, uti Guidus Vbaldus ei dixit, ſe fines illos reſtituturũ, legatosq; quos creaſſet octo ad illũ miſſurũ, ſuumq; in eum ſtudiũ et obſeruantiã præſtaturũ. Quo reſponſo accepto, Iulius & Antonio de Arimino atq; Fauentia liberaliter eſt pollicitus, & magnã ſe ex eo uoluptatem cepiſſe, apud ſuos familiares præ ſe tulit. Senatus de eo certior factus, oppidula decem numero cum eorũ finibus uti Iulio reſtituerentur, cenſuit: in quibus Ceſenæ portus, qui eſt in maris littore, Sauinianũ, Toſſinianũ, Archangelianũ fuere. Iis Iulij internuncio, quem ad id in Flaminiã miſerat, per legatos reip. reſtitutis, Iulius rem ad collegium deduxit, laudatusq; ab omnibus, quòd ſe ad concordiam cum Senatu dediſſet, magnũ ſui conſilij fructũ tulit. Vnus Franciſcus Soderinus Cardinalis, cùm & ipſe Iuliũ uerbis honorificis extuliſſet, addidit, eò ſe magis illum laudare, quòd quemadmodum fines illos recuperauiſſet, ita etiam Ariminũ ab eo atq; Fauentiã breui recuperatũ iri cõfidebat. Legatio poſtea, de qua ſuprà dictũ eſt, Romã miſſa ab Iulio libentiſſimo recipitur: ij fuerunt, Bernardus Bembus pater meus, Paulus Piſanus, Hieronymus Donatus, Nicolaus Foſcarenus, Andreas Venerius, Andreas Grittus, Leonardus Mocenicus, cuius pater Ioannes Venetorũ dux fuerat, & Dominicus Triuiſanus templi Marci procurator. Eius legationis Bernardus Bembus propter ætatẽ principem locũ tenuit. Andreas Grittus

& Nicolaus Foſcarenus è ſexuiris, qui principi aſſident, legationem inierunt. Antonio autē, cùm diu Romæ in ea legatione fuiſſet, reiq; pub. ſingulari ſuo ſtudio atq; prudentia magnopere ſatisfeciſſet, domū eſt reditio permiſſa. Atq; hæc Vere medio eum, quē diximus, euentum habuerunt. Aeſtate uerò inita, Alfonſus Ateſtinus, ut Lauredanū Principem & Patres regni ſui initio ſalutaret, magno comitatu ad urbem uenit, honorificeq; acceptus, & auri libra diebus ſingulis in ſumptum à Senatu donatus, graui cum Patribus beneuolentiæ fœdere amicitiaq; arctiore cōſtituta, domum redijt. Patres ſub hæc de aduentu in Italiam Maximiliani, qui Romā uelle ire dictitabat, ut Imperij inſignia à Pont. Max. acciperet, ſæpe conſulti, eius legatorum poſtulatis amicè & beneuolè ſunt polliciti. Decembri demum menſe, de confectis ab Aloiſio Gallorum rege Ferdinandoq; inter ſe fœderibus cognouerunt: quæ omnino res ſuſceptam ab illis iam antea de Aloiſij in ſeſe animo ſuſpicionē facilè auxit, propterea quòd is nihil antè de ea quoq; re Senatui ſignificauiſſet. Ferdinandus quidem per legatū ſuum Patribus oſtendit, propter noua illa inita cum Gallorū rege fœdera, nihil ſe de ueterc ſua cum ipſis beneuolentia diminuere, quā non retinere modò atq; alere, ſed augere etiā ſtudijs atq; officijs in dies ſingulos cuperet: nullos euentus eam ſibi mentē erepturos. Anno inſequente, ob nōnullos mare Aegæū atq; Ionium, demum etiā Adriaticū nauigantibus infeſtum reddentes piratas, Senatus quāplurimas triremes non uno tempore armandas curauit: quibus à triremibus capti aliquot, latrociniorū pœnas reip. dederunt. Eo tempore Tunetis regis legatus ad Senatū miſſus, equos miræ pernicitatis more Punico ephippiatos quatuor, aquilasq; aucupio idoneas totidem, & canes uenaticos

Patribus dono attulit, petens, ut naues longas ad mercatum eò mitterent: uelle enim regem ſuum amicitiam cum rep. inſtituere. Is legatus liberaliter acceptus, domumq́; cum muneribus remiſſus, optimā in regem ciuitatis uoluntatem reportauit. Etiam Norimbergenſes, *ampla & florens atq; in primis libera ſuiq́; iuris in Germania ciuitas, miſsis ad urbē legatis, exemplum* Venetarum *legum à* Patribus *petiuerunt: uelleq́; ſeſe eis uti legibus oſtenderunt: quod quidem illis Senatus frequens conceſsit.* Petente *autem ab Senatu arroganter* Baiaſete *rege, ut* Alexium *in* Illyrico *inſulam bello* Thracio *captam ſibi reſtitueret, obſtinatis eius atq; aſsiduis poſtulationibus* Patres *uicti, ne is pacem, quam cum illo fecerant, ſi reijceretur, frangeret, ab* Alexio *incolis omnibus emigrare iuſsis, alijsq́; in locis collocatis, rebus aſportatis, arce diruta, eam inanem atq; uacuam importuno regi relinquendam cenſuerunt. Erat paucis ante id Senatuſconſultum diebus* Marcus Antonius Sabellicus, *qui res* Venetas *conſcripſit, ipſa in urbe mortuus: laudaueratq́; illum* Egnatius. Quoniam *uerò ciuibus* Venetis, *qui tunc in* Aegypto *mercaturā exercebant, multa incommoda rex* Alexandrinus *intulerat, auctis præter morem* Indicarum *mercium precijs, ipſorū bonis ui direptis, aliquot in uincula coniectis, Senatusq́; ea de re per legatos apud regē queſtus fuerat: regis legatus ad Senatum uenit eius controuerſiæ dirimendæ atq; cōponendæ gratia,* Tangauardinus *homo* Hiſpanus, *qui multos annos* Alexandriæ *fuiſſet. ei eſt ſumptus de mercatorū pecunijs equis portionibus æſtimatis datus.* E Gallia *etiā ab rege literæ,* Iulij *literas ad Senatum datas attulerunt, quibus literis, quoad* Iulius *uiueret,* Ariminū *et* Fauentiam *retinendi reip. facultas dabatur. Eas literas* Iulius *ad regem miſerat, ut per illum*

illum Senatui redderentur, quo maior autoritas intercederet, quòd intelligebat, illarũ ſcripto multò minus ſe præſtare, quàm id erat, quod pactus cum rep. fuiſſet, legatoq́; ipſe Veneto ſuamet oratione cõfirmauiſſet. Id ubi Patres de legato regio intellexerũt, magna eos indignatio tenuit, ingrato animo eſſe Iulium prædicantes, nullaq́; cõſtantia, qui tantis receptis finibus, tot ad ſe miſsis una legatione ciuibus, quot nemini unquã externo, tam inſignibus in illum ciuitate functa officijs, tamen nunc cõditionibus à ſe uno poſitis nõ ſtet, niſi tenuiſsima ex parte, atq; eius quidem partis rege internuncio, ut illius autoritate res, quemadmodũ quidem uult, minore negocio tranſigatur. Eas ob regis literas coacto biduum Senatu decernitur, literas Iulianas non eſſe accipiendas. Ferdinandus interea rex claſſe Neapolim aduentabat, ut, quoniam ad Philippum generũ omnis propè Hiſpaniæ nobilitas cõfluebat, atq; ipſum priſtina populorum gratia, dignitasq́; apud eas nationes deſtituebãt, id in regnũ ſe conferret, cuius ille patriceps nõ eſſet. Eam ob rem Patres Georgium Piſanũ, Marcũ Dandulũ legatos creauerunt, qui Neapolim ad Ferdinandũ proficiſcerentur, de eius in Italiã aduentu gratulatũ. atq; is nequedum Neapolim attigerat, cum Philippus in Hiſpania, quò ſocru mortua mari è Belgico uenerat, pituita interijt. ita ſunt magna incœpta ſpesq́; ingentes unà cũ uita iuueni abruptæ. Eam ob filij mortẽ Maximilianus pater ſuum in aliud tempus Romanum iter diſtulit: quiq́; iam præmiſsi ab eo in Alpibus Germani erãt milites, domũ reuocati redierũt. Iulius autẽ, qui omnes ſuos conatus eò intenderat, ut oppidum Bononiam in ſuam ditionem atq; imperiũ reuocaret, cuius quidem oppidi regnũ tametſi Romani iuris eſſet, à Ioanne tamen Bentiuolo obtinebatur,

cõparatis rebus omnibus, quæ ad bellum uſui eſſent, Roma cum exercitu & collegio in Flaminiam æſtate iam confecta diſceſſerat, ut illum oppido expelleret. quod omnino longè facilius, quàm hominũ opinio ferebat, propter ingens ciuitatis in illum odiũ, adductis in fines oppidi, quas et ipſe habebat, et ab rege Gallo acceperat, copijs, menſe Octobri eſt aſſecutus. Ea illi de re ab Dominico Piſano legato, qui Antonio ſucceſſerat, reip. nomine gratulatio eſt facta: tametſi ipſe quoq; Iulius ſuum tabellarium cum literis ad Senatum miſerat, quæ illũ ijs de rebus docerent. Vltimis anni diebus, propterea quòd ſæpe fiebat, ut qui impetrare magnam aut difficilẽ rem aliquã à magiſtratibus cuperẽt, regũ et Pontifi cũ maximorũ legatis uterentur, qui eos Principi Patribusq; cõmendarent, interdum etiã ipſorum regũ principumq; ciuitatũ ad urbem uenientiũ patrocinio nitebantur, quorũ au toritati Patres propè negare nihil poterant: Senatuſconſultum factum eſt, cui quid à Patribus impetrare ſit neceſſe, is neq; uirum principem, neq; legatum adhibeat, cuius commendatione apud eos niti poßit, pœna pro genere hominũ ijs, qui Senatuſconſultum neglexiſſent, conſtituta. Primis uerò ineuntis anni diebus Petrus Barotius Patauinorum Epiſcopus moritur, uir politioribus literis & ſacrarum ac multarum diſciplinarum doctrina inſignis, moribus, uitáq; ſanctiore, quiq; ſubleuandis egeſtate preßis ciuib. ſacerdotij ſui fructus omnes largiebatur, ut unius illius liberalitate nõ parua oppidanorum pars uiueret: itaq; mortuo neq; numi neq; ſupellex precioſa ulla inuenta, præter bibliothecam. eas ob res ſepulchrum ei marmoreũ in templo Patauino faciendũ publica pecunia, Patres conſcripti cenſuerunt. Pauloq; pòſt cùm ciues plurimi Ligures emigrare domo, atq; urbẽ uelle

incolere ſeſe Patribus oſtendiſſent, modò tuti publicè fierẽt, ſi quid in Venetos Ligur quiſpiã deliquiſſet, ſua bona ea re non teneri: Senatuſconſultum factum eſt, quo eis ciuitas atq; ſecuritas eſt data, nauigatione mercaturæ cauſa in Orientem excepta. Sub idem tempus Aloiſio Gallorum rege in Italiam properante, ut Genuenſium ciuitati, quæ ab eo defecerat, ſeſeq; in libertatem uindicauerat, bellum inferret, Dominicum Triuiſanum, Paulum Piſanum Patauinorũ magiſtratum Senatus legatos ad regem de aduentu gratulatũ miſit. Ille autem recepta paucis diebus Genua Mediolanum ſe contulit, ibiq; eum legati conuenerunt. Sed cùm in Galliam tranſalpinã rediens apud Aſtam cognouiſſet Ferdinandum regem, qui Neapoli claſſe in Hiſpaniam reuertebatur, ex itinere Genuam appuliſſe, conuenireq; ſe cupere, ei præſtò ad Sauonẽ oppidum fuit, magnoq; illum honore excipiens, cũ unà dies aliquot fuiſſent, Ferdinando abeunte ipſe in Galliã profectus eſt, legati domũ reuerterunt. Eum ob Aloiſii tam celerem in Italiam aduentum, cùm illum, ſi inimico eſſet in rempub. animo, non longinquitas itineris, non reges interpoſiti, nõ deniq; Alpes moraturæ uiderentur, quin, cùm uellet, in citeriorẽ Galliam paruo negocio traijceret: tum etiã quòd rumor increbuerat, Maximilianum in Italiam cogitare: ne reſp. ad eiuſmodi caſus imparatior offendi poſſet, Senatuſconſultum factum eſt, in Veronenſiũ finibus corũ qui arma ferre poſſent, certus agreſtium hominum numerus cõſcriberetur, qui rei militari aſſuefierent: ijsq; immunitas reliquarũ rerũ daretur, quo paratiores ad obeunda belli munera eſſent, et cùm uocarẽtur ad ſigna, eueſtigiò cõuenirent. Ea militũ ex agris deinceps inſtitutio ad reliquos reip. fines, ut eſt uſus omnium rerum magiſter, breui permanauit: itaq;

nunc quidem cuiuſq; oppidi uici, pagiq́; partem habent ſuorum, qui ei rei ſtudẽt, ut armati paratiq́; ſint, nullo ut interpoſito temporis ſpatio ad bellum prodire, reiq́; pub. celerẽ nauare operã poßint. hosq́; omnes uno nomine milites pro ordinibus appellauerũt. Rex *poſt hæc* Alexandrinus *cõtrouerſiis, quas habebat cum rep. fine facto, ad iuſtitiã et æquitatem ſeſe dedit: itaq; triremes ad mercatum eò remiſſæ cum magiſtratu* Veneto, *qui* Alexandriæ *morã traheret, cumq́; legato regio, de quo ſuprà dictum eſt: cui proficiſcenti ueſtis aurea cum precioſis pellibus, auriq́; libræ decẽ ſunt à Senatu dono datæ: comitatuiq́; eius omni indumenta honeſtiora tradita.* Interim à Vincentio Quirino *legato, quẽ ad* Maximilianum Patres *miſerant, acceptis ſæpe literis ſignificabatur,* Maximilianũ *ſpreta, quam ſuperiore anno fecerat cum rege* Gallorũ, *pace, neglectisq́; fœderibus, quibus illum non ſtetiſſe conquerebatur, de* Germaniæ *conſilio ſtatuiſſe, in* Italiam *cum exercitu accedere, ad ſpeciẽ ut tutò* Romã *ſe conferret, re, ut* Mediolani *regno illum eijceret.* Senatus *nouis equitatus & peditatus copijs munire remp. decreuit: itaq; præfecti ſunt equitũ adlecti quamplures, in ijs* Vitellius Tifernas, *&* Guidus Vainus *è* Cornelij Foro *cum militibus ſexcentis, equitibus quinquaginta ambo:* Iacobusq́; Siccus *è* Gallia Ciſalpina, *et* Lucius Maluetius Bononienſis, *cum turma equitum uterq; grauioris armaturæ centum: tum, ut milites numero ad decem millia conſcriberentur, latũ, qui ſub tribunis & centurionibus in caſtris uerſarentur, quiq́; per oppida præſidij cauſa diſponerentur, ad quinq; millia. equites etiã leuioris armaturæ tercentũ quadraginta* Nauplia *et* Zacyntho *accerſiti urbano in littore, quò appulerãt, à magiſtratibus luſtrati, ſtipendio accepto ſe* Tauriſum *contulerunt.*

runt. Iis rebus confectis, Maximiliani legati tres ad urbem ueniunt poſtulatum: propterea quòd rex eorum iter haberet nullum aliud, uti Romã, quò eundem illi erat, per fines reip. regi exercituiq́; regio itineris faciendi Senatus facultatem daret: recipere Maximilianũ, fidemq́; ſuam in eo interponere, ſeſe ſine maleficio atq; iniuria per eos fines iter facturum, exercitumq́; ducturum. quòd ſi propter eam, quam haberet reſp. cum rege Gallorũ, amicitiam, Senatus id ſe minus rectè poſſe facere exiſtimet, monere Patres Maximilianum, atq; apertè profiteri, nullam eſſe in eo rege fidem, nullam conſtantiam: id ſe eſſe ſæpenumero expertum: itaq; rectius facturum Senatũ, ſi nihil in illo ſibi præſidij putet eſſe conſtitutum: ſeſe Patribus fœdera, quæ pepigerit, uita ſua diligentius ſeruaturũ. Ea re ad Senatum relata, cùm plures ſententiæ dicerentur, eſſentq́; nonnulli ex magiſtratibus & principibus ciuitatis, qui Maximiliano credi oportere cõtenderent, uicit tamen ea ſententia, quæ legatis in hunc modum uti reſponderetur, cenſuit: Si Maximilianus pacatè ſineq́; exercitu uelit iter facere, remp. ei quod peteret libentiſsimè conceſſurã, legatosq́; miſſurã, qui illum exciperent, omnibusq́; honoribus proſequerentur: ſin cũ exercitu proficiſcatur, à pace, quam cum rege Gallo habeat, nõ poſſe diſcedere Senatũ ſine perfidiæ cirmine: itaq; nihil ei permiſſurum. Atq; his ipſis nondum ab urbe profectis legatis, Gallorum rex nouam legationem ad Senatum miſit, mentẽ ac uoluntatem reip. ſi Maximilianus ei bellũ inferat, ſciſcitatum: magno enim timore afficiebatur, propterea quòd fama uulgauerat, Germaniæ populos Maximiliano ingentes copias ſubminiſtraturos, ne ab eo tanta in re tam unanimi illarum nationum conſenſu Patres perterriti deficerent, aliorũ mo-

res hominum, ut plerunq; fit, ſuorum morum modio atque conſuetudine metiens. Senatus autẽ omnes reipub. facultates legatis ad regem defendendum eſt pollicitus: quæq; Maximiliani legati à rep. petiſſent, quod ad illa reſponſum habuiſſent, amico eis animo aperuit. Patres poſt hæc uenientẽ ad urbẽ Nicolaũ Vrſinum imperatorẽ ab ipſis accerſitum, ut cum eo et Liuiano & Carraciolo, qui utriq; iuſſu eorum uenerant, de bello conſilium caperent, ei obuiam in naui Bucentauro profecti ciuitate circumuecta exceperũt: inſequentibusq; diebus, quibus in locis Maximiliano, quãq; ante diẽ copiæ reip. eſſent opponendæ, unà cum his conſtituerunt: eosq; e ueſtigiò reuerti, & quam quiſq; partem reip. finium tuendam ſuſcepiſſet, ad eam illum contendere iuſſerunt. certiores enim facti tractari arma in Maximiliani finibus, milites q; pluribus in locis cogi, nihil ſibi reliqui ad exercitũ cõparandum, copiasq; partiendas fecerunt, ut in tẽpore occurri poſſet. Vbi Maximilianus de legatis ſuis cognouit, nolle Senatum ei armato per fines reip. iter dare, Vincentiũ Quirinum ab ſe dimiſit. profectus ille cùm in primis reip. finib. ſubſediſſet, ne iniuſſu Patrũ propius accederet, Senatu permittente domum rediJt. Patres tametſi Decembri appetente menſe multis uerißimile nõ fieret Maximilianũ Alpes eſſe cũ exercitu traiecturũ, tamen Georgio Emo legato ab Senatu declarato, qui in fines Veronenſiũ cum copijs accederet, eo ſe ab latere celeriter munire decreuerũt: præſertim quòd intelligebant, Germanorum militum certam iam manũ aduentare, ut illis ex Alpibus ſe demitteret. quæ quidẽ manus nequedum munitis itineribus & ſaltibus facilè traiecit, ſine ullo tamen reip. maleficio, pacataq; in Mantuanorum ſe fines contulit. Ii erant milites circiter mille ducenti. Paucisq; pòſt die-

*diebus cùm nullo accepto in Italia ſtipendio domum redire ſtatuiſſent,*Emusq; *interea legatus exercitu adducto itinera clauſiſſet,ut reuerti eius uoluntate ſibi liceret, ab eo petiuerunt.Ille armis depoſitis iter facere iuſsit. Sed cùm iiſdem in locis atq; in* Vicetiorum *ſaltibus anno inſequente inito Germani ſæpenumero ſe oſtendiſſent, ut in fines reip. irrumperent,omnino neq; in eo perfecerunt quicquã ipſi, neq; à* Venetis *ulla eſt res paulò illuſtrior geſta: neq; oppidum quodpiam nobilius captum,aut cædes aut fuga hoſtium memorabilior facta:tametſi* Aloiſius *rex, qui ſæpe Senatũ per legatos oratione magnifica cõfirmauerat,ſeſe eum nunquã deſerturum,ipſum etiã,ſi neceſſe ſit,reip:auxilio uenturũ,*Triultium *cum copijs in caſtra* Veneta *miſiſſet,& Senatus* Andream Grittum *legatum magna cum manu eôdem accedere iuſsiſſet*. Nam *cùm duos uno tempore legatos Senatus creauiſſet,*Grittum *et* Georgium Cornelium,*ut alter in* Rhetos, *alter in* Carnos *proficiſceretur (inde enim etiam in reipub. ditionẽ uelle perrumpere* Germanos *literis nuncijsq; afferebatur) ijs uti ſorte imperia partirentur,* Patres *permiſerũt: ita* Gritto Rheti,Cornelio Carni *prouincia obtigit. atq; in* Rhetis *quidem hunc unum res euentũ habuerũt, ut repreſsi et repulſi ſæpe hoſtes ex reip.ditione atq; imperio nullũ ſibi iter pateſecerint, nihil omnino ceperint, amiſerint autem potius ultimis belli diebus montanũ oppidulum* Agreſtã.*at in* Carnis,*quà nihilo ſecius* Germani *aditũ in reip.fines tentauerant,*Liuianus,*qui exercitui præerat,et* Cornelius *legatus, rem ſanè publicã nauiter atq; feliciter geſſerunt*. Nam *cùm menſe* Februario *rumor increbuiſſet, hoſtiũ nõ paruã coactã in* Carnis *manũ eo ab latere bellũ illaturã aduentare,* Daniel Dandulus Feltriã *à Senatu miſſus eſt,rebus quæ*

ex uſu eſſent, procurandis, cõmeatuq; exercitui, qui eò uenturus erat, duriſſimo anni tempore locis impeditiſſimis ſub miniſtrando. Gradiſcas *quoq; caſtellum apud* Sontium *flumen arte atq; opere communitum,* Iuſtinianus Maurocenus *Senatu iubente iiſdem cũ mandatis eſt profectus.* Tum Cornelius *et* Liuianus Baſſiano *in Alpium radicibus ad* Medoaci *ripam ſito, quod ad oppidum multis è reip. finibus exercitum cogebant, iuſſi cum copijs ad Germanos reprimendos contendere. Interim repentino hoſtium aduentu, qui per deuia aſperaq; Alpium iuga, præcipitesq; decliuitates ferratis pedibus iter confecerant, Centurionem cum militibus ſexaginta* Cluſæ *pagi anguſtias ſeruantẽ profugiſſe,* Cadorasq; *oppidulum ad flumen* Plauim, *quod ab* Cluſa *quinq; millia paſſuum abeſt, unà cum arce, et* Petro Ghiſio *prætore in hoſtium ueniſſe poteſtatẽ nunciatur. Ea intellecta re in caſtris,* Liuianus *celeritate adhibita cũ duobus familiaribus ad uicina hoſtibus loca ſeſe cõtulit ſpeculatũ, relicto* Cornelio, *qui cũ copijs paratioribus diurnis nocturnisq; itineribus ſubſequebatur. In urbe* Donatus Legius *à Senatu lectus eſt, qui* Ciuidale Carnicum *cõtenderet, daretq; operam ne quid incommodi reſp. ea in oppido acciperet. In* Foroiulienſibus *autem* Hieronymus Saornianus, *de quo ſuprà cõmemorauimus, uir egregia fide atq; uirtute, princepsq; ciuitatis, primò paucis cum equitibus è ſua familia ad eos fines eſt profectus, quibus in finibus hoſtes impreſſionẽ fecerant, magnaq; celeriter auxilia reip. conuentura confirmans, earum regionum incolas labẽtes iam, ad imperataq;* Maximiliani *facienda pronos, in officio continuit. deinde coactis hominũ duobus millibus quingẽtis, equitatu etiã addito, iter impeditiſſimum faciebat, ut contra hoſtes cum legato exetcituq; reip.*

illa cum manu ſe coniungeret.Dum hæc agitarentur,Lucas Renaldius Maximiliani *legatus ad* Senatũ *uenit illud idem poſtulatum, de quo antea ſæpe rex egerat,iter* Romã *per fines reip.repetens:regem ſuum propterea uelle armatũ incedere,quòd ſe tutum ab ſuis hoſtibus aliter fore non confidebat:reipub.nihil ab eo nocitũ iri omnibus illum modis confirmaturum:uel Senatus obſides ei daret,nociturum eſſe illi neminẽ:hoc ſi præſtet,ſine armis regem iturũ.Ad hæc* Lauredanus *reſpondit:Scire regem,quàm propenſa ſemper fuerit reipub. erga* Federicum *imperatorem patrem ſuum ſeq́; ipſum uoluntas : quo magis indignum eſſe,bellum ab eo inferri nõ unis reipub.finibus, prædas abigi,caſtella expugnari:de eo ſe magnopere conqueri,deosq́; teſtes adhibere, non eſſe ita de rege meritã remp.ſed rem ſe ad Senatum relaturum, deq́; eius ſententia reſponſurũ.* Nam quòd à Cornelio *literæ uenerant, confidere* Liuianum,*propeq́; recipere,hoſtes ſibi pœnas citò daturos,* Patres *reſpondendi* Maximiliani *legato tẽpus interponere uolebant,dum à* Carnis *aliquid confecti afferretur.Legato autẽ ſocij ſunt atq; cuſtodes dati, ne quis eum alloqui poſſet, cui* Patres *id nõ permiſiſſent.*Liuianus *adductis ad ſe militibus mille octingentis, quorum erat dux* Petrus Montius,*uir magna uirtute, equitibusq́; leuis armaturæ ex* Epiro *propè ducentis, quibus præerãt* Palæologus *et* Buſichius: *tum ex ijs qui ſagittis utebantur,alteris ferè totidẽ, grauiorisq́; armaturæ ex ipſius et reliquorũ turmis paulò plus ducẽtis:* Saorniani *literis ac nuncijs de locorum ſitu,de hoſtium numero, deq́; belli rationibus admonitus,qui quidẽ iam aduentabat, atq; ab altera montis parte in trium pontiũ loco* Germanos *obſeruare, eisq́; occurrere ſtatuerat, prima luce hoſtes aggredi cõſtituit.Is erat* Mar

tij Calendarum dies. Sed propterea quòd nix ea nocte plurima ceciderat, præliũ in aliam reiectum eſt diem: quod quidem ſecundißimũ poſtridie fuit. Nam cũ Germani, redeundi domũ itineribus præſeptis, ad ſe ueniri certiores facti, ne intercluderentur, Venetos aggredi uiamq; ferro ſibi ipſi aperire ſtatuiſſent, atq; in editiorẽ proximi uallis partẽ cum impedimentis & tormentis ſe collegiſſent numero ad duo millia quingẽti, ut è loco ſuperiore in Venetos ſubeuntes impetũ facerent (erant aũt è Maximiliani comitatu, quãplurimis centurionibus uiris fortibus interiectis) ipſe acie inſtructa per niues rectà progreſſus præliũ audacißimè cõmiſit: eosq; primò fortiter pugnantes, pòſt impedimentis exutos tormentisq; abreptis, deſperatis rebus nõ magnopere reſiſtentes cõcìdit, præter illos, qui proiectis armis pacẽ ſuppliciter petiuerũt. pauci fuga in mõtes elapſi, ab Epirotis equitibus eundem caſum ſubierunt, capitaq; ſunt eorũ in caſtra relata, pro quibus ſingulis Liuianus pecuniã pollicitus interfectoribus fuerat. ex Venetis deſiderati ſunt ſanè pauci. Nocte ea quæ ſecuta eſt, exercitui ad quietẽ data, Liuianus ad Germanos, qui arcẽ Cadorarũ cuſtodiebant, amplius ſexaginta miſit, imperans uti arcẽ traderent. Ii trium dierum ſpatium ad eam rem ſibi dari petiuerunt. Liuianus eorũ poſtulatione reiecta, ad arcem expugnandã eſt profectus: quã cùm diem totum omni mißiliũ genere, tormentisq; in aduerſo iugo poſitis cõtinenter oppugnauiſſet, magnamq; propugnatorum partẽ interfeciſſet, muro etiã propugnaculi ſubrupto, reliqui poſtridie deditionẽ fecerunt. In ea oppugnatione Carolus Malateſta adoleſcens, ſaxo ab arce percuſſus, cum nõnullis uiris fortibus interijt. Captiui, qui arcẽ tradiderãt, unà cum prioribus dedititijs, omnes quingenti armis

cæterisq;

cæteriſq; rebus exuti, Liuiani permiſſu domũ redierunt. Harum rerum primis in urbe nuncijs acceptis, idem eſt reſponſum legato Maximiliani à Senatu datũ, quod ſuperioribus legatis Patres antea dederãt: neq; quicquã cum illo de cæde Germanorũ cõmunicatum. ac, ne quid ei redeunti ab armatis in Rhetico noceretur, comites ſunt ducesq; itineris per fines reip. attributi. Vbi ex literis Cornelij legati de prælio, deq; arcis expugnatione ſingula ordine ciuitas intellexit, Liuianiq; & conſiliũ, & celeritas, & uirtus laudari uocibus omniũ cœpit: Patres, ut & illius animũ alacriorẽ in poſterũ ad belli munia redderent, honorũ inſignibus, & magnitudine præmiorum excitatum, et reliquorũ uoluntates accenderent ad bene de rep. promerendum, cùm uiderent fortes induſtriosq; uiros ab ea fieri plurimi, præfecturã omniũ reip. copiarum Liuiano detulerunt. Ea eſt ampliſsima poſt imperatoris nomẽ dignitas, quæ pro eorũ meritis ab Senatu militaribus uiris tribui cõſueuit, auctusq; eſt equitũ illius numerus, qui erat ſexcentorũ, ad integrum mille. auctũ quoq; ſtipendiũ ab auri libris centum quinquaginta, ad tercentenas libras: tum decem in præſentia dono datæ cum ijs tormentis bellicis, quæ hoſtes è Germania ſecum attulerãt, quæq; ipſe ob rei bene geſtæ memoriã à Patribus ſibi dari cupere in ſermonibus cum legato habitis oſtenderat: Caroli aũt Malateſtæ uxori ac duob. liberis infantibus illa ipſa penſio annua, qua is uiuẽs à rep. donatus fruebatur, in uictũ tradita. Deinde cùm Patribus nunciatum eſſet, à Maximiliano copias in Carnis cõparari, tum incurſiones in reip. ditionẽ à Goritianis fieri, quod eſt oppidũ in monte ultra Sontiũ flumen ſitum: Senatuſconſultũ factũ eſt, ut milites ter mille celeriter conſcriberentur, atq; ad legatũ mitterentur. Cæterum quòd

erant pleriq; magiſtratus, qui bellum inferri Maximiliano cenſebant oportere, atq; in eius fines exercitum introduci uolebant, Dominicus Maurocenus templi Marcij procurator, uir re atq; cognomine ſapiens, ætate ualde proclinata, erat enim annos natus nonaginta, Patres monere ac rogare cœpit, ne id fieri permitterent: Germaniæ ciuitates, quæ liberæ ſuiq; iuris eſſent, ægrè ferre à Maximiliano arma contra remp. exerceri, cùm pace frui poßit: eas eaſdem, ſi ei bellum inferatur, moleſtè id laturas, neq; paſſuras ſui regis nomen dignitatemq; conuelli ac proteri: non magnas eſſe ab illo iniurias in remp. illatas, de ijs tamen deorũ immortalium benignitate pœnas ipſum reip. dediſſe: omnem illam in Carnis manum conciſam deletamq; eſſe, Cadoras Cluſamq; recepta: in Rhetis nihil amiſſum, neq; ullam contumeliã acceptam: quòd ſi eo contenti, inquit, erimus, magnum nos fructum cõtinentiæ laturos, Germaniæ totius beneuolentiam: quæ quidem certè Germania cõmeatibus aſportandis, mercibusq; reciprocandis, & rerum plurimarũ cõmunicatione ita eſt coniuncta nobiſcũ & conſociata, ut magni inde prouentus in remp. portorij nomine, magnæ priuatim utilitates in omne genus ciuiũ inferantur. Laudabile profectò eſſe hoſtes bello ſuperare, propagare imperij fines: multò autem laudabilius, ſeipſos cõtinere ac uincere, iuſtitiæ, moderationis, grauitatis opinionẽ apud omnes homines auxiſſe lateq; promouiſſe. Bellorũ euentus à fortuna plerunq; adminiſtrari, quæ fluxa atq; incerta ſit: prudentiæ cõſilia ſtabilẽ habere exitũ, ſemperq; plus proficere conſtantia & maturitate, quàm illa impetu uſum ex ſeſe præbuerint. Hæc cũ ſenex ſapiens dixiſſet, ardor ille magiſtratuũ ad bellum gerendũ parumper reſtinctus eſt. itaq; nihil latũ, niſi uti ea de re Patres

amplius

amplius conſulerentur. Alfonſus poſt hæc Ferrarienſiũ dux ad urbẽ familiariter ſe cõtulit Patribus purgatũ, quòd ſuſpectus eis fuerat literas nunciosq; ad Maximilianũ miſiſſe ſocietatẽ ineundi, ſeq; cum illo cõiungendi cauſa, confirmans nihil ſe unquam eiuſmodi cogitauiſſe: cupere autem & ſtatuiſſe, unà cum repub. omnem fortunam experiri, neq; ullo tempore à Senatus autoritate uelle recedere. Patres eam orationẽ auribus libentiſsimis acceperunt, collaudatũq;, atq; ut omnia ſummæ beneuolentiæ officia à Senatu expectaret, confirmatum, domum remiſerunt. Interim nulla in Rhetico belli ceſſatione à Maximiliano fieri cognita, in Carnis milites non unis in locis cogi rumore nuncijsq; afferentibus, Senatus ſuam in illum lenitatem fruſtra adhibitã ſentiens, pridie Nonarũ Aprilium conſtituit, uti bellum omnibus à partibus Maximiliani finibus inferretur. itaq; non legatis modò Gritto & Cornelio id Senatuſconſultũ celeriter eſt miſſum, ſed omnino etiã Hieronymo Contareno, qui cum claſſe aliquot triremiũ legatus in Iſtris tunc erat, literæ ſunt à Senatu datæ, uti maritima Maximiliani oppida, quà uellet, aggredi capereq; conaretur: ſe alias paucis diebus triremes ad illum miſſurum. Senatuſconſulto ad Cornelium perlato, uoluntateq; ciuitatis Liuiano reliquisq; principibus declarata, magnũ ijs ſtudium, magna omni exercitui alacritas innata eſt belli gerendi: quã ob rem tormentis muralibus adductis, quòd oppidum Cormonſe citra Sontium flumen natura atq; arte cõmunitum, monti enim impoſitũ muro prætalto cingebatur, opportunum hoſtibus receptum dabat, omnibus ad id copijs acceſſerũt, magnaq; ui aggreſſi, deiecta muri parte, celeriter ceperunt. quod cùm diriperetur, Cornelius mulieres omnes uno in templo cõpulſas ab iniuria mili

tum defendit: ſupellectilemq; ſacrā ipſis ab adytis abreptā, fanis et ſacerdotibus, reſtituit. Inde ad arcem expugnandam eodem impetu cùm perrexiſſent, ac tormentis quatere cœpiſſent, à propugnatoribus deditio eſt facta. Ea intellecta re, tria ſe caſtella ſponte legato dediderunt. Portus aūt Naonis ciuitas legatos de deditione ad Senatū miſit. eos legatos liberali oratione Patres proſequuti, ad Corneliū reiecerūt, ut cum illo agerent, cui ea omnia mandauerat Senatus. Cornelius, cùm ad illum legati ueniſſent, oppidū in fidem deditionemq; accepit. Eodem tempore Lucas Renaldius à Maximiliano ad urbem remiſſus cum tabellis regis manu ſubſcriptis Patres adijt: quibus in tabellis certas Maximilianus induciarum conditiones reip. proponebat: quarum erat una, ut annuas ſecum inducias Senatus faceret, quo tempore de ſuis cum Gallorū rege cōtrouerſijs in cōmuni Germaniæ concilio diſceptari & cognoſci poſſet. Eas Patres inducias legato ſeſe paratos eſſe facere dixerunt, dum eadem induciarū conditione fœderati reip. includantur: neq; enim ſine ijs quicquā poſſe cōficere Senatū. Renaldius his cum mandatis tantùm diſceſſerat, cùm, maioribus comitijs haberi cœptis, literæ nuncijq; à Cornelio uenerunt, qui dicerent: Poſteaquàm ponte, quē hoſtes reſciderāt, in Sontio flumine celeriter confecto, exercituq; traducto, Goritianos duabus maximis uno die impreſſionibus Liuianus oppugnauiſſet, qua in oppugnatione centū milites amiſiſſet, uelletq; poſtero die acrius uehementiusq; idem facere, oppidanos perterritos ſeſe ei dedidiſſe. Eæ literæ, antequā ſuffragia inirentur, comitijs recitatæ ſunt, magnaq; ab ijs gratulatio Patribus eſt facta. Erat in oppido arx, quā milites ducenti cuſtodiebant: ij cùm puluere ad tormenta exercenda carerent, neq; ſe arcē tueri

poſſe

poſſe ſine ijs cõſiderent,pro eis armamentis reliquoq́; commeatu libras auri quadraginta ſibi datum iri fide accepta, quatriduo intermiſſo arcem tradiderunt.ante quos quidem dies Belgradum facta deditione legati præfectũ introduxit: itemq́; Vipaum, admodũ elegans & ipſum oppidulũ, quod abeſt ab Goritia millia paſſuũ uiginti Iapidas uerſus.Contarenus quatuor triremibus Tergeſtinos magno animo aggreſſus, quarum erant duæ medij inter bellicas generis atq; eas triremes quibus ad mercaturam ciuitas utitur,quas Nothas appellabãt,muros tormentis deijcere inſtituit, qua parte mari oppidum alluitur. Et tormenta eiuſmodi tum erãt, ut ex ære tota confecta pedes uicenos binos in longitudinẽ protenderẽtur,acclinataq; in priore nauis parte ſic,ut cauda malo proxima ore proram cõtingerent, pilam ferreã librarum centum,ſi nihil impediret,bis mille atq; octingentorum paſſuum ſpatium impellebant: itaq; muris uicina uehementi eos impetu concutiebant.Id tormenti genus Baſilium appellabatur: neq; ſuſtineri propter pondus, niſi à magnis triremibus,aut à Nothis poterat: duasq́; in partes diuiſum, ut tractari facilius poſſet, collectione inter ſe mutua circũuolutũ ita introrſus cõglutinabatur,ut eſſe unũ & cõtinens uideretur, nihilq́; aëris per ſpiras admitteret. Ea inſtituta oppugnatione Duinũ maritimũ caſtellũ deditur:quatuorq́; triremes eiuſdẽ, quo priores,generis miſſæ à Patribus Cõtareni claſſem duplicauerũt:Senatusq; ad Corneliũ ſcripſit,ſi ei è rep.eſſe uideretur, cum exercitu ad Tergeſte oppugnandum accederet.Cornelius ea de re Liuianũ cõſuluit:ille Contareni conatus terreſtribus adiuuãdos eſſe copijs magnopere exiſtimans,cũ tormentis muralibus,quæ mari deportanda curauerat,celeriter eò uenit,atq; ad Contarenũ primùm

omnium nauicula perlatus, belli conſilijs cum illo communicatis, ad muros oppidi omnibus à terræ partibus demoliendos redijt. Inter hæc, propterea quòd Aloiſius Galliæ rex ualde ſe cupere oſtenderat, ut in eodem, quod ſecū et cū rep. fœdus intercedebat, Ferdinandus rex Hiſpaniæ particeps eſſet, nouaq; cum illo ſocietas, iiſdem tamen legibus, inſtitueretur: res agitari cœpta hanc difficultatem habuit, ut, quoniam Senatui longum atq; impeditū uidebatur id, quod in priore fœdere erat, ſe nullam pacis conditionē, quæ plerunq; in paruis temporum momentis exiſteret, poſſe à ſuis hoſtibus accipere, niſi prius, dum eant in Hiſpaniam tabellarij dumq; redeant expectarit, caput illud Patres ita reficiconſebant oportere, uti qui pacem facere uellet, ſociorū modò nomina inſereret fœderi ſcribendo, ne multorum dierū itinere literis mittendis, & reſponſis præſtolandis, occaſionem pacis amitteret. ueruntamen ut id regum uoluntate fieret, tēpus intermitti placuit, dum id ſciri poſſet. itaq; fœderis cōfectio in alium reiecta eſt diē. Contarenus claſſe aucta, ad quem etiam naues duas tectas Patres miſerāt, quæ muris ſe ſubijcere auderēt, ijs ab eo latere oppidi maiore multo impetu percuſſis, ædificijsq; nōnullis intra urbē dirutis, Liuianus parte altera perforatis deiectisq; oppidi mœnibus tormentorum impulſione non intermiſſa, Tergeſtinos ad deditionem cōpulerunt: itaq; pridie Non. Maias unà cum arce oppidum receptū eſt, nulla cōditione interpoſita, niſi ut militibus, qui oppidum atq; arcē cuſtodierāt, recedere armatis liceret. Oppidani, ne diriperentur, libris auri centum quinquaginta exercitui perſoluendis, ſe ſuaq; omnia redemerūt, Liuiano et legatis procurantibus, quibus erat oppidū nobile diripi permoleſtum. Eius rei literæ lætitia et gratulatione

ciui-

ciuitatē impleuerunt.Liuianus,Cornelius,Contarenus omnium ordinum ſtudijs certatim laudati, quòd tantam rem tam celeriter confeciſſent,magnā ſunt ex eo uirtutis atq; induſtriæ gloriam conſequuti. atq; ijs ſtatim literæ à Senatu datæ ſunt,in eam cogitationē incumberent, ut Piſinum, Flumenq;, Maximiliani oppida, ſub reip. imperiū redigerentur:quorū alterum mediterraneū eſt, abeſtq; à litore millia paſſuū XVI.multoq; maximā inter Iſtros habet autoritatē: Flumē ad mare poſitū plurimarū rerū copiā ſubminiſtrat, eſtq; illis gentibus & regionibus opportuniſſimum.Prætor etiam Tergeſtinis declaratus Franciſcus Capellus:arcis præfectus,Aloiſius Zanes:Vipao,qui utrunq; munus exerceret, Marcus Antonius Erizus:qui Duino,Nicolaus Baldus: qui Cormonſi, Troianus Bonus, paulò pòſt ad magiſtratus obeundos in prouinciā abierunt, cùm antea Dominicum Grittum qui arcem cuſtodiret,Senatus Goritiā miſiſſet:nam oppido Iuſtinianus Maurocenus à legato datus præerat. Senatuſconſulto accepto cùm Piſinū,quod eſt in monte tribus à partibus ualde præcipiti ſitū, Cōtarenus claſsiarios ſuos, & Liuiani equitatus peditatusq; magnam partem cum tormentis adduceret, caſtello Treuiſa, quod eſt in uia quinque millia paſſuum à Piſino, ſeq; magno animo ad defenſionem cōparauerat,ui capto atq; direpto, omnes celeriter ad Piſinenſes oppugnandos contenderunt: tormentisq; prima ueſperi poſitis,eam muri partē, quæ una ex quatuor adiri poterat, uelle deijcere cœperunt. Id cùm mane poſtero die acrius continentiusq; feciſſent, ac portæ turrim propè aperuiſſent,oppidani una ſalutis cōditionis impetrata deditionem fecerūt.In eius oppidi finibus caſtella erāt decemſeptē: quorū ſexdecim ſub.reip.ditionem ſunt redacta.at cùm Vi-

paum indiligentius cuſtoditum hoſtes recuperauiſſent, præfectumq́; cepiſſent, Vipaenſes poſtea, miſſis eò militibus, iterum capti ac direpti ſunt. Præſidio Piſinenſibus relicto, Contarenus ad Phanatici ſinus inſulas ſe cõtulit, atq; ex Apſoro Creſpa Vegio reliquisq́; plus mille armatis hominibus naues longas conſcendere iuſsis, ad Flumen oppugnandum rediit; cumq́; mille paſſus ab oppido abeſſet, qui oppidanos uti ſe dederẽt poſtularet miſit: ſi ſe cingi ab exercitu ſinerẽt, quẽ poſtridie affuturũ confirmabat, nõ fore liberã ſe dedendi poteſtatẽ. Id cùm illi magnopere timerent, pacti ne quid ex ſuis rebus amitterent, eo die Contarenũ intromiſerunt. Ea confecta re, quòd erat oppidũ mediterraneũ illis in finibus non poſtremæ apud Iſtros autoritatis Poſtoina, Cornelius et Liuianus eò exercitũ conuerterunt, atq; ad uicinos ei oppido pagos equites leuis armaturæ plus ducentos præmiſerũt. Illi præda paſsim abacta, nullis è Poſtoina exire auſis, cuius ad muros incurſionẽ fecerant, in uico ſeſe proximo receperũt: ibi cùm noctu armis poſitis ſine uigilijs quieti ſe dediſſent, hoſtes Poſtoina ſilentio emiſsi equites circiter centũ quinquaginta, quorũ erant duces Bernardinus Rainicher oppidi præfectus, & Chriſtophorus Friapanes homo ferox acerq́;, eos inopinãtes aggreſsi partim interfecerũt, partim ceperũt: paucos in fugã cõiectos noctis umbra occuluit. Ea re nunciata Liuianus maiorẽ hoſtiũ numerũ ueritus, unà cũ legato Goritiã exercitũ reduxit. Hoſtibus eo ſucceſſu elatis, caſtellisq́; omnibus, quæ circũ ſe amiſerãt, niſi ad ſe redirẽt, bellũ et direptionẽ denunciantibus, magnus eſt ab ijs cõcurſus ad legatũ factus, orantib. uti ſe tueretũr, neq; diripi, propterea quòd ſe reip. dedidiſſent, ſineret. quã ob rem nõ paruo armatorũ hominũ numero in Foroiulienſibus celeriter

impe-

imperato, atq; ad ſe adducto, Cornelius ad Poſtoinam oppugnandam eſt profectus. Eo itinere nondum cõfecto, *ijdem illi hoſtes Poſtoina egreßi, ad Premium municipium, quod eſt in Tergeſtinorum finibus, animati armatiq;, id ut caperent atque diriperent, acceſſerunt. quod cùm ſe magno animo defenderet, forte fortuna ignis tormentorum puluere ſuccenſo, omnem locum atq; arcem, qua ex arce propugnabatur, ita corripuit, itaq; fœdauit, ut Ludouicus Contarenus præfectus, Hieronymusq; Saornianus, qui omnibus illis in rebus totoq; bello egregiam operam reip. nauauerat, Premiumq; tunc propè unus defendebat, ne cõburerentur, aut fumo necarentur, ſeſe hoſtibus dediderint. Legato poſt hæc & Liuiano Poſtoinam cum pleno exercitu accedentibus, tormentisq; poſitis, ubi ea murum quatere cœperunt, Rainicher præfectus, ne diriperetur, ſe atq; oppidum tradidit: cui ſtatim comites dati, qui illum abeuntem in tuto ſiſterent. Dum hæc in Iſtris gerũtur, Pauli Licteſtenij ſuaſu, prudentis in primis hominis, & recti ac temperati uiri, qui magna erat apud Maximilianum regem gratia, atq; ab eo impetrauerat, ut ſe ad pacem cum rep. conuerteret, Tridentinorum Epiſcopus Senatum per literas certiorem facit, cupere Maximilianum inducias cũ rep. facere: quòd ſi nunc eadem eſt ei mens, quæ paulò antea fuit, mittat aliquem, qui cum ipſe regis nomine agere, quæ tractanda erunt, poßit. Senatus ea intellecta re Zachariã Contarenũ legauit, qui eò dandis inducijs proficiſceretur. Contarenus cùm in Rhetos ueniſſet, cũ Epiſcopo, tribusq; uiris principibus, quib. omnino quatuor eam rem mãdauerat Maximiliani iuſſu Licteſtenius, in regis et reip. finiũ loco medio colloquutus, cauſam ſatis quidem perplexã atq; difficilẽ Gritti legati conſilijs explicuit,*

ut uellent illi trium annorũ inducias cum rep. facere, cumq́; eius fœderatis Galliæ Hiſpaniæq́; *regibus, atq; ijs, qui in* Italia *ſocij aut ipſius, aut illorũ regũ eſſent: nam cum tranſalpinis uti facerent, adduci nullo modo potuerunt*. Id cùm Senatus *cognouiſſet, adhibitis regum legatis quæſiuit, num id illis caput placeret. quibus annuentibus, facultate ſic conficiendi per literas celeriter ei miſſa,* Cõtarenus *octauo* Idus Iunias *inducijs triennalibus cum rege factis ſcribendo affuit reip. nomine. quod quidem gratiſſimum* Senatui *fuit, qui pacem, quàm bellum, et onerum uacationẽ dari ciuibus, quàm ab ijs tributa exigi quotidie, malebat. tum illud etiam uerebatur, ne, ſi* Maximiliani *oppida capi ac diripi ſentiens fræ num* Germania *momordiſſet, tam forti nationi, tantæq́; multitudini reſiſti ab ſeſe, & illarum gentium ferociſsimarũ bellum reſp. defendere ſuſtinereq́; non poſſet.* Erant in Rhetico *exercitu* Ioannes Iacobus Triultius, *ut ſuprà dictum eſt, &* Giufredus Carolus *cõſiliariorum* Mediolanenſiũ *magiſter, quẽ præfectus regius* Mediolano *miſerat rogatus ab* Senatu, *ut aliquem regis ſui nomine in* Rhetis *uellet conficiendis inducijs adeſſe: uterq; eas inducias fieri, niſi prius ea de re ab rege literæ ueniſſent, noluerat, atq; in eo perſeuerauerat: itaq; fœderi ſcribendo neuter eorũ affuit.* Triultius *poſtridie eius diei cum ſuo comitatu* Mediolanũ *abijt: ei* Grittus *legatus per omnes reip. fines* Patrũ *iuſſu comes fuit.* Nonis *autem* Iunijs, *qui dies poſtridie quàm induciæ firmarentur fuit cùm* Aloiſius *rex in fœdere, cum* Ferdinando *rege, cumq́; rep. ſanciendo id pertinaciter caput inſeri uoluerit, ſe nõ admonito nullam omnino pacẽ fieri poſſe: uti ſocietas ea lege firmaretur, fœdusq́; conficeretur,* Senatus *tandẽ cenſuit.* Pauloq́; *pòſt, quoniam inducijs in* Rhetico *firmatis,* Poſtoi-

ſtoinam in Iſtris oppidum Cornelius legatus ceperat, uti oppidum Poſtoina Maximiliano reſtitueretur, idem Senatus petentibus Germanis iuſſit. Interim milites equitesq́; è Rhetis et Carnis in hyberna ſunt deducti, oppidaq́; capta præſidijs communita: muri eorum, quos tormenta deiecerant, atque arces in meliorem multò formam uti reficerentur, cura præfectis tradita. quorum omnium ratione habita, oppidorum fines centũ millia paſſuum in longitudinem patêre, Cornelius legatus in Senatu dixit. Poſt quem, redeuntem ad urbem Liuianũ, in Bucentauro naui Lauredanus et Patres exceperunt: pauloq́; pòſt & Portus Naonis oppidũ, & ius comitiorum ei poſteriſq́; eius ſunt ob remp. bene geſtam dono data. Cornelius etiã illu n lautioribus in epulis, cum principibus ciuitatis, et fœminarũ nobiliſſimarum choro, diem unũ domi ſuæ habuit. Cognitis Aloiſius rex inducijs, uehementer perturbatus queſtusq́; eſt cũ legato reip. Antonio Cõdulmerio, nõ ſe id ab ea meruiſſe, ut reſponſo ab ſe nõ expectato, ullas cũ Maximiliano Senatus inducias faceret: nihil ad ſe, in Italia fœderatos aut amicos illis inducijs eſſe incluſos, pertinere: unum Menapiorum ducem Maximiliani potentiæ non obijci ſe tantummodo uoluiſſe: id ereptum ſibi eſſe ab rep. à qua iuuari in primis debuit: ſibi tamen auri libras eſſe paratas decies millies, ijs illi auxilio ſe futurum, neque paſſurũ, ut fœderatorũ ſuorũ iniuria opprimi ab ullo poſſit. Ea oratione iracundiæ ſuæ impetu apud legatũ pronunciata, cùm ſe id feciſſe pœnituiſſet, ad tranquillitatem ſe conuerſum poſtea ſimulauit, mitioresq́; ſermones habuit, præſertim cùm Antonius legatus reip. factum excuſauiſſet: Senatum id reſpexiſſe, ne Maximilianus induciarum tẽpore Mediolani res perturbare, atq; ei moleſtiam id ob regnũ infer-

re poſſet:neq; cum illo remp. ulla alia, niſi Italarum *rerum cauſa, eſſe coniunctam. quid enim ei cum tranſalpinis? ſed qui iam antea non amico in rempub. animo eſſet, eiusq; ſecundis rebus magnopere inuideret, facile eam ob rem ſuccenſus, clàm ad malas cogitationes ſeſe dedit: tametſi ſuo chirographo ſe inducias comprobaturum* Antonio *legato confirmauiſſet.* Iiſdem *ferè diebus, quibus ea intellecta ſunt,* Hieronymi Donati, Petri Marcelli *magiſtratuũ* Cretenſium *literis* Patres *cognouerũt, tantos terræmotus ea in inſula fuiſſe, ut magna ædiũ et fanorum pars corruerit: ipſorũ domos in oppido* Candia, *tum reliquorũ propè omnes, quas modò tremor ſolo non æquauerit, ea uitia feciſſe, ut lapſuræ iamiamq; uideantur: mortuos ſub ruinis ad eam diem eſſe repertos circiter quadringentos, in quibus ſint ex coloniæ nobilitate non pauci: arcem in* Lyctijs *deiectam eſſe: omnes patres familiàs cum uxoribus et liberis ſub dio degere, eius rei periculo perterritos.* Huic *ingenti malo reip. illud etiã eſt incommodum adiectũ, quòd* Contarenus *cognomine* Camalis, *triremium et ipſe reip. præfectus, dum è* Corcyra *domũ reuerteretur, duabus ex ſua claſſe nauibus, quarum in una erat ipſe, tẽpeſtate diſiectis, atq; in* Piceni *eliſis littore, unà cũ* XL. *hominibus perijt.* Itemq; Carratius, *militũ reip. præfectus, homo impiger egregiaq; uirtute, in agro* Veronẽſi *equo inſidens ab homine ciue ſuo, de quo nihil uerebatur, interfectus eſt, gladio renibus infixo.* De *ſicario, quẽ* Mantuanorũ *dux ſuis in finibus captum magiſtratui* Veronenſium *tradiderat, pœna ſumpta.* Is, *dum ea de re quæſtio haberetur, ſe propterea* Carratium *occidiſſe, quòd ſibi olim maledixerit, magiſtratui confirmauit. tanta eſt homini in hominẽ tamq; diuturna paruula ſæpe de re ſuſcepta iracũdiæ uis et indignatio.*

gratio. Sub hæc æſtatis exitu, quoniã magiſtratibus comitijs maioribus creandis leges iubent; ut ij, quibus id ſorte munus obtigerit, ut nomen alicuius ciuis ad honores publicos ſuffragijs prouehendi palàm ederent, optimum quenq; ciuem renuncient, ac nonnulli, diuites ex ciuibus qui eſſent, nonnihil donarent eis, qui illos ad ſuffragia legiſſent, quo proniores ad eos in poſterum renunciandos fierent: legẽ Decemuiri *tulerũt, Qui ciui cuipiã, qui eum ad ſuffragia legiſſet, uti magiſtratus crearetur, pecuniã aut quid aliud ob eam rem dederit, donauerit, qua in inſula* Decemuiris *placebit, exul eſto: eo relicto loco captus, fœdiore in urbis carcere uitam producito, ac relinquito: cum pœnam minorẽ, niſi omnibus ad unum ſuffragijs, collegium ne facito: qui facere uolet, ei decem auri libræ mulcta eſto.* Paucisq; *pòſt diebus* Maximiliani *regis conſiliarius* Ioannes Raublerius, *nullo comitatu, ſecretò ad urbem uenit,* Zachariamq; Contarenũ *adijt, ſeq; ad illũ ab rege miſſum oſtendit, petẽs, ut quemadmodũ is in ducijs cõficiendis paulò antè operã dediſſet, ita nunc eadem opera uellet efficere, ut aliqua pacis tractatio regẽ inter atque remp. iniretur.* Contarenus, *quæ ſecum regius interpres communicauiſſet,* Senatui *expoſuit.* Senatus Paulum Piſanũ *legit, qui, quæ* Raublerius *afferret, ab eo* Senatus *nomine cognoſceret: nam* Contarenus *re expoſita* Cremonam *prætor ſtatim abierat. Cùm itaq;* Raublerius *cũ* Piſano *ageret, confirmauit uelle regẽ pacem cũ* Rep. *facere: utq; ea fieret, multis rationibus conatus eſt ſuadere. Ei* Piſanus *oſtendit, ſalua fide reip. cui cum* Aloiſio *rege firma pax eſſet, id confici nõ poſſe: cõtraq; ſuadebat eam concordiam, pacemq; ineundã eſſe, quæ* Chriſtianis *omnibus communis eſſet. Deniq; cùm* Raublerius *ſibi à* Patrib. *reſponderi peteret,* Senatus *paucis*

reſpondit, illum quidem libenti lætoq; animo exceptum fuiſſe, tum regis ſui cauſa, quem reſpub. unicè diligeret atq; obſeruaret, quemadmodum etiam cunctos illius maiores amauerat coluerat q;, tum ob proprias hominis uirtutes: uerùm longè magis ob eam rem, ob quam in primis miſſus fuerat, ut ſcilicet de pace concordiaq; ageretur, quam reſp. magis cæteris omnibus rebus ſemper coluerat, atq; hoc tempore multò libentius amplecteretur, ſi modò omni ex parte ea firma perpetuaq; cõſtitueretur: id quod facilè euenire poſſe ſperabat: nanq; exploratũ ei erat, Aloiſij, itemq; Ferdinandi, Galliæ Hiſpaniarumq; regum ſibi ſociorũ animos pronos ad pacem eſſe: quamobrem eum hortari, ut regi ſuo huiuſmodi pacem perſuaderet, quæ Chriſtianis rebus ſecuritatem dignitatemq; eſſet allatura, regi uero laudem & gloriã ſempiternam: tempus maximè ad id opportunũ eſſe: ad eam pacem tractandam omni opera ſtudioq; remp. paratã eſſe, modò compertum ſit illam cõmuni regum omnium conſenſu probari: tunc uerò conſtituere, qua ratione, quóue loco, aut quibus arbitris ea tractanda ſit, haud magnum negociũ futurum. Hunc Raubleri j aduentũ, reſponſumq; eidem redditum, mandatũ fuit Condulmerio reip. legato ut Aloiſio regi declararet, eademq; cum Albione Ferdinandi apud regem legato communicaret: quæ omnia etiam utriuſq; regis legatis Venetijs agentibus initio declarata fuerant. Cenſuit enim Senatus, ſe legibus amicitiæ fœderiſq;, quod cũ ijs regibus percuſſerat, teneri, ut ea faceret. Illa quoq; ratio huc accedebat, ut ſcilicet regum animos ad tuendã pacem magis firmos Senatus redderet. Interim è Flaminia Petrus Landus Fauentiæ magiſtratus Senatui ſignificauit, Franciſcũ Mariã Metaurenſium ducem Iulij Pont. Max. copias proximis in

finibus

ſinibus coëgiſſe luſtrandi exercitum, ut aiebat, cauſa: itemq́; Florentinos mandauiſſe, uti ſub eorum ditione quilibet paterfamiliàs, aut omnino quæq; domus hominē unum armatum legato ipſorum mitteret certum ad locum, ubi eſſent milites recenſendi: neq;, cur id fieret, proponebatur: itaq; darent Patres operam, ut Fauentia cōmunitior fieret, ne quid incōmodi reſp. ſi quid Iulius contra eam moliatur, accipiat. Patres ijs acceptis nuncijs pecuniam ad milites legendos Petro Lando celeriter mittendam, Lactantiumq́; Bergomatē, qui ſe Carnico Iſtricoq; bello fortiter atq; amāter geſſerat, omnibus militibus, quos ibi eſſe reſp. iuberet, præponendū cenſuerunt. Equites quoq; utriuſq; armaturæ nō pauci cum præfectis Fauentiā eueſtigiò cōtendere ſunt iuſsi. Non me piget inter hæc eiuſdem tēporis rem dignā propter nouitatē, quæ legentibus nota ſit, ſcribere. Nauis Gallica dum in Oceano iter non longè à Britannia faceret, nauiculam ex medijs abſciſsis uiminibus arborumq́; libro ſolido cōtectis ædificatam cepit: in qua homines erant ſeptē mediocri ſtatura, colore ſubobſcuro, lato & patente uultu, cicatriceq́; una uiolacea ſignato. hi ueſtem habebant è piſcium corio, maculis eam uariantibus. coronā è culmo pictam ſeptē quaſi auriculis intextā gerebant. carne ueſcebantur cruda, ſanguinemq́; uti nos uinū bibebant. eorum ſermo intelligi non poterat. ex ijs ſex mortē obierunt: unus adoleſcēs in Aulercos, ubi rex erat, uiuus eſt perductus. Aloiſius rex, cupidus imperij ſui fines in Italia propagare, intelligēſq́; id ſe cōſequi nō poſſe, niſi prius ſibi Maximilianū adiungeret, quo cum diſsidebat, neq; quibus illum artibus multis infenſum ueteribus recentibusq́; iniurijs ſibi amicum facere poſſet, omnia cogitans reperiebat: ijs rebus ab legato cognitis, quæ Patres à

Raublerio acceperant,ratusq́; eam optimã eſſe occaſionem Maximiliani animum ſibi cõciliandi, ad eum legatos miſit, qui,ut illum in remp.accenderent,ei declararent,ſe quidem ab legato reip.edoctum fuiſſe omnibus de rebus, quas Raublerius ad eam attuliſſet,omniaq́; conſilia ſibi patefacta: ex quibus Maximilianus,quantũ huiuſcemodi hominibus credendum eſſet,qui illum tam apertè deſpicerẽt, ac, quo erga eum animo ijdẽ eſſent,facilè cognoſcere poſſet:totumq́; hoc factum rex ex animi ſui libidine cõpoſuit, auxitq́;.Neq; ipſum cogitatio fefellit:nam ubi ea Maximilianus ab rege excepit,ijs omnib.fidẽ planè adhibens,perinde ac ſi uera fuiſſent,magnopere exarſit,atq; animum,quem in remp.beneuolum ad eam diem ſemper habuerat, his rebus commotus ad Aloiſium tranſtulit.Id cùm Aloiſius cognouiſſet, magnis illum pollicitationibus atque illecebris quotidie captum fouens, agere cum Iulio Pont.Max. & cum Ferdinando rege cœpit, quos quidem oppidorũ, que reſp. ex eorum ditione in Flaminia atq; Apulia obtinebat, recuperandorum cupiditate alterum magnopere teneri ſciebat, alterum pro animi ſui motu ac propenſione duci uehementer exiſtimabat, (nam Ferdinandus ipſe nullã eius rei oſtenſionẽ fecerat)uti ſecum & cũ Maximiliano contra Venetos fœdere inito bellum ſumerent. quanquam ſunt qui affirment, agitatũ de eo ab Aloiſio multò antea cum utroq; fuiſſe,& cum Ferdinando quidem eo maximè tẽpore, quo ei Neapoli claſſe in Hiſpaniã redeunti Aloiſius in Liguria obuiã ſe obtulit, dieſq́; aliquot cum illo fuit.Vtcunq; autem illud ceciderit,ea re ab neutro repudiata,Alberto Pio, homine uafro callidoq́;, & qui Carpis oppido circũpadano eiectus, quod hæreditario iure ad ſe ſpectare dictitabat,ad Aloiſium regem auxilij petendi

tendi cauſa ſe cōtulerat, Gallicas partes fouente, ac magnopere adnitente, propterea quòd, ſi res ad exitū perduceretur, ſeſe domū reditur ū cōfidebat, inter eos omnes fœdus eſt percuſſum ultimis Octobris *dieb. apud* Cameracū Belgarū *oppidū: quo in oppido* Margarita Maximiliani *filia, quam* Carolus *Gallorū rex repudiauerat, cœlebs eas nationes regebat, eiq; rei omne ſtudiū adhibuerat. tametſi non paruam etiā operā in eo nauauerat* Georgius Amboſius *Cardinalis* Rotomagēſis Aloiſij *legatus: qui, quòd* Romæ *comitijs* Pon*tificalibus* Alexandri *ſexti morte præteritus, eam repulſam reip. acceptā referebat, eximio erat in illā odio: et* Nicolaus Friſius, *homo* Germanus, Italis *imbutus moribus,* Maximi*liano perfamiliaris, qui ad utroſq; non ſemel uentitauerat cum mandatis, fœderiq; demū feriendo affuit* Maximiliani *nomine.* Fœderis *lex præter cætera fuit, uti omnes uno tēpore reip. bellū inferrent: quo ſi* Veneti *bello uicti eſſent, quæ ab ijs ultra* Veronæ *urbis fines ditione tenebantur,* Gallorū *regi cederent:* Verona, *quæq; ab ea uſq; ad mare* Adriaticū *pertingunt,* Maximiliano: Flaminiæ *oppida, quæ reip. tunc eſſent,* Iulius: Apuliæ, Ferdinādus *obtineret.* Tanta *uerò fuit* Gallorū *regis cura, ne quid eorū, quæ in cōcilio ſtatuiſſent, enūciaretur, ut diu nihil certi reſcire potuerit,* Aloiſiuſq; *ipſe* Antonio *reip. legato ab eo ſocietatis iure quærēti, ecquod nam* Cameraci *fœdus percuſſiſſet, affirmans dixerit, ſe amicum reip. eſſe, neq; quicquā fieri contra illius dignitatē permiſiſſe:* Antoniuſq; Senatui *ſcripſerit, nihil omnino actum, quod reip. nocere poſſet, fidem ſibi regem ſuam non ſemel interpoſuiſſe.* Erat Mediolani *reip. nomine* Ioannes Iacobus Caroldius Senatus *ſcriba, cui fidem regij miniſtri ſæpe fecerant, dum in conciliū ab legatis iretur, deq; ea re ſermo fre-*

quens eſſet, regem omnino nunquam ab rep. diſſenſurum, omnibusq; rebus charius reip. amicitiã ſemper habiturum: ſcire enim eam coniunctionem magno ſibi & uſui & ornamento eſſe:is,quòd Giufredum Carolum, de quo ſupà commemorauimus, confecto ſtatim fœdere inter ſuos gloriantem dixiſſe intellexerat,ſeſe breui ſui ciuis mortem cumulatè uindicaturũ, deq; ijs, qui eum interfeciſſent, pœnas ſumpturum, Carminiolã Venetorum imperatorẽ auorum noſtrorum memoria publicè ab ijs ob proditionẽ capite mulctatum,eo inuolucro uerborum deſignantẽ:utriq; enim eadem tellus patria fuit:id,quod erat ratus,Senatui primus omniũ per literas denunciauit,eo ab fœdere ſibi caueret: habere ſe,contra remp.fuiſſe ictum,indicia. Sed confecto,ut dictum eſt,fœdere,Iulius tametſi cupiditate ferebatur Arimino Fauentiaq; potiundi,quia tamen & Gallorũ regem magnæ per ſe potentiæ multò maiorem ſuo permiſſu fieri nolebat, & cùm illam nationẽ, tum Germaniæ populos in poſſeßionẽ Italiæ uenire, optimæq; eius partis atq; populoſißimæ dominos fieri,ſibi reliquisq; Italis detrimentoſum exiſtimabat futurum, ut ab illis Venetos opprimi ſineret, adduci propè nõ poterat.Itaq; cùm uideret ab Aloiſio exercitũ reliquaq; ad bellum idonea per hyemẽ magno ſtudio comparari,ut primo pabuli tẽpore Alpes traijceret,ſeq; ab eo per legatos perq; literas ſolicitari animaduerteret,ut ſuas & ipſe copias paratas haberet ad reip.fines eode tẽpore à Flaminiæ latere infeſtandos,atq; in eius ditionem irrumpendum, ne ſui colligendi aut omnino reſiſtendi reip.facultas daretur: Conſtantino Cominato Epirotæ non poſtremæ apud Maximilianũ autoritatis, qui Romæ tunc erat, quoq; ipſe familiarißimè utebatur, mandauit,ut in occulto Ioannẽ Baduarium

duarium reip. apud ſe legatum alloqueretur, quæq; ab eo di ci uellet, ei oſtendit. Conſtantinus, qui à Gallis regno pulſus, quod quidem aliquot antè annis uxorio nomine in Salaßis obtinuerat, magno illos odio proſequebatur, adhibita diligentia noctu amotis arbitris legatũ alloquitur, atq; omnia Aloiſij regis conſilia ei aperit, quæq; reip. impendeat proponit. addit, ſi Senatus Ariminum atq; Fauentiã reſtituere Iulio uelit, propterea quòd is reip. uaſtitatẽ nõ æquo animo ferat, confidere ſeſe ab eo impetraturum, ut unà cum Maximiliano à Gallis deſciſcat, detq; operã ne quid ab illis reip. noceri poßit. Legatus Conſtantino collaudato, quòd tanta ſecum de re ſermonẽ habuerit, nihil ſibi ſpei eſſe reliquũ dixit poſſe ſe ad id perducere Senatum: ſed quæ ab eo cognouerit, uti ad Decemuirûm magiſtros quãcelerrimè perferantur, ſe curaturum pollicetur. Decemuiri, qui iam de fœderis conditionibus aliunde cognouerãt, neq; oppida illa ab ſe dimittere ullam ob cauſam in animũ induxerãt, nihil omnino ad legatum, qui ad eos literas dederat, ijs de rebus reſcripſerunt: ſed ad Maximilianũ, de quo porrò ad eos afferebatur, poſſe illum adhuc quidem ab amicitia Aloiſij regis abſtrahi (nondum enim eam rem ob uetus erga illum odium, plurimasq; odij cauſas in eius animo coaluiſſe) Ioannem Petrum Stellã Senatus ſcribam, qui aliàs ad Maximilianũ uentitauerat, eratq; illi admodũ familiaris, ſecretò miſerunt, ut illum quibuſcunq; poſſet modis Senatui recõciliaret. Is cùm ob nimium conficiendæ rei ſtudiũ immatura feſtinatione ſe apud Maximiliani familiares patefeciſſet, ſic, ut eius aduentus Aloiſij regis legatis, qui apud Maximilianũ erãt, celari nõ potuerit, nulli reipub. uſui fuit. Leonardus quoq; Vicetinus, ex nobili Portorũ gente, uir & clari in bonarũ artium diſcipli

*na nominis,et reip.amantiſsimus, magnis itineribus ſumma
hyeme ad amicos ſuos Maximiliani familiares,qui ſe ei ob-
tulerant, à Senatu miſſus,ut per illos regis animũ leniret,ni
hil profuit.Decẽuiri enim certas pacis cõditiones, quæ ab il
lis proponebantur,quòd ex reip. dignitate nõ eſſent, re in-
ter ipſos agitata reſpuerunt. Quin etiam illud accidit: nam
quòd erant Romæ duo reip.legati, Ioannes,de quo dixi,Ba
duarius homo leniſsimis omnino moribus, & Georgius Pi-
ſanus moroſi admodũ ingenij, cum Iulio Centũ cellas peten
te Piſanus in comitatu fuit, Baduario Romæ ob ualetudinẽ
relicto. Ibi cùm Iuliũ tranquillo mari nauicula exhilaratũ,
qua una ille re magnopere delectabatur,Piſanus de eo ipſo
reip. in Flaminia negocio alloqueretur: quin tu, inquit Iu-
lius, nõ cum Senatu tuo agis, ut is aliquẽ ex ſuis ciuibus mi-
hi proponat,cui ego Ariminũ, Fauentiamq; dem Romanæ
reip.nomine obtinenda,ſtipendiariumq; illum meum faciã?
ita & habebitis re uos à me oppida illa, & ego ad ſpecẽ nõ
amiſero. Ad quẽ quidem Iulij ſermonem Piſanus reſpondiſ-
ſe dicitur:non conſueſſe remp.quempiam ex ſua ciuitate re-
gem facere.tumq; nihil de ea re ad Senatũ ſcripſit:neq; quic
quam cum collega poſtea cõmunicauit ſuo.ita ſiue caſu,ſiue
fortuna,ſiue deorum immortalium uoluntate, qui remp.flo
rentem opibus,egregiam & illuſtrem fama,pollentem auto
ritate, in finitimorũ regum inuidiam adduxerint,ut ex ad-
uerſis eius rebus animos hominum erudirent, quæ ciuitas
quodq; imperium annos plus mille octoginta ſemper creue
rit,poſſe id unius diei ſpatio uehementer conteri ac debilita
ri.Patres pacis ſpe depoſita, ad bellum propulſandũ ingen-
ti animo ſe conuerterunt.Itaq; uti equites grauioris armatu
ræ ſupplerentur numero ad decẽ millia,leuioris ad tria mil
lia,*

lia quingenti, quorum eſſent ab Epiro *duo millia, militesq́; ad millia tredecim cōſcriberentur, Senatus ſtatim iuſsit. tum ut ei quoq; rei proſpiceretur, ſi quid reges mari molirentur, naues triremes quindecim, quarum eſſent* Nothæ *quatuor, ut in urbe* Cretaq́; *inſula armarentur, claſsiq́; reliquæ coniungerentur, latum.* Miſsus *quoq; ab* Decemuiris *ad regem* Britanniæ, Andreas Baduarius, *qui multos annos ea in inſula fuerat, linguamq́; illam callebat, ut eum reip. amicum faceret.* Interim *&* Laſcaris Gallorū *regis legatus,* Patribus *ualere iuſsis, ab urbe in* Galliā *diſceſsit ultimis* Ianuarij *diebus: &* Antonio *legato reip. uti domū reuerteretur, regij in* Gallia *interpretes edixerunt, cùm ei prius torquem aureū dono regis nomine attuliſſent.* Antonius *autem non egere ſe inimici regis muneribus pronunciās, torque repudiato uiæ ſe dedit.* Caroldius *etiā* Mediolano *dimiſsus cū* Triultiū *diſcedens ſalutauiſſet: ille uerò, pudet me, inquit,* Caroldi *huius belli, quod parari uideo, nam iniuſtū eſt: nulla enim in re uiolatam à uobis* Gallorū *ſocietatem poſſumus dicere: nam quod rex de inducijs queritur, id quidē nihil eſt:* Senatus *enim illi ob res modò* Italas *tenebatur, reliquis in rebus erat liber.* Paucis *aūt pòſt diebus cùm parū eſſe ſuperioribus* Senatuſconſultis *prouiſum exercitu cōparando* Patribus *uideretur, additum ad illa eſt, uti equitum leuis armaturæ mille, militum quina millia aduenarum nationum ſcriberentur, ſagittarijq́; è* Creta *inſula mille, ex* Acroceraunijs *alteri mille cuiuſq; modi armorum accerſerentur. quodq́;* Genuæ *atq; prouinciæ portubus naues innumerarū amphorarum quatuor, triremesq́; non paucas armari ab rege* Patres *intellexerūt: naues triremes duodecim, quarū eſſent* Nothæ *duæ, prioribus addendas cenſuerunt. latū etiā, ut* Cremonæ

arx ad ſuſtinẽdos hoſtiũ impetus longè munitior fieret. itaque mille operæ ei rei à magiſtratibus addictæ, opus ante inceptum bellum perfecerunt. reliqua etiam eorum finiũ oppida caſtellaq́;, quibus id uſui eſſet, communitiora fieri, magna cura atq; impendio cœpta ſunt. Ea dum Nicolaus *imperator inuiſeret,* Bergomũq́; *adire, quod poſtremũ erat, die dicta ſtatuiſſet, re per exploratores* Mediolani *præfecto nunciata, noctu eius equites ducenti cum militibus totidem, quos ſinguli ſingulos ſuis in equis impoſuerant,* Abdua *flumine traiecto, ſe in ſyluas abdiderunt, ut imperatorem, qui nihil eiuſmodi ueritus cum paucis itineri ſe dederat, de uia interciperent. quorum de inſidijs cùm eſſet* Bergomum *per agricolas earum regionum magiſtratibus nunciatum, tabellarij nuncijq́; citatis ad imperatorẽ equis miſſi ab ijs, paruo illi ſpacio ex hoſtium manibus erepto, ſaluti & incolumitati fuerunt.* Iis *rebus foris adminiſtratis, domi claro ac ſereno die urbanis in naualibus, dum puluerem ad tormenta exercenda confectũ in arculas ligneas operæ infarciũt, ictu mallei fauilla emicuit: ea ingentẽ eius pulueris aceruum cõprehendit, diſiectisq́; immani cũ fragore ac tonitru, terræq́; motu eius cõclauis, in quo aſſeruabatur, parietibus & tecto, ut lateres, tegulas, aſſeres, tignaq́; ipſa longo per aëra tractu uolantia ignis uis atq; impetus in diuerſa tulerit, fumo et caligine urbem totam puncto temporis integens ciuitatẽ perterrefecit:* Senatusq́;, *qui habebatur, miraculo exterritus in forum frequens deſcendit. eo igni & cadentibus paſſim ijs, quæ ſublimè ierant, fragmentis, ex fabrũ collegio quamplurimi, magiſterq́; ipſe fabrûm, & honeſti homines aliquot interierunt: habitaq́; pro oſtento res fuit.* Regis *ſub hæc* Ferdinandi *legatus* Patres *adijt, regẽ ſuũ eo ſe fœdere, quod ictũ*

Came-

Cameraci eſſet, uno modo capite, quo ſit bellum Thracibus inferendum, cum Aloiſio rege coniunxiſſe: uelle enim, quod cum rep. fœdus habeat, in eo amantiſſimè permanere: cupere autem, propterea quòd fiat certior ab Aloiſio arma in remp. parari, ſcire à Patribus, quænam ſit eius rei cauſa: demum, quicquid aut opibus, aut beneuolētia ualeat, id omne reip. polliceri. Eiuſmodiq́; ſermonē ipſe in Hiſpania rex cū reip. legato Franciſco Cornelio habuit, ut Senatus ea, quæ multis autoribus aliunde cognouiſſet, de Ferdinandi ab ſe alienatione, falſa eſſe crederet. ita ſunt prona hominum ad fallendum ingenia, non quorumlibet modò, ſed regum quoque. Vbi Patres de inſidijs imperatori factis in agro Bergomati ab Gallis equitibus intellexerunt, ea re belli factum initium rati, duos ad id legatos legerunt, illos ipſos, qui paulò antè bellum Rheticum Carnicumq́; adminiſtrauerant, Andream Grittum, Georgium Cornelium. atq; is, antequam proficiſceretur, maioribus comitijs templi Marci procurator lectus eſt, Dominici Mauroceni, qui mortem obierat, de quo ſuprà commemorauimus, loco. Erat Cornelius annorū L V. neq; poſt Franciſcum Foſcarum, qui dux Venetorum fuerat, quenquā minorem natu illum magiſtratum eſſe adeptum conſtabat: adeò uni ſenectuti eo creando ferè ſemper honos fuit. Præfectus quoq; à Senatu lectus eſt Epirotis equitibus Iuſtinianus Maurocenus: quæq; ad eam diē in nobilitatem aditum nunquam habuerat, Vincentio Valerio tormentorum cura tradita. Proficiſcentibus autem ab urbe legatis, quæſtor eſt exercitui Paulus Nanus declaratus. Quoniam uerò magiſtratus regij edictum Mediolani propoſuerant, ut cùm eius urbis ciues, tum uerò etiam Ligures, aut omnino Galli, qui in ditione reip. eo temporis moram tra-

herent, uiginti dierum ſpatio domum reuerterentur, id quì non feciſſet, mors ei pœna eſſet, eiusq; bona publicarentur: qua ex re fiebat, ut perplurimi, qui uel mercaturā faciebāt, uel plebeias artes exercebāt, domiciliaq; in urbe habebant, emigrare cogerentur: legem contrà Patres iuſſerunt, qui ea de cauſa urbem reliquiſſet, qui'ue illum nauicula euexiſſet, aut comes itineris fuiſſet, eius bona fiſco inferrētur, aliquandoq; captus annū in carcere teterrimo conficeret. ea pœna propoſita, omnes, quibus quidē aut inſulæ, aut fundi, aut omnino res aliqua familiaris eſſet, emigrare ueriti reſtiterūt. Iis rebus bellicisq; apparatibus, & Maximiliani cū Aloiſio rege noua ex fœdere cōiunctione, Germani mercatores, qui in urbe erant, permoti, concilio coacto à Patribus petierūt, uti ſe tutos, ſi quid reip. ab ſuo rege accidat, uelint eſſe. quod quidem illis Patres libentiſsimi conceſſerunt: ampliſsimaq; ijs facultas eſt omnia, uti conſueuerant, in tota reip. ditione liberrimè agendi tradita. Comitijs deinde maioribus præfectus eſt claſsis Angelus Triuiſanus declaratus, iuſſusq; à Senatu quamprimùm cōſcendere: nam præter eas naues, quæ à Gallorum rege armabantur, Ferdinandum quoq; regem parare claſſem, quam in Siciliam & Tarentū mitteret, reip. apud illum legatus ad Senatum ſcripſerat. tametſi eius legatus Patribus fidem faceret, Africanarū rerum cauſa eas opes cōparari: nihil omnino eſſe, quod eo ab rege ſibi uerendum exiſtimarent, qui eſſet reip. amantiſsimus. Ea res, & quòd Iulius exercitū & ipſe in Flaminia ex Hetruria et Vmbria & Piceno cogebat, et Galli magna manu Alpes iam traiecerāt, longè maiore autem unà cum rege in dies traiecturi dicebantur, & Maximilianum omnes homines idem per ſe facturū exiſtimabāt (miſceri enim et tractari arma ex Germania rumor

mor

mor attulerat) Senatum ſolicitũ fecerat, quonam pacto unus tot tantorumq; hoſtiũ impetus terra mariq; ſuſtineret, præſertim cùm Iulius Roma, ſuisq; omnibus ab oppidis & finibus manum ullam ad reip. ſtipendia uenire non permitteret, edictis durioribus interpoſitis: ut, qua ex parte plurimi ſe duces reip. obtulerant, multumq; copiarũ ſecum adducturos ſe receperant, resq; pub. magno eos uſui ſibi futuros cõfidebat, ab ea illã parte ſpes omnis atq; opinio deſtituerit. Quæ cùm ita ſe haberẽt, præſtare Patribus uiſum eſt, uti ad Senatũ de reſtituenda Iulio Fauentia referretur, ſi fortè illũ eo munere auertere ab incepto poſſent: uerùm Georgio Emo rem uehementer refellente, nihil latum. Legatis Brixiã Cremonãq; profectis, tẽpli Marcij altera procuratio, quo in magiſtratu Marcus Antonius Maurocenus mortẽ obierat, Andreæ Gritto comitijs maioribus eſt delata, ut eo munere ad bene de rep. promerendum rebus tam dubijs accenderetur, Andrea Venerio ciue prudente, publiciq; iuris retinente, octo ſuffragijs præterito: qui eo anno Patribus autor fuerat uti Aloiſij regis ſocietate, ſuſpecta illa quidem ac planè dubia, repudiata, cum Maximiliano, magnopere id efflagitante, ſe cõiungerẽt. Petrũ interim Landũ Fauentiæ magiſtratu decedentẽ, in Flaminia legatũ Senatus iuſsit eſſe. Is Ariminum profectus, detecta proditione ab Iulio inſtituta, qua eius militibus noctu oppidi portã tradi cõuenerat, de proditore pœnas ſumpſit. Miſerant ad Heluetios ſuperioribus dieb. Patres Hieronymũ Saornianum ſocietatis inſtituendæ cauſa: atq; is quatuor eorũ pagis perſuaſerat uti ſe cũ rep. cõiungerent: fidẽq; ab ijs acceperat, ſi per decenniũ ducentæ quinquaginta auri libræ annis ſingulis à Senatu eis dentur, ſe cũ rep. futuros, atq; in Galliam tranſalpinã eueſtigiò

contra regem erupturos.ea intellecta re, uti ita fieret, à Senatu lex eſt lata.Duo ſub hæc nuncij Venetias allati,magno timore pro belli initio ciuitatem affecerunt: quorum alter, Franciſcum Mantuanorum principem Çaſale municipium *in Padi fluminis ripa ſibi finitimum collecto equitatu & peditatu repentino impetu cepiſſe,* Patres certiores faciebat: *ab altero,*Gallorum *magnas copias* Abdua *traiecto* Treuiũ *oppidum aggreſſas, cùm illis obuiam, qui in oppido erant, equites & milites exiſſent, omnem illam manum fudiſſe, ex militibus nõ paruum numerum interfeciſſe:*Paulum Memiũ *prætorem,et* Iuſtinianum Maurocenum *unà cum filio,præfectosq; tres captiuos feciſſe, atq; oppidanos ad deditionem cõpuliſſe,confirmabatur.equites tamen* Epirotas *ducentos, quibus* Maurocenus *præerat, reliquis fuſis fugatisq;, cõglobatos per mediam hoſtium aciem ſeſe incolumes in tutum recepiſſe,neq; eos laceſſere ex hoſtibus auſum quenquam fuiſſe,idem nuncius adiecerat.*Regis *etiam* Gallorum *præco ad urbẽ uenit,ut bellũ reip. indiceret.*Ab *eo* Patres, *ſemotis alijs,ne ciuitas re noua permoueretur,ſe adiri uoluerũt: itaque porta deuia in ueſtibulo curiæ admiſſus, ueſte lilijs aureis intertexta ſeſe induit: tum curiam ingreſſus ante* Patrũ *ſubſellium ſtans,*Bellum,*inquit,* Lauredane Venetorũ *dux, ceteriq; huius urbis ciues,* Ludouicus Gallorũ *rex indicere me uobis iuſſit tanquã infidis hominibus,* Pontificisq; Max. *et reliquorũ regũ oppida per uim perq; iniuriã capta poſſidentibus, omniumq; omnia dolo malo ſub ueſtrã ditionẽ rapere atq; redigere feſtinantibus.ipſe ad uos armatus ea repetiturus uenit.*Ad *hæc* Lauredanus Patrũ *medius ſua in ſella ſedens ita reſpondit:*Res *hæc pub.*Galle, *quã adijſti,nihil iniuſtè poſſidet:nam iurè agit, neq; fidem cuiquã fallit: quam*

certè

certè fidem niſi ualde plus iuſto regi ipſi ſeruauiſſemus tuo, ille uerò ubi pedem in ſuo poneret, in Italia nõ haberet. Sed præſtat nos uel cum periculo eſſe, qui ſemper fuimus, dum Aloiſius æquè arrogantia atq; perfidia polleat. bellũ, quod denuncias, propulſaturi cum dijs immortalibus ſumus, quos ille uindices habiturus eſt, aut hic, aut apud manes, rupti per ſcelus fœderis. Hoc reſponſo accepto eſt dimiſſus: ac ne quis eum uiolaret, quos itineris comites à reip. magiſtratibus aduenìens habuerat, ijdem ſunt reducere atq; in regis finibus ſiſtere illũ iuſsi. Brixiani, ubi de captis oppidis & præfectis nunciatum eſt, concilio ciuitatis coacto milites ſex mille ſua pecunia legere decreuerunt, atq; ad legatos mittere. ciuiſq; unus ex ijs Aloiſius Auogarius, ſexcẽtos milites ſe celeriter confecturũ, magiſtratibus eſt pollicitus, eoſq; ſine ullo reip. impendio menſes quatuor in exercitu habiturum. quod quidem Brixianæ ciuitatis factum, plenũ fidei atq; beneuolentiæ, poſtea Veronenſes æmulati, quinquaginta auri libras exigi ab ſeſe, atq; in milites ad exercitũ mittendos ſtipendij nomine diſtribui cõcilio coacto ſtatuerunt. Galli eo ſucceſſu cohortati inter ſe Carauagium capere aggreſsi, ubi oppidanos quiq; oppidum cuſtodiebant milites apertis exire ad prælium portis magno cum clamore ingentiq; tubarũ ſono è propinquo uiderunt, ueſte atq; argento temerè ubi conſederant relicto, ſeſe fugæ mandauerunt. Domi autem Patribus pecunia in bellũ eroganda ſolicitis, præter tributa alia de hoc quoq; Senatuſconſultũ factum eſt, & quidem ſolito fieri ſuperioribus in bellis altero tanto grauius, uti à magiſtratibus urbanis ſex menſium ſtipendia integra reip. remittantur: reliquorũ uerò compendiorum, quæ omnino ex iuriſdictione ipſa, uel ex portorijs fraudatis, uel quacũq; alia

ex re ad eos redeũt, media pars in ærariũ inſeratur, quadra ginta uiralibus iudicijs exceptis, quib. unis media ſtipendiorum pars maneat, propterea quòd aliunde nihil lucrantur: magiſtratus autem prouinciales, & arcium præfecti, intra ſinum Phanaticũ qui ſunt, mediã ſtipendiorũ partem reip. remittãt, reliquis in rebus eadẽ, qua urbani, lege teneantur. Horũ aũt magiſtratuũ urbanorũ & prouincialiũ omnium iuris interpretes, & ſcribæ, miniſtriq́;, mediã & ipſi cùm ſtipendiorũ partẽ, tum compendiorũ tribuant reip. Veronæ, Brixiæ, Bergomi, Cremæ, Cremonæq́;, atq; Flaminiæ magiſtratibus item exceptis, et ijs qui ultra ſinum Phanaticũ ſunt miſsi, qui omnes quartam modò partẽ earum utrarunq; rerum conferant: ſatis enim magna alteris incõmoda bellum eſſe ipſum allaturum, alteris iter longum et impeditum iam attuliſſe, ne alijs etiam oneribus ferendis æquè ac cæteri afflictentur. Eam legẽ, uti dictũ eſt, cùm Senatus iuſsiſſet, maiora quoq; comitia triduo pòſt habita pari ſtudio iuſſerũt. Latum eſt etiã, uti exules illatæ fortuitò mortis cauſa, qui unà cũ quatuor bello idoneis hominib. militiã reip. menſes quatuor ſua pecunia fecerint, ab exilio reuocentur. Legatus deinde Bergomatibus eſt datus Marinus Georgius, Ariminenſibus Aloiſius Armerius, qui eis in oppidis adminiſtrando bello præſint. Interim cũ à Petro Lando Patres certiores facti eſſent, ab Iulianis copijs incurſiones in Reip. fines fieri, abigiq́; prædas, & agreſtes homines uulgò interfici, uel captos in uinculis adduci, eadẽ eſt in Iulij finibus patrãdi exercitui reip. à Senatu facultas tradita: Laurentiusq́; Sagredus præfectus claſsis in Flaminiæ Piceniq́; litoribus ſuis cũ nauibus Ariminũ cõtendere eſt iuſſus. Cumq́; hoſtium numerus in Cremonæ finibus Abduæq́; ripis uehementer augeretur,

caſtel-

caſtellaq́; ad eos & pagi aliquot defeciſſent, uti naues aliæ aduerſo Padi flumine in Galliam mitterentur, aliæ in lacu Benaco armarentur, lex eſt lata: præfectiq́; alteri claſſi Sebaſtianus Maurus, alteri Zacharias Lauredanus dati. Gaſpar etiã Seuerinas, qui Ceſenæ erat, ſeq́; reip. obtulerat, & Antonellus Neapolitanus cũ turmis equitũ ad reip. militiã ſunt cõſcripti: atq; hic quidem, quòd erat planè diues, confectis in urbe teſtamenti tabulis templi Marcij procuratores ex aſſe ſibi hæredes inſtituit, atq; ad bellũ profectus eſt. Leonardus etiam Pratus, è Lupis Apuliæ oppido, ex ſocietate Rhodiorũ militũ, ſe ad remp. cõtulit, homo & gentis nobilitate, et rei militaris ſcientia clarus: cui paulò pòſt, ut uirtuti eius honos haberetur, equites leuis armaturæ centũ quinquaginta, reliquorumq́; omniũ eiuſdem modi equitum præfecturã Senatus tradidit. Is quoq; Leonardus cùm ad urbem quinquaginta auri libras domo ſecum attuliſſet, Patribus dixit, tanto ſe auro in præſentia non egere: decemq́; ex ea ſumma ſuos in uſus retẽtis libris, reliquas quadraginta eis obtulit, atq; à curia in diuerſoriũ abiens ſtatim miſit. tam prona in alieno homine atq; aduena liberalitas cum beneuolentia in remp. extitit. Venienti autẽ ad urbem Hannibali Bentiuolo, Patribusq́; pollicenti, ſi fauore ſuo uelint, opibusq́; ſibi præſtò eſſe, breui ſe unà cum fratribus & ſuorum factione, Bononiã ab Iulio auerſurũ, magnãq́; illi plagã, qua nihil timeat, inuſturũ: Senatuſcõſulto ſunt omnia, uti petierat, permiſſa, literæq́; ad præfectos in Flaminiã datæ, rem omni ſtudio iuuarẽt: atq; ipſi equites quingẽti, Hermeti fratri eius milites ſunt bis mille cũ pecunia pro re, quã parabant, traditi. Equiti etiam Vulpio è Cornelij foro, ob ſeditiones ciuitate eiecto, equitũ grauis armaturæ turma data: Herculiq́; Ti-

berto Ceſenæ item exuli milites quingenti,ſpe nouandarum rerum ſuo in oppido ab utroq; : quibus reuocatus motibus Iulius,ſuisq; rebus timens, ab incepto bello deſiſteret. Inter *hæc binas auri libras ſacris uirginibus* Patres *dono dari à quæſtoribus curauerunt, ut preces dijs immortalibus tam duro tempore pro rep.facerent: perq; omnia urbis templa ſacerdotes à* Pontifice *iuſsi numina, quorum ſub tutela* Ve*netum imperium eſt,uotis ſupplicibus,et ſolenni ritu placare.*Verumenimuero *cùm belli facies quotidie formidoloſior fieret,eq;* Gallia *tranſalpina operæ fabriq; magno numero* Mediolanũ, Laudemq; Pompeij *aduenisſent, pontesq; tres diuerſis locis in* Abdua *flumine ab hoſtibus inſtituerentur, regemq; ipſum multo maxima cũ manu paucis diebus affuturũ,fama nuncijq; uulgauiſſent,atq; à* Flaminiæ *latere* Iu*lij exercitus modò* Ariminum, *modò* Fauentiam *inuaſurus magnopere urgeret, ob ingentes aũt tot tamq; præſentibus in rebus factas impenſas pecunia remp.deficeret,quod profectò malum omnium maximum pleriſq; uidebatur: coacto* Senatu Lauredanus *dux auri libras decem mutuò ſe daturũ rep.pollicitus,ciues reliquos,quibus nõ deeſſe facultatẽ ſciebat,idem pro ſe quiſq; uti facerẽt,eſt cohortatus:itaq; eo die poſtroq; plurimæ auri libræ mutuò in ærarium collatæ,eo metu ciuitatem liberauerunt.* Tauriſo *deinde reliquisq; ditionis* Venetæ *locis,urbe excepta,reſtitutus eſt ab exilio* Iacobus Collaltus *(cuius exilij damnatus ob necem patrui fue rat)dum is in exercitu reip.quemadmodũ quidem* Patribus *ſe obtulerat facturum, cum turma equitum centum menſes quatuor ſua pecunia militiã faciat.*Erat *tunc in ſermone ciuitatis haud modico* Fauentia: *quo in oppido detecta proditio fuerat* Franciſci Brixiani *equitũ turmæ præfecti,deq; eo*

pœna

pœna ſumpta: oppidi enim portã noctu Iulianis ſe militib. aperiturùm cum eorũ interprete pepigerat, atq; inſigne Iulianũ cũ quercu aurea et coronis, quod in muris manè poneret, ab eo traditũ domi ſuæ cuſtodiebat. Illi aũt, patefacta re, in Fauentiæ ſe fines intulerunt, ut oppidum montanũ Briſigeliam, cui ciuitas propter optimũ genus militum ex eo educi ſolitum magnopere confidebat, expugnarent: iamq; Tartarum Centurionẽ reip. qui Briſigeliam cum tribus cohortibus præſidij cauſa ſe cõferebat, inſidijs poſitis interceperãt, pauloq; poſt cùm oppidum tormentis cinxiſſent, eo ſunt potiti, prætore, quæq; cũ eo erat copia, & Ioanne Paulo Manfronio equitum præfecto magna uirtute, qui tuendi oppidi cauſa eò cum paucis equitibus per medios hoſtes ſeſe inferẽs uenerat, in arcem ſe recipientibus: quos tamẽ omnes multis oppugnatos prælijs, arce etiã deiecta, captiuos fecerunt: & Fauentia fruſtra tentata, in Rauennæ fines ad Rußium oppidulum oppugnandum ſe contulerunt. Eas ob res ciuitate perturbata cùm lentius tributa exigerẽtur, Senatus cenſuit, ut qui iure comitiorũ præditi die ſibi præſtituta in ærarium non intuliſſent, eorũ nomina comitijs maioribus recitarentur, ut ab uniuerſa ciuitate cognoſci poſſet, qui ciues non amantes patriæ eſſent. quòd ſi ob eam contumeliã alia præſtituta die non inferrent, tum uerò à Senatu atq; à collegijs ſecretioribus, demũ ab omnibus reip. muneribus arceantur, eorum loco alij ſubrogentur, ipſi ad ferenda ſuffragia ne admittantur. Hæc tum fuit nobilitati pœna multiplex conſtituta. Plebi uerò id unum, ut in ærarium nõ inferens, à publicis et ipſa muneribus amoueatur: quæ cùm plurima quidem ſunt, tum certè etiã perutilia, ut magna pars ciuium ea ſe realat perliberaliter. Eam legem maiora comitia primùm ha

bita cõprobauerunt,acerbitate temporũ ciuiũ animos fran gente,ut quod aliàs non tuliſſent,neq; unquam latum antea meminiſſent,tum quidem non perferrent modò impoſitum patienter,ſed ipſi quoq; ſibimet imponerent perferendum. Lege lata Bergomo *literæ uenerũt, hoſtes in oppidi finibus* Medelaci *caſtellum magna ui oppugnatum cepiſſe: omnes qui in eo erant interfeciſſe: non mulieribus, non infantibus peperciſſe: ut ciuitas perterrefacta,tuendi oppidi auxiliũ à legatis petat.* Interim *magna ex parte collecto ab imperato re* Liuianoq; *reip.in* Gallia *exercitu,ad quem quidem equi tes* Epirotæ *perplures modò allati ſe contulerant,magnaq; ui optimorũ tormentorũ à* Valerio *adducta,cùm de* Abdua *flumine tranſeundo ſententiæ ab ijs, atq; ab legatis,& reliquis præfectis dicerentur,*Liuianus *autem magnopere tran ſitum probaret:multum enim,ſi tranſeant,poſſe ipſos profi cere nondum collectis hoſtibus, rege non præſente,populis adhuc in ambiguo utrã ſequi partem præſtet,conſtitutis: au dacia & celeritate plurima confici, cùm ſua hoſtibus conſilia impediantur,ipſis animi augeãtur: ſed reliquis eam rem non probantibus, quòd fines reip. hoſtibus direptioni,ſi & ipſi* Abduã *tranſiſſent, eſſent relinquendi,* Liuianus *ad lega tos cõuerſus,* Agite, *inquit,ſi cunctari hìc uolumus, ſcribite ad* Senatũ, *decies millies auri libras paratas habeat, quibus producere bellum poßit. qua de cõtentione* Senatus *certior ab legatis factus,petentibus ut quid fieri malit imperet, lite ras ad illos dat,eam ſe rem imperatori* Liuianoq; *permitte re,qui rebus omnibus interſint: et morã ſe & fluminis traie ctum ita probaturos, uti ipſum alterutrũ è reip.cõmodo ſu ſceperint.*Interim Iulius,*qui* Vrſinæ *gentis duces,ne ad reipub.militiã accederẽt,partim minis,uti ſuprà demonſtratũ*

eſt,

eſt, edictiſq; terruerat, partim per filiam ſuam Felicē, *quæ* Ioanni Iordano *eius familiæ principi nupſerat,precibus & fœmineis conſilijs ab itinere inſtituto reuocauerat, ſtipendiaq; ſibi ab reip.legatis* Romæ *curata ne reſtituerēt, interdixerat,data eis uenia iure illa retinendi,fideiq; præſtandæ religione ſublata:præter quòd exercitū in fines reip.introduxiſſet, ad illud etiā pertinaciter deſcendit, ut* Lauredano *principi, Senatuiq; omni* Veneto, *& ciuibus ſingulis aqua & igni interdiceret: eiuſq; rei literas omnibus hominibus uulgandas proponeret maledictorū et execrationū plenas, niſi die præſtituta, non* Fauentiā *modò atq;* Ariminum, *ſed* Rauennā *quoq;* Ceruiamq; *ſibi tradiderint:quæ quidem oppida centum fermè annos in reip.imperio fuerāt: neq; ullus eà* Pont.Max.*in dubium reuocauerat,quin iure à rep.poſſiderentur.* Qua *intellecta re, ne plebs eiuſmodi literis, plus quàm tempora & reip.difficultates poſtularent,permoueretur, Senatus cauit, ne reciperentur, néue, qui afferrent, admitterentur. appellauit etiam de eo futurum concilium, miſsis* Romā *affixiſq; in templorū foribus publicæ expoſtulationis literis:miſsis etiam in* Pannoniam *ad* Thomā Cardinalem Strigonienſem:*nam ei propter* Patriarchatum Conſtantinopolitanum, *cui præerat, unà cum tribus* Epiſcopis *concilium cogendi ius poteſtaſq; antiquitus erat attributa.* Has *ob res & belli* Gallici *pericula ſupplicatio decreta eſt, auriq; tantundem, uti paulò antè, ſacris uirginibus publicè datum placandi* Deū *cauſa.*Patres *interea certiores facti edictum* Neapoli *propoſitū fuiſſe,ne quis ad reip.ſtipendia ſe conferret:cogi uerò exercitū à* Prorege, *qui cum in* Apuliā *ad reip.oppida expugnanda contenderet:expectari aūt ab eo* Roma *milites quingentos,quos* Legatus *apud* Iulium *re-*

gius in urbe conſcripſerit:reliqua omnia eſſe iam parata,ut uiæ ſeſe det: adhibito legato apud ſe item regio, ea quæ non ambiguis autoribus intellexerāt,expoſuerūt: queſtiq́; ſunt, nō eſſe hoc illud,quod ſæpe reip.ſit pollicitus. Ille *uerò confidenter pernegare,rogareq́;* Patres, *ne quid eiuſmodi crederēt: agi à* Prorege *illa omnia muniendi regni cauſa, propter* Gallorum *in* Italiam *aduentum, non autem ut reip.bellum inferat,ſuis cum regibus fœdere atq; beneuolentia coniunctiſsimæ.quæ tametſi* Patres, *quorſum dicerentur,haud obſcurè cognoſcerent, diſsimulanda tamen ſibi eſſe ſtatuerunt,dum de belli exitu cum rege* Galliæ *ſciri poſſet.* At *cùm aliquando de* Abdua *flumine nō tranſeundo,niſi prius quæ oppida & caſtella* Galli *iam ceperant, ab ipſis expugnarentur,ne poſt ſe hoſtes relinquerent,inter duces* Venetos *conueniſſet, aliquot ex ijs paruo negocio caſtellis receptis* Treuium *ſe cum exercitu cōtulerunt:quod oppidum equites militesq́; ex optimo* Gallorum *genere bis mille cuſtodiebant: muroq́; tormentis celeriter deiecto,hoſtes ad deditionē compulerunt, nulla cōditione interpoſita, niſi ut ijs,equis detractis, rebusq́; reliquis abreptis, cæteris ſacramento ab ipſis dato eo ſe anno bellum reip. non facturos, abeundi facultas permitteretur: duces captiui tandiu eſſent, quoad eorum, quos ex* Venetis *eo in oppido* Galli *cepiſſent, cum his permutatio fieret.* Ab *ea oppugnatione uti* Venetos *repellerēt,* Galli *magno numero uicinis ex locis coacti ad eorum quidem caſtra uenerant, manus autem conſerere nō ſunt auſi, ut penè in eorum conſpectu oppidum captum ſit:quod quidem* Liuiani *permiſſu ſtatim direptū atq; incenſum eſt:qua in direptione mulieres uirginesq́; propè omnes à militibus uim paſſæ ac uiolatæ, oppidi caſum inhoneſtiorē reddiderunt.*

rant. Eo *negocio cōfecto* Hiſp*aniæ regum legatus* Lauredanum Patresq; *gratulatum adijt,ſcire ſe affirmans ſuos reges magnā ex eo uoluptatē percepturos.*Pauloq; *pòſt* Mantuani *ducis equites quatercenti, milites ſexcēti,* Alexio *duce ad caſtellum* Caſaboldum, *quod abeſt ab* Aſula *oppido in* Brixianorum *finibus millia paſſuum quatuor, cum tormentis, id ut caperent,improuiſi acceſſerūt.*Pagani,*qui in eo erant, armis captis fortiter ſe defendere cœperunt:ſimul ad* Federicum Contarenū *à* Decemuiris *legatū* Aſulanis *præeſſe iuſſum miſerunt,auxilium imploratū.*Federicus *cōfeſtim quingentis militibus, quos habebat fortes uiros, ut eò contenderent,petentibusq; opem ferrent,imperauit.*Ii *celeriter itinere confecto,prælium cum* Mantuanis *cōmiſerunt, eorumq; partem interfecerunt, partem ceperunt; reliquis in fugam coniectis tormentisq; abductis, nullo ex ſuis deſiderato,uulneratis perpaucis,læti* Aſulam *ad* Federicū *reuerterunt.*Ea *clades* Mantuæ *nunciata magnos luctus excitauit: erant enim in ea manu honeſti ciues permulti,quorum pars maior interierant.* Veneti, *quòd* Treuio *capto oppidum militibus diripiendum tradiderant,haud leuem ex ea re iacturā fecerunt: plurimi enim milites* Tribunis *&* Centurionibus *relictis cum præda uulgò domum profugerunt: ut magna illos perturbatio tenuerit.*Eo *incōmodo ad regem ab exploratoribus perlato,qui* Mediolanū Calendis Maij *uenerat, pauloq; antea ex oppidi & ſuorū deditione grauiter cōmotus, quò utiliter belli conſilia uerteret,non reperiebat,omnibus ſuis coactis copijs* Caſſianū *uenit,ut cùm uellet,flumen traijceret.* Habebat *aūt lectiſſimorū equitum millia quindecim, quibus duces clari nominis præerant, militū triginta: eorū pars* Heluetij,Vaſcones *reliqui erant. ad hæc omnē ferè to-*

tius Galliæ nobilitatem ſibi ſtipendiariã ſecum ducebat. poſtremò, quicunq; in Gallia citeriore aut princeps ſuæ ciuitatis, aut ampla familia natus, aut magnis opibus, aut omnino aliquo apud ſuos loco eſſet, eos omnes nominatim euocauerat. quæ duæ quidem res ad reliquũ equitatum adiectæ, & numerum, & robur, & certè faciem ac ſplendorẽ exercitus maiorẽ in modum adaugebant. Venetus *erat exercitus equitum grauiorũ millium ſex, leuiorũ quatuor, militum trium & triginta: tametſi nequedum omnino omnes noſtræ in caſtra copiæ uenerãt: nam &* Lucius Bononienſis, & Leonardus Apulus *præfectus leuiorum equitum reip. ſuis cum turmis, qui quidem erant* Brixiæ *à magiſtratibus retenti, ut eos fines tuerentur, in quos* Mantuanorum *dux inuaſurus putabatur, & equites* Epirotæ *perplures, tum demũ appulſis ad urbana littora nauibus egreßi, & milites non pauci, quos* Brixianorũ *ciuitas cogebat, expectabantur. aberat etiã ex legatis* Cornelius, *qui paulò antea calculo & urinæ uitio uitæ ſuæ diffidens* Brixiam *ſe cõtulerat.* Erat aũt *is exercitus qui conuenerat, ita florens etiã ſine ijs, ita inſtructus, & animo, ut uidebatur, paratus ad decertandũ, cùm ut remp. defenderet, tum uerò etiam, ut quã* Italiæ *partẽ* Galli *occupauerant, in libertatẽ uindicaret (id enim propè palàm profitebantur, eiuſmodiq; uoces eorum creberrimè ab hoſtibus exaudiebantur) ut nullo tẽpore aut meliores, paucis equitũ ductoribus exceptis, aut omnino ampliores copias reſp. ſuis in exercitibus habuerit: & niſi duces illis defuiſſent, nihil omnino uidebatur eorũ aut claram uictoriã, aut pacẽ honorificã fuiſſe interpellaturũ. conſtat enim* Aloiſiũ *regem, ubi is prope ſe hoſtium exercitũ habuit, atq; ex captiuis & numerum & alacritatẽ copiarum ad pugnandũ cognouit, ſuis*

ducibus

ducibus dixiſſe, nunquã ſe tantas Venetorũ *opes atq; copias exiſtimauiſſe: haud ſibi tum ſui exercitus uictoriã ſatis exploratã eſſe: fœdus ſe cum* Maximiliano *reliquisq; regibus ad* Venetos *eodem tẽpore opprimendos feciſſe: decreuiſſe, ſi ita illis uideatur, non decertare, atq; ad legatos* Venetos *mittere, qui nunciet, poſtea quã reliqui fœderati nihil in cõmune conferant, ut ſe ad bellum iuuẽt, uelle ſibi remp. amicam eſſe, cumq; ea fœdus renouare potius, quàm congredi: uerũ ab ſuis ducibus ſuaſum, ut ea de re prolixius ſibi eſſe cogitandum ſtatueret: loco eſſe propter flumen eiuſmodi, ut elici inuitus ad pugnandũ nõ poßit: ſemper* Venetos *eum nuncium libenti animo accepturos: rem in alium diem diſtuliſſe. hæc ab illis, qui cõcilio interfuerant,* Patres *poſtea cognouerunt.* Caßianum *eſt oppidum in* Abduæ *fluminis ripa loco paulò editiore: pontemq; habet ante portã ad fluminis traiectum planè cõmodum. trans flumen locus eſt ad ſemicirculi propè formam, quamuis magnarum copiarum capax: eum omnem locum aqua fluminis in altitudinẽ pedum ſex, in latitudinẽ circiter uiginti, à ſuperiore parte deriuata, inq; flumen rediens claudit cõmunitq;, arboribus etiã impedita, ut introſpici nõ facilè poßit.* Caßiani *rex biduo confecto, cuius bidui tempore* Mantuanorũ *dux ab eo accerſitus cum equitibus quingentis ad illũ uenerat, flumẽ magno ſilentio exercitum traiecit, atq; in eo, quem diximus, loco caſtra poſuit: inter quæ & noſtrorũ caſtra planities tria paſſuũ millia patebat.* In *ea planitie parua utrinq; ab equitibus prælia fiebant, quibus in rebus ob* Epirotarũ *celeritatem atq; uirtutẽ* Galli, *quàm* Veneti, *ſæpius interficiebantur et capiebantur, aut omnino repellebantur. uerùm, propterea quòd* Galli *tormẽtis in* Caßiani *arce poſitis illam planitiẽ longè lateq;*

uerberabant, noſtri nõ modò ad hoſtium caſtra propius accedere prohibebantur, ſed neq;, num rex flumẽ traieciſſet, planè cognouerãt. His ita conſtitutis rebus regi nunciatur, Reuolutã oppidum *ſuis ab caſtris abeſſe millia paſſuũ paulò plus trium: in eo eſſe hoſtium milites ad tercentũ: perfacilè capi poſſe, ſi eò celeriter ſe conferat: itaq; de media nocte caſtris cum exercitu egreſſus ſeſe itineri ſecundũ flumen dedit.* Liuianus, *qui nequedum etiam ſciebat* Gallos Abduam *traieciſſe, ab exploratoribus certior factus, ex tumultu ſtrepituq; carrorum, quẽ exaudierant,* Gallos *loco ſe mouiſſe, atq; iter ſecundũ flumen facere, cũ equitibus leuiſsimis qua tercentis ſub lucem caſtris eſt profectus, ut quid hoſtes agerent, cognoſceret, & ſi citra flumen eſſent, moraretur dum reliquus exercitus accederet.* Caligo *uerò ita denſa eo mane campis incubuit, ut* Liuianus, *qui citatus ferebatur, temerè in* Gallorum *incideret agmen, eosq; tum demum &* Gallos *eſſe, & flumen tranſiſſe cognoſceret: ſed illos laceſſere tantis in tenebris non auſus, properè ad* Reuolutanos, *quò regem iturum ſuſpicabatur, miſit, qui diceret, ſi ad ſe hoſtes accederent, parumper ſuſtinerẽt, ſeſe omni cum exercitu confeſtim affuturũ, auxiliumq; eis allaturũ.* His *datis mandatis ad imperatorẽ recurrit, motisq; ſtatim caſtris, aciebusq; diſpoſitis, ad* Reuolutanos, *ſi fieri poſſet, tuendos exercitui dux fuit.* Sed *eà in re, quòd morã interpoſuerat, nulli uſui cùm fuiſſet (*Galli *enim confecto interim itinere, tormentisq; ad muros poſitis, paruo tẽporis ſpatio deditione municipiũ ceperant) noſtri caſtra quingentos propè hoſtes paſſus ſuo loco poſuerunt: ibiq; diem alterũ uterq; ſe exercitus cõtinuit.* Poſtero *die autem, qui dies fuit pridie* Nonas *Maias, rex, ut* Pandinum *municipium item caperet, bene manè ſecundum flumen*

flumen acie diſpoſita iter facere cœpit, ea ſpe, ut ſi Cremonæ appropinquare, ad oppidiq; muros ſe oſtendere cũ exercitu poſſet, nonnihil confideret ſeſe oppidum, ciuibus tradentibus, quorum uoluntates antea cognouerat, in ſuam poteſtatem redacturũ. qua in re ſua illum ſpes atq; opinio fefelliſſet, ſi Veneti ſe continuiſſent, neq; prælium commiſiſſent: erant enim loco editiore, ac ferè medio regionũ earum: quo ex loco omnibus eorum oppidis, ne quid aggredi contra reip. uoluntatem auderent, una tanti exercitus fama facilè proſpiciebatur, quancunq; ſe in partẽ rex incitauiſſet: quẽ ſi, ut facillimum factu erat, paucos modò dies eluſiſſent, propterea quòd laborare commeatu cœperat, qui ad eius exercitum, Abdua flumine interpoſito, tum Epirotis equitibus omnia diripientibus, atq; in caſtra reip. trahentibus, magna difficultate afferebatur, ipſa neceſsitas flumẽ iterũ traijcere, Laudemq; Pompeij aut Mediolanũ nulla re confecta illum reuerti coëgiſſet. Quẽ rerum exitum metuens Triultius, homo iam ſenex, atq; in rebus bellicis exercitatus, regi autor fuerat, ne Abduã exercitũ traduceret: cumq; nihil profuiſſet, Galliq; tranſire flumen iam inciperent, inter ſuos, uideo inquit hodie Triultius Venetos Italiæ dominos nobis imperium tradentibus fore. Alia ex parte imperator ſenex et ipſe, multaq; rerum experientia in bellis eruditus, eundẽ res euentum habituras tum exiſtimans, modis omnibus, ut à pugna ſe abſtineret, Liuianum, quem ardere cõmittendi prælij ſtudio cognouerat, hortabatur: Gallos inopia coactos ſua ſponte breui ſe in ſuos fines recepturos: confectum bellũ, & uictoriã ſine ſanguine partam dictitans. Itaq; cùm eſſet nunciatum, hoſtes loco ſe mouiſſe, Liuianusq; eorum ſe conſilia ſua celeritate anteuenturũ imperatori recepiſſet, petijſſetq;

ab eo, ut cùm ipſe ad illum mitteret, cum reliquo exercitu ſubſequi maturaret: minimè, inquit imperator, me accerſieris, niſi tam longinquis hoſtibus, ut congredi nõ poßint: hoc unum mi fili, né ue te animi magni tui confidentia ulterius, quàm oportet, prouehat, etiã atq; etiam abs te peto: ſi enim gladijs reconditis uincimus, quid nos attinet belli fortunam periclitari? Hæc imperator idcirco dixerat, quòd nõ multũ equitatui cõfidebat: quo in equitatu nõnllos eſſe præfectos, qui Gallicis partibus occultè fauerent, non obſcurè cognouerat: eosq; pugnam detrectaturos, ſi eſſet confligendum, maiorem in modum uerebatur. tum Gallorum naturã eiuſmodi eſſe ſciebat, ut primo impetu ſuſtineri ægrè poſſent, multaq; recentes cõficerent, quæ ſpatio interpoſito non eſſent præſtaturi: fieri enim illis omnia in dies duriora ac difficiliora, quòd moram ferre nequeant. Sed profectò longè aliter res, quàm ipſe exiſtimauerat, cecidit, propter Liuiani cũ eo diſceptationũ atq; inuidiæ ſuſcepta pridem ſemina, qui non ſuperiorem modò ſibi illum eſſe, ſed ne exæquari quidem imperio ac dignitate patiebatur, ſumptis ab ijs rebus animis, quas anno ſuperiore in Carnis atq; in Iſtris geſſerat: itaq; ſpreto prudentiore conſilio Liuianus, tum longißimè abijſſe hoſtes confirmans, imperatorẽ ad inſequendũ incendit: non cunctando, neq; ſedendo reip. conſuli, quæ ſe ſuaq; omnia ipſorum fidei commiſerit: fruſtra tantum confectum exercitum, tantos theſauros inſumptos, ſi ante ipſorum oculos imperij municipia nullo defendente capiuntur: ſuum hoc eſſe dedecus, non reip. His uocibus impulſus Nicolaus, caſtra moueri, & ſigna tolli imperat, ſuoq; loco relicto in demißiores atq; impeditiores campos exercitũ inſtructum producit. quatuor noſtrorũ erãt acies equitũ militumq; numero

mero ferè pares, quæ ita iam proceſſerant, ut prior ab extre ma, cui Liuianus præerat, tria millia paſſuũ abeſſet. Rex de eo certior factus, cùm eſſet inter utroſq; foſſa ab incolis ad deriuandas aquas confecta, in longũ porrecta terræ ſpatiũ, alta lataq;, ut traijci ab alterutris ſine magno diſcrimine nõ poſſet: ad extremã eius partem agmen ſiſtit, atq; ab itinere continet eouſq;, ut tres noſtrorum acies ſuum exercitũ prætergreſſas ſciret eſſe: tum agmen & tormenta retorqueri, atque in ultimam noſtrorum aciem impetum fieri imperat: aciemq; pleniorem ſuam, cui magnopere confidebat, in impeditos atq; inopinãtes immittit. Veneti primùm omniũ frequentes ab Gallis miſſas tormentorum pilas exceperunt: interfectisq; nõ paucis, in quibus fuere legati comites aliquot, qui ante ipſum diſiecti eius modò ſanguine os non reſperſerunt, ut temporis exiguitas patiebatur, conuerſi quantum poterãt pugnauerunt: ſed quòd erat magna eorum pars ex proordinibus, neq; multum rei militaris uſum habebat, facilè omnes interfecti fugatiq; ſunt. erant autem numero ad millia quatuor. Apud hos ea in acie cùm eſſet Petrus Montius, de quo ſuprà dictum eſt, cum militibus, qui ſub eo merebant, mille, is hoſtium impetum excipiens cùm fortiſſimè & quantum humana uis poterat, pugnauiſſet, magnumq; hoſtium numerum interfeciſſet, reliqui feſſi uulneribus iam cederent, ſubmiſſis ab rege multis optimorum militibus millibus, qui præliũ reſtituerunt, cum octingentis ſuorũ in media hoſtiũ acie cõfoſſus occubuit. Erãt apud illũ Saccoccius Spoletinus cum ſeptingentis militibus, Citolusq; Peruſinus cum ferè totidem, uiri & ipſi magna excellentiq; uirtute: horum alter interfectus eſt: Citolus multis uulneribus acceptis in hoſtium poteſtatem uenit: ex reliquis, ea in acie qui erãt,

militibus perpauci Gallorum impreſsionem pauliſper ſuſtinuerunt. Liuianus pugnæ initio, prælium commiſſum conſpicatus, alio ab latere cum ſua turma in hoſtes ſe iniecit: atque ab ipſis, equo defeſſo, ut in recentem ſe inferret, cũ deſiluiſſet, uulnere ſub oculis accepto captus eſt, captiq; qui cũ illo prælium inierant, fortes uiri, & claro loco nati ſanè plurimi: apud quos Francus Burgius *equitum ſagittariorũ turmæ præfectus acriter pugnans occubuit. reliquus equitatus cùm præfectorum proditione, tum timore pugnandi, nulli omnino reip. uſui fuit: neq; ulla ex tribus aciebus, quæ anteceſſerant, pugnanti quartæ auxilium attulit. ita paruo temporis ſpatio* Galli, *quos quidem magna hoſtium exercitus formidine affectos paulò antè ualde pœnituerat bellũ reip. intuliſſe, quos timuerant, in fugam coniecerunt: nemo enim ex omni reip. copia, fuſis fugatiſq; ijs, ſe continuit: ingentiq; optimorũ tormentorũ ui, quam* Vincentius Valerius *præfectus miniſtriq; incuſtoditã medijs in campis fugientes prædæ hoſtium reliquerant, ſunt potiti.*

PETRI BEMBI RERVM VENETARVM HISTORIAE
LIBER VIII.

VBI *nuncij literæq; de ea re ad Senatum uenere, tantus repentè dolor omnes tenuit, nunquam ut aliàs* Patres *maiorem animo ægritudinem cõtraxiſſe ciuitas meminerit: fereq; omnes tam inexpectatum reip. caſum grauiter dolebant.* Nam *ex* Liuiani *literis, qui eos bono animo eſſe iuſſerat, & læta proſperaq; multa non ſemel fuerat pollicitus, uictoriam de*

Gallis

Gallis propè certa ſpe animo conceperant: quam ſi eſſent cõ ſecuti, neq; Iulium, qui in ipſos noua interdicti forma uſus fuerat, neq; omnino quenquam timuiſſent: nunc ſe uictos, exercitumq; reipub. fuſum & profligatum eſſe, grauiſsimè ferebant: & reſtantem patriæ fortunam, & difficultates, in quas incidere poſſet reſpub. animo uolutabant. quanquam alijs ſuper alias acceptis literis, neq; imperatorem neq; legatos cum multò maiore exercitus parte prælio interfuiſſe cognouiſſent, tamẽ quòd eiſdem quoq; literis admonebantur, omnium mentes timore proſternatas iacere, peditesq; in primis, qui retineri non poterant, quin uulgò dilaberentur, ſeq; à ſignis ſubtraherent, difficile omnino uidebatur reip. oppida uel à uictore rege, uel à Iulio poſſe defendere. Erat in templi Marcij procuratorum collegio Paulus Barbus, ciuis ſanè prudens, diuq; multa cum laude in rep. uerſatus: is, quòd erat ſenio cõfectus, à publicis munerib. abſtinẽs domi ſuæ aliquot ſe menſes continuerat: huic Lauredanus princeps miſit, qui cladem exercitus nunciaret, & Senatum cogi diceret, ipſumq; adeſſe, ſi poſſet, hortaretur. quod ubi ſenex audiuit, ueſtem ſenatoriam popoſcit, atq; ita in curiam membris trementibus ſeſe trahens, orationem, quam tempora poſcebant, habuit: ueniſſe in Senatum ſeſe corpore infirmo, nullis uiribus, ut eam ſententiam diceret, quã præſens rerum ſtatus pateretur: quotũ enim quenq; eſſe, qui in tanta tam repentè offuſa urbi caligine poſsit, quid fieri expediat, rectè diſpicere? grauem eſſe reip. caſum, illius opes fractas debilitataſq; eſſe: exterorũ auxilia unde peti poſsint, nõ uideri: uerùm, eſſe Deos immortales, quos ruptis fœderibus hoſtes uiolauerũt, eoſq; neq; arma hominũ uereri, neq; poſſe decipi ab ijs, qui nos in neceſsitudine ac fide illorũ requie

ſcentes, plurimisq́; noſtris maximis atq́; perpetuis beneuo-lentiæ officijs conſtantiaq́; fretos prodiderunt: eos tanti ſceleris uindices futuros, reiq́; pub. auxilium laturos, ſe confidere. Hæc ille cũ dixiſſet, ad ea quæ eſſent procuranda atq́; ſtatuenda, orationẽ conuertit, quod idem multi magiſtratus fecerunt. Pluribus igitur dictis ſententijs, ut in tam dubijs rebus cuique aliud fore uſui ſuccurrebat, primùm omnium pecunia legatis, qui ſe ex fuga apud Brixiam receperant, ad exercitum inſtaurandum decreta eſt: nam Cornelius ex morbo pauliſper recreatus, dum in caſtra ſe referret, clade audita unà cũ fugientibus eò redierat. tametſi eis è ſtipendio ante prælium exercitui dato non minimum pecuniæ ſupererat. deinde ad Dominicum Grimanum, & Marcum Cornelium Georgij legati filium, qui utriq́; in Cardinalium collegio Romæ tunc erant, datæ literæ, uti Iulio ea, quæ ipſemet petierat edicto ſuo, ex reipub. ditione oppida, intra eos quos præſtituerat dies iri ei traditum Senatus nomine pollicerentur: rogarent, ne remp. conteri à babaris exercitibus permitteret: quam ſi unam peſſundabunt, tutum illum reliquosq́; deinceps Romanos Pontifices ipſa in urbe non futuros: id quàm ſæpe aliàs experta Roma ſit, neſcire porrò neminem: decere ipſum, qui in Italiæ præclara parte natus cœlum hauſerit, reliquos Italos tueri potius, quàm exterarum nationum plusq́; nimio per ſe appetentiũ uires opesq́;, quibus uaſtitatem Italiæ inferant, augere. Latum etiã, ut Antonius Iuſtinianus, qui Cremam legatus à Senatu lectus proficiſcebatur, ad Maximilianũ rectà contenderet, et cum illo ſi poſſet, pacẽ quantumuis duris conditionibus faceret: Tergeſtũq́; oppidum, & Portũ Naonis, reliquaq́; municipia, quæ reſp. ex eius ditione ſuperiore anno ceperat, Senatũ ei para

tum

tum eſſe reſtituere, ac quæ oppida ex Romanorũ imperato rum ditione in Carnis, & Gallia, et Venetia reſp. poßideret, ea ſe omnia illi tanquã accepta relaturũ nunciaret: niſi enim ab altero eorum aliquid auxilij afferatur aduerſus Gallorum audaciam atq; impetum, nullum ſatis firmum obicem futurum eſſe uerebantur. Demum lecti legati ad exercitum duo priorum legatorum loco, Georgius Emus, Paulus Capellus, legationibus renunciatis propter alios magiſtratus quos obibant, ex quibus magiſtratibus ad alia munera inuitos euocari non licebat, magnam Senatus, magnã totius ciuitatis inuidiã ſubierunt: neq; eorum loco quiſquã ſublectus poſtea fuit, quòd iam de priorum legatorũ diligentia, quæ Senatus uellet, nunciarentur. Rogatio tantùm in Decemuirûm collegio lata, ne cui deinceps ulli ullã ob cauſam aduerſis reip. rebus cuipiam ſibi delato muneri reijciendi facultas ſit. Lecti poſt hæc legati duo, Petrus Duodus, Chriſtophorus Maurus, quorũ qui plura ſuffragia tuliſſet, Brixiæ, Veronæ alter præeſſet. Horũ prior clarè Senatu audiente pronunciauit, ſe id uehementer cupiſſe, ut ſuam reip. tam triſti eius tempore nauare operam poſſet, quando lætiora nõ dabantur: itaq; legationem libentißimè obiturum. Maurus autem ante Lauredani ſubſellium progreſſus Patribus dixit, poſt Deũ immortalẽ ſuã ſe uitã reip. deuouiſſe, ea, uti uellet, uteretur: læto ſe illam animo patriæ, à qua acceperit, redditurum. quorum oratio ab omnibus laudata, multorum Senatorum patriæ charitate implente dulcedine animos, lachrymas elicuit. atq; ij ſtatim profecti ſunt. Dionyſio autem Naldio, qui prælio interfuerat, cuiusq; centuriones militesq; perplures et capti à Gallis et interfecti fuerãt, ipſe forti ter pugnãs repulſis hoſtibus ſe receperat, omniũ reip. mili-

tum præfectura eſt à Senatu tradita. Auxere Patrũ dolorẽ inter hæc è Flaminia nuncij, Ioannem Græcum, hominem impigrum, et ſpectata fide, equitũ ſagittariorũ turmæ præfectum, cũ ea, quæ Rauennæ erat, manu hoſtes aggreſſum, ut eos ab obſidione Ruſſij auerteret, quod abeſt municipiũ ab Rauenna paſſuum millia x v. diuq; ab Iulianis oppugnabatur, equi lapſu captum fuiſſe, eoq́; ab hoſtibus ad murum oppidi producto, Rußianos unà cum prætore ſeſe illis dediſſe: eorum exercitum iamiamq́; ad Rauennam oppugnandam affuturum. Eiuſmodiq́; nuncijs alij è Rhetis nuncij ſucceſſere, qui dicerent, manus illis in locis & Maximiliani finibus cogi: tormenta Tridentum afferri: commeatus cõportari: certam eſſe famam, bellum inferri à Maximiliano reip. Ex Carnis item & Tergeſte Patres certiores fiebant, milites ad octo millia in Alpibus propè conſcriptos eſſe, qui reip. ditionẽ aggrediantur. Ex caſtris quoq; ab legatis literæ afferebantur, regem Carauagio eſſe potitum, Iacobumq́; Siccũ eius oppidi municipem, equitum reip. præfectũ, eò cum ſuo equitatu contendiſſe, regiq́; ſpontè ſe atque illos tradidiſſe: nullum uicinorum municipiorum exercitum Gallorum expectare: omnes illas regiones in timore magno eſſe. Brixianos, qui antea & fidem & audaciã reip. præſtabant, timere ſuis rebus et diffidere cœpiſſe, quòd ſcirent prætores ſuos uxores & liberos et ſupellectilem domeſticam ad urbem miſiſſe: quæ res uehementer reprehendebatur: itaq; ſeſe in difficultate plurima uerſari rerum omnium: milites enim uel imperia recuſare, uel accepto largiter ſtipendio tamen perfugere: tormenta eis deeſſe, quibus oppidum tueri poßint, ſi rex eò ueniat: quamobrem uereri, ne Veronam ſe recipere cogantur. Sed quod ad Carauagianos attinet, eam rem

poſtea

poſtea intellectum eſt ita cecidiſſe. Nam quòd oppidani, ne diriperentur, ſtatuerant regem, qui cum exercitu aderat, re cipi ab ipſis oportere, Ludouicus Michaël arcis oppidi præ fectus, qui ſe celeriter & militibus & cõmeatu cõmunierat, prætore in arcem recepto, ſe ab Gallis magno animo defen debat. Galli cùm triduũ tormentis innumerabilibus arcem continenter uerberauiſſent, neq; multùm profeciſſent, accidit ut ignis in cellam, qua tormentorũ puluis aſſeruabatur, temerè illatus, omnẽ illam defendendæ arcis facultatẽ præfe cto puncto temporis ademerit: qua re milites perterriti, ſe atq; arcẽ & præfectum & prætorẽ regi dediderunt: ipſisq; eſt ea tantùm conditione interpoſita ſalus data. Ciues aũt ij Veneti duo iuſſi ſe ad mortẽ comparare, à ſacerdote Franci ſcino precibus regi ſuppliciter adhibitis (nam ei cum rege in Gallia familiaritas interceſſerat) uitam modò non amiſerunt, atq; in Galliam captiui miſſi ſunt, in cuſtodiaq; diu habiti. Patauini cùm uiderent remp. omnibus à partibus premi, concilio ciuitatis conuocato rogationẽ tulerunt, ut quingentæ auri libræ confeſtim exigerentur, atq; ad urbem mitterentur, omniaq; ſe facturos ad eam iuuandam, quæ imperarentur, quæ ue ipſi per ſe cognoſcerent profectura, legati ſtatim legendi Patribus renunciarent. quæ res ſanè grata illis fuit, non tam quidem quòd ea magnopere leuarentur, quàm propterea quòd exemplo alijs ciuitatibus eſſe pôterant amanter ſe in rempub. gerendi. At cùm ad urbem ueniſſet Gaſparis Seuerinatis ſcriba, expoſuiſſetq; Patribus, magna illum difficultate propter Iulij edictum ad uicinos Cremonæ oppidi fines ſeſe unum in ueſte paſtorali contuliſſe (nam ſuos equites ſecum adducere nequaquã potuiſſe) quæſiſſetq; quid illum facere Patres uellent, reſponderunt,

X

uti,quantum poſſet,ipſorum ad exercitum ſuum aduentum maturaret:ſtatutum enim ſibi eſſe, Liuiani equites ei tradere. Ille uerò ſpreta reip.conditione,ad regem Galliæ poſtea ſe contulit rogatum, uti ſe Maximiliano cõmendaret,peteretq; ab illo, ut in Citadellæ principatum, quem pater ſuus obtinuerat,ſe reſtitueret: ſcire enim,nihil illi Maximilianũ negaturũ.Ferrariæ uerò Prodominus Aloiſius Mula Patribus ſignificauit,clade exercitus reip. cognita,magnæ uoluptatis ſigna ciues illos miſiſſe,plebemq; omnẽ uocibus procacioribus & tympanorũ ſonis lætam atq; hilarẽ per oppidum cucurriſſe:Alfõnſum aũt ducem, quẽ ipſe adierit,nolle ſe tutũ ſua in urbe præſtare, propterea quòd dicat incitatæ plebis ſtudia non poſſe cõtineri: itaq; illi,ut diſcederet,ſuaſiſſe: redire poſtea poſſe, cùm belli feruor,& interdicti Iuliani acerbitas atq; iniuria reſederit. Quib. rebus cognitis, Mula Senatuſconſulto reuocatus,medio è magiſtratu decedens domum redijt. Iamq; regi omnibus ferè populis ſe dedentibus,quòd à reipub.copijs nullum eis præſidium afferebatur, Senatus iuſſit, uti milites ad decẽ millia, quo celerius fieri poſſet,conſcriberentur,quorum tribuni centurionesq; partim à magiſtratibus in ciuitate,reliqui in caſtris legerentur:equites ad tria millia utriuſq; armaturæ conficerentur. Ea poſtea res quòd nullum propè habitura exitum in tanta rerum omnium perturbatione uidebatur: nam neq; in urbe,qui uellent dare nomina,reperiebantur: imperatoris autem & legatorum iuſſa uulgò deſpiciebantur: pleraq; omnia priuatim adminiſtrabantur: Patres ueriti breui fore,ut omnis Italiæ continentis pars, quam tenerent ipſi,à repub. deficeret:ad urbem tuendam,& cõmeatibus claßibusq; muniendam animum adiecerunt. Confirmauit hoc eorum conſilium

ſilium

ſilium cùm Brixianorũ *ciuitas,quæ copias reip.intra oppidum recipere noluerat,quòd diceret nolle ſe ab exercitibus conteri,ſatis ſibi ipſos præſidio futuros: tum quòd intelligebant claſſem à* Ferdinando *rege in Sicilia Calabriſq; eſſe comparatam, qua ab claſſe frumenti ad urbem conuectiones facilè prohiberi poſſe uidebant, niſi reſpub.maiores ad reſiſtendum opes obieciſſet: itaq; latum,ut claſsi ſupplementum adderetur, ut eſſent omnes ad triremes quinquaginta.* Ab *annonæ quoq; magiſtratu edicta ſunt propoſita,quibus frumenta facilius omnibus à locis ad urbem cõportarentur. literæq; ad* Cyprios *datæ,ut quantum maximũ poſſent, frumenti numerum nauibus imponerent:naueſq; perplures ad eos miſſæ,ne nauigiorum indigentia cõuectiones tardarentur: imperatumq;, ut quæ ab inſula naues ſale onuſtæ iam ſoluiſſent,ubicunq; eſſent,eius ſalis iacturam facerent,& in* Cyprum *reuerterentur, frumentoq; cõplerentur.* Miſſæ *etiam in* Epirum *cum mercatoribus, preciaq; ijs, qui adduxiſſent,ampliora lege facta.* Latum *etiã,ut quæ leges prohiberent, ne aduenarũ nauibus frumenta reliquiq; cõmeatus* Venetias *afferrentur, quo ciuium naues maiora lucra facerent,eæ leges abrogarentur,dum de bello decernatur, liceretq; quibuſcunq; hominibus ſuis cum nauibus cõmeatuum cauſa ad urbem ſine anchorario accedere.* Iiſdem *diebus* Ferdinandi *legatus* Patribus *expoſuit, regis ſe literis in* Hiſpaniam *reuocari:qua de re coacto* Senatu *lex eſt lata auertendi ab inferendo reipub.bello eius regis cauſa, ut legato* Lauredanus *princeps diceret,* Senatui *placere, quæ haberet in* Apulia *reſpub. oppida, regi oblatum iri:* Patres *miſſuros, qui ea,cùm uolet rex,eius miniſtris tradat.* His *cũ mandatis legatus poſtero die abijt.* Alfonſi *etiã legatus ſalutatis* Patri

bus domum rediјt. His permoti rebus Patres, & quòd exercitu redintegrando omnia eos deficiebant, neq; multum in Nicolao imperatore ſpei repoſitum diminutis eius copijs ad rempub. tuendam habebant, rogationem iuſſerunt, ut certus homo ad Proſperum Columnam mitteretur (is in finibus regni Neapolitani tunc erat) qui ei nunciaret, ſi reip. uelit præſtò eſſe, Senatum ei nomen imperatoriũ cum ſtipendio auri librarum ſexcentarum ſingulis annis daturum, modò is equites mille ducentos ſecum adducat: rogare, uti & conditionem acciperet, & profectionem, quantum poſſet, maturaret. Interim rex à Brixianis intra mœnia recipitur: arcibusq; duabus, quas ij dolo à præfectis interceperant, ſuos miniſtros præficit. Sebaſtianus Iuſtinianus prætor, quòd in oppidanos magna continentia & moderatione uſus fuerat, cùm unà cum reliquis magiſtratibus captiuus factus eſſet, publica ciuitatis cõmendatione à Rege libertati reſtitutus, Gallorum comitatu in caſtra ad Legatos ſeſe contulit. Cremenſes quidem cùm oppidum haberent munitiſſimum, iam ante hos omnes Sonzini Benzonij eorum municipis turmæq; equitum reipub. præfecti ſuaſu in Gallorum partes tranſierant: nam cùm in clade exercitus Grittus legatus, qui eò ſe recipere cogitauerat, Benzonium Cremam præcurrere iuſſiſſet, ciuitatiq; nunciare bono animo ut eſſet, ſe iamiamq; affuturum, eiq; præſidio futurum: ille ad ciues ſuos aduolans, uti portas legato clauderent, neq; illum neq; quenquam Venetum intromitterent, oratione ſua dedecoris perfidiæq; plena, & autoritate, qua pollebat, perfecit. Quibus intellectis rebus imperator legatiq; Piſcheriæ, municipio in Mintij fluminis ripa, ubi è Benaco exit, poſito, equitibus leuis armaturæ trecentis, militibus nongentis

ex itinere

ex itinere præſidio relictis, Veronam ſe recipiunt, caſtriſq; in campo, qui appellatur Martius, ad muros oppidi poſitis, rerum exitum expectare conſtituunt: Omnes equitum ad quina millia, milites mille quingentos redacti. nam quòd rex edictum uulgauerat, omnes ex Gallia, quam ipſe ceperat, qui reipub. militiam facerēt, niſi ad ſuam quiſq; patriam decem dierum ſpatio rediiſſent, eorum ſe bona publicaturum, atq; ipſos hoſtium loco habiturum: præter cætera plurimi eam ob rem etiam Legatis permittentibus diſceſſerant. Eorum aduentu ſolicita ciuitas, ut plebs ad exercitum iuuandum pronior fieret, portorium frumento molendo exigi uetuit, quoad bellum eſſet confectum. Ad id ut Senatus uoluntas accederet, cùm eadem ciuitas per Legatos petijſſet, Patres in eius gratiam portorium in omne tempus ſuſtulerunt. Iiſdē diebus templorum aliquot urbanorum ſacerdotes edicti Iuliani metu, quo ijs omnibus aqua & igni interdicebatur, niſi è ditione reipub. recederent, atq; in primis Georgiani, quorum eſt celeberrimum in inſula è regione comitij fanū, cū ſupellectili aurea argenteaq; Ferrariā, atq; in Mantuanum agrum profugerunt, ut urbs eo genere hominum penè deſtitueretur, ciuitaſq; in primis rei diuinæ àſſueta, magnā ex eo moleſtiā caperet. Antonij etiā Iuſtiniani literæ ex Alpibus datæ Senatū certiorē fecerunt, Tridenti Epiſcopū ſe audire noluiſſe, quòd diceret ab aqua et igni interdictorā ſermonem atq; aditum eſſe defugiendum. itaque paucis pòſt diebus cùm nihil impetrare potuiſſet, Senatus permiſſu domum redijt. Miſerāt in Flaminiā Patres Ioannem Iacobum Caroldiū, uti Rauennā urbem, & Ceruiā, & Ariminum, & Fauentiæ arcem (nam oppidani ſe dediderant) reliquaq; Venetæ ditionis in Flaminia municipia ab-

ductis tormentis, receptisq; ijs, quos bello captiuos hoſtes fecerant, Senatus autoritate Iulij miniſtris traderet. Ii cùm fide ſcripto data, ſeſe & tormenta aſportari permiſſuros, & captiuis libertatẽ donaturos, & præter hæc, quod erat primum atq; maximũ, uti eueſtigiò interdictum antiquaretur curaturos, oppida ipſa recepiſſent, in nullo corũ quæ pepigerant, perſtiterunt, retentis tormentis, & captiuis Romã miſsis, non ijs modò qui bello capti fuerant, ſed illis quoq;, qui præfecti oppidorum atq; arcium illa ipſa pacatè tradiderant, ciuibus Venetis undecim, quos in ipſo negocio circumuentos in uincula coniecerãt, & interdicto nõ reſciſſo. Ea Iulij fides, ea pietas in ſupplices fuit, atq; omnino in illos eoſdem, qui paulò antea Romæ, ut is Pontifex Max. fieret, omnes ſuas opes, omnem autoritatem, gratiam, ſtudia publicè contuliſſent. Non abſimili iniuria Alfonſus Ferrarienſium dux Rodigianos apud Padum flumen poſitos, quod oppidum bello Ferrarienſi Veneti ceperant, atq; ex pacis fœdere poſtea tenuerant, parua manu eò adducta in deditionem recepit. qua intellecta re, Antonio Bragadeno prætori, qui ſe in oppidi arcẽ intulerat, Patres per literas mandauerunt, ut tormentis abductis arcem duoq; reliqua eius regionis municipia Alfonſo reſtitueret: ſed is, antequã eæ ad eum literæ perferrentur, captus ab hoſtibus unà cum arce, Ferrariãq; perductus, paucis pòſt menſibus in cuſtodia interijt. Itemq; ad Sebaſtianum Maurum, qui cum decem & ſeptem nauibus in Atheſim miſſus fuerat, literæ ſunt à Senatu datæ, ut in tutũ ſe reciperet: is cùm ab agricolis in reditu ab utraq; ripa omni telorũ genere premeretur, ac propter ſiccitates contractiore aqua minus ſe ſubducere celeriter poſſet, eiectis aliquot in flumen tormentis grauioribus, incitatisq;

tiſq; remigibus Bebiã *rediȷt.* At *in ſuperiore* Padi *fluminis ripa* Cremonenſes Gallis *equitibus et militibus in oppidum admiſsis ſeſe regi tradiderunt:eoq; biduo nuncius ad Senatũ uenit,* Piſcheriã *municipium rege oppugnante captũ: milites oppidanosq; ad unum cæſos:* Andreã Ripam *arcis præfectum reſte ad arborem exanimatũ fuiſſe.* Ea *re audita* Zacharias Lauredanus *in* Benaco *præfectus, ſimul quòd omnia eius lacus municipia partim ad regem,partim ad* Maximilianũ *deficiebant,trireme & bireme,quibus præerat,incenſis, unà cũ ſuis omnibus hoſtibus aduentantibus ſe ſubripuit.* Patres *ob hæc perſpecta difficultate quicquam in* Gallia *atq; in* Rhetis *oppidorum retinendi,legatis mandarunt, ut in agrum* Patauinum *exercitum reducerent:* Veronenſibusq; *permiſerunt,ſi* Maximilianus *ad eos mitteret, qui uti ſe dederent poſtularet, ne recuſarent.* Cumq; Tauriſani *tumultu ciuitatis & plebis excitato,pleriſq; non idem ſentientibus,per legatos, quid ſe uellent* Patres *facere,à* Senatu *petiȷſſent: id unum quod cõducere ſibi ipſi exiſtimarẽt, legatis reſponderunt. Scripſere etiam ad ſuos in* Carnis *atq;* Iſtris *magiſtratus, ut quæ oppida ſuperiore anno è* Maximiliani *ditione reſp. ceperat, ea omnia, armamentis cõmeatibusq; publicis abductis,regiȷs petentibus miniſtris reſtituerẽt.* Poſtremò, *quòd ab ea cogitatione non longiſsimè aberant, ut urbi quoq; ipſi timendum putarent,docti à præſentibus rebus,quantam reipub. diuturnitas & incrementũ in ſe unos omnium regum inuidiam atq; odium concitauiſſet,*Decemuiri *duodecim legerunt ciues dignitate præditos, qui uada urbana atq; littora,adhibitis eius rei peritis hominibus,diligenter inſpicerent, ut aditus,ſi qui eſſent apertiores, caſtellis munirentur.* Tum *auctus operarũ publicarũ numerus*

iuſſumq; ut omnes inſulas et domos uicorum magiſtri perlu ſtrarent, quantaq; eſſet in urbe aduenarum multitudo, quanta armorum priuatim ab his comparatio, cognoſcerent: edictumq; pœna capitis propoſitum, ne quis armatus incederet. uigiliæq; noctu uicatim et præfecti cum militibus diſpoſiti, ne quis temerè tumultus exoriri poſſet. etiam lex lata, ut triremes octo urbis præſidio armarētur. miſſusq; multò maximus frumenti numerus ab annonæ magiſtratu ad molas farinarias in Tauriſanos fines domi molitus adſeruandus, ne, ſi eæ ab hoſtibus molæ interciperentur, ciuitas farinæ inopia laboraret. molæq; aliquot, quas naues ſuſtinebāt, è Pado Atheſiq; ad urbē perductæ: cogitatūq; ut molæ aliæ, quas uertere uentus quiret, in ſuburbanis inſulis fabricarentur: puteiq; perplures in portus littore foderētur, ut ſi à fluminibus aqua propter hoſtes circumfuſos peti nō poſſet, ijs puteis ciuitas uteretur. Miſſi etiam publicè lecti ciues ad arborem in Medoaci ripis cædendam, atq; ad urbem deuehendam, ut materia ciuib. ad munitiones in propugnatione ſuppeteret, & hoſtibus ad oppugnandam uel obſidendam urbem deficeret. Dum hæc domi adminiſtrātur, Vicetini cùm intellexiſſent Veronæ ſe urbem Maximiliano dediſſe, omniaq; in Alpibus caſtella & municipia eius ciuitatis præiudicium ſecuta idem feciſſe, neq; à Senatu impedirentur quo minus conſilium pro tempore & pro neceſſitate caperent, ad Leonardum Triſſinum ciuem ſuum, quem Veneti exulem fecerāt, quiq; à Maximiliano præmiſſus in eorum fines ſe intulerat, miſerunt, ſe paratos eſſe deditionem facere: cumq; is ad oppidum paucis cum militibus acceſſiſſet, certis conditionibus interpoſitis ſeſe regi dediderunt. Patauini autem, quorum erant nonnulli ciues, qui rebus nouis magnopere

pere

pere ſtudebant, coactis inter ſe priuatim cõcilijs eidem ſe re gi dedere ſtatuerunt: itaq; magiſtratibus primùm quidem nolle ſe exercitum, qui aduentabat, intra mœnia recipere denunciauerunt: portasq; ipſi, eiectis qui in ſtatione erant, tenuerunt: deinde, ut abirent domum, neq; plebis impetum expectarent, eos monuerunt. poſtremò agreſtes homines ar matos in oppidum introduxerunt, ut illi Senatu primò iubente, pòſt etiam nolente, diſcedere cogerentur. quamobrẽ Patrum iuſſu exercitus Patauiũ prætergreſſus, & ponte in Medoaco decem millia paſſuum ſupra eum locũ, ubi munitione ad naues tranſportandas à maris aqua flumen diſcluditur, nauibus impoſito traductus atq; ad Meſtre municipiũ progreſſus, ibi caſtris poſitis ſubſtitit. Patauini ad Leonardum Triſsinũ miſsis interpretibus, ei Patauium cũ honeſto comitatu uenienti ſe tradiderunt, imperataq; fecerunt. Interea cùm Roma literæ ab Grimano & Cornelio Patribus ſignificauiſſent, niſi nouam legationẽ ad Iulium miſiſſent, nihil ſpei eſſe illum à ſua in remp. pertinacia receſſurum. Senatus ſex legatos creauit ex principibus ciuitatis, Dominicũ Triuiſanũ, Leonardum Mocenicum, Paulum Piſanum, Hieronymum Donatum, Paulum Capellum, Aloiſium Maripetrum, qui Romam proficiſcerentur, ab Iulioq; peterent, ut ea quæ Reip. polliciti eius miniſtri fuerant, repræſentaret. quibus de rebus nonnulli ex ciuibus dolore affecti, in eos qui Senatum regebant, uoces plenas querelarum priuatim iaciebant, fortaſſe non percipientes huiuſmodi decreta bonis rationibus facta eſſe, ac ne populi, qui reipub. parerent, eorumq; urbes et regiones hoſtium prædæ expoſita eſſent, quorum uiribus impetuiq; eo tempore credere è re omniũ eſſe uidebatur, lætioremq; fortunam expectandam: ea ſtan-

te,recipi tunc poſſe, quæ uitandarum populationum cauſa deſererentur,quemadmodum Dijs *bene fauentibus eueniſſe poſtea compertum eſt.* Hi igitur,*qui non ſatis probè rem intelligerent, querelas graues amarasq́; aduerſus eos, qui ciuitatem regebant,ſpargere: nō adeò timidè remp.adminiſtrari oportuiſſe: non tot egregia oppida tradi hoſtibus ita facilè debuiſſe: neque enim maiores noſtros tantis impenſis, tot exercitibus, tantis ſuis laboribus & ſanguine,tot annorum longinquitate ea imperio adieciſſe, ut paucis pòſt diebus ſpontè amitterentur:errare qui mitiores futuros hoſtes crederēt,propterea quòd reſp.tam facilis in illos fuerit, ut quæ nulla certa cum ſpe,maximisq́; ſumptibus bello agere ſtatuerant,pacatè ab ijs propeq́; nictu oculi ſint confecta: augeri potius ea re eorum audaciam,quòd debiliorem multò ad reſiſtendum armis rempublicam offenderint,quàm putarant: itaq; inuitari eos iam alliciq́;, tanta confecti belli celeritate, ad maiora appetenda: id effectum eſſe huiuſmodi decretis formidine plenis,ut uereri amplius,& peiora præteritis timere nunc cogantur.quòd ſi regi* Gallorum *propter exercitum uictorem cedendum fuit(quanquā ſi maiorum priſtina uirtus in uiuentiū ciuiū animis reſediſſet,non is tam propitios habuiſſet ſanè* Deos*)quid attinuit uel* Maximiliano *nullos exercitus contra* Remp.*mittenti,tot oppida ultrò dediſſe?uel* Iulij *exercitum,antequam ille pactis ſtetiſſet,reip. oppida in* Flaminia,*firmata munitionib. propugnatoribusq́;, recepiſſe?nunc etiam legatos eſſe ad illum* Romā *mittendos, ut et ab rep. ſuppliciter adiri ſe permittat, et interdictū abrogare uelit.* Hæc *& his ſimilia cùm iactarentur, una* Mathei Prioli *ſententia,quā in* Senatu *dixerat,à prudentiorib. repetebatur,atq; ijs opponebatur.* Ea *erat eiuſmodi.*Quem

admodum gubernatores boni atq; induſtrij ſolent, qui cùm uim tempeſtatis ferre nequeunt, naufragijq; periculum propter merciũ, quas in naui habent, pondus grauitatemq; imminet, iacturã partis earum faciunt, ut naui è fluctibus emergente, ipſam reliquasq; res, et uitã unà ſuam tueantur: ſic in reip. turbulentis his tẽporib. fuiſſe faciendũ, ut quando eius exercitu fortunæ magis turbine quàm telis hominum diſiecto, populi municipiaq; omnia, quibus præſidia mitti nõ poterant, arma hoſtium timerent, dederent ipſi per ſe Patres, traderentq; illis ea, quæ captui eſſent propiora atq; opportuniora, ut ea re illorũ curſum atq; impetũ ſiſterent, potius quàm fruſtra ſuas uires iam infractas opponentes, tamẽ illa ipſa unà cũ libertate imperij amitterent. Inter hos ſermones & querelas legatis à Foroiulienſib. *ad Senatũ uenerũt auxilium rogatũ, quo ſe tueri, ſi quid hoſtes molirentur, & bellũ populſare poſſent: uelle enim omnes è reip. imperio nõ recedere. ad quos* Epirotarũ *equitũ turmã militesq; ab exercitu legati* Patrũ *iuſſu ſtatim miſerunt. Idem* Iuſtinopolitanis *poſtulantibus milites trecenti ſunt ad eos miſſi, equitesq; centũ quinquaginta, qui illis diebus ab* Epiro *uenerant. Requie exercitui ad* Meſtre *municipiũ data, libras auri ſeptingentas à* Quæſtorib. *urbanis Senatus legatis curari iuſſit: utq; ij recognito copiarũ omnium numero, ſtipendioq; eis dato, quas eſſe idoneas ad bellũ gerendũ, et uirtute ac fide præditas cognoſcerent, eas omnes retinerent, reliquas dimitterẽt, imperauit. Triremes quoq; uti quatuor in* Illyrico *armarentur, cura eſt à magiſtratibus adhibita,* Creſpa *uidelicet,* Aſchriuio, Iadera, Pharo: *itaq; & naues uacuæ cũ armamentis, & ſtipendium, et præfecti eò ab urbe miſſi. At in naualib. nulla ceſſatio fiebat: materia undiq; cõuecta importabatur: trire-*

mes nouæ biremesq́; inſtituebantur, ueteres reficiebantur: nauigia humiliora uiginti tormentis per uada ferendis ædificabantur: cratesq́; ex malis nauium cōtexebantur: ſcaphæ cum feſtucis ad palos in æſtuariis figendos, qui munitiones ſuſtinerent, accelerabantur: ipſa ex ære fuſili tormenta magno numero, armamenta omnis generis, tela omnia parabantur: fabri, qui ſuppeterent, ex urbis officinis priuatisq́; naualibus accerſebantur: etiam machinationes ad molas frumentaris uertendas inchoatæ plurimæ perficiebantur. In his agendis ab omnibus diligenter adminiſtrabatur, ut ne feſtis quidem diebus quicquam eorum intermitterēt. Baßiano Maximiliani interpretibus tradito, Scala in Alpibus caſtellum, quod Federicus Michaël præfectus timore animi incuſtoditum reliquerat, Regis inſignia ſuſtulit. quod ubi Feltrini cognouerunt, prætore ipſorū Federico Mauroceno item profecto, ne diriperentur, idem fecerunt. Senatus certior factus Tauriſanorum ciuitatem præter paucos, qui Maximiliani partes ſequebantur, in officio cū rep. uelle eſſe, literas ad eos dedit, quibus literis immunitas omniū rerum annos quindecim ciuitati dabatur, portoriumq́; frumento molendo remouebatur. Iis rebus cognitis ciues plebsq́; omnis in primis magna uoluptate affecti, ad propugnandum ſummo ſe ſtudio confirmauerunt. quam eorum uoluntatem Petrus Duodus legatus, quem Senatus Verona Vicetiaq́; abeuntem eò miſerat, magnopere auxit, tabulis, in quibus fiſci rationes & ciuium reliqua erant ſcripta, publicè abolitis, atq́; in foro plebe aſpectante igni abſumptis: pauloq́; pòſt milites quingenti ab exercitu Senatus iuſſu ad eos præſidio mißi, cupidißimis omnibus in oppidū recepti ſunt. Quòd autē etiā Ciuidale Belunianū Maximiliano nolle ſe tradere perſeuerabat,

rabat, cumq́; rep. omnes caſus experiri ſtatuerat, Senatuſ-conſultũ factum eſt, uti Epirotæ *equites ducenti* Paulo Cõtareno *præfecto* Ciuidale *mitterentur.* Non *tanta in remp. cuius ſtipendia faciebat, uirtute ac fide* Pandulfus Malateſta *eſt uſus, qui nõ ſalutatis legatis* Cittadellam *profectus in partes* Maximiliani *ſeſe tranſtulit.* Alfonſus *autem* Ferrarienſiũ *dux* Ateſte *municipio, à quo antiquitus originem ducebat, quodq́; abeſt* Patauio *paſſuũ millia quindecim, in ſuam poteſtatem redacto, omnibus probris rempub. afficere eſt aggreſſus, eius inſignibus è foro alijsq́; locis fœdè abreptis, & fundis domibusq́;* Venetorum *ciuium ſub haſta poſitis.* Idem *tamen haud ita multò pòſt, quòd ab* Gallis *ſuo ipſe regno timuiſſet, eiusq́; rei ſuſpicio ſermonesq́; non infimorũ hominum in uulgus emanauerant, quas ſui milites domos* Venetorum *ciuium* Rodigij *atq́;* Ateſte *diripuerant atq́; diruerant, eæ uti publicè reſtituerentur, imperauit: literasq́; à domeſticis ſuis dari ad amicos, quos in urbe habebant, uoluit, quibus literis certiores eos facerent,* Alfonſum *ducem, quæ in* Venetos *hoſtiliter egiſſet, timore* Gallorum *coactum atq́; inuitum feciſſe: animo autem eſſe in remp. uti ſemper fuerit, amico, deq́; aduerſis eius rebus moleſtiam capere, quòd ſciret, detrimenta reip. in uniuerſam eſſe* Italiam *atque in omnes bonos breui recaſura.* Miſerat *ad regem* Galliæ *Senatus unum ex ijs, qui captiui ab exercitu reip.* Carauagio *recuperato facti,* Venetiasq́; *perducti fuerant, ut cum rege ageret, ut ſi uellet ſuos omnes dimitti, unum* Liuianum *reſtitueret.* Is *ab rege tum redierat cum mandatis eiuſmodi, ut certos ciues* Venetos, & Tribunos *ac præfectos ex captiuorum, quos habebat, numero pro ſuis ſe dimiſſurũ rex diceret, de* Liuiano *nullam ſe conditionem accepturum con*

firmaret. Aiebat is etiã, in eo quem ſecum rex habuerat ſermone, regem ſibi dixiſſe, ſingularem in prælio Venetorum militum fuiſſe uirtutem, quam ſi equites præſtitiſſent, pelli ſe atq; ſuperari paruo negocio potuiſſe: aut etiã, ſi à pugna Veneti paucos ſe dies continuiſſent, futurum fuiſſe ut ipſe non ſine ignominia Mediolanum recederet: magno enim timore multò maximam ſui exercitus partem perculſam à dimicatione abhorruiſſe. Citolus quoq; Peruſinus tribunus militum ab ijs, qui eum in pugna multis uulneribus penè cõfectum ceperant, numis traditis dimiſſus, ſecundo Padi flumine ad urbem uenit: quẽ quidem Patres omni ſtudio curari mandauerunt, nequedum enim uulnera coaluerãt. huius de prælio ſermo apud Lauredanum habitus, cum ſermone Galli cõgruebat: Gallos pugnæ initio fugæ ſeſe dare decreuiſſe: idq; futurum ſine dubio fuiſſe, non modò ſi Veneti equites, uti debuerant, depugnauiſſent, ſed omnino etiam, ſi ſe loco non mouiſſent: eorum temerè fuga cœpta fieri, hoſtes retentos ſe confirmauiſſe, atq; ita non tam ulla ſua uirtute, quàm ingenti equitatus Veneti formidine atq; perfidia uiciſſe. At Senatus ea, quam ſuprà commemorauimus, de captiuis accepta conditione, quos habebat ex Gallis, regi reſtituit: atq; ille, quos pollicitus fuerat, ex Venetis miſſos fecit: in quibus Naldius, Braccius, Vitellius fuerat. Patres interea cùm ſtatuiſſent reip. exercitũ eſſe omni cura atq; impenſa retinendum, et quod eius mißis ad Tauriſanos et Belunienſes præſidijs decreuerat, eſſe reponendum, centurionibus nõ paucis, qui poſt prælium è Gallia, quiq; poſt reſtituta Iulio oppida è Flaminia redierãt, uti nouos milites conſcriberent, mandauerunt. Verumenimuero, propterea quòd magna ciuium parte in tributa non conferente pecunia eos deficiebat, Xui

rũm decreto decẽ ciues lecti ſunt, qui exigendæ pecuniæ omni cum poteſtate atq; imperio præeſſent: eoſq; qui maiori eorum parti ſoluendo eſſe latis ſuffragijs cẽſerentur, modis omnibus cogerent ad ſtipem cõferendam: in reliquos mitius quidem agerent, aliquid omnino tamen etiam ab ijs conſequerẽtur. atq; ij peracto magiſtratu, qui quidẽ eſſet annuus, quo tempore ſenatoriã dignitatẽ exercere eis liceret, annũ alterum in Senatu eſſent. eaq; re pecuniæ poſtea exigendæ ratio Patribus aliquãto facilior atq; explicatior fuit. Rogauerãt illis diebus demiſſiſſimè Antonij Grimani exulis liberi Bernardum Bembum patrem meum, Marinum Iuſtinianum, Aloiſium Gradonicũ Triumuiros ex aduocatis reip. uellẽt ob reliqua totius patris ſui uitæ in remp. officia et ſtudia eum ciuitati aliquando tandem reſtituere, ut, qui eſſet iam conclamata ſenectute, in patria ſaltẽ ſepeliri ſua poſſet. quam quidem rem adiuuabant Dominici Cardinalis adhibitæ Iulio pro reip. aſſiduæ diligentiſſimæq; preces: tametſi adhuc quidem propter naturæ illius illiberalitatem atq; inclementiã parum profuiſſent: tum perturbatis atq; adeo tantopere inclinatis ciuitatis rebus ad lenitatem dari ſeſe, profectò æquiſſimum magiſtratibus uidebatur: itaq; Triumuiris legem maioribus comitijs ferentibus, ante diem XV. calendarum Quintilium Antonius ab exilio frequentibus ſententijs reuocatus, reiq; pub. reſtitutus, paucos poſt dies Roma, ubi aliquot annos fuerat, domũ rediјt, cùm illũ Patres etiã nunc abſentẽ in ſexuirũ, qui remp. in Senatu procurãt, collegium pluribus quàm cæteros ſuffragijs adoptauiſſent. De legatis à Senatu lectis, qui ad ſe uenirent, et nuncium Iulius læto animo accepiſſe præ ſe tulit, & literas de ea re ad Aloiſium et Maximilianũ ſtatim dedit: quib. literis eos certiores

faciebat, uelle ſe remp. in eam, quæ ante bellum ſecum inter cedebat, neceßitudinẽ beneuolentiamq; recipere. Id autẽ ea de cauſa ſcire eos uoluit, ne quid amplius contra illam cogitarent: ſibi ipſe ſuisq; rebus, ſi ij remp. oppreßiſſent, poſſe idem accidere non temerè exiſtimans. quòd ſi id minus erat extimeſcendũ, omnino ſe coactũ iri imperata eorũ facere, ſubactis deletisq; Venetis, pro explorato ducebat. Senatui autẽ per Dominicũ et Marcum Cardinales ſignificauit, ubi legati Romam ueniſſent, ſe interdictum remoturum: quam ob rem à Senatu iußi ſunt naues triremes quamprimũ conſcendere, Anconamq; proficiſci, ut Flaminiam euitarent, quam reſp. turpiter amiſerat. At apud Meſtre Cornelius legatus certior factus in Tauriſanis ciuibus eſſe nõnullos, qui tum quoq; nouis rebus ſtuderent, eò cum quingentis equitibus Epirotis profectus duodecim eorum in uincula coniectos ad X uirûm collegium miſit, munireq; oppidum inſtituit: pauloq; pòſt ex tribus legatis, qui erant in erercitu, Gritto, Cornelio, Mauro, Cornelius à Senatu reuocatus domum redijt. Concupiuerat Aloiſius rex Maximilianum regem alloqui, ut illum in remp. accenderet: ualde enim deliberatum ei erat, quicquid eſſet reliqui ex reip. ditione in continente, urbemq; ipſam, ſi res procederet, capere: id autẽ ſine Maximiliani uoluntate, quibus poſſet modis, quib. artibus conſequi, non uidebat: itaq; ut hoc illi perſuadere corã poſſet, ſuum interpretẽ Cardinalem Rotomagenſem Tridentũ ad illũ miſit, qui ab eo peteret, ut de magnis utriuſq; rebus colloqui ſecum uellet: tempus & locum ipſe diceret: ſe, qua die, quoq; loco uellet congredi, ad illum uenturum. Maximilianus, qui neq; hominem amaret, & maiorem ac potentiorem nollet fieri, ſatisq; haberet, quæ reſp. ſuperiore anno di

tionis

tionis oppida cœperat, ſibi reſtitui, & ſe præter hæc Verona, Vicetia, Patauio eſſe potitum, cùm, quam ob rem colloquium peteretur, haud dubiè cognoſceret, fictis quibuſdam abeundi cauſis, colloquio euitato interius in regnũ ſe recepit, perq́; ſuum legatum queſtus apud Aloiſium eſt, pagos nõnullos & municipia in Veronæ finibus, quæ ad ſe ſpectarent, illum occupauiſſe. quibus intellectis rebus Aloiſius, Piſcheria, quã munire cœperat, diſcedens, in Brixianos fines rediјt. Cremonæ interim arx, militum, qui in ea erant, ſcelere atq; perfidia Gallis deditur, Aloiſio Mula, Zacharia Contareno urbis prætoribus, Sebaſtiano Maripetro quæſtore, qui in eam ſe receperant, Marco Lauredano, Andrea Dandulo arcis præfectis in prædam hoſtibus traditis, Mediolanumq́; abductis. quæ ſanè res magno dolori ciuitati fuit: nemo enim uerebatur, quin omnem Gallorũ impetum & obſidionẽ, ſi modò uiri eſſent, quamdiutiſſimè ſuſtinere potuiſſent. Ea capta, rex Cremonã ſe contulit. Illis diebus quòd uenerant Baſſianum milites è Germania quatuor mille (id aũt eſt oppidum in Medoaci ripa ſub Alpium iugis, abeſtq́; Patauio paſſuũ millia uigintiquatuor) Maurus legatus cũ parte exercitus in Tauriſanos fines profectus, ea loca tutiora et quietiora reddidit. Aloiſius Cremonæ dies paucos moratus, cùm ibi Triultiũ oppidi præſidio reliquiſſet, Galeatiũ Palauicinum Brixiam, Antoniũ Mariam eius fratrẽ Bergomũ, Palitiæ principem Cremã miſiſſet, Mediolanũ rediјt. Iulius Aloiſio profecto, exercituq́; eius propè dimiſſo, nihil iam grauius ab illo metuens, neq; Maximilianũ per ſeſe magnũ quicquã atq; arduum contra remp. auſurum exiſtimãs, per Dominicũ Grimanũ ſuadere Senatui cœpit, ut Tauriſum, & Forum Iulij, quæ duo quidem oppida ex fœdere, quod iſ

cum Aloiſio percuſſerat, ad illum ſpectarent, pacatè ac lubentes ei traderent potius, quàm bello atq; inuiti paulò pòſt amitterent tamen. Id an propterea ſit aggreſſus, quòd cuperet nihil reip. reliqui in cõtinenti eſſe, ne uires ad illa recuperanda, quæ ipſe ex eius ditione in Flaminia ceperat, reintegrare poſſet: an ut Italiæ cladibus ea re finis imponeretur, quo facilius bellum in Thraces, perdiu illud quidem cogitatum, atqueadeo ſermonibus agitatum, unanimi omnium regum conſenſu opibusq; ſumi poſſet, quod unum præ ſe ferebat, quia nobis nihil liquet, in ambiguo relinquimus. Sed omnino Patribus moleſtiſſima ea Iulij ſuaſio fuit, qui ſæpius iam, qua uia eorum oppidorũ, quæ Maximiliano ſe dediderant, recuperari aliquod poſſet, quàm ut ex ijs quæ haberẽt in cõtinente reliqua, quicquã ei traderent, cogitabant: itaq; legatis, qui Anconam claſſe appulſa iter Romam pedibus faciebant, ſcripſerunt, darent operam, cùm ad Vrbem eſſent, mandataq; reip. cõfeciſſent, ut ab ea cogitatione Iuliũ abducerent. Ioannes interim Baduarius, Georgius Piſanus, qui legati Romæ fuerant, domũ redierunt. Patres cùm ab Gritto intellexiſſent, propter Maximiliani milites, qui Baſſianũ uenerant, aliosq; permultos, qui pluribus in Alpiũ municipijs ciuitatibusq; cogebantur, atq; ipſum in primis Maximilianum, quẽ cum exercitu Feltriæ appropinquare nuncij uenerãt, tutius futurũ ſi copiæ reip. Tauriſum ducerentur, ita uti fieret, cenſuerũt: præmiſſiq; Tauriſum ſunt uirtute & fide præditi ac probati Patrib. uiri è plebe tres cũ ſuis quiſq; militibus, qui tribus oppidi portis præeſſent, easq; ad omnes caſus cuſtodirent. Ad Caſtellum nouũ aũt, quod eſt in Alpibus ſupra Tauriſanos fines in regione Querio appellata, natura et artificio cõmunitũ, milites Germani cùm uenifſent,

ſent, et tormentis murũ quatere cœpiſſent, atq; Andreas Ri*mundius præfectus, qui eum locũ ſibi tuendũ à* Senatu *ſumpſerat, turpiter ſe fugæ mandauiſſet, caſtello ſunt potiti.* Maxilianus Feltriã *uenit.* Ea re ad Maurum *legatum per ciues* Patauinos *amicos reip. cõfeſtim delata, qui illi magnum eſſe* Germanorũ *militum cum rege numerum ſignificauerant,* Maurus *nocte intempeſta omni cum ea manu, quã habebat, ad imperatorem, qui* Meſtre *nondum abierat, ſe recepit: caſtellumq;* Francũ, *quo in municipio erat* Maurus, *regi ſe eueſtigiò tradidit.* His *interiectis diebus dato ab omnibus iureiurando ſe in fide atq; officio cũ rep. futuros, exercitus* Meſtre *eductus,* Tauriſumq; *perductus eſt, quò tubicen* Maximiliani *uenerat, petens ut regi ſe oppidani traderent, niſi diripi atq; interfici mallent.* Ei *conſulto* Senatu *ab legatis eſt reſponſum datum, uelle ſe oppidum tueri reip. atq; in eo ciues omnes conſenſiſſe: neq; direptionis aut mortis metu abſterreri poſſe, ne fidem præſtent, quã ſemel pepigerunt: uirtuti nullam uim fieri: nullum incuti timorem ijs, qui honeſtè occumbere, quàm turpiter uiuere ſatius atq; prius putant.* Iiſdem *legatis deinde certioribus factis hoſtiũ copias ad* Citadellam *conuenire, ut in illas impetũ faceret,* Grittus Tauriſo *cum* Leonardo Apulo *cumq;* Epirotis *equitibus ad uicina ei municipio loca ſeſe cõtulit.* Andreas *interim* Fuſculus, *qui* Byzantij *reip. negocia procurabat,* Patres *facit per literas certiores, clade reip. cognita* Regem Thraciũ *ſibi oſtendiſſe, magnã ſe ex ea re moleſtiam accepiſſe: queſtum etiã apud illum fuiſſe, quòd non ſecum de hoſtiũ conſilijs apparatibusq; cõmunicarit, atq; auxilium in tempore petierit: quod quoniam factum non ſit, ſuas nunc opes terra mariq; amico ſe animo atq; beneuolo reip. polliceri: petere, ut id quampri-*

mum Lauredano principi ſignificet. Vix eæ literæ in Senatu recitatæ ſunt, cùm ab legatis Roma *item literæ perferuntur, in quibus erat ſcriptũ: ubi ipſi ad* Vrbem *appropinquauiſſent, miſiſſe* Iulium *qui diceret, uelle ſe eos* Romam *noctu ingredi ſine ulla obuiã itione ciuitatis, neq; ei ſacra miniſtrari, quoad ſe conuenerint: ipſum aũt* Iulium *ſtatim ſe* Hoſtiã *contuliſſe, ut illi interim in contemptu & ſquallore diutius manerent. Cùm aũt is ad* Vrbem *aliquot pòſt dies rediſſet, uno ex legatis* Hieronymo Donato *ad ſe uocato oſtendiſſe, placere ſibi uti fœderis, quod* Cameraci *percuſſum ſit, capita omnia impleantur: ſi* Tauriſum Forumq́; Iulij *reſp.* Maximiliano *tradiderit: ſi iuri, quod in* Ferrariæ *urbis dominatu, quodq́; in ſinu* Adriatico *habeat portorij ab omnibus, qui eo mari nauigent,* Venetijs *ſoluendi renunciarit: ſi ſacerdotia non modò prouincialia, ſed etiã urbana* Pontificibus *max. remiſerit, ipſa nullã eorũ partẽ tributis exigendis interceperit: ſi ſe in ipſum deliquiſſe faſſa fuerit, eiusq́; rei ueniam ſubiectiſſimè petierit, tum ſe interdictũ remoturũ: eorum ſi quid facere Senatus recuſarit, ſuas ſe copias* Maximiliano *traditurũ, regemq́;* Galliæ *idem facturum, ut is remp. opprimat.* Adiuuiſſe *aũt eam rem totã eiuſdem regis* Galliæ *magnopere legatos, qui ab* Iulio *diligentiſſimè petierãt, ne ad ſe legatos* Venetos *admitteret, néue interdictũ aboleret, aut remp. ſubleuari pateretur: ita enim illum reliquis* Italis *principibus, & regũ cæterorũ omniũ animis & cupiditati bus arbitratu ſuo moderaturũ, ſi reip. non frænũ modò, ſed etiã uincula inieciſſet.* His *recitatis literis nullus ordo in Senatu fuit, qui nõ* Iuliũ *omnibus probris & maledictis fuerit proſecutus: nemo, qui non ſe ipſe magnopere damnauerit, quòd legẽ de legatis ad illum mittendis ſuo ſuffragio cõprobarit:*

*barit:ea lege ſex ciuitatis principes reliquis ciuibus, qui ca-
ptiui cõtra fas,cõtra pactiones,contra fidẽ datã* Romæ *ſint,
adiectos in reip.ludibriũ,Iulij iracundiæ traditos:itaq; om-
nes magiſtratus ira indignationeq́; ardere, reliquos freme-
re, atq; in illos inuehi: neminẽ profectò ſcire iam, quid agi,
quid tẽtari oporteat.Vnus* Laurẽtius Lauredanus, Leonar
*di principis filius,clara uoce,Cur nõ,inquit,ad regẽ Thra-
ciũ,qui nobis ſeſe obtulit, legatos ſtatim mittimus auxilium
contra iſtum non* Pont. *max.ſed carnificẽ omni crudelitate
præditũ imploratũ?Hac à pleriſq; ſententia probata,nõnul
lis mitius et temperatius agendũ ſtatuentibus,neq; ſine con-
ſiliorum reperto,iuſsis* Patribus *ea in re diligenter cogitare
quid præſtaret,Senatus dimittitur.At in Carnis oppido Sa-
cilio ab hoſtibus,qui primo id impetu ceperant, ciuitate eos
expellente recuperato,*Ioannes Vitturius *ciuis egregia uir-
tute à* Patribus *ſtatim præſidio cũ militibus & equitib.eſt il
lò miſſus.* Ab Gritto *etiam legato* Franciſcus Beraldius *Pa-
tauinus equitum reip.*C L.*præfectus,qui ad hoſtes profuge-
rat, alijq́; item præfecti equitũ tres, quorum erat unus* Bu-
ſichij Epirotæ *fratris filius,capti ad urbem in cuſtodia per-
ducũtur.* Nam *cùm* Epirotæ *propè trecenti ab legato præ-
miſsi,hoſtibus qui* Citadella *exierant, appropinquauiſſent,
fuga ſimulata in apertos ante uillam Cornelianã campos et
planitiẽ eos pertraxerunt: tum repentè cõuerſis equis, im-
petuq; in illos facto quinquaginta ex ijs interfecerunt,ſexa-
ginta captiuos fecerũt,duces reliqui* Mercurius Bua, Rane-
rius Saxeta,Pandulfus Malateſta *fugere perſeuerantes ſe in
tutũ receperunt.*His *rebus agitatis, propterea quòd ab ami
cis reip.*Patres *cognouerant,* Maximilianũ *cupere,ut Sena
tus ciuem aliquẽ ad ſe mitteret, qui cũ agere de cõmunibus*

utriuſq; rebus poſſet: Aloiſium Mocenicum,*unum ex quinqueuiris* Senatu *regendo legerũt,qui ad illum proficiſceretur.*Literæ *quoq; ad eos, qui creandi* Romanorũ Imperatorem *ius habẽt,tum ad liberas* Germanæ *ciuitates datæ ſunt: quibus literis* Senatus *petebat,ne* Maximilianũ *ſæuire contra remp.quæ in illum tam liberalis fuiſſet,ulterius permitterent.* Neq; *tamẽ propter hæc intermittebãt* Patres *in eam cogitationem incumbere,ut* Patauiũ, *quod planè oppidum ante oculos eſſet ciuitatis,improuiſo magis & repentino incurſu,quàm aperto bello recuperarent.* Accendebat *eorum animos illorum magnopere auaritia qui* Patauiũ *regebant, quòd nulli* Venetorũ *ciuium, qui in eo agro fundos poſſeſſionesq; habebant, qui quidem erant plurimi, fructus ſuos euehendi facultas ab ijs permittebatur, ſed ipſi eos inter ſe pro libidine diſtrahebãt.* Multæ *in oppido inſulæ,domusq;, quas iure & more maiorum priuatim* Veneti *ab oppidanis emerant,aut ipſi ædificauerant, ab illis direptæ poßidebantur:multa prædia uillæq; alienißimis hominib.uulgò donabantur.* Itaq; Patres *antequã ad alia deſcenderẽt,* Franciſcũ Capellum,*quẽ quidem uirũ* Leonardus Trißinus,*de quo ſuprà cõmemorauimus, quòd in legatione* Gallica *aliquot antè annos in eius comitatu adoleſcens fuerat,locumq; apud illum penè filij obtinuerat, magno cultu proſequebatur,*Patauiũ *miſerunt ad ſpeciem,ut legatus ad* Maximilianũ *proficiſceretur: re,ut* Leonardum *cõueniret, eiq; polliceretur, ſi* Patauiũ *reip.reſtituat, exilij ſe legem reſciſſuros:tum ei,liberis,poſterisq; eius ciuitatem,& ius comitiorum, &* Citadellam *municipium, quod* Pandulfus Malateſta *proditione amiſerat,cumq; ijs præfecturã ipſi equitũ ducentorũ remp. dono daturã.* Capellus Patauium *ſubuectus, dum oppidum*

ingredi-

*ingreditur, cognitus ab ijs qui portã cuſtodiebant, ab oppi-
danisq́; retentus alloqui* Triſsinũ *ſecretò non potuit: cumq́;
ſe apud eos legationis iure defenderet, ſuffragijs egerunt,
num illum interficere, quòd* Patauiũ *furtim ueniſſet, an do-
mum remittere deberent, quòd legati munere fungeretur.*
O*cto erant ex nobilitate ciues, octo ex plebe, qui ſuffragiũ
ferebant.*Septem *ex ijs* Capellum *condemnauerunt, nouem
abſoluerunt. ita in magno uitæ periculo à fortuna uerſatus,
tantuloq́; diſcrimine ſententiarũ ab eadem ſeruatus, multis
ab ciuibus pro eius dignitate ac nomine ad oppidi portam,
qua uenerat, flumenq́; perductus conſcendit, ad urbemq́; re
dijt.*Patres *eo conſilio depulſi, ad aliã ſe cogitationẽ conuer
terunt. nam quòd erant eo in oppido ciues duo* Centurionis
*reip. fratres, quibus ambobus cum portæ oppidi præfecto
ſumma neceſsitudo intercedebat, petijt ab ijs per occultos
internuncios* Centurio*, darent operam, ut ea porta legato
reip. aperiretur.*Re *complures dies agitata cùm demũ inter
ipſos cõueniſſet,* Aloiſius Molinus Quinqueuir *Senatu re-
gendo* Patribus *propoſuit, tantas hoſtiũ iniurias ulterius nõ
eſſe perferendas: ſperare ſeſe atq́; confidere, ſi* Patauiũ *exer
citus de improuiſo mittatur, ciuibus ijs portã tradentibus,
qui ſe reip. obtulerunt, oppidum capi facilè poſſe: neq́; enim
ſatis eſſe cõmunitum: itaq́; ad* Grittum *legatum ſcribi opor-
tere, ut eam rem quamprimum ſuſcipiat.* Ad *ea* Laureda-
nus princeps, uideri ſibi periculoſum, reſpondit, Aloiſio *re-
ge* Galliæ *reip. neruis ac ſanguini magnopere imminẽte,* Iu
lio Pont. max. *ad ciuitatis perniciẽ atq́; interitũ omnia mo-
liente,* Maximiliano *medijs in imperij finibus uiſceribusq́;
graſſante;* Ferdinando Hiſpaniæ *rege, quaſi quarto ſcriptis
tabulis hærede, in poſſeſsiones reip. ſe inferente,* Patauium

uelle recipere: quã quidem paulò antè urbem unà cum alijs pleriſq; oppidis & municipijs, ut huius belli tempeſtatem à ſuo capite auerteret, Senatus Maximiliano, *tanquam de manu, tradidit: ualde enim ſe timere, id ſi fit, ne hoſtes reip. qui ea Senatus liberalitate uicti nihil ultrà propè cogitant, magnam redintegrandi belli cauſam ſe habere ſtatuentes, iterũ in remp. uniuerſi conuertantur, neq;* Patauium *modò breui recipiant, ſed reliquã imperij partem, quæ in cõtinente eſt, etiam ſuam faciant quam uires ad eos repellendos reip. ſuppeditaturas, neminẽ tam ſtultũ eſſe, qui ſperare audeat: neq; eſſe credendum, qui pares illis integri non fuerint, fractos ac debilitatos ſuperiores fore: ciuium priuatim iacturã qui fructus ſuorum prædiorum in agro* Patauino *amittant, tantã non eſſe, ut remp. periclitari malint, ſi amantes patriæ ſint: quòd ſi alia mens eorũ eſt, nõ eſſe in ciuium habendos loco, qui remp. ſua potiorem chariorem q; non habeant: maiores ipſorum opes ſuas maritimis auxiſſe rebus, atq; imperium longè lateq; ea tantùm ratione promouiſſe: ſi ad illum unũ maris exercendi morem atq; conſuetudinẽ redeundum ſit, bene cum ipſis fortunam agere, omnes rectè ſentientes exiſtimaturos, quòd quæ artes imperio cõſtituendo profuerunt, eiſdem etiam uſquequaq; uel creſcat propageturq; artibus imperium, uel optimè tutiſſimeq; retineatur. Cùm ea ita ſe habeant, tamen* Tauriſum Forumq; Iulij *adhuc quidem in reip. ditione contineri: ea ne amittantur, magis prouidendum ipſis eſſe, quàm ut aliquid acquiratur: id autem facilè fieri moderatione, ſi ijs contenti ſint: neminem enim iam reipub. magnopere inuidere illam partem. quòd ſi* Patauium *receperint, uerendũ in primis eſſe (dicat ne, an ſileat? ſed nõ ſilebit, quæ præuiſa omnibus multumq; cogitata debent*

bent eſſe) ne cũ fines in continente reliquos amiſerint, urbs quoq; ipſa parens altrixq́; ciuitatis, de qua paulò antè ipſi nõ obſcurè timuerint, in hoſtium ſuorum poteſtatem,quod Dij omen obruant,redigatur:ſæpe enim accidiſſe,ut qui nimia pertinacia in ijs, quibus carerent, appetendis rebus eſſent,etiam earum quas habebant, quibusq́; pacatè frui poterant,amiſſione plecterentur,ſuæq́; eos intemperantiæ uehementer pœniteret.Hac oratione ab Lauredano habita,pleriq; magiſtratus in eius facilè ſententiam abierunt: pauci cũ Molino, rei bene gerendæ occaſionem nõ eſſe amittendam, perſeuerauerunt:nonnulli tam dubia in re, quid probarent et eligerẽt, propè ipſimet ſe neſcire fatebantur:itaq; magna inter eos altercatione orta, cũ finis rei nullus reperiretur, Molinus ad Senatum cõuerſus eiuſmodi orationem habuit: Non tam ſe quidẽ ea re angi ac dolore confici, quòd hoc tẽpore fortuna, quæ plerunq; res humanas adminiſtrat, plures potentioresq́; quàm unquã antea hoſtes in rempublicã armauerit:fato enim id,neceſſitateq́; accidiſſe,itaq; moderatè eſſe ferendum: quàm propterea,quòd ipſa ſibi reſpublica deſit,quodq́; ex ijs,qui eam regunt,nõnulli ſint,qui dum immodico terrore opprimũtur, plus detrimẽti ciuitati important,quàm ij,qui ei bellum intulerunt. quid autem ſe potiſſimum cõmemorare,ac conqueri?quatuor ne Flaminiæ oppida cõmunita Iulij ducibus aperire portas iuſſa interdicto nõ reſciſſo? ciues ne perplures eorũ atq; arcium præfectos proditos,atq; abductos in ſeruitutem? ſex´ne legatos principes ciuitatis ultrò Romã miſſos in dedecus Reipublicæ?an uerò Apuliæ optimã fertiliſſimamq́; partẽ Ferdinando,antequã de ea uerbũ faceret, cõdonatam?an Vicetiam atq; Patauiũ, præclaras nobiliſſimasq́; urbes, Maximiliano non petenti,

nihil armorũ paranti traditas, et inculcatas? nam quòd Taurisum retentum ſit, id uirtute factum, atq; cõſtantia eius oppidi ciuium, qui ſoli fermè, & deſtituti, ob eorum tamen in Remp. ſtudiũ manere in fide atq; officio uoluerunt. Ego *uerò, inquit, ô* Patres, *qui tãtopere formidatis, ad uos nunc tãtùm orationem me conuertere operæpreciũ eſt.* Maris *quidem artes atq; ſtudia deſerenda nobis eſſe non exiſtimo, ſed omni ſtudio diligentiáq; percolenda, dum ne id imperium, quod in continente maiores noſtri ſuis laboribus, ſuo nobis ſanguine pepererunt, noſtrorum animorum debilitate amittamus: quod quidem certè malum ſemel noſtro uitio ſi contractum eſt, an nunc etiam à nobis, cùm ex parte corrigi poteſt, negligatur? ac obloquendi occaſio hac ratione omnibus hominibus facilè præſtetur, nõ tam fortunæ ui atq; impetu nos, quàm noſtra ipſorum imbecillitate uictos eſſe? At etiam additis, ciuium priuatim damna tanti nõ eſſe, ut ea de cauſa* Reſpublica *in periculum adducatur. quòd ſi unà cum priuatis rebus ſalua eſſe poteſt publica, nónne ad id multò iuſtius accẽdamini, quàm ſi rei quidẽ publicæ ſaluti eſſe ualeamus, priuatæ nequeamus? præſertim cũ priuatæ noſtrorũ ciuiũ opes maximè ad remp. pertineant, quæ ſuorum ciuium pecunia maxima ex parte bella gerere & ſuſtinere conſueuit. Atq; hoc eo libentius dico, quòd nulla mihi prædia in* Patauino *agro ſunt, ne quiſquam meis me commodis ductũ exiſtimet ad legem ferendam, ut* Patauium *recipiatur.* Res me *publica impellit, quæ mihi eſt mea uita charior: ad quã unã cùm meorum ciuium cõmoda atq; utilitates adiungantur, quid eſt quod aut me, aut quenquam ciuem bonum atq; induſtriũ deterrere à ſuo ſuffragio probanda lege debeat? Supereſt pars illa plena formidinis, ut negocio capeſſendo de-*

ſiſta-

ſiſtamus, ne ſi ea re hoſtes noſtros irritauerimus, illi inter ſe ad reliqua noſtræ ditionis adorienda iterum parati atq; animati conueniant: quaſi aut facillimũ eis ſit, tantos exercitus cõparare atq; cogere: aut ex regia dignitate uideatur eſſe, Aloiſium, qui ſuum in regnũ ſe recipit, ſtatim in Italiã recurrere, ut Maximiliano præſtò ſit: aut ignoremus Ferdinandum noſtris potitum oppidis, ne unum quidem numum ulterius in bellum inſumpturũ: aut Maximilianus abundare theſauris cõſueuerit ad copias contrahendas, qui duorum menſium ſpacio pauculas cohortes propè nudas ad Veronã, Vicetiam, Patauium tuendum uix ægreq; miſerit: aut Iulius, quo demiſsius atq; abiectius cum illo agimus, eò nõ maiores ſumat in nos ſpiritus, duriorem ſeq; atque implacabiliorem multò præbeat. quòd ſi intelliget Patauium receptum, nobiſq; priſtinam ineſſe uirtutem ac uim ſentiet, non deſpiciet tam arroganter eos, quos obeſſe ſibi poſſe aliquando uerebitur. At etiam ueremini, hæc ne urbs parens noſtra in hoſtiũ noſtrorum poteſtatem redigatur? quid, uos quæſo, intereſt, urbs ne ipſa in poteſtate ſit hoſtium, an eius incolæ ac ciues, quiq; illã regimus, omnia quæ hoſtes noſtri uelint, atq; optent, ſtatuamus? optabile illis eſt Patauium non recipi, ut eo ipſi oppido unà cũ reliquis pacatè frui poßint: optabile etiã eſt ut Tauriſum, Iulijq; forũ, tractumq; hunc Venetiæ, qui nobis reliquus eſt, ipſis, ut alia multa tam præclara dedimus, etiã tradamus: uos eis morẽ gerere uultis. hóc ne hanc urbẽ ſeruire nõ eſt? hoc non eſt eam ſuorum hoſtium eſſe factam? nõ eſt libertatem reip. quæ unà cum huius urbis parietibus ſemper creuit, quam maiores noſtri nobis integrã atque intactã reliquerũt, prorſus atq; omnino perdidiſſe? Si maiores ijdẽ noſtri ab ea cœli regione, in qua beatißimi ſem

piternam uitam agunt, hîc exiſtant, atq; ad uos conuerſi eiuſmodi ſermonem habeant: Nos *urbem uobis dedimus cùm liberam, tum eo ſitu & natura loci, ut niſi ipſi uobis deſitis, nemo cogere uos poßit: cur quæ hoſtes ueſtri optant, facere didiciſtis, homines maximè omnium, qui hodie ſub cœlo degunt, liberi? cur imperium pulcherrimũ, quod uobis conſtituimus, tam formidoloſe regitis? cur* Patauiũ *male ab hoſtibus cuſtoditũ, quod penè ueſtris ſub oculis eſt, uosq; appellat atq; obteſtatur, non recipitis? quid illis obſecro reſpondeatis? primùm ſcilicet, uni uos ſeruiſſe tẽpori, quodq; tempus poſtularit, id feciſſe.* Iam *iſtud uobis omnes cõcedimus: tempori enim hoſtium perpulchrè inſeruitum eſt: de hac urbe autem timere uos, ne amittatur, dicere nõ audebitis: neq; opinor tam timidè in* Senatu *locuti eſſetis, nedum etiam apud illos ipſos maiores ueſtros optimos fortißimosq; uiros, qui ſciunt urbem hanc capi non poſſe, eiuſmodi proferre quicquam audeatis: repoſcent enim ſtatim uos, repetentq; à uobis parta grauibus uerbis: quodq; tam puſillo animo fueritis, conquerentur, qui, ne hoc imperij domicilium ueſtris ab hoſtibus tueri poſſetis, pertimueritis.* Sed *de eo plura me dicere minimè neceſſe eſſe arbitror: urbs enim pro ſe ipſa ſatis loquitur, quæ obſeſſa uadis undiq;, neq; à iuſtis claßibus, neq; à terreſtribus exercitibus adiri ſe permittit.* Itaque *ad uos omnes reuertar* Patres*: tota enim hæc ueſtra cauſa eſt: nam propterea quòd imperio retinendo timidiores nos, quàm par erat, præſtitimus, æquũ eſt nunc in recuperando acres atq; fortes eſſe, ut eam infamiam quam formidine contraximus, animi robore atq; præſtantia deleamus.* Aloiſiũ *regem copijs dimißis* Galliã *ulteriorẽ petere, certiores facti ſumus.* Maximiliano *quàm prompta ſint quæ in bellum requi-*

quirũtur, ſanè cognoſcimus. Iulius in alios quàm ſit largus, quàm munificus, ſatis ſuperq; exploratum nobis eſt. quàm hinc longè abſit Ferdinandus, etiã uidemus: qui tamen ipſi ſi uelint, ſi feſtinent bellum nobis facere, ut Patauium recuperent, æſtas abierit: ita hyemis beneficio res in annũ alterũ differetur. quid uultis amplius? quam occaſionem aptiorẽ, opportuniorẽ à dijs immortalibus poſtulatis? quod tempus ad hanc rem paratius atq; accommodatius eſſe poteſt? quan quam quæ ſimultates, odijq́; ſemina in illorum regum animis iandudum inſita radices altas habent, quæ fortunæ, ac rerum humanarum ui:es ſunt, ſperandum nobis eſt, neq; illos amplius conuentur›s, et nos breui magnam reliquorum oppidorum partem facilè recuperaturos: ita enim cum his ciuitatibus ac populis, quos à nobis habuerunt, hoſtes ſe noſtri gerunt, nihil ut malint iam, quàm illorum iugum ſuis à ceruicibus excutere, noſtramq́; in ſe beneuolentiã indulgentiamq́; requirant. Eſt autem prudentiæ ueſtræ, Patres, hæc, ſi deorũ beneficia ſunt, qui nobis ea quæ fœderatorũ noſtrorum ſcelere perfidiaq́; amiſimus, reddere ſtatuerint, ſine tẽporis, quòd illorũ dominatũ in ſatietatẽ atq; inuidiam ſubiectorum populorũ uerterit, planè nõ deſpicere. ſemel, aut iterũ homines, ad regendum imperiũ natos, maximis in rebus timidè lapſos eſſe, humanum fortaſſe ſit, ueniaq́; non indignum: uſquequaq; autem ſine cauſa eoſdem illos omnia uereri, neq; dignum uenia eſt, nec excuſatione: ad interitum enim tendit qui id agit. ſatis obdormiuimus Reipublicæ: ſatis longos dies in pauore, inertiaq́; iacuimus: expergiſcamur iam, timoremq́; hunc noſtrum, nocturnum atq; umbratilem, aliquando tandẽ exuamus. copias, quantis opus eſt, habemus proximas atq; paratiſſimas. agreſtes homines uniuer

ſi nobis fauent, nos expectant, morari conqueruntur. oppidani etiã accerſunt nos, rogantq́; ne ſui obliuiſcamur, né ue ſe barbaros perpeti dominos addiſcere ſeruitutis longinquitate cogamus. Patauiũ *uerò ipſum eiuſmodi eſt, ut ſi receptũ ſemel ſit, amitti amplius propè non poßit, cùm et cuſtodire ipſi illud municipiũ, tanquã domũ ſuã quilibet, ob propinquitatem facillimè queamus, et ob reip. utilitates, quas ex eo percipere conſueuit, & facti laudem atq; gloriam maximè debeamus, & propter priuata ciuium cõmoda, fructuumq́; copiam, & uillarum amœnitates, magis ut uelimus, adducamur honeſtißimè.* Vnum Patres *moneo, ut ne tempus ullum rei gerendæ interponatur, ne, ſi parumper diſtulerimus, hoſtes ſe interim muniant, atq; ab ijs conatus noſtri omnes retundantur. nihil eſt in bello celeritate cõducibilius, nihil omnino uictoriarũ efficientius: ea et qui utuntur alacriores facit, quòd in hoſtes imparatos impetum ſe facturos uident: et hoſtes ipſos imbelles reddit, propterea quòd ſæpe imprudentes nec opinantes offenduntur, ut arma capiendi, ſeq́; defendendi tempus facultatemq́; non habeant. Poſtremum eſt, ut* Deos *omnes orem, teq́; in primis* Marce *urbis huius parens & conſeruator, cuius templum inauratum atq; auguſtũ ante curiam maiores noſtri antiquitus ædificauerunt, omniq́; pietate ſemper coluerunt, quodq́; nunc perſanctè ipſi adimus atq; incolimus quotidie, ut ſi ipſi hanc mihi mentẽ dederunt, ut legem ad uos ferrem* Patauiũ *recipi è rep. eſſe, neq; enim aliunde recta hominibus conſilia, quàm à* Dijs *immortalibus ueniũt, & uos eam* Patres *cõſcripti ueſtris ſuffragijs hoc ueſperi ſanciatis, et ipſi mihi, et uobis, ac ciuitati, et reipub. totum negocium fauſtũ, felix, fortunatũ uelint eſſe.* Hac *oratione habita, cùm nonnulli magiſtratus ad* Molini *ſe ſententiam*

tentiam adiunxiſſent, lex eſt perlata, ut ad Patauiũ recipiendum Grittus legatus eueſtigiò contenderet: datũq; omnibus iuſiurandum, ne quid eius quis enunciaret. De ea re perlatis ſtatim ad Grittum Senatus literis, ille cum equitibus mille, militibus item mille Tauriſo profectus, medio itinere ad Nouale municipium ſe continuit: eodemq; die Xuiri cymbas ſuas cum armatis hominibus ad omnia itinera diligenter cuſtodienda miſerunt, ne quis Patauium eius rei nuncius ab urbe mitti poſſet. Poſtero die autẽ, qui fuit dies decimusſextus Calendarũ Sextilis, noctu reliquo itinere confecto, legatus ante lucem prope oppidũ ſubſtitit: interim carri aliquot frumento impoſito, quos legatus ad id præparauerat, cũ bubulcis ante portam ſe contulerunt, atq;, ut ſibi aperiretur, pauliſper expectauerũt. apertis portis, quæ ad priorẽ Medoaci fluminis alueum ſunt, quo tum alueo naues permeabant, ac demiſſo ponte, et carris in tranſmiſſu cõmorantibus, legati pedites leuiſſimi aduenitũt, portãq; capiũt, pauloq; pòſt legatus cũ reliquo agmine in oppidum irrùmpit: profectusq; ad interiorẽ oppidi portã, qua murus item alter poſtremo longè altior atque ſolidior unà cum altero Medoaci alueo tanquam circino circunductus urbem reliquã tuebatur: ea refracta ad forum omnes magno cum clamore ac tubarum ſono rectà contendunt. quibus obuiam progreſſa gens Parmenſis (id erat fratrum illorum ac Centurionis familiæ nomen, quæ ſe ad hoc ea nocte cõparauerat) armata cũ legato læta atq; hilaris ſe coniunxit. Eo tumultu excitus Brunorus Saregius Veronenſis, clara gente natus, qui ſtipendia Maximiliani faciebat, eoq; biduo Patauium uenerat, cun turma equitum ducentorum Venetos, qui forum iam omnesq; uias atq; aditus obſederant, repellere aggreſſus, amiſsis perplu-

rimis ex ſuis, ab ijs capitur. Germani quoq; milites ad prætorium qui erant, cum præfectis regijs eôdem accurrerunt, ſed commiſſo prælio repulſi, ſe in arcem oppidi fugientes intulerunt. Oppidani magna pars ſe legato, qui corũ prætor ſumma cum laude paulò antea fuerat, gratulantes dediderunt. ita paruo temporis ſpatio Patauium recipitur eo ipſo die, quo primò captum fuerat, anni ab urbe condita nongenteſimi octogeſimi ſecundi, cùm binos & quadragenos dies in Maximiliani partibus fuiſſet. Miſerãt ea nocte Decẽ uiri magnam armatorum hominum manum cùm ex plebe urbana, & naualibus, quorum omnes propè operas eduxerunt unà cum eorum præfecto Nicolao Paſcalico, qui eas regeret, tum ex ſuburbanis municipijs, Torcellio, Maiorbio, Buriano, Muriano euocatã ſuis cum nauiculis, ut Medoaco flumine ſuperato, Patauium legato auxilium ferentes mane accederent: ij celeritate adhibita, turri etiam, quæ Inſtrata pago flumini adiacet, expugnata: is abeſt pagus à Patauio millia paſſuũ quinq;: à qua remulco ſubuehi, Germanis militibus, qui in ea erant, lapides & tela conijcientibus, nõ permittebantur, progreſsi, in oppidumq; recepti, unà cũ legati militibus Iudæorum fœneratorũ domos ualde quidem plenas, quarum erat magnus numerus, uniuerſas ſpoliauerũt. à quibus digreſsi, nonnullas etiam eorum ciuium, qui reip. aduerſiſsimi fuerãt, uitæ inquilinorũ parcentes, diripuerũt. uerùm edicto legati propoſito, ut prædandi finis fieret, et luminibus ſingulis in domibus è feneſtris tota nocte ardere iuſsis, ne tenebræ licentiam peccandi adderẽt, ſtationibusq; in foro atq; ad portas diſpoſitis, ipſo etiam legato cum militibus oppidum perambulante, non tamen quorundam Venetorum ciuium, qui ſpe prædæ priuati Patauiũ uenerant,

auda-

audacia cōprimi potuit, quin cū armatis direptiones exer- ceret, atq; in legati milites, à quibus prohibebantur, impetū faceret. Ea de re ab legato ad Decemuiros datis literis, quòd *ſtatuere ipſe in ciues* Venetos *nō auderet,* Hieronymū Quirinum *magiſtrū ſuum,* Marinum Maurocenū *triumuirum ex aduocatis reip.* Decemuiri Patauium *celeriter miſerunt: hi retentis nonnullis atq; in uincula coniectis, tumultū ſedauerunt.* Proximo *uerò die tormentis ad arcem oppidi poſitis, & magna circunfuſa armatorum multitudine, demum parte propugnaculi deiecta, dum de deditione hoſtes agūt, milites ſuperatis per ruinas muris arcem capiunt: in qua captiui facti* Leonardus *Triſsinus præfectus uulnere in capite accepto, &* Manfredus Facinus, *uir egregia uirtute, qui cōplura ſtipendia, multiſq; in exercitibus reip. magna cū laude meruerat, &* Germani *uiri fortes & claro loco nati ſex, ciueſq;* Patauini *tres, iiq; omnes* Patrū *iuſſu ſunt ad urbem miſsi,* Facino *excepto, quem* Grittus *legatus cùm magnopere diligeret, liberaliter appellatum caſtigatumq;, quòd cum tot annos reipub. militiam feciſſet, tam duro eius tempore in hoſtium numero eſſe uoluiſſet, nullo accepto incommodo ſtatim dimiſerat.*

PETRI BEMBI RERVM VENETARVM HISTORIAE

LIBER IX.

PATAVIO *recepto,* Monſilice, Ateſte, *pleraq; alia agri* Patauini *municipia paruo negocio ad remp. redierunt.* Maximilianus, *qui* Maroſticæ *tunc erat (id eſt municipiū in pri-*

mis Alpium iugis, abeſtq́; Patauio millia paſſuũ uigintiquatuor) ueritus ne interciperetur, eueſtigiò Tridentum abijt. Senatus ſex ex plebe homines fide præditos à Patribus legendos cenſuit, qũi ſex Patauij portas cuſtodirẽt cum triginta militibus quilibet. & quòd magnũ ruſticorum hominum ſtudium in remp. extiterat, eos immunes annos quinq; iuſſit eſſe, fiſci reliquis etiã remiſſis. Dum hæc decernerentur, à Maximiliano literæ ad Senatum uenerunt, pridie quàm Patauium reciperetur datæ: quibus literis rex petebat, ut Aloiſium Mocenicum ad ſe Maroſticam Patres mitterent. Aloiſius Patrũ iuſſu poſtero die Tauriſum profectus, quòd rumor attulerat, Maximilianum ſuos ſe in fines recepiſſe, præmiſſo tabellario, qui, ubi rex eſſet, quoq́; ſe uenire uellet, ſciſcitaretur: alteris regis literis certior factus eſt, nolle amplius Maximilianum cum eo colloqui: itaq; Tauriſi paucos moratus dies, à Senatu reuocatus domum redijt. Gaſpar etiam Seuerinas de quo ſuprà dictum eſt; ab incolis in oppidum Citadellam introductus, dum ſe ad Maximilianũ Pandulfus Malateſta contuliſſet, miſſis ad urbem internuncijs Senatui ſe obtulit: neq; tamen eſt receptus, ob leuitatem atq; inconſtantiam, qua nimia uſus fuerat. Serrauallium interea, Caſtellumq́; Francum recipiuntur, pulſis ab altero non ſine cæde propè quingentis Maximiliani militibus, in altero omnibus ad unum interfectis. Erant autem ex Hiſpania milites centum quinquaginta: & ſunt oppida Patauio in ſeptentriones uerſus. A meridie ferè autem Montanianũ in Pataui nis finibus, & Lemniacum, quod eſt ad Atheſim flumen, in agro Veronẽſi, ciectis hoſtibus reip. inſignia ſuſtulerũt. equitatusq́; ab Alfonſo Ferraria emiſſus, ut eius oppidis præſidio eſſet, à militibus reip. & agricolarũ manu diſiectus inter-

terfe-

terfectusq́; eſt, eorũ duce capto, ad urbemq́; miſſo. Lemniacum petente ciuitate per legatos ab imperio Veronenſiũ, in quo erat, liberũ à Senatu factũ eſt: permiſſumq́; iis, ut à magiſtratibus ab urbe ad ſe mittendis regerentur. Prætor quoque, qui ius Patauinis diceret, comitiis maioribus creatus eſt Petrus Balbus ciuis prudentia moderationeq́; inſignis, qui haud multò antea illũ ipſum magiſtratũ obierat. Iulius Pont. Max. cognitis magna cum moleſtia reipub. proſperis rebus, Dominico Grimano, Hieronymo Donato ad ſe uocatis, animi ægritudinẽ diſsimulans, oſtendit cupere ſe, ut Tauriſum Forumq́; Iulij reſp. ne amitteret: ſeq́; eius rei autorem apud Maximilianum fore pollicetur: atq; ad ſacra legatos reliquos, qui domi detinebantur, admitti imperat. Ac tum quidem ex Pannonia Guidotij Senatus ſcribæ, qui reipub. negocia procurabat, literis Patres certiores facti ſunt, Aloiſium regem Galliæ, Iuliumq́; Pont. max. omni ſtudio apud Pannoniæ regem egiſſe, ut is reip. bellum inferret: perfacilè eſſe, propterea quòd reſp. omnes ſuas opes amiſiſſet, eſſetq́; ad extremum redacta caſum, eius oppidis omnibus, quæ in Iſtris atq; in Illyrico eſſent, illum potiri: regẽ tamen aures eorum hortationibus non adhibuiſſe, neq; quicquam cõtra remp. aggredi aut ſtatuere uoluiſſe. Interim, quòd Maximiliani copiæ augebantur, eratq́; Vicetiæ eius præfectus Conſtantinus Cominatus, de quo ſuperioribus libris ſermonem habuimus, qui manus cogere dicebatur: Senatus iuſsit, ut Citolus & Lactantius ſuorũ militum numerũ & ipſi augerent, ut eſſent utriuſq; ad octingentos. Lucioq́; Maluetio Bononienſi equitũ cataphractorũ centum præfecto, auctus numerus ad C L. cum liberali ſtipendio: auctusq́; Meleagro Foroliuienſi, Tadeoq́; Vulpio Forocornelienſi, qui ſe aman

ter fortiterq́; geſſerant. Alexandrino Bigolo autẽ uni ex Patauinis ciuibus, qui in Citadella obſidenda hoſtibusq́; uexandis cum agricolarũ manu egregiam operam nauauerat, uti equites leuis armaturæ centum, milites ducentos cõficeret, cura data, & ſtipendium à Senatu miſſum. Lancilloto etiam Soncinio patri liberisq́; ſex Patauinis item ciuibus, qui in partibus reip. conſtantiſſimè ſemper fuerant, fundi aliquot eorũ, qui à rep. defecerãt, dono permiſſi: tum Saccardo uni ex iis equitum cataphractorũ centum, & eorum qui ſagittis uterentur, uiginti, præfectura tradita. Et quoniam cum Proſpero Columna confici nihil potuit, Populæ dominum, qui in Brutiis tunc erat, cum equitibus cataphractis trecentenis Senatus cõduxit libris auri uicenis & trecentenis annuis: qui tamen poſtea, Ferdinando rege id ei nõ permittente, domi ſe continuit. Centuriones etiam & præfecti equitũ, qui ad urbem ſe conferebant, ut ſtipendia reip. facerẽt, perplures à Senatu ſunt recepti, iuſſiq́; ut ſe quamprimũ cohortibus turmisq́; confirmarent, Patauiumq́; proficiſcerentur. Inter hæc Ciuidale Belunianũ ad remp. rediit. Id cum Feltrini cognouiſſent, & ipſi ſponte idem fecerunt. quod quidem etiam in Noricis aliquot populi ciuitatesq́; imitatæ, ſe ad remp. pari ſtudio retulerũt. At Maurus legatus, qui, ut Citadellam interciperet, eò cũ copiis properauerat, req́; fruſtra dies aliquot tentata, quòd oppidum à magna Hiſpanorum militum manu defendebatur, Tauriſum redierat, præſidio ad oppidum tuendum relicto cum Imperatore & reliquo exercitu Senatus iuſſu ſe Patauium contulit. Magnæ enim manus hoſtium pluribus in locis ad eam urbem obſidendam comparabantur, Maximilianumq́; ipſum eò breui uenturum fama uulgauerat. Eas ob res pedites quatuor mille ex

plebe

plebe urbana ſunt cōſcripti, quos Patauiū Patres mitterent. Ex Patauio ciues permulti, quorum fides atq; animus ſuſpectus erat Patribus, ad urbem nominatim euocati, iuſsiq; inde, quoad de bello decernatur, non recedere. Idem poſt dies aliquot de Tauriſanis ciuibus nonnullis imperatum. Hieronymusq; Saornianus, qui iam antea Patrum miſſu ad Heluetios profectus eos ad remp. iuuandum prope armauerat, ſed clade exercitus nunciata impetrare ab illis nihil poſtea potuit, quiq; tum ad urbem redierat, in Carnos patriamq; ſuam à Senatu miſſus eſt, ut illis in finibus legatis reip. præſtò eſſet. ad quos etiam equitatum Patres miſerant, quòd hoſtes eo quoq; ab latere impetum facturi dicebantur. Atq; ij paucis pòſt diebus ad Ciuidale Carnicū oppugnandum ſunt profecti, tribusq; prælijs fruſtra oppidum aggreſsi, Ioannē Paulum Gradenicum in Foroiulienſibus legatum, qui eò uenerat ut ab obſidendo municipio illos auerteret, uulnere illato repulerunt, Tiberto è Purliliarū principibus equitum leuis armaturæ ducentorum præfecto, benemerito de rep. homine, & Camillo Malfacto Patauino totidem militū Centurione cum pleriſq; uiris fortibus interfectis, euestigioq; abierunt. nam dum ij ab oppido digreſsi in Gradenicum impetum faciūt, oppidani egreſsi hoſtium tormenta clauis ferreis confixerant, ut eis uti eo tempore non poſſent. quibus abeuntibus Portunaonenſes ad Gradenicum miſerunt, ſeq; reip reddiderūt. Ex Benaci autem ripa uallibusq; homines quingenti ſpontè, ut reip. opem ferrent, ſe Patauiū intulerunt: quos Grittus legatus liberaliter appellatos, ſtipēdioq; dato Tauriſum, cuius agrum hoſtes depopulabantur, earū regionū auxilio ſtatim miſit: quò etiā Maurus legatus cum equitibus mille ea de cauſa redierat. Maximiliani uerò ma-

nus, pluribus ex finibus coactæ, fugatis in Alpibus reip. copijs primò Caſtellum nouum, deinde Feltriam recuperauerunt, prædáq; ingenti facta atq; abducta, oppidum incenderunt. Eo incendio turris portæ oppidi imminens concidit: qua in turri carmen ſolido in lapide legebatur antiquitate mira præditum: is lapis igne abſumptus haud paruo ciuitatis deſiderio interijt. Carmen erat eiuſmodi:

Feltria perpetuo niuium damnata rigori,
Fortè mihi poſthac non adeunda, uale.

Supra carmen Iulij Cæſaris nomen erat inſcriptum. Cretenſibus ubi de Gallorum uictoria deq; defectione oppidorum eſt allatum, magno ex ea re mœrore affecti, domi ſe uniuerſi plures dies cõtinuerunt: ſcriptisq; ad illos à præfecto claßis literis, uti uellent ad Cyprũ inſulam firmandã, ne quis eam uicinorum regum aggredi audeat, tam afflictis reip. rebus præſtò eſſe, ex ſeſe libras auri centũ ſexaginta ad triremes, gripos, reliquasq; naues armandas, atq; in Cyprũ celeriter mittendas curauerunt. Inter has iactationes alternosq; fluctus reip. Franciſcus Mantuanorum dux à Maximiliani ducibus ſtipendio Veronæ accepto, quod quidem illi à ciuitate nullo more perq; uim exegerant, cum equitibus ſexcentis octauo Iduum Sextiliũ ſeſe Mantuã referebat. Ea de re Grittus legatus ab amicis reip. antea certior factus, Luciũ Bononienſem cũ equitibus ſexcentis, ex quibus erant Epirotæ ducenti, et Citolum Peruſinũ cum militibus octingentis, tranſuerſo itinere Lenniacum præmiſit: qui eò eiuſdem diei ſole abeunte cùm ueniſſent, mißis qui uias cuſtodirent, ne quis ad Franciſcũ nuncius afferretur, ante Solis ortũ ſe interius in fines Veronenſiũ ad pagum, quo in pago erat dux, magnis itineribus cõtenderunt: impetuq; facto illum ſeminudum, ut ſe

repentè

pentè expergefactus domo eiecerat, atq; in milij ſegetē abdiderat, agricolarū indicio repertū ceperunt unà cū ſuo comitatu omni, interfectis ijs qui ſe defendere inſtiterūt, & equorum peregregiorū magno numero, & maiore ſtipendij parte ad libras auri octoginta, argentiq; in menſam affabrè cælati graui pondere: ſtatimq; cum præda captiuisq; reliquis Patauium adduxerunt. Præda inter omnes diuiſa: ipſe Venetias perductus, atq; in Comitij turricula cuſtoditus, haud minimæ ciuitati lætitiæ ex inopinato fuit. Neq; multò poſt Hieronymo Pompeio Veronenſi, qui cū equitibus leuioribus ſtipendia reip. faciebat, quòd is à fratribus, qui Veronæ erant, de Mantuanorū ducis abitu cognouerat, legatoq; indicauerat, equites grauis armaturæ à Senatu additi: agricolisq;, qui illū latitantē reip. militibus oſtendiſſent, immunitas penſioq; annua, quas poſteri eorū ſequerentur, dono data. ipſi ueſte liberaliter induti, auriq; libra itineri domum inter eos diuiſa. Deinde cùm Pompeius ipſe ad urbē ueniſſet, uti ei fratribusq; eius quinq; auri libræ ſex ſingulis annis curarentur, caſtellumq; Laſium, cuius in finibus prædia eorū erant, dono eis daretur, Decemuiri ſanxerunt. Marco etiā Ariminenſi Centurioni reip. Lemniaci qui erat, ad eamq; rem cōficiendam & ſtudio & diligentia uſus fuerat, duæ auri libræ penſionis nomine annis item ſingulis, quoad uiueret, cōſtitutæ: auctusq; militū numerus ad alteros totidē. Latum etiā, ut ei Centurioni ciui Patauino, cuius fratres legato oppidi portā aperuerāt, ex eorū bonis qui hoſtes reip. fuiſſent, prouentus annuus attribueretur, quo ſe liberaliter familiamq; ſuā aleret. Idem munus ex Tauriſanorū reip. hoſtium bonis, domusq; percommoda in oppido, atq; immunitas onerum omnium, quam poſteri eius ſequerentur, Marco pelliciario

ciui Tauriſano, cuius uirtute ac fide ciuitas in officio erga remp. ſe continuerat, utq; ipſe in ſuæ ciuitatis Senatum extra ordinem legeretur, datum. Atq; ad hæc Senatuſconſulta illud quoq; Patribus frequentiſsimis eſt additũ: cuiuſcunque rebus atq; fortunis damnum aliquod ab hoſtibus aut illatum iam ſit, aut deinceps inferatur, remp. ſpondere ac polliceri, ſeſe ei bello cõfecto æquis factis æſtimationibus omne detrimentũ ſarcituram. Cuius rei edictum publicè Patauij propoſitũ ubi eſt ab hominibus auditũ, Senatusq; in ſuos ea pietas & liberalitas cognita, tantus ſubitò ciues plebemq; omnem atq; ipſum etiã exercitũ beneuolentiæ in remp. ſenſus atq; lætitia tenuit, ut magna alacritas oppidi defendendi omniũ ſit animis innata, omnesq; ad omnia pericula ſubeunda multò audentiores et paratiores fierent, Maximiliani copiæ, reliquis municipijs eo ab latere captis, ad uicũ Aggeris profectæ, qui abeſt Patauio uicus duo millia paſſuũ, à Medoacoq; flumine interſecatur, pontem qui in uico eſt occupauerunt, atq; ex ijs nonnulli equites uſq; ad oppidi portam cucurrerunt, repulſiq; ſunt à reip. militibus, qui in porta ſtationem habebant. Eſt ad Medoacũ ſex mille ab oppido paſſus, quà flumen diuiditur, parsq; fluminis altera recto curſu Venetias uerſus, altera pars Patauium, circum interq; uecta ambæ ad Stratam uicum ſe cõiungunt, atq; in unũ redeunt, arx antiquitus inſtituta, ne repentinis hoſtes incurſionibus illam fluminis partẽ, quæ Patauiũ tendit, deriuare in alterã poſſent: quod quidem nõ difficile factu eſt, niſi arx impediat, propterea quòd ea fluminis pars, quòd multò breuiorẽ curſum habeat, trabibus in flumine infixis, ac mole lapidea inter trabes excitata retinetur, quoad per trium fermè cubitorũ rimam peruiã quæ uiſa eſt aquæ pars delabatur,

tur,

tur, reliqua ſuſtineatur ad Patauiũ irrigandum: ea ſi moles nõ ſit, omnis fluminis uis in breuiorem alueũ, qui demiſsior eſt, ſeſe fundat, neq; pars aquæ ulla Patauium perueniat. Is locus pagusq́; Limen appellatur. Ad arcem itaq; Liminis capiendam omnis hoſtium exercitus, ad quem iam Maximilianus uenerat, paucos ſe poſt dies contulit. Erant in arce milites CL. II, *quòd arx ſatis cõmunita nõ eſſet, dum quid agant conſulunt, hoſtes intromiſsi eos propè omnes interfecerunt. Arce capta Maximiliani milites mercede propoſita molem interſcindere aggreſsi, cùm partẽ eius deieciſſent, flumenq́; pro ea portione auerteretur, conſtaretq́; omnibus, ſi pergerent deijcere, totum flumen ea deſcenſurum: Maximilianus operas ab incepto reuocauit, imperauitq́;, ne quis molẽ ulterius deijceret: neque tamẽ quiſquã ſcire potuit, quã ob rem Maximilianus id iuſsiſſet. ita ea fluminis pars, quæ Patauiũ defluebat, nunquam poſtea defluere uniuerſa deſtit. Cæterũ cùm uidiſſent Bachilionem etiam flumen, quod in agro Vicetino ortũ habet, quinq; millia à Patauio paſſuũ ad pagũ, qui Longare appellatur, diuidi, eiusq́; partem Ateſte, partẽ Patauium deferri: uti hæc quoq; pars Ateſte deflueret, eam intercipere ſunt conati, ne qua Veneti eius fluminis aqua ad Patauiũ tuendũ uti poſſent: ſed ab equitibus reip. ſæpe uexati, ſæpe commeatibus interceptis, ſæpe captis nõ gregalibus modò ex ipſis magno numero, ſed præfectis quoq;, incepto deſtiterunt. Inter captos Manfredus Facinus fuit, qui ſpreto iureiurando, quod legato Gritto dederat, iterum cum hoſtibus ſe coniunxit: ei eſt ob periuriũ Patauij laqueo gula fracta. Hoſtes poſt hæc, quòd erat eo ferè ab latere municipiũ Monſilice, quod abeſt Patauio decẽ millia paſſuũ, monti præcelſo adiacẽs, in cuius ſum̃o uertice eſt arx, quæ mu*

ro ab utraq; parte ducto cum oppido coniungitur: cùm Ateſte, quod nemo defendebat, antea cepiſſent, ſe Monſilice *cõtulerunt, oppidumq; magno impetu aggreßi ceperũt ſingulari* Hiſpanorum *militum uirtute, qui ad arcem per montis crepidines repſerãt, eluſis reip. qui in ea erãt militibus præfectisq;, arcẽ poſſe capi non uerentibus: ij enim cùm ad priorem eius partem, quã tormentis antea perforauerãt, ſe oſtendiſſent, per poſterioris angulũ, qui nudus à propugnatoribus relictus fuerat, pauci ſe in murum improuiſi intulerũt, deq; muro in arcem deiecerunt: ad quos reliqui cõuolantes perterritis omnibus magna cæde facta arcem tenuerunt, oppidumq; diripuerunt:* Danielemq; Maurũ, *et* Petrum Gradenicum, *quorũ alter* Ateſtinis *prætor fuerat, captoq; municipio fugiens* Monſilice *ſe intulerãt, alter ibi magiſtratus erat, captiuos fecerunt.* Eo *ſucceſſu fretus* Beraldius Patauinus, *qui ſtipendia* Maximiliani *faciebat,* Montanianũ *municipium cũ militibus accedens, uti ſe dederent, oppidanos eſt hortatus.* Ii *uelle ſe imperata facere ſimulantes,* Beraldium *cùm ijs, quos uiſum eſt, equitibus intromiſerũt, portæq; rete ferreo repentè dimiſſo ipſum uulnerauerunt, captiuũq; cũ pleriſq; fecerunt: reliquos interfecerunt.* Galaßiũ *quoq;* Piũ *in* Patauinis *montibus cum ſua equitum turma & Maximiliani militibus iter facientem, agreſtes homines cõgreßi occiderunt. equites* XX. *& milites* LX. *captiui facti.* Nicolao *imperatori, quòd eius ſtipendiorũ cum rep. renouandorũ tempus appetebat, eadem eſt in annum poteſtas dilata, decemq; auri libræ ſingulis menſibus in uictum à Senatu conſtitutæ.* Maximilianus, *qui tormenta graui ære permulta ad muros* Patauinos *uerberandos domo ad ſe cõportari imperauerat, dum ea per* Alpes *magna difficultate cõuehuntur, modò ad*

hanc, modò ad illam ſuburbani agri partem exercitũ circũ tulit, ne fruſtra tempus terere uideretur: uel etiam, ut plerique crediderũt, ne cognoſcere Veneti poſſent, quo ab latere ille quatere oppidum uellet, ut dum omnia latera omnesq; muri partes munitionibus firmandas ſibi eſſe intelligũt, pro oppidi magnitudine neminem unam diligenter muniãt. Ea res, quòd flumina omnibus à regionibus agrum interſecãt; ponteſq; ſæpe erant reficiendi, magnam difficultatem atq; moram afferebat: ſimul equites Epirotæ, quorum erat cùm magnus in oppido numerus, tum uirtus atq; induſtria ſingularis, improuiſis incurſionibus neq; die neq; nocte ullam hoſtibus quietẽ relinquebãt, quotidieq; cũ præda cumq; captiuis in oppidum reuertebãtur. Vnum fuit magno uſui, quòd plurima eo tempore ad Maximilianũ auxilia conuenerũt: nam et Aloiſius rex duce homine impigro, qui Palitiæ principatũ obtinebat: et Iulius Pont. Max. et Alfonſus Ferrarienſium dux magnos equitatus et peditatus ad illũ miſerũt. His præerant ab Iulio Ludouicus Picus, qui bello Mirandulam fratris oppidũ occupauerat: ab Alfonſo Hippolytus eius frater, qui erat in Cardinalium collegio, magna animi oſtentatione uir, magna ſui confidentia, bellicarũ rerum non ignarus. Venerant eôdem præter hos omnes ferè Itali aliarumq; nationum principes ſuis expulſi regnis cũ ea copia, quã cogere maiorẽ potuerũt: præfecti Centurioneſq; cum turmis cumq; militibus ſua etiã ſponte pleriq;. Ex Germania uerò Galliaq; Maximilianus ingentes copias adduxerat cùm ex omnibus propè regionibus, tum uerò ex Sequanis optimũ & pleniſſimũ equitatũ: ut uniuerſum eius exercitũ octogies millies hominũ numerum ſupergreſſum opinio tenuerit. ad quẽ quidem Veneti ſuſtinendũ nihil non curæ diligentiæq;

iampridem adhibuerant: nam & ſat magnam bonorum militum manum ad ſe confluentium, & equitatum utriuſq; armaturæ, quanto opus erat, Patauium *intulerunt, eiſq; tribunos & præfectos fortiſſimos lectiſſimosq; homines dederunt: & omnes ferè naualium urbanorũ operas, quas antea oppido recuperando eorum magiſtratus* Patauiũ *ſubuexerat, iterum eò redire uoluerunt, permanereq; quoad oppidum defendi opus eſſet.* Præter *hos ſagittariorum è plebe urbana, atq; ab* Epiro Græ*ciaq; plurimis cohortibus euocatis dato ſtipendio idem uti facerent mandauerunt: ut eſſent milites omnes numero ad millia quatuordecim, equites cataphracti ad ſexcentos,* Epirotæ *ad ſeptingentos, qui ſagittis uterentur ad quingentos.* Ex *nobilitate quoq; primarij adoleſcentes permulti reip. hortatu ſe in oppidũ inferre nõ dubitauerunt cum ſuo armatorum comitatu ſinguli: ut pleriq;* Senatorum *& magiſtratuũ liberi ea obſidione, quos oportuit, militiæ labores & ærumnas forti animo pertulerint.* Lauredanus *quidem dux princepsq; ciuitatis duos ibi filios & ipſe in armis habuit: quos perplures item ex nobilitate ciues comitati, haud paruum clientum militumq; numerum ſecum adduxerunt.* Ad *priores etiam legatos* Grittum Mauriumq;, *tertium legatum* Ioannem Paulum Gradenicum, *cui ex uulnere ad* Ciuidale Belunianum *in uitæ periculum adducto* Frãciſcus Capellus *legatus ſucceſſerat,* Patres *addiderunt, qui labores & uigilias inter ſe partirentur.* Poſtremò *tormenta omnis generis, arma omnia, uectium, ligonum, reliquiq; ad terrã fodiendam inſtrumenti uim ingentẽ, cumq; ijs frumenti magnum numerum, cæterosq; abundè cõmeatus ad inopiam leuandam* Patauium *importari curauerũt. quibus rebus omnibus acceſſit, ut quoniã agreſtes homines,*

quòd

quòd eſſent reip. amantiſſimi, paſſim ab hoſtibus diripiebantur, uulgoq; in uinculis atq; in omni ſupplicio detinebantur, ut pleriq; uitam cruciatibus amitterent, nõ paruus eorum numerus, ut tuti eſſe poſſent, ſe in oppidũ intulerit, qui munitionibus inſtituendis magno reip. uſui ad celeritatem fuit. Illa quoq; non poſtrema Patres cura cogitatioq; tenuit, propterea quòd exiſtimabant ea bina flumina, quæ Patauium inferuntur, de quibus ſuprà dictum eſt, eſſe hoſtes primo quoq; tempore auerſuros: ne tanta hominum multitudo farina deficeretur, uti molæ frumentariæ, quas iumenta uerterẽt, omnibus in oppidi regionibus et uicis ædificarentur: nam plurimæ, antiquitus in oppido quæ erant, aqua ſubtracta ulli eſſe uſui non poterant. demũ, quòd omni ab oppidi latere omneſq; ad portas erant prooppida in agrum porrecta longo pleraq; tractu longiſq; uijs, quorũ partem Patauini Venetiq; ciues animi cauſa magno ſumptu exædificauerant, cum ſacris ædibus ac fanis: ea prooppida, ne hoſti receptacula munitioneſq; præberent, legati dirui mandauerant. Sed ea res parua erat ex parte confecta, cũ Maximilianus ſingula oppidi latera quinis fluminum alueis tranſmiſſis circũuectus, urbis ſitu undiq; perſpecto, uno in loco omnes ſuas copias cõtinere, ut à captiuis cognitũ eſt, oppidũq; aggredi collectis uiribus ſtatuerat. Quod ubi Patres intellexerunt, alios decem ex nobilitate ciues Patauium miſerunt, qui cum obæratis et clientibus ſuis fide præſtantibus ad omnia obeũda munera legatis præſtò eſſent. Iis oppidũ ingreſſis ratio inita eſt, qui numerus nobiliũ ad obſidionẽ ſuſtinendam ſe Patauium intulerit: ij fuerunt centũ ſeptuaginta ſexquiq; item ex plebe optimorum ciuium: ſed is exiguus fuit. Iidem Patres, quòd ægerrimè ferebant ab Alfonſo Hippoly

tum fratrē magna cum manu ad Maximilianū auxilio miſſum, omnemq; ei commeatum ab illius finibus, omnes ad tormenta exercēda res Ferraria ſubminiſtratas, triremes quinque à Tergeſtinis, quos obſidebant, euocatas, atq; è naualibus nauigiola perplura educta atq; adornata, foſſam Clodianam progredi iuſſerūt, ut Pado ſubuecti in Alfonſi fines impetum facerent. Progreßis, quoniam Maximilianū omnē ſuam copiam, omnes opes, Patauium ut caperet, breui explicaturum cōſtabat, Senatus ad earum præfectū Hieronymū Contarenū miſit, ut Patauium legatis auxilio cum claßiarijs contenderet: atq; is ſtatim nauiculas conſcendens, flumenq; Medoacū, ubi in mare influit, ingreſſus, eo feſtinanter ſuperato àrmatos homioes quingentos, ex quibus erāt ſagittarij Cretenſes pleriq;, ex ſua claſſe in oppidum intulit. Iiſdē diebus Petrus Paſcalicus à Senatu lectus eſt, qui ad regem Pannoniæ in fœdere, quo cum rep. plures annos fuerat, cōtinendum proficiſceretur: ualde enim illum & Iulius, et Aloiſius, uti ſuprà demonſtrauimus, & cū ijs unà Maximilianus per internuncios, perq; literas hortabantur atq; obteſtabantur, ut bellum inferret reip. In Foroiulienſibus autem, & in Carnis, ab hoſtibus, qui Goritia reliquisq; Maximiliani ex finibus earū regionum coacti reip. ditionē inuaſerant, nihil eſt ceſſatum: pluraq; oppida & caſtella, cùm incurſionibus & uicorū incendÿs, tum caſtris & tormentis poſitis ſunt ab ijs tentata, nōnulla capta et diruta: moleſtiq; ſæpe nuncij ad urbem in Patauinū bellum ſuſpenſam & occupatā, præfectorum & legatorū literis allati, graues tumultus & querelas excitauerūt. Quibus in rebus præclara Hieronymi Saorniani uirtus fuit, qui ſuorū clientū & agreſtium ac montanorū hominū manu, omnes ferè hoſtiū impreßiones atq; impetus

audaciſſimè ſuſtinuit:itaq; poſtea pridie calendarum Octobrium, quo die antiqua conſuetudine ciues ſexaginta maioribus comitijs creantur, qui annum in Senatu ſint, eum is honorem eſt adeptus, atq; ita quidem adeptus, ut omnes ciues principesq; ciuitatis ſuffragiorũ numero uicerit: quæ res antea nunquam acciderat, ut cuius maiores domicilium extra urbem ſemper habuiſſent, ipſe in urbem ſuis modò temporibus ac per occaſiones uentitarit, in Senatum legeretur. Vt autem pluribus etiam ſuffragijs, quàm ullus alius, eam rem conſequeretur, id uerò magnopere mirũ omnibus atq; inauditum fuit: ſed eam ipſam comitiorũ & ciuitatis in illum beneuolentiam paulò pòſt ea res etiam auxit, quòd is Caſtellum Nouũ, egregium in Carnis municipiũ, peropportunè ab hoſtibus cuſtoditũ, magno animo aggreſſus, tormentis celeriter prolatis muroq; uerberato, ad deditionem nulla neq; rerum neq; ſalutis conditione interpoſita compulit. Erat Fori Iulij æger Franciſcus Capellus legatus, neque exercere ſe poterat: quod ubi Patres cognouerũt, Aloiſium Delphinum ei legatum eueſtigiò ſubmiſerunt. Aucta uerò paulò pòſt ſuſpicione, Patauio magnopere communito Maximilianum ſuas copias ad Tauriſum obſidendum uelle conuertere, Patres Aloiſium Mocenicum magna cum poteſtate legatum eò miſerunt, oppidumq; rebus omnibus munire decreuerunt. quod cùm eſſet difficilius, exhauſta et pecunia et militibus et plebe ad bellum idonea ciuitate, magnam ea res perturbationem afferebat: quam tamen ſubleuabat, Patres certiores eſſe factos, aquam Silis fluminis, quod nõ longè ab oppido multis fontibus largiter ex terra exit, poſſe munitionibus adeò ſuſtineri, ut quingentos eoq; amplius circa oppidũ paſſus maiori ex parte ager ſub aqua redigatur, ne hoſti

bus ad murũ accedendi facultas ſit: easq́; munitiones propè confectas eſſe. Maximilianus autem, ſiue id nunquam in animum induxerit, ſiue deſperarit poſſe ad exitũ perduci, exercitus ſui partẽ ad eam agri Patauini regionẽ, quæ ad Foſſam Clodiã mareq́; pertingit, fertiliſsimam ſcilicet pecorisq́; pleniſsimam, quòd ſua illò reliquarũ regionũ homines armenta contulerant, prædatum miſit: qua ex re tanta agreſtium multitudo cum coniugibus ac liberis, cumq́; ea, quam ſubitò abripere ſecumq́; ferre ſuppellectilem potuerunt, miſsis ad eos publicè nauiculis, fuga ſe in urbem contulit, loca ut publica omnia porticusq́; ac fana et priuatæ domus plurimæ ea turba cõplerentur. Iis Senatus reip. pecunia commeatũ dari iuſsit, quoad hoſtium diſceſſu liberũ illis reuerti domũ fuit. Poſt hæc ad Medoaci munitionem, quà cymbæ ad urbẽ tranſmittuntur, omnesq́; ad illud uadorum urbanorum latus hoſtes plurimas incurſiones multis & illatis & acceptis detrimentis cùm feciſſent, caſtra quamproximè potuerunt ad muros Patauinos à Septentrionibus poſuerũt, et tormentis oppidum quatere uerberareq́; cœperunt, tametſi à militibus reip. haud parua cum clade repulſi ſæpe fuerint. Maximilianus ipſe in templo Cartuſiano, quod templum oppidani non diruerant, medio ferè caſtrorum ſpatio conſedit. Erat ab ea regione portæ oppidi proxima turris terrea muro coniuncta, ſed in agrum exporrecta, quantũ eius ſpatiũ in latitudinem patebat, pedes propè quatercentum, quã magna celeritate ac diligentia imperator legatiq́; excitari mandauerant, ut eſſet toti ei lateri contra hoſtium exercitũ munitio ad eorũ impetus repellendos: ad eamq́; conficiendam non agreſtes modò homines militesq́; reip. operam nauauerant, ſed ciues etiã ex nobilitate Veneti, atq́; ipſius Laureda

ni

ni principis liberi ſuis terram manibus conuexerant. Ei *turri* Citolus Peruſinus *cum militibus mille præpoſitus,* Gallos *atq;* Germanos *ex hoſtiũ copijs aditũ incurſionib. aggreßibusq; tentantes, ſæpe reiecerat. quod ægrè paſſus* Maximilianus, Hiſpanis *militibus ad ſe uocatis, magnis propoſitis præmijs eos incendit, ut aggredi capereq; munitionem uellent.* Erant *aũt milites ij ex omni numero uirtutis opinione facilè principes: qui re magno animo ſuſcepta, quinq; ſignis ad munitionem ſe audaciſsimè contulerunt: reliquæ copiæ in armis non longè ab illis ſe continebant, eius rei finem opperientes, ſi negocium ab* Hiſpanis *perficeretur, ſeſe in oppidum confeſtim illaturæ.* Citolus *ſuos ſilentio adhibito intra munitionem uerſari iubet, resq; ad ignem celeriter comprehendendum idoneas in uallo diſpoſuit: atq; in illos, qui ſcalis poſitis nemine repellente omnibus à partibus ſe in munitionem inferebant, ubi conſtitere, ignem ſuccendit: à quo plurimi correpti ſunt: reliquos acerrimè inuadit, omneſq; interficit, deijcitq;: ſimul tormẽtis in proximos emißis, eos fugæ dat, ut ſe ad* Maximilianum *magna clade accepta retulerint.* Etiam Lactantius *egredi auſus uſq; ad hoſtium munitiones acceßit, cædeq; facta, & tormentis hoſtium confixis, puluereq; ad ea exercenda partim ſuccenſo, partim abducto, nullo ex ſuis deſiderato, in oppidum redijt.* Is *euentus rerum certam propè ſpem incluſis attulit, nihil regem in ea obſidione profecturũ.* At *legati, quòd ſtipe, quã darent exercitui, plures dies caruerant (nam propter hoſtium excurſiones ſuſpectaq; omnibus à regionibus itinera nihil afferri poterat) mißis tandem ad* Senatum *internuncijs, quo id pacto fieret, conſtituerunt: itaq;* Senatus *aurum in ſtipendia ad* Medoaci *oſtium, quod eſt ad* Foſſam Clodiam *quinq; millia*

lia paſſuum, in Decemuirûm nauiculis miſit: ibi equites Epirotæ ex oppido noctu emiſſi trecenti, eam ſtipem acceperunt, atq; inter ſe ita diuiſerũt, ut qui uelocioribus equis uterentur, eorum quiſq; eius pecuniæ partem ferret, ut ſi hoſtes in reditu eos adorirentur, reliqui prælium cõmitterent, impetumq́; ſuſtinerent, ij ſe fuga hoſtibus eriperent, atq; in oppidum contendere perſeuerarent. Epirotas autẽ equites Lucius Bononienſis cum equitibus grauioris armaturæ ducentis, paucis eſt pòſt horis ſubſequutus, ut cum illis reuertentibus ſe coniungeret. atq; ut hoſtes, ſi ſe adorirentur, eluderet, duos magnopere ualentes mulos ſacculis arenæ plenis ad ſpeciem atq; ſimilitudinẽ pecuniæ dorſo impoſitis medio in agmine ſecum duxit: qui quidem muli magno ei uſui fuerũt: hoſtes enim per exploratores de ea equitũ reip. profectione certiores facti, medio ferè in itinere ingenti equitatu circunfuſo ita ſe undiq; in noſtros redeuntes intulerunt, ut ijs qui ſtipendium ferebant, facultas fugiendi non daretur, ſed omnes peræquè ſeſe defendere, manuſq́; conſerere cogerentur. Verumenimuero ubi illos in mulis ſacculos hoſtes medio in prælio uiderunt, eam illam eſſe prædam, quam petebant, rati, magna ſe pars ad eos capiendos conuertit, ut reliquis minus negocij ad ſe defendendos relinqueretur. Epirotæ autẽ qui cum mulis erant, neq; numos ferebant, ut hoſtes longiſſimè ab reliquis abducerent, quemadmodum Lucius initio conſtituerat, fugæ ſe ſiniſtrorſum per campos unà cum illis raptim dederunt: quos quidem hoſtes plura paſſuum millia conſequuti, tanta celeritate uti tamen non potuerunt, ut eos aſſequerentur, quoad emiſſus oppido ab legatis id futurum opinantibus equitatus recentiſſimus ſaluti atq; præſidio illis fuit. Lucius ea de re atq; conſilio magnam ab legatis atq;

tis atq; ab omnibus laudem, [illegible] ſui laboris fructum, tulit. Milites deinde Hiſpani LX. *ex Maximiliani exercitu perfugæ in oppidum à legatis recepti ſunt, ſtipendiumq́; eis datum. Diebus autem inſequentibus non ſemel eam, de qua ſuprà dictũ eſt, turrim Maximiliani milites omnium gentiũ aggreßi, prætcrquàm quòd Citolum uulnerauerũt, eundem reliquis in rebus euentum habuerunt, quem Hiſpani antè habuerant. Et murus oppidi eo ab latere diu multumq́; uerberatus, tametſi longißimo ſpacio conciderat, tamen & hoſtibus ipſa eiuſmodi ruina aſcenſum impediebat, & oppidani eodem tempore intra murũ foſſam & uallum efficiebãt: quibus rebus muro ipſo longè tutior ab ijs defendendi ſeſe ratio inſtitutioq́; comparabatur. Vni tamen tormentorum generi adhiberi remediũ non potuit, ne urbi noceret: quod quidem erat eiuſmodi, ut pilam lapideã ſeſquipedis craßitudine in ſublime ad faſtigij ſpeciẽ magno cœli tractu propelleret: ea intra oppidum pila ex alto cadens domorũ tecta cõtignationesq́; perforabat, lateq́; uaſtabat, cum eorũ, qui ſuberant, interitu, ruinamq́; inopinantibus afferebat. Sæpius tamen accidit, ut in uias atq; in fora & aperta ædiũ eæ pilæ, quàm in tecta cœtusq́; hominũ deciderent. Quas ad res omnes Maximilianus illud etiã addidit, ut literas ſagittis alligatas intra oppidum mitteret, quibus literis oppidanos hortabatur, ut à rep. deficerent, plurima eis atq; ingentia pollicitus, ſi ita feciſſẽt: ſed cũ ea quoq; re nihil proficeret, ſingulis aũt diebus plurimi ex eius exercitu uel tormentis interficerentur, uel ab* Epirotis *equitib. caperentur, cõmeatusq́; interciperentur: timeret etiã, propterea quòd perpetua ſerenitate uſus fuerat, ſi pluuiæ, ut plerunq; accidit, cùm perdiu cœlũ ſiccũ fuit, magnis tempeſtatib. deciderẽt, fore ut relin-*

quere tormenta Patauio *decedens cogeretur, quæ reportari impeditis itineribus non poſſent (ita fiunt breui tempore imbribus cadentibus lutoſæ omnes circa oppidum uiæ) ad diem ſextum* Nonarum *Octobrium ſublatis caſtris* Medoa *cum ad uicũ* Aggeris *traiecit, pontemq́; reſcidit: deinde itinere lentißimo* Vicetiã *ſe contulit, atq; à ciuitate honorificentißimè receptus, manere tamen in oppido noluit.* At Alfonſi *copiæ cùm domum uerſus cum impedimentis iter facerent, equites leuißimi* Patauio *emißi impreßione in eos ad caſtellum* Bouolentiã, *quod abeſt* Patauio *paſſuũ millia duo decim, cædeq́; facta, milites ex ijs centum, equites ſexaginta, centurionemq́; ipſum qui caſtellum cuſtodiebat, et præfectũ equitum captiuos fecerunt.* Alfonſi *frater uix ægreq́; fuga ſe hoſtibus eripuit. caſtelloq́; capto, magno frumenti numero, magno multarũ rerum cõmeatu, tormentisq́; triginta cum iumentis curribusq́; ſunt potiti: ijsq́;* Patauium *adductis, frumentum omne, ut eſſet agreſtibus hominibus inopiæ leuamen, ibidem dereliquerunt.* Ioannes Græcus *ab* Iulio *dimiſſus uulnere leuißimo accepto eam rem confecerat.* Hippolytus Montanianũ, *ut eo in loco reliquũ euentum rerũ opperiretur, ſe cõtulit.* Diſceſſu *in urbe* Maximiliani *cognito, ob agreſtiũ in remp. fidem Senatus iußit, ut annum totum nemo ex ijs qui deberet, à creditoribus ad ſoluendũ cogi poſſet: agreſtesq́; in urbe qui erant, triduo reuerti domum iußi.* Hoſtibus *progreßis animaduerſum eſt eos ſub terra tabernacula habuiſſe, ut tormentorũ ex oppido uerberationes euitarent: cuniculosq́; perplures, ut occultè muro appropinquarent, effeciſſe.* Tellus *ipſa odore tetro infecta, ſanguinem necemq́; redolens, cadaueraq́; omnibus in locis iacentia horridum ſpectaculum halitumq́; toto ab eo oppidi latere ac*

regione

regione multos dies præbuerunt. Senatus ubi cognouit templum Cartuſianum, cuius diruendi facultatem legati nõ habuerãt, magno uſui Maximiliano fuiſſe, firmæq; ei munitionis & caſtelli inſtar præbuiſſe, arborumq; magnam uim ſæpe hoſtes reip. militibus occultauiſſe, ſæpe à tormentorũ ictibus defendiſſe, legem ſciuit, ut à portis mœnibusq; mille & quingentos circa Patauium paſſus quoquouerſus ædificia omnia eorum domini ſolo æquarẽt, arboresq; cuiuſq; generis ſuccidereñt, lateres, tegulas, marmora, ferramenta, materiam aridã uiridemq;, quò uellent, aſportarent: qui id intra dies præſtitutos nõ feciſſet, illius eiuſmodi fiſco omnia ceſſura: maximè enim uoluit, ea ut planities ſpatiumq; ab omni re, quæ umbrã faceret, eſſetq; ſolida ac reſiſtens, nudum uacuumq; permaneret, ne Patauiũ ullo cum hoſtium cõmodo aut præſidio amplius obſideri poſſet: eaq; poſtea lex ad hoc uſq; tempus ſancta inuiolataq; ſemper fuit. Eodem tempore, quòd hoſtes in Liburnis reip. fines longè lateq; uaſtabãt, Raſpumq; municipium ceperãt, rogatio eſt in Senatu lata, ut Aloiſius Delphinus in Foroiulienſibus legatus cum Epirotis equitibus & manu reliqua eò celeriter contenderet. Interim Angelus Triuiſanus ab Illyrico ad Iſtros claſſem triremium quindecim, cui præerat, à Senatu iuſſus contulit: Flumenq; municipium, quod ſuperiore anno captum reſp. Maximiliano reſtituerat, audaciſſimè aggreſſus, interfectis repulſisq; propugnatoribus, & ſcalis ad murũ poſitis, paucarum horarũ ſpacio cepit. milites remigesq; illati cæde facta oppidum diripuerunt: qua in direptione cùm uidiſſent reip. inſignia, quæ in foro poſita fuerant, fœdè diruta deletaq; ab oppidanis fuiſſe, indignatione perciti oppidũ incenderunt. Idem de arce, cuius præfectus eodẽ ſe die dedidit, ani

morum ad ulciſcendum ardore nequedum ſedato, fecerunt. Iiſdem diebus cùm ad urbē Hieronymus Saornianus ueniſſet, in Senatu cum reliquis, qui eo munere fungebantur, affuit: nam (ut ſuprà diximus) ſenator ſuffragijs declaratus fuerat. Accidit autē, ut eo ipſo tempore eum magiſtratū à Senatu creari neceſſe eſſet, qui magiſtratus rationes tabulasq́; militares cōficit, quibus in tabulis nomina eorum qui ſtipendia reip. faciunt, continentur, exercitibusq́; conſcribendis, aut omnino recenſendis, probat reijcitq́; quos uult: quem Collateralem appellant Veneti: creaturq́; perpetuus: quas ob res magna eſt is apud exercitum autoritate, magnoq́; apud remp. in honore, & nomine. Eum magiſtratum cùm legere Patres uellent, omnia ferè Senatorū ſuffragia Saornianum renunciauerunt, hominis honori dignitatiq́; fauentiū: qui Senatui parens, ad exercitum munere obeundo Patauium eſt profectus. At in Tergeſtinorum finibus noctu manus hoſtium quæ prædatum oppido exierat, interfecta eſt à reip. militibus, & capta: pauci ſyluarū & noctis auxilio ſe occultauerunt, cladisq́; nuncium oppidanis attulerunt. Cognita interim cùm Maximiliani mora medio inter Vicetiā Veronamq́; itinere, tum Hippolyti ad Montanianū oppidū cum ſuis copijs ſeßione, legati Lemniaco ueriti, quod inter utroſq; ferè erat, milites quos oportuit eò miſerunt, oppidumq́; munierunt. Id Hippolytus intelligens linguam non cōtinuit, queſtusq́; eſt, graui addito ad querelam maledicto, eius rei, quam ſe breui poſſe conſequi confidebat, euentum ſibi è manibus ereptum fuiſſe. Ea hominis in remp. maledicentia Senatus cognita, Alfonſiq́; ſtudium obſidendo Patauio adhibitum repetens, ad illam cogitationem redijt, ut utriuſq; plena odij facta atq; conſilia quamprimū uindicanda om-

da omnibus ſibi eſſe modis ſtatueret: itaq; literæ ſecretò ad Angelum præfectũ claßis datæ, Foſſam Clodiam claſſem celeriter adduceret: atq; uti nauigia minora Pado flumine ſub uehenda in naualibus cõfeſtim ædificarentur, præfectis eorum imperatum, ad ſimulationem Tergeſtinis obſidendis: utq; is ſermo in uulgus efferretur, ne cognito reip. conſilio ſuos fines Alfonſus præmuniret, Patres curauerunt. tametſi Angelus, propterea quòd ad Raſpum recuperandum Delphinus legatus & Franciſcus Paſcalicus equitum Epirotarum præfectus cum ſuorum manu & claßiarijs eo ſe tempore conferebant, quod quidem paulò pòſt primo impetu ceperũt, tardior ad eam rem fuit. Maximilianus mißis ad Gaſparem Seuerinatẽ, quem Vicetiæ oppidi præſidio reliquerat, militibus Germanis tribus millibus, Veronã adijt, pauloq; pòſt cum paucis equitibus ſe Tridentum contulit: ad quẽ uxor eius eòdem uenerat. De ea re Senatus per exploratores certior factus, ſimul reip. amicorũ literis admonitus, Vicetinos ob Maximiliani præfectorum quotidianas direptiones, quas quidem propterea, quòd nulla eis ab rege ſtipendia perſoluebantur, in oppidanos exercebant, ita eſſe animatos, ut ſi ad eos exercitus reip. mittatur, fore ut eum in oppidum recipiãt: pluribus biduo dictis ſententijs, uti legati ad Vicetiã recuperandam omni cum exercitu proficiſcerentur, tandem cenſuit. quodq; ad eas res quæ parabantur, magno auri pondere reſp. indigebat, legem ſciuit, quam poſtea maiora comitia probauerũt, uti magiſtratus omnes ſine ulla ſtipe reiq; pub. impenſa ſex à Calend. Nouembris menſes obirentur: nam tributa quidem exigi amplius propè nõ poterãt, excuſſa prorſus iam tot in ærarium collationibus, tot priuatim diſpendijs ciuitate: conſtabat enim ſubductis

rationibus undecies millies in id bellum auri libras remp. inſumpſiſſe: multumq́; per ſeſe ciuium plurimos, obſidione Patauina ſuſtinenda, multum ſuorum fructuum direptionibus, & propinquorum, quos captiuos hoſtes fecerãt, redemptionibus amiſiſſe. Imperator legatiq́; Senatus uoluntate intellecta, recenſo exercitu, qui erat, præter equites, militũ octo millium, Citolo, qui ex uulnere nondum conualuerat, & Lucio & Ioanne Græco oppidi præſidio relictis, Patauio exierunt, atq; ad Camiſanum uicum in Vicetinis finibus caſtra poſuerũt: cum quibus Tauriſo profectus Petrus Marcellus legatus, milites mille, equites Epirotas centum quinquaginta, copiasq́; alias coniunxerat. poſtero die omnes ad eam oppidi portam, qua Patauium aditur, ſe oſtenderũt: & quòd murus eo ab latere uetuſtate dirutus propè intermittebat, foſſæ aqua, quæ pluuijs creuerat, magna difficultate ſuperata, paucis Germanis defendentibus, Naldius cum ſuis militibus ſe in prooppidũ iniecit: Gaſparemq́; Seuerinatẽ, qui ut Venetos repelleret, cum turma equitum eò properauerat, prælio cõmiſſo, diſiectis primo impetu quampluri-mis militibus, interfectis perpaucis, tandem in oppidum repulit: Naldijq́; peregregia ea in re uirtus fuit. alio ab latere Lactantius muro tormentis perforato, atq; immiſsis per foramina militibus, magnum timorem Germanis propugnantibus iniecerat: quæ quidẽ prælia nox diremit: & niſi diem totum ingentes pluuiæ uias omnes fœdauiſſent, foſſas oppleuiſſent, difficilioremq́; militibus pugnandi rationem, & murum uerberandi tormentarijs effeciſſent, urbs eo die capi facilè poterat. Naldius tamen & Lactantius cũ ſuis cohortibus, ab ijs ubi pugnauerant locis eam noctẽ nõ diſceſſerunt, portasq́; oppidi atque foſſas obſiderunt. Erat unus

intus

intus ciuis Guidus nomine, qui, dum ea ſic agerẽtur, magno reip. amore incenſus, tribus cũ liberis aliquotq; amicis ſuis prooppidi portam, quæ Berga appellatur, cepit: miſſoq; ad Venetos, qui rem ſignificaret, polliceretur q; eis ſe portã illam traditurum, armatus ut eos exciperet expectabat. Legati equites Epirotas quinquaginta eò miſerunt, qui rem cognoſcerent, ad ſeq; reuerterentur. Guidus è ſumma turri uiſis equitibus, magna uoce appellare eos cœpit, ualuasq; aperuit: illi ſe intromiſerunt, paulumq; progreßi milites Germanos offenderunt, qui facto in eos impetu, extra oppidũ, quà uenerãt, uniuerſos repulerunt: portaq; capta, cum Guidus reliquiq; de ſuperiore loco ſe defenderent, neq; Germani expugnare illos poſſent, dato ab eis iureiurando nihil ſibi nocituros Germanos, ſeſe eis dediderunt, ſtatimq; omnes ad unum contra fidei religionem partim ab illis interfecti ſunt, partim ſe è turri præcipitauerunt, atq; ita interierunt. Ea nocte à Germanis concilio ciuitatis coacto, cùm illi nihil præſidij ab animi fortitudine peterent, timore autẽ pro pè omnia trepidationeq; adminiſtrarentur, eorum uoluntate legati tres è ciuitate ad imperatorẽ et legatos mißi, oppidum ſe reip. tradituros pacti ſunt, ea conditione interpoſita, ut quibus antea legibus ſub reip. imperio Vicetini fuiſſent, eiſdem etiam deinceps uterentur: Maximilianiq; militibus nullũ ab exercitu detrimentũ inferretur, liberumq; illis eſſet ſuis cũ rebus proficiſci. His firmatis cõditionibus Hieronymus Saornianus præfectiq; aliquot cũ parte exercitus temperatiore mane in oppidum recepti ſunt: reliquus exercitus eſt ingredi prohibitus, ne urbem nobilem opulentãq; diriperet. Hoſtes eodem die Germani milites quatuor mille quadringenti, optimè armis inſtructi, ipſi et ætate et corpo

ribus ſpectari maximè & timeri digni, & niſi animus eorũ ducibus defuiſſet, ad eam urbem tuendã preclarè idonei: equitesq́; L X. cum tormentis & impedimentis & magno fœminarum & calonũ numero abierunt, Gaſparq́; Seuerinas cum equitibus paucis: atq; ij cũ Veronã petere uellent, Baſſianum iter facere ſunt iuſsi. Poſtremi equites Iuliani C X X. qui unà cum reliquis imperata Maximiliani faciebant, oppido egreßi Ferrariam profecti ſunt. quibus emißis omnibus, imperator & legati ſe in oppidum intulerunt: quos ciuitas incredibili lætitia excepit, ut propè ab interitu erepti eſſe omnes uiderentur. Senatus ijs de rebus certior factus, cùm legati ad eum ſcripſiſſent, imperatori eſſe in animo ad Montanianum reliquaq́; eo ab latere municipia, quæ ab hoſtibus tenebantur, exercitum ducere: eo cõſilio improbato, literas ad eos dedit, uictoriæ ipſorum ad magnas res conficiendas curſum leuioribus ijs occupationibus non eſſe interpellandum: nec fortunæ reip. afflanti, & præſtò ei eſſe properanti, moram afferri oportere: itaq; ad Veronã recipiendam ſtatim contenderent: fore enim, ſi eò celeriter ſe conferrent, ut hoſtes imparati offendantur, ciuitasq́; et amico per ſe in remp. animo, & hoſtium durißimis imperijs laceßita, oppido non cõmunito, primo aggreſſu ſeſe dedat, uti Vicetina fecerit. Atq; ut exemplo eius reliquæ ciuitates optimã de rep. ſpem caperent, Vicetiæ atq́; agri eius finiumq́; incolis quinq; annos omnium rerum atq; onerũ leuatio eſt permiſſa: utq́; ij, qui debẽt, annum ad ſoluendũ cogi nequeant, ei legi additum. Aloiſio etiã Porto, è Vicetina nobilitate fortis ac præſtantis animi adoleſcenti, ob eius in remp. ſtudiũ, ad equos leuis armaturæ, quos ei Senatus antea dederat, alteri totidem ſunt ab eodem Senatu additi. etiam, ut legati

edi-

edictum proponerent: ſi ciues, qui in hoſtium partibus fuiſſent, intra dies x v. *Vicetiam redierint, ueniam illis à Senatu datum iri, præter paucos, quorum nomina recitata ſunt,* Patres *ſanxerunt: Chriſtophoroq́; Mauro legato, ne Vicetia, reliquis tribus, ne ab exercitu diſcederent, mandauerũt.* Interim *Angelus præfectus claßis, qui* Foſſam Clodiam *triremes duodecim adduxerat tribus in Iſtria relictis, Senatus permiſſu ad urbẽ uenit, Patresq́; monuit, Pado flumine claſſem ſubuehi ſine magno periculo nõ poſſe, munitionibus in ripa, ut ferebatur, ab Alfonſo inſtitutis, aqua propter ſiccitates exigua, nullo exercitu, qui à terra claßi præſidio ſit: præſtare autẽ, eas omnes quas haberent copias Veronã magna cum rei bene gerendæ ſpe ac tutò mitti, quàm incerto euentu earũ ullã partẽ in* Ferrariæ *finibus periclitari: eſſe Piſaurum, eſſe Anconã, quæ ipſe oppida, ſi Senatus uelit, poſſe capere non diffidat: habere enim ſe ab eorũ nonnullis ciuibus internuncios, qui totũ munus ciuitates cõcitandi, reiq́; pub. ſe dedendi ſibi depoſcant, modò ipſe claſſem reip. ad illa oppida ex inopinato afferat. eſſe* Fanũ, *Senogalliamq́;, quas diripere atq; incendere nullũ negociũ ſit. quòd ſi à* Romanæ *reip. municipijs abſtinendum ſibi eſſe* Patres *ſtatuant, poſſe ſe in* Apuliam *paucis horis ex* Illyrico *traijcere, ibi materiã ſibi non defore, neq; etiam fortunam* Dijs *uolentibus defuturam, reipub. iniurias à* Ferdinando *rege illatas ulciſcendi.* Hoc *ſermone apud Decẽuirûm magiſtros habito, Angelus ad claſſem redijt. Decemuiri paulò pòſt reliquis repudiatis rebus claßis in* Alfonſi *fines profectionẽ differri è rep. eſſe, legem iuſſerũt. Alia deinde lex ab eiſdem* Decemuiris *iuſſa, ut eorum* Tauriſanorũ & Patauinorum & Vicetinorũ *ciuium, qui hoſtes reip. fuiſſent, bonorũ poſſeßiones reip. no-*

mine caperentur: Duumuiriq; *ad eam rem* Ioannes Cornelius, Antonius Condulmerius, *qui ambo ex* Quinqueuiris *Senatu regendo erant, lecti: quibus binæ centeſimæ ex ijs, quæ fiſco addixiſſent, cederēt.* Claſsis *itineri mora à* Decemuiris *adhibita ſenatoribus ſermonem dedit, querentibus, tot* Alfonſi *contra remp. plena odij ſcelerumq; facta non uindicari: fruſtra triremes claſſemq; ex* Iſtris *euocatam, fruſtra claſſem alteram biremium & paruorū nauigiorum ad* Padum Atheſimq; *flumina facilius enauiganda iam eſſe cōparatam: tantū pecuniæ temerè impenſum, ſi* Decemuiri *profectionem impediant. quibus illi uocibus permoti rem* Senatui *permiſerunt.* Senatus *pluribus dictis ſententijs literas ad magiſtratus* Patauinos *dedit,* Foſſam Clodiam *ad præfectū claſsis milites quingentos ſtatim mitterent.* Angeloq; *mandauit, ut ijs in naues receptis militibus oſtio* Carbonaria Padū *ingrederetur, prædas abigeret, regiones quas poſſet ab utraque ripa popularetur. poſteroq; die in foro edictū publicè propoſitū, qui uellent ad diripiendos* Ferrarienſes *ſuis priuatim nauibus cymbisq; proficiſci, per rempub. licere, dum præfecto claſsis dicto audientes ſint: quam quiſq; prædam faceret, ſuam fore.* Ea re *magnus plebis numerus ſuis in nauigiolis ſe ad claſſem contulit.* Dum *hæc adminiſtrantur, imperator legatiq;* Veronā *cum exercitu uadentes,* Suauiū *municipiū in plano ad primam* Alpium *decliuitatem ita poſitum, ut arx in iugo ſit, præmiſſo equitatu &* Gradenico *legato receperunt, interfectis hoſtium militibus non paucis, qui à* Maiximliani *præfectis* Verona, *ut in arcē ſe inferrent, mittebantur: cumq;* Veronæ *appropinquarent, equitatum præmiſerunt, ut ad portas ſe oſtenderet, ſi quis in oppido tumultus per amicos reip. fieret.* Iis *ad portas perequitātibus,*

nemine

nemine ſe cõmouente, equites Sequani centum egreßi, prælio leuißimo commiſſo ſe in oppidum receperunt: ex quibus captus unus legatis renunciauit, eſſe in oppido militum tria millia, atq; ex ijs Hiſpanos plurimos, equitum alteros totidem, ex quibus erant Galli quingenti, quos amiſſa Vicetia præfecti regij Brixia euocauerant. Quibus rebus cognitis, imperator ueritus ne ſi eius copiæ oppido circunfunderentur, aliquod incommodum acciperet, ſubſtitit, neq; auſus eſt ulterius progredi. quod quidem imperatoris conſilium ab Gritto & Marcello legatis, atq; ab Lucio, qui ad eos Patauio uenerat, probabatur: tametſi Gradenicus legatus et Naldius audendum & conandum eſſe dicerent, oppidumq́; obſideri, et muros uerberari oportere cõtenderent. Inter quos cùm minus conuenire potuiſſet, ſcriptis ab legatis ad Senatũ de ea controuerſia literis, quid ab eo iuberentur, expectare conſtituerunt. Senatus legatis reſpondit, imperatori ſe totã rem permittere: confidere ſeſe, quòd è rep. ſit, illum facturum. Atq; interim, quoniam ab Lemniaco milites equitesq́; reip. cum agreſtium manu ab ea regione quæ trans Atheſim eſt, ad Veronæ muros iuſſu imperatoris ſe conferebant, ipſe quoq; ſuo ab latere partem exercitus ad oppidum miſit, ut hoſtes duobus à lateribus peti ſe intelligerent, ciuitasq́; ea re magis magisq́; permoueretur. acciditq́;, ut utrique ſæpius cum hoſtibus congreßi, non paucos ex ijs caperent, plures etiam interficerẽt, prælijsq́; ſecundißimis ſe reciperent: neq; tamen is, qui futurus putabatur, oppidanorum motus fuit: neq; ciuitas parte ab ulla deditionis uocem aut indiciũ protulit. Eas ob res relicto ad Suauium præſidio, Epirotis adiectis equitibus, qui quotidie ad Veronæ portas currerẽt, et pabuli, cuius magnopere hoſtes indigebãt, copiã eis fieri

prohiberent, imperator ad Montanianum recipiendū cum reliquo exercitu profectus, qui oppidum reipub. nomine peterent, mane adueniens præmiſit. Præfectus Alfonſo tueri ſe illud uelle cùm reſpondiſſet, tormentis ſtatim poſitis muri partem Veneti celeriter deiecerũt: qua re oppidani permoti deditionem facere uolentes, modò ipſi militesq; ſuis cum rebus tuti ab exercitu eſſent, recepti non ſunt: itaque poſtridie direptionem atq; interitum ueriti, ſeſe nulla conditione interpoſita dediderunt. Erant in oppido Alfonſi milites equitesq; ſeptingenti, qui omnes armis, equis exuti ſunt. Auguſtinus Villa præfectus in cuſtodia habitus, ut cum eo Federici Vendramini, qui propinquus legato Gritto erat, atq; in municipio eorũ finium Abatia, cui præerat, paulò antea captus Ferrariæ cuſtodiebatur, permutatio fieret. Poſtero die Ateſtini ad remp. redierunt. quos Rodigienſes cum pleriſque earum regionum municipijs imitati, idem fecerunt. Monſilice dein, miſsis eò Patauinis è uicinitatibus agreſtiũ hominum aliquot millibus, qui paruo equitum militumq; interiecto numero magni exercitus ſpeciẽ præbuerunt, atq; oppidanis, qui illos in acie adeuntes de ſuperiore loco proſpectabant, ea re perterritis, ſe reip. dedidit. In Alpium quoque iugis Maroſticani, finitimiq; his in plano poſiti Baſsianenſes, Germanis eiectis militibus, tum maximè campeſtres Citadellani, miſsis ad præfectos Patauinos internuncijs rei ſe pub. lubentiſsimi dediderunt. Eorum finium pagis octo, propterea quòd præſtanti ſtudio in rempub. fuiſſent, eadem munerum leuatio, quam Senatus Vicetinis dederat, atque ſecuritas tradita. Laxior etiam cuſtodiæ conditio Leonardo Triſsino, Brunoro, Saregio, reliquisq; Maximiliani præfectis, in urbe captiui qui erant, ob regias literas ad Senatum

ſcri

ſcriptas eſt à Decemuiris permiſſa. Angelus interim claßis præfectus, ſubuectis Pado nauibus, utranq; fluminis ripam proximaq; ripis loca populabatur. prædæ undiq; abigebãtur: quæ aſportari minus poterant, corrumpebantur. ædificia uillæq;, quarum magna erat & peregregia illis in finibus copia, quoquouerſus incendebantur. quod ubi Senatui eſt allatum, literas ad Angelum dedit, ædificia incendi non oportere: quas uellet, atq; unde uellet, prædas ageret: à uillis atq; tectis comburendis abſtineret. Ingens autẽ uaſtitas iam illata, eas literas inutiliores reddidit. In urbe Patauinis ciuibus, qui erãt in cuſtodia, quatuor, Alberto Trapolino, Bertucio Bagarotio, Iacobo Leoni, Ludouico Comiti, propterea quòd in ſexdecemuirũ collegium à ſua ciuitate adlecti, nullo unquam laceßiti maleficio, nulla iniuria pellecti, hoſtiliter ſe in remp. geſſerant, Calendis eſt Decembribus in foro Decemuirûm lege laqueo gula fracta, & bona fiſco addicta. quæ quidem res, quod ferè ſemper in urbium & regnorum conuerſionibus fieri conſueuit, ut pleriq; in nouorum dominorum gratiam ſe prioribus dominis aduerſarios præbeant, à multis habita eſt aliquanto acerbior, et ab huiuſmodi tẽporibus aliena: nanq; multi eius ſupplicij exemplo fortaſſe perterriti, ad reipub. nomẽ, atq; ad deditionem effecti ſunt duriores. Ioannes Franciſcus Muſſatius item Patauinus eadem lege Decemuirũ condemnatus eſt, ut in Creta inſula, quoad uiueret, exularet: qui tamen quadriennio pòſt ab exilio reuocatus eſt, patriæq; redditus. Angelus cùm ad eum uicum, quod abeſt Ferraria quinq; millia paſſuum, ad quem naues, quæ à uadis Venetis ueniunt, appelluntur, ſuperato flumine claſſem adduxiſſet, hoſtes magna cum manu obuiam progreßi duas ab aggeribus triremes, quarum erat

una, qua ipſe uehebatur, tormentis perforauerunt, remigesq́; aliquot interfecerunt: qua neceßitate adductus præfectus, quòd hoſtibus noceri propè non poterat (nam ripæ agger ad fluminis incrementa antiquitus inſtitutus eos tuebatur, ne uulnerari è nauibus ſagittarum aut fiſtularum et tormentorum iactu poſſent) ad uicum Poleſeliam *in ea* Padi *ripa ſitum, quæ* Rodigium *ſpectat, rediens, munitionē in altera fluminis ripa celeriter excitauit, qua hoſtes, ſi aduentarent, repellerentur, neu claßi nocerent.* Vix *effecta munitione, hoſtes, ut eam caperent, ſe nō ſemel circunfuderunt.* Po*ſtremò eam firmioribus copijs adorti, cùm propè in aggere munitionis uerſarentur,* Hercules Cantelmius, Sigiſmundi Neapolitani *claro loco nati filius, magnæ ſpei adoleſcens, cùm ſe audaciſſimè in propugnantes incitauiſſet, equi lapſu humi fuſus à remigibus interfectus eſt. cuius in loculis amicæ manu ſcriptæ ſunt repertæ literæ, quibus illa multis precibus ab adoleſcente petebat, ne cum* Venetis *prælio contenderet.* Eoq́; *die* Gradenicus *legatus ab exercitu cum equitibus et militibus octingētis,* Senatus *iuſſu claßi auxilio ad alteram fluminis ſe ripam contulit.* Ciuidale *interim* Carnicū *in* Alpibus, Feltriæq́; *arx, dein* Scala *municipium natura et artificio cōmunitum, itineri, quo* Germania *magnopere aditur, adiacens, à reip. copijs eſt capta.* Erant *in eius arce milites* Germani *octoginta (nèq; enim ferè plures capere locus exiguus poterat) qui ſe fortiſſimè defendebāt: in quos cùm à reip. militibus tormenta exercerentur, pilæ, quas emitterēt, ipſos defecerūt: eamq́; ob rem differri oppugnationē neceſſitas cogebat: atq; unus ex agreſtibus, qui aderant, deſiderari pilas ſentiens, ad præfectos accurrens, ego uobis, inquit, opportunè pilas dabo: ad proximumq́; ei loco tumulum eos*

duxit,

duxit, quo à tumulo pilæ ferreæ triginta tegebantur, quas hoſtes abſcondiderant. Haud facile dictu eſt, quantũ in bello fortuna poßit. nam ut caſus tulit, ut is agreſtis, qui ſciret eas ibi pilas eſſe, illo temporis puncto eodem uenerit, quæq; dicerentur, audierit: ita caſu magno factũ eſt, ut pilæ hoſtium tormentis reip. ita conuenirent, ut ad id confectæ uiderentur: infartæq; ijs & eiaculatæ perfecerint, ut arx eo die caperetur cum Germanorũ omnium interitu, præter eorum præfectum, qui ad urbem uiuus eſt perductus: quã quidem paulò pòſt ſenatus arcem magnis munitionibus tutiorem reddidit. Atq; eſt eodem in itinere ter mille paſſus ante Scalam mons ſaxeus præcelſus maximeq; directus ad perpendiculum uiæ imminens, in cuius ſuperiore parte ipſo in ſaxo ſpecus cum perennis aquæ fonte natura factũ homines concinnauerunt, arcemq; paruam ex eo effecerunt. Ea omnino arx adiri pedibus non poteſt: fune autẽ demiſſo cum lignea ſedecula, ſinguli homines rota deſuper uertente attolluntur: ac quicquid aliarum rerum inferendum eſt, eodem uno ſubleuatur, atq; in arcem importatur modo. Ei arci inter montem flumenq;, quod arctam atq; anguſtam uallem dirimit, ſubeſt ea, de qua dixi, perexigua ſanè uia, qua cõmeare ijs, qui in arce ſunt, inuitis licet nulli, propterea quòd ſaxis modò ab ea deuolutis quoslibet obrui atq; interfici nullum negociũ eſt. Ea quoq; arx, quam Couolum appellant, eorũ deditione qui illam cuſtodiebant, ad remp. redijt. In Iſtris etiam præda celebris ab Epirotis eſt equitibus & cædes hoſtium facta. Germanis autem, qui urbem incolebant, à Senatu petentibus, ut quoniam Maximilianus permiſerat, ut qui uellent ex eius ditione urbem adire mercaturæ cauſa, eis liceret, Patres item concederent, eos tutò uenire poſſe, fides

eſt ei reipublicæ interpoſita, itineraq́; quæ toto bello clauſa fuerant, patefieri cœpta ſunt cupidiſsimis omnibus. Marcus Antonius Contarenus cognomine Camalis, quem Senatus paruis nauigiolis præfecerat, Patrum iuſſu ab Angeli claſſe profectus, Cymacliũ inter duo Padi oſtia Vatrenum & Caprariam, oppidum magnopere piſcatorium, diripuit, ædificiaq́; plurima incendit: quæ Alfonſo non parua clades fuit, quòd ex eius oppidi ſeptis calamo reticulato uadis triginta millia in circuitu paſſuũ eo ipſo ferè tempore ingens uis piſcium biduo triduóue maximè pluuio capta, & ſale iniecto repoſita, magnis redimi precijs portorijsq́; conſueuit. Angelus cùm nauibus triremibus ad latitudinẽ fluminis diſpoſitis pontẽ inieciſſet, quo Gradenici equites trãſportarentur ad incurſiones exercendas, hoſtesq́; qui munitionẽ copijs omnibus aggreſſi ſæpe fuerant, ſuſtinendos: poſtea, ne triremes impedirentur, quo minus ad gerendũ bellum præſtò eſſent, eundem minoribus in nauibus pontem impoſuit, traiectoq́; leuiſsimo equitatu, omnẽ illam oram fuga terroreq́; impleuit, quoad hoſtes miſsis ab Iulio Ferrariã equitibus Ludouico Pio præfecto, quem Verona euocauerat, atq; ab Aloiſij regis miniſtris, Brixia item equitibus & militibus quamplurimis, exercitum duodecim millium armatorũ confecerunt. Ac Ludouicus quidem unà cum Hippolyto ad claſſem ripamq́; fluminis audaciſsimè ſe inferens interfectus eſt, capite media cum galea pila ferrea caſu in eum cadente perfracto. Deinde, quòd hoſtes in munitione capienda fruſtrabantur, Alfonſus infra eum locum duo millia paſſuum munitionem & ipſe in ripa facere inſtituit, qua in reditu impedire claſſem poſſet, tormentisq́; deprimere. Quod ubi Senatui eſt allatum, literas ad Angelum dedit: ſi ei uideretur, claſ-

ſem reduceret, ne cōfecta hoſtiū munitione periclitaretur: id unum in primis curaret, ut claſſem, quam à ciuitate accepiſſet, ſaluã ſoſpitemq; reip. reſtitueret. Ad quas ille literas ita reſcripſit: Si claſſem reduxiſſet, fore ut omnem illam oram, quæ cis Padum eſt, hoſtium exercitui diripendam relinqueret: itaq; id ſe tum facturum, cùm illa munita eſſe loca cognouiſſet. Eodemq; tempore, quòd ad Patres uenerat Bulſardus Germanus, qui ad urbem uentitare conſueuerat, ad ſpeciem, ut eis ſe offerret ad pacem inter regem remq; pub. tractandam: re, à Maximiliano eius rei cupidiſſimo clàm miſſus: Decemuiri legatos duos creauerunt, qui cū Bulſardo ad regem ſtatim proficiſcerentur, Ioannē Cornelium Quinqueuirum Senatu regendo, Aloïſium Mocenicum, qui Feltriæ atq; in Alpibus legatus tunc erat. Egerant autem cum rege ciuitates Germaniæ liberæ, ut pacem cum repub. faceret: quarum quidem ferè omniū municipes non pauci in urbe mercaturã exercere conſueuerãt, ægreq; ea re carebant. Paulus quoq; Licteſtenius, cuius erat multò maxima apud regem autoritas, uti antea demonſtrauimus, pacis ei autor ſemper fuerat. Vxor inſuper regia idem cupere maximopere uidebatur. Præter hæc Henricus Britãniæ rex ab Iulio et Aloiſio & Maximiliano per literas diligentiſſimè ſcriptas petierat, ne cum Veneta ciuitate bellum exercerent: quæ ſi nuſquam exiſteret, conſtrui tamen omnibus ab hominibus ad publicam orbis terrarum utilitatem atq; ornamentum profectò debuiſſet. Idem quoq; multò etiam accuratius legatus regis, Romæ qui erat, ad Iuliū detulerat. Quibus rebus cognitis ſpes Senatū tenuit, breui fore, ut ſibi cum Maximiliano conueniret. Atq; illis quidem diebus Baldaſſari Scipioni Senenſi, qui Liuiano propter uirtutem maximè charus

ſuerat, equitum grauis armaturæ L. *præfectura eſt à Senatu tradita.* Bonifacioq; Sonzinio, *qui ſe amanter pro rep. Patauino bello geſſerat, auri libra annis ſingulis immunitasq; rerum omniũ ei liberisq; poſterisq; eius, tum ut ipſe liberiq; extra ordinẽ in Senatũ legerentur, dono datum.* Padus *interim aucto* Gallicis *repentinis imbribus flumine, ut ſummas planè ripas adæquaret, pontẽ, qui minoribus erat nauibus impoſitus, aquarũ uiolentia diſiecit.* Angelus, *traiectu ne careret, triremes, uti antea fecerat, contra curſum fluminis iterum firmauit, quæ pontem ſuſtinerent.* Hoſtes *autẽ ubi uiderunt fluminis incremento triremes altè ſublatas pulcherrimè tormentorũ pilis obijci, prima nocte magna cum magnu* Ferraria *egreſſi ad ripam cõtenderunt, tormentisq; plurimis adductis naues impeditas uerberare ex aggere ictibus creberrimis cœperũt: neq; prius deſtiterunt, quàm claſſe penè uniuerſa perforata & diſiecta,* Angelus, *qui ſomno expergefactus ſuo ſe lectulo eiecerat, cũ ſigno aureo, ne hoſtes eo potirentur, publicisq; literis, tum ductores reliqui cymbis nauium excepti fuga ſalutem peterent.* Remiges *ſe flumini omnibus è nauibus dederunt: aduerſamq; ad ripam delati magna pars ad* Gradenicum *ſe receperunt.* Vna *triremis primo aduentu per remos, qui aggerem contingebant, ab hoſtibus ad ripam attracta, cum hominibus non paucis eſt capta: ipſi omnes interfecti. altera ſuccenſa eſt.* Ex *omni claſſe triremes duæ nauigiaq; minora aliquot ſecundo ſe flumine demiſerunt, ad finesq; reipub. nullo accepto detrimento redierunt. tres depreſſæ interierunt: munitione cum plurimorum remigũ et militum interitu hoſtes potiti: triremes nouem* Ferrariam *ſunt perductæ.* Ea *clade* Patres *cognita, eueſtigiò literas dederunt cùm ad* Gradenicũ *legatum, ſi hoſtes*

ſtes Padum traijcerent, interiorem Atheſis fluminis ripam interſcinderet, ne Rodigiũ poſſent accedere, ipſe ſe in tutũ cum ijs quas haberet copijs reciperet: tum ad legatos Grittũ & Marcellum, qui erant in exercitu ad municipium Leonicænorum, ut aliquid copiarum auxilio ad Gradenicũ mitterent, quo ſe facilius finesq́; illos ab hoſtibus uictoribus tueri poſſet. Scripſere etiam ad Foſſæ Clodiæ magiſtratum, cymbas iuberet Padum ingredi, quæ fugientes reciperent, & ſi qui ſe in ſyluas aut paludes abdidiſſent, perquiſitos repertosq́; ſubleuarẽt. Datæ inſuper ad Ioannem Maurũ literæ, qui in Iſtris cum triremibus, quas appellant nothas, tribus, legitimis duabus relictus fuerat, ut ad Padi oſtia cõtenderet, cumq́; Marco Antonio Contareno, qui triremem ſuam nauigiolaq́; non pauca incolumia conſeruarat, ſe cõiungeret. Senatu poſtea eodem die coacto, ad claſſem reintegrandam multoq́; ampliorẽ inſtituendam, latum, ut in Creta triremes octo, Corcyræ duæ, in Dalmatis ſex, in urbe quatuordecim confeſtim armarentur, atq; ex his duarum remiges poſtridie, aliarum duarum perendie cõſcriberentur. Angelus inter hæc ad urbem redijt, cladem q́; illam nõ tam uerè ac exploratè, quàm ut ipſi minus dedecoris afferebat, Patribus expoſuit: quem tamen eius ſermonẽ pleriq; ex earum, quæ perierant, triremium præfectis ad urbem & ipſi redeuntes audacter refellerũt, probraq́; omnia in illũ iaci cœpta: nihil in eo conſilij, nihil prudentiæ, nihil omnino prouidentiæ: crudelitatis, auaritiæ, arrogantiæ plurimùm ſemper fuiſſe: triremes ponte implicari minimè omnium debuiſſe: ſi paulùm ſupra eum, in quo erat, locum ripæ aggerem deieciſſet, flumen ipſum, quod tam altè creuerat, ſuamet illuuione & munitionem & claſſem tutam ab hoſtibus puncto tem-

poris redditurum, regionemq́; illam pulcherrimam & fertiliſsimam longè lateq; uaſtaturũ & fœdaturum fuiſſe. quæ nam autem aptior atq; facilior reip. morẽ gerendi occaſio dari ei à fortuna potuiſſet, quàm quod eſt illi ea fluminis tam uaſti magnitudine exuperantiáq; ſubminiſtratũ? ita illum, quæ è re[illegible] erant, effeciſſe: quæ uſui & dignitati magnopere fuiſſent, quæ ſecuritatem claſsi attuliſſent, quæ hoſtium cogitationes et conatus omnes fruſtrauiſſent, prætermiſiſſe: unum modò magna ſemper diligentia curauiſſe, ut cymbas præda onuſtas ſingulis diebus domum mitteret. His cùm uocibus penè omnium, qui in ea claſſe fuerant, & cladi ſuperfuerant, Angelus palàm accuſaretur, Senatus frequens rogationem iuſsit, uti de ea re Triumuiri ex aduocatis reip. quærerẽt: quod reperiſſent, intra dies X V. ad Senatum referrent, atq; is ea pœna, quam Senatus probauiſſet, plecteretur. atq; ut proximis comitijs præfectus claſsis eius loco legeretur, etiam perlatum: lectusq; eſt Antonius Tronus templi Marcij procurator: quo præfecturam reſpuente, quòd non eſſet rebus maritimis aſſuetus, comitia Petrum Balbum Patauij magiſtratum ſublegerunt. qui quidem Balbus antequam Patauio decederet, hominem ex plebe, qui filia pro concubina utebatur, ipſamq́; filiam, ſcelere per indicium delato, comprehendi iuſsit, faſſosq́; ſecuri ambos percuſsit, igne patris cadaueri etiam ſuppoſito. Ad hæc, ut aliquando Iulij iracundiæ finis fieret, Senatus ſæpe conſultus, ſæpe amplius conſuli iuſſus, tandem cenſuit, ut legati reip. Romæ qui erant, tabulis ab Iulio traditis, quibus indigniſsimæ conditiones reip. imponebantur, ſcribendo adeſſent, ut iuri ſcilicet, quod in ſinu Adriatico antiquitus reſpub. obtinuerat, ab omnibus, qui eo mari nauigent, exigendi, pro

eorũ tantùm nauigijs, qui Romani Pontificis imperio ſubeſſent, & eo mari nauigarent, quodq; in Ferrariæ dominatu, quam aliquando in ſuam poteſtatem redegiſſet, permultos annos habuerat, quodq; ullo unquam tempore in Flaminiæ oppidis eis fuiſſet, reip. nomine cederent: eamq; contra rem Romanam feciſſe faterentur, ueniamq; ſuppliciter peterent. Ea res quod ui fiebat, Senatui nulla liberè decernendi poteſtate relicta, tot regibus hoſtibus, tot reip. oppidis bello captis, retentis ab Iulio in urbe ſex legatis ſumma dignitate & nobilitate ciuibus, tum illis qui è Flaminia in uinculis ad illum ſunt perducti, ipſius interdicto, cui tamen iampridem paruerant ſatisq; fecerant, etiam nunc urgente, minus moleſta Patribus fuit, minusq; ei rei, ne fieret, obſtiterunt: illud animis atq; ſermonib. diu multũq; repetentibus, ui atq; iniuria coactis ab hominib. quod fit, pro infecto haberi conſueuiſſe: itaq; & naturæ, & gentiũ & ciuili iure & legibus omniũ populorũ eſſe conſtitutũ. Vnum aũt ſeſe conſequi, ut Iulius inimicũ in remp. animũ deponeret, neq; amplius eius hoſtibus auxilio uellet eſſe (quod quidẽ ſe facturũ pollicebatur) magno ſibi adiumento ad reliquũ bellũ conficiendũ fore arbitrabantur. Atq; his rebus agitatis annus finẽ habuit.

PETRI BEMBI RERVM VENETARVM HISTORIAE

LIBER X.

ANNO *inſequente inito hoſtes Verona egreſſi, ut in pagos pleroſq;, qui exercitũ reip. receperant, rebusq; omnibus iuuerant, iracundiam exercerẽt ſuã, atq; inde pabuli copiam aliquã in oppidum importarẽt, cùm quinq; millia paſſuum*

proceſsiſſent, ad aquæ Martinianæ pontem ſubſtiterunt, ut noſtris, qui re per exploratores cognita ad illos repellendos contendebant, fluminis tranſitum impedirent. Erat aũt præmiſſus ad eam rem ab Imperatore legatisq; Leonardus Apulus cũ expeditis militibus & equitibus quamplurimis: is ubi pugna ante pontẽ magno animo cõmiſſa tamen traijcere hoſtibus, ut ſe priores in ponte conſtipauerant, anguſtias defendentibus ſe nõ poſſe uidit, equites Epirotas triginta ad ſuperiorem fluminis partem longo circuitu, ne ab hoſtibus conſpicerentur, cum reliquis mandatis miſit. Illi itinere celeriter confecto, repertis in primo colle uadis flumen tranſierũt: eodemq; & circuitu & celeritate uſi, magno clamore ſublato, repentè in hoſtes à tergo impetũ fecerunt: qui noua re perturbati, cùm reliquum adeſſe exercitum crederent, & prælio ancipiti ſibi eſſe decertandum exiſtimarent, atq; ij, qui à fronte noſtros ſuſtinebant, ſibi ueriti ſæpe reſpicerent, pugnamq; interim remitterent, noſtri ardentius inſtarent, relicto ponte omnes ſe in fugã coniecerunt. Ea in fuga perplures interfecti ſunt: capti equites cataphracti L. ex leuioribus circiter ducenti, præfectiq; clari nominis ſex, ad urbemq; miſsi, et ſigna quatuor relata. Saornianus poſt hæc ad urbem redijt, magiſtratuq; repudiato alijs in rebus maiori ſe reip. fore uſui eſt pollicitus. Erat tum in urbe Philippus Vladislai regis Pannoniæ legatus, qui à rep. ſuperiorũ penſionũ reliqua ſibi dari poſtulabat. Ei Senatus, quòd pecunia propter quotidianos belli ſumptus dependi minus poſſet, excuſatione interpoſita, gemmas, purpurã, telasq; cæteras ſericas laneasq; pro ſumma librarũ auri trecentarũ dari iuſsit: pauloq; pòſt eodẽ legato petẽte, ad reliquas res quadraginta ſunt auri libræ numeratò additæ: ipſi libræ quatuor

dono

dono curatæ. Ad Henricum etiam Britanniæ regem adoleſcentem Senatus legatum creauit Franciſcum Capellum, honoris illius & beneuolentiæ inſtitutæ cauſa. Hatriani, quod eſt oppidũ inter Padi oſtia, prædæ nomine ab Angelo præfecto claßis ſub reip. imperium redacti, cùm ab Alfonſo ut ad ſe redirent ſolicitarentur, legatos ad urbẽ miſerunt, uelle ſe ab rep. non recedere: itaq; & qui ſibi ius diceret reip. nomine, & armatas naues, quibus ſe defendere ab Alfonſi contumelijs poſſent, ſuppliciter petere. Quamobrem Senatuſconſultum factum eſt, Hatrianos defendi oportere, Senatui uideri: igitur et prætor eis datus Leonardus Bembus, & naues armatæ decem ad eos miſſæ: quibus præſidijs poſtea uſi, in fide atq; officio permanſerunt: tametſi Alfonſus antequã auxilia conuenirent, illos, pagosq; aliquot demißiores in Padi ripa Venetisq; finibus, malè habuerit. At hoſtes iterũ Verona egreßi, multosq; uicos depopulati, interfectis propè incolis omnibus, partem ſuorum, quos noſtri obuiã progreßi aut occiderãt, aut captiuos fecerãt, amiſerũt. Tertiò autem ob pabuli inopiam idem auſi, multò maiore accepta clade, Alexio tamen Bua turmæ Epirotarum præfecto, ob equi laßitudinem ab ipſis capto, ſe in oppidũ receperũt. quibus in rebus omnibus imperatoris maximè ſtudium uigilantiaq; extitit: itaq; febricula tentatus accerſitis Patauio medicis, tamẽ conualeſcere nõ potuit: creſcenteq; ui morbi cùm ſe breui moriturũ cognoſceret, adhibitis legatis exercitum Lucio Bononienſi cõmendauit, atq; ipſum et præfectos reliquos grauißimis amantißimisq; uerbis monuit, ut ſuam fidem & beneuolentiam reip. præſtarẽt: quæ ſi perierit, uirtus omnis Italorum animorum, resq; ipſa militaris, quã adhuc quidem ipſi uni ſuſtinuiſſent, unà cum illa perie-

rit. Quis enim, inquit, uos alet, prouehet, ad exercitus regen dos uocabit, hac terrarum parte in regum barbarorũ poteſtatem redacta? Hæc atq; his plura cùm dixiſſet, paulò pòſt mortẽ obijt apud Leonicænos ſeptem et ſexaginta annos natus: moleſtaq; ea magnopere ciuitati exercituiq; mors fuit. cadauer ad urbem delatũ funere ampliſsimo & concelebratiſsimo atrata ciuitas extulit. Imperatore mortuo, Ianes Fregoſius Ligur eius equitibus regendis præficitur: quibus tamen etiam uiuo illo præeſſe conſueuerat, Leonardusq; Apulus ob uirtutem, atq; in remp. ſtudium ſtipendio à Senatu auctus eſt, duobusq; fratris eius liberis penſiones annuæ dono datæ: eamq; profectò legem ſententijs omnibus Patres cõſcripti probauerunt, ut nõ modò nulla reiecerit, ſed etiã ne una quidem, cui non liquêret, in loculis reſederit: quæ res penè pro miraculo eſt habita. Fuit quidẽ certè ſingulare ac peregregium omniũ ordinum, totiusq; ciuitatis in Leonardum ſtudij atque beneuolentiæ indicium. Vbaldus deinde Gallorum internuncius Mediolano ad urbem uenit, pollicitusq; eſt præfectorum regiorum nomine: ſi Gallos qui eſſent in cuſtodia urbana, Senatus reſtituat, ipſos ciues quoſque Venetos unà cum præfectis reip. qui Mediolani cuſtodirentur, miſſos facturos: itaq; quatuordecim Gallis Vbaldo traditis, Brixiamq; miſsis, ipſi Iuſtinianum Maurocenum, Aloiſium Bonum, Petrum Gradenicum, Fanciſcum Memmium, ciuesq; alios, quos habebant, hominesq; militares tres, Vincentium Naldium, & Vitellium, et Braccium, libertati reſtituerunt. Atq; ut ſcribendo ſæpius ad Maximiliani exercitũ, qui Veronæ erat, redeatur, Hiſpani ex eo milites, hominum ſcilicet natura & moribus multò callidius ac ſapientius Gallis atque Germanis hominibus genus, cùm uiderent Vene-

tos

tos caſtris ponendis oppido propiores eſſe factos (nam à Leonicænis aliquot paſſuum millia Veronam uerſus ſe contulerant) ſimul eos breui ad murum atq; portas acceſſuros, urbemq; obſeſſuros uererentur, ut quid quæq; domus atq; familia uoluntatis in remp. haberet, ſi poſſent fallendo cognoſcerent, nocte intempeſta per oppidum, cum magno armorum ſonitu incitati cucurrerũt, nomenq; Marciũ, quod eſt inſigne reip. ſæpe in curſu conclamauerunt: quo exaudito, à pleriſq; illos eſſe Venetos credentibus, qui ſe in oppidum intuliſſent, eadem nominis acclamatione eſt reſponſum datum, ſalutatioq; ueluti mutua facta: illi eas domos, unde uoces ueniebant, atramento ſignauerunt, poſteroq; die repetitis notis omnes ad unã diripuerũt. quibus rebus cõſequuti ſunt, ut & reliquis amicis reip. timor inijceretur, ne quid ultra facere aut dicere auderent, & ipſi præda illa pro ſtipendio, quod non perſoluebatur, ad ſe ſuſtinendos uterentur. Erãt in urbana perliberali cuſtodia, uti ſuprà domonſtratũ eſt, cùm Patauij, tum in Iſtris, capti Germani regis præfecti ſex; ſalutabanturq; quotidie ab amicis & familiaribus ſuis propè ut liberi: eorũ quinq; noctu, cuſtodibus in cœna occupatis, tenui perrupto muro ad aquam ſe nullo ſtrepitu cõtulerũt: cymbaq; ad biremem clàm à ſuis comparatã uecti, in ea Tergeſte perfugerunt: uni ut fugeret perſuaderi non potuit, ne fidem, quã unà cum reliquis reip. dederat ſe nõ abiturum, falleret. Poſt hæc Triumuiri, quorum erat è collegio Bernardus Bembus pater meus, confecta quæſtione Angelũ Triuiſanum, qui claſſem turpiter amiſerat, ad totius ciuitatis iudiciũ maiora comitia detulerunt, ea lege per ipſa comitia prius reſciſſa, quam Senatus, ut ad ſe referrent, iuſſerat: tabelliſq; eorum recitatis, qui permulti contra eum teſti

monium dixerant, cauſaq́; dies aliquot agitata, condemnare tamen illum primis ſententijs non potuerunt, propterea quòd ab reliquis ciuibus, qui eo bello improbè remp. geſſerant, qui quidem erant pleriq;, atq; ab eorum propinquis & neceſſarijs magnopere laboratū eſt, ne condemnaretur, ueritis, ſi ille pœnas dediſſet, ne ad ipſos etiam eiuſmodi iudicia deſcenderent. quæ ſanè res bonis omnibus magnā moleſtiam attulit, quòd Angelo *abſoluto nihil amplius in rep. ſeuerè, nihil omnino ex dignitate poſſe agi propè cōſtaret.* Poſtremò *uerò cùm triumuirū actionibus diligentioribus, tum eiuſmodi bonorum querelis permota concio, trienniū ab urbe urbisq́; finibus eſſe Angelum exulem iuſsit. At ne claſsi reintegrandæ, quam in rem* Patres *incubuerant, milites aut remiges deeſſent, lex eſt in* Senatu *lata, ut exules maritimis ab oppidis atque inſulis reipub. ob homicidium qui eſſent facti, ſi pace cum mortui propinquis inita menſes ſex in claſſe reipub. ſua impenſa operam nauauerint, aut ad id uicarium dederint, reſtituerentur, exceptis ijs qui hominem conſtitutò occidiſſent.* Alfonſus *uerò claſsis reipub. clade non contentus, copias quas confecerat, traiecto* Pado *ad fines* Rodigianos *uexandos ac depopulandos miſit. eæ copiæ in pago* Alfonſi *finium poſtremo ſeſe uallo munierunt, & paruo præſidio ad uallū relicto inſtructæ, ut quod intenderant, etiam perficerent, progrediebantur.* Gradenicus Legatus, Rodigij *qui erat, ea de re ab exploratoribus certior factus, ante lucē cum equitatu & peditatu oppido egreſſus* Epirotas *aliquot præmiſit, qui hoſtes uelle aggredi ſimularent, lenteq́; reuertentes eò traherēt, ut æquo loco prælium cōmitti poſſet.* Hoſtes Epirotis *uiſis in eos impetū fecerunt. Illi, ut erat eis imperatum, paulatim recedentes in noſtri agminis*

gminis conſpectum eos perduxerunt. Legatus cohortatus ſuos pugnæ ſignum dedit: neq; hoſtes ſibi defuerunt: concurſum eſt ab utriſq; ita acriter, ut pugna diu anceps atq; ambigua fuerit: tandem hoſtes feßi repelluntur, ſeq; ad pagum munitionesq; ſuas recipiunt. Noſtri hoſtium regreſſu incitatiores facti, cùm aliquãdiu ante uallum pugnauiſſent, munitionem perfregerunt, eosq; in fugam omnibus à partibus dederunt. quos Epirotæ *conſectati pleroſq; interfecerunt: equites utriuſque armaturæ circiter nonaginta cum eorum præfecto captiuos fecerunt. Capti quoque ſunt eodem tempore in* Veronenſium *finibus* Sequani *equites non ſanè pauci, cùm tamen illi etiam* Epirotas *duodenos temerè à reliquis digreſſos quodã in pago dormientes item cepiſſent. captusq; paulò pòſt unà cum uiginti ex eius turma præfectus equitum* Gallorum Cleta, *qui* Maximiliani *auxilio* Veronam *uenerat, ad urbemq; miſſus.* Iulius *autem* Pont. Max. *ubi à rep. omnibus ſuis poſtulatis ſatis eſſe factum cognouit,* Legatis, *qui quidem erant quinq; (nam* Piſanus *paulò antè morbo implicitus mortem obierat) ad ſacra, quæ ſe præſente fiebant, atq; ad pedis oſculum admißis, magna populi* Romani *frequentia interdictum abrogauit, deq; eo literas ad omnes reges dedit.* Quibus *rebus cognitis, ſupplicatio à* Patribus *eſt indicta, gratiæq; dijs immortalib. omnibus in templis actæ.* Paucisq; *pòſt diebus* Hieronymo Donato *apud* Iulium *manere iuſſo, qui legationem exerceret, cæteri legati pedibus* Anconam *profecti, reliquo itinere in longis nauibus, quas* Patres *ad eos ſubleuandos eò miſerant, confecto domum redierunt.* Diebusq; *æquè pòſt paucis ciues ij* Veneti, *qui belli initio in* Flaminia *contra fidem datam capti, atq; in* Romanos *fines perducti, eo tum loci cuſtodiebantur,*

ab Iulio ſunt dimiſsi. dimiſsi quoque ab Ioanne Iacobo Triultio, liberalitatis in remp. nomine, ciues item Veneti tres, qui tribus Galliæ municipijs præfuerāt, Mediolaniq́; in cuſtodia illos menſes totos fuerāt, Ioannes Grimanus, Alexander Georgius, Philippus Calbus, atq; uſque in urbem ab eius miniſtro perducti. Aloiſius Mocenicus, Ioannes Cornelius legati ad pacem cum Maximiliano tractandam miſsi, uti ſuperiore libro demonſtratum eſt, atq; in Alpes profecti, regijs internuncijs, qui ad eos uenerant, reipub. datis muneribus (ea erant uini Cretici precioſioris, ceræ albæ ad tenebras expellendas, fructuum in Aegypto conditorum ad regias epulas omnis propè generis non parua copia) ſermonem cum ijs complures dies habuērunt, non uniſq́; in locis unà fuerunt, neq; tamen pax iniri potuit, cùm illi omnia, quæ in Maximiliani poteſtate proximè fuerāt, à Senatu peterent, Senatus nihil eorum, quæ ante bellum obtinebat, uellet amittere: dependere quidem Maximiliano aliquam pecuniæ uim ſe obligaſſet, ſi de reliquis fœderis capitibus, quæ proponebantur, conuenire inter ipſos potuiſſet: ſed obſtinatione, duritieq́; ambarum partium factum eſt, ut infectis rebus ab utriſque domum diſcederetur: ita ea multorum dierum tractatio & mora, quæ ſuſpenſos atq; ſolicitos Patrum animos habuerat, poſtremò ad nihilū redijt. Interim, quòd Lauretanos, qui eſt pagus in Padi fluminis deriuatione, Alfonſi copiæ incenderant, Senatuſconſultum factum eſt, ut eius pagi homines Foſſam Clodiam ad incolendum ſe reciperent, atque ab oppidanis rebus omnibus iuuarentur: quasq́; antea onerum & tributorum immunitates domi obtinebant, eiſdem immunitatibus eis frui Foſſæ quoq; Clodiæ liceret. itemq́; alterum, uti Belunienſes & Pagenſes annum

unum

unum immunes eſſent, neq; ad ſoluendum creditoribus cogi poſſent. Idem Senatus cùm uideret multò maximam eſſe in urbe copiam eorum ex plebe ciuium, qui aliquo reipub. munere fungerentur, quo in munere aut ſtipendij menſtrui, aut quotidiani quæſtus nomine lucrum facerent: ut ij quoque aliquid, neque id tamen ſine compendio, tam anguſta pecuniæ publicæ procuratione in ærarium conferrent, rogationem iuſsit: qui è plebe ciuis munus perpetuũ à rep. obtineret, ſi decuplum ſtipis annuæ, aut ſi ea non ſit, lucri ſummam, de qua apud magiſtratum conſtet, reip. intra dies quindecim curauerit, id omnino munus ipſo mortuo aut filius, aut nepos, aut frater eius ſequatur: aut is, quencunq; ſibi ipſe eius muneris hæredem inſtituerit. quibus autẽ ſua ſint ad tempus munera, ijs octuplã ſtipẽ ærario inferentibus, ea uiuis munera eripi nõ poßint, illis exceptis muneribus, quæ à Senatus, templiq; Marcij procuratorũ ſcribis & miniſtris obirentur. ea tamen octupli ſumma liberalitate Patrum paulò pòſt lege ad quincuplum redijt. Ab Decemuiris quoq;, ut etiam nobilitas ſui æris aliquantũ ſponte reip. tribueret, alia eſt rogatio paulò pòſt iuſſa: qui è nobilitate ciuis triginta annos natus libras auri uicenas mutuò reip. dediſſet, quẽq; ciuem maior pars Decemuirûm probauiſſet, ei ciui annum in Senatu eſſe, adempta ſuffragij ferendi poteſtate licere. Huius autem mutui Decemuiri eam eſſe conditionẽ uoluerunt, ut pars pecuniæ media in ærarium nouiſsimum ei, qui dediſſet, accepta referretur: altera parte media, ſi quid is onerum tributorúmue nomine in poſterum publicè debiturus eſſet, ex eo tantundem poteſtas ei fieret diſſoluendi: pauloq; pòſt, ne horũ ciuiũ numerus denos excederet, ijdẽ Decemuiri ſanxerunt. Dum hæc domi adminiſtrantur, conſilio Ve

ronam per inſidias capiendi ab legatis complures dies agitato, certorum oppidi ciuiũ ſuaſu, qui per ſuos interpretes clam ad Sigiſmundum Caballum neceſſarium ſuum egregiũ atq; amantem reip. ciuẽ, qui ſe pro patria exercebat, belliq; munera & præfecturas obibat, Patauium miſſos, res quemadmodum perfici poſſet, eis oſtenderant: ambo prima nocte ad pagum Martinianum exercitum adduxerunt, quingentosq; milites ex omni copia lectos, ad arcem, quæ ab ea oppidi parte cum mœnibus erat coniuncta, non nimis com munitam miſerunt, qua fore in urbem traiectum cognouerant. Illi per duas propugnaculi intromiſsi portas (eas Bene dictus Peregrinus multa arte diligentiaq;, ferreis ad eam rem confectis Vicetiæ malleis uectibusq;, aperuerat) ad murum oppidi ſcalas, quas ſecũ attulerant, poſuerunt, ut eo ſuperato ad portam, ad quam conuenerant, accederent, interfectisq; cuſtodibus, atq; apertis ualuis exercitũ admitterẽt. Eæ ſcalæ cùm eſſent breuiores, quàm muri altitudo requirebat: ad eiuſmodi eius rei ſubſidium comparandum, ut alteram alteri alligarent, atq; ita longiores eas facerent, ſe dederunt. In eo dum ſunt, ſigna in oppido ei loco proxima caſu concinere cœperunt: illi ueriti aduentum ipſorum militibus Germanis tribus millibus palàm factum eſſe, qui eam oppidi partem cuſtodiebant, relictis ſcalis extra propugnacula celeriter ſe, quà uenerant, receperunt: deinde ad exercitum, qui non longè aberat, ut ſe in oppidum inferret, re infecta magno cum dolore omnium atq; moleſtia redierunt. Hoſtiũ præfecti haud ita multò pòſt de pleriſq; ciuibus, quos fuiſſe eius rei conſcios nõ tam quidem reperiſſent, quàm eſſent ſuſpicati, grauiores pœnas ſumpſerunt. Peregrinus unà cum noſtris militibus oppido fugiens ad legatos ſe contulerat: cui

cui Senatus ob facti audaciam atq; in remp. ſtudium penſionem annuam, quam poſteri eius ſequerentur, paulò pôſt dono conſtituit. Eadem in illorum, quos hoſtes interfecerant, liberos reip. pietas extitit. Erat domi lex decemuiralis, nemo ut ciuis, cuius aut filius aut frater aut fratris filius ſacerdotiũ haberet, cùm de rebus, quæ ad Pont. Max. atq; ad remp. pertinerent, ageretur, in Senatu eſſe poſſet: quam quidem legem eo conſilio Patres iuſſerant, ne, qui ſuo compendio propter ſacerdotiorum adipiſcendorum cupiditatem in conſulendo duci poterat, ut plus Romanis rebus, quàm ſuæ ciuitati faueret, ei aut ſententiam dicere, aut ſuffragium ferre in Senatu liceret: eam tum legem Decemuiri antiquari uoluerunt: non enim arbitrabantur quenquam eſſe ciuem poſſe, qui tam duris reip. temporibus alieniori uoluntate ſuæ patriæ cõmoda, quàm Pont. Max. à quo tam inſignitè læſus eſſet, in Senatu adminiſtraret. Itaq; & Antonius Grimanus & Georgius Cornelius, reliquiq; ſacerdotum propinqui, cùm ad Senatum ex literis Roma ab Donato miſsis eſt relatum, deinceps affuerunt: quæ quidem literæ magnã in Iulio ambiguitatẽ conſiliorum, magnamq; uoluntatis hæſitationem oſtendebant: modò enim de rep. honorificentiſsimè amiciſsimeq; loquebatur, ſeq; ei adiutorem ad ea recuperanda, quæ in Rhetis Galliaq; amiſerat, fore pollicebatur: Gallorum modò regem ſe uereri oſtendebat, quẽ quidem propêdiem in Italiam rediturum pro explorato ducebat. A Maximiliano quoq; ſuum legatum propè amplius non admitti, inimicumq; ſibi illum ex amico eſſe factum, quòd interdictũ in remp. ſe nolente reſcidiſſet, conquerebatur. easq; ob res uti reſpub. quibus poſſet conditionibus cum Maximiliano pacem faceret, Senatui erat autor, præſertim poſtaquàm

inter Aloiſium & Henricum Britanniæ regem, qui diſsidere putabantur, quod quidem certè diſsidium animorumq; diſiunctio morari Aloiſiū & retinere, ne itineri ſeſe daret, una omnino poterat, fœdus eſſe ictum & concelebratū cognouit: itaq; interdum neq; cui confideret, neq; quò conuerteret cogitationes ſuas, neq; quem ſuſciperet tuendum, neq; quid omnino aut faceret, aut planè diceret, reperiebat. Quibus rebus cognitis Senatus, cui quidem omnia penè deficiebant, Iulium tamen per legatū eſt hortatus bono animo ut eſſet: non facturum, quæ ab eo iactabantur, Aloiſium: cuius omnes planè populi ab Alpium traiectu & bello in Italia gerendo magnopere abhorrerent: Maximilianum quidem & pecuniæ inopia, & aliena Germanarum ciuitatum à bello contra remp. uoluntate, & aliarū rerum implicationibus perfacilè ad pacis cogitationem deſcenſurum: Henricū uerò, cur nocere Venetis cogitet, nullā habere porrò cauſam, cuius & maritimæ ciuitates neceſsitudinē quaſi quandam antiquitus cum noſtris hominibus inſtitutā colant plurimiq; faciant: & portoria à nauibus reip. quæ mercaturæ cauſa eò uentitant, etiam augeantur: ſeſe autem & exercitū non ſpernendum iam habere, & claſſem ſatis magnā propè diem habituros: eaſq; opes non illi minus, quàm reip. præſtò, cùm uellet, futuras: quamobrem confideret, cùm tam bonam cauſam ſuſcepiſſet, ut remp. ſcelere perfidorum hominum proditam ac uiolatam tueretur: Deos profectò immortales, quorum ipſe in terris maieſtatem obtineret, ſibi non defuturos. Eiuſmodi cùm literis labentem Iulij animum atq; conſilia Senatus confirmauiſſet, legem ſciuit, ut quingenti armaturæ grauioris equites, militum quatuor millia celeriter conficerentur, atq; ad eas quas haberet copias adderentur.

rentur. Id autem non tam iuſsit ſpe quam aleret, ut res ad exitum perduci poſſet (nam neq; unde is tum numerus acceſſeretur, ei conſtabat: neq; pecunia in ſtipendium planè ſuppetebat) quàm ut eius rei ſermo nuncijq; ad Iuliũ allati deiectas illius cogitationes & timoris plenas erigerẽt, exercitumq; reip. quem quidem & Veronæ recuperandæ difficultate, & Gallicarum rerum fama, quas rumor latius atq; inflatius attulerat, tardiorem ac ſuſpicioſiorem factum ſciebat, literæ de eo ad legatos datæ ad priſtinam belli gerendi alacritatem ſtudiumq; reuocarent. quod ſanè accidit. Epirotæ enim equites ubi de augendo exercitu nuncium acceperunt, Atheſi flumine traiecto hoſtium equites centum captiuos fecerunt: milites alteros totidem, nemine ſuorũ deſiderato, interfecerunt. Aliæ deinde literæ ad Donatum datæ, ut quoniam is ad Senatum ſcripſerat, Iulio placere, ut bello, quod reſp. cum Alfonſo exercebat, finis imponeretur: ei diceret, Senatum de eo id, quod uellet, eſſe facturum. Quo reſponſo accepto Iulius ſuum hominem Ferrariam miſit eius rei cauſa: neq; tamen Alfonſo perſuaſit, uti bello deſiſteret: nam quoniam exploratum ei erat, Aloiſium regem ad Lemniacum oppidum, quod à Maximiliano libris auri CL. emerat, capiendum omnes ſuas quamprimùm copias miſſurum, quo capto ipſe quoq; Rodigium poſſe capere ſpem non ambiguam fouebat, arma deponere noluit. Senatus autem pluribus & literis & nuncijs certior factus Aloiſij præfectos, magnis equitatus & peditatus copijs coactis, in fines reip. impetum breui facturos, Lemniaco ueritus præter milites ſexcentos ſub egregijs centurionibus, ciues etiam Venetos è nobilitate quatuor cum militibus quinquaginta è plebe urbana ſingulos, cõmeatumq; omnis generis, et res ad tormen

ta exercenda ignemq; in foßis atq; aggeribus ex inopinato excitandum idoneas, & ſagittarũ magnum numerum eò miſit. Vaniſſa præterea ex Dalmatis homo fortis cum turma lectißimorũ equitum octoginta, maiore quàm conſueuerat ſtipendio, ab Senatu accerſitus, eòdem ſe contulit. Ad Gradenicum quoq; legatũ auxilia ab exercitu ſubmiſſa, ne ſi Alfonſus ad Rodigianos oppugnandos, dum reliquus exercitus à Gallis alios reip. fines tueretur, ſuas copias adduceret, imparatior offendi poſſet. Claßi demum paucarum triremium, quæ erat Foſſæ Clodiæ, naues breuiores permultæ urbanis è ſuburbijs eductæ atq; adornatæ uti adderentur, quæ in Alfonſi fines ſe inferret, eiusq; copias diſtineret, latũ. Ad Vitellium uerò, quem captiuum permutatione facta, uti ſuprà demonſtratum eſt, Galli reſtituerant, Capinumq; eius propinquum, Pauli illius, quem Florentini Piſano bello imperatorem habuerant, ſecuriq; percuſſerant, filium: quibus utriſq; Senatus præfecturã equitum grauioris armaturæ C L. paulò antea dederat, atq; illi eos equites in Tifernatibus municipibus ſuis iam confecerãt, mari Foſſam Clodiam deportandos, naues in Flaminiam miſſæ: quibusq; etiam milites quingentos ipſorum in finibus quamprimũ conſcribendi ad exercitumq; adducendi, cura tradita. Eandem antea curam Citolo Patres dederant, ut è Peruſiæ finibus mille octingẽtos milites educeret: isq; iam numerus aduentare dicebatur. Turmis inſuper in exercitu reip. pleriſq; reintegrandis, quæ quidem erant magnopere deminutæ, ſtipendiũ à quæſtoribus curatum. penſioq; annua, quam Senatus ultra ſtipendiorum nomen Citolo dederat, ut ea, quoad uiueret, frueretur, etiam aucta. quas ad res atq; ſumptus quo fiſci debitoribus facilior ſolutio fieret, Senatus iuſſerat, ut qui ex

ijs au-

ijs aurum aut argentum cælatum, quod pleriq; ſibi comparant, aut à maioribus comparatũ domi habent, ad Duumuiros numis cudendis intra dies XXV. attuliſſent, id eis aurum argentúm ue cum lucro partis decimæ acceptum referretur: qui Duumuiris neq; aurum neq; argentum dediſſent, neq; pecuniam numeratam curauiſſent, eorum bona, etiam ſi fideicommiſſa eſſent, uendi per magiſtratus oportere, ijs exceptis bonis, quæ dotiũ nomine mulieribus deberentur: eaſq; uenditiones ratas & firmas haberi oportere, neq; ullis poſſe legibus infirmari, Senatuſconſulto additũ. Pauloq; pòſt, quòd Patribus conſtabat ciues pleroſq; ex ijs, quibus ampla res eſſet, adduci tamen non poſſe, ut in ærarium conferrent, quòd nulla ſuæ patriæ charitate, nullo reipub. amore tenerentur, Decemuiri ſuis miniſtris mandauerunt, ut illos prius ea de re admonitos, ſi poſt dies octo nihil contuliſſent, captos in carcerem cõtruderent: quòd ſi ſe occultauiſſent, ab eorum domibus rem familiarem abriperent, magiſtratibuſq; traderẽt diſtrahendam. quæ duæ quidem res uti publicè iuberentur, ante id tempus nunquam acciderat. Vicetina quidem ciuitas, reip. difficultatibus permota, ſponte ſua uicenas auri libras dono in ærarium contulit. Quoniam autem & legati non ſemel ad Senatum ſcripſerant, egere imperatoris reip. exercitum: ſine eo, qui ſummæ rei præſit, omnes indiligentiores et diſſolutiores quotidie fieri, & ipſi per ſe Patres ſingulis horis ea de re admonebantur: ſæpe cùm eſſent inter ſe magiſtratus colloquuti, magna eos ambiguitas hæſitatioq; diu tenuit: nam quòd ex præfectis reip. plures parẽ ferè honoris locũ obtinebant, exiſtimabant Patres, in potiore adipiſcendo loco alterum ſibi præferri neminem eorum ſatis æquo animo laturũ. Tum illud accedebat, quòd

ipſimet Patres, quis'nam illorũ eſſet reliquis anteferendus, non diſpiciebant. De externis cùm quærerẽt, pleriq; in eam ſententiam conueniebant, ut Franciſcus Mantuanorũ Princeps, quem habebant in cuſtodia, et muneri maximè omniũ eſſe præficiendus uideretur: quod profectò munus & aliàs apud ipſos geſſiſſet, & nunc eò libentius coq́; diligentius ab illo ſuſcipi atq; adminiſtrari oporteret, quòd ex ipſo carcere atq; cuſtodia ad tam amplam dignitatẽ atq; imperiũ Patrũ munere ac liberalitate uocaretur. uerũ propterea quòd annis etiam ſuperioribus ad illud ipſum munus à Senatu reuocatus, uti tum à nobis demonſtratum eſt, ſtipendio etiam accepto à repub. defecerat, atq; ad Maximiliani militiam autore & conſuaſore Ludouico Sfortia uxoris ſuæ ſororis uiro ſe contulerat, idcirco, niſi Senatui ſatisdaret ſe fidem reip. præſtaturũ, omnes unà magiſtratus cõmittendum ei eſſe non putabant. Id ut ſciri ab eo poſſet, Lauredanus Patresq́; eum ad ſeſe cũ honeſto ſenatorũ comitatu è cuſtodia uenire uoluerunt, amiciſſimeq́; appellato ſuam ei mentem aperuerunt, Senatusq́; conſultum ea de re factum oſtenderunt. Ad quem ille ſermonem inopinata lætitia commotus atq; illachrymans, magnas Patribus gratias cùm egiſſet, confirmauit filium ſe ſuum Federicum natu maiorem ſuæ fidei obſidem reip. daturum: uxoriq; ſcripturũ, ut eum ad legatos eueſtigiò mitteret. Quod cùm Patribus probaretur, Ludouicum Firmium familiarẽ ſuum cum mandatis ad uxorẽ miſit. Illa uerò parêre uiro noluit, neq; filiũ ab ſe dimittere. Alfonſi enim ſoror Gallicis rebus magnopere fauebat: quibus fore impedimento, ſi uir imperium à rep. oblatum accepiſſet, pro explorato ducebat. ita ea res exitum non habuit. Quamobrem cùm Patres iterum de eo eligendo, qui exerci

tui

tui præeſſet, conſulerentur, magiſtratuſq; nonnulli Lucio, nonnulli Gritto legato imperium deferrẽt, neutra lege ſuffragijs probata Senatus eſt dimiſſus. Quod ubi Grittus reſciuit, Patribus literas dedit, non eſſe è repub. ſe, qui non magnum in re militari uſum haberet, tot fortibus & claris bello uiris, qui in eius exercitu eſſent, præfici: neq; id eos æquo animo laturos: itaq; alia omnia cogitarent, ſeſe nolle imperium cùm inuidioſum, tum ſuis maius uiribus accipere. Vaniſſa interim, quem Lemniacũ profectum dixeramus, cum ſuis equitibus alijsq; perpaucis, qui ſagittis utebantur, mane prædatum oppido egreſſus, in Veronæ finibus hoſtium Gallorũ equites grauis armaturæ plus centum, leuioris non plurimos, milites quatercentũ nactus, manum cum illis conſeruit. Id dum fit, hoſtes unum ex eius famulis captum nullo more iugulauerunt. quod Vaniſſa ubi uidit, ſuos cohortatus, uti eam necem uindicarent, ita acriter pugnauit, itaq; eum ſui acriter pugnantem imitari ſtuduerũt, ut paruo temporis ſpatio globum hoſtium uniuerſum diſiecerint, ex ijs ceperint plus ducentos, quibus omnibus ceruices abſciderunt, nemine ſuorum, præter illum unum, deſiderato. ea res magnum illi nomen apud omnem exercitum hoſteſq; ipſos attulit. Alfonſus interea coactis cùm militibus, tum nauiculis, atq; in eis tormentis leuioribus impoſitis, Venetos, qui minorum in Rhodigianis finibus fluminum ripas cuſtodiebant, depulit. Pauloq; pòſt, cùm Gradenicus nihil non ab hoſtibus ueritus Rhodigio relicto ſe in tuta retuliſſet, oppidum uacuum recepit: tantuſq; fuit eius rei terror, cùm Galli magna cum manu aduentare dicerentur, ut neque auxilia ſubmiſſa ullo in loco conſiſtere, neq; Grittus legatus confidere, in quibus erat, caſtris auderet, omneſq; omnibus à

eius rei fore in poſterum confirmauerunt. Deinde, cùm de Gradenico deq́; Marcello legatis non commodi ſermones iactarentur, eorum loco eſt ab ijs legatus lectus Paulus Capellus, qui ſe, cùm uellent Patres, profecturum eſt pollicitus. paucisq́; pòſt diebus duo ſunt ſublegati reliquis legatis lecti, Federicus Cõtarenus, Ioannes Diedus: quorum alter ſenatui paruit, profectusq́; eſt: Ioannes excuſatione ualetudinis adhibita domi remanſit. Eius eſt loco paulò pòſt Sigiſmundus Caballus ſublectus. At Galli Triultio & Palitia & Magiſtro magno ducibus, audito noſtrorum receſſu, miſsis Montanianũ paucis equitibus deditione oppidum capiunt, itemq́; Ateſte, tum Coloniam & Leonicænos. Cùm uerò è Carnis nuncij ueniſſent, omnes eo ab latere hoſtium regiones in armis eſſe, cogiq́; milites pleriſq́; in locis: Foroiulienſes ad Senatum miſerunt, uelle ciuitatem ſua ſtipe equites du centos alere: rogare Senatum, ut Epirotas alteros totidem ijs adiungat, quibus ſe ſuosq́; fines tueantur: uelle omnes ma gno animo ſuam fidem omni cũ uitæ periculo Patribus & reip. præſtare. atq; ita ut fieret, Senatus cenſuit. Etiã in Illyrico apud Spalathrã incurſiones et prædæ factæ, abductiq́; pueri & mulieres haud paruo numero. Vicetini deſtituti ab exercitu, qui ſe ad Medoacum receperat, cum ſuis rebus uul gò ad urbẽ confugiebant: à quibus cùm publicani uini portorium exigerent, lata rogatio eſt, ut ſine portorio rerum alendi ſe cauſa importandarum Vicetini reciperentur. Pauloq́; pòſt domus noua Germanorum mercatorum ſocietati publicè exædificata, quam inhabitarent, eis tradita. Gallorum duces ad Marcum Marcellum Monſilicenſium magiſtratum miſerunt, qui oppidum peterent. Ea intellecta re Grittus legatus cũ equitibus leuiſsimis Monſilice contendit:

firmatoq; præſidijs oppido, præter eos qui ex plebe urbana tum uenerant, ſua in caſtra redijt: Citolũq; Peruſinũ cum militibus octingentis Senatu approbante Tauriſum miſit, qui optimè meritæ ciuitati præſidio eſſet: eo enim etiam ab latere hoſtes impetum facturos rumor attulerat. Interim miſſus Lemniacum Baptiſta Doctus, uir fortis, cum ſtipe, ne, ſi oppidum obſideretur, pecunia defenſoribus introcluſis perſoluenda deficeret, ab hoſtibus in itinere deprehenſus uix ægreq; fuga ſe ab illis eripuit, infectaq; re cũ numis ad legatos redijt. Poſt hæc cùm Iulius Pont. Max. Franciſcũ Gonzagam Mantuanorum principem, captiuum Senatui commendauiſſet, Patres in eius gratiam legem ſciuerunt, ut ſi uxor Ludouicum filium Bononiam miſiſſet, Franciſcus et libertati reſtitueretur, & reip. exercitibus præficeretur, imperatorq; crearetur, modò Iulius puerum ad urbem poſtea mitteret: quod quidẽ ſe receperat facturũ. Vicetini, ad quos legatorum & exercitus diſceſſu Galli duces miſerant, qui & oppidum & quingentas ab ijs auri libras peterent, concilio coacto, curatiſq; eueſtigiò libris auri quinquaginta, alteris totidem pollicitis, ſeſe eis dediderũt, militibus perpluribus receptis, quos illi Verona euocauerãt. eorũ exercitus in oppidi agrũ ſe conferens, ad Barbaranũ in collibus uicũ caſtra poſuit. Eſt in Vicetinis montibus Patauium uerſus cõcameratio, antiquitus effodiendis ad ædificationes lapidibus facta, ingentis magnitudinis, ut terna millia paſſuũ introrſus pertineat: in eam perfugij cauſa, quòd os anguſtum habet, atq; id unũ tantùm, ut facilè defendi poſſe uideatur, hoſtibus appropinquantibus eorũ finium incolæ cũ uxoribus et liberis et ætate confectis propè ad ſex mille ſe abdiderunt: eos cùm expugnare Galli non poſſent, tametſi perfra-

ctis

ctis & deiectis obijcibus ſe intuliſſent: loco enim perobſcuro, & uiarum flexionibus cùm ambiguis tum innumerabilibus, aqua etiam, quæ in eo ſpecu ſtagni inſtar eſt, muniebantur: plurima ſtipula internè ſuccenſa magnum eorum numerum fumo cameras implente interfecerunt. At in Carnis Aloiſius Delphinus legatus *cùm intellexiſſet præmiſſos hoſtium antecurſores centum è* Montis Falconis *planitie prædas agere: ſuis militibus ſequi ſe iuſsis, cum equitibus leuiſsimis quinquaginta itinere celeriter cõfecto, illos qui ſe in inſidijs non magna in ſylua occultauerant, aggreſſus, partem eorum interfecit, partem cepit: reliqui uulneribus acceptis fuga ſe ad ſuos retulerunt*. Legatus Sontio *flumine traiecto, hoſtes, qui fuga ſuorum & cæde audita magna cũ manu ad illum intercipiendum contendebant, è ripa ſagittis & pilis ferreis à fluminis tranſitu prohibuit, indeq; ſe cum ſuis omnibus incolumibus Gradiſcas recepit*. In Patauinis *autẽ finibus, quòd hoſtium equites aduentare nunciatũ eſt, præmiſsi à* Gritto *legato equites leuiſsimi in eos uenientes, qui quidem erant ſexcenti, impetu facto non paucos interfecerunt, centum captiuos fecerunt*. Duces *eorum Ludouicus &* Federicus *Gonzaga fratres, qui Bozolum oppidũ in* Mantuæ *finibus obtinebãt, ſe à uictoribus equorum pernicitate uix ægreq; ſubripuerũt*. Alio *ab latere* Vaniſſa, Citadella *(quod ad oppidũ* Lemniaco *uenerat) nõ ſemel egreſſus*, Germanorum *manũ ex* Alpibus *demiſſam ut incurſiones faceret, binis cladib. diſiecit, interfectis perplurimis*. Inter *hæc paulùm lætitiæ habentia magnã* Patribus *moleſtiã attulit* Lemniacũ *captũ: nam quòd eſt ipſum in dextra* Atheſis *ripa, ſic ut magna ex parte flumine abluatur*, Galli *altera in ripa caſtello, quod è regione* Lemniaci *eſt, capto, ingenti tormento*

rum ui dies aliquot oppidum uerberauerunt. Id cùm *parum profuiſſet, ratibus flumen traiecerunt, tribusq́; à partibus tormentis poſitis murum labore continenti deijcere inſtiterunt, ut ij, qui erant in oppido atq; in arce magiſtratus præfectiq́;, timore non magnopere neceſſario perculſi, oppidum primùm, deinde arcem ſeſeq́; dederent. oppidani direpti, milites armis ſpoliati & dimiſſi: ipſi uni cum magiſtris tormentorũ ſunt captiui facti.* Eodem *ferè tempore* Iulius *certior factus* Cardinalẽ Rotomagenſem *in* Gallia *mortem obijſſe, incredibili lætitia eſt affectus: illo enim uiuo hoſtem magna autoritate nunquã ſibi defuturum ſciebat. quã quidem lætitiã cum legato* Veneto *de cõmunibus agens rebus haud obſcurè præ ſe tulit: gratulatusq́; ei eſt, nihil omnino commodius, nihil amicius de* Cardinalis *in remp. animo planè ſentiens.* Is *auri libras ter mille ſignatæ pecuniæ teſtamento legauerat: quas omnino* Iulius *ea de cauſa, quòd legari iure non potuerint, ſibi dari poſtulauit, fruſtratusq́; ea poſtulatione eſt: nihil enim profecit.* Ciues *autem è nobilitate* Veneta *quatuor, &* Ioannes Iacobus Caroldius Senatus *ſcriba, qui captiui in* Flaminia *ſuperiore anno facti in* Romani *agri arce cuſtodiebantur, à* Iulio *dimiſſi ad urbem redierũt.* Ioannesq́; Paulus Mãfronius *ab hoſtibus eſt ad* Grittum *miſſus,* Bonuicinij Galli, *quem captiuum noſtri fecerant, tum ad* Gallos *item miſſi loco: cui* Senatus *paulò pòſt equitum cataphractorum centum quinquaginta ſtipendiũ conſtituit, cum librarum auri ſex penſione annua, præter illud.* Eius *quoq; filio ſtipendium in equites ſagittarios* L X. *datum.* Iulius *ægreferens* Gallos *in reip. locis proſperè uerſari, & cum uicinis ei regibus pollere, legato reipub. propoſuit, ſe cum* Heluetijs *fœdus initurum, ut ſex eorum millia à*

Belin-

Belinzonæ oppidi finibus regi bellum inferant, quo ille ſuas copias reuocare Mediolanum cogatur, modò Senatus partem mediam ſtipendiorum perſoluat: eaq́; confecta re ſuas ei copias attribuat ad Ferrariã capiendam. Senatus ad hæc legato ſcripſit, Iulio ſtipendium ad tertiam Heluetiorũ partem polliceatur: quo ſi contentus nõ erit, etiã ad mediã deſcendat, ut ei planè ſatisfiat. de altera uerò poſtulatione, cùm Galli abierint, facturũ Senatũ quæ iuſſerit. Poſtea uerò nolentibus Heluetijs tam parua manu domo exire, petentibusq́; ut x. eorũ millia ſaltẽ Iulius conduceret, inter ipſos ut octona millia ſcriberentur, lex eſt inita. Ex uniuerſo ſtipendio Donatus legatus pactus cum Iulio eſt, ut à Senatu triginta auri libræ menſibus ſingulis penderentur: numiq́; Romã per chirographa miſſi. Vaniſſa Thraceſq́; cum præfectis turmisq́; leuiorum equitum pleriſq́; contra Germanos Vicetia egreſſos agrumq́; populantes à Gritto iuſſi contendere, cæteris, cùm nullis occurriſſent, reuertentibus, longius progreſſi eoſq́; conſequuti commiſſo prælio CC. ex ijs interfecerunt, & prædam, quam abigebant, earum rerum dominis reſtituerunt. duobusq́; pòſt diebus idem propè facinus et auſi ſunt, & perfecerunt, CL. ex hoſtibus interfectis, captis non paucis. tametſi eodem tempore alijs etiam in Venetorũ finium locis cædes hoſtium à noſtris equitibus factæ nunciabantur. Nunciatum eſt etiam in Pharo Illyrici inſula, ob primorum quorundam iuuenũ in agreſtes mulieres audacẽ incontinentiam, plebem ad arma incitatam, nonnullos ex nobilitate interfeciſſe, alios oppido expuliſſe, parem ſeſe nobilibus in regenda ciuitate fieri eſſeq́; uoluiſſe: eos tamen animorum plebis motus, Hieronymi Cõtareni claſſis præfecti, qui eò peropportunè ſe contulit, edictis ſeuerioribus inter-

ſitis ad priſtinam concordiam redactos fuiſſe, magnumq; & in oppido exortum bellum eius hominis aduentũ ſedauiſſe. Nunciatum quoq;, in Creta inſula triremes ſeptem inſtructas Corcyram breui uenturas: earũ uni Hieronymũ Georgium è colonia Cretenſi præfectum ſua pecunia remiges & milites impoſuiſſe, cuius pater plurima in remp. officia bellis ſuperioribus contulerit. Ei non multò pòſt ob hæc ipſa in remp. ſtudia Senatuſconſulto permiſſum eſt, ut quotieſcunque uoluerit triremi præeſſe, liceat priori ſemper loco: immunem præterea tributorum illum poſteroſq; eius eſſe fructuum ſuarum poſſeſſionũ cauſa: tum ut militiæ inſignia ei dentur, cùm ad urbem uenerit, eadem lege Patres ſtatuerũt: literaſq; ijs de rebus ad magiſtratus Cretenſes dederunt, teſtes perpetuas Senatus in illum uoluntatis. Miſerant paulò antè Ferrariam Decemuirûm magiſtri Petrum Vampum è plebe hominem, qui ſe obtulerat claſſem ex Venetis nauibus in flumine oppidi mœnia præterlabente cuſtoditã ſuccenſurum: ſed illũ ſocij facinoris indicio proditũ Ferrarienſes interfecerunt. Ea re ad Decemuiros delata, tribus Vampi filiabus paruulis uictus eſt annuus è publica collegij pecunia cũ domo, quam inhabitarent, dono datus, & dos, cùm adoleuerint, ſingulis auri ſeſquilibra conſtituta. Mulieri etiam uiduæ Corcyrenſi, cuius uir in Fluminis oppidi Iſtrici oppugnatione interfectus fuerat, pecunia in uictum annuũ dari ab eius inſulæ quæſtoribus imperata. Sub hæc Laurentius è gente Vrſinorũ, qui Cere oppidũ obtinebat, mutatis iumentis Roma ad urbem uenit, Patribuſq; ſalutatis ſeſe obtulit eorum militiam facturũ, dixitq; id ſibi Iulium uti faceret permiſiſſe: ſuum comitatũ equitum centum breui affuturũ: qua uellent cõditione ſe uterentur: nihil ipſum ſibi præcipuũ petere,

tere, nibil recuſare. qua quidem oratione libentiſsimè audi-ta, omnibus illum laudibus cumulatum Patres exceperunt, atq; uti ad exercitum ſe cõferret, ab eo petiuerunt, quòd exiſtimarent ſuo illum conſilio legatis uſui magnopere futurũ interea, dum ſui equites aduenirent. & quoniam ſine armis uenerat, ex comitij armamentario legendi ſibi arma poteſtatem ei fecerunt, quod externo ante id tempus contigerat nulli. His ita conſtitutis rebus, quòd ſuſpicio Patres tenuit, propterea quòd in Patauio muniendo nihil non curæ diligentiæq; adhibuiſſent, foſſas purgauiſſent, muros propugnaculaq; firmauiſſent, omnis generis commeatũ, magnam tormentorum uim importari mandauiſſent, molas frumentarias perplures, quæ ſine aqua uſui eſſent, ædificari curauiſſent, ciues è nobilitate, uti ſuperiore anno fecerant, portis et mœnibus & foro præpoſuiſſent, fore uti Patauio relicto hoſtes ad Tauriſum obſidendum accederent, quòd minus in ea oppugnatione ſe laboris cõfiderent habituros: Senatus cenſuit, ut milites quatuor mille confeſtim undecunq; ſcriberentur, atque ijs Patrum collegium legeret qui præeſſent, Chiriæumq; Burgium in primis, quem ſibi unum à Manfronio commendatum, atq; omnibus ornatum uirtutis induſtriæq; laudibus illis diebus cohorti eſſe præponendum ſtatuiſſent. Federicus Contarenus ſublegatus, Citadellæ qui erat, cũ Epirotis c c. egreſſus hoſtium Gallorum turmam, quæ prædatum ad Medoaci ripas uenerat, diſiecit, atq; ex illis quinquaginta cum eorum præfecto captiuos fecit: Germani etiam, cùm ad Cluſæ fines in primis Alpibus ueniſſent, Hieronymi Saorniani aduentu perterriti cõfeſtim receſſerũt. Hoſtiũ autem uniuerſo exercitu Citadellam uerſus accedente, Vaniſſaq; et Thracibus, qui ſe illi obuiam longius prouexerãt,

ab eo cum cæde repulſis, Contarenus ſublegatus & Alexander Bigolinus oppidi retinendi ſpe depoſita, præſidijs abductis Patauiũ ſunt profecti. paulóq; póſtq;, cũ Galli propius Venetos ad Limen ſe caſtellum contuliſſent, ponteſq; duos in Medoaco facere cœpiſſent, ut exercitum reip. aggredi cõmodius poſſent, legati concilio præfectorum coacto, nõ eſſe Gallos expectandos ſtatuerunt, ſeq; bene mane quarto Calendas Iulias omni cum exercitu Patauium intulerunt. quos magna agreſtium hominum multitudo cum uxoribus et liberis ſubſequuta, in oppidum recepta eſt, ciuibuſq; diſpertita, apud quos eſſet, proq; cuiuſq; facultatibus aleretur. Verumenimuero cùm paulò pòſt hoſtium exercitus Baſſianũ uerſus ſe promouiſſet, Senatus iterum Tauriſo ueritus, Ioannem Diedum ex Veneta nobilitate uirum fortem militaribuſq; rebus aſſuetum, qui Patauij erat, eò legatum miſerunt, ut unà cum Mocenico belli rebus præeſſet, qui quidem Ioannes eo reiecto ſtipendio, quod ei Patres muneri obeundo decreuerant, ſua impenſa reip. laboranti operam ſe daturum proficiſcens eſt pollicitus. militeſq; item quingenti, equites leuiſſimi c c. à legatis Patauio Tauriſum miſſi. Erant autem in hoſtium exercitu Galli equites grauioris armaturæ mille c c. leuioris aliquãto plures, Germani ferè alteri totidem, ex æquo tamen inter ſe numero: milites in utriſque circiter undecim millia: ſed ex ijs Germanorum duplo ferè maior, quàm Gallorum numerus erat: præterq; hos Alfonſus Ferrarienſium Princeps cum equitibus c c. Is exercitus depopulatis reipub. agris illorum finium, Caſtellũ Nouum, quod eſt in Alpibus, profectus, paucis defendentibus oppidum cepit, diripuit, incendit, ut nihil ex eo neque domorum, neque templorum, uno fano excepto, non ardens dirutumq;

rutumq́; ſit relictum. Idem pòſt Feltria paſſa eſt in maiorem ſui partem, ut à priore uaſtitate ſuperfuerat, aut ciues eam reſtituerant. Ciuidale quoq; Belunianum paruo negocio captum, cùm ciuitas oppidum, uti Feltriæ acciderat, incendi nollet. Itemq́; Scala: nam qui eam defendebant, primis tormentorum pilis in eos iactis & centurione interfecto, deditionem fecerunt. Eodem tempore in Iuſtinopolitanorũ finibus milites reip. circiter quadringenti equitesq́; aliquot inſidijs ab hoſtibus diſpoſitis capti ad ſeptuaginta, interfecti ad x. pœnas imprudentiæ dederunt. Inter has bellicorum euentuum auditiones Catherina Cornelia, quæ Cyprij regis uxor fuerat, de qua in horum cõmentariorum priore librò ſcripſimus, ſexto Nonas Iulias ſtomachi uitio in urbe mortẽ obijt, annum agens quartum & quinquageſimũ: elataq́; eſt à Patribus magna frequentia ciuitatis è Caßiani ad Apoſtolorum fanum ponte nauibus impoſito, quo ad minuendum uiæ ſpatium aqua, quam Canalem magnũ appellant, tranſmittenda duceretur: atq; ab Andrea Naugerio laudata. eoq́; poſtea in fano Georgius Cornelius frater tẽpli Marcij procurator ſepulchrum marmoreum cum ædicula ſorori optimè de ſe meritæ faciendum curauit. Interim quoniã Iulij poſtulatione, ut claßis reip. ad Genuam à Gallis auertendam in mare ſuperum uela facere iuberetur, ab Decemuiris, qui eam dies aliquot ſuo in collegio continuerant, ſuperiore deſinente menſe ad Senatum prolata, Senatuſconſultum factum fuerat, triremes duodecim, & biremem unam, quæ Corcyræ eſſent, Centumcellas celeriter mitti oportere, quæ Iulio præſtò eſſent: alterum Senatuſconſultum factum eſt, dandas eſſe Iulio literas, quibus certior fieret, naues triremes maiores duas ex ijs, quas nothas appellant, et minorem

unam, quæ ad urbem ſint, Senatũ armari confeſtim iußiſſe, ut Centumcellas claßi priori ſubmitterentur. Hæc ea re à Patribus fiebant, ut Iulij animum, quem experti fuerant & ſuperbum & perferocem eſſe, his officijs delinitum procliuiorem haberent ad bellum Gallis & Alfonſo inferendum. quæ quidem ei gratißima acciderunt. Sed cùm uideret claßis aduentum tardiorem expectatione ſua eſſe, moræ impatiens legato reipub. accerſito dixit, ſtatuiſſe ſe tribus cum longis nauibus Genuam aggredi: miſiſſe Viam regiam Marcũ Antonium Columnam: miſſurum cras Octauianũ Fregoſium, Franciſci Mariæ Metaurenſium Ducis fratris ſui filij conſobrinum, magna adoleſcentẽ uirtute, magna inter ciues ſuos autoritate, propter factiones, quas maiores ſui uetuſto more ciuitatis exercuerant: qui quoniã quartana eſſet implicitus, petere à Senatu, ut & ipſe Ianem Fregoſium confeſtim eòdem mittat, ut unà cum illo rem iuuet. Quibus de rebus Patres acceptis à legato literis, Iani Patauio euocato Iulij petitionem oſtenderunt. atq; is Patribus hortantibus libenti animo ſtatim conſcendens Rauennam eſt profectus, ut inde pedibus mutatis iumentis Viam regiam contenderet. Sub hæc equites Hiſpani grauioris armaturæ quatercenti Vicetiæ appropinquauerant, ut cum hoſtibus reip. ſe coniungerent: tametſi Iulius Donato legato pollicitus fuiſſet, id illos non facturos: ita ſibi cum Ferdinandi regis legato cõueniſſe: à quo publicè illis ipſis diebus tributi nomine pro regni Neapolitani permißione equum album acceperat, quem quidem ea cõditione ſublata non fuiſſet accepturus. Idem Iulius Troilo Sabello petenti, ut eius uoluntate ad reipub. ſtipendia facienda conferre ſeſe poſſet, libenti animo permiſit. Lecabuas interea Epirota triginta equitum præfectus, Patauij

qui

qui erat, ab agreſtibus admonitus, citra Medoacum, quem magna hoſtium exercitus pars traiecerat, certo in pago equites Germanos ferè centum diuertiſſe, indiligenterq́; ibi & incuſtoditè uerſari, eò profectus, atq; illos improuiſo aggreſſus, cùm unum ex eius turma temerè progreſſum hoſtes interfeciſſent, ipſe reliquiq́; tam acriter in illos impetum fecerunt, ut quadraginta ex eis interfectis, quindecim captis, equis abductis, ſe Patauium cum præda uictor receperit. Patres, quibus Iulius non ſemel autor fuiſſet, ut Franciſcum Mantuanorum Principem miſſum facerent, demum etiam ut ad ſeſe mitterent, ſe illum recturum, & in officio conten-turum, atq; ita Mantuam in Gallorum partibus non futuram: Donato legato ſcripſerunt, ſeſe Iulio obtemperaturos, atq; illum in trireme Ariminum miſſuros: tametſi, propterea quòd imperatoris magnopere indigebat reipub. exercitus, cogitauerat Senatus illum ſuis copijs præficere. itaq; Franciſcus poſtridie cuſtodia eductus, atq; inter Patres per forum ad aquã perductus, unà cum Bartholomæo Contareno, Daniele Vendramino, quos ei principis collegium comites & curatores dederat Ariminum uſq;, conſcendens eſt profectus. Equites, quibus Ianes Fregoſius præerat, qui quidem erant ij, quos ſtipendiarios habuerat Nicolaus imperator, Senatuſconſulto attributi ſunt Laurentio, qui Cere obtinebat, uſq; ad Ianis ad urbem reditum: ſuusq́; ipſi equitum centum quinquaginta grauis armaturæ conſtitutus numerus, cum auri libra in uictũ menſibus ſingulis. Pauloq́; Manfronio eiuſdem generis equitum auctus numerus ad centum. quodq́; hoſtium exercitus unà cum equitibus Hiſpanis, de quibus ſuprà diximus, Patauio appropinquauerat, ut omnes crederent eum ad oppidi mœnia uenturum: neq; de-

erat ſuſpicio ab amicis reip. ad legatos delata, ex ijs qui Patauium cuſtodiebant, nõnullos cum hoſtibus conſenſiſſe, oppidiq́; portã eis tradituros: eodem ſenatuſconſulto iuſſum, ut præter Citolum Peruſinũ *cum ſua cohorte, equites pediteſq́; uniuerſi, qui* Tauriſi *eſſent, & tormentorũ magiſtri, ſine mora* Patauium *proficiſcerentur: utq́; legatis pecunia ſuppeteret, præter eas quas ſuperioribus diebus ſæpe miſerant, centũ auri libræ à ciuibus mutuò acceptæ ſunt ad illos miſſæ.* Eo *in tumultu quòd* Angelus Triuiſanus, *qui ob claſſem in* Pado *amiſſam in exilium miſſus fuerat, reip. eſt polli citus, ſe* Patauium *cum militibus centum quinquaginta iturum, eiq́; urbi præſidio menſem totum ſua impenſa futurũ, ſi reſtituatur: lex eſt in comitio perlata, ea illum conditione ab exilio reuocari reipub. placere. atq́; is intra biduum eo cum militũ numero ſe in oppidum intulit.* Philippũ *quoq́;* Maurocenum, *quem quidem ob uulneratum ab eo* Robertum Maurocenum *cõſobrinum ſuum* XL. *uiri in carcerem coniecerant, auri libris* X. *in ærarium illatis* Decemuiri *libertati & ciuitati reſtituerunt.* Hoſtes *cùm dies aliquot de aduentu ſuo* Patauium *ſuſpenſum tenuiſſent,* Monſilice *ſunt profecti, tormentiſq́; poſitis oppidum uerberare occœperunt, muroſq́; duabus à partibus deiecerunt.* Interim Epirotæ XX. Patauio *emiſſi omnemq́; agrum percurrentes,* Sonzinum Benzonium, *qui ſe ad hoſtium exercitũ* Verona *con ferebat, quorum erat rei frumentariæ procurator, in itinere ceperunt nõ longè à* Montaniano, *cum equitibus paucis & iumentis ſarcinarijs pleriſq́;, & captum* Patauium *adduxerunt: quem quidem hominem, propterea quòd cùm ciuitate & iure comitiorũ maioribus ſuis tradito frueretur, & præterea ſtipendia reip. faceret, planè ſenatui chariſſimus,*

anno

anno ſuperiore in clade exercitus Cremã à legato miſſus id oppidũ Gallis hoſtibus tradiderat, poſteaq́; ſemper bellum reip. fecerat, legati laqueo gula fracta uetuſto in proditores exemplo pedibus ſuſpendi mandauerunt. Stanio Clementi Epirotæ & *tribus eius equitibus, qui Sonzinum ceperant, penſiones ſunt annuæ omnibus ſuffragijs à Senatu dono datæ: ipſi uni & militiæ inſignia, & ueſtis aurea ſuperaddita.* Conſtantinus Arenites Epirota Maximiliano Iulioq́; *charus, ab Iulio ad Maximilianũ miſſus, ut illum reip. placaret, pacemq́; ac fœdus inter eos cõficeret,* Roma Venetias *uenit ea in triremi, quæ* Franciſcum *Mantuanorũ principem* Ari*minum adduxerat: Lauredanoq́; &* Patribus *ſalutatis, atq; ab ijs liberaliter acceptus, auriq; libris quatuor et equo per egregio donatus,* Tauriſum *atq; inde in* Alpes *cõtendit.* Dio*nyſius* Naldius Fauentinus *militũ reip. præfectus uir fortis complures dies febribus non remittentibus uexatus, atq; ad urbẽ delatus, morbo cedens perijt. cadauer in æde* Gemello*rum apud imperatoris* Nicolai *cadauer poſitũ. domus fundiq; à repub. illi, quoad uiueret, dono dati, ut ad eius filiam, quam unam puellam reliquerat, tranſirẽt, Senatus cenſuit.* Dionyſij *milites* Vincentio Naldio *eius conſobrino ſunt traditi, ut, quòd erant pleriq;* Fauentini, *facilius ab illo regerentur.* Inter hæc Monſilice *ab hoſtibus capitur.* Ea in re Pa*litiæ* Galli *opera egregia fuit: is enim pedes in primis cum ſuis per eam muri partem, quam tormenta deiecerãt, irrumpens occaſionem reliquis dedit, ut omnes unà propugnatoribus deiectis in oppidum ſe inferrent.* Hiſpani *ab alia muri diruti parte idem & ipſi fecerunt, neq; ſe à* Gallis *uirtute ſuperari permiſerũt.* Tormenta *eiuſmodi rotis erãt impoſita, ut ab extrema parte ad terrã prona fieri, à priore in faſtigiũ*

erigi nullo negocio poſſent ad pilas in ſublime eijciendas. ea ſic aptatæ uſui magnopere fuerunt. cædes eſt ab hoſtibus ingens atq; indiſcreta facta: tametſi etiam ex ipſis ceciderunt non ſanè pauci. Arx uſq; ad noctem defenſa eſt. Sebaſtianum Naugerium oppidi præfectum, ab Hiſpano captum milite ignaro quiſnam eſſet, cùm ei pollicitus fuiſſet auri libram, uti ſe redimeret, daturum, Vaſcones eam rem improbantes interfecerunt. Arcis item præfectus cum centurionibus & militibus permultis interijt. Hoſtium exercitus timore agreſtes eorum finium ad millia duodecim Foſſam Clodiam profugerunt: quibus ea ciuitas, uti poterat, è publica pecunia in uictum eſt elargita. Ioannes Sfortia, qui Piſaurũ obtinebat, illis diebus ſuo in oppido mortuus filium reliquit, quem Iunipera Matthæi Teupoli ciuis Veneti filia uxor ſex menſes ante patris mortem pepererat. Galeatius frater nothus ex eius teſtamento regnum adminiſtrandum inijt, literasq; ad Senatum ea de re dedit. Hoſtes cõmeatus inopia propè coacti Monſilice abierunt Montanianum & Lemniacum uerſus, abeunteſq; arcem incenderunt. Id incendium ab ijs qui Patauij erant facilè conſpectũ, eorum abitus indicium fuit. Monſilice capto, quòd Iulius miſsis in Ferrarienſium fines ſuis copijs aliquot caſtella iam ceperat, Alfonſus cum Gallis equitibus CCC. præter ſuos, & Hiſpanis militibus non plurimis, & ſuis cum tormentis domum redijt ad bellum Iulianum propulſandũ. Et Chiriacus Burgius cum ſexcentis militibus ex Apennini iugis uallibuſq; ad reipub. ſtipendia ſeſe conferens Foſſam Clodiã uenerat. Patres ſæpe conſulti quiſnam eſſet ad copiarum reipub. imperium præfectis reliquis anteferendus, ſententiaq; legatorum ea de re per literas non ſemel cognita, Luciũ Bononienſem declarâuerunt, exercituiq;

tuiq; præfecerunt: cui libras auri duas in uictũ ſingulis menſibus præter eam ſtipem, quã antea Senatus ei conſtituerat, addiderunt. Lecti poſtea ſunt à principis collegio, qui ei uexillum & ſceptrũ, eius imperij inſignia, Patauiũ afferrent, Laurentius Orius, Petrus Maurocenus, ambo ex Quinque uiris adoleſcentioribus, qui rebus bellicis maritimis in Senatu tractandis præficiuntur. Literas etiã Patres Romã ad legatum dederunt, quibus à Iulio petebant, ut Ioanni Paulo Balioni Peruſino permitteret, ut eius uoluntate reip. ſtipendia facere poſſet: idq́; ſunt facillimè cõſequuti. Paucisq́; pòſt diebus Martini Burgij & Philippi Græci centurionũ, qui Monſilice interfecti fuerant, liberis & ij ſunt fundi dono dati, quos Senatus eorum antea patribus dederat: & militum numerus cum ſtipendio attributus. Atq; in comitio Michaël Naugerius Sebaſtiani Naugerij item interfecti pater, in filij mortis ſolatiũ omnibus ſuffragijs Triumuir prouentibus reip. procurandis eſt declaratus. Lex etiam perlata, quam quidem menſes aliquot antea Senatus cenſuerat, ut Sexuiri ſale procurando ad quatuor redigerentur: isq́; poſtea numerus magiſtratuum in eo collegio fuit. Iamq́; ad nihilum conatus Iuliani reciderant in Genuenſium ciuitate à Gallorũ dominatione uendicanda, cùm ſe illi, antequam & reipub. claßis & terreſtres Iulij non magnæ copiæ ad eos fines accederẽt, & claſſe et militibus peropportunè muniſſent. Ea in re tentanda Ioannes Franciſcus Polanus triremis reip. præfectus pila ferrea percuſſus interijt. Neq; non tamen Hieronymi Contareni præfecti claßis induſtria omnibus in rebus diligens, quantũ eſſe potuit, fuit: itaq; infecta re Marcũ Antonium Columnã & Fregoſios et maiorẽ militum partẽ ſuis in nauibus recipiens, Centumcellas redijt, indeq́; ad Vrbem

pedibus Iulij uocatu ſeſe contulit: atq; ab eo liberaliter acceptus, epuliſq; adhibitus, & ſtipe ad panem remigum donatus auri libris duabus, iuſſus eſt claſſem, & militum manum longè numeroſiorem ad rem iterum tentandam propédiem cõficere: ſuaq; illi Iulius conſilia patefecit. atq; ad naues longas maiores reip. de quibus ſuprà dictum eſt, celeriter accerſendas tabellariũ cum literis Corcyrã miſit. Eo ferè tempore Vladislaus Pannoniæ rex Ludouici Gallorũ regis et Maximiliani aſſiduis hortationibus petitionibusq; permotus, in ſuorum principum conciliũ Petro Paſcalico legato reip. adhibito propoſuit, ſtatuiſſe ſe bellum reip. inferre, niſi Dalmatas ſuos quondam populos ſibi reſtituat: nolle ſe ulterius ea ditione, quæ maiorum ſuorum fuerit, carere: ſi reſpub. ſua uoluntate eam tradat, ſe illi amicum futurum: ſin bellum malit, citò eam cognituram, quàm præſtet pacatè reſtituere, quod retineri bello non poſſit. Legatus, cùm uellet pro Senatu uerba facere, reiq; pub. cauſam tueri, ab illis eſt prohibitus: itaq;, quod unũ in ſua eſſet poteſtate, ſe de eo Patres certiores facturum dixit: tempus petere, ut quid ad ea reſpondeant, ſciri poſſit. Eo concilio dimiſſo, fuere nonnulli ex ijs ipſis qui in cõcilio fuerant, qui ſecretò ad legatum detulerunt, bono animo eſſet, bellum regem facere non poſſe, quòd numi non ſuppeterent: ſatisfactum ea denunciatione cùm regibus petentibus, tum principibus aliquot Pannonicis, quos ſuæ ipſorum cupiditates impellebant, ut bellum ſuaderent: ſed re nullum fore bellum: quod ita eſſe poſtea euentu ipſo patuit. Hoſtium autem, qui Monſilice abierant, pars Vicetiam profecti, tormenta, quæ priore aduentu in oppidum intulerant, ibiq; reliquerant, abſtulerunt. Germani Vaſconeſq;, quos adibant pagos uillaſq;, incendiorum

uaſtitate

uaſtitate plerunq; fœdatas relinquebāt. Galli cùm uellent à reliquo exercitu recedere Mediolanũ uerſus, ab rege literas acceperunt, quibus in literis iubebantur, duos etiam menſes cum Germanis belli fortunā experiri. Ciues Veneti, qui miſſu Patrum Patauij portis & mœnibus præfuerant, à legatis ſunt dimiſſi. Ex ijs Angelus Quirinus legatorum ad Patres literis laudatus, quòd magna diligentia cum eo comitatu, quē adduxerat, in ſua tuenda porta eſſet uſus, ſine ulla præterea ſtipe reip. quam reliqui omnes accepiſſent, ſed impenſa unius ſua, ad Lauredanum principem & ad Patrum collegium domum rediens cùm ſe, ut mos erat, contuliſſet, ſuæ in remp. liberalitatis & uirtutis fructum tulit, ipſorum & totius ciuitatis in ſeſe beneuolentiam. Citadella, Baſſianum, Aſulum, poſt hoſtium abitum non magno ſunt negocio recepta: Maroſtica etiā, ſed difficilius aliquanto, arce tormentis expugnata, captiq; in ea Germani milites cum eorũ centurione non pauci, & inermes omnes dimiſſi. capti & Taruiſani rebelles aliquot, atq; à Mocenico legato, qui aderat, ſupplicio affecti. Interim Troilus Sabellus ex Romanis principibus reipub. militiam facturus ad urbem uenit, cùm in itinere equites ſeptuaginta reliquiſſet. eum Patres liberaliter exceperunt. Iidē Patres Ioanni Beltramio Hiſpano mercatori ſanè induſtrio, qui ob Iulianas interminationes Ferrariam ab urbe ſe cōtulerat, petenti ut tutum ſe liberosq; ſuos faceret ab ijs tributis, quæ ſunt ab ipſis ante eum diem in ærarium inferri iuſſa, ita ſe in urbem reuerſurum, neq; poſtea diſceſſurum, libenter annuerunt: literasq; ad illum eius rei obſides dederunt. Iulius autem magnopere in Alfonſum incenſus, expugnatis oppidis nonnullis ab eius copiarum imperatore adoleſcente Franciſco Maria Metaurenſium

duce, & Ioanne Paulo Balione equitum præfecto, in primis ab Rauenna Fauentiaq́; finibus, à Senatu petijt, ut ſuos equites leuiſſimos & ipſe ab alio finium latere in eius regnum prædabundos immitteret: atq; ipſe primùm Romæ in Cardinalium collegio edictũ in Alfonſum promulgauit, in quo rebellem illum in ſeſe Romanamq́; rempub. ſæpe appellabat: deinde id edictum & in ualuis templorum Romæ affigi, & Bononiæ in foro recitari, perq́; orbem terrarum uulgatis impreſſione tabulis omnibus in urbibus atque locis proponi atque appendi mandauit. Præter hæc augendo eo, quẽ in illius fines induxerat exercitu, duo alia Heluetiorum millia ſtipendio ad eos miſſo per ſuos internuncios accerſiuit. Minis etiam & maledictis Aloiſium Gallorum regem omnibus in ſermonibus quotidie inſectabatur, onerabatq́; perfidiæ in Chriſti uicarios nota, quorũ ipſe tutelam & propugnationẽ clariſſimo uocabulo præ ſe ferret, perterrere illum uolens, ne ulterius Alfonſum tueretur, miſſaq́; ad illũ auxilia ſua reuocaret. Quibus de rebus Aloiſius certior factus, animum propè induxerat, ut ſe ab Alfonſo defendendo abſtineret, præſertim quòd eius uxor Anna regina, optima ſanctiſſimaq́; fœmina, quæ prægnans tunc erat, magnopere uirum quotidianis precibus obteſtabatur, ne arma in Romanum Pont. exerceret: exiſtimari ſeſe, uentrẽ, quem ferebat, aliter proſperè ſe non geſtaturam. uehementiſſimè autem rex cupiebat prolem, quam adhuc nullam habebat, ex ea ſuſcipere. Alienandæ uerò ab Aloiſio Genuenſium ciuitatis cogitationem Iulius non modò non abiecerat, non proſpero euentu rerum deterritus, ſed etiã auxerat, ardentior repulſa irritatiorq́; factus: itaq; ad naues duas onerarias maximas cõducendas atq; armandas et ad claſſem reli-

quam

quam addendas Neapolim *miſit:*Heluetioſq; *priore à ſe ſtipendio in regis fines impulſos, ad Genuam expugnandam eſſe adducendos cogitauit. quas ad res id ei etiam animos addiderat, quòd pleroſque ex ijs, qui* Romæ *erant ſacerdotes magnis theſauris prædití, ea æſtate mors abſtulerat: quibus theſauris iurè ad ſe redeuntibus ditior factus, fortunam ipſam fauere ſuis rebus cogitationibusq; dictitabat, planeq; gloriabatur.* Senatus *autem, uti* Iulio *ſatisfieret, naues triremes duas & biremes aliaq; nauigia perplura armari, Marcoq;* Antonio Contareno, *qui ad* Foſſam Clodiam *cum triremi una erat, mitti oportere legem ſciuit: quam ille claſſem* Pado *flumine in* Alfonſi *fines induceret: edictumq; in foro proponi iuſsit, qui prædam uellent in* Alfonſi *finibus facere, per remp. licere, dum ab incendijs prorſus abſtineant. quamobrem ducentæ ferè priuatorum hominum nauiculæ paulò pòſt ſe ad præfectos reip. in* Pado *contulerunt.* Vincentium *etiam* Guidotium *ſcribam ſuum* Bononiam *miſit, ut apud* Cardinalem Papienſem, *qui ampliſsima cum poteſtate ei urbi & toti* Flaminiæ *rebusq; in bellũ adminiſtrandis præerat, reip. nomine eſſet: ita enim* Iulius *petierat.* Eodem *tẽpore ab legatis* Patauio Senatus *iuſſu equites leuiores* cc. *cum militibus* cccc. Leonardo Apulo *et* Meleagro Foroliuienſi *ducibus in* Rodigianos *fines miſsi: & triremes nothæ duæ, atq; una leuioris generis, cui* Franciſcus Cornelius Georgij *filius præerat,* Hoſtiã *appulerunt, deindeq; cum reliqua ſe claſſe* Centumcellis *coniunxerunt. &* Hieronymus Contarenus, *uexillo cum clauibus & corona triplici ab* Iulio *cupidè ad ſe miſſo, ut ea ſui etiam iuris eſſe claſsis uideretur, unà cum uexillo reip.* Patribus *permittentibus deinceps eſt uſus cum fœderis præfecti nomine:* Francumq; Ghibertũ

unum ex ijs, qui ærarij Romani cauſas adminiſtrant, quem Iulius præfecti ſocium eſſe uoluit, ut ita maximè ei claßi ſuã autoritatem impertiret, apud ſe ſua in triremi habuit. Eum Ghibertum cùm Iulius in collegio Cardinalium ad id munus publicè legeret, ad Gallos Italia expellendos, remq; Venetam iuuandam, ſeſe legere palàm dixit. Poſt hæc ad Contarenum miſit, ut claſſem Hoſtiam adduceret: quam cùm diligenter inſpexiſſet, ampliterq; probauiſſet, uini Corſi carros ſexdecim, boues ſexdecim (tot enim erant naues) hircos genitalibus defectis bis totidem, panis cùm ſemel cocti tum bis cocti magnum numerum ei dono in claſſem miſit: cumq; ea claſſe poſtridie ſua in triremi Centũcellas eſt profectus. Eo deinde Viterbium petente Contarenus ſuos remiges ſociosq; cùm tentari ualetudine uideret, per Senenſium portus, qui eo in tractu maris ſunt, quosq; ultro ciuitas ob ueterem in remp. beneuolentiam ei obtulerat, claſſem circunduxit. Iamq; ab Iulij exercitu arce Lugiana ui expugnata, Vaſconibusq; ducentis, qui in ea erant, interfectis, Mutina oppidum, ne poſtea grauiora perpeti cogeretur, eius ſe miniſtris, qui illò copias conuerterant, certis conditionibus interpoſitis tradidit. Et Marcus Antonius Contarenus, ut erat ei à Senatu imperatum, Pado ſubuectus Rodigianos ad deditionem compulit. Mocenicus quoq; legatus, qui ſe cum Citolo Peruſino & equitibus leuioribus perplurimis in Alpes intulerat, ut Ciuidale Belunianum expugnaret (quæ ciuitas in Maximiliani partibus obſtinatè Ioanne Diedo altero legato antea cum copijs eò miſſo ſe cõtinuerat) muro tormentis perforato, cùm ſe milites uellent intromittere, nulla ſpe oppidanis reliqua ſe tuendi, ne urbs honeſta diriperetur, Citolo adiuuante illos cõtinuit, & pacatè oppido eſt potitus.

titus. Poſt hæc et qui in Alfonſi fines ſe intulerant reip. præfecti, omnia ferè earum regionum oppida caſtellaq; in ſuam poteſtatem redegerant: & Iulianæ item copiæ captis municipijs eo ab latere quæ erant, magna ex parte, Ferrariam, cui urbi appropinquauerant, iamiamq; irrumpere ſe poſſe confidebãt. Grittus uerò et Capellus legati Senatus permiſſu Patauio cum exercitu egreſſi, non Vicetiam modò reliquaq; finium eorum municipia nullo negocio receperunt, ſed hoſtes etiam qui ſe in Veronæ finibus noſtros ueriti aquarũ deriuatione atq; aggeribus communierant, ad uicina eis loca motis caſtris in oppidum compulerunt. quo in itinere præmiſſi equites leuiſſimi, ut illos laceſſerent, nõ ſemel et prædã & cædem fecerunt, & captiuos abduxerunt. Patres interim Laurentiũ Ceretanum omnibus ſuis militibus præfecerunt, & Naldio Fauentio penſionem annuam librarũ auri quinque, quoad uiueret, perſolui mandauerunt. Dum hæc adminiſtrarentur, cum Ioanne Franciſco Gambara homine inter ciuitatis Brixianæ principes claro, qui anno ſuperiore turmæ equitum reip. præfectus ob ſimultatẽ, quã cum uno ex Lauredanis ciuibus Venetis grauiter ab eo offenſus exercebat, in clade exercitus ad Gallos hoſtes ſua cũ turma tranſierat, atq; ab rege ſtipendio accepto in eius exercitu poſtea cõtra remp. ſemper fuerat, Cardinalis Papienſis per ſuos internuncios clàm ad eum miſſos egit, ut dare operã uellet efficereq;, ſua ut ciuitas ad remp. rediret. Ille autem cui quidem Gallorũ imperij ualde iam pertæſum eſſet, ita ſe rem facturum eſt pollicitus, ſi reſp. cum ſibi apud ſe gratiæ locũ, quẽ habebat ante cladem, reſtituat. Ea de re Cardinalis Iulium certiorem facit. Iulius per Donatũ legatum à Senatu poſtulat, ut ſuam fidem Ioanni Franciſco det, fore uti ipſemet cõ-

ſtituiſſet, ſi reip. Brixiā tradiderit: addiditq́; habere ſe etiā, qui ſint Parmam ſibi oppidum iiſdem artibus tradituri: itaque ſperare ſeſe breui Gallos Italia eiecturū. Donati literæ iis de rebus ad Senatum perlatæ, magnā in ſpem belli celeriter conficiendi Patres erexerunt: itaq; Senatuſconſultū factum eſt, de Ioanne Franciſco Gambara ita fore, uti ipſe conſtituiſſet, ſi Brixiam reip. reſtituat: ſuam ei fidem Iulius interponeret, Senatus illam omnibus numeris ſeruaturum: magno ſilentio imperato, ne quid eius ſciri poſſet. Iidem Patres Iulio permittente literas ad Franciſcum Mantuanorū principem dederunt, uelle ſe imperium reipub. copiarum ei tradere: mitteret ad urbem ſuum hominem, qui cum res tranſigi poßit. Triultius inter hæc Brixia Mediolanum proficiſcens propter Heluetiorū in Gallici regis fines impreßionē, tormenta ibi quæ erant, ſecū ut ferrentur imperauit. Heluetij autem cùm ad Abduæ fluminis è lacu Lario exitum Galli eis occurriſſent, binis eos cladibus affecerant. Legati reip. non longè à Verona, qui erant certiores facti hoſtes in timore eſſe, neq; ſatis ſibi confidere: cùm non longius ab eorum caſtris paſſuum ſex aut ſeptem millibus abeſſent, ſingulis centurionibus & equitum præfectis appellatis interrogatiſq́;, uellent ne atq; auderent cum hoſtibus confligere: atq; ab omnibus reſponſo alacriter dato, nihil ſe malle, quàm pugnare, atq; ab ipſis periculum de ſua uirtute fieri, communi conſenſu ſtatuerunt illos aggredi: itaq; præmißis equitibus leuioribus ſexcentis, qui hoſtes morarentur, caſtra enim iam mouerant, ſubſequi ipſi omni cum exercitu cœperunt. Equites ſuam operam legatis præſtiterunt. quòd ſi illi etiam in eo, quod conſtituerant, perſtitiſſent, bellum confici eo die profectò poterat: fuſis enim fugatiſq; iis, quod erat ſanè

perſa-

perfacilè (nam propter Gallorum abitum, qui partim Ferrariam, partim Mediolanum receſſerant, ad non magnum redacti erant numerum) neq; Verona, neq; Brixia, neq; reliquorum oppidum ullum in hoſtiũ manere partibus perſeuerauiſſet. Verumenimuero fortuna, quæ reip. inuidere nõ deſierat, Lucij, qui exercitum regebat, animum ſecordia infecit, ut ille ſæpe ſuos in itinere aliam atq; aliam ob cauſam inanem quidem atq; futilem remorando tempus teruerit, dum hoſtes ſe in oppidum reciperent: quos tamen ijdem equites conſectati, tantum eis formidinis iniecerunt, ut qui intrauerant, portæ pontẽ erigentes uigintiquatuor ex ſuis oppido excluſerint: quos noſtri captiuos fecerunt, Epirotamq; unum, qui ſe cum hoſtibus iniecerat, amiſerũt. Domi autem Henrico Britanniæ regi per literas petenti, ut arcuũ millia quadraginta ex urbe aſportare ſuis hominibus liceret: etſi id cõtra leges erat, Senatus tamen ob ueterem cũ rege beneuolentiã de media eius numeri parte permiſit. Atq; ut cũ pacatæ rei memoria huic decimo meorũ cõmentariorum libro finis imponatur, Decemuiri cùm uiderent in magiſtratibus, qui remp. in Senatu procurant, nullum diſcrimen collegarum fieri, legem ſciuerunt, nemini eſſe in eis magiſtratibus licere, cui eſſe in illis magiſtratibus, quos comitia declarant, propter propinquitates affinitateſq; non liceat.

PETRI BEMBI RERVM VENETARVM HISTORIAE

LIBER XI.

IVLIVS *à Centumcellis per Aureliam proficiſcens, Genuenſium ciuitatis à Gallorum imperio auertendæ cupiditate in dies magis magiſq; ardens, Corytum profectus eſt, ibiq; in li-*

tore cum præfecto claßis Venetæ Contareno, quã quidem claſſem illò adduci iuſſerat, hilariter pranſus, claßiarijs ferè uniuerſis ſe adeuntibus mira facilitate ad pedis oſculum admißis, & militibus quatercentum in triremes impoſitis, ite rum ei, ut celeriter in Liguriam cõtenderet, imperauit: qui confeſtim Populoniam ſe contulit. Quoniam autẽ triremes Venetæ in Aegeo mari nauem magnam Genuenſium merci bus onuſtam ceperant, per Donatum legatum, perq; ſuas literas à Senatu petijt, ut eam nauem Genuenſibus reſtitueret, eo illos munere lenire cupiens. Patres ſeruatã apud Cor cyrenſes nauem omnibus cum mercibus Genuenſium internuncio tradi mandauerũt. Iidem Patres, quòd Lucij timore atq; ignauia hoſtibus elapſis pulcherrimã Veronæ capiendæ occaſionẽ turpiter amiſerant, indignabundi de Iulij cõſi lio, qui Romã redierat, Franciſcũ Mantuanorũ principem ſuarum copiarũ omnium imperatorem faciunt, eodem ferè Senatuſconſulto, quo antea quãhonorificentißimo fecerãt. Is cùm imperium nõ modò libentißimè, ſed etiã hilariter, ut uidebatur, accepiſſet, deq; eo immortales gratias Senatui egiſſet, ſeq; ad exercitũ atq; ad legatos breui iturum recepiſſet, dum equites cogere, dum cõparare ſeſe per literas perq; ſuos interpretes ad urbẽ ſæpe miſſos certiores Patres facit, cùm etiam contra priorem animi ſui alacritatẽ Senatuſcon ſulto non contentus duriores reip. conditiones interponit, pedẽ Mantua nuſquam protulit. Interim Troilo Sabello, de quo ſuprà dictum eſt, equites grauioris armaturæ centũ, leuioris qui ſagittis uterentur alteri totidem à Senatu traditi: Thraciſq; hominis, qui equites leuißimos ducentos in Epiro paratos habebat, oblatio accepta ut reip. militiã faceret, auri ſemuncia ipſis ſingulis in menſes ſingulos, eorum præ-

fectis

fectis uncia cum ſextante in ſtipendium conſtituta: iuſsiq; quamprimũ conſcendere. In Foroiulienſibus autem cùm hoſtes cogi, ut in eos impetum facerẽt, undequaq;, dicerentur, Ioannes Viturius, uir magni animi, qui in Sacilienſibus magiſtratum gerebat, ad illos legatus eſt à Senatu miſſus. Iulius iterum Roma per Flaminiã profectus à Spoleto in dexterã flectens ad templum Lauretanũ ſe contulit, ibiq; in Virginis ædicula ſacris à ſemet peractis, Anconam uenit, ut Bononiã ad bellũ, quod cũ Alfonſo gerebat, adminiſtrandũ procederet. Legati Veneti & Lucius præfectus in campis Martinianis recenſo exercitu, tormentisq; à Lactantio, qui eorũ curam gerebat, ad Veronæ muros poſitis, eos deijcere oppidi capiendi ſpe adoriuntur. Id cùm dies aliquot feciſſent, partemq; non paruã diruiſſent, quòd mons difficultatẽ magnã dabat, aggredi omnibus copijs atq; irrumpere nõ ſunt auſi, cùm id facere debuiſſent: milites enim & audebãt quæ proponebantur, & quæ imperabantur obibant magno animo: ſed inerat in Lucio incredibilis omniũ rerum, etiam nõ magnopere timendarũ, ſuſpenſio animi, & cordis gelidus quidam pauor, qui eum retinebat, ne quid egregium atq; altum auderet: quem tamen timorem uerbis & prudentiæ ſimulatione tegebat, ut non facilè appareret, utrũ timidior, an prudentior eſſet. In ea oppugnatione dum tempus terunt, hoſtes ex oppido prima luce repentè egreſsi ad tormenta configenda, quæ indiligenter cuſtodiebantur, cõuolauerunt: nam Lactantius pridie eius diei pilæ iactu in fœmore percuſſus, curando uulneri Patauiũ ſe perferri uoluerat: paruoq; negocio repulſis qui aderant, quod intenderant aſſequebantur: cũ Citolus, clamore fugientiũ audito, è tentorio ita, ut erat, ſine galca cum ſuorũ paucis accurrens, repelleretq; illos ag-

greſſus, in medium eorum agmen imprudens ſe iniecit, atq; ibi uulnere in capite accepto, tellure proſtratus confoſſusq; interijt. ita Veneti duos longè reliquis præſtantiores præfectos militum uiros, quorum uirtuti legati exercitusq; omnis ſummopere confidebant, bidui ſpatio amiſerũt. Lactantius enim ſuo ex uulnere paucis pòſt diebus eſt mortuus. Citolo interfecto eius milites ad uindictam incitatiores facti, accurrente reliquorũ globo hoſtes à tormentis repulerunt, interfectis circiter quadraginta, & quæſtore Germanorum militum, captis ad quinquaginta cũ præfectis tribus: quorũ ex numero Frãciſcus Maldonatus Hiſpanus fuit, qui quidẽ Venetias eſt perductus. Rebus ita ſe habentibus cùm nihil proficere muris Veronæ uerberandis legati ſe cognoſcerent, & Galli equites peditesq;, qui auxilio incluſis à Mediolani præfecto mittebantur, iam ad Benaci lacus deriuationem Minciumq; peruenißent, atq; è Germania appropinquare manus à Maximiliano iuſſæ dicerentur, tormentis præmißis ad pagum Martinianũ exercitũ reducunt. Oppido obſidione liberato, milites Hiſpani & Germani, in eo qui erant, octingenti in Pantænæ uallis urbi proximæ incolas, propterea quòd amicè noſtros omnibus rebus iuuerãt, eam iniuriã uindicatũ egreßi ſe inferebant: qua intellecta re equites trecenti, Ioanne Græco duce, ad illos ſuſtinendos properè à legatis mißi, eos omnes fuderunt, fugatos uſq; ad montis Feliciani cacumen inſequuti partem interfecerunt, partẽ captiuos abduxerũt circiter ducentos. In Liguſtico uerò mari ijſdem ferè diebus non longè ab Genua claßis Iulij & reip. triremium XV. claßisq; Gallica magnarum nauium & triremium XXV. propiores factæ, atq; in ſuas utræq; acies conſpectis hoſtibus diſtributæ, cùm eiaculandis tormentorũ pilis dua-

lis duarum horarũ ſpatio ſe laceſſere perſeuerauiſſent, coor to uento abductæ in diuerſa abierũt: & quòd oppidum ma gnæ Gallorum introductæ copiæ tutiſsimum reddiderant, Contarenus omni cõmeatu conſumpto infectis rebus Popu loniam redijt: triremesq; duæ nothæ ab Senatu è Corcyra ad Contarenum miſſæ, cum eius ſe claſſe coniunxerũt: tum quæ nauiculæ urbanæ in Iulij gratiã Pado ſubuectæ Alfon-ſi ab eius exercitu alio ab latere uapulantis damna atq; mo leſtias adaugebant, earũ partem Alfonſus ipſe, cum equiti-bus Gallis Italisq; ſexcentis, militibus duobus millibus traie cto repentè flumine, uacuã hominibus (fugæ enim ſeſe dede-rant) cepit: reliquas ipſi Veneti, ne hoſtes illis potirentur, incenderant. Atrianos etiam itemq; Rhodigianos reliquaq; eorum locorũ municipia fugatis magiſtratibus recepit Leo nardus Apulus: cæteriq; equites eluſis locorũ cognitione & celeritate ſua hoſtibus, Montanianũ ſe contulerunt. Senatus nõnihil ab Alfonſo, quem ipſa hoſtium uel fortuna uel indi ligentia tuebatur, atq; ab Gallis metuens, legatis collauda-tis, quòd Verona exercitum abduxiſſent, uti tormenta Pata uium mitterent, imperauit. Iamq; in Leonicænos ſe exerci-tus receperat, cùm intellecta propter Alfonſi proſperas res Leonardi Apuli et reliquorũ equitum fuga, Grittus legatus cum equitatu Montanianũ profectus, & incolas illorum fi-nium omnes, & municipes ipſos, quos inopinatus hoſtiũ ti-mor inceſſerat, opportuno aduẽtu atq; auxilio cõfirmauit. Patres ut amiſſæ in Pado claſsiculæ damna dedecusq; ſarci-rent, nauiculas centũ biremesq; aliquot celeriter armari, et earũ nomine latiſsimo præfectũ in Pado flumine, quod nun quam antea factũ meminerãt (id enim nominis ad illum uſq; diem bella tantum in mari exercenda ſibi uendicauerant)

creari ſtatuerunt: lectusq́; Ioannes Maurus egregia uirtute, nauiter ad ſuum munus obeundum ſe dedit. Audita *Veneto rum equitum & magiſtratuũ fuga,* Gallici *equites & milites,* Lemniaci *qui erant,* Atheſi *traiecto ut cum* Alfonſianis *ſe cõiungerent, atq; in perturbatos impetũ facerent,* Monta *nianũ cum tormẽtis muralibus duobus oppidi capiendi ſpe ſe conferebant.* Ea *re per agricolas opportunè cognita, miſſi confeſtim ab legatis præfecti equitũ tres bona cum manu medio ferè in itinere hoſtibus aduentantibus occurrunt, eodemq́; temporis puncto cum longè maxima ſuorum parte pugnã ineunt: & reliquis, ut pontem, qui nõ longè aberat, eratq́; hoſtibus in reditu tranſeundus, reſcindãt, ad interclu dendum eis abitum ſi ſuperarentur, imperant. ab ijs ponte reſciſſo, hoſtes ab reliquis intercepti cùm ſe trium propè ho rarum ſpatio acriter fortiterq́; defendiſſent, demũ ſuperantur, atq; in fugam uerſi tranſitu pontis impedito omnes ad unum uel cæſi uel capti ſunt, equites optimi nominis* C L. *pedites primorũ ordinum* C C C C. *& capti omnes* Venetias *perducti cuſtodiæq́; traditi centum & decem.* Eius *cladis fama celeriter percrebreſcente, municipia quæ* Veneti *amiſerant, propè omnia recepta ſunt, ut amplius triduo in hoſtiũ poteſtate non fuerint.* Iiſdem *diebus* Epiſcopus Moloponita*norum* Iulij *legatus ad urbem uenit, ut apud* Patres *moram traheret, cõmunemq́; rem eius nomine autoritateq́; iuuaret.* Ipſe Iulius Bononiam *ſacris præeuntibus introierat.* Eo *magnopere adnitente, qui* Ludouicũ Franciſci Mantuano*rum principis filium obſidis loco apud ſe habebat, poſt pleraſq; interpoſitas à patre ſatis quidem duras atq; illiberales & ſtipendiorum & reliquarum rerum cõditiones, quæ eius animum ab uxore deprauatum oſtendebant, tandem al*

terum

terum Senatuſconſultũ factum eſt, quo per quinquennium idem imperium eſt ei traditum cum ſtipendio librarum auri quingentarũ in annos ſingulos, dum ipſe equites grauioris armaturæ trecentum quinquaginta, leuioris centum, milites ducentos belli tempore paratos habeat: resq́; publica omnia eius ditionis incõmoda omnibus ab hoſtibus ſe præſtaturam pollicebatur. pauloq́; pòſt illius familiari Vico Pa*tauino homini, quo is pluries iiſdem de rebus internuncio apud* Patres *uſus fuerat, equites leuis armaturæ centum attributi.* Ob Citoli Lactantijq́; *interitum milites non pauci ex illorum ordinibus nulla abeundi facultate ſibi permiſſa, ſigillatim ab exercitu diſcedebant: quod quidem factũ nonnulli reliquorum tribunorum & centurionũ milites imitabantur: quamobrẽ edictum eſt ab legatis propoſitũ, ut qui non miſſi abitũ parauiſſent, omnibus in reip. locis caperentur, & armis exuerentur, ignominiaq́; notarentur. ea res ei licentiæ opportunũ remediũ fuit. Cæterũ cùm ex* Alpibus *certis autoribus afferretur* Germanorum *manus comparari, ut reip. municipia in primis iugis inuaderent, quibus captis ac direptis in planitiem deſcenderent,* Sigiſmundus Caballus *eſt ad ea loca cum copijs ab legatis contendere iuſſus præfecti nomine.* Franciſcus *imperator* Bononiã *ad* Iulium *profectus hilariter ab illo exceptus eſt, imperatorq́;* Romanæ *etiam reip. dictus.* Galli, *qui ad* Mincium *uenerant, uti ſuprà dictum eſt, ad* Alfõnſum, *ut ei auxilio contra* Iulium *eſſent, ſe contulerũt.* Legati, *ut* Iulio *ſatisfieret, equites grauiores ducentos & quinquaginta, leuiores ferè totidem, milites mille in* Alfõnſi *fines intromiſerant:* Maurusq́; *claßis præfectus cũ nauigiolis plurimis & biremibus aliquot, cumq́; triremibus tribus, quæ ab* Iſtris & Dalmatis *ad illũ uenerant,*

Padum flumen ingredi damnis Alfonſo inferendis eſt à Senatu iuſſus. Inter has belli cogitationes rei etiam pacatæ, quæ malum in exemplum inuerecundiæ ciuium impudentiæq; uertebatur, Patres animũ adhibuerunt. Nam cùm in creandis magiſtratibus ambitus eo anno magnopere uiguiſſet, ut prenſandis ciuibus, qui ſuffragia in comitio daturi eſſent, à candidatis & candidatorũ propinquis clientibusq; nullus modus fieret, nulla eos modeſtia cõtineret, lex eſt in Decemuirûm collegio perlata, qui deinceps ciuis ciuem rogauerit, ut ſibi aut alicui ſuorũ in dando ſuffragio fautor ſit, is ad ullum magiſtratũ, aut omnino reip. in comitio munus x. *annos ne admittatur; & ſi in magiſtratu fuerit, ab eo reijciatur: cui aũt rogari ſe contigerit, is rogatoris nomen ad Decemuiros deferat: id ſi nõ fecerit, quinq; annos eandem mulctam ſubeat. ita magnæ ciuiũ moleſtiæ à Patribus obuiã eſt itum. Iuſsi etiam ſunt Dominicus Triuiſanus templi Marcij procurator, Leonardus Mocenicus, legati ad Iulium à Senatu pridem lecti, ut ſtatim conſcenderent, Rauennamq; proficiſcerentur, ut Bononiam ſe conferrent. Literæ poſt hæc ad legatos Grittum & Capellum datæ, uti alter eorũ cum exercitus parte in fines Rhodigianos atq; ad Padi ripas accederet, ut quantum poſſet Alfonſo noceret. ita factum à Paulo eſt, cùm id illi muneris ſorte ducta obtigiſſet. Maurus claſsis præfectus cum triremibus tribus Padi oſtium, qui Vatrenus appellatur, ad triremes ex Venetorũ claſſe iampridẽ captas duas, quas Alfonſus ſuis hominibus armauerat, ibiq; cõtinebat, atq; ijs qui itinerũ cauſa mare illud exercebant, multa damna intulerat, capiendas aut omnino repellendas eſt ingreſſus, fruſtra: illi enim ſiue admoniti, ſeu etiã caſu, ad ſuperiora ſeſe fluminis iam receperant. Senatus interim ad pecuniam*

niam

nium belli rebus ſubminiſtrandam, cuius magnopere indigebat, mediam unius cenſi partem ciuibus impoſuit, certis conditionibus, quo facilius ea ipſa pars exigeretur, adhibitis. *Paulus aũt legatus cùm ſe* Figariolũ *in* Padi *ripa caſtellum, quod ſupra* Ferrariã *eſt millia paſſuum* x i i. *cum exercitu contuliſſet, tormentis poſitis dirutaq; porta,* Alfonſi *milites in eo qui erant, paucarũ horarum ſpatio ad deditionẽ compulit: alterumq; item in fluminis ripa è regione caſtellum fugatis hoſtibus cepit: iiſq; captis equites leuiſſimos flumen traiecit, qui celeritate uſi & prædas abigerunt, & agrum illum omnẽ fuga terroreq; impleuerunt.* Diuerſa *quoq; à belli parte* Ioannes Delphinus Feltriæ *magiſtratus cũ iis quas habebat copiis & agricolarũ manu complures in* Alpibus *hoſtiũ pagos repentè aggreſſus, in regione quæ* Teſinus *appellatur, eos planè omnes, qui quidem erant rebus plurimis & ad cõmeatum & ad mercaturã exercendã refertiſſimi, interfectis aut fugatis incolis incendit, omniq; uaſtitate regionẽ fœdauit: ut damna atq; incendia, quæ ii* Feltrinis *intulerant, propè ex æquo uindicarit.* In Iſtris *quoq; nonnihil incõmodi per illos dies & acceptũ & illatum eſt.* Sed *ut ad* Padum *flumen reuertamur,* Paulus *legatus pontem in eo facere cùm uellet ad exercitum traiiciendum, ut ſe cum* Iulii *exercitu coniungeret (quod quidem ut faceret,* Iulius *ab eo per literas diligentiſſimè petierat) ab uxore* Franciſci *impeditus, quæ naues retinebat, deſtitit: quingentos tamẽ equites leuiſſimos cum præfecto eorũ* Federico Contareno *tranſ[?]cto in nauibus flumine obuiam imperatori miſit, ut* Mantuam *redire tutius poſſet.* Galli *enim hoſtes haud longiſſimè aberant: quos etiã unà cum* Alfonſo *eò uenturos, impetũq; in ſe facturos, non unis literis nunciiſq; cognouerat.* Maurus *ſub*

hæc à Paulo admonitus reip. intereſſe ut ad ſeſe cum minorum nauigiorũ claſſe quãcitiſsimè accederet, quatuor nauibus Atriani *municipij, ubi tunc erat, auxilio relictis, cũ nauigijs reip.* L. *reliquis priuatorum hominum propè* C C. *ſuperato flumine, nullo ab hoſtibus, qui in ripis ſe oſtendebãt ut eum impedirent, detrimento accepto, ad illum ſe cõtulit, animũ alacritatemq́; exercitui, qui timere multa & cauere cogebatur, aduentu ſuo ſpe omnium celeriore afferens.* Pau*cisq́; pòſt horis cùm nuncij* Paulo *ueniſſent,* Franciſcum *imperatorem unà cum* Federico Contareno *ad uicum* Sermenem, *qui eſt in* Padi *ripa* Figariolo *proximus, ſuos ſe in fines retuliſſe, ad illum profectus cõmunicatis de bello inter ſe cõſilijs ſua in caſtra redijt: ille* Mantuã, *ut ſuos equites militesq́; cogeret, multa pollicitus, multa ſpe concipiens, ut inquiebat, ſe recepit. Attulerat imperator ſecundas* Iulij *literas legato, quas in itinere acceperat, quibus ab eo* Iulius *multò impenſius petebat, ut copias reip. traiecto celeriter flumine cum ſuis copijs coniungeret:* Gallos *enim hoſtes magna cum manu, quã omnibus è locis euocauerant, ſuum in exercitum uelle impetũ facere, quæq́; ipſe de* Alfonſi *oppidis ceperat, expugnare decreuiſſe, nõ obſcurè cognouerat.* Legatus *eas literas ad* Senatũ *miſit, petẽs, ut iuberẽt* Patres, *quid ſe uellent facere: nihil enim tantis de rebus* Senatu *non conſulto ſe auſurũ: interea tamen quæ ad traijciendũ opus ſint comparaturũ, et curaturũ ut ſi ipſi iuſſerint, nulla traiectui mora interponatur.* Patres *non his modò à* Paulo, *ſed etiã à* Hieronymo Donato *et* Triuiſano *ac* Mocenico, *qui iam* Bononiã *ſe contulerãt acceptis eadem de re literis,* Senatu *coacto* Iulio *ſatisfieri oportere legẽ ſciuerũt:* Senatuſq́; *cõſulto* Bononiã *ad legatos miſſo, ut tranſitũ maturaret* Paulo *mandaue-*

dauerunt. Ad Grittum etiam literas dederunt, ut ad Paulũ augendis eius copijs equites grauiores ex ſuis centum, leuiores cc. confeſtim mitteret. Pecunia etiam à Senatorum nonnullis mutuò, quæ Mantuam in ſtipendium imperatori mitteretur, Patribus eſt tradita: tum ab ijſdem Patribus frumenti ſtaria ducenta in ſanctiores monachorũ ſocietates diſpartienda dono data, ut in eo rerum diſcrimine Deo opt. maximo pro Iulio proq; rep. preces facerent. Paulus dum conficiendo ponti ſeſe dat, eundem Federicum cum equitibus ſeptingentis properè Bononiã præmiſit Iulij auxilio, ſeq; cũ exercitu confeſtim ſubſequuturum & breui affuturũ cõfirmauit. Donatus enim & reliqui legati duo certiorem illum fecerant, omni à Gallis arte procurari, ut cum Iulio fœdus ineant, auertendi eum à reip. tuendis rebus cauſa. Imperatore interea moras omnes interponente, ut quod primum atq; maximum Paulo promiſerat, ſe ad eum celeriter uenturũ, id nõ ambiguè differret, ac nulli omnino uſui Iulio aut reip. uelle eſſe uideretur ſtatuiſſe, Patres de eo admoniti conſulto Senatu Franciſcum Capellum eius familiarẽ ac neceſſariũ, qui erat in Senatu, illa ipſa hora contendere ad imperatorẽ iuſſerunt, monereq; illum ne ulterius expectare ſeſe tam opportuno atq; etiam tam neceſſario reip. tempore patiatur: publicam omnium ſalutem in eo poſitam, ipſe ſe ad exercitum ſtatim ſi conferret, munusq; obierit, ac fidem præſtiterit ſuam. Franciſcus nõdum dimiſſo Senatu apertis ſibi uni foribus Mantuã eſt profectus. Dum hæc adminiſtrantur, Galli caſtella quædam in Alfonſi finibus ab Iulianis capta acriter aggreßi recipiunt: incurſionibusq; in Bononienſem agrum atq; uſq; ad oppidum factis magnũ timorem Iulio incutiũt, ut iam, quid ſe præſtet facere, planè non diſpiciat. Augebat

eum timorem, quòd Bentiuoli Gallis adiuncti, Bononienſium ciuium factionem excitatum iri haud ambiguè putabantur, ut & ad portas, et ipſo in oppido Iulius hoſtes uno tempore eſſe habituros uideretur: qui quidem quoniam febribus aliquot iam dies tentabatur, nullam propè legatis Venetis ſe adeundi facultatē dabat: tametſi etiam à Franciſco Alidoſio Cardinali, qui Iulij nomine ciuitatem regebat, & Gallis maximopere fauebat, ſtudiū per cubicularios adhibebatur, ne alloqui illum poſſent. Ponte confecto, & parato ad traijciendum exercitu, Maurus claßis præfectus, cùm eodem Padi alueo, quo uenerat, reditum ſibi ab Alfonſo tormentis in ripa fluminis nō uno in loco collocatis aut omnino interclusum, aut plurimis maximisq; periculis propoſitū uideret, ſuperato reliquo uſq; ad Caſtellum Nouum flumine, traductisq; ripam nauibus, ac per campos aquæ plenos ob interſectas Atheſis ad Lemniacum à Gallis ripas decem millibus paſſuū confectis, claſſem ducentarū nauium in Atheſim ad Caudā uicum incolumem perduxit, deinde prono flumine ad foßiones Philiſtinas ſeſe recepit. Aliquot ex ea claſſe naues, quæ quòd maiores erant alijs, ripā traijcere nō potuerant, Mincium ſe in flumen, deinde Mantuā contulerunt. Expectauerat Paulus legatus per eos dies imperatorem, qui iamiamq; ſe affuturum pollicitus fuerat, ut unà traiecto flumine quò uellet Iulius proficiſcerentur. Ille uerò cauſis moræ poſt cauſas non ita cautè interpoſitis, quin falſo quæſitæ agnoſcerentur, neq; ſe in uiā dabat, neq; ſuos equites militesq; ad illum mittebat, neq; uerò etiā Franciſcus ab Senatu ad eum excitandū miſſus quicquā proficiebat. quamobrē ne à Patribus reprehendi poſſet, mandata reipub. tanta de re tam anguſto tempore differens, pridie Cal. Nouembrium Paulus Padum exer-

exercitum traduxit. Vno tempore ea de re Iulius nuncios accepit, & Fabritius Columna uir egregiæ uirtutis, quem Ferdinandus Hiſpaniæ Rex cum trecentis equitibus ex Neapolitanis finibus ad Iulium mittebat, ut ei auxilio in Ferrarienſi bello eſſet, cum expeditioribus ad illum uenit, reliquis bidui poſt ſe interuallo in itinere relictis: quæ duæ res ita Iulij animum exhilarauerunt, ut febris eum continuò reliquerit: itaq; confirmatior factus edictũ propoſuit, quo edicto Gallorum præfecto, qui magiſter magnus appellabatur, reliquisq; Gallis igni & aqua, ſacris cõceptis uerbis, interdicebatur, ſi deinceps Alfonſi cauſam ulla ex parte tuerentur: idq; impreßis publicè tabulis uulgari iußit. Imperator domi ſedens, Paulum legatũ traijcere admonitus, inſeſſo equo cũ ſuorũ paucis ad Stellatã uicũ, ubi ſe ille continuerat, totius exercitus traiectum operiens, ad eum uenit, atq; unà Mutinam uerſus diem unum omnes proceſſerunt. Ea uerò nocte quæ eſt diem illũ ſubſequuta, ab uxore per literas, ut aiebat, certior factus, Gallos, qui Veronæ erãt, in eius agrũ populationem & cædes feciſſe, ædificia cõbußiſſe, prædas abegiſſe, Paulo cõuento ad ſua tuenda redire ſe domũ uelle ei denunciauit. atq; ita, cùm legati preces, & Iulij atq; reip. maximorum erga ſe promeritorum commemoratio, & ſui nota nominis, quã quidẽ notam atq; calumniã accepto ab utroq; ſtipendio, eorum cauſam tali tempore deſerens, erat magnã indelebilẽq; ſubiturus, nihil apud ipſum ualuiſſent, Mantuã redijt. Erat Brixiæ in Ioannis Franciſci Gambaræ equitatu honeſta cõditione Petrus Longena, eius oppidi ciuis, qui indignans ſe arma ferre contra eam ditionẽ, ſub qua natus altusq; annos triginta uixerat, coacto equitũ idẽ ſentientiũ numero, ex oppido profectus Montanianũ ad Grittũ uenit, ut

militiam reip.faceret,orans obteſtanſq; ſe recipi:de eo Gritti literis certiores Patres facti, Petrum Longenam recipiendum,& præfecturã LX.leuiorum equitum ei dandam cenſuerunt. In comitio uerò poſtridie eius diei Marco Venerio, qui pridem uulneribus in expugnatione Monſilicenſi acceptis uſum propè manuũ amiſerat,ſcribæ munus in prætura Foroiulienſi per quatuor magiſtratuum tempora dono datum,ut ſe alere familiamq́; ſuam poſſet. Filijs autẽ Ludouici Michaëlis, quem Carauagianæ arcis cuſtodem Galli captiuum fecerant, atq; in Galliam miſerant, in triremibus reip.baliſtarũ loca decẽ,nobilibus adoleſcentibus dari ſolita, ad eorũ matrẽ ſeq; ipſos ſuſtinendos item dono attributa. Inter hæc Senatus certior factus Hiſpanos equites,qui Veronæ erant, à Ferdinando Neapolim reuerti iuſſos ab oppido tuendo diſceßiſſe,literas ad legatum Grittũ dedit,ut cum ijs quas habebat copijs Veronam contenderet:confidere ſe, ſi id celeriter faciat, poſſe ab eo urbẽ propè uacuã recipi, præſertim ſi edictum propoſuerit, nullius ciuis in remp.iniurias Senatum uindicaturum, ciuitatemq́; immunẽ omniũ onerũ iubere eſſe,ſi ad remp.redeat. Quibus acceptis mandatis legatus, tametſi parum ſpei aleret rem eum exitum habituram tam exiguo copiarum numero (cataphracti enim equites amplius quatercentis,milites amplius quatuor millibus nõ erant) idq́; ipſum Senatui reſcripſerit,tamẽ accitis quãplurimis è uicinis locis operibus, & tormentis Patauio afferri imperatis,ſe ad iter comparabat. De maritimis autẽ rebus ut ratio haberetur, impenſiſq; reip.modus fieret,Senatuſconſultũ factũ eſt,ut Maurus claßis in Pado flumine præfectus priuatorum hominũ nauiculas, quibus nõ magnopere indigebat, miſſas faceret, triremeſq́; quas habebat leues

retine

retineret, Hieronymusq́; Contarenus claſsis in mari ſupero legatus, qui Genua ſæpius tentata, quòd ab Gallis hoſtibus largiter erat cõmunita, nihil profecerat, ut Iulij miſſu Corcyram ſe reciperet, retentisq́; apud ſe quatuor quas uellet triremibus, reliquas ad urbẽ redire permitteret. Interim ab Iulij reiq́; pub. exercitu Saxolũ in Mutinenſi agro ad Setiã flumen caſtellum arce atq; opere cõmunitum tormentis poſitis, cùm à quatercentis propugnatoribus Gallis defenderetur, ardore militum per muros irrumpentiũ celeriter eſt captum. Ioannes etiam Delphinus Feltriæ magiſtratus in magnam hoſtium manum eum Alpium tractum depopulantẽ impetu acriter facto, maiorem eorum partem cæcîdit, reliquos omnes fugauit: ſpecusq́; illud montanum, de quo antea dictum eſt, quod Couolum appellant, compulſis timore ad deditionẽ ijs, qui in illo erant, recepit. Qua intellecta re, ut ciuitati optimè de rep. meritæ, omnia perpeſſæ ab hoſtibus damna, Patres grati eſſent, omnium tributorum immunitas, ea pecunia excepta, quæ ab illa in Principis ſalarium quotannis ad urbem mittitur, municipio Feltrinorum eſt ab Senatu dono data. Ab Ioanne quoq; Viterio in Carnis hoſtes quatercenti e Goritia egreſsi, Sontiumq́; flumen tranſgreſsi omnia uaſtantes, ita cæſi fugatiq́; ſunt, ut eorũ plurimi timore ſe in flumen præcipitauerint. Ea in re Aloiſij Porti Vicetini equitum leuiorum turmæ præfecti uirtus plurima extitit. Redierat Mantua per eos dies ad urbẽ Franciſcus Capellus, retuleratq́; Patribus, nullam eſſe in imperatore rei bene gerendæ uoluntatem, nullam fidem: uxoris artibus eius animum delinitũ: Alfonſo illius fratri cupere omnia, neq; Iulio neq; rempublicã pro illo quicquã facere: fauere etiã Gallis plurimum. Gritto ad Veronã iterum obſidendam profecto,

cæ ſunt tempeſtates conſequutæ, ut recedere, ſeq; ad Suauiũ municipium recipere, ut equites & milites ſub tectis cõtineret, ſit coactus. Demum intelligens Veronam cõmunitiorem eſſe factam, Montanianum exercitum reduxit. qua re cognita iuſſus à Senatu eſt, equites quingentos, milites octingentos, ad Rhodigianos reliquaq; circa Padũ eius regionis municipia tuenda et cuſtodiẽda mitteret. Iuliani exercitus Franciſco Maria imperatore et Fabritio Columna reliquisq; ducibus, qui erant Mutinæ, ſe non explicantibus, Paulus legatus ad oppidum Concordiam foßis atq; aggeribus cõmunitum ſuis cũ copijs accedens, tormentisq; eo ueſperi collocatis, & uerberatis prima luce muris, paucarũ id horarũ ſpacio contra ſpem omniũ cepit: tanta tamq; præſens militum uirtus fuit. Propugnatores, qui ab oppugnatione ſuperfuerant, in arcem repulſi, ſine mora ſe legatꝰ dediderunt. Atq; ante eos dies in urbe puer è plebe natus eſt cum duobus capitibus, quatuorq; humeris & manibus, tum fœmoribus atq; pedibus quatuor, ut duo eſſe pueri unà cõglutinati uiderentur, ſi corpus reliquum duplex habuiſſet. habebat autẽ unũ tantũ cũ renibus unis tergoreq; reliquo pectus: uixitq; ſeſquihorã, ut Chriſtianæ aquæ ablutione nõ caruerit. Et Nicolao Triuiſano templi Marcij procuratore mortuo, Antonius Grimanus, quem ciuitas ab exilio reuocauerat, magno omniũ ordinum fauore in eius locũ ſuffectus eſt. atq; illa quidem in procuratione eo erat tẽpore Antonius, cùm eſt exul factus: itaq; bis eam dignitatẽ eſt adeptus, quod nemini antea cõtigerat. annusq; cũ ijs ferè comitijs finẽ habuit. Prima uerò ineuntis anni die, quòd Galli, qui ad Carpos municipium ſe receperãt, in Setiæ fluminis ripa, quod auctũ imbribus tranſiri uado nõ poterat, ſingulis ſeſe horis oſtendebãt,

atq;

atq; à noſtris, qui trans flumẽ eam regionẽ tenebant, ita uulgò cõſpiciebantur, ut etiã colloquia ex utraq; ripa inter ſe haberent, Paulus legatus noctu ponte celeriter in nauiculis cõfecto, ſuarũ copiarũ partem cum Troilo Sabello bene mane flumen traiecit, atq; in primum Gallorum agmen, quod ad flumẽ ueniebat, impetu facto, eos fudit fugauitq;, interfectis captisq; non paucis. Eo timore perculſis reliquis, nocte intempeſta uniuerſi Rhegiũ Lepidi uerſus abierunt. Iulius ſuos duces nihil omnino amanter, nihil ex re agere cùm uideret, omnes autẽ moras, omnia impedimẽta ei bello interponere illos nõ ambiguè cognoſceret, unũ Capellum eiusq; fidem atq; animũ ſummis laudibus proſequens, ſtatuit ſe ad exercitum cõferre, ut Mirandulã oppidũ munitiſsimũ præſens oppugnaret: quo capto facilius poſſe ſe Ferrariã obſidere, ſuæq; ditionis eam facere confidebat. tametſi illud etiã cogitauerat Iulius, cùm Ferrariæ appropinquauiſſet, ſe Hippolytum Cardinalẽ Alfonſi fratrẽ ad colloquiũ euocaturũ, qui fratrem hortaretur, uti bello finem imponeret, ne damna ultima perpeti cogeretur: ſe ei, ſi uellet, Ferrariã habere permiſſurum, Mutina modò ſibi Rhegioq; Lepidi cederet: quorũ tamen oppidorum alterum ſe iam ſuum feciſſe. quam quidem cogitationẽ ſuam Iulius reip. legatis aperuerat, illi ad Decemuiros literas ea de re dederãt. Patres conſulto Decemuirûm collegio, eam Iulij moderationem pronumq; ad pacis ſtudia animum maximopere laudauerant reſcriptis ad legatos literis, easq; literas legati Iulio recitauerant. Sed Iulius, uti dictum eſt, quanquã hyems duriſsima ingrueret, lutoſiſsimæq; eſſent uiæ, & nix largiter cecidiſſet, ad uicina tamẽ Mirandulæ ædificia et agricolarũ caſas lectica uectus ſe cõtulit: cũq; ſuis ducibus parũ cõfideret, belli munera per

ſeſe perq; Paulum legatum plerunque adminiſtrabat: nam omnino Franciſcus Maria, ſiue quòd Alfonſi ſororis filiam in matrimonium duxerat, ut nouæ affinitatis ſtudijs adoleſcens uiginti annos natus traheretur, ſiue quòd ita ei ſuaderet ſuus animus, neq; bellum probabat, neq; ſuas in eo partes ſuamq́; diligentiam patruo præſtabat, ut quæcunq; faceret, ea omnino lentè atq; inuitus facere uideretur: ſi quid autem operæ Venetos egregiè nauaſſe intelligebat, id ægrè illum moleſteq́; ferre omnes planè homines cognoſcerent. Iulio itaq; imperante, ut tormenta cùm à ſuis tum à legato Veneto ad muros oppidi deijciendos collocarentur: quod quidem magna cum difficultate fieri erat neceſſe, cũ propterea quòd oppidani è propugnaculis & turri maximè communita, ſuis item tormentis appropinquare muro neminẽ permittebant, tum quòd uix duos ferè pedes in altitudinem creuerat: legatus uirtute militũ difficultatibus ſuperatis, celeritate uſus uerberare muros ſenis tormentis cœpit, cùm Iuliani neq; poſt triduum unam in eos pilam miſiſſent. Muris igitur oppidi ita deiectis, ut qui in eo erant, equites ſeptuaginta, milites trecenti, tueri oppidum ſeſe poſſe non confiderent, præſertim cùm omnis foſſæ aqua frigore cõglaciauiſſet, mulier uidua Ioannis Iacobi Triultij filia, quæ Ludouici Pici, de cuius morte ſuperioribus commentarijs diximus, uxor fuerat, quæ oppido præerat, reliquiq́; præfecti, ad diẽ duodecimũ Cal. Februarij conditionibus interpoſitis ſe atq; oppidum Iulio dediderunt. Iulius, quòd oppidi porta ruinis clauſa deiectuſq; pons fuerat, per muralem ſcalam in oppidum eſt receptus; is mulctæ nomine oppidanis, uti auri libras ſexaginta ſoluerent, imperauit. præfecti et centuriones qui erant, ijs captiuis eſſe iuſsis, reliquis miſsis, mulieri ad

patrem

patrem abeundi poteſtatem fecit:paucosq́; ibi dies cõmoratus,dum exercitũ luſtraret,ſtipendiaq́; perſolueret,Mirandulæ imperiũ Ioanni Franciſco Pico, *quod oppidum pater teſtamento ei reliquerat,*Mutinæ,Maximiliani *internuncio eam ob rem ad ſe miſſo tradidit:eius enim oppidi,et* Rhegij Lepidi *ius,* Imperatoris *eſſe* Romanorum *intelligebat. idq́; propterea minus grauatè fecit, ut eo exemplo* Maximilianus *etiam* Rhegium *ſibi à* Gallis,*qui in eo erant,tradi poſtularet,ut quoniã illos* Maximiliano *morem minimè geſturos confidebat,* Maximilianus *eam ob rem* Gallorum *amicitiã repudiaret, & cum ipſo ſe coniungeret.*Iis *conſtitutis rebus* Ferrariam *uerſus tormenta perferri exercitusq́; procedere imperauit:quæ cùm* Senatus *futura intellexiſſet,in* Iulij *gratiam claſſe nauicularũ è ſuburbijs, & biremium & aliorũ nauigiorum è naualibus urbanis celeriter inſtructa,cum ea cumq́; ijs quæ ad* Foſſam Clodiam *erant triremibus* Maurũ *iterũ ingredi* Padum *iubet, qui pontem ad naues, quæ eum ſuſtinerent, catenis cõiungendas ſecum adduceret ad copias & equitatũ traijciendum .* Grittus *etiam* Senatus *iuſſu unà cum* Lucio *ad* Padi *ripam eas quas habebat copias duxit,militibus paucis et equitibus* Montaniani *relictis.*Interea *cùm* Senatus *decreuiſſet,ut triremes octo in* Creta *inſula,* Zacynthi *una,* Cephallenæ *altera, duæ in* Dalmatis Iadera & Aſcriuio,*decẽ & octo in urbe armarentur,omnes numero ad triginta,quarũ decem eſſent ex ijs quæ nothæ appellantur, nothis quidẽ eſt præfectus lectus idem* Maurus,*qui claſsi in* Pado *exercendæ imperabat:reliquæ ſunt triremes ſingulatim ijs ciuibus qui ſe* Decẽuiris *obtulerant,dari iuſſæ.*Iamq́; Iulij & *reip. copiæ ad* Finale *municipiũ &* Creuacoriũ *uicum eaq́; loca ſe cõtinebant:et* Gallorũ *duces,*Triultius,*atq́;*

is qui magnus magiſter appellabatur, euocatis Verona *&* Lemniaco *auxilijs ad* Padũ *proceſſerant conſerendi manus cauſa,ut ipſe aſſerebat rumor:itaq; &* Iulius *ſuorũ militum numerum celeriter auxit,&* Veneti *ſe cõmunitiores quibus opibus poterant reddiderunt:neq; tamen ea diligentia opus fuit,hoſtes enim nullo facinore aut geſto aut tentato ſeſe* Carpos Rhegiumq́; *retulerunt*: Mutinamq́; *de improuiſo aggreßi,ut eam ſuã facerent,à* Marco Antonio Columna, *quẽ* Iulius *cum quingentis militibus eò miſerat,ut oppidum* Maximiliano *tueretur, facilè repulſi ſunt.* Verumenimuero *ijs agitatis rebus* Iulius,*id quod exiſtimauerat,ut capto* Mirandula *municipio aditus ſibi ad* Ferrariam *oppugnandam eo ab latere pateficeret,cũ in dies ſingulos plus rem difficultatis habere animaduertiſſet,cogitare cœpit, ſi ab* Rauennæ *finibus in* Ferrarienſem *agrum ſuas copias introduceret,caſtellumq́;, quod eſt in* Padi *ripa,quod* Baſtia *appellatur,expugnaret,ſe facilius bellũ poſſe cõficere, præſertim reip.claſſe duorũ exercituũ impreßiones adiuuante: quã quidem claſſem audierat* Volanæ *oſtiũ ingreſſam* Alfonſi *biremes duas cepiſſe, cùm eas* Maurus *præfectus per treſdecim millium paſſuũ iter contra curſum fluminis celeritate ſuorũ remigũ aſſequutus fuiſſet,nauemq́; onerariam aduenarum mercatorum,quã biremes illæ in mari expugnatã in oſtium fluminis attraxerãt,recuperauiſſe: itaq; moræ impatiẽs (erat autem inexplebilis etiã animi, & alias ſemper ex alijs res atq; incœpta temerè plerunq; aggredientis) cogitata perficiendi ſpe, cùm in reditu paucos dies* Bononiæ *fuiſſet,* Rauennam *proficiſcitur,magno ſuarum copiarũ & comitatus labore, difficillimo anni tempore, impeditißimis uijs:nam reip.copiæ in illis,in quibus erant locis,ferè ſe omnes cõtinuerunt.*

Sed

Sed aliter res, atq; ipſe ſibi finxerat, cecidit: ubi enim Iulij *co piæ (erant aũt equites grauiores ſexcenti, leuiores quingenti, milites quater mille) caſtello appropinquauerunt,* Alfonſus, *qui ſe ad id comparauerat, eas fudit, interfectis captisq; non paucis.* Neq; *profuit quòd Maurus claſſem reipub. plus quàm centum diuerſi generis nauigiorũ proxime caſtellum adduxiſſet, nõnullosq; ex* Alfonſi *equitatu tormentorũ pilis interfeciſſet: qui quidem* Maurus *poſtea, cùm intellexiſſet ex amicorum reip. literis, nõ unis in riparum inferiorum locis* Alfonſum *ſua tormenta diſponi mandauiſſe, ut claſſi noceret, ſine ulla oſtenſione ad fluminis oſtium redijt.* Hac re intellecta, *Galli apud* Rhegiũ *qui erant, iterum* Carpos *uene runt, flumenq;* Setiã *factis pontibus iterum traiecerunt, ut reip. copias aggrederentur: quod tamẽ facere neq; tum quidem ſunt auſi. qua in re cognoſci potuit, ſanè iuſtas* Pauli *le gati querelas fuiſſe, cùm dolenter ſæpe diceret* Iulianos *duces uincere noluiſſe: ſi enim ſecũ, ut ipſe cupiebat, eisq; proponebat, cõiuncti ad hoſtes perſequendos ſe cõparauiſſent, profectò* Galli *deleri una pugna potuiſſent: quo facinore confecto* Ferrariã *capere* Iulio *nõ magnopere difficilè fuiſſet, quacunq; is à parte cum utroq; exercitu in eius ſe fines intuliſſet: nunc ſe relictũ, qui unus neq; integris copijs* Gallorum *impetum exciperet: præfectos enim equitũ tres unà cum* Iulij *ducibus eò miſerat, unde repulſi ab* Alfonſo *cum detrimento ignominiaq; fuerunt, pauloq; abfuit quin etiam caperentur.* Sed Galli *nulla moleſtia* Paulo *adhibita, cùm ad* Padum *ſe contuliſſent, ſubmiſsis* Alfonſo *ſecundo flumine auxilijs militum non plurimorum, unde diſceſſerant redierũt: magnusq; eorum magiſter* Rhegij *febribus confectus mortẽ obijt, cùm ab* Iulio *ueniam totius ſuæ uitæ criminum miſsis*

ad eum internuncijs impetrauiſſet. Itaq; unus eorum ductor atq; imperator Triultius deinceps fuit. Atque illis ipſis diebus Marinus Georgius, multæ philoſophiæ uir, quem legatum apud Bergomates agentem in clade exercitus anno ſuperiore Galli captiuum fecerant, atq; in Galliam perduxerant, in cuſtodiaq; unà cum Liuiano habuerāt, fide illis data intra ſex menſes uel pecuniam quam petebant, ut eum liberum facerent, ſe eis miſſurum, uel in Galliam atq; in cuſtodiam reuerſurum, Venetias uenit. Vaniſſa Thrax equites ſeptuaginta ſecum ducēs, ab exercitu Pauli legati miſſu profectus, ut quid hoſtes molirentur, circunſpiceret, cum eorū militibus quamplurimis, in quos incidit, cōgreſſus, interfectis plus centū triginta, quos captiuos fecerat, Franciſco Mariæ imperatori dono miſit. Ea dum adminiſtrantur, ad diem ſeptimum Calendarū Aprilium in urbe terra tremuit motu tam uehementi, ut Senatu, qui habebatur, ante ullam latam legem præter morē dimiſſo, Patres ruina tectorū intercipi metuentes tumultuoſe ſe foras truderēt. cadebant aūt è ſummis curiæ templiq; Marcij parietibus pinnæ ac ſigna marmorea, quæ in ijs antiquitus poſita prominebant: turresq; templorū nutare cacuminibus & cōmoueri proſpiciebantur: & æs Campanū in pleriſq; earū, maximeq; in ea turri quæ in foro eſt, ſponte inſonuit: pleræq; etiā uitium fecerūt. & aqua urbanis in alueis altè excitata contremuit: innumeraq; fumi receptacula, quæ ſupra ædium culmina tubo atq; calatho attollūtur, quaſſu diuulſa in uias ipſaq; in tecta corruerunt: domusq; non una cum incolentiū interitu, parietes uerò domorū & fanorum frequentes ruinā traxerunt: mulieresq; prægnantes permultæ timore perterrefactæ abortum fecerunt, mortuæq; ſunt. unū iuuit, quòd is non longinquus

quus terræ tremor fuit. atq; eas ob res, quæ acciderant, poſtridie eius diei Deo optimo maximo ſupplicationes omnibus in urbis regionibus dies tres fieri, & , ne quid præter panem & aquã ad ueſcendum omnes puberes ſumerẽt, ab Antonio Contareno Patriarcha Venetorũ conſultis Patribus indictũ. Pauloq; pòſt eundem propè terræ motum cum eiſdem ferè prodigijs Patauij, Tauriſi, Fori Iulij, nõnullisq; alijs in reip. oppidis et finibus fuiſſe, magiſtratus eorũ Patribus ſignificauerũt. Sed nihil æquè eis moleſtum per eos dies fuit, nihil tam ægrè uniuerſa ciuitas audiuit, quàm id quod Pauli legati literæ attulerũt, Leonardum Apulũ, cùm ad hoſtes Gallos, quos paucos eſſe audierat, repellendos ad uicum Belaërẽ cum quadraginta equitibus proceſsiſſet, interfectũ ab illis fuiſſe, magna ſcilicet fide, magno animo & uirtute hominem, atq; in primis Veneti nominis amantiſsimũ: cuius poſtea cadauer ad urbẽ delatũ marmoreo in ſepulchro reip. impenſa exædificato, in æde Gemellorũ Senatus cõdi iuſsit. Franciſcus reip. copiarũ imperator, cùm fictis pro tẽpore cauſis Mantuæ ſe ad eum diem cõtinuiſſet, calumniã à Senatu atq; omnibus ab hominibus ueritus, ad Iuliũ uelle ſe cõferre palàm fecit, profectusq; Coregiũ, quod municipiũ abeſt Mantua paſſuũ millia circiter triginta, ibi ſe aduerſa ualetudine correptũ ſimulans domum redijt. Interim, quoniã Paulus clarè ad Senatũ ſcripſerat, nihil ſe cõfidere boni à reip. exercitu poſſe confici, Iulij ducib. in cõtraria omnia obſtinatè nitentibus ne Alfonſus domo expellatur, Senatus ad eum reſcripſit, omnẽ curã adhiberet ne pugnare cogeretur: pro explorato enim ſibi eſſe, ſi manus conſerat, illos eum media in pugna deſerturos: itaq; Paulus cùm per ſeſe, tum à Senatu admonitus operã dabat, ut neq; timoris indiciũ ſui hoſtibus

prodcret, neque uniuerſum exercitum periculis obijceret: quamobrem in minutis & quotidianis expeditionibus cum Gallis, qui ad Padi ripam uenerant, ſæpe congreſſus, nō ſemel eos fudit, fugauit, ſuperiorq́; manu ſemper, inferior nunquam fuit. tantum Paulum Manfroniū Galli hoſtes cum x. equitibus captiuū fecerunt. Neq; à Gritto quidē legato eodem tempore hoſtes non male habiti, quas quidem pugnas referre nihil neceſſe eſſe duximus. Venerat autem antea Bononiam Matthæus Lancus Curcenſiū Epiſcopus ex Germania magno comitatu, homo arrogantia et elatione inſignis, à Maximiliano miſſus, ut cum Iulio de fœdere cum Venetis ineundo ageret: qui paucos ibi dies moratus, cùm nimis duras pacis cōditiones attuliſſet, infectis rebus in Germaniā redijt. Senatus quoq; cenſuerat dignitatis & exiſtimationis apud Iuliū reliquosq́; reges retinendæ cauſa, ut equites grauis armaturæ, quos habebat, ad duûm millium numerū augerentur, militū ſex millia ueteribus addenda conſriberentur. paucisq́; pòſt diebus ei Senatuſconſulto alterū fuerat Senatuſconſultum additū, ut ex Epiro equites mille leuiſsimi accerſerentur: uti etiā magnū arcuum numerū amphorasq́; uini Cretici quingentas Petrus Piſaurus, cui cū rege Britanniæ neceſsitudo mercaturæ exercendæ cauſa intercedebat, ad illum mitteret, fuerat à Senatu permiſſum. Mauro autem claſsis præfecto aduerſa ualetudine laboranti Andreas Bondimerius ſublectus eſt, ſexq́; triremes in Creta inſula armari iuſſæ. Cumq́; Iulius Heluetiorū militum ſex milliū numerū cōducere ſtatuiſſet, qui in Mediolani fines contra Gallos impetum facerent, uelletq́; ut tertiā eorum ſtipendiorū partem reſp. impenderet: Iulius de eo à Senatu laudatus, & cōditio libenter accepta, & lex de media mercedis parte à magiſtratibus

tibus

tibus reipub.remittenda,quæ tempus ſex menſium expleue rat,in alteros ſex menſes prorogata. Ad hæc Cõcordiæ municipiũ,quod à Iulianis indiligenter cuſtodiebatur, facilè ab hoſtibus receptũ eſt.Captum aũt à legato Gritto propugna culum natura et opere cõmunitum in paludibus poſitũ Crucula Lemniaco uicinũ,miſsis noctu militibus in nauiculis cũ tormentis,præſidiumq; impoſitum. In urbe uni ex nobilitate ciui Gaſpari Valerio, quòd hominẽ Rocchum nomine,ta bellariorum reip.præfectum,Tauriſij interfecerat, Decemuirûm iudicio medio in foro ceruices ſunt abſciſſæ. Iis ita administratis rebus, Galli hoſtes ab exulibus Bentiuolis adiuti,qui factionis ſuæ montanorũ hominum magnum numerũ excitauerãt,ex inopinato Bononiã contenderũt:cuius portas eiuſdem factionis ciues furtim eis aperituros cõuenerat: itaq; timore perterritus Iuliani dux exercitus Franciſcus Maria reliquiq; duces,præripere ſeſe hoſtibus ſtatuentes,re lictis tormentis impedimentisq; omnibus conſtipati ipſi fugam capiunt,& ad Paulum legatũ mittunt,qui hæc ei nunciet,atq; illum idem facere ſuadeat:nullũ aliud relictũ ſubſidium : in eo uno poſitam eſſe ſalutem,ſi hoſtes præceſſerint. Paulus,qui de hoſtium aduentu tam inopinato nihildum audierat, querens in fraudem ab Iulianis ſe proiectum, quòd ſpatium colligendi recipiendiq; ſeſe ſibi non dederint,cum ſuis omnibus ſubſequi Iulianos celeriter cœpit, relictis ijs, quæ imitari eandem celeritatem non poterant.Et quoniam Bentiuolos oppidani iam introduxerant expulſo Alidoſio Cardinali,qui per aliam ſe oppidi portam eiecerat, Iuliani autem ad Bononiæ muros acceſſerãt, ut ijs circumactis in fines Forocornelianos ſe reciperent,quòd nullam aliam habebant itineris faciendi rationem : idem ipſe quoq; ſua cum

manu Paulus facit, eiq́; accidit quod Iulianis, qui cum anteceſſerant, non acciderat: illac enim contendenti armatorum hominum montana incolentium plures manus occurrerũt: à quibus diſiecti, ut quiſq; potuit fuga capta ſe eripere ſunt conati. ita tormentis impedimentisq́; amiſsis, militibus magna ex parte uel captis uel diffugientibus, interfectis nonnullis, equitatu non frequenti, ſe in tutum receperunt. Hac *intellecta fuga* Patres *ad* Grittum *legatũ, qui* Lemniaco *capiendo animum adiecerat, eratq; eò cum exercitu profectu rus, literas ſtatim dederunt: quoniam ad* Bononiam *malè geſta reſp. ſit, à* Lemniaco *aggrediendo abſtineat, eq́;* Padi *ripis & regionibus tormenta* Patauiũ *abduci curet: et ſi quid* Galli *molirentur, ne intercipi ab illis poßit, ſe recipiat.* Etiã *magiſtratibus* Patauinis *&* Tauriſanis *mandauerunt, muni tiones eorum oppidorum, quas inſtituiſſent, perficere matu rarent. pauloq́; pòſt ea re non contenti, legatum qui munitionibus procurandis* Pataui*j præeſſet, reliquasq́; res ad oppidi præſidium curaret,* Chriſtophorum Maurum *legerũt, qui ſtatim proficiſceretur: militesq́; quot potuerant in urbe conſcriptos eôdem miſerunt, uerentes ne* Galli *fuga exercitus reip. ſublati* Padum *traijcerent, atq; in eius oppidi fines irrumperẽt, ſi quid de eo capiendo & ſua celeritate, et reip. indiligentia poſſent efficere, tentaturi.* Legato *uerò* Donato Senatuſconſultũ *eſt miſſum, quo* Iuliũ Patres *hortabantur, ne propter recentia exercituũ detrimenta animo perturbaretur, remp. ei nunquã defuturã, omnẽ fortunã libentiſsimè cum illo ſubituram, urbicas prouincialesq́; opes, animos deniq; ciuium omniũ promptos paratosq́; ei polliceri. quo* Senatuſconſulto *accepto,* Iulius *lætari ſe primùm cõſtantia rei pub. reſpondit, firmioremq́; multò et alacriorẽ aduerſis rebus*

bus contra Gallos ſeſe factum confirmauit. Eo ferè tempore *res à Patribus non ſemel antea agitari cœpta finem habuit: nam ut eorum ciuium Patauinorum qui improbi & contumaces fuiſſent, bona & poſſeßiones inter illos centuriones, quos amanter fortiterq; in obſidione Patauina reip. nauaſſe operam cõſtiterat, uel ſi ipſi mortui eſſent in eorũ liberos et propinquos partirentur, Senatus cenſuit.* Venerat Rauennam *ad Iuliũ pulſus* Bononia, *uti dictum eſt,* Alidoſius *Cardinalis: atq; ut ea quæ acciderant, nulla ſua culpa cecidiſſe illi oſtenderet, multa de imperatore tanquam rerum bellicarum propter adoleſcentiam imperito queſtus apud eum eſt, atq;, ut erat ſermone ſatis accõmodato ad fallendum, omnes eius oppidi amißi cauſas, quarum ille propè omnium autor fuerat, in unũ illum deriuauit. conſtat enim* Alidoſiũ *omne ſtudiũ adhibuiſſe, ut quæ ab imperatore procurabantur, ea illi omnia in contrariã partem cederent, neq; ullum ad exitum perducerentur: oderat enim adoleſcentem nõ tam eius uitio, quàm ſuo: cupidoq; illum ingens inceſſerat, ſui ut fratres, quos eſſe fortes uiros prædicabat, magno in honore apud* Iulium *eſſent, bellicisq; rebus præficerentur, & autoritate potentiaq; pollerent, quarum rerum illo proſperè imperante ſpem habere nullam poterat.* Itaq; *ut in patrui eum inuidiã adduceret, ea præſertim in re, qua nullam ſe unquã aptiorem & commodiorem habiturum confidebat, criminationibus ſubdolè confictis eſt adortus: quod quidem ei apud hominem turbulentum, planeq; iracundum, cui erat ipſe antiqua conſuetudine et quotidiano uictu perfamiliaris, facilè factu fuit. quamobrẽ cùm paulò poſtea imperator, qui de calumina ſibi ab* Alidoſio *apud patruum cõflata de* Iulij *familiaribus amicis ſuis pleraq; intellexerat, ſe ad* Iuliũ *pur*

gandi ſui cauſa contuliſſet, Iulius furore percitus uerba in eum doloris contumeliæq́; plena temerè effudit, neq; audire illum uoluit ſubmiſſe ut patruo reſponderet ſe comparantem, atq; à conſpectu ſuo indigniſſimè repulit. Adoleſcens contumeliam tam inſignem Alidoſio acceptam referens, magnum facinus facere in animum induxit ſuum: itaq; à patrui cubiculo diſcedens cum ſeptem aut octo, quos habebat ſecũ, ex ſuis familiaribus, ad diuerſorium Alidoſianum pedibus rectà contendit, atq; ipſum domo egreſſum media in uia frequenti comitatu, ſeptumq́; militibus plurimis, & equitibus armatis plus ſexaginta, unà cũ ſororis ſuæ uiro Guido Vaina illorum equitum præfecto ſe ad Iulium conferentem conſpicatus, ubi Alidoſij uicinus fuit, quaſi eum alloquuturus à uiæ latere ad illum inter arma omnium declinauit, mulæq́; ephippijs, qua is uectus incedebat, leua manu admota, educto dextera gladio hominem tranſuerberauit. quod factum eius comites intuentes, gladijs eductis & ipſi idem fecerunt. ita illum pluribus confoſſum uulneribus, ſui à fræno milites mulæ detractum in eam domum, cuius ante fores erant, humeris intulerunt. qui quidem paulò pòſt ſe ipſe ſæpius accuſans egit animam, turpis & flagitioſæ uitæ uir, cui nulla fides, nulla religio, nihil tutum, nihil pudicum, nihil unquam ſanctum fuit. Imperator gladio recondito, eo quo uenerat paſſu pacatè ſuum ad hoſpitem rediens, inſeſsis equis, egreſſusq́; oppido, ad Metaurenſes ſe ſuos retulit. Paulus legatus cum ijs quas ſecum habuit copijs, cumq́; illis quæ cladis initio per diuerſa ab hoſtibus & inuia montium fuga capta ſeſe illis eripuerant, atq; ad eum uenerant, in Ceſenatium uicũ ad mare ſe contulit, ut in naues militibus & equitibus impoſitis in fines Patauinos ſe atq; illos ſiſteret. Quod ubi Patres

cogno-

cognouerunt,nauigia plus centum ex urbe et ſuburbanis et Foſſa Clodia,*triremesq́; ſeptē maiores è naualibus eductas paucis pro re adminiſtrantibus ad uicum Ceſenatium miſerunt ea de cauſa.* Dum *uerò hæc procurantur, milites propè uniuerſi,qui diſiecti apud* Bononiam *à* Bentiuolorum *factione uel capti fuerant, ſingulatim ad* Paulum *inermes uenerunt,centurionesq́; illorum militum omnes,quorum nōnullos interfectos fuiſſe rumor attulerat:eos* Paulus, *ut ad ſe nauigia appellebant, impoſitos ad* Albanū *montē mittebat: is eſt locus in primis* Patauinorū *à* Foſſa Clodia *finibus.*Ipſe *autē* Paulus,*uniuerſo exercitu præmiſſo,triremē inſtructiorem è claſſe* Bondimeriana *ad ſe præter alias miſſam cōſcendit,& me, qui caſu tunc ad eundem uicum* Vrbino *uenerā, ut* Bembum *patrem meum aduerſa ualetudine* Patauij *laborantem inuiſerem, lætiſsima unius diei nauigatione* Foſſam Clodiam *ſecum uexit.*Is *fuit dies ad octauum* Calend. Iulias. Paulus *ad* Patres *ſe contulit, atque ab ijs miſsionem poſtulans,ea non impetrata ad* Leonicænos, *ubi erat* Grittus, *eſt profectus.*Patres *exercitu reficiendo conſulentes,* Mariano Prato, Leonardi *illius quē* Galli *hoſtes interfecerāt, fratris filio,tribunatū quingentorū militū cōceſſerunt,atq; ut eum numerum quamprimùm conficeret, ad* Grittumq́; *legatum adduceret,mandauerūt.* Erant Veronæ *milites* Hiſpani *mille,ij oppido egreſsi ad* Grittū *miſerunt,quoniā nullius tunc hominū ſtipendia mereant, ſi legatus uelit ſe ad illū uenturos ſtipendiaq́; reip,facturos.* Ea *de re* Patres *admoniti,coacto* Senatu *cùm plures ſententiæ dicerētur, ea uicit,quæ nō eſſe eis confidendum cenſuit:itaq; nō ſunt recepti.*Iulius *Romam rediēs in itinere edictū in* Bononienſes *protulit, ni ad ſe remq́; pub.*Romanā *reuertātur,ſeſe eos ab aqua et igni,à*

ſacrorum communione, à conuictu hominum diris imprecationibus arcere. Cumq́; poſt eos dies acta è nubibus grando ſolito maior atq; frequentior, omnes terræ fructus, qui in agris erant, per X. *millia paſſuum circa oppidum abſtuliſſet, uulgi ſuſpicio tenuit, edicti* Iuliani *cauſa eam conflatã uaſtitatem cœlo miſſam cecidiſſe.* Eo tempore è Pannonia *literæ uenerunt, in conuentu regio, qui poſtremus* Budæ *indictus fuerat, ſtatutum fuiſſe à reip. fœdere diſcedi non oportere.* In Carnis *quidem hoſtes ad* Vtinũ *incurſiones feciſſe, uicosq́; tres apud oppidum incendiſſe,* Patres *certiores facti;* Aloiſio Mocenico *legato* Foroiulienſibus *à* Senatu *lecto, uti ſtatim proficiſceretur, mandauerũt.* Nondũ *erat* Romæ Iulius, *cùm nouem numero* Cardinales, *quorum erat princeps* Bernardinus Cardinalis *ſanctæ* Crucis, *homo* Hiſpanus, *literas ad illum* Mediolano *dederunt, quibus literis eum certiorem faciebant: quoniã ipſe tot annos, ex quo ſummus* Pont. *eſſet, contra maiorum decreta generale cõcilium ad remp. Chriſtianã iuuandã cogere diſtuliſſet, ſe cõmunem cauſam obire agereq́; ſtatuiſſe: itaq; illum, ut* Piſis *ſe antè diem* Cal. Septembris *cõcilio agendo ſiſteret, monebant.* Né ue Iulius *eas literas inficiari poſſet ſe accepiſſe, quòd nemo eſſet tam audax, qui ei ſe allaturum ullo præmio polliceretur, in foribus templorũ* Parmæ *atq;* Placentiæ, *tum uerò etiam* Arimini *eas præfigi curauerunt. quod quidem* Iulio *permoleſtum ſanè fuit, præſertim cùm illi eis in literis teſtarentur habere ſe conſiliorum ſuorum adiutores* Galliarum *&* Hiſpaniarũ *reges* Ludouicum *&* Ferdinandum: *tametſi ſpem aleret* Iulius, *autoritate potentiæ ſuæ uel interminando uel hortando uel pollicendo, aliquos ex eo conuentu in ſuam uoluntatem ſe abſtracturum, eamq́; coniunctionem diuulſurũ, ipſo*

corum

eorum Principe homine uentoſiſſimo parũ prudentiæ tantam ad rem, reliquorum nonnullis parum autoritatis afferentibus: qua effecta re nihil ab alijs poſſe confici eorum, quæ ſperauerant, confidebat. Sed omnino poſt illud tempus plenior ſolito curarum & cogitationum Iulius fuit. In Carnis cùm hoſtes ſat magno equitum et militũ numero ex Goritianis finibus ad Cremonſe oppidum acceſſiſſent, ut illud, ſi poſſent, caperent, prædas autem abigerent, damnaq; incolis & uaſtitatem inferrẽt: Ioannes Viturius legatus obuiã illis factus, prælium acriter magnoq; animo inijt, ipſe manu promptus ac paratus, ut quiuis alius: itaq; eos fudit, interfectis captisq; perplurimis. Erat cum illo Aloiſius Portus, de quo ſuprà dictum eſt, ualidorum & pulcherrimorum membrorum excellentisq; uirtutis atq; inuicti planè animi adoleſcens. Is cùm ſe medios in hoſtes audaciſſimè intuliſſet, eosq; iam in fugam conieciſſet, ab uno ex illis in collo apud tenontes uulnere tam tenui accepto, ut uix pellem gladius perforarit, omnibus tamen membris captus ab equo ſtatim decidit, ſublatusq; à ſuis per manusq; ſeruatus prorſus immobilis per plures menſes fuit, cæterùm exercere ſe poſtea in armis nequiuit unquam: qui profectò caſus cladem illam hoſtium Viturio, à quo Portus propter uirtutem amabatur ſanè plurimũ, odioſam in primis & lachrymabilẽ reddidit. Interim domi Patres ob ærarij inopiam in magna curandæ pecuniæ difficultate uerſabãtur: quamobrẽ ubi dies comitiorũ uenit, ſedentibus in curiæ ſubſellijs ciuibus, principis et reip. nomine ſcribarũ magiſter ſic eos eſt alloquutus: Putare ſeſe neminem in curia eſſe, quẽ ærarij anguſtiæ hoc tempore lateant: neminem, qui non uideat, quàm ad ea recuperanda, quæ indignè amiſſa ſunt, pecuniæ reſp. indigeat: ea ut ſuppeditari

ad impenſas belli poßit,omnia excogitata à Patribus eſſe,nihil relictum inexploratum,nihil intentatum ſupereſſe, præter unum, ut qui fiſco debent ciues,ij ſoluant,atq; in ærariũ quod debent cõferant: id ſi fiat,ſuperfuturam pecuniam magiſtratibus palàm eſſe: ſi non fiat, rem ipſam pub. in prædã hoſtibus & direptionem uenturam, non eſſe ab ullo iam ulterius ambigendum:utrum eligere malint,fortunã ipſam eis hodie proponere, uel eam portionẽ qua reip. tenentur, ſua ipſos manu ei tribuere, uel hoſtibus inuitos omnia (nihil enim uictis ſupereſſe,quod non in uictorũ poteſtate ſit) ex altero parua ſuarũ rerũ parte ipſos defecturos: ex altero prædia, fundos,inſulas, domos, uxores, liberos, quibus nihil in uita charius,nihil eſſe dulcius poteſt,lares,templa,libertatẽ reip.cõmunicationem imperij,cœlum deniq; hoc, auramq́; ipſam, qua uiuunt, ipſos in periculum adducturos.maiores ipſorum hanc eis patriam ſuo ſanguine peperiſſe,eos autem paruo ſuo incommodo tueri eam nolle, neq; deos neq; homines probaturos.nihil eſſe miſerius ſeruitute:itaq; dura eis omnia perpetienda potius eſſe, quàm ſeruiendum:Leonardum Ducem ipſorũ magiſtratusq; uniuerſos,qui hanc rempub.procurant, rogare obteſtariq; eos per ea quæ unicuiq; iucundiſsima ſuauiſsimaq; ſunt, ut qui fiſco debent, quamprimùm in ærarium inferant, ut ope auxilioq; eorum nixa reſp.ſubleuare ſe erigereq; tandem poßit,ne in timore amittendi omnia perpetuò uerſentur. Hoc ſermone habito, ad magiſtratus creandos ſe ciues cõuerterunt.Sigiſmundus Caballus,qui legatus extraordinarius in exercitu reip.q; locis fuerat,facultate à Senatu ſibi permiſſa domũ rediens,in ſermone, quem ad Patres habuit,multa de Lucij copiarũ reip. præfecti timore formidineq; animi in cõſilijs capiendis,plura de

ra de tarditate negligentiaq; in maturandis et perficiendis, actione planè libera & ſeuera dixit: quæ quidē propè omnia Patres, ipſi per ſeſe præterita repetentes, maiori cū dolore, quàm adhibendis ei malo remedijs agnouerunt. tametſi haud multò poſt eos dies, cùm ea inter ipſos opinio percrebuiſſet, perniciosum eſſe reip. copijs hominem imperare & ſemper timidum, & nunquā diligentē, eoq; maximè, quòd Lucij præfecturæ tempus explebatur, cœptum eſt à magiſtratibus agi de alio in eius locum eligendo, cui ſe tutius ciuitas in belli rebus tradi & permitti poßit: itaq; Senatu coacto, aliqui ex illis Laurentium Ceretanum, qui militibus rei pub. præerat: aliqui Marcum Antonium Columnam, qui Iulij ſtipendia merebat: alijq; Gaſparem Seuerinatē, Mantuæ qui erat, certioresq; Patres fecerat, libentißimè ſuam ſe operam reip. nauaturū, eſſe præficiendum cenſebāt. Laurentij uirtutem egregiam eleuabat Gallicus, qui appellatur, morbus, à quo interdum impediebatur, ne exercere ſe, quantum opus erat, poſſet. Seuerinatem cùm nonnihil adiuuaret inimicus in Gallos animus, à quibus Veronæ cùm eſſet, cuſtodiæ traditus per inuidiā fuerat, alia multa premebant. Marco Antonio Columnæ adoleſcentia erat aduerſaria. Neq; tamen defuerunt, qui tunc quoq;, uti aliàs, Gritto legato id imperium eſſe dandum exiſtimarent, quòd ea res neminem ex reipub. præfectis lædebat. Eæ ſententiæ cùm nō ſemel in Senatu dictæ eſſent, à Ioanne Medice Cardinali literæ Romæ datæ Patrib. propoſuerūt: ſi ſuis copijs præficere Ioannem Paulū Balionē uelint Peruſinæ ciuitatis principē, magno in re militari nomine, ſe curaturū ut is internuncios ad urbē ſuos mittat, quibus cū agere, quæ agenda erunt, Patres poßint. quæ intellecta res magiſtratuū cōtrouerſiā diremit,

pluresq; in eam ſententiam, quàm in ullam aliam ierunt, ut Balioni præfecturam traderent. Ipſe uerò Lucius hæc uel præuidens futura, uel facta de amicis ſuis cognoſcẽs, literas ad Patres dedit: ſenem ſe factum, minusq; iam ad belli munera & labores obeundos idoneum, quàm antea fuerit: itaq; cupere artem deſinere, ſi per eos liceat, atq; ad requietem ſe uitamq; reliquam dare, petere ut liceat. Quam quidem eius petitionem Patres opportunè oblatam libentes acceperũt, honorificoq; reſponſo miſſum eum fecerunt. Milites Epirotæ quingenti, Veronæ qui erãt, ab exercituq; reip. profugerant, ſtipendijs apud hoſtes fraudati, commeatuum egentes, omnia perpeſſi mala, impetrata uenia ad Grittũ redierunt. Ferdinandus Hiſpaniæ rex ægreferens Cardinales eos, de quibus ſuprà dictum eſt, in illa concilij Piſis agendi miſſa ad Iulium denunciatione nomen ſuum adſcripſiſſe, cùm ſe ab illo adiuuari præ ſe tuliſſent, Iulio per legatũ ſuum cõfirmauit, nullam ſe ad id uoluntatis ſuæ partem adhibuiſſe, nulla omnino ſe in re cum illis conſenſiſſe: quòd ſi Iulius eum in primis, qui Hiſpanus eſſet, dignitate illa & ſacerdotijs, quæ in ſuo regno habet, ſpoliauerit, priuatumq; reddiderit, ſibi eum rem gratiſſimam eſſe facturum, & ſuum illi mendacium eam, quam debeat, mercedem allaturum: uti autem Bononiam recipiat, omnes ſuas copias, quas fore propèdiem ſatis multas exploratum ſibi eſſe, Iulio ſe daturum polliceri. quæ legati oratio gratiſſima Iulio fuit. Interim Ioanni Paulo Balioni omnium reip. copiarum præfectura per annos tres cũ equitibus grauioribus ducentis, leuioribus quinquaginta, militibusq; centum, atq; ijs unis belli tantùm tempore, cumq; eorum omniũ ſtipendio, tum ad ipſius menſam libris auri triginta annis ſingulis à Senatu traditi. Tadeo

Vulpio

Vulpio Forocornelienſi, quòd ad Bononiam in exercitus fuga unus omnium præclarè ſe geſſerit, Bentiuolorumq́; amicos porta oppidi exire properantes, uti agmen prætereuntium aggrederentur, magno animo reprimens in oppidum reuerti compulerit, numerus equitū grauioris armaturæ, quē habebat, eſt à Patribus auctus ad CL. eiusq́; fratri equites leuiores L. attributi. Venerat ad urbem in ueſte plebeia tenuiq́; comitatu Marcus Heluetius Sedunorū Epiſcopus, quē Iulius in Cardinalium collegiū cooptauerat, homo magni animi, Gallis inimicus atq́; aduerſarius maximè. Cauſa ueniendi fuit, ut Iulij pecuniam ibi acciperet libras auri ad ducentas, militibus Heluetijs ſex mille cōſcribendis, qui eius ſtipendia facerent: moratusq́; in diuerſorio, quod Patres ei parauerāt, dum ſibi numi curarentur, per Lauredani Principis domum ſalutatis ſemel Patribus, Piſaurum in triremi, quam ei Patres dederant, ſe cōtulit, numis per ſuos domum miſſis: inde Romam ad Iulium eſt profectus. atq́; is tantùm abierat, cùm ad urbem item uenit homo reip. amicus Maximiliani regis familiaris, ut Patres certiores faceret, ſi legatū ad Maximilianum ſecretò miſerint, qui eum roget uti cum ciuitate fœdus ineat, honeſtasq́; ei conditiones proponat, Maximilianum cum repub. conſenſurum. Ea intellecta re Patres Senatu coacto Antonium Iuſtinianum legerunt, qui ſtatim ad Maximilianum proficiſceretur, cum fœderis feriendi poteſtate, ſi conditiones non reſpuerit: inter quas erat, ut ſi is Veronam reipub. reſtituat, Antonius polliceatur rempub. ei daturam aliquam pecuniæ uim: eaq́; res ut bene reip. uerteret, omnibus in templis dies tres ſupplicatio decreta eſt. Antonius tacitè profectus Feltriā ubi uenit, literas ſibi obuiam miſſas accepit, quibus ei Maximilianus ſuis in

locis atq; oppidis dies octo cõmorandi poteſtatem faciebat. Eis literis non contentus Antonius, quòd tam breui temporis ſpatio Maximilianum conuenire, remq́; tantam perfice re poſſe ſe non confidebat, alias longioris moræ literas ſibi mitti poſtulauit, easq́; in caſtello Butiſtanio, quod eſt in extremis reip. finibus, ſe expectaturum confirmauit. Antonio itaq; Butiſtanij eas literas expectante, hoſtes qui Veronæ erant, à Maximiliano atq; ab rege Galliæ haud parua manu aucti, cõmeatu & tormentis per Atheſim flumen ad eos in ratibus Tridento miſsis, oppido egreſsi ut exercitum reip. aggrederentur, ad Grittum, qui non longè aberat, contenderunt: congreſsiq́;, cùm Veneti propter paucitatem preme rentur, eos repulerunt, ducentosq́; ex equitibus captiuos fecerunt, interfectis perplurimis, & Suauium ac Leonicænos ceperunt. Grittus cum reliquis, qui quidem fortiſsimè pugnauerant, in Ateſtinorũ ſe fines recepit. Fuerat hoſtium numerus equitum grauis armaturæ ſeptingentorum, leuis mille quingentorũ, militum circiter ſeptem millium cùm Vaſconum, tum Germanorum, ad quos gregariorum magna multitudo acceſſerat: quibus omnibus Palitia Gallus homo non obſcuri inter ſuos nominis præerat. Eius prælij nuncio accepto non mediocris timor Patres inceſsit, ne eo ſucceſſu hoſtes ſublati Patauium improuiſo ſe conferrent, quod uacuum defenſoribus ſciebant eſſe, ut de eo capiendo, ſi quid poſſent, experirentur. Augebant eum timorẽ literæ à magiſtratibus Alpinis ad eos datæ, Maximilianum Tridentum ueniſſe, rumoremq́; ſatis conſtantẽ uagari, illum propédiẽ, in fines reip. Tauriſum uerſus impetum facturum. quas ob res legatum, qui Tauriſi rebus belli præeſſet, Ioannem Paulum Gradenicum Patres legerunt: & militum quina millia

unde-

undecunq; celeriter conſcribenda eſſe ſanxerunt: atq; uti è nobilitate ciues uiginti Patauium, x. Tauriſum mitterentur ad eas urbes cuſtodiendas, cũ x. militibus ſinguli, totidemq; è plebe urbana cum tribus, qui portis eorum oppidorum adſiſterent, Senatuſconſulto addiderunt: Grittumq; exercitum ſine mora Patauium adducere iuſſerunt: ſcripſiſſe enim Iuſtiniano, ut ſi quippiam cognoſceret, quod impedimento eſſet, quo minus conueniret inter Maximilianum atque rempublicam, quamprimùm poſſit, ipſe operam daret, ut quicquid id eſſet, omnibus modis è medio prorſus tolleretur. Quoniam autem Principis, & eius collegij iuſſu edictum propoſitum fuerat, ne cui, qui fiſco deberet, frumenta poſſeßionũ ſuarum in urbem aduehere, niſi ipſis permittentibus, liceret: ne ea res aduectiones moraretur, altero edicto facultas in urbem aduehendi ciuibus omnibus eſt data. quodq; ſunt in Sili flumine molæ frumentariæ perplures, quibus ciuitas utitur, eas qui cuſtodirent, armatos homines in nauiculis XXIIII. uti ſuburbia, quæ à Septentrionibus ſunt, mitterent, Senatus iußit, æquè inter ea, quæ quatuor ſunt, diuiſo nauicularũ numero, cũ Muriani Torcelijq; magiſtratibus, qui eis præeſſent: paniſq; claßicus omnibus cum uiginti dierum ſtipendio publicè datus: quorum dierum ſpatio quid hoſtes molirentur, ſciri poſſe Patres exiſtimauerãt. Exercitu Patauium adducto, militibusq; mille, in Rhodigianis finibus qui erant, quos Patres euocauerant, eôdem introductis, magna eſt hominum fuga ex agris cùm Patauiũ tum etiam Tauriſum facta, ut omnes uiæ carrorum, pueros mulieres & impedimenta domeſtica conuehentium, implerentur. quem timorẽ augebat, quòd afferebatur, quoniã hoſtes Leonicænis captis maiorẽ oppidanorũ partẽ unà cum

mulieribus & infantibus interfecerãt, oppidumq́; & uicos aliquot incenderant, eos omnibus in reip. locis idem eſſe facturos. itaq; Baſsiani Aſuliq; magiſtratus relictis municipijs, quibus præerant, nullis eos hoſtibus impellentibus, ſed ſola earum rerum auditione perterriti, Tauriſum *profugerunt.* Mſſius *autem eò* Laurentius Ceretanus *præfectiq; alij cum militibus & equitibus leuiſsimis, fractos iam ciuium & reliquorum animos confirmauerunt: qui unà cum* Gradenico *legato, ut oppidum redderent cõmunitius, animum intenderunt, magnumq́; agricolarum numerum, qui in oppidum confugerant, nacti, celeriter eius quod intenderant, non paruam partem effecerunt.* Frumenta, *quæ in agris erant, in oppidum comportari mandauerũt.* Præterea, *ut in urbe maior numerus reperiretur eorũ qui è nobilitate, qui ue è plebe* Patauium *aut* Tauriſum *accederent: utq́; ad id faciendum eo promptiores eſſent, præter* Bartholomæũ Muſtium, *qui iam ſeſe* Patribus *obtulerat cum armatis hominibus* x x x. *duos menſes in utro uellent oppido, ſua impenſa reip. operã nauaturũ, &* Sabam *hominem è plebe, qui cum decem, ac propterea magnopere laudabantur, propoſita fuerunt præmia, tam ijs qui è nobilitate, quàm ijs qui è plebe, pro ſua quibuſq; conditione, qui ad tutanda ea oppida ire uellent.* Hoſtes *interea uacuam hominibus* Vicetiã, *quòd propè uniuerſa ciuitas fuga* Patauium *atq; ad urbem ſe contulerat, facilè ceperunt:* Pandulfuſq; Malateſta Citadellam, *ab illis eò cũ equitibus quadringẽtis propinquo eius miſſo.* Eas *ob res* Patrum *iuſſu ſacerdotũ & ſacrarum uirginũ collegijs tercenta ſtaria frumenti dono data, ut preces* Dijs *immortalibus pro rep. facerent.* Atq; *ut pecunia quibus poſſet modis exigeretur, lex antea perlata, nunquã autem palàm*

propo-

propoſita, quòd aſperior duriorq; eſſe Patribus uidebatur, in Senatu lecta eſt. Ea erat eiuſmodi: Qui ſenatores fiſco deberent, decem dierum ſpatio in ærarium conferrent: qui id non fecerit, à Senatu excludatur, aliusq; in eius locum ſublegatur. Et alia item eiuſmodi: Qui in ærarium pecuniã inferret, ea illi accepta unà cum decima à quæſtoribus referatur: qua is pecunia quæ ipſe quæ ue quis alius portoria ullis urbanis magiſtratibus debiturus in poſterum ſit, ſoluere, acceptumq; ac relatum facere poßit. Etiã à Decemuiris, prædia reip. fundiq; aliquot in Cypro inſula ut uenirẽt, eaq; ſtatim ad urbem pecunia traijceretur, latum. Sed eam legẽ quæ de ijs qui fiſco debent, à Senatu eijciendis loquebatur, paulò pòſt etiã ad omnes alios magiſtratus cũ urbanos tum prouinciales extenſam atq; amplificatam maiora comitia probauerunt: itaq; perplures magni uiri à rebus publicis tractandis eiecti, in priuatorũ numero ſunt habiti. Lucius moleſtè ferens ſe à Senatu miſſum fuiſſe, tametſi uelle quieſcere ipſemet Patrib. ſignificauiſſet, querelisq; ea de re legatorũ aures quotidie obtundens, id perfecit, ut Senatus, ne in illum ingratus eſſe ulli hominum uideri poſſet, priſtinũ ei locum reſtituerit: quo in loco tamen parum temporis eſſet futurus, Ioanne Paulo Balione breui ad exercitum uenturo, cui parẽre Lucium oporteat. tametſi, etiamſi ad exercitum Balio nunquã ueniſſet, non tamen irrita eius Senatus opinio fuiſſet, nõ multum ſcilicet temporis in ſua præfectura futurum Lucium: paucos enim poſt dies in febriculam incidens, ea in horas grauiore facta mortem obijt. Romæ autem accito ad ſeſe reip. legato Iulius, qui cum erant Hiſpaniæ Britanniæq; regum legati, ei propoſuit, ſe cum illorum legatorũ regibus cumq; repub. fœdus inire ſtatuiſſe: quo ex fœdere Gal-

liæ regi bellum eodem tempore omnes facerent: ei bello Ferdinandum confirmare equitum grauioris armaturæ mille ducentorum, leuioris mille, militum treſdecim millium numerum ſe præſtaturum: totidem item Henricum: quibus copijs bellum à ſuis finibus in Galliæ fines inferat: ipſum autē ſuum exercitum bene plenum paratumq́; in cōmune allaturum: idem ut Veneti ſe facturos polliceantur, nō tam hortari, quàm confidere, nulla eos in re deſiderari ſuum munus atq; officium permiſſuros: neq; enim ullius ſociorum tam referre id bellum fieri, quàm reipublicæ: itaq; iubere ipſi, ut ea Senatui perſcribat, petatq́; ab eo ſyngrapham, qua pro eius parte fœdus confici & conſcribi poſſit. Eum Iulij ſermonem uterque Regum legatus Donato comprobauit. Quibus rebus cognitis, ex Donati literis Senatus omnibus ſuffragijs ſyngrapham fieri, atq; ad illum mitti iuſsit. Monuerant Grittus Pauluſq́; legati Senatum, quoniam equites grauis armaturæ uulgò conquerebantur, eo quo merebant ſtipendio non poſſe ſeſe equoſq́; ſuos alere tam duro tempore, tàm frequenti omnis commeatus propter fugam agricolarum inopia, tantiſq́; laboribus perferendis: optimū factu eſſe, ſi ſtipendia illorum Patres auxerint, ut lætioribus animis ſuam reip. operā uberioriq́; cum fructu nauent: quamobrem eis Senatus & ſtipendiorum ſummam auxit ad auri librā in annos ſingulos, quæ prius erat quinta parte minor: & duorum menſium ſtipendia repræſentari à quæſtoribus imperauit. Quòd autē pecunia publicè defecerat, à ciuibus ditioribus, quod opus eſſet, mutuò petere Patres conſtituerunt; utq́; cæteri eo exemplo mouerentur, dux ipſe Lauredanus libras auri decem eo nomine in ærariū primus contulit. Id reliquorū ciuium perplures imitati, & ipſi pro ſuis facultati-

cultatibus idem fecerunt, ut eſſet omnis ea pecunia libras auri ad ducentas, eoq; amplius. Scripſerant Patres ad Balionē, ut è Perusij Spoletiq; finibus pedites bis mille conſcriberet, ſecumq; adduceret: pecuniamq; ad eam rem ſuis internuncijs dederant. Itaq; ad eos reliquosq; illius milites & equites & comitatū aduehendum, triremes nothas tres uacuas paucis adminiſtrantibus, aliaq; nauigia ad eam rem accommodata Patres in Flaminiā miſerunt ad uicum, qui appellatur Catholica, eisq; nauigijs euntibus & redeuntibus Bondumerium Padanæ claßis præfectum eſſe præſidio iuſſerunt, ne quid eis Alfonſus in itinere noceret. Gradenicus in Tauriſanis legatus de Laurentij & Vitellij multæ uirtutis hominis conſilio, ut oppidum cōmuniret, magnam curā & diligentiam adhibebat: muros reficiebat: è turribus, quæ in ijs erāt ueteri conſuetudine altiores, quàm præſens rei militaris ratio poſtulabat, ſuperiorem partem detrahebat: foſſas latiores & profundiores faciebat, aggerem cōſtruebat, extra oppidum per quingentos paſſus tecta diruebat, arbores ſuccidebat, ut nihil aut proſpectui, aut eiaculandis tormentorū pilis obeſſet. Aqua Silis fluminis, quod flumen oppidum interfluit, ut in oppido ſuſtineri poſſet, quæ hoſtibus accedentibus effunderetur ad omnē circa oppidum regionē ſubmergendam, alueos è lateribus ſolidißimos cum oſtijs lapideis plurimis, ad quamuis uim aquæ breui euomendam, concamerationesq; ſub mœnibus perq; aggerē firmißimas exædificabat. quod opus magna impenſa poſtea perfectum expletumq; eiuſmodi nunc quidē eſt, ut neq; pulchrius & elegantius, neq; aptius atq; accōmodatius quicquā ullum ad oppidum muniendum & tuendum alijs in locis ferè cōſpiciatur. Hoſtes autem, quorū erat numerus propè uiginti millium,

ulterius per Vicetinos fines progreſſi, incendijsq; omnia fœdantes, Camiſanumq; maximè, totius agri pleniſſimum uicum, ut incendia uſq; Patauio proſpicerentur, Baſſian oppidum ceperunt, diripuerunt, uirgines uiolauerunt: è quibus tamen equites Epirotæ reip. extremum agmẽ aggreſſi, triginta captiuos Patauium, unde uenerant, intulerunt. In ijs Hieronymus Poſterla, Mediolanenſis ciuis, homo ſatis diues, fuit. Interea Iuſtinianus, quem ad Maximilianum fœderis ineundi cauſa miſſum à Senatu dixeramus, cũ regijs procuratoribus colloquutus, cùm ij ſe ad illum non ſemel contuliſſent, ſpretisq; quas afferebat conditionibus, eum tandem miſſum feciſſent, demum etiã reuocauiſſent, neq; tamẽ conuenire inter ipſum atq; illos poſſet, à Senatu reuocatus ad urbem redijt. Ac domi quidẽ magiſtratibus comitia habentibus, Bartholomæoq; Muſtio, qui amanter Patauium profectus tuendo oppido cum triginta militibus ſua impenſa, uti ſuprà dictum eſt, reip. operam dabat, ſenatore tanta ciuiũ uoluntate declarato, ut multò ipſe maiore ſuffragiorum numero, quàm ullus ex ſuis cõpetitoribus, id muneris adeptus eſſet: tametſi magna illorum pars in eo magiſtratu ſæpius fuerint, quæ res maximè aduerſaria ſolet eſſe ijs, qui idem petunt: Lauredanus Dux ad ciues conuerſus eiuſmodi ſermonem habuit: Lætari ſe plurimum, quòd ipſi fauore ſuo atque beneuolentia eos in primis ciues proſequantur, ſuffragiaq; ſua ijs honeſtandis conferant, qui communi commodo inſeruiunt, ſeq; pro patria periculis obijciunt, & impendia rei familiaris erecto animo ſuſtinent: itaque, inquit, non omnino Deos immortales iratos nobis eſſe atq; aduerſos puto, cùm hanc uobis mentem datam, atq; hunc ab illis ſenſum uideam, ut qui amore patriæ in labores, in diſcrimina ſeſe dant,

dant, maximè dignos ueſtris muneribus exiſtimetis, atq; illis qui minus id faciunt, præferendos ueſtris ſententijs iudicetis. Gratulorq́; Muſtio, quem hoc honore amplificauiſtis: quo quidem gauiſurum eum puto in illis ſuis laboribus longè magis, quàm ſi omnibus cõmodis affluens plurimis in uoluptatibus uerſaretur, ſummaq́; uitæ ſecuritate frueretur: hoc eſt enim uerè uiuere, prodeſſe patriæ, defendere rempub. tueri ciues ſuos, uitam ſine libertate minimi facere, etiam præferre mortem ſeruituti: hæc qui ſecum reputat, qui ſentit, ille mihi præſtans & magnus ciuis uidetur, ille dignus in quem unum à ſua ciuitate omnia ſtudia, omnes honeſtates conferantur. Hæc uos ciues, mea mihi uita chariores, dies atq; noctes cogitare oportet, ut Muſtio ſimiles, cùm uſus erit, patriæ laboranti ſuccurratis: quod ſi feceritis, et illa beneficiorum & laborum ueſtrorum memor, omnes ſuas dignitates in uos profundet, & ipſi non ab ea modò, quod tamen ciui egregio & amanti patriæ ſatis eſſe planè debet, ſed etiã omnibus ab hominibus laudabimini: nam qui acta ciuitatis noſtræ conſcribunt, ueſtra nomina ſuis libris inſerent: ita uirtutes & benefacta ueſtra legentur, alijs narrabuntur, per ora gentium & ſeculorum peruagabuntur, nomenq́; ueſtrum æternitati commendabitur. Hac oratione à Lauredano habita, perplures ciues ipſi & magiſtratibus ſe paratos obtulerunt, neq; rei familiari, neq; uitæ ſuæ parcere, ut ſaluti publicæ pro uirili ſua opem atq; præſidium afferant. Ita comitia dimiſſa.

PETRI BEMBI RERVM VENETARVM HISTORIAE

LIBER XII.

EO tempore in Iſtris incommodum acceptum eſt, fugatis equitibus & militibus reipub. cum legato eius regionis Andrea Suriano, à Chriſtophoro Friapane, qui ſe in inſidijs occultauerat, prædaq; facta. quas ob res paulò pòſt Suriano à ciuibus male audiente, Sebaſtianus Iuſtinianus à Senatu lectus eſt, qui legatus Iſtris regendis eò ſe ſtatim conferat, cùm antea regendis Dalmatis lectus fuiſſet. Ab hoſtibus uerò Gallis Germanisq; Aſulum & Maroſtica facilè capta: qui cùm in planitie populationes facerent, Epirotis reip. extremum illorum agmen carpentibus, plurimos ex ſuis non ſemel amiſerunt: quod quidem detrimentũ ſarcitum cum fœnore eſt, Vaſconibus mille quingentis aucto eorum exercitu. A Foſſæ autem Clodiæ municipibus claſsicula celeriter coacta, fugatis Alfonſi nauibus, perplura ab eis capta optimis mercibus onuſta nauigia recepta ſunt in Vatreni oſtio, atq; ad urbem & ipſum ad forum magnis acclamationibus & tubarũ ac tympanorum ſtrepitu & tibiarum ſonis, tanquã in triumphum ducta. Auctis uerò admodũ febribus, quibus iterum tentari cœperat Iulius, ut ſe moriturum crederet, Franciſco Mariæ fratris ſui filio, quòd Alidoſium Cardinalem interfecerit, ne crimini eſſet, decreuit, ſcriptisq; id literis eſt teſtatus: Piſaurumq; oppidum regendum & obtinendum ei tradidit, quòd hæredes eius ſequerentur, ſtipendio leuiſsimo in annos ſingulos dari Romanis Pontificibus imperato: filiæq; ſuæ Fælici libras auri centũ uiginti, totidemq; Franciſco Ma-

riæ,

riæ,alteroſq; totidem Nicolao Ruuero *ſororis ſuæ filio dono dedit.* Exierant Vicetia *hoſtiũ equites grauis armaturæ centum, leuioris ferè ducenti, milites* Vaſcones *quatercentũ* Verona *profecti, ut* Maroſticã *ſe conferrent:id cùm ab agricola* Federicus Cõtarenus *cognouiſſet (qui* Patauio *egreſſus cũ equitibus leuioribus quingentis, ut hoſtibus ſi qua poſſet noceret, eandẽ regionem uerſus ſe cõferebat,cum tertia ſuorum equitũ parte,quò illos iter facturos arbitrabatur,ſe cõuertit:reliquas duas partes diuerſis itineribus,ſi hoſtes reperire poſſent,miſit,cum mandatis,ut qui priores hoſtium agmen cõſpicarentur,id celeriter reliquis ſignificandum curarent.Accidit autẽ,ut ipſe in eos prior incideret:itaq; unà cũ* Guido Rangonio *magni animi adoleſcente ſine mora congreſſus,parum abfuit quin ab eis caperetur.*Rangonius *quidem ab equo deiectus in manus hoſtium uenit: quorum impetum* Federicus *tẽperanter ſuſtinens eos morabatur, dum reliqui, ad quos accerſendos miſerat, accederent: id dum per horæ ſpatiũ fit,reliqui adueniũt,tum reintegrato ſimul prælio, cùm diu atq; acriter utriq; pugnauiſſent, hoſtes ſuperantur, ſeq; fugæ mandantes, quòd equitum noſtrorum celeritatem effugere non poterant,milites conciduntur:reliqui omnes ad unum capiuntur cum iumentis ſarcinarijs permultis,quæ ſupellectilem magni precij ad* Palitiam *reliquoſq; duces afferebant, cumq; mulierum turba,quæ agmẽ ſequebantur.*Rangonius *equitem, qui eum ceperat, à ſe captiuum factum, in equi ſui poſtremo dorſo* Patauiũ *in reditu ingrediens adduxit.erat autem hora noctis ferè tertia, ut multis luminibus allatis utrunq; agmen uictores ſimul & uicti non ingratum ſpectaculum* Paulo *legato, qui in porta aderat, & oppidanis dederint.* Grittum *legatum ob ad-*

uerſam ualetudinem Senatu permittente Patauio ſui ad urbem detulerunt: & Bondimerium è Foſſa Clodia eadem de cauſa item ſui. Lucio mortuo dum Balio ad exercitũ uenit, Bernardinum Braccium, egregia fide hominem, pro præfecto copiarum reip. Senatus eſſe iußit: quæ res præfectis reliquis exercituiq; omni gratißima ſanè fuit: eiq; in præſentia datæ libræ auri decem in ſtipendium, quinq; autem in menſes ſingulos ad uictum inſtitutæ. Meleagro etiã Foroliuienſi, quoad Ioannes Græcus, qui longinquo morbo detinebatur, conualeſceret, eius equites regendi dati unà cum alijs leuioribus quinquaginta qui Lucij fuerant: ex centum autem grauis armaturæ, qui fuerant eiuſdem Lucij, Guido Rangonio ſeptuagintaquinque, reliqui Tadeo Vulpio diſtributi. Atq; inter hæc Theodorus Palæologus, homo reipub. amantißimus, Zacyntho rediens equos quinquaginta leuißimos ad urbem ſecum duxit. cuius ab inſulæ prætura, Ioannes Barbadicus Triumuir ad magiſtratuum prouincialium furta criminaq; cognoſcenda, Hieronymum Bernardum eiecerat, pecunijs omnibus, quas nullo iure abſtulerat, reſtitutis, ipſo ad urbem ſe ſiſti iuſſo, Stephanoq; Capello Proprætore in inſula inſtituto: eam enim illi poteſtatem Decemuiri dederant. Hoſtes cùm frequentes populationes in Alpibus feciſſent, Belunium cepiſſent, caſtella multa & uicos diripuiſſent, cum carris quamplurimis, qui nauiculas ad pontes ſuſtinendos binas ſinguli, quiq; ipſos pontes diſcluſos atq; in partes plurimas ſeiunctos ferebant, Plauim flumen uerſus ſe cõtulerunt. quorum diſceſſu cognito, Federicus Contarenus Ianesq; Fregoſius, Patauio ad Caſtellum Francũ procurrentes, porta ſuccenſa municipiũ capiũt unà cũ præfecto, quẽ hoſtes ibi reliquerãt ad cõmeatum procurandum,

randum, & eius equitibus aliquot militibuſq; triginta, cũq; ijs qui panem exercitui conficiebant, quorũ erat nõ paruus numerus: farinæq; carros aliquot abſtulerunt, frumentiq; aliquantum modum, ut Epirotæ *ferè omnes oneratos admodum ea præda equos ſuos in reditu habuerint.* Tauriſi *autẽ* Legatus *præfectiq;, quòd hoſtes ad ſe uenturos intellexerant, eam diligentiam perficiendis munitionibus adhibuerunt, ut non ipſi modò reliquiq; ciues* Veneti *&* Tauriſani, *ex nobilioribus, ſed ipſæ eiam mulieres ſingulis diebus plures horas terra ſuis manibus fodienda et couehenda laborẽ forti animo ſubierint. Poſito in nauiculis ad* Plauim *ponte,* Germani *flumen tranſierunt.* Galli *traijcere noluerunt, uerentes ne* Germani, *cùm ſuæ terræ finibus appropinquauiſſent, cupiditate domum redeundi, & quòd eis ſtipendia ferè non perſoluebantur, ſe relinquerent. erat autẽ* Gallorũ *numerus propè uiginti millium,* Germanorum *duodecim milliũ, præter equites utriuſq; armaturæ circiter octingentos: quorum grauiores more ipſorũ duos ad ſummum ſinguli, ſæpe etiam unum tantùm equum habebant.* Germani *igitur* Sacilium *profecti, oppido defenſoribus uacuo facilè potiti ſunt, atq; ibi cõmeatu, quo antea caruerãt, exercitum refecerunt. Eo capto municipio magnus eſt omnibus illis populis iniectus timor, ne ab ijs ferro atq; igni ob innatã genti feritatem & crudelitatem uaſtarentur. Qua re cognita, fortunæ fauore uſi, & ſua paulißper remiſſa uulgò ſæuiendi conſuetudine, non multis diebus eam omnem regionem in ſuam poteſtatem redegerunt. Ea tempeſtate ne pecunia* Patres *deficeret, propterea quòd rerũ fiſco cedentiũ* Triumuiri *magnum ſuis in libris publicè debentium ciuium numerũ habebant,* Senatus *legẽm ſciuit, ut ijdem* Triumuiri *bona*

ciuium fiſco debentium omnia, quæ ſui iuris fecissent, factu- ri'ue eſſent, ipſi in foro licerentur: licentibus partem eorum bonorum tertiam fiſci nouiſsimi pecunia uel ſua, uel alio- rum, cuius eſſent creditores, emere liceret, ſi pro reliquis duabus partibus numerato perſoluiſſent: eaq; bona ita di- ſtracta ſi redimere priores domini uoluerint, intra dies o- cto eo modo, quo empta erunt, poſsint: ſi noluerint, eæ em- ptiones nullum poſtea præiudicium patiantur, ſed firmæ ſo lidæq; ſint tota tempora. At in Carnis Germani etiam Couo li arcem, quæ quidem nulla ui expugnari poterat, uti antea dictum eſt, qui in ea erant ſe dedentibus, cœperunt. quo acce pto nuncio Aloiſius Gradenicus Vtini magiſtratus, magni ſanè, ſed parum muniti oppidi, relictis prædæ hoſtium ma- gni precij tormentis, ex eo diſceſsit. Dein Portus Gruarius, pauloq; pòſt Mota ad Liuentiam flumen municipium, & non longè ab eo flumine Vdertium captum. quoniam uerò earum regionum ferè omnium, quæ citra Plauim ſunt, agri colæ ſe in ultimas Tauriſanorum collium ſyluas abdiderãt, Galli magna cum manu eò profecti, atq; introrſus patefa- ctis uijs, non paruã eorum partem conciderunt, magnamq; armentorum pecorumq; uim, quam illi ſecum adduxerant, abſtulerunt, mulieresq; eorum ætate ac forma non ſpernen- da tenuerunt. Alia autẽ ex parte à Germanis Sacilium Car- nicum eſt captum. Ea re audita Patres, ut Gradiſcas com- munirent, curam adhibuerunt, miſsis eò celeriter equitibus, &, quos in urbe conſcripſerant, militibus cum centurio- nibus & præfectis: quæ tamen cura nihil illis profuit: poſi- tis enim ad caſtelli muros caſtris, cùm Germani tormentis, quæ nec multa nec magni ponderis habebant, eos quatere cœpiſſent, qui in eo erant ſeſe hoſtibus dediderunt, cùm de-

fen-

ſendere municipium paruo negocio potuiſſent. Fouebantur autem Germani à plurimis Foroiulianis ciuibus, atq; ab Antonio Saorniano quidem maximè, uno ex Vtini principibus & nobilitate & opibus & reip. paulò antè gratia in primis claro, qui nulla unquam laceſsitus iniuria ad Maximiliani duces profugerat, eosq; rebus omnibus iuuabat, autorq; illis fuerat, ut ſe Gradiſcas conferrent. niſi tamen iniuriam accepiſſe illum eſt exiſtimandum, quòd paucos ante menſes coactis agreſtibus hominibus clientibus ſuis magnam in ciuitate cædem fecerat, trucidatis pleriſq; honeſtiſsimis ciuibus aduerſarijs ſuis, eorumq; ædificijs incendio abſumptis, ut neq; ius, neque pudor, neque timor reipub. neque magiſtratus, qui aderat, reuerentia continere illum potuerint: quod tamen eius conſilium apud conſobrinũ ſuum Hieronymum Saornianum tanti non fuit, ut eum ab officio atq; ab amore reipub. abduceret. nam cùm ille ſuum in caſtellum, quod in Oſopio monte eſt loco alto atque edito, uiæ, qua Germania plurimum aditur, imminens, quodq; pridẽ has ad res magna ſua impenſa exædificauerat, ſe contuliſſet, ducesq; Maximiliani ad eum miſiſſent, uti ſe dederet, eiq; necem & incendium exemplaq; ultima interminati eſſent, niſi paruiſſet, ſpretis eorum minis ſe ad defenſionem forti & conſtanti animo comparauit, literasq; ad Senatum ea de re dedit, pollicitusq; eſt Patribus, nihil ſe indignũ ſuis maioribus, nihil à reipub. erga ſe charitate alienum, nihil Antonij rebus ſimile commiſſurum. quibus acceptis literis Patres Ioanni Viturio, Tauriſi qui erat, mandauerunt, ut Oſopium eueſtigiò cum quadringentis equitibus contenderet Hieronymo auxilium laturus. Cumq; dies comitiorũ ſenatoribus ſexaginta creandis ueniſſet, Hieronymus

Saornianus pluribus ſuffragijs, quàm ullus alius, eſt ſenator renunciatus: tantùm ciuitati in tam turbidis reip. temporibus, optimus in illam Hieronymi animus gratus & iucundus fuit. Iidē Patres cùm fiſco debentes in tot eos latis legib. non tamen in ærarium conferrent: ad eas leges, de quibus in ſuperiore libro dictum eſt, aliam etiam in Senatu legem ſciuerūt, quæ paulò pòſt maioribus in comitijs eſt perlata: qui magiſtratus uel ſint, uel futuri ſint, afferant ſinguli reipub. ſcribis fidem quatuor magiſtratuum ſcripto confirmatam, Triumuirûm *ſcilicet, qui prouentibus reip. præſunt, quiq; res fiſco cedentes adminiſtrant, & qui regni Cyprij* Trium *uiri appellantur, & item* Quinqueuirûm *ſale reip. procurando, ſe, quod debeant, perſoluiſſe: qui non attulerit, is magiſtratum reip. neq; obire, neq; adire ullum poßit. qui autem ex ijs magiſtratibus fidem fecerit, aliquem ciuē ſoluiſſe, qui non ſoluerit, is magiſtratus mulctæ nomine ciuis illius omne debitum reip. perſoluat: ſcriba uerò qui tabellam confecerit, à ſuo munere obeundo expellatur.* Neque tamen *ea lege ſatis eſſe factum* Decemuiri *exiſtimantes, pleniore coacto collegio ſanxerunt, ut fiſci debitores detinerentur, cuſtodiæq; traderentur, à qua nequirent liberari, quoad ſoluerent: tabellamq; cum centum eorum nominibus ſuis miniſtris dederunt, iubentes, ut quemlibet eorum caperent.* In*ter hæc* Legati, *Patauij qui erant,* Paulus *&* Chriſtophorus *certiores facti,* Mediolano Brixiaq; *hoſtium equitatū optimi generis ad* Suauium *municipium ueniſſe numero ad quadrcentos cum præfectis octo, ut ad* Palitiam *ſe conferrent, equites & milites* Guido Rangonio *duce miſerunt, qui eos, ſi poſſent, interciperent.* Ii *celeriter* Suauium *profecti, cùm ante lucē ad oppidi ſe portas tacitè contuliſſent, partē militum*

tum collem, in quo eſt arx, aſcendere iuſſerunt, ut ſe in arcem inferrent. Miſsi eluſis qui arcem cuſtodiebant militibus, cùm ſe & ipſi cuſtodire illam dicerent, ſcalis quas ſecum attulerant poſitis muros conſcenderunt, interfectisq; qui primi ſe oppoſuerant, arcem tenuerunt, nomenq; Marcium conclamauerunt. Iis exauditis uocibus præfecti hoſtium armis captis equisq; inſeſsis, cùm portas obſideri à Venetis intelligerent, facto ex equitibus grauis armaturæ, quos habebant quinquaginta, priore agmine, cæteris omnibus ſubſequentibus, condenſi aperta oppidi porta eruptionem facere cõtenderunt, omnesq; ad unum capti ſunt, Patauiumq; perducti. Ex præfectis fuere Cõtinus Melzius Galeatij Mariæ, qui dux Mediolanenſium fuerat, filius nothus, Sebaſtianusq; Ateſtinus Alfonſi Ferrarienſis ducis patruelis frater, alijq; claro loco nati quatuor. Melzius aduerſa ualetudine conflictatus in itinere interijt. Eodem ferè tempore à Gallorum hoſtium equitibus, uado in Liquentia flumine inuento, incurſiones ſunt uſque ad littus, quod maius appellatur, & uicina tribus portubus littora, qui portus à Septentrionibus propè ad urbis æſtuaria pertinent, omnia prædantibus armentaq; abigentibus, factæ: atq; ij redire ea cum præda uolentes, quòd flumen imbribus creuerat, traijcere non potuerunt. Ea re à Patribus intellecta, miſsi cum cymbis bellicis è plebe urbana qui illos interciperent, celeritate non magnopere uſi, eos in caſtra reuertiſſe intellexerunt, quatuor equitibus in flumine amiſsis. Petrus etiam Dureus non multò antè à rege Hiſpaniæ ad Maximilianum Legatus pacis cum Patribus ineundæ cauſa miſſus, cùm apud illum dies aliquot fuiſſet, Venetias uenit, hortatusq; Patres eſt, ut inducias cum Maximiliano facerent: quarum induciarũ tempo-

re pax tractari commodè conficiq́; inter ipſos poſſet. Senatus literas Romã ad Legatũ dedit, qui de eo Iulium certiorẽ faceret, eumq́; ad fœdus de quo pridem agebatur, conficiendum omni ſtudio & diligẽtia hortaretur: quod quidem fœdus impediri ulla induciarum tractatione nolebant. Iidem Patres ſanxerunt, ut quæ oppida, quæ'ue arces captæ ab hoſtibus fuiſſent, earum magiſtratus & præfecti, qui eas tradidiſſent, qui'ue profugiſſent, in urbe ſe ad carcerem ſiſterent, ut de eis iudiciũ fieri poſſet. Ex ijs pridie Non. Octobris uigintiduo numero in publicas cuſtodias profecti ſunt, adhibito ſuo præde quilibet, è cuſtodia ſe non abiturum. Romæ autem paucos poſt dies Legato procurante fœdus ab Iulio & Ferdinando & Venetis percuſſum eſt: quo fœdere Ferdinandus mittere ad Iulium uiginti dierum ſpatio tenebatur equites grauis armaturæ mille ac ducentos, leuioris mille, militum decem millia: & ſi mari opus erit bellum facere, triremes undecim: quam quidem militum & equitum manum in regno Neapolitano iam propè paratam habebat: in quorum ſtipendia Iulius quadringentas auri libras in menſes ſingulos daret, duorũ menſium ſtipendio in præſentia Neapolim miſſo. Eius ſtipis uniuerſæ mediam partem ſe perſoluturos Veneti receperunt, claſſemq́; ſuam Iulio, cùm uellet, daturos. fœderis ſocium ſeſe fieri cupere Henricus Britanniæ rex, Ferdinandi gener, per Legatũ ſuum, qui Romæ erat, & tractando fœderi interfuerat, magnopere oſtendebat: eiusq́; tantummodo ſyngrapha, qua id confieri poſſet, expectabatur: eaq́; poſtea perlata, fœderi & ipſe ſe addixit. Cauſa fœderis propoſita eſt, ut quæ Iulius Gallis eius hoſtes adiuuantibus amiſerat, recuperarentur. Ferdinandus enim uideri ſe propter Venetos ulla ex parte id

te id

te id feciſſe noluerat, ne Maximilianum offenderet, cui ſe amicum profitebatur. Verùm ipſe Iulius per ſuas literas Venetis ſeparatim eſt pollicitus, quicquid oppidorum & ditionis eorũ fuiſſet, ſi recipiatur, id ſe ut reip. reſtituatur, effecturum. poſteroq; die eius belli Legatum Ioannem Medicem Cardinalem creauit. Patres Andream Grittum, qui ex morbo in urbe conualuerat, iterum Legatum legerunt, & Patauium reuerti iuſſerunt. Cùm autem Daniel Barbadicus & Laurentius Priolus lecti à Patribus, Quinqueuiri rebus maritimis in Senatu procurandis ætatem probare non potuiſſent, paucíq; eis menſes legitimi temporis deeſſent, datis mutuò reip. ſenis auri libris, ad magiſtratũ obeundum ſunt admiſsi. Atq; in Iſtris quidem cùm earum regionum hoſtes Chriſtophoro Friapane duce alioquot oppidula reipub. cepiſſent, uigintiquinq; equites Mugiam ad mare oppidum cum tubis & tympanis miſerunt, qui illud Maximiliani nomine à ciuibus peterent: illi ſe tueri uelle urbem reip. reſponderunt. Magiſtratus autem Venetus ibi qui erat, quà equitibus in reditu erat tranſeundum, Bombizam Mugianum fortem hominẽ cum bireme atq; nauicula breuiore itinere miſit, qui ſpatio celeriter confecto, naui proſiliens cum reuertentibus congreſſus maiorem eorum partem cæcidit. poſteroq; die Friapanes cum militibus quinq; millibus, equitibus nongentis ab ea parte, qua ſalinæ ſunt, caſtris poſitis, muros tormentis muralibus deijcere aggreſſus, eos qui ſolidiſsimi nõ erant facilè aperuit, ſic, ut ingredi ſeſe poſſe conſideret. at ciues uniuerſi unà cum mulieribus eo in loco aggere intra mœnia celeriter excitato, ſe munierunt. Interim Andreas Ciuranus, equitũ Epirotarũ præfectus, Iuſtinopoli adueniens alia ex parte in oppidũ ſe intulit, auxilioq; Mu

gianis fuit. Hoſtes labore oppugnationis fruſtra ſuſcepto, interfectis ex eorum exercitu nō paucis, uulneratis perplurimis, in quibus Friapanes ipſe & magiſtratus Tergeſtinus fuerunt, diſcedere ſunt coacti. Ea in oppugnatione Bombizæ uirtus magno uſui ſuis ciuibus fuit. Cùm hæc in Iſtris gererentur, Galli & Germani ad Tauriſum obſidendū profecti, non longè ab oppido, modò hac modò illac caſtris poſitis, quòd ab hoſtibus ex muro tormentorum pilis interficiebantur, urbem aggredi nō ſunt auſi: ſed Silum flumē nauiculis, quas ſecum in carris ferebant, traijcientes, quòd nō ſatis res illis frumentaria ſuppetebat, prædas undequaq; abigebant eo facilius, quòd agricolæ, tametſi iuſſi non ſemel edicto præfectorum fuiſſent, ut ſua in tutum exportarent, id tamen facere magna ex parte neglexerant. itaq; latè atq; ad loca longinquiora uagabantur, uerùm ſæpius non impunè: noſtri enim equites Epirotæ aliquam eorum manum aſſequuti cædes faciebant, prædas auferebant, commeatum qui eis ſuperioribus è regionibus afferebatur, intercipiebant: quamobrem diebus pluribus in ea cogitatione conſumptis, ad extremum deſperantes oppidum rebus propè omnibus ad ſuſtinendam obſidionem communitum capi poſſe, abierunt, ut ſe Vicetiam reciperent, cùm paulò antea ob aduerſam ualetudinem Ioannes Franciſcus Gambara Brixianus ex principibus ciuitatis, de quo ſuperioribus libris diximus, in Colle Alto mortem obijſſet. Grittus cum ſtipendio exercitui dando Patauium eſt profectus. quò quidem Balio è Foſſa Clodia, aduectis ad continentem per æſtuaria ſuis equitibus & militibus, urbe ac Patribus, ne tempus tereret, ad dexteram relictis, breuiore itinere paulò pòſt & ipſe ſe contulit, duobus à magiſtratibus, qui res bellicas in Senatu

procu-

procurant, Antonio Iuſtiniano, Andrea Triuiſano, quos Patres ad illum honoris cauſa miſerant, eò perductus. Quoniam uerò literæ Roma uenerant, Hieronymum Donatum Legatum maximis iliacis doloribus ita iam confectum eſſe, ut ſpes propè nulla eius uitæ ſit relicta, Franciſcum Foſcarum, qui Prætor Patauinis fuerat, Senatus ei ſublegauit, qui celeriter, ſi Donatus mortē obierit, proficiſcatur. Cùm autem fœderis, de quo ſuprà dictum eſt, in urbe recitandi dies aduenijſſet: quem quidem diem propter imbres & non ſerenas tempeſtates eouſq; Patres diſtulerant: à Lauredano duce & principibus ciuitatis, ac omni Senatu, diuinis auditis in æde Marcia ſermonibus, ea celebritas in foro eſt facta, is parietum eius ornatus, is ſacrorum collegiorum, is omnium ordinum, omnis ætatis conuentus & perambulatio fuit, ea uis argenti atq; auri fabrefacti & gemmatorum monimentorum per manus hominum atq; ipſis in caniſtris & corbibus circumducta, ut mirū ſanè fuerit in tam exhauſta bellis & tributorum collationibus ciuitate, tantam honeſtorum & ornatiſſimorum hominum frequentiam, tantos theſauros, tantas opes extitiſſe. In ea celebritate ubi Lauredanus in forum uenit, capita fœderis è ſaxo edictorum clara uoce à præcone pronunciata, magnis populus acclamationibus exceperat. Hoſtes Tauriſo profecti cùm ad Plauim flumen iter flexiſſent ut cōmeatui, qui Corneliano erat mittendus, obuiam fierent, ne à Venetis intercipi poſſet: eo demum à Ioanne Gonzaga Franciſci fratre, qui Corneliani eius rei procurandæ cauſa reſtiterat, in carris centum adducto, in fines Patauinorum reuerterunt, ædificia, quæ adire poterant, Venetorum ciuium, quorum erat celebris neq; paruus numerus, plerunq; comburentes: & Medoaco

flumine traiecto, Vicetiam propè hominibus uacuam, dein de Veronam non ſine crebris detrimentis ob equitum reip. eos inſequentium audaciam ſe receperunt, domum reditione à Germanorum parte plurima ex itinere Veronaq; ſuſcepta. Profectis hoſtibus, Cornelianum, Serauallium, Vdertium, Mota, ſponte ad rempub. redierunt: idemq; factura Sacilium & Ciuidale nunciabantur. Portus autem Gruarij municipes Nicolao Vendramino, qui Tiſanæ eius regionis uico in agris ſuis erat, accerſito, ut prætorem in oppido ageret, magiſtratum Germanorum captiuum fecerunt, atq; ad urbem miſerunt. neq; tamen non à militibus Germanis duobus millibus, qui repentè in Carnis extiterunt, plura reipub. loca infeſtabantur. Inter hæc, ut belli ſumptibus pecunia ſuppeteret, Patres legem ſciuerunt, ut medijs domorum fructibus, qui ex locationibus proueniunt, æquã partem inquilini omnes in ærarium inferrent, exceptis ijs, qui hoc bello ab hoſtibus reip. domo ſua pulſi, ſe ad urbem recepiſſent: atq; ijs, quorum fructus decimam unciæ partem non excederent. Aliam etiam legem ijdem Patres ſanxerunt, ut in proximo ſenatu ad naualia rectius atq; commodius procuranda nouus magiſtratus legeretur, qui adeſſe in principis & patrũ collegio, legesq; ferre in ſenatu poſſet: lectusq; eſt Antonius Tronus templi Marcij procurator. itemq; ut Romam literæ ad Legati ſcribam mitterentur, ut ſi Legatus mortem obijſſet, ipſe ab Iulio Senatus nomine ſacerdotium aliquod uni ex Legati liberis impetraret, quo munere demortui familia ſat grauis, neq; uictu abundans fulciretur. Ipſe autẽ Legatus iam obierat. At in proximis comitijs cùm Cypro inſula regenda magiſtratus crearetur, qui reipub. locum teneret, Gradenicus Tauriſi Legatus, & bellum

lum diligenter adminiſtrans, cum magiſtratum magno fauore ciuitatis obtinuit: quanquam eius competitores, ut illum eundem conſequerentur, ſalutando prehenſandoq́; ei rei multos dies operam dediſſent: id quod Gradenicus abſens, & in caſtris facere nequiuerat: uerùm illum tot labores pro republica perpeſſi commendatum apud omnes reddebant. Poſt hæc Senatui placuit, ut Gradenicus præfectiq́; equitum propè omnes ad recuperanda ea quæ reſpub. in Carnis amiſerat, ſe conferrent: itaq; pridie Nonas Nouembris Tauriſo cum tormentis profecti ſunt. poſtridieq́; eius diei Senatus hortatu Hieronymus Saornianus, in urbe qui erat, reliquiq́; illorum oppidorum ciues amici reipub. in Carnos ad Legatum iuuandum reuerterunt. Nicolaus autem Bolanus, qui Maximiliano magna manu Butiſtanium, quod eſt in Iſtris, obſidente, eius municipij arcem, cui præfectus erat, militibus ſe dedentibus amiſerat, in urbẽ rediјt, ut ſe ad carcerem ſiſteret. Eorum autem ciuium qui propter eiuſmodi cauſas carceri ſe tradiderant, eo tempore perplures à iudicibus abſoluti ſunt, atque ad rempub. admiſſi. ab Epirotis uerò equitibus quadraginta prope Veronam homo Sequanus omnium Maximiliani equitum præfectus, quem Roſæ dominum appellabant, interceptus, cùm ſe magno animo defendiſſet; uulnere in facie accepto, cum non paucis equitibus captus, Patauiumq́; perductus eſt: quem quidem Legati honorificè exceptum Venetias miſerunt: cumq́; poſtea è cuſtodia in Patrum collegium à duobus magiſtratibus adductum, atq; ad principis latus ſedentem, Lauredanus ipſe reliquiq́; Patres bono animo eſſe iuſſum, amantiſſimis ſunt uerbis proſequuti: Vicetiaq́; ad rempub. rediјt. Verùm cùm annonæ caritas in urbe atq; in reliquis reipub. oppi-

dis magnopere creuiſſet Decẽuiri *legẽ ſciuerũt, quicunq; ſe receperit ex maris Adriani à læua regionibus, atq; ab* Epiro, Acarnania, Aetolia, *frumenti aliquem numerum ad urbem aduecturum, ei in ſingula frumenti ſtaria uiginti ſolidos remp. dono daturam, atq;, ut is tertiam uniuerſi frumenti partem uenundare in omni ſua extra urbem ditione poſſit, permiſſuram.* A Senatu *etiam undecim* Ciuidalis Beluniani *ciuibus, qui ſe amanter pro rep. geſſerãt, uigintiquinque agri iugera in* Portus Gruarij *finibus dono ſingulis data ſunt: quæ iugera hæredes ipſorum ſequantur.* A Rhodigianis *autem oratores* Patauium *ad legatos miſsi uenerunt, qui dicerent, omnes* Alfonſi *equites & milites* Padum *traieciſſe, eaq; loca reliquiſſe, itaq; redire ſe ad remp. cupere: rogare, ut qui præſit, in oppidum mittant. quamobrem* Valerius Marcellus, *quem* Patres *magiſtratum* Rhodigianis *antea creauerant, eratq; tunc* Patauij, Legatorum *iuſſu eò ſe contulit.* Romæ *uerò ante diem nonum* Calendarum Nouembris *in publico* Cardinaliũ *collegio* Iulius Hiſpanis *duobus &* Gallis *totidem, qui concilium* Piſanum *coëgerant,* Cardinalatum, *quo in ordine erant, abrogauit. In urbe prætor eſt* Vicetinis Franciſcus Falerius *datus: & qui pleriſque municipijs paucorum dierum ſpatio ſpontè ſe reip. reddentibus præeſſent, lecti: & qui antea lecti erant, ad ſuos magiſtratus obeundos ire iuſsi.* Vtinumq; *receptum eſt.* Octauianus *autem* Fregoſius *magnæ uirtutis adoleſcens, qui cũ* Balione *uenerat, &* Ianes *ex eadem familia, de quo ſæpe dictũ eſt,* Iulij *rogatu,* Ianuenſium *ſtatum renouare magnopere cupientis,* Senatu *concedente* Romã *ad illum profecti ſunt.* Troilus *uerò* Sabellus *ob auaritiam (ſuorum enim equitum ſtipendia fraudabat, eaq; de cauſa nihil illis negabat, atque*

illi

illi indigna omnia patrare non uerebantur) cùm ſui muneris tẽpus expleuiſſet, à Senatu eſt dimiſſus. atq; ob pecuniæ indigentiam omnes penſiones ſolutionesq́; à reipub. fieri ſolitæ, ab Idibus Nouembris uſque ad Calendas Martias, ab eodem Senatu ſuſpenſæ ac retentæ ſunt. Quoniam autẽ propter res ad uſum & mercaturam ciuium non rectè ab Aegyptijs adminiſtratas, ad Alexandrinorum regem, quem Soldanum appellabant, erat mittendus, qui ciuitatis cauſam reipub. nomine tueretur: Patres legem ſciuerunt, ut legatus ad id munus crearetur obeundum etiam ex ijs, qui in magiſtratu eſſent, eiq; è cõmuni mercatorum pecunia auri libræ x. in præſentia darentur: ſalarij uerò nomine in menſes ſingulos ternæ libræ, cum nauigiorum, quæ illum adducerent et reducerent, mercedibus: atq; ita Petrum Balbum, quem quidem antea rei maritimæ imperatorem comitia creauerant, ſtatim legerunt. A Balbo legatione non ſuſcepta, quod quidem facere unis imperatoribus licebat, Dominico Triuiſano templi Marcij procuratori eam curam mandauerunt. Redierat in fines reipub. Chriſtophorus Friapanes, de quo paulò antea diximus, ad eoſdem Mugianos uexandos: quod ubi Andreæ Ciurano renunciatũ eſt, qui nõ longiſſimè aberat, cum ſuis ad illum contendit, cõmiſſoq́; prælio Friapanẽ medio in agmine conſpicatus, in illum ſe intulit. Non reſpuit congreſſum Friapanes: itaq; cùm uterq; alterum ſæpius ſtricto gladio petijſſet, Ciuranus tandem hoſtis faciem mediam lato uulnere ſauciauit, atq; illum in fugam conuertit. eo diffugiente maior pars agminis dilapſa: reliqui aut interfecti, aut capti. Ciurani egregia eo die uirtus fuit. Gradenico in Carnis ad Cremonſe municipium profecto, miſsiſq́; ad oppidanos internuncijs, cum mandatis, niſi antequam exerci-

tus ſe ad muros conferat, deditionem fecerint, eos ſe omnes eorumq́; omnia in prædam militibus conceſſurum : illi minas ueriti ſine ullis conditionibus ſe legato tradiderunt. Venerant *ſecretò ad oſtiũ* Lauredani *principis Germani duo, à* Matthæo Epiſcopo Gurcenſium *miſsi,qui eius nomine petierunt,ut ei liceret per fines reip.iter facere,triremesq́; habere,quibus ſe in* Flaminiã *traijciat: uelle enim* Romam *ad* Iulium *accedere tractandarum rerum inter* Maximilianum Venetosq́; *cauſa. atq; ij quæ poſtulauerant, à Senatu impetrauerunt. Sub hæc* Andream Triuiſanum *qui* Vtini *magiſtratus reip.locum teneret,cum Senatorũ prærogatiua maiora comitia creauerunt.* Pauloq́; *pòſt* Albertus Pius Maximiliani *legatus* Venetias *uenit,petens à* Patribus,*ut quatuor ciues,binos ex* Decemuirûm,*binos ex* Senatorum *ordine,in* Germaniam *mitterẽt,qui obſidum loco eſſent,ut* Matthæus Epiſcopus Gurcenſium *tutò ſe reip.poſſet committere: nauesq́; triremes quatuor paratas ei traderent,quæ illum* Anconam *adducerẽt ſub* Maximiliani *ſignis:aut,ſi id ipſi negaretur,ſub* Iulij. *Iis de rebus conſulto Senatu,dare obſides nõ placuit,ne reip.dignitas,cuius fides nullo tẽpore ullis principibus defuiſſet,minueretur: reliqua facilè conceſſa.* Quod *cum* Pius *intellexiſſet, de eo literas ad* Maximilianũ *dedit, atq; in urbe,quid is reſcriberet, operiri ſeſe uelle dixit.* Etiã Thomæ Strigonienſi Cardinali *bene de rep. merito ex* Pannonia Romã *proficiſcenti triremis, qua in triremi* Anconã *aduеheretur,tradita: miſſusq́; ad illum* Vincentius Guidottus *Senatus ſcriba cum muneribus reip. nomine ſalutandi eum cauſa.* Poſt *hæc* Hieronymi Saorniani *perceleri ad urbem aduentu* Patres *certiores facti, ſunt,reip.exercitũ* Cluſam *&* Venzonium *cepiſſe:isq́; illos multis de rebus admonens*

nens ſtatim ad exercitum rediјt. Alia ex parte à Maximiliani copiјs Cadoræ captæ atq; incenſæ ſunt. In urbe autē à Senatu decima cum medio cenſu ciuibus impoſita. Atque illis diebus Auguſtinus Maurocenus Heluetiorum interpres itinere deuio propter Gallorum ſuſpiciones, qui loca omnia cuſtodiebant, ad Patres miſſus, eis propoſuit, ſtatuiſſe Heluetios ab Italia Gallos expellere: itaq; uelle eos primùm omnium Venetis auxilio eſſe, ut poſtea coniunctis opibus illos facilius eiјciant, modò ipſis à repub. commeatus, tormenta, & equites quingenti tribuantur: eas tantùm res ſatis Heluetiјs ad bellum gerendum futuras: ipſos ad hoc iam ſignum illud explicuiſſe, ſub quo Carolum Sequanorum ducem uicerant, atque interfecerant ante annos paulò minus quinquaginta. quod ſignum nunquam poſtea explicuerant Heluetiј. Cumq́; dies eſſet maiorem in modum pluuius, aperto in æde ſacra ſigno ſerenitas mira illuxit: quod quidē illi optimum in omen acceperunt, omnia ipſis è ſententia ſucceſſura. Is etiam, quòd in familia eius nominis eſſet, quod maximè celebre apud Venetos eſt, amicum eſſe reipub. cupereq́; illi omnia ſe oſtendit: itaque eum Patres liberaliter exceperunt. Conſulto deinde Senatu, omnibus ad unum ſuffragiјs, quod raro fieri aſſolet, oblata Heluetiorum accepta, & quæ petierant, eis promiſſa. Interim Iulio magnopere hortante, ut quæ petierat Albertus Matthæi Epiſcopi nomine, ea illi concederentur, Senatuſconſultum factum eſt, uti de quatuor obſidibus in Germaniam mittendis, totidemq́; triremibus Matthæo dandis, omni ex parte Alberti poſtulationi ſatisfieret. neq; tamen obſides ſunt miſsi. Alberto ipſo nō multos poſt dies ex Maximiliani literis apud Patres pronunciante: quoniā is Romæ per Iuliū perq́; ſuos in

ternuncios agere, quæ agenda erant, cum rep. ſtatuerat, nõ opus eſſe ut mitterentur. Gradenico autem legato in Carnis non ſat proſperè bellum adminiſtrante, cùm ob durum & intractabile anni tempus, bruma enim appetierat, niuoſis præſertim et frigidioribus in locis: tum uerò propter ſtipendia non in tempore perſoluta, & commeatus inopiam, quẽ direptis oppidis & uaſtatis agris plerunq; ab urbe ſubuehi & expectari oportebat: à mari autem per continentem eò uſq; omnia ob boum & iumentorum infrequentiam tardè & difficulter afferebantur: Grittus legatus cum ea quam habebat manu Senatus iuſſu Feltriam uenerat. itaque cùm Gradenicus ſuo exercitu Gradiſcas oppidum cinxiſſet, tormentisq; poſitis parũ proficeret, Senatus ſtatuit, ut Grittus eò accederet, ſuasq; copias cum illius copijs coniungeret. neque tamen ea re Gradiſcæ capi ab illis potuerunt, utriuſque militibus et equitibus et præfectorum plurimis à tanto ſe labore ſubtrahentibus. His rebus Senatui palàm factis, quòd Heluetij in fines Mediolanenſium iam irruperant, caſtellaq; nonnulla ceperant, Senatus literas ad Grittum dedit: ſi ſe paucorũ dierum ſpatio in Gradiſcis capiendis nihil profecturum eſſe intelligit, Vicetiam ſuis cum copijs redeat, ut Heluetijs auxilio poßit eſſe. Dum eæ literæ perferuntur, legati ambo Vipulzanum & Martinianum & Florianum caſtella in collibus poſita, acriter cum Maximiliani militibus, qui ea tuebantur, atq; ad prælium exierant, congreßi, fuga eorum et cæde facta ceperunt: quodq; ab ijs reip. populi magnopere uexabantur, oppidanos diripuerunt, ædificiaq; in agris incenderunt. Hoſtes quoq; illi qui erant Cadoris, duorum exercituum coniunctione perterriti, ijs relictis in Alpium ſe interiora receperunt. Eius uerò loci homines qui ſuperarant,

pererant, internuncijs ad Patres miſsis, qui ſe regerēt, ab eis petierunt: uelleq́; ſeſe arcem incenſam reficere reip. ſunt pol liciti. Gritto Vicetiam reuertente Ioannes Græcus *equitum ſagittariorū præfectus reiq́; pub. amantiſsimus, homo iam ſenex, ſuo in lectulo ea in urbe mortem obijt*. Eius equites CL. Meleagro Foroliuienſi *cum omnium equitum leuiorum præfectura à* Senatu *traditi.* Miſerat Venetias Ioannes Cardona Neapoli Prorex Ferdinandi *regis iuſſu* Ioannem Baptiſtam Spinellum, Cariati, *ut aiebant*, Comitem, *internuncium ſuū, ut optimū* Proregis *ad remp. iuuandum* Galloſq́; *oppugnandos animum* Lauredano *principi & Patribus oſtenderet, eoſq́; ad pacem cum* Maximiliano *conficiendam hortaretur: adderetq́;, ſi id fecerint, omnia eis proſperè uentura, ſeſe confidere.* Patres *hominē eo libentius exceperūt, quòd is aliàs etiam annis ſuperioribus* Ferdinandi *legatus ad ipſos fuerat.* Is *ſe manere in urbe uelle dixit.* Patres *ei domum paratam publicè tribuerūt.* Iiſdem *diebus milites* Hiſpani *numero ad nouē millia* Iulio *ab rege ſuo traditi, cùm ad* Baſtiam Alfonſi *caſtellum ad* Padi *ripā, de quo ſuperius diximus, apprimè communitum ſe contuliſſent, tormentis eam uerberare quamproximè poterant, cœperunt: deinde adhibitis ante ſe cratibus, quæ eos tegerēt, ne noceri eis poſſet, terra effoſſa per eam demiſsiores & tutiores facti, etiam propius pluribus à partibus acceſſerant: tertio demū die ad foſſas et murū perducti, multis uulneribus et illatis & acceptis, ſcaliſq́; poſitis eum perforauerunt, ſic ut in eo, qui erat latiſsimus, tanquā cōcameratiunculā efficerent, atq́; in eam tormentorum puluerem inieceerunt, cameramq́; plenā pulueris concluſerunt, paruo relicto foramine, per quod ignis ſuccendi poſſet, ſeq́; à muro parumper retrahentibus, cū ui*

ſum eſt igne immiſſo camera cum muri parte decemq; homi nibus, qui in eo erant, in ſublime ita eſt diſiecta, ut homines ſpeciem uolantium præberent. neq; tamen reliqui propugnationem intermiſerunt, fortiſſimeq; ſe defendebant: qui etiam ab Alfonſianis altera ex Padi ripa duobusq; terreis propugnaculis tormentis muralibus non parum iuuabantur. uerùm Hiſpani perplurimis adductis ſcalis, ſeſquihoræ ſpacio in arcem ſe intulerunt. Alfonſi milites, qui erant circiter centum, interfecti omnes ſunt cum eorũ Centurione Veſtitello. Ex Hiſpanis item centum in ea oppugnatione occubuerãt. Tertioq; ab ea re die anni finis fuit. Neq; tamen diu ab Hiſpanis id caſtellum retentum eſt: Ianuario enim menſe ferè medio Alfonſus eò cum tormentis ſe conferẽs, magnaq; ui aggreſſus arcem expugnauit, atq; Hiſpanos qui in ea erant CC. omnes interfecit. Scripſerat magiſtris Decemuirûm Aloiſius Auogarius Brixianus è principibus ciuitatis, ſi exercitum Patres Brixiam mitterent, ſe urbis portam noctu ei aperiturum, per quam ſe uniuerſus intromitteret, urbemq; caperet libentiſſimis oppidanis propè omnibus, quibus iam magnopere pigeret arrogantiæ contumaciæq; Gallorum, quos perferre ulterius nequeant. Ea res in Decemuirûm collegio plures dies agitata, demum ab ipſis ad Senatũ eſt delata, ut de ea Patres ſtatuerent, accipiendá ne Aloiſij oblatio eſſet, an reijcienda. Pluribus igitur dictis ſententijs in utrãq; partẽ, atq; à Lauredano duce in primis, qui, ne ea tunc reciperetur, cenſebat, Senatus iuſſit, eam recipi è rep. eſſe, Aloiſiumq; magnopere laudari oportere, qui ſe tantã rem curaturũ reip. obtulerit, dato iureiurando ſenatoribus ſingulis, ne quid eius rei quis efferret. Itaq; Patres Grittũ legatum de eo certiorem fecerunt, cum mandatis, uti Brixiam

ſe

ſe quamprimum cum exercitu conferat, quam ad portam, quám ue ante horam ipſi cum Aloiſio conuenerit: certosq́; Gritto internuncios, quibus uteretur, dederunt. Gradenico legato ſæpe id à Patribus poſtulanti, domũ reditio tandem eſt permiſſa: eiusq́; loco paucos poſt dies Ioannes Viturius ſublectus. Grittus acceptis à Senatu literis, cũ equitibus grauioris & leuioris armaturæ tribus millibus ex omni exercitu lectis, cumq́; militibus quot uiſum eſt, in equitum dorſo impoſitis, Brixiam noctu profectus oppidum ingredi nõ potuit, detecta Aloiſij oblatione, quã unius ex coniuratis uxor ad arcis præfectum amore eius pellecta detulerat. Aloiſius, ne à Gallis interciperetur, oppido egreſſus magnum hominum numerum in illos excitauit, qui nonnullos regios miniſtros ex ipſorum municipijs, quibus præerant, in fugam ſeſe dare coëgerunt. Patres ea ſpe deiecti, de pacis cum Maximiliano ineundæ conditionibus Romæ apud Iulium conſtituendis, cùm plures ſententias in Senatu dixiſſent, ea tandem placuit, ut induciæ per Foſcarum legatum peterentur, quoad pax confieri poſſet. Vaniſſa, de quo ſæpe dictum eſt, multæ uirtutis homo, cum Polizam Dalmatarum oppidum ſuam in patriam redijſſet, ſeditione concitata interfectus eſt à ſuis ciuibus. Gaſpar autem Seuerinas, ſuis rebus ſuæq́; dignitati omnibus à partibus atqueadeo à principibus et regibus parũ fidens, ſe Venetias contulit, ut in ea urbe degeret, cuius ciuitate & iure comitiorũ pater eius unà cũ liberis poſteriſq́; donatus fuerat. Eum Vicetini ciues aliquot, in urbe qui erant, ſuis opibus iuuerũt: amicè enim atq́; moderatè in ciuitatem, cùm pro Maximiliano ibi eſſet, ſe geſſerat. Auogarius ob detectã coniurationẽ nõ deterritus, multa ex proximis municipijs & finibus hominũ millia iam excitauerat

ad Gallos expellendos: qua re moti Amphiani, arcē natura & artificio communitam, ui atq; aſtu occiſis Gallis, qui in ea erant, in ſuam poteſtatem redegerunt, eamq́; ſe reip. ſeruaturos Aloiſio ſignificauerūt. Benaci lacus populi ferè omnes expulſis Gallis ſe reip. dediderunt. His auditionibus cōcitati reliqui, in Gallorum nomen magno ardore uoluntatum & arma capiebant, & ſe Aloiſio permittebant. Ea re Senatui nunciata, Patres alteras ad Grittū literas dederunt, uti Aloiſij & aliorum plena fidei et beneuolentiæ incœpta, quibus poſſet modis aleret, atq; ad urbis muros unà cum illis exercitum adduceret, quo ipſius et illorum præſentia freti oppidani, pulchrū aliquod facinus facere aggrederentur, portasq́; aperirent: tam pronos in remp. Aloiſij & eorum populorū animos non eſſe negligentia & deſidia reprimendos. His allatis ad Grittum literis, tametſi interea animorū ille ardor eorum hominum, qui cum Aloiſio erant, paulatim refrixiſſet: Galli enim præfecti ciues aliquot, quos fauere rebus Venetis exiſtimabant, cum cuſtodibus Mediolanū miſerant: minusq́; multi iam eſſent, qui ſe paratos oſtenderent ad omne ſubeundum diſcrimen, ut Brixia capi poſſet: tentandum tamen ſibi & enitendum legatus exiſtimauit, ut Senatui ſatisfaceret, à quo etiā reprehendi ſe, ac timoris argui non obſcurè intelligebat: itaque Aloiſio ad ſe uocato, cōſtitutoq́; quid quenq; facere oporteret, quarto Nonas Februarias exercitum nocte ad oppidum duxit, tribusq́; à partibus copijs æquè diſtributis cum tormentis nō magni ponderis (neq; enim habebat grauiora) portas deijcere aggreditur. Id cùm plures horas omnes acies magno impetu feciſſent, ea diſiecta primùm porta ad quam ſe Aloiſius contulerat, ipſe quiq; cum eo erant milites ſub lucem ſe in oppidum

inie-

iniecerunt. pauloq́; pòſt legatus reliquiq́; altera aperta porta ſubſequuti, magna lætitia & gratulatione ab oppidanis excepti ſunt. Galli *ſe in arcem, quæ ſummo in monte eſt, pluribus eorum interfectis, fugientes contulerunt: quibuſcum eòdem ſe recepit* Alda *ea, quæ* Ioannis Franciſci Gambaræ *uxor fuerat, ſuis cum liberis, &* Marcus Martinengius *homo infenſus reip.* Eo *tẽpore* Anna Galloru͂ *regis uxor puerum peperit, qui primis diebus eſt mortuus.* Brixia *ſtatim capta,* Grittus *per literas à* Senatu *petijt, ut ſibi tormenta magni ponderis mitti cõſeſtim imperaret, ſine quibus expugnari arx non poterat: qua in arce erant equites* Galli *circiter ducenti, qui ſuos equos ob celeritatẽ fugæ in oppido prædæ hoſtium reliquerant: milites trecenti.* Senatus *ex eiſdem* Gritti *literis duos legatos, alteru͂ qui* Brixiam *regeret,* Antonium Iuſtinianum*: alterum, qui in exercitu eſſet,* Paulum Capellum *creauit: legemq́; ſciuit, ut quinq; militum millia undecunq; conſcriberentur, ad prioresq́; adderentur, ut bellum confici facilius atq; celerius poſſet.* Dum *hæc adminiſtrarentur,* Roma *literæ uenerunt, uelle* Iulium *ut* Senatus *cum* Maximiliano *pacem faceret ijs conditionibus, quas legato dari iuſſerat: quæ niſi pax ſuum finem quamprimùm habeat, ſe cum reliquis contra rempub. conſenſurum, apertè profiteri.* Eæ *autem conditiones multò erant duriores, quàm quæ paulò antea proponebantur: non enim* Verona͂ *relinqui ſibi* Maximilianus *tantùm petebat, ſed* Vicetiam *etiam tradi ſuis cum finibus.* De Foroiulienſibus *uerò &* Ciuidale *&* Feltria, *ut* Iulij *iudicium eſſet, cui ea dari æquum eſſet, poſtulabat. tum ut ſuis populis, qui aliquid eo bello amiſiſſent, ablata reſtituerentur, ſtatuebat. demum, quas auri libras tercentenas pro* Patauio *&* Tauriſo *reipub. con-*

cedendis ei eſſe dandas propè conuenerat eius rationis ac ponderis, ut nouem unciæ libram cõficerent, eæ ut ſingulæ duodecim unciarum eſſe libræ intelligerentur, reliquis conditionibus addiderat. His igitur conditionibus uti pacem Patres firmarent, Iulij & Ferdinandi legatis, atq; Alberto Pio Maximiliani legato, qui & ipſe literas de ea re acceperat, magnopere petentibus, reſponderunt Patres, ſe de ijs Senatum conſulturos. tametſi Brixia recepta tam iniquas eum eſſe conditiones accepturum non credebant: neq; Iulium ipſum, cùm id intellexiſſet, in ſententia exiſtimabant permanſurum. atq; ij, antequam Senatum cogerent, à Gritto certiores facti ſunt, non omnes modò Brixiæ fines ad rempublicam rediſſe, ſed Bergomates quoq; Gallos ex oppido eieciſſe, & uexilla reipub. erexiſſe, oppidiq́; arcem quam milites CCL. *tuebantur, deditione recepiſſe: miſſisq; ad eum internuncijs petijſſe, ut ad ſe mitteret qui præeſſet: eum ſe uti de cœlo miſſum excepturos: atq; ipſum ad illos Federicum Contarenum unà cum Petro Longena miſiſſe. Cremam quoq; idem fuiſſe facturam, niſi Galli milites bis mille Mediolano euocatos magna celeritate in oppidum introduxiſſent, perpluresq́; eius oppidi ciues obſidum nomine Mediolanum abduxiſſent. Galli Bergomo eiecti, ſe in arcem, quæ extra mœnia eſt ſummo in monte, receperunt. quibus intellectis rebus Patres Senatu coacto Dominicum Contarenum legerunt, qui ſtatim Bergomum legatus accederet: Gaſpariq; Seuerinati, cui* XX. *auri libras annuas ſe in uictum daturos polliciti ſunt, ut ſe in caſtra conferret, mandauerunt. & quòd pecunia eos defecerat, legem tulerunt, ut mutuò à Patribus ſumeretur: atq; ita Lauredano Principe auri libras* X. *pollicente, alijsq; plurimis pro ſuis opibus*

quoli-

quolibet, paucarum horarum ſpatio ſatis eſt publicis neceßitatibus factum. Etiam, *propterea quòd à* Ioanne Medice *Cardinali, quem* Iulius *legatum ſuis in caſtris ad* Bononiam *eſſe iuſſerat, admonebantur, uti aliquē ex ſuis ciuibus legatum ad* Cardonam *Proregem* Neapolitanorum, *in eiſdem caſtris qui erat, mitterent, ut quæ opus eſſet, diligentius inter eos tractarentur,* Marinus Georgius *eſt ab illis ad id muneris lectus: qui legatione ſuſcepta, paucos poſt dies uiæ ſe dedit.* Interim *præfectus* Mediolanenſium Foius, *magni & præſtantis animi adoleſcens,* Mediolano *cum equitibus* Gallici *generis ſeptingētis, militibus quinis millibus, incredibili celeritate niuoſis lutoſißimisq; itineribus* Bononiā *profectus, ita ſe tacitè in oppidū intulit, ut* Hiſpanos, *qui ad foſſas caſtris & tormentis poſitis ſtationes habebāt, erantq; ſingulis propè horis in oppidum, quod muro ea parte nudauerant, irrupturi, eius aduentus unū diem planè latuerit: quo die, ut requiē exercitui daret, mouere ſe non potuit: poſtridie eius diei præfecti* Iuliani *caſu ab agricola, qui* Gallos *in uia uiderat, de eo certiores facti, obſidione ſoluta tormentisq; abductis abierunt, ſeq; in tutum cōtulerunt.* Iulius *permoleſtè ferens recipiendæ* Bononiæ *partam iam propè à ſe uictoriā* Gallos *interpellauiſſe, oppidumq; tam illuſtre ſibi ab illis tanquam è manu atq; ſinu ereptum inconſolabiliter dolens, homo natura ſua in iram atq; ardorem animi pronus maximè, ubi de recepta ab exercitu* Veneto Brixia *nuncium accepit, incredibilem uoluptatem cepit: uocatoq; confeſtim ad ſe, ut erat intempeſta nox, legato reip. gratulatus ei eſt amantißimè, ut præ gaudio lachrymas non continuerit, horasq; illum propè duas in lectulo iacens lætus hilarisq; ſecū tenuit. cuius quidem uoluptatis ſigna publicè po-*

ſtra dedit accenſis in Vaticano atq; in Adriani arce luminibus cum tormentorum ſtrepitu binis ijs noctibus, quæ ſunt eum nuncium ſubſequutæ. Auxilio Bononienſibus allato, Foius ad Brixiã recuperandã ſe conuertit eo celerius, quòd pontem Pado flumine traijciendo, quem ad Stellatam caſtellum in Alfonſi finibus magna diligentia fieri iuſſerat, eſſe factum, atq; in nauibus impoſitum cognouit: itaq; eadem celeritate qua uenerat, rediens, eo ponte Pado tranſmiſſo, in Veronenſium finibus ad Villam Francam reipub. copias, quæ cum Balione erant, fudit, Guido Rangonio cum pluribus capto: & rectà Brixiã contendens, oppidumq; circumuectus, copijs eorũ finium, quæ in monte arci uicino uenientibus ſe oppoſuerant, reiectis, in arcẽ ab incluſis magna gratulatione eſt receptus. Grittus, qui ſæpe id ipſum ueritus, per literas à Patribus tormenta grauiora diligentiſſimè petierat, ut antequã auxilia conuenirẽt, capere arcem poſſet: ubi Foium eſſe in illa cognouit, ſpe retinendi oppidi ſuum apud animum planè depoſita, plurimum queſtus, quòd quæ ad rei bellicæ uſum petierat, in tempore allata non fuiſſent, curam tamen & laborem atq; audaciã defendendi non remiſit: itaq; exiſtimans poſtero die Foium in oppidum deſcenſurum, ne quis in fuga ſpem ullam poneret, occludi portas oppidi imperauit, diſpoſitis militibus, qui eas nemini aperiri permitterent. tum milites Fauentinos, quibus plurimũ confidebat, circiter quingentos, cæterarumq; nationum alios item quingentos ad priorem arcis portam, quà eſt in urbem exitus, conſtituit, ut in uenientes impetum facerent, exitumq; prohiberent. equites uerò grauis armaturæ ad hoſtes excipiendos, ſi in oppidum irrumperent, leuioris, Epirotasq; maximè, ut ubi oporteret præliarentur, diſpoſuit:

præfectum

præfectum eorum Federicum Contarenum, qui eo ipſo die cum equitibus tercentis Bergomo redierat, cohortatus, ut in libera maximè omniū ciuitate ſe eſſe natum meminiſſet, libertatemq; patriā, quam Galli ſibi eſſe obterendam propoſuerant, quantū poſſet tueretur: reliquisq; item & præfectis & tribunis ac centurionibus, quid cuique defendendum eſſet, ſeparatim mandauit. Vix ea Grittus conſtituerat, cùm mane Foius ex equitibus quos habebat probatiores, equis detractis acie quingentorū confecta, eos tota armatos corpora, galeisq; obſignatis, ſemilanceas in manibus longi latiq; ferri habentes aperta porta priores emiſit. quibus Fauentini, ut eis erat imperatū, magna ſe uirtute oppoſuerūt: maioreq; eorū parte interfecta, reliquos repulerunt. In hos milites bis mille Vaſcones ſubſequuti impreſſionē fecerūt, interfectisq; non ſine ipſorum cæde quamplurimis in oppidū proruperunt. Pugnatū eſt acriter reliquis à reip. militibus, ab equitibus & præfectis horas aliquot ita, ut de uiarū ſpatijs paulùm hoſtibus cederent: uerùm aperta ui ab Epirotis equitibus oppidi porta, perplurimisq; eorū diffugientibus, ubi id ab hoſtium equitibus, qui in arcem propter loci anguſtiam recepti non fuerant, atq; armati non longè aberant, eſt animaduerſum, ipſi in oppidum irruperunt, magnoq; ſuis auxilio fuerunt: itaq; urgente hoſtium multitudine undiq; cædes eſt ingens in omnes facta. Cõtarenus ipſe præliās interficitur cum præfectis Epirotis duobus Fraſſina & Baſta: Grittus & Antonius Iuſtinianus, qui paucos ante dies Brixiam legatus uenerat, & præfecti Itali plurimi captiui facti. prælium à ſecunda diei hora uſq; ad ueſperam protractum. urbs magna ex parte direpta. matresfamiliās & puellæ ſuis in domibus ante parentum & maritorū ora, quos in

uincula hoſtes coniecerant, paßim uiolatæ. uirgines ſacræ è templis atq; aris & Deorum imaginibus, quas amplexaban tur, abſtractæ, ad libidinemq́; abductæ. atq; ea quidem ſcelera Germani milites maximè omnium patrabant. Vaſcones minus impij, Galli tolerabiliores fuerunt. Aloiſio Auogario, quem oppido exeuntem hoſtes ceperant, biduo pòſt medio in foro ceruices ſunt abſciſſæ. Eius rei nuncio Patres accepto magnopere commoti ſunt, quòd iam nihil proſperè ab ipſis tentari, agiue poſſe uideretur: plurimumq́; conquerebantur, quòd in perducendis tormentis ad legatum Grittum minus diligenter actum eſſet: eam unam ob cauſam omnes omnium labores magno cum reip. detrimento irritos, & opulentum ac præclarum oppidum hoſtibus prædæ ac direptioni traditum. Iidem Patres ad copias reintegrandas, quibus modis poterant, animum intenderunt: additumq́; ad reliqua Senatus conſulta, uti in Creta inſula militum bina millia, qui ſagittis uti ſcirent, conſcriberentur, Venetiasq́; celeriter mitterentur: nauesq́; longæ maiores ad equites Epirotas quamplurimos ad urbem conuehendos pararentur. etiã libræ auri ducentæ, quas Proregi Neapolitano, & Hiſpanis ducibus dari conuenerat, Rauennam illis ſunt diebus miſſæ, & quibus oportebat, datæ. Milites interea equitesq́;, qui Brixiæ non fuerant, uel oppido effugerant, ſe Vicetiam contulerunt: eòdemq́; qui ab hoſtibus ſe redemerant, ſpoliati atque inermes ſeſe paßim referebant. Grittus & Iuſtinianus Mediolanum ſunt adducti. Dominico Buſichio equitum Epirotarum præfecto, qui Brixia effugerat, uti domũ redire poſſet, permiſſum: mediaq́; ſtipendiorum, quæ à rep. merebat, pars tribus eius filiabus poſt mortem patris condonata: quatuorq́; Epirotis equitibus, in Gal

lico

lica exercitu qui erant, curamq; adhibuerāt ne Buſichius à Gallis captiuus fieret, Penſio annua ſingulis, quoad uiuerent, impetrata. duobusq; Fraßinæ Epirotarū item equitū præfecti liberis penſio ipſius tradita. Idem in tres Baſtæ fratres ſeruatum. paucosq; poſt dies Federici Contareni ſorori dotis nomine auri libræ quindecim è reip. pecunia conſtitutæ. ciuibus autem Brixianis aliquot, qui amißis ſuis rebus omnibus ad urbem uenerant, Iacominoq; Tropiano, eiusq; filio à Patribus pecunia in uictum ſubminiſtrata. is Iacominus ſuæ uallis homines egregio ſtudio atq; animo ad remp. tuendam euocabat. Ludouico etiam Cocaio, qui ut Benaci lacus oppida ſe reip. dederent, ſtudium & laborem contulerat, penſio annua liberaliter inſtituta, eiusq; filio magiſtratus reip. ex ijs, qui à præfectis ciuitatum eliguntur, quem is uellet, dono datus. Petro quoq; Finio Bergomati, qui ad Aloiſium Auogarium ſæpe uentitauerat, interpresq; apud illum de Brixia reip. reſtituenda fidus atq; diligens fuerat, octo ſcribarum tempora apud totidem Caſtri Franchi magiſtratus paulò pòſt à Patribus adſignata. Curatores interea duo ad munitiones perficiendas atq; amplificādas, Aloiſius Barbarus Patauium, Bartholomæus Muſtius Tauriſum cū ſtipendio mißi. maioribusq; comitijs lex eſt perlata, uti bini Patauij præfecti, qui creandi erant, annui, & prærogatiuis primùm ſenatorum ſuffragijs, deinde comitialibus legerentur: eſtq; Aloiſius Emus ſecūdæ dignitatis magiſtratus ea lege lectus. Legatis poſt hæc Heluetiorū duodecim ad urbem uenientibus, ut cū Iulio & Ferdinando & Patribus ad bellum contra Gallos ſe cōiungerent, ciues è nobilitate, qui eos exciperēt, obuiā mißi: ipſi liberali reip. hoſpitio accepti, & uictus datus. Iulius Brixiam à Gallis recuperatā intelligens,

uti patres cum Maximiliano fœdus facerent, non modò con ſulendo & ſuadendo, ſed minis etiam atq; obnunciationibus contendebat. Tabellarius interim reip. qui apud Gallos erat in cuſtodia, libertati reſtitutus Mediolano ad Patres uenit, afferens Iacobum ſibi Triultium Gritto adhibito mandauiſſe, Patribus diceret, ſi uellent, ſe cum rege curaturum, uti fœdus cum repub. faceret, ea conditione, ut Verona reliquaq; intra Atheſim flumen oppida reip. cederent. Ea erat conditio conſcripta in quadam pagina ex Gallia, ut uidebatur, ab rege ad Triultium miſſa: ineratq; in ea caput etiam eiuſmodi, regem præter ea redditurum Patribus Flaminiæ atq; Apuliæ oppida, quæ reip. fuiſſent: ipſum enim, ſi unos Venetos coniunctos ſecum habeat, Iulium et reges reliquos non magni æſtimaturum, aut omnino reueriturum: uerùm linea ſuperinducta illud ipſum obliterauerat caput, ita tamē ut legi facilè poſſet. Patres Senatu uocato eam rem per literas legato Foſcaro ſignificauerunt, atq; uti uni Iulio notam faceret, mandauerunt: de fœdere autem cum Maximiliano ineundo, quod ad Vicetiam pertineret, uelle Patres Iulij iudicio ſeſe permittere: in reliquis capitibus ita fieret, uti Iulius & Maximilianus uoluiſſent. Altero autem Senatuſconſulto Vicetiam Maximiliano dari Patres cenſuerunt, cum ea pecunia, qua de conuenerat, non tamē antea, quàm Maximilianus bellū Aloiſio intuliſſet. Poſtremò, propterea quòd in fœdere tractando magna rerum difficultas proponebatur, omnibus placuit, uti ſpacium à bello uacuum inter cederet, quo in tempore pax commodius confici atq; ad exitum perduci poſſet: itaq; octauo Idus Apriles inter Maximilianū Venetosq; decem menſium concelebratæ induciæ ſunt Romæ ab utrorunq; legatis, Iulio eis ſuam autoritatem adhibente,

bibente, qui ſcribentibus affuit, ea conditione interpoſita, uti à Patribus quadringentæ auri libræ Maximiliano duabus penſionibus ſoluendæ curarentur. quas quidem poſtea inducias adiectis ad eam pecuniam centum auri libris, ut eſſent omnes quingentæ, Maximilianus cõfirmauit. Poſt hæc Marcus Cardinalis Sedunus ad urbem Roma rediens, à Lauredano Principe & Patribus in Bucentauro naui uſque ad Clementis fanum, quod in uadis eſt, obuiam euntibus eſt exceptus. Cum eo & Patribus colloquuti Heluetiorum legati duodecim non ſemel cùm fuiſſent, conſtituto quantum pecuniæ in ſtipendium eſſet Heluetijs à rep. perſoluendum, eadẽ ſcilicet portione librarum auri octoginta, ad quam reliqui ſinguli tenerentur, ternis auri libris ad iter à rep. donati domum reuerterũt. Neq; multò pòſt Iulij et Ferdinandi regis, Hiſpaniæ & Aloiſij Galliæ regis exercitus propinquiores facti, cum ſe dies aliquot munitis caſtris tenuiſſent, Galli ad Rauennã oppugnandam ſe contulerunt. Erat in ea Marcus Antonius Columna Iulij nomine cùm militibus mille quingentis, equitibus trecentis, ſeq; forti ac præſtanti animo defendebat, & cladem hoſtibus ex muro inferebat. Neapolitanus autem Prorex oppido ueritus, ut Gallos ex eo auerteret, non longè ab eorum copijs ſuas copias adduxit. Galli relicta oppugnatione ſe ad pugnam celeriter comparauerũt: itaq; eo ipſo die mane, qui fuit dies percelebris, ad diẽ tertiũ Iduum Apriliũ, uterq; exercitus animo æquè magno ac parato ad dimicandum inter ſe conflixerunt. Pugnatũ eſt horis plus ſex incredibili uirtute: qua in pugna militũ et equitum millia ſupra decem & octo interfecta ſunt, pari ferè utrorunq; numero, fortuna diſpari. Iulij enim et Hiſpanorũ copiæ fuſæ, fugatæq;: Galli locum tenuerũt. Captiui ab Gal-

lis facti Fabritius Columna, *eiusq; gener* Alfonſus Aualus Aterni dominus, Petrus Nauarrus Cantaber, et Ioannes Medices Cardinalis Iulij legatus, *aliję; clari uiri non pauci, & ſigna complura ablata, & tormenta capta.* Eo in certamine Alfonſi Ferrarienſiũ ducis, *cùm tormentis exercendis, tum acie ſua è tranſuerſo in hoſtem ducenda, uirtus egregia; & uictoriæ magna ex parte conficiens fuit.* Dux Gallorum Foius *cùm ſe in militum* Hiſpanorum *globum qui ſupererat, audaciſsimè intuliſſet, cæſus ab illis unà cum pluribus clari nominis ducibus, cum ſuo exercitui diem lugubrem magis, quàm lætum, aut ulla gratulatione celebrari dignum reddidit.* Poſtero die Galli, *conditione adhibita, ut* Columnæ *ſuis cũ copijs* Rauenna *exeundi poteſtas fieret, neq; oppidanis noceretur, oppido potiti ſunt, quod quidem intromiſsi, conditione non ſeruata, fœdè crudeliterq; diripuerunt: arcem autem oppidi capere non potuerunt, ijs, qui in ea erant, fidem* Iulio *uelle ſe præſtare dictitantibus.* Patres, *qui eo tempore per* Vincentium Naldium *in* Flaminia *milites mille ſua pecunia confecerant, ut ea cum manu* Iulij *oppida, quantum poſſet, tueretur, ei mandauerunt.* Is Fauentiam *propter cladem* Hiſpanorum *nutantem ſe contulit, atque oppidum opportuno præſidio communiuit.* Prorex *ipſe, qui* Anconæ *poſt fugam primùm conſtitit, ſuas ut copias ad ſigna reuocaret, omnem curam & diligentiam adhibuit: certior enim factus maiorem ex ſuis & potiorem multò partem in prælio* Gallos *amiſiſſe, in ſpem uenerat, adhibitis* Heluetijs *poſſe illos* Italia *expelli, ſi uniuerſi celeriter munus obierint, et uirtutẽ gnauiter exercuerint ſuam.* Quod ubi Patres *intellexerunt, eum ſolari & erigere omniaq; auxilia ei polliceri non dubitauerunt.* Ioannem Antonium Dandulum e-

tiam

tiam à Senatu lectum cum auri libris CXX. *ex ſuperiore ſti-pendio reliquis, quas tamen ipſe in fugam uerſus iure belli amiſerat, ad illum miſerunt, iuuandi & excitandi hominis cauſa. quam quidem rem legatus apud* Venetos Ferdinandi *imitatus, ſe ad illum cum pecunia contulit. Cymbæ interim duæ in naualibus confectæ atq; inſtructæ, quæ propter Ve-locitatem hirundines appellabantur, in* Rauennæ *portu na uiculam* Alfonſi *longam remigum quadraginta captã à ſe, interfectis ex illis pleriſq;, naueſq; duas mercibus & occiſo rum in pugna ſpolijs onuſtas item unà captas ad fori mar-ginem* Alfonſi *ſigna per aquam trahentes duxerunt.* Iulius *ut regem* Galliæ *deliniret, eiuſq; cogitationes & incœpta, ſi qua contra ſe agitaret, ea ſpe ſiſteret,* Senatu Cardinaliũ *uocato propoſuit, uelle ſe fœdus cum illo facere: capitaq; fœderis, in quibus inerat, ut ei rex* Bononiam *reſtitueret, quæq; in* Flaminia *ad* Padum *flumẽ oppida pertinerẽt, ipſi cederent: in reliquis ſeſe regi ſatis liberaliter permittebat: per eos qui rebus* Gallicis Cardinales *fauebant, conſcripta & obſignata ad illũ miſit.* Pauloq; *pòſt uocatis ad ſe legatis* Ferdinandi *& reip. eis dixit, ne propter ea quæ feciſſet per-turbarentur, ne'ue ſe priore contra* Gallos *uoluntate ulla ex parte mutatum crederent: inuitum enim ad id deſcendiſ-ſe fallendi & conſopiendi regis cauſa. Quibus intellectis re bus* Patres *ſciuerũt,* Iulio *ſcribi oportere: ſi cum* Aloiſio *fœ-dus facere ſtatuerit, ſe non recuſare, dum in eo remp. inclu-dat, ſociamq; fœderis efficiat.* Guidum Rangoniũ *poſt hæc, qui è* Gallorum *cuſtodia ſe redemerat, ad urbem uenientem* Patres *amanter exceperunt, & præfectum equitum gra-uis armaturæ fecerunt: eiuſq; fratri* Ioanni Franciſco, *qui cum eo uenerat, equitum leuiorũ præfectura item tradita.*

Romæ ad diem tertium Nonarum Maij concilium celebrari cœptum eſt ab Iulio in templo Lateranenſi magna ſacerdotum frequentia, precesq́; Deo Opt. Max. ut uota hominum ritè nuncuparentur, factæ. Marco Cardinali Seduno, Venetijs qui erat, ad ſuos abeunti argentum in menſam dono à Patribus datum. Cum Henrico autem rege Britanniæ fœdus à ſocijs atq; à rep. initum, x v. Cal. Iunias in urbe celebratum eſt: concupiuit enim rex petijtq́; ſe in eo recipi. Illis diebus Iulius Vitellius Tifernatium Epiſcopus, qui conditionibus acceptis Rauennæ arcē Gallis obſidentibus tradiderat, eò cum copijs ad expugnandā illam rediens, traditis conditionibus recepit. Oppidani cladis ſuæ contra ius contra fas acceptæ memores, quatuor Gallorum præfectos in arce qui fuerant, fide non ſeruata uiuos ſepelierunt ceruicibus ſupra terram extantibus. Iulij & Ferdinandi legati, itemq́; duo ciuitatis magiſtratus, Leonardus Mocenicus, Nicolaus Bernardus, Heluetijs ſe ad bellum contra Gallos comparantibus ex urbe profecti cum auri libris c x x. ad illos ſe contulerunt cohortandi & iuuandi eos cauſa. Ii ſe Veronam Maximiliani præfectis libentiſſimis intulerant. Antonius Saornianus, qui Vtini, uti ſuprà dictum eſt, cæde ciuiū ſecum diſſidentium ingenti facta, remp. cuius erat è nobilitate ciuis, deſeruerat, atque ad hoſtes profugerat, omniaq́; ingrati & malefici hominis ſtudia contra illam exercuerat, ab inimicis ſuis in Maximiliani finibus trucidatus, dignā tot ſceleribus mortem obijt. Ferdinandus clade ſuarum copiarum, quæ cum Gallis apud Rauennam depugnauerant, intellecta, literas ad Iulium dedit, ne propter eam rem animo perturbaretur: ſuum exercitū bene plenum ad Pyrenæos in Galliā quamprimùm irrupturū unà cum Britannico exercitu,

citu, qui modò expectabatur: mittere autem ſe in Italiã Con ſaluum Ferdinandum ſuarum copiarum ducem, eumq́; eſſe quinto Idus Maias profecturum: uenturum etiam ſeſe ipſum, ſi oporteat, non obſcurè confirmabat. Iulius ea ſpe fretus de Cardinalium ſententia binas literas ſcribi iußit: quarum alteris Cardinali Medici eius legato, qui à Gallis in cuſtodia ſeruabatur, permittebat, uti omnes homines, qui ab eo delictorum ſuorum ueniam peterent, etiam ſi hoſtes Ro. reipub. fuiſſent, expiare poſſet, dum ij parêre Pontifici Maximo ſuum in animum induxiſſent. alteris à Rege Galliæ petebat, ut eundem legatum liberum ſuiq́; iuris uellet eſſe: id ni faceret eum ſe igni & aqua interdicturum, regniq́; dignitate mulctaturum, minabatur. Antonius Sorianus legatus ad Regem Pannoniæ à Senatu lectus, illis diebus uiæ ſe dedit. Patrum iuſſu in omnibus ſacerdotum & ſacrarũ uirginum collegijs preces factæ ſunt pro repub. noſtro & Heluetiorum exercitu contra Gallos in Veronæ finibus ſe coniungente: qui quidem Heluetij circiter decem & octo millia militum numerum conficiebant. Veneti Valegium et Piſcheriã primis aggreßibus cùm cepiſſent, Benaci lacus oppida omnia ſponte ad remp. redierunt. Cremonenſes exercitibus eò tendentibus ſibi ueriti, quadringentis auri libris Cardinali Seduno pollicitis, conditione adhibita ne oppidum ingrederentur, ſe ei dediderunt. eius interpretes rei Iulij legatus, itemq́; Venetorum ſcriba, equitum & militum qui Collateralis appellatur, fuerunt, quos oppidani ad colloquium intromiſerant. Carauagium ſubinde atq; Soncinium Cardinali ſe Seduno tradiderunt: is eis et Cremonæ ſuos milites præpoſuit, atq; id quidem arroganter & barbarè, cùm Venetis tradere debuiſſet. Iulius enim pollicitus fuerat primis in ſe

monibus ea de re habitis, idq́; ſuis ad Senatum ſcriptis literis cōfirmauerat, ut quicquid eo bello caperetur, quod quidem reipub. fuiſſet, reipub. miniſtris traderetur: reliqua earum regionum oppida, quæ ad Abduam flumen ſunt, ſeſe reipub. dediderunt: itemq́; Bergomates ſuis cum finibus. Bentiuoli Bononiæ qui erant, exercitum Iulij, qui eò properabat, metuentes, oppidanis ſeſe dedere uolentibus, Ferrariam profecti ſunt cum ſuarum partium ciuibus non paucis. atque illi paulò pòſt Iulij ſe interpretibus tradiderunt. Albertus pius interea Maximiliani legatus Romam profectus eſt. Ioannes item Baduarius ad Ferdinandum regem reipub. legatus uiæ ſe dedit. Appropinquante ad Italiam Matthæo Epiſcopo Gurcenſi magnæ apud Maximilianum autoritatis uiro, uti Romam ſe conferret, Patres Petrum Landum legatum ad illum miſerunt honoris illius & ſocietatis ex itinere cauſa. Poſt hæc Ticinenſes repulſis ter hoſtibus eorumq́; tormentis potiti, itemq́; Mediolanenſes, ſeſe Iulio & fœderatis permiſerunt, cùm hi libris auri ſexcentis, illi quadringentis ſui oppidi direptionē redemiſſent. quod quidem factum Laudis Pompeiæ ciues imitati, tercentenas, Parmenſes atque Placentini ducentenas polliciti, Heluetiorum auaritiam ſubterfugere non dubitauerunt. Comum etiam poſt hos, interfectis ijs qui ſuis in finibus erant Gallis, idem fecerunt: itemq́; Tortonenſes & Alexandrini. Omnibus autem ijs in rebus malus in rempublicam Seduni animus fuit, qui ut Venetis legatis & exercitui timorem incuteret, ne petere, quæ eis debebantur, auderēt, omnibus in Cremonæ Cremæq́; & Laudis Pompeiæ finibus, aut cōburi aut retineri naues uniuerſas imperauit, ne eſſet, unde illi pontes facere, atque in tuta reuerti poſſent. qua quidem ille re

maxi-

maximam ſibi omnibus ab hominibus inuidiam excitauit. Dum hæc agitarentur, Ioannes Medices Cardinalis amici hominis Blaſij Criuelli opera Mediolano fugiens, Mantuam ſe contulit: interpresq́; ab adoleſcente rege Thracio Sultano Selymo literas ad Patres attulit, quibus ille literis Senatum certiorẽ faciebat, patrem ſuum ſponte ſibi regnũ tradidiſſe: itaque uelle ſe cum repub. eam in qua diu pater ſuus fuerat, beneuolentiam & neceßitudinem exercere. quæ quidem tamen res aliter ſe habebat atq; ille ſcripſerat: ui enim atque armis patrem coëgerat, ut ſe regem inſtitueret. Ianes Fregoſius Iulij rogatu reiq; pub. permiſſu in Ligures profectus, atq; à Genuenſibus eorum oppido præpoſitus, literas ea de re ad Iulium dedit: quibus ille magnopere gauiſus, lætitiam ſuam urbanis ignibus & tormentorum ſtrepitu protulit: idemq́; uti Veneti facerent, triremesq́; ipſorũ tres, quæ erant in Apulia, Genuam celeriter mitterent ad arces eius oppidi duas, quæ à Gallis tenebantur, facilius expugnandas, à legato Foſcaro petijt: quod quidem ei Patres libenter conceſſerunt: Ianisq́; filio Alexandro puero equitum grauis armaturæ quinquaginta turmam per uicarium regendam dederunt. Idem Iulius triremes item ſeptem Regis Ferdinandi, quæ in portu Neapolitano erant, ad eandem rem conficiendam ab eius legato Hieronymo Vicco petierat. quibus omnibus necdum Genuam appulſis, altera ex arcibus tormentis poſitis deditionem fecit. Galli petente Maximiliano ut ei Lemniacum traderẽt, quod quidem nullo iure poßidebant, erat enim in Veronæ finibus, ſatis ei facere uoluerunt, atque miniſtris eius tradito, Mantuanum ſe in agrum receperunt. Alfonſius Ferrarienſium dux Romam profectus, cùm ab Iulio Cardinalibus publicè adhibi-

tis petijſſet, ut ſibi cui aqua & igni interdictū ab eo fuerat, propterea quòd in bello contra illum cum Gallis fuiſſet, ſupplicitier poſtulanti, & commiſſa confitenti, ignoſceret, ab eo abſolutus, atq; ad pedis oſculum eſt admiſſus. Is cùm intellexiſſet, Iulium poſt hæc tacitè curā adhibuiſſe ut ſe caperet, Fabritij Columnæ, qui in clade ad Rauennam ſe captiuum eius fecerat, cumq́; ipſo Romam uenerat, tum ope tum conſilio aufugiens in eius ſe fines contulit: deinde in Apuliam contendens, quòd itinera terreſtria intercludi ſibi ab Iulio facilè poſſe ſciebat, mare Adriaticum ad Illyricum traiecit, ut eo inde iterum traiecto, Per Padi fluminis oſtia domum reuerteretur. In urbe autem Decemuiri fœminam meretricem, quæ in Deos maledicta coniecerat, & ſe fuga ſubripuerat, exulem ea conditione fecerunt, ut ſi ullo in imperij loco caperetur ceruices ei abſcinderentur, ipſa igni combureretur. Foſſæq́; Clodiæ ciuis, qui tres ſuas filias uirgines uitiauerat, à Prætore concrematus dignam commiſſi pœnam perſoluit. Iulius Heluetios rebus bene geſtis in Cardinalium collegio Romanæ reipub. defenſores appellauit, atque uti eo nomine omnibus ab hominibus appellarentur, cenſuit. Galli eo tempore Brixia emiſſi, equites quatercentum, milites mille, ut è uicinis oppido locis prædas abigerēt, atque in oppidum importarent, cùm agricolas pleroſque unà cum mulieribus atque infantibus interfeciſſent, tumultu hominum à tergo excitato, copijſq́; Venetis ſe in reditu opponentibus, capti & interfecti magna ex parte, ac præda quam fecerāt amiſſa, reliqui ſe in oppidum fugientes uix ægreq́; intulerunt. Laurentio Ceretano, qui ad Patres ſe contulerat ſuarum rerum cauſa, auctus equitum & ſtipendiorum numerus. Auctus item Vitellio & eius fratri: penſionesq́;

ſtionesq; annuæ Ioanni Brandolino, & Marco Caſtellatio, & Saccardo Sonzinio, pro cuiuſq; rebus bene geſtis à Sena tu traditæ. Lex eſt etiam perlata, ut ex Lepontijs milites bis mille celeriter cōſcriberentur, reliquisq; adderentur, ut eſſent omnes numero ad decem millia: iuſſerant enim Patres ut reipublicæ legati ad Brixiam recuperandam accederēt, certiores à nonnullis eius urbis ciuibus facti, non poſſe ſe ulterius Gallorum imperium perpeti: ſeſe reipub. ſi exercitum eò miſerit, oppidum ſine mora tradituros. Quamobrē ut pleniore cum exercitu proficiſcerentur, militum numerum eſſe augendum ſtatuerunt. Iulius etiam, ſua ſe inexplebili nouarum dominationum cupiditate ad omnia difficilia impellente, propterea quòd Alfonſus aberat, poſſe ſe Ferrariam capere eo puncto temporis confidebat. itaque ſcriptis ad Ducem Metaurenſium literis, ut ſe cum exercitu celeriter eò cōferret, à Senatu petijt, quibus poſſet nauibus in Padum flumen immiſſis ſua conſilia iuuaret. Id à Patribus cùm eſſet diligēter procuratum, Alfonſiq; copiæ, quæ in oppido erant, de eo certiores factæ ſe ad defenſionem comparauiſſent, & Pado traiecto etiam Rhodigium de improuiſo cepiſſent, conatus omnes Iulij ad nihilum redierunt. Legati autem reipub. cùm ſe ad Brixiam contuliſſent, tormentaq; ad muros uerberandos aptauiſſent, Gallis, qui noua iam auxilia intromiſerant, ſe acerrimè defendentibus, nihilo minus irritus eorum apparatus futurus uidebatur. Interim Cardinale Medice libertati reſtituto, Proregi Neapolitano itemq; Iulio cupiditas eſt iniecta Florentinæ reipub. ſtatum ordinesq; commutandi: utut enim ſe tunc ea ciuitas regebat, omnibus in bellis Gallorum partium ſtudioſiſſima ſemper fuerat. Id autem nulla re alia melius ſe conſequutu-

ros exiſtimabant, quàm ſi Medicum familiam ab exilio reſtituerent: itaq; eam rem tentare omnibus ſuis copijs, Cardinale accerſito, & Bernardo Bibiena Cardinalis familiari Iulij miſſu ſingula tractante, ſtatuerunt: tribusq; itineribus ſuſceptis, ut commeatus facilius ſuppeterent, per Apennini iuga magna rerum omniũ difficultate ad Pratum oppidũ, quod eſt in plano, abeſtq; Florentia millia paſſuum decem, Prorex & Iulij miniſtri acceſſerunt. quod quidem planè oppidum tametſi eſſet & militum numero, et tormentis apprimè communitum, ſeſe tamen defendere non potuit: itaq; captum & direptum eſt diues ſanè municipium, & rebus omnibus etiam ad commodiorem & delicatiorem uictum opportunis plenum. Florentiæ ciuitas ea re perterrita, ducem ſuum Petrum Soderinum inimicum Medicibus hominem, à reip. adminiſtratione remouit, ex octo, qui urbem unà cum illo regebant, ſex eum condemnantibus, domumq; amici eius ciuis Pauli Victorij ægrè propter motũ plebis deduxit: (parum enim abfuit, quin ab aduerſarijs eius factionis hominibus interficeretur) miſſisq; ad Ioannem Cardinalẽ et Iulianum eius fratrem internuncijs, ut urbem ingrederentur, non permiſit modò, ſed etiam concupiuit: itaq; magna totius ciuitatis frequentia & gratulatione Calendis Septembribus urbem ingreſſi, domi ſuæ recepti ſunt. Interim Iulius Cardinalibus adhibitis aqua & igni Regi Galliæ interdixit, datis ea de re literis, niſi ſe à Piſano concilio abdicarit. Tum Benedicto Cribello, eiuſdem Regis in Crema oppido Tribuno militum, ab ijs qui reip. fauebant delinito, muneribusq; plurimis unà cum ciuitate oblatis, oppidum Veneti receperunt, Cribellumq; è nobilitate ciuem creauerunt, & domum Patauinam fundumq; peramplum cum uilla egregia

gregia ei dono dederunt, & Tribunum militum fecerunt. Oppidi autem præfectum Nicolaum Piſaurum renunciauerunt, & Cremam miſerunt: isq; ibi paucos poſt menſes eſt mortuus. Iulio autem poſtulante Senatus cenſuit, ut & claßis, & tormentorum opportunus numerus, & numi millibus duobus millibus in Flaminia conſcribendis ad Ferrarienſe bellum, quò ipſe uellet, mitterentur: eaq; paulò pòſt Rauennam, quò ſe Franciſcus Maria Iulij copiarum imperator contulerat, ſunt miſſa. qui quidem Iulius Proſpero Columnæ, ut ſe in Galliam Ciſalpinam traijceret, cumq; Hiſpano exercitu coniungeret, id magnopere cupienti, ad Gallos ex Italia expellendos, poteſtatem fecit. Et Franciſcus Donatus, uti Florentiæ legatum reipub. ageret, à Senatu lectus, Patauinorum & Tauriſanorũ rebellium uxoribus & filiabus numi, quibus ſeſe alerent, à Decemuirûm collegio dono dati. Eodem ferè tempore Galliæ Regis exercitus ab Hiſpaniæ Regis exercitu in Aquitania malè habitus, magnum ſuorum numerum deſiderauit. Miſerat Memphim ante eos dies Senatus Dominicum Triuiſanum templi Marcij procuratorem, ad Laſeraphum Regem Aegyptiorũ, rebus quæ ad mercaturam exercendam pertinebant procuradis legatum: quæ omnino res maiorem in modum regiorum magiſtratuum & miniſtrorum iniuria lapſæ, ingentẽ iacturam Venetis ciuibus, qui eò proficiſcebantur, ibiq; morabantur, inferebant. Rex cùm audiſſet tantum ad ſe hominẽ Senatus Veneti miſſu uenire, illuſtri ſuorum obuiam itione & omni honorum genere illum excepit in hortorum ſuorũ electißimorum porticu amplißima: cuius ad ſingulas columnas appenſæ luſciniæ, cantus exercebant ſuos, et aquæ fontium nõ unis à partibus decurrentes propè auiculis nõ ille-

pidè concinebant:itaq; & loci amœnitate ac ſpecie, & Regis oratione perliberali eo hilariter facto legationis ſuæ initio, plures ibi dies Triuiſanus commoratus, renouato ex reipub. dignitate antiquiore fœdere, datis & acceptis muneribus,cum Regis ad Senatum honorificentiſſimè ſcriptis literis eius rei teſtibus domum rediјt. Antonius etiam Iuſtinianus captus ab hoſtibus in Brixiæ prætura, atque in Galliam perductus, datis pecunijs quas popoſcerant, iјſdem ferè diebus ſuos ſe ad lares recepit, cùm prius eum Senatus in Quinqueuirûm collegium,qui belli res eo in ordine procurant, cooptauiſſet. Annus interim finem ſuam habuit. Inſequente autem inito, Neapolis Prorex Medicibus in Florentiæ dominationem reſtitutis,& Prati oppidi direptione, et plurimis auri libris dono acceptis communitior factus,cùm intelligeret Venetorum exercitum in Brixia recuperanda magnopere laborare,nec tamen ſatis proficere, Gallis, qui in ea erãt, ſeſe acriter defendentibus: ut ea quoq; à parte, ſi quid poſſet, lucraretur homo alieni appetentiſſimus, in agrum Brixianum ſuas copias adduxit, ibiq; modò pollicendo nihil ſe reipub. nociturum, modò fallendo, legatiſq; Venetis ſuos interpretes mittendo,qui monerent ut cũ Maximiliano pacem facerent potius, quàm quæ illius eſſent, ei præripere contenderent,ſe in urbem intulit,& oppidũ antea direptum,& omni exutũ dignitate, radicitus depopulatus,ſi quid erat reliqui,abſtulit:atq; ut Galli domum reuerterentur,ſecumq; prædam, quã ingenti capto oppido fecerant,aſportarent,poteſtatem eis fecit.Veneti capiendi oppidi ſpe depoſita,tormenta,quibus muros urbis uerberabant, abſtulerunt.Et iam Ioannes Medices Cardinalis,et Iulianus eius frater,de ſucceſſu rerum ſuarum literas ad Senatũ dederant,

rant, ſeq; & fortunas ſuas omnes reip. obtulerant: itaq; reſp. quæ amico ſemper animo in illos fuerat, in ciuitatem & nobilitatem eos & Laurentium eorum fratris filium more maiorum intulit, miſſis ad eos Florentiã de ea re literis. Pauloq; pòſt & Proſper Columna ſuæ factionis princeps, cum equitatu & peditatu ad Proregem ſeſe contulit: & Senatus ciues quatuor, qui Cremæ portas, quoad opus eſſet, cuſtodirent: deinde municipijs quatuor in uicinis Cremæ locis, quæ ad rempublicam redierant, eius nomine præeſſent, creauit. Tum arcem Bergomatiũ extra urbem ſummo in monte poſitam, quam Capellam appellabant, eius præfectus homo Gallus reipub. internuncijs tradidit. Senatus cùm intellexiſſet, numos qui in bella inſumebantur, non omnino rectè adminiſtrari, ciues duos magnæ autoritatis uiros, Hieronymum Quirinum, Petrum Capellum, qui eis præeſſent, creauit: deinde Petrũ Paſcalicum, qui legatum Genuæ ageret, renunciauit. Erat autem eo in oppido Dux & princeps recentior ciuitatis Ianes Fregoſius amantiſſimus reipublicæ.

Poſt hæc Matthæus Gurcenſium Epiſcopus Maximiliani interpres Romam uenit, atq; à Iulio ſuam in domum in Vaticano eſt exceptus. Pauloq; poſt Maximiliani Hiſpaniæq; Regis & reipub. legatis adhibitis, eiuſmodi ſe fœdus uelle Iulius facere pronunciauit: Vt Verona Vicetiaq; Maximiliano cederent. Pro Patauio autem & Tauriſo, quæ iam Veneti obtinebant, ut ea oppida retinere iurè poſſent, tercentas auri libras tributi nomine Maximiliano quotannis penderent: ſemel autem pro totius rei ac tabularum confectione, bis mille & quingentas. De ijs uerò quæ in Carnis eſſent oppidis, Iulij iudicium eſſet, rei'ne publicæ an Maximiliano tradẽda iurè eſſent. Reliquo fœdere Maximilianus et Hi

ſpaniæ rex abolere Piſanum Concilium, omnemq; ſuam autoritatem atq; opes Iulio tradere ad Ferrariam capiendam tenebantur. quæ duæ quidem cauſæ Iulij animum uehementer exagitabant: nam et concilij contra ſe initi mirum in modum timore commouebatur: & cupiditate, ut Ferrariam in poteſtatem ſuam redigeret, nihil culpæ, nihil ſceleris, nihil flagitij prætermittebat: itaq; Venetos, qui in illum tot officia cõtulerant, tantum pecuniæ, ut ad omnes eius nutus præſtò eſſent, animis libentiſsimis impenderant, nulla fide, nulla pietate fultus, non deſeruerat modò eo conficiendo fœdere, ſed planè etiam in prædam hoſtium, ſanguinem & omnem ſuccum reipub. ſugere cupientium, proijciebat. quamobrem reip. legati ad Iuliũ conuerſi, non eſſe hoc illud, quod ab eo expectabatur, conqueſti ſunt: male, quod iniuſtè amiſerant, eo pacto recuperari: ſed ſe confidere Dei optimi Maximi auxilium reip. non defuturum. Demum ubi Iulius ira percitus fœderis capita ſcribi iuſsiſſet, ne ſcribẽdo adeſſent, abierunt: quæ tamen poſtea capita ſcripta & cõfecta ſunt. Id cùm eſſet Venetias allatum, literas à Senatu datæ ſunt ad legatos, ne poſthac his tractandis rebus intereſſent. Ioannes Medices Cardinalis, Iuliano fratre ciuitate regenda Florentiæ relicto, ſe Bononiam ad legationem ſuam contulit. arcisq; Brixiæ cuſtos, homo Gallus, regis ſui iuſſu eam Hiſpanis ducibus inuitus tradidit. Iulius autem Epiſcopo Gurcenſium in Cardinalium collegium adſcito, quartum Lateranenſi uocato Concilio affuit. quo in concilio adeſſe Gurcenſis, niſi prius literæ, quibus aqua & igni Venetis interdiceretur, ſibi eſſent traditæ, noluit. Roma deinde profectus eſt: cumq; in Galliam citeriorem ueniſſet, Maximiliani Sfortiæ Ludouici filij, qui ſe Mediolanum inſerebat, ſocius comesq;

itineris

itineris fuit. Eo ingreſſu peracto, Hiſpani Tretium, in Abduæ ripa oppidum, commeatu, pecunia, rebusq́; omnibus munitiſſimum, quod à Gallis tenebatur, ui & immani tormentorum uerberatione captũ diripuerunt. Iulius interim Maximiliani obſequio amicior ei factus, qui ſuas copias Ferraria ſtatim auocauerat, ut ei ſatisfaceret, Staphilæum Romani fori litium miniſtrum Venetias miſit Patres hortatum, ut fœderis conditiones acciperent: tametſi iam nonnihil pœnitentia ducebatur, ſe in eos tam durum tamq́; illiberalem fuiſſe. quod mehercule cùm improbari maximorum hominũ ſermonibus intellexiſſet, qui dicerent, eam rem occaſionem Venetis daturam, ut ſe cum Gallis coniungerent, eosq́; in Italiam adducerent, quos ab Italia expellere Iulius in primis nitebatur: in dies ſingulos eius rei mœrore magis magisq́; diſtractus, neq; cibum, neq; ſomnũ capere poterat, itaq; febri tentari cœptus eſt: qua in febri cùm Piſauri oppidum Metaurenſium Duci fratris ſui filio tradidiſſet, & Cardinalium collegio Vrbem remq́; publicam Chriſtianam cõmendauiſſet, undecimo Calendas Martias mortem obijt. Senatus Cardinalium collegio literas dedit, orans obteſtansq́; eos ut in eligendo Pontifice totius orbis beneficio conſulerent: ſuasq́; opes omnes et exercitus ad eos iuuandos eſt pollicitus. qui cùm ſe in conclaue more maiorum intuliſſent, Bernardi Bibienæ amabiliſsimi hominis magna ex parte ſtudio, conſilijs & prenſationibus diligentioribus permoti, Ioannem Medicem, annos natum trigintaſeptem, Pontificẽ Maximum creauerunt: isq́; priuſquàm è conclaui exiret, me, & Iacobum Sadoletum, qui Romæ tunc eramus, ſibi ab epiſtolis adſciuit.

FINIS.

GVIDO VBALDO FERE-TRIO, FRANCISCI MARIAE filio, Vrbini duci, Guidus Lolgius S.

SI quis in eam cogitationem veniat, vt conſideret quid ſit id, quod ex omnibus rebus humanis maximè excellat, hanc laudē profectò virtuti adiudicabit. Circunſpice omnia, quæ infra lunam locum obtinent altiorem: quid ſingulis ſeculis magis viguerit, quid apud ſingulas ciuitates & nationes maiori in honorę fuerit, exquirę, hac nihil admirabilius, nihil excelſius inuenies, nihil diuinius. Hæc, cùm omnibus hominibus eandem conditionem natura ſtatuiſſet, nihilq; inter ipſos diſiunctū effeciſſet, eos ita diſtinxit, & quaſi in claſſes diſtributos, eo diſcrimine ſeparauit, vt qui auerſo à ſe animo eſſent, vitam & ſpiritum ducentes vix inter viuos numerarentur: mortui, corporę humato nomen obliuionę contegerent: qui verò ſe amplexarentur, &, cùm in terris poſiti eſſent, æuum in cœlo agerę, & rurſus, cùm in cœlum aſcendiſſent, terras colerę viderentur. Hanc nō doctrina, ſed natura: non diſciplinæ addicti, ſed ad iudicandum liberi: nō ex ore Philoſophorum, qui de illa tam multa tradiderūt, ſed ex noſtro ſenſu, admiramur atq; laudamus. Quis eſt enim, quem non virtutis ſpecies cōmoueat, & quodammodo percellat,

vt in

Vt in quo illa vel tenui ſignificationę apparuerit, eum diligerę atq; obſeruarę, aut, ſi clarior atq; illuſtrior fuerit, etiam in Deorum immortaliũ numero venerari velit? Excutę memoriã, atq; ea quæ à noſtris temporibus procul remota ſunt, repetę: videbis omnes, qui honeſtè atq; in laudę gloriaq; vixerunt, ab hac vna ad hominũ famã atq; exiſtimationem profluxiſſe. Sed quid ego te in vltimã antiquitatem retrudo? quæ vt autores habeat religioſiſſimos (vt certè habet) tamen quæ de priſcis illis viris hiſtoriæ memorant, minus momenti habent, quàm ea, quæ vel nobis in vita poſitis acciderunt, vel paulò ante noſtram ætatem geſta, etiam nunc hominum ſermone celebrantur. Neq; verò ad aliena exempla reijciendus es, quippę domeſtica innumerabilia ſuppetunt. Sed vt paucis contenti ſimus, & proximum quodq; arripiamus, ſtatuę tibi ante oculos Franciſcũ Mariam patrem tuum, atq; ea quæ omnium mentibus infixa ſunt, cogitationę percurrę: cur eius nomen tam nobilę ſit, virtutẽ reperies cauſam fuiſſe: quã quidem in periculis & aſperis temporibus egregiè præſtitit, oſtenditq; virum fortem & ſapientem, nullo fortunæ reflatu cõſilij capiundi facultatem amitterę, ſed in maximis tempeſtatibus ac procellis, in ſuo ſtatu tanquam anchora, ſic animi roborę contineri: atq; vt lunæ interiectu ſolis lumen nunquam

ita obſcuratur, quin aliqua ex partẽ nobis appareat, ita veræ nobilitatis dignitatem, temporum iniquitatẽ deformatã, priſtini ſemper ſplendoris veſtigia retinerẽ. His ille neruis, hac ſapientia præditus, cùm regno expulſus eſſet, & ſe in eundem locũ reſtituit, & acceptam iniuriã virtutẽ infamauit. Multa alia de illo cõmemorari poſſunt, quæ ſi quis eorum, qui in hoc elaborant, vt virorum fortium rebus geſtis immortalitati cõmendandis, immortalem ipſi gloriam conſequantur, ſeparatim perſequi velit, magnum meo iudicio corpus efficiet. Nam vt nemo fuit aut illo ſcientia rei militaris ornatior, aut fortitudine præſtantior, aut deniq; omnibus uirtutibus imperatorijs cumulatior: nemo item aut plura imperia geſsit, aut plura prælia, magisq; memorabilia fecit. Verùm huius facta, quæ cum alijs aliorum factis contexta, nondum in lucem exierunt, poſtea in apertum prolata, omnes gentes luſtrabunt, omnium peragrabunt orbem terrarum, atq; eo clarius ad oculos fulgebunt, quo ſtudioſius in compationẽ ſpectabuntur. Nunc ad Guidum Vbaldum, magnũ auunculum tuum, te cõuertẽ. Quo is pacto tantam in hominibus ſermonis celebritatem conſecutus eſt? certè eadem fuit ratio, quæ illum in cœlũ ſuſtulit, & quæ patrem tuum æternitatẽ donauit: atq; vtinam diutius vixiſſet, aut ſaltẽ quandiu vixit, integer à corporis

poris incommodis manſiſſet. cuius prima adoleſcentia ætatis maturitatem non deſiderauit, eius reliquũ vitæ curſum, quantulus is fuit, qualem futurũ fuiſſe arbitraris? quanquam ipſe quidem vel in illa perdita valetudinẽ eam, quæ præſtantibus in ingenijs nunquam euaneſcit, vim boni ſic ſemper obtinuit, vt cùm propter virium imbecillitatẽ vix aliquid poſſet negocij muneris'ue obirẽ, tamen uſq; ad diem vitæ ferè ſupremum exercitibus præfuerit, bella adminiſtrauerit, maximis ſemper in rebus ſe iactauerit. Iam igitur redeo ad id, quod initio propoſueram: ad hominum beneuolentiam ſibi cõciliandam, ad memoriam ſui cum omnium ſeculorũ poſteritatẽ a- quandam, nihil eſſe aptius virtutẽ, nihil accõmo- tius. Idq; cùm omnes, qui modò aliquid ſapiant, ſentiunt, tum vni præter cæteros tibi video eſſe perſuaſum, qui magno auunculo tuo ſic nominẽ geminus es, vt illius vitam omnibus actionibus exprimas: patrem imitationẽ ſic effingis, vt omnia quibus ipſe abundabat animi bona cum reliquis bonis creuiſſe videarẽ. Sed cùm ad te ſcribã, & quaſi cum præſentẽ præſens loquar, verecundia impedior, ne te verbis efferam, ne tui non tam laudator, quàm fortunæ videar aſſentator. quanquam quid mea orationẽ opus eſt ad ea explicanda, quæ omnibus patent? Vulgò audio ſæpe cùm dicitur, felices videri eos homines,

qui ex tuo regiminę pendeant: nõ enim tibi tanquã domino ſeruirę, ſed tanquam gubernatori parerę: non tuã vim, poteſtatemq́; pertimeſcentes, ſed probitatem, moderationem, æquitatemq́; ſuſpicientes. Hoc nõ cõmemoratur, & verũ non eſt: neq; verũ eſt, & non præclarum: neq; præclarum, & non hominis ſumma ac ſingulari ſapientia præditi: ſic enim ſe res habet, ex animis voluntates, ex voluntatibus actiones oriuntur, ab his ſati rumores erumpũt, ſeq́; ad cuiuſq; laudem aut probrum latè longeq́; diffundunt: rumorẽ autem conſtantia veritatis perpetuitate gubernatur, eaq́; ad exiguũ tempus durarę conſueuerunt, quæ mendacijs conflata, atq; ad hominũ errorem conficta diſsipantur: etenim fruſtra ad cuiuſq; rei opinionem cõmendamur, niſi tales ſimus, quales habemur: nobisq́; plerunq; id accidit, quod teneris volucribus ſolet cõtingerę, quæ ſi infirmis pennulis ſubuolantes, auiũ fuerint gregem ſubſequutæ, cùm neq; longius volarę, neq; vſpiã in aëre poſsint inſiſterę, nec propter corporis pondus, alarumq́; infirmitatẽ ſine ruina deorſum ferri, ad terrã præcipites deuolutæ affliguntur. Similem nonnulli calamitem accipiunt, quorũ fama quia ortu nata eſt quaſi non legitimo, citò deficit. Tua autem eſt Guide Vbal de ſolida gloria, quæ ijs fundamentis cõſtituta eſt, vt in dies magis ac magis augeatur. Nam cùm à paruu

lo tan-

lo tantam tui expectationem concitaſſes, vt nunquam nec maiorem quiſquam, nec maturiorem: ætatis deinde progreſſu tale ſpecimẽ tui dediſſes, vt omnes te dignum exiſtimarent, in quem tui patris honores conferrentur, Veneti tua ſe fide & vigilantia tutiores, virtuteq́ munitiores foreq́ intelligentes, te ducem ſuis exercitibus præfecerunt, tibi omnium ſuarum rerum cuſtodiam cõmiſerunt. Sentio me impetu quodam animi latum in maximã ſyluam intraſſe, per quam, ſi per tuam modeſtiam aliquantulum mihi vagari liceret, nihil libentius facerẽ: cùm enim naturæ tuæ dotes, cùm animi virtutes, cùm mores, viuendi inſtitutum & diſciplinam mihi anteq́ oculos propoſuiſſem, ſic ſe illa, quam diu præ pudoreq́ compreſſeram, meæ erga te beneuolentiæ declarandæ cupiditas profudit, vt eam hac vna cogitationeq́ reuocauerim, quòd dubitabam, ne meũ tibi ſtudium moleſtiam afferret, néue ipſe tanto in erroreq́ verſari viderer, vt putarem, eam me facultatem habereq́, qua poſſem omnia, quæ in te laudanda ducerem, ſatis cõmodè perſequi. Quid ergo aliud reſtat, niſi vt meum negociũ agam? nam cum iampridem ad tuã amplitudinẽ colendam aſpirarem, aditusq́ ad eam rem non ita difficiles mihi fore ſperarem, poſteaquã Horatio Farneſio, iuueni ampliſſimo, me addixerã: tum verò mirificus quidam caſus oblatus quaſi fo-

res amicitiæ tuæ mihi patentes oſtendit, cùm mihi nec opinanti ea prouincia data eſſet, vt illud mönimentum, in quo Petrus Bembus Cardinalis magni auunculi tui, dum apud eum familiariter vixit, atque eius vxoris laudes conſignauit, in poſterumq́; propagauit, ad te mitterem: quod onus ita non inuitus, non grauatè ſuſcepi, vt nihil vnquam mihi acciderit optatius: ſiquidem in certiſsimam ſpem veni, quod cupiebam, celeriter conſequendi: qui enim ne in tenuiſsimos quidem homines faſtidioſus, & nullius gratiæ commendatos, nemini patiaris aditum ad amicitiam tuam eſſe præcluſum, me credo excludes, apud vxoris tuæ fratrem non infimum locum obtinentem, munus præterea afferentem, quod tibi ſcio fore gratiſsimum? Quanquã enim non ignoro, te à puero omnibus literis deditum, & maiorum veſtigiis ingredi cupientem, hæc eadem aliàs ſtudioſe legiſſe: tamen, quemadmodum ſi aut Apelles, aut Protogenes operi ſuo, quo nihil perfectius à vulgo putaretur, rurſus manus admouerent, magnam credo omnibus, qui illud antea inſpexiſſent, denuò videndi cupiditatem iniicerent: ſic ſpero, cùm audies hanc Guidi Vbaldi non corporis, ſed animi effigiem, cui nihil boni deeſſe videbatur, quia non ſatis ſummi artificis intelligentiæ faciebat, nouis quibuſdam lineis & coloribus illuſtratam

ſtratam ac perpolitam fuiſſe, tum mę, tum illos, qui id mihi negocij dederunt, vt eam tibi dono mitterem, magnam eſſe à te gratiam inituros. quod enim Petrus Bembus, ſi vitam longius produxiſſet, facturus erat, vt hic libellus, quem olim vnà cum alijs libris ediderat, curioſius poſtea perſpectum multis locis auxerat, in tuo nominę exiret: id eius vicem vt facerent, ad pietatem & officium ſuum rati ſunt pertinere, Torquatus Bembus, hæres ipſius, & ij, quibus idem Cardinalis per teſtamentum mandauit, vt quæ ipſe extremo ſpiritu cauiſſet atque ſanxiſſet, tuerentur atquę defenderent, Hieronymus Quirinus & Carolus Gualterutius: quos quidem omnes ſcilicet, & quem primum nominaui iuuenem lectiſſimum, & proximum alterum, & tertium homines honeſtiſſimos, eo te loco haberę cognoui, vt cùm id amiſerint, quod vnicum exiſtimabant antiquæ virtutis exemplum, putent dolorem ſuum hac ſola medicina leuari poſſe, ſi & illud egregium & ſingularę in te ſtudium, quod mortę deletum & extinctum eſt, quoad eius fieri poſſit, ſua opera renouetur atquę inſtauretur: & ipſi in tuo nominę conquieſcentes, nonnihil à mœrorę recreentur. Nam & ſi illę ampliſſimus vir, omnibus bonis perfunctus, ſic è vita tanquam è theatro exijt, vt ijs qui in ea remanſerint, mi-

nimè inuideret: tamen homines eius amantiſsimi, & non ſolùm ampla & honorifica amicitia, ſed etiam iucunda conſuetudinę priuati, animum inducerę non poſſunt, ne illius diſceſſu vehementer doleant. Quamobrē & ægritudinis, qua ipſi conficiuntur, leniendæ, & fidei, quā mortui manibus debent, præſtandæ gratia fecerūt vt hunc libellum, quaſi de meliorę nota acceptum, ſic emitterent, vt non modò ſtudium illi, fauoremq́; compararent, verumetiam quid Bembo viuenti ſententiæ & voluntatis fuerit, declararent. Qua de re quantum ſe pro tua ſingulari humanitatę amaturus ſis, cùm iam præſentiant & quodammodo augurent, fortunæ beneficio factum exiſtimant, vt quod officij præcipuè fuerat, id etiam cum gratia coniungeretur. Vale. Romæ, Cal. Sept. M. D. XLVIII.

PETRI BEMBI AD NICOLAVM TEVPOLVM,

DE GVIDO VBALDO FERE-trio, déque Eliſabetha Gonzagia Vrbini ducibus, Liber.

BEMBVS Teupole pater meus, cùm Venetias de Guidi Vbaldi Vrbini Ducis morte eſſet Senatui allatum, magnum ſanè dolorem cepit, quòd uir diuino ingenio, admirabili doctrina, ſingulari prudentia præditus, omni iure neceßitudinis cum noſtra Repub. coniunctißimus, amplißimis in fortunis tum, cùm florere per ætatē inciperet, interceptus extinctusq́;, incredibile ſui deſiderium bonis omnibus reliquiſſet. Qua in re augebat eius moleſtiam quòd uidebat, propterea quia Iulius Pontifex maximus ei plurimum tribuebat, magnum etiam imperium eius fidei commiſerat, eratq́; nemo cui ille uel plus confideret, uel in quem omnes honorum & dignitatis cumulos eſſet libentius collaturus, ipſum è uita non ſatis ſuo tempore ceßiſſe. Ad hæc etiam mea cauſa plurimum angebatur. Exiſtimabat enim, id quod erat, quia ego illum ſummopere amabam, colebam, in eius erga me amore atq; beneuolentia conquieſcebam, ille uerò me admodum diligebat: ſecum enim, quandiu mihi eſſe cum illo licuit, ſuauißimo in cōuictu amantißimè honorificentißimeq́; detinuerat, ſuo etiam teſtimonio apud Iulium Pont. max. ſæpe ornauerat, fore ut eius uiri interitus mihi longè acerbißimus atq; luctuoſißimus accideret. Neq; ſolùm Bembus pater, ſed omnes etiam noſtri ordines, ut ſcis, atq; uniuerſa certè ciuitas eum nuncium grauiter ac moleſtè accepit. Nam quoniam is

& noſtris quondam in exercitibus admodum adoleſcens ſumma cum poteſtate ſtrenuè atque integrè aliquot annos fuit, & poſtea Valentinianis illis miſeris duriſſimiſq; temporibus regno ſuo expulſus, cùm ſe in noſtram urbem contuliſſet, incredibili gratia totius ciuitatis annum amplius eſt nobiſcum uerſatus, non tanquam exteri aut alieni hominis, ſed quaſi unius noſtri chariſſimi amantiſſimiq; ciuis atque optimè de Repub. meriti, ſic eius uiri mors noſtrorum hominum animos omniũ menteſq; perturbauit. Quæ res illis eò etiam grauior fuit, quòd uxor eius egregia lectiſſimaq; fœmina ipſis ob oculos uerſabatur: quam ſanè cùm propterea, quòd illam is ſine filijs relinquebat, tum uel maximè, quia uiri amantiſſimam cognouerant, exiſtimabant omnes magno in luctu atque dolore uerſari: cuius uirtutem, conſtantiam, ſanctitatem, præſtantiſſimum ingenium uniuerſa noſtra urbs tum, cùm apud nos illa unà cũ uiro eſſet, plurimis in rebus maximis difficillimiſq; perſpexerat, ſummaq; illam beneuolentia proſequebatur, difficile ut dictu ſit, uternam eorum fuerit noſtris hominibus charior. Itaque quo tempore mors aliqua regia Patres illos atque Senatum reliquoſq; ciuis omnis æquè atque hæc, dolore moleſtiaq; affecerit, qui ſciret, aut qui ſe audiuiſſe recordaretur, nemo erat. Sed quoniam, ut plerunque fit, ea de re nihil omnino tum publicè, præter ipſam Ducis mortem nunciabatur, ut primùm in animis hominum dolor ille parumper repentinus reſedit, cœpit urbs, quaſi domeſtica in calamitate, quærere quónam ille morbo eſſet extinctus, qui honores mortuo habiti, quáue mente populi fuiſſent, tum quàm moderatè uxor eam ſolitudinem ferret, quámue ſecus, aut quod cùm apud eas gentes, tum

apud Romanos *homines beneuolentiæ, quódue famæ nomen exiſtimationiſq; retinuiſſet. Quæ cùm ſingula mihi maximè eſſe cognita exiſtimarent ij, qui ſciebant, quantus mihi cum illo uiro uſus familiaritaſq; interceſſerat, plurimi etiam affuiſſe me illi morienti arbitrarentur, concurſus eſt ad* Bembum *patrem propè omnium iſta quærentium factus: quibus ille tametſi* Romæ *eſſe id me temporis oſtendiſſet, perſuadere tamen non potuit, quin ab ipſo uellent meis literis ijs de rebus fieri certiores.*Id *à me pater cùm petijſſet, ſtatui ea conſcribere, quæ à* Sigiſmundo Fulginate *paulò antè acceperã, cùm ad illum ipſe atq;* Sadoletus *meus &* Philippus Beroaldus *minor is de rebus ſciſcitatũ ueniſſemus, ſermonemq; uniuſcuiuſq; noſtrûm, quemadmodũ habitus eſt, mandare literis cum ijs ſcriptis, quæ tanquã lecta tum atq; recitata nobis omnem propè rerum ſummam atq; ſeriem continent.*Quid *enim patri meo ciuium meorum nomine petenti atq; requirẽti negarẽ, ea præſertim in re, quæ duorum longè omnium optimorũ longeq; mihi chariſſimorum hominũ uel memoriam eſſet in poſterum uel etiam beneuolentiam propagatura?* Itaq; *cùm librum confeciſſem, animaduerti in eo multa eſſe tam egregia tamq; præclara, atqueadeo tam inſolita cùm de* Guido Vbaldo,*tum de uxore eius uel recitata, uel certè commemorata inter nos atque dicta, ut uererer, ne plures eſſent futuri, quibus illa nõ ſatis probarentur, quàm qui uera eſſe crederẽt, niſi certo aliquo atq; illuſtri teſtimonio niterentur.* Eſt *enim illud uerũ* Teupole, *dici quod ſolet, quemlibet ex ſe alios facillimè æſtimare.* Itaq; *quoniã nemo uir, nemo mulier hoc quidem tempore fortaſſe eſt, qui ea in ſeſe experiatur, quæ nos & uidimus ſæpe in illis omnia, & partim etiam nunc uidemus, exiſti-*

uaui adhibendum mihi eſſe teſtem idoneum, cuius autoritate uniuerſa ſe noſtra oratio tueretur. Is *tu autem potiſſimum es uiſus, in quo acquieſcerem.* Nam Bembi *quidem patris atteſtatio, cuius mihi nomen grauiſſimum ſanctiſſimumq́; eſt; quoniam ei mea in primis ratio atque perſona tuenda proponebatur, aliquibus fortaſſe uideri poterat plus in eo amori eius erga me tribuiſſe, quàm quærebam.* Tu *uerò & illorum amborum familiaritate atque beneuolentia cùm in noſtra urbe maximè omnium es uſus, tum in eorum regno ab ipſis amantiſſimè ſuſceptus eo tempore, quo te* Romam *ad illas in omnium doctrinarum genere abs te ſupra quinquies mille propoſitas quæſtiones diſputandas ſuſtinendasq́; contuleras, utriuſque mores atque uitam omnem bene penitus diligentiſſimeq́; perſpexiſti, mecumq́; poſtea ſæpius ſumma cum admiratione es colloquutus: & illos ipſos, qui hoc in libro ea diſſerunt, quæ leges, partim uetere tibi neceſſitudine atq; hoſpitio, partim arctiore uſu atque conuictu, ſtudiorum quidem omnes uoluntatumq́; ſimilitudine maximè cognitos atq; cõiunctos habes, ut quantum illis adhibenda fides ſit, nemo te melius intelligat.* Q*uanquã quidem ea certè res cumprimis illos omnibus hominibus conciliare ſanè debet, probatiſſimosq́; reddere, quòd* Iulio Pont. Maximo *eximiè probantur, eidemq́; chariſſimi atq; familiariſſimi ſunt.* Nam *is &* Sigiſmundum *unicè diligit, apud ſeq́; habet, atque à ſcribendis epiſtolis præclara eius opera utitur: in quo difficile dictu eſt, quantum unus omnes excellat cùm ſcriptionis elegantia & candore ſtyli, tum planè diligentia & fide: &* Sadoleto *quantum tribueret, quanti eius incredibilem probitatẽ præſtantiſſimamq́; doctrinam faceret, quamq́; ſibi culta eius ſplendentiaq́; poëmata*

mata probarentur, oſtendit ſacerdotio illi tradito Romæ templi honeſtiſsimi Laurentiani. Beroaldus autem in ære illius iampridem eſt: cuius cùm ſimplex laudabilisq; uita, tum doctrinæ elegans eruditio, atq; in poëticis ſtudijs mira præſtantia, eius ſtipendio ac liberalitate maximè alitur. Quis autem ita ſine ullo iudicio eſt, cui qui apud Iulium permagna uel autoritate uel beneuolentia ſunt, eorum cùm facta tum dicta omnia non probentur? Cuius etiam quòd in iſto libro nomen multis in locis perlegent, conſiliaq; intuebuntur, qui eum ſibi librum legendum exiſtimabunt, ſi modò quiſpiam id faciet: quod eos tamen facturos puto, quorum in animis atque mentibus & mortui Ducis memoria, & uiuæ beneuolentia impreſſa altius infixaq; inhærebit, tibi magno adiumento eſſe ad ea quæ ſcribimus, cæteris probanda teſtandaq; debebit. Quam ob rem facillimum tibi erit Teupole hunc librum tueri, apud noſtros homines præſertim, qui tibi plurimum tribuunt. Quid autem tibi noſtri non tribuant, quem Romani homines ita ſuſpiciunt, ut cùm in omni philoſophia tibi ſine ulla controuerſia primas deferant, in cæterarum artium diſciplinis quem tibi anteponant, ſe habere neminem fateantur? ita amant, ut nemo mihi unus tam ab aliquo, quàm tu ab illis uniuerſis, diligi amariq; uideatur? Eo autem etiam libentius hos ipſos ad te ſermones mittimus, quòd quemadmodum ego ijs aliquam mihi ſenſi adhibitam eſſe leuationem doloris mei, ſic exiſtimo ad tuam moleſtiam minuendam, quam ex Guidi Vbaldi morte multò maximam te audio multoq; grauiſsimam contraxiſſe, eoſdem idoneos adminiſtros futuros. Quod ſi fiet, magnum me ex hac lucubratiuncula fructum cepiſſe arbitrabor, cùm te, quo quidem mihi nemo mortalium aut

coniunctior eſt aut charior, minus angi atque dolere intellexero, quàm ſi omnino nihil ſcripſiſſem. Itaque ut *ad ipſos tandem ſermones ueniamus, ita res haberi cœpta eſt.* Nam *cùm ad* Sigiſmundum *quodam die unà omnes in* Vaticanum *ueniſſemus aliquantum poſt meridiei tempus: ipſi autem neſcio quid à ſuis pueris tunc lentè inambulanti recitabatur domi: hominemq; ſalutauiſſemus, nosq; ille compellauiſſet, hilari, ſed tamen graui, quo ſemper utitur, uultu ſtatim me intuens, bene, inquit*, Bembe *factum abs te eſt, non ſolùm quòd hîc ades nunc, ſed etiam quòd cum his ades cùm tibi amiciſſimis, tum mihi*. Nam *& mihi erat ocium hoc diei, quod reliquum eſt, atque has horas meo arbitratu conſumendi: & eas ipſas horas ueſtro aduentu mihi uideo multò ſuauiores & iucundiores futuras, modò ne quid uobis negocij ſit, quod ſanè uelim.* Nos *quidem ſumus inquam* Sigiſmunde *ocioſi: itaque ad te uenimus, ut quoad tu uacuus eſſes, tecum eſſemus.* Putabamus *autem quoniam* Pontifex *in* Oſtienſi *aberat, fore ut te curis occupationibusq; ſolutum offenderemus*. Vos *quidem ille & rectè inquit putaſtis, & feciſtis amantiſſimè: nihil enim ferè ago, ut uidetis*. Itaque *nihil mihi potuit eſſe opportunius uobis tribus.* Sed *quid eſt* Beroalde, *quòd te atque hunc ſubtriſtes uideo?* Nam *de* Bembo *nihil miror: ſcio enim ipſum* Guidi Vbaldi Vrbini Ducis *morte confectum magnopere dolere*. Tum Philippus: Quid *tu autem* Sigiſmunde, *inquit, cùm ſcias* Bembi *mœroris illam eſſe cauſam, quam dicis, noſtrî amborum quæ ſit, ut etiam pro hoc* Sadoleto *reſpondeam, non perſpicis? an tu illum unum ex tanti uiri interitu dolore affectum exiſtimas, cæteros nihil?* Quòd *ſi nos id non moueret, quòd hic propterea maximam animo*

mo ægritudinem & moleſtiam cepit, quem quidem mœrentem aſpicere ipſi certè ſine mœrore non poſſumus, publicæ tamen iacturæ nos ratio tangeret, efficeretq; ut doleremus. Omnibus enim hominibus interijſſe exiſtimandus eſt is, quem omnes homines dilexerint, cuiusq; ſalus atque uita fuerit cum omnium hominum uoluptate coniuncta. Quam ob rem ſcias tu quidem nos ea ipſa cauſa triſtes eſſe, qua Bembus *eſt, uel potius qua cæteri: ad te autem idcirco ueniſſe, ut abs te multa de ipſius* Ducis *morte audiremus: nam quæ circunferuntur, uerâne an falſa ea ſint, comperti nihil habemus. Hîc autem* Bembus, *quem profectò his de rebus, quoniam ſummo amore illum, ſummo cultu proſequebatur, eratq; ei perfamiliaris, quæſiſſe diligenter exiſtimabamus, ſeſe ait uno mortis nuncio audito cauſam habuiſſe non tam ut multa tum quæreret, quàm ut multùm ſemper quereretur. Te uerò ſcimus cùm propterea, quòd ſummo* Pontifici *adſiſtis, tum uel maximè quoniam noſtrorum temporum hiſtoriam conſcribis, horum omnino nihil latêre. Quæ cùm ille dixiſſet, Quid uos iſta, inquit* Sigiſmundus, Beroalde *ac* Sadolete *triſtia lugubriaq; poſtulatis? parúm ne ea doloris, parum nobis acerbitatis tunc attulerunt cùm primùm ſunt audita, ni refricare me nunc etiam uulnus, quod quidem iam cicatricem ducere & tanquam ſanatione ſic leuari ſilentio poterat, recordatione iubeatis?* Parum *hercle utiliter* Bembi *mœrori, uel etiam parum amanter conſulemus, quem quidem æquius fuerat ab eius eiuſmodi cogitationibus quamlongiſſimè abducere, iſta ſi nobis illo audiente ſunt recenſenda.* Non *enim puto uelle te illum aliquò abſcedere, ut à me ſermo uobis unis habeatur.* Itaq; *in aliud iſta potius tempus ſi placet reij-*

ciamus. Ipſa *enim efficiet dies, ut quæ nunc quidẽ reminiſci ſine luctu ac moleſtia non poſſumus, ea poſtea minore animi offenſione repetantur, cùm iam langueſcere dolor cœpe perit uel aſſuetudine ipſa, uel obliuione.* Tum Sadoletus *comiter illius dexteram apprehendens (incredibilis eſt enim in eo uiro, ut ſcis, ſumma cum morum animiq; ſeueritate co mitas æquabilitasq; coniuncta)* Imò *uerò, inquit, tu iſta hoc tempore Sigiſmunde: ſic enim nos magna moleſtia leuabis.* Multa *enim dici his de rebus quotidie audimus non uno modo, quæ quibus eorum potiſſimum adhibenda fides ſit, dum ſatis exploratum non habemus, ſingula nobis dolorem incutiunt, tanquam uera: quod non fieret, ſi te audiſſemus.* Neque *uerò debes exiſtimare Sigiſmunde, earum rerum auditione* Bembum *immunẽ eſſe, etiam ſi minus in quæſtione ſit, quàm nos ſumus.* Nam *quoniam quantus ei cum illo uiro uſus, beneuolentia, conſuetudo fuerit, omnes homines intelligunt: nemo ipſum inuiſit, quin illum ijs de rebus interroget quæ dicantur in foro, quæ ſibi allata ſint, explicet, quæratq; num ſint uera.* Quam *ob rem nihilo ipſius minus intereſt, quàm noſtra, quemadmodum ſe res habeat abs te recenſeri: ne, dum omnia incerta illi ſunt, plures ſe habere cauſas cur doleat, laxioresq; quàm neceſſe ſit habenas exiſtimet, & quaſi excurſum patentiorem mœrendi.* Tum *ille:* Equidẽ *lætiora inquit hilarioraq; inter nos agi hodie* Sado lete *maluiſſem, quæq; noſtros animos minus eſſent exulcera tura, quàm iſta erunt quæ poſtulatis.* Nullæ *enim recordationes tam faciunt dolorem, quàm earum rerum, quæ cùm nobis chariſſimæ fuere, tum ſunt recenter amiſſæ.* Verùm *ſi ita uultis, idq;* Bembus *iubet, neque ueſtram, neque illius autoritatem ſum declinaturus.* Cui *cùm me uelle oſtendiſſem,*

ſem, Quid autem, inquit, explicari uobis potiſſimum iubetis, illa'ne quæ ad ipſum tantum mortis genus pertinent, an ea quæ antè euenere, quæ'ue poſt mortem ſunt conſequuta? quæ cùm longè quidem plura, tum non ita ſunt acerba, quædam etiam iucunda et grata. Tu uerò potius omnia, inquam, triſtiora quidem atque acerbiora primùm, iſta pòſt. Quanquam omnino grata & iucunda eſſe quædam quòd dixeris, cæteris fortaſſe non ita, mihi quidem, ualde miror. Quid enim poteſt eſſe iucundum alicui, qui id, propter quod omnia ſibi iucunda erant, amiſit? Aut quid gratum accidere poteſt ei, cui id ipſum, quod ſupereſt, quodq; uiuit, eſt ingratum? Itaque hoc ipſum iucundi atque grati nomen ſublatum mihi è uita penitus uideo. Sed incipias, ſi tibi uidetur, quæq; tibi his de rebus omnibus certa exploratáq; ſunt, explica. Vt lubet, inquit: ſedentes tamen potius, ſi uobis placet, agamus. Vel enim ætas mea iam grauior, uel imbecilla ualetudo, qua utor, facit ut quotiens paulùm deambulauerim, aut etiam ſteterim, tanquam opere aliquo magno functus, ſeſſionis indigeam. Vt tibi inquam eſt commodiſſimum, ſic facias. Quod cùm placuiſſet, ad eiusq; pluteum unà omnes conſediſſemus: Quoniam, inquit, ita iubetis, dicam, ſi potero, ea quæ his diebus ad Pontificem maximum Federici pontificis Salernitani cùm prudentibus, tum planè uberibus literis ſunt allata: quem quidem Pontifex Maximus, cùm de ſalute Ducis ſpes iam propè reliqua nulla eſſet, cùm ad regni negocia procuranda, tum ad uxorem Ducis conſolandam, ſi uir moreretur, magnis itineribus miſit. Hic Sadoletus: Neque grauioris, inquit, uiri, neque nobis amicioris afferre teſtimonium poteras èo ipſo, quem dicis. Quid uerò ipſæ literæ Sigiſmunde apud tè ne ſunt? Sa

nè,inquit ille. Quin tu igitur, ſi eſt ita, inquit, perlegi eas potius nobis audientibus iubes, quàm earũ tu te ſeriem memoria repetendo nobiſq; recenſendo defatigere? Tum ille: Rectè, inquit, mones non tam quidem ipſe ut ne defatiger: quantus eſt enim labor ea, quæ ſcias, quæq; memineris, loqui ſedentem præſertim, hominibuſq; familiaribus ac planè amantiſſimis tui, quàm ne uobis eius uiri, quem diligitis, epiſtolarum ſuauitatem ac lepôrem uel inuidiſſe uidear, uel neglexiſſe. Neque enim, ut uos ſcire arbitror, minus ille conſcribit amabiliter quàm loquatur. Tunc Philippus: Iſtos tu quidem potes, inquit, rectè ſcire id quod dicis arbitrari, Bembumq; in primis: qui quidè Bembus cùm ad illum amandũ acceſſit prior, tum eſt ei omni genere neceſſitudinis planè coniunctiſſimus. Ego autem, quoniã illum mi hi hominẽ fortuna multò quàm his ſerius Bembo etiam internuncio conciliauit, eius ſcriptorum adhuc ne pagellam ſum quidem ullam ſubodoratus: cuius me meæ negligentiæ planè ſuppudet. Itaq; ſcias nihil te mihi æquè facere poſſe, ac ſi iſtas afferri literas iuſſeris, gratũ. Afferantur igitur actutùm, inquit ille, quandò tibi id futurũ Beroalde gratum putas. Tum ad puerũ cõuerſus, abi uerò tu propere inquit, easq; literas affer, quas hic dicit. Qui cùm paruiſſet, reuerſuſq; cũ literis aſtitiſſet, Recita uerò, inquit ille, ita, ut ab his exaudiare. Tum puer replicatis literis eas clarè perlegere ſtans incœpit. Eæ autem erant ſcriptæ literæ ſic: Federicus Fregoſius Pontifex Salernitanus Iulio ſecundo Pont. Max. S. P. D. Cùm Idib. Aprilis ad Forum Sempronij ueniſſem, qui dies fuit poſtridie eius diei, quo abs te Roma profectus ſum, Guidumq; Vbaldum Vrbini Ducem auunculũ meum uita functum comperiſſem, quemadmodum mihi præceperas,

ras, ut Eliſabetham uxorem Ducis tuo nomine cõuenirem, ſtatim feci. Eam autem humi proſtratam ita miſerè offendi flentem plorantemq́; ſolitudinem ſuam, ut neq; modus, neque intermiſsio lachrymarum, neque ulla ſanè leuatio uideretur futura: me uerò, qui propemodum in eius ſinu natus, alitus quidem certè ab illa ſum, uix agnoſceret: cùm iam totum biduum ſine ſomno, ſine ullo cibo fuiſſet, decreuiſſetq́;, ut aiebant, non iam amplius ſupereſſe, ſed planè mori. Itaq; tibi uerè poſſum dicere, me, quem quidem ad conſolandos alios miſeris, cùm eius mulieris pietate, tum dolore, quem ex auunculi mei morte conceperam, ea conſpecta uehementius permotum, ipſum planè conſolationis indiguiſſe. Sed collegi continuò me: iamq́; non tam quis eſſem ipſe, aut quibus eſſem opibus ſpoliatus, quàm cuius nomen atque maieſtatem mihi tuendam ſuſcepiſſem cogitans, & quaſi te intuens, in eam curam incubui, primùm ut mulierem tuo nomine ſalutarem, deinde quanta moleſtia, quanta animi perturbatione eius de ſalute uiri triſtes nuncij te affecerint, oſtenderem: nihil tibi magis præter uotum potuiſſe accidere, qui illum à puero tam amaueris ſemper, ut plus neminem: tanti autem feceris, ut te illi uni ſupra omnes homines tribuiſſe, orbis ipſe terrarũ uniuerſus ſit teſtis. Poſtremò afflictam mœrentemq́; conſolarer: quam ſanè partem, quoniã ita mihi uiſum eſt rem tempusq́; poſtulare, tuq́; de eo mihi diligentius mandaueras, ut nihil pretermitterem, quod ad illam moleſtia leuandam pertineret, egi equidem pluribus. Verùm hæc ipſa pòſt. Nunc ad illa uenio, quæ ante meum aduentum acciderunt: quibus ea quoniam conſequentia ſunt, tota tibi rerum ſeries ſic expoſita explicataq́; magis patebit. Quæ quidẽ eiuſmodi ſunt. Nam quæ ad

regni negocia pertinebant, ea omnia ſic ſe propémodum habebant, nihil ut tu aliter ſtatuere optareq́; potuiſſes: non quòd ita ferret caſus, ut res, uti maximè uellemus, ſic caderent, & ſuo quaſi cardine uoluerentur: ſed quia prouiderat uxor Dux, effeceratq́; ſuo conſilio, ut ne inclinarent ſecus. Itaque mulier eandem illam prudentiam, ſapientiam, animi magnitudinem, quas quidem uirtutes in ſuo poſtea magno dolore abiecerat, in tui fratris filij dubijs rebus ſibi ſocias comitesq́; aduocauit. Nam cùm de ſalute Ducis eò perducta res eſſet, ut minus ille ſpei de ſe, quàm timoris, cõiugi domeſticisq́; reliquiſſet, rumor etiam falſò tum quidem, ſed tamen eſſe illum mortuum emanauiſſet, populi, ut fit, nouarum rerũ cupidi, propterea quòd is nullos ex ſe liberos genitos relinquebat, animos erexerunt: nonnullæ urbes iam ut aut harum aut illarum eſſent partium, palàm egerunt, ipſæ arma ceperunt: ex agris clientelas armatorum hominum receperunt. Itaque Dux cùm uideret uiro ſuo planè mortuo fore, ut omnia bello & ſeditionibus arderent, quæ uiuo etiam accendi iam inflammariq́; cepiſſent, quemq́; ſibi is aliquot antè annis adoptauerat tui fratris ſuæq́; ſororis filium, ei propterea uehementer timeret, non mariti ſalutem dubiam flendam, ſed conſulendum filio: non dolori cedendum, ſed reſiſtendum audacibus: non lamentis muliebribus incumbendum, ſed forti ac uirili animo ſibi planè utendum putauit. Itaque ad Vrbinates, ad Calleuicanos ad Eugubinos, quæ quidem oppida omnium prima nouas res moliri audiebantur, præmiſsis legatis perſpectæ prudentiæ magnæ autoritatis uiris, exercitibusq́; celerrimè comparatis, celerius autẽ ſubſequi iuſsis quò oporteret, bonos quoſque uiros per eoſdem legatos perq́; literas appellando, mi-

nus

nus bonos hortando atq; monendo, reliquos uel deterrẽdo uel cohibendo, perfecit id, quod poſſe fieri nullo planè modo exiſtimabatur, ut paucorum dierum ſpatio omnes in fide atq; officio contineret. Itaq; poſt ea morte Principis uerè audita, nulla urbs, nullus uicus, nulla deniq; domus non modò non deſciuit, ſed etiam id aggredi ne cogitauit quidẽ. Quam ob rem huius abs te mihi crediti atq; iniuncti muneris partem, regni ſcilicet procurationem atq; curam, in qua multum ſanè laboris, multum operæ futurum putabamus, leuiſſimam mihi eius mulieris induſtria atq; uirtus fecit. His itaq; ſic diſpoſitis atq; comparatis, Dux pauculos ſanè dies ægrè morbo cùm reſtitiſſet, ingruente eius ui ad tertium Idus Aprilis nocte media mortem obijt apud Foroſempronienſes, quò ſe extrema hyeme propter aëris temperiem ſalubritatemq́; contulerat: itaq; obijt, ut uſq; dum interiret, integris eſſet ſemper ſenſibus, eademq́; propè, qua uti recta ualetudine ſolebat, memoria grauitateq́; loqueretur. Morbus autem eiuſmodi fuit. Nam quoniã pedum dolore Dux quatuor atq; decem annos leuiter quidem primò, ut fit, ac per interualla longi tẽporis, fortius mox ac crebrius, acriter frequenterq́; poſtremò laborauerat, eò res uenit, ut qui ualentiſſimo prius ſtomacho utebatur, ad extremum imbecilliſſimi eſſet planeq́; multò putidiſſimi: ac nunquã quidem ex podagra, quin aluo quoq; fluxa mox laboraret, uigilijs etiam & ſæpiſſimè uexaretur, & planè diu. Ad incredibilẽ igitur his de cauſis maciem debilitatemq́; perductus, pedum ac propè totius corporis doloribus (ſerpſerat enim ea uis latius) citaq; maximè aluo & uigilijs plures dies cùm laborauiſſet, febricula adiuncta paulatim cõfectus uidens loquẽsq; deceſſit ſine ulla ui. Aſſidebat ei morięti ex mulieribus uxor

Dux, manũ uiri ſua manu tenens, atq; illum ſemper intuens, abeuntẽ animã ſuo quaſi ore exceptura. Aderat fratris eius quondam uxor Aemilia Pia, magni animi, multi conſilij fœmina, ſummæq; tum prudentiæ, tum pietatis: ſoror etiã ipſius ea, quæ mihi eſt mater: neptes duæ, cognatæ aliæ. Ex uiris aũt ille ipſe fratris tui filius, Octauianus meus frater: neceſſarij, quibus cũ ille alitus fuerat uixeratq;, permulti: quos quidem eſt omnes paucis antequam emigraret horis, mori enim ſe ſentiebat, ſolatus hunc in modũ. Vitæ mihi finis adeſt, ut uidetis: uocor enim iam ab ijs, qui me hîc eſſe, quandiu affui, uoluerunt: quibus ego gratias ago cùm de ea, quã uixi, uita: neq; enim uel me multùm quantũ uixerim pœnitet, uel uos arbitror pœnitere: tum quòd uos intuẽs morior, quos ego quoniam ſuperſtites relinquo, morior libens. Non enim mihi uideor interire, cùm uos habeam, quorum in animis ſingulorum atq; memoria certè potero quaſi ſæpius uno tempore uiuere. Itaq; omnia me à Dijs immortalibus impetraſſe exiſtimabo, ſi à uobis hoc impetrauero, ut quaſi ego uobiſcum ſim, ita uiuatis. Teq; in primis mi Fili (quem ego, cùm ex ſororibus alios haberem, quemadmodum te habebam, tamen filium mihi eſſe uolui, exiſtimans mei quamſimillimum futurum) decet, perinde atq; me teſtem ſemper habeas, facere dicereq; omnia: ita enim nõ meo filio dignum neque dices quicquam neque facies. Adero autem tibi ſemper Fili, deq; ea regione, ubi me eſſe uolent Dij, te tuaq; facta dicta omnia intuebor atq; audiam. Maximè autem omnium cùm Iulium Pont. Max. patruum tuum, tum Federicum Ducem patrem meum, & Ioannem Præfectum Vrbis patrem tuum colere imitariq; te oportet: quorũ alter, quoniam uiuit, conſilijs præceptiſq; te iuuare plurimum poteſt,

teſt, alteri uerò exemplis. Demum ſic te ad bonas artes da, ut quemadmodum ego certè à patre meo uirtutum omnium exempla, tu à me fortaſſe capere aliquarum potes, ſic abs te liberi tui capiant. Poſtremò tibi illud præcipio, ut Ducem matrem tuam omnibus in rebus audias, omni genere pietatis colas: ita enim altero ætatis tuæ imbecillitatem facilè fulcies, in altero mihi gratiſsimum feceris: ualde enim cupio, quicquid illa fidei, amoris, obſeruantiæ in me colendo contulit, tua te in illam pietate charitateq; reponere: quæ quis debet autem, ut qui hæres eſt, is dependat, eſt æquiſsimum. Tibi uerò mea optima atque chariſsima uxor, nihil quidem præcipio. Quid enim tibi præcipiam nunc, cùm morior, quæ dum uiuerē, locum mihi ne monendi quidem unquā ullum reliquiſti? quæ te æquum erat facere, ſem per ipſa per te feciſti? Hortor autem, & ſi pateris, rogo, filij uti regnum procures: ipſum, quod ſupereſt, ita inſtituas, ut ſe nobis dignum præbeat & maioribus ſuis. Cæterùm illud etiam atque etiam abs te peto, ut cùm reliqua omnia, quæ tibi ipſa præcipies, feceris, meum interitum ne fleas, nēue perturbas eam, qua me ſpero apud deos tranquillitate quieteq; fruiturum, niſi me tuæ lachrymæ impediēt. Hæc ille, ut aiebant, cùm dixiſſet, ſuiq; memoriam matri meæ & fratri reliquiſq; omnibus grauiſsimis amantiſsimiſq; uer bis commendauiſſet, paulùm quieuit. Vocari dein ad ſe Foroſempronienſium Epiſcopum iuſsit, qui quidem cum ſacerdote, cumq; ijs quæ ritè decedentibus adhiberi ſolent ſacris, adſtans, Deos illi ſuperos atque manes placauit. Quem ille ſic exaudiebat, ut eius uerbis uſque annueret ferè, dum eſt mortuus. Quo ſanè tempore cùm ad uxorem ſuoſq; omnis conuerſus, atque ita tum illos intuens, tum ea quæ dice-

bantur excipiens, aliquandiu conſtitiſſet, leuiter demum ſe auertens, credo ut minus illos cõmoueret, temporiq; alterã ſupponens manum, tanquam ſomno ſe perpetuo componeret, ſine ullo corporis aut uultus motu ita placidè tranquilleq; deceßit, ut quaſi quieſcere uideretur. Itaq; aiunt neque ſanctius, neque conſtantius, neq; omnino pacatius potuiſſe quenquã mori illo uiro. Hic Dux, quæ quidem quandiu ſenſus aliquis in illo fuit, ſiccis ei oculis ſemper aſtitit, ne flens abeuntẽ ſui miſericordia perturbaret, ut primũ ille ſpirare ac uiuere deſtitit, amens ſe in eum proiecit, altißimaq; uoce, heu mi uir exclamantem cur me deſeris? quò abis? reliquit eam animus doloris uictã debilitatamq; magnitudine. Aderant qui uerè mortuam crederent, ita nullo accurrentiũ ſtudio poterat, nullis medicorum remedijs artibusq; reuocari. Itaq; duorũ unà interitum atq; mortem flebant: alterã quidem iuſtius, mulieris autem miſerabiliorem interitũ genus ipſum mortis pietasq; faciebant. Sed dij tantum mali prohibuerunt. Nam cùm illa propè id quod erat noctis reliquum inter ſuorũ manus nihil audiens, nihil ſentiens, frigida exanimisq; iacuiſſet, tanquã reddita à dijs immortalibus uita, ſpirare, aurasq; tandem ducere pauliſper cœpit: oculis dein de cœlo hauſto, atq; in eos intuens, qui fugientẽ illius animã retinere quoquomodo poterant conabantur, ut primùm loqui potuit, Quænã hæc tam importuna, inquit, cura? quis hic ueſter tam intempeſtiuus labor fuit? cur me meum ſequi dominũ crudeles impijq; prohibetis? cur mihi ut quẽ uitæ ſociũ habui, eundem mortis habeã inuidetis? Me miſeram, ille abijt, ego maneã? non maneo: imò te mi Vir ſequor. Hæc illa cùm dixiſſet, lachrymarũ quaſi riuus fluere eius ex oculis cœpit: tum unà queſtibus, fletibus, lamentationibus impleri

miſce-

miſceriq; omnia. Nulla *planctuū, nulla dolentium uerborū, nulla uis unquam maior lachrymarum fuit.* Itaq; *ſic illa biduum cùm fuiſſet, ut ſe adeuntibus, ſolantibus, ſomnum aut cibum caperet ſuadentibus, nihil omnino aliud, niſi ſe mori uelle reſponderet, ego aduenio: domum pullatam, lugubrē, deſolatam, plenam ſordium, fratris tui filium familiareſq; perturbatos, deq; matris atq;* Principis *uita iam propè deſperatos inuenio.* Flentes *me, ut ſubueniam, rogant, rebus labentibus opem feram: uel me unum eſſe, qui id poßim, uel neminem: reliquarum ſibi fortunarum omnium ſummā ex me pendêre.* Quæ *intelligens, magnitudinemq; rei æſtimans, in eam mihi partem uehementius inſiſtendum putaui, quā neq; tu prouideras, neq; ego mihi tractandam exiſtimauiſſem, ut mulierem ſi poſſem, ab inſtituto mortis conſilio cogitationeq; reuocarem.* Itaq; *omnes eas rationes colligēs, quibus maximè poſſe me id conſequi exiſtimabam, neq; breui oratione illam, neq;, ut uerū fatear, ſiccis oculis ſum aggreſſus: quæ tibi non perſcriberē, niſi mihi diſcedenti præcepiſſes, non de rebus modò ſingulis quas agerem, ſed etiam de ſermonibus, deq; ipſis planè uerbis, quibus uterer, te ut facerem certiorem.* Nam *quòd mariti ſui maximi et clarißimi uiri deq; ſe optimè meriti mortem lugeret, in eo dixi nihil habere me, quod reprehenderem: eſſe illud coniugis, eſſe caſtæ mulieris, eſſe amantis officium: nullis neque legibus, neque planè inſtitutis prohiberi, ne nobis cùm coniunctorum, tum planè charißimorum obitum interitumq; lugeamus.* Quòd *autem ita doleret, ut etiam uita cedere uideretur ſtatuiſſe, id uerò non ſolùm nos, qui illam amamus, aut gentes eas, quibus præeſſet, ſed omnium etiam nationum, omnium ſeculorum omnes homines improbaturos,* Deos

deniq; ipſos, ſine quorum nutu, quoniam in uitam eorum conceſſu uenimus, nõ eſt è uita migrandum, ægrè indignanterq; laturos. Nam ſi propterea, inquam, doles, quòd uirum amiſeris, eſt id quidem omnino durum, ſed tamen cõmune tibi cum multis. Omnes enim ferè mulieres quæ unquam nupſerunt, uel ſuperuixere uiris ipſæ, uel illos ſuperſtites moriendo reliquerunt. Vtramuis conditionem abnuere periniquum quidem eſt, indignantisq; uel ſibi æternitatem non dari, ſi antè moriendum ſit, uel ſi pòſt, uiro. Sin autem idcirco angeris, quòd eo cares uiro, qui cùm à te propter ſuas innumerabiles eximiasq; uirtutes ſummopere amaretur, te etiã ſummopere amabat: cogitare debes, æquius eſſe uelle te frui uita, ut gratiam tam præclari accepti muneris referre Dijs *immortalibus poßis, quàm, nè amißi dolorem ſentias, mori: ne uideare in eo cùm timidi ac puſilli eſſe animi, tum planè etiam ingrati. Quòd ſi te illud fortaſſe mouet, quòd is admodum iuuenis interierit, cumq; adhuc uiuere aliquot annos poſſet, tum coactus ſit è uita, tanquam è ſcena nondum concluſa fabula diſcedere: uide quàm peruerſe agas. Ille enim tandiu uixit, quàm bene ſibi atq; utiliter licuit uiuere.* Re*gnum ſuum, ex quo illum olim potentißimorum hominum perfidia expulerat, ſua uirtute cùm recuperauiſſet: agros, oppida, urbes ſuas, in quas eadem illa calamitas inuaſerat, partim uaſtatas & dirutas, partim exhauſtas & oppreſſas in priſtinam faciem reſtituiſſet: populos belli muneribus conſumptos, pace atq; immunitatibus exhilarauiſſet: rem ſuam militarem maximis imperijs auxiſſet: ſibi filium, regno hæredem, populis* Ducem, *ipſi nouas affinitates acquiſiuiſſet: teq; haberet, cui tutò regni habenæ, quoad filius per ætatem idoneus ad eas ſuſcipiendas tractandasq; eſſet, committerentur:*

terentur: pedum dolore plures annos cùm laborauiſſet, ad extremum ingredi nihil poſſet, exceßit è uita ſuo tempore, ut mihi quidem uidetur, noſtro fortaſſe minus, quibus ille ſuæ cùm prudentiæ & ſapientiæ, tum beneuolentiæ atq; amoris triſte ſanè deſiderium reliquit: ſed eſt omnino ferendum. Itaq; *ille quoad potuit cōmodè & cum dignitate eſſe, nobiſcum fuit, atq; ita fuit, ut ſuorum nobis cùm factorum tum dictorum omnium recordationem atq; memoriam charißimam iucundißimamq; reliquerit.* Nunc autem, *cùm neque ſe exercere amplius, neq; horam ferè eſſe ſine doloribus poſſet, eò abijt, ubi cum patre ſuo ampliſſimo ac propè cœleſti uiro inter ipſos* Deos *lætus atq; hilaris æuo perpetuo ac ſempiterno fruatur.* Quamobrē *illius cauſa nihil eſt quòd tam miſerè doleas, ut uitam tibi cum morte cōmutatandam putes.* Nihil *enim illi mali accidit.* Nam *quid accidere mali poteſt ei, qui nihil unquam admiſit mali? niſi tu quidem ex labore ad quietem, ex dolore ad indolentiam, ex morbo ad ſanitatem, ex ætate breui ad perpetuam, ab exilio hoc quidem miſero ac permoleſto, ad illam iucundißimam beatißimamq; patriam, cœlum ipſum* Deorum *ſedem atq; ſolium, homines pertendere malum putas.* Tua *cauſa ſi te confectam uis, iam iſtud quidem, damno ac detrimento ſuo magnopere cōmoueri, neq; magni animi eſt, neq; eius quam triſtia atq; aduerſa aliquando exercuerint.* Quòd *ſi tu ea eſſes, cui nulli unquā uenti reflauiſſent, quæq; in uita nihil eſſes moleſti perpeſſa, nihil duri, tamen iſtum te tuum caſum tam dolenter ferre iniquißimum duceremus: ſumma enim tua illa incredibiliq; ſapientia tibi deorum immortalium munere conceſſa, qua dare alijs conſilium conſueuiſti, quaq; pluribus non mitißimis gentibus ſanctißimè pruden*

tiſsimeq; moderaris, hoc te tempore non uti, uix eſſet ullo modo ferendum. Nunc uerò cùm ab ineunte ætate aliquid tibi fortuna ſæpiſsime iniecerit acerbi, quo te uexaret, nullũ ferè tempus tranſegeris ſine moleſtia, ſine labore, regni te demum tui ſede atq; faſtigio deiectam, dignitate, opibus, fortunis omnibus ſpoliatam uideris, egens inops exteras alienasq; gentes adiueris, oraueris, uirum ipſum tuum bienniũ exulem, aſperrimo in bello ſocietatibus infidiſsimis implicitum, extrema omnia perpeſſum ſingulis horis audiueris, captum ac mortuũ uerita ſæpius fueris, credideris aliquando, defleueris nonnunquam, hæc ſanè omnia forti atq; erecto animo cùm pertuleris, nunc te inquam uinci dolore atque frangi & quaſi obrui fluctu ſines? Vide quæſo ne reprehendenda ſis, nõ ſolùm quòd imbecillius agas nunc nimiũq; muliebriter, ſed etiam propterea, quòd quibus in rebus antea te fortiter conſtanterq; geſsiſti, quæ res et permultæ quidem ſunt, et in hominum mentibus inſident, ijs tu rebus omnibus quaſi maculam, ſic iſtum languorem aſpergas, earumq; gloriam & ſplendorem priſtinum excutias noua iſta animi tui cùm ægritudine nimia, tum deiectione. Continuãdus profectò uitæ tuus tibi tenor eſt, atq; in ea, quam & à principio fortiter ſuſcepiſti, & poſtea laudabiliter ſuſtinuiſti, perſona uſquequaq; permanendum: ne ſi prioribus ultima iſta nõ conſonent, caſu illa potius ac temerè nata, quàm tuo cõſilio, tuaq; uirtute, mẽtiſq; magnitudine ſuſcepta eſſe confectaq; uideantur. Itaq; eripe te his cogitationibus, quæ tibi rectum iudicandi ſenſum eripuerunt: erige, excita te, expergiſcere, aufer ex animo tuo iſtum angorem, uel, ſi id non potes, remitte, ac tandem uiuere, quàm mori, ſatius puta. Quod quidem tua ſi cauſa minus adduci potes ut efficias,

filij

filij te tui pietas moueat ut adducare: qui quidem quanquã ea indole iiſq; moribus eſt, ut non tam à te tuoq́; uiro adoptatus, quàm ex uobis genitus fuiſſe uideatur, eius tamen imbecilla ætas tuis eſt maximè & conſilijs & inſtitutis confirmanda. An ignoras, *quibus illum regendis populis, quibus gentibus & puerum & ſolum, ſis, ſi abieris, relictura? quàm ferocibus, quàm aliquando detrectantibus non iniquiſſimũ iugum? quosq́; propemodum poßis dicere* Apennino *ipſo, quem incolunt, duriores? Agè uerò, ſint ij mites, tractabiles, pacati, quid te tandem facere oportet, cùm ille ipſe tuus uir, quo nemo unquam grauior, nemo prudentior fuit, tibi, ut audio, cùm decedens ſua uoce præceperit, tum fidei tuæ teſtamento commiſerit, ut in regno gubernando ita filio adeſſes, ut illi præeſſes, ita conſuleres, ut tibi is pareret: rerũ deniq; omnium ſummã penes te haberes, quoad ille quinq; & uiginti natus annos eſſet?* Hanc *tu illius contra uoluntatem facere ſalua pietate non potes. An tu illi, quandiu uixit, omnibus maximis minimis in rebus cùm fueris obſecuta, una in re morienti aduerſaberis? ut qui te uiuus reprehendere nunquam potuit, mortuus poßit?* At *hercle ſi tu illum nõ amauiſſes, ſi ei nunquam aliàs obtemperauiſſes, tamen quoniam neſcio quo pacto natura comparatum eſt, ut mortuos quàm uiuos maiori pietate proſequamur, obſequi deberes hac in re illius ſanctißimis beatißimisq́; manibus, teq́; in uita, quoad perficere id poſſes, continere.* Nunc *autem cùm in reliquis præſtandis officijs uniuerſæ uiginti annorum uitæ, quos cum illo concordißimè ac ſine ulla querela peregiſti, nihil abs te peccatũ ſit, cùm quidẽ culpa, ſi peccauiſſes, et tutior fuiſſet et uenia dignior, in uno uis nunc, et quidẽ longè maximo, maximeq́; tibi ſuſcipiendo ſu*

ſtinendoq; officio peccare? ut tuus ille perpetuus obſequēdi uiro mos quaſi cōſenuerit,tum, cū minimè decuit minimeq; opus fuit, frangatur atq; deficiat? Ne Dux,ne mea hera,ne *mater chariſsima id facias: néue cōmittas, ut alieniſsimo filij, qui ætate impar ad regendum imperium eſt: alieniſsimo populorum tempore, qui tuis imperijs aſſueti, tuam prudentiam,iuſtitiam, temperantiā,æquabilitatem expetūt,aliorum nolunt experiri: alieniſsimo etiam tuo, quæ pietate hac uiri manibus exhibita, reliquam totius tuæ uitæ erga il lum pietatem honeſtiſsimo quaſi ſepto cōcludes, reiecta & præterita diſsipabis, cùm te nobis omnibus eripias, tum tibi. Satis mediusfidius ſatis, aut etiam nimium citò celeriq; per ſeſe gradu mors tum, cùm nobis moriendum eſt, uenit: ne tu illius pedibus alas etiā addas,te ut adeat inuiſatq; temporius. Atq; hæc quidem,quæ nunc dico, non propterea di co,quòd is, qui me ad te miſit,* Iulius Pont.Max.*ea mihi tecum agenda tractandaq; mandauerit:ille enim quo eſt erga te ſenſu àtq; iudicio, nunquam eò inducere animum potuiſſet,ut cogitaret te fœminam innocentiſsimam, ſanctiſsimā, prudentiſsimam, ſupraq; mulierum conſuetudinem rebus aduerſis ferendis conſtantē atq; fortem, ita mentis inopem, ita conſilij egentem, ita te ipſa excuſſam & eiectam iacere, mori etiam ut decreuiſſes. Sed profectò quæ æquum erat ſa pientiſsimum hominem de fœmina præſtantiſsima cogitare, ea de te cogitauit, ſi uir tuus uita exiret, quoniam illum ſummopere amabas, fore ut ea res magno te dolore, magna moleſtia afficeret:itaq; iuſsit ſuo te nomine ut afflictam,non ut mori cupientem,conſolarer, hortarerq; hominem te eſſe natam meminiſſes, nihil humani à te alienum putares, nihil accidiſſe tibi proprium duceres,aut etiam nihil nouum. Viri tui*

*ri tui deſiderium ſi non æquo & pacato animo, at forti &
conſtanti ſuſtineres: eos, qui tibi illum dediſſent, repetendi
cùm uellent ius habuiſſe: tibi cõceßiſſe tuo uiro perfrui mul-
tò diutius, quàm uxoribus innumerabilibus cõceſſerint con
ceſſuriq́; ſint ſuo: immoderatè intemperanterq́; ferre id, de
quo etiam referre gratiam debeas, eius eſſe, qui Deorum im
mortalium muneribus planè abutatur. An neſcires illum ea
lege natum, ut eſſet, qui omnibus horis poſſet mori? Non
ſingulos modò homines, ſed uniuerſas etiam nationes in-
terire. Eius qui ſanctè, prudenter, temperatè, ſumma gra-
tia, ſummis honoribus, ſumma cum dignitate uixerit, me-
moriam pietate & beneuolentia eſſe, non luctu aut ægritu-
dine proſequendam. Ipſum, quo in te animo ſemper fuit,
uerißimã quidem eſſe, moleſtè ferre angi turbariq́; te. Ita-
que lachrymis modum poneres, te conuerteres ad tranquil
litatem. Dares hoc illi mortuo qui abs te id flagitat: dares
tuis, quos omnes neceſſe eſt multum ex tuo luctu doloris
moleſtiæq́; traxiſſe. Poſtremò ſibi etiam dares, cuius erga te
uoluntati maximè charitatiq́; deberetur. Nullum eſſe dolo-
rem, qui diuturnitate non molliatur: ei diuturnitati tua te
prudentia non præcurrere, quod ſingulæ ſæpe mulierculæ
faciunt, neminem æquo animo laturum. Mentem deniq́; ac
cogitationem tuam ad regendos populos traduceres: eos
ſe tuæ prudentiæ tuæq́; fidei committere. Filium tuum, qui
fratris ſui filius eſſet, optimis moribus, optimis artibus in-
ſtitueres: ei populos confirmares: quæ te digna eſſent, tra-
ctares potius, quàm ea, quæ alias mulieres facere, ipſa &
ante hoc tempus improbauiſſes, & paulò poſt hoc tem-
pus eſſes deinceps improbatura. Hæc à te uel hortando,
uel rogando, uel monendo, uel planè etiam præcipiendo*

impetrarem, uel amori ſummo erga te ſuo id concederes, uel ei, quam is à Dijs immortalibus ſuſtinet, maieſtati: quam quidem maieſtatem tu ſemper maximè omniũ eſſes uerita, eiq; plurimum tribuiſſes. Quod ad ſe attineret, conſideres nulla in re tibi defuturum, quam ſciret ad te tuamq; dignitatẽ pertinere: eoq; ſe tuas res, tuasq; fortunas omnes, teq; ipſam maiori ſtudio ac pietate in fidem & clientelam ſuſcepturũ, quo te ſciret tali tantoq; uiro ſpoliatam, cuius & amore et conſilijs nitebare, firmiori adiumento atq; præſidio ad te regendam & ſuſtentandam egere. Hæc atque his ſimilia in hanc ferè ſententiam cùm dixiſſem, ſic ab illa diſceſsi ut mihi polliceretur, quoniam ita tu uelles, ſe daturam operam ut uiueret: quandiu autem uiueret, tandiu ſe in luctu atq; acerbitate ſcires futurã. Quæ cùm eius filius familiaresq; reſciuiſſent, eas tibi apud me gratias egerunt, ut dicerent, ſeſe illa ſi uiueret, tibi uni acceptum relaturos: me uerò ſibi è cœlo miſſum putarẽt, qui tam tẽpore uenerim. Hæc cùm puer recitauiſſet, uelletq; pergere ad reliqua, Sigiſmundus manu ei annuens ut ſe ſuſtineret, Quodnã autem ex his literis Beroalde, inquit, de Federico meo tuum iudicium eſt? Libet enim mihi illũ meũ appellare, qui quidẽ ex Pontificis mei familia eſt, quemq; is ualde diligit, ego autem unicè atq; ſummopere amo: quàm is belle tibi uidetur ſcribere? eiusq; ſcriptionis quàm probas genus? uiſus es enim mihi auidis admodum auribus hanc epiſtolæ partẽ quaſi bibiſſe. Ego uerò, inquit ille, uideri tibi rectè potui is, quẽ dicis: qui quidẽ certè mihi etiã uiſus ſum nihil omnino unquã libentius audiuiſſe. Sed nolo tibi meum iudicium afferre, niſi prius uniuerſæ epiſtolæ ſeriem atque ſenſum percepero: uideo enim ſupereſſe etiam, quod audiamus. Itaq; ad reliqua, ſi tibi uidetur.

Mihi

Mihi quidem uidetur, inquit. Perge igitur puer tu, atque explica de epiſtola, quæ ſequuntur. Tum ille ſuum ad munus cùm rediſſet, ſic eſt proſequutus. His confectis Vrbinũ *noctu nobiliorum humeris delatum cadauer eſt multa face, interq; maiorum ſepulchra compoſitum fano, quod ſibi ipſe uiuens conſtruxerat. Ea in urbe poſtridie mortui Ducis teſtamento recitato, eius filius more maiorum urbem in equo ac ueſte regia perambulans,* Dux *appellatus ſalutatuſq; eſt. Poſt eum diem reliquæ urbes omnes miſsis legationibus idem fecerunt, ipſumq;* Ducem *conſalutauerunt. Iuſtis etiã patris manibus peragendis dies eſt dicta, ante diem quintũ* Nonas Maias. *Per hoſce interea dies uel neceſſarijs uel amicis* Regulis *atq;* Principibus *aut ipſis, aut certè per legatos* Ducem *atq; matrem* Ducis, *hanc ut conſolarentur, illi etiam ut gratularentur adeuntibus, municipijſq; immunitates cæteraſq; eius generis largitiones petentibus eſt uacatum. Quanquam quidem non tam illi mulierem magni nominis adierũt, quàm planè ſimulachrum umbramq; mulieris, uel potius effigiem ſpirantis mortuæ. Pannis illa pullis uittiſq; obſita, tum operta uelo faciem, thalami ſui angulo humi periacet: ibi ſomnum, ibi cibum capit. Ei thalamo dies ac noctes una tantummodo & quidem ægrè facula illucet.* Non *ſol admittitur, non aër: ibi inuiſitur: ibi eam legationes conueniunt. Nemo autem illam adhuc, niſi planè flentem inuenit, non exterorum, non ſuorum. Itaq; mirum omnino eſt tandiu ei oculos ſuffeciſſe, aut unde illa tantum lachrymarum hauſerit.* Parentalia *ubi uenerunt, quibus quidem celebrandis ut adeſſent, omnibus ferè ab Italiæ principibus miſſæ legationes conuenerant, atrati propè mille templa nouo cum Duce mane adimus. Buſtum ingens medio in*

templo mortui Ducis manibus erectum, luminibus circumfuſum innumerabilibus, quaſi ardere ipſa cum æde uidebatur. Antè id à ſacerdotibus ſupplicatum multis precibus eſt antiquo ritu ſacrorũ: laudatio etiã à præceptore eius Odaxio luculenter dicta: cuius exẽplum habebis cum his literis.

Hîc tum Sadoletus: O præclaras literas, inquit, quibus etiã laudatio ſit adiuncta. Itaq; uideo nos non ea ſolummodo quæ ad mortem Guidi Vbaldi pertinebant, quod unum maximè optabamus, ſed uitæ etiam ipſius propè hiſtoriã præter ſpem conſequuturos. Non enim uereor ne Odaxius, doctus quidem uir atq; eloquens, cùm diſcipulum eſſet in funere laudaturus, quicquam omnino quod egregium ſit, ſunt autẽ multa, ut ſæpe audiui, prætermiſerit. recitari enim nobis, modò id te uolente fiat, iſtam quoq; laudationem uolumus Sigiſmunde, quam hic dicit: ſcio autem etiam Beroaldo id placere. Mihi uerò perplacet, inquit Philippus. Nam quanquam Bembus multa nobis de illo uiro narrare ſæpe ſolitus ſit, cupio tamen quæ mandata literis ſunt, ea etiã cognoſcere, ab Odaxio præſertim cùm erudito homine, tum, quod ipſe maximum puto, uniuerſæ eius ipſius, de quo agimus, uitæ quaſi ſocio, doctrinæ quidem certè in ſtudijs etiã magiſtro. Quamobrem iube illam puer tuus laudationem perlegat, ſi tibi incommodum non eſt. Tum Sigiſmundus: Ille uerò Beroalde, inquit: quid enim mihi eſſe incommodum, quod uobis placeat, poteſt? Sine autem prius, quod eſt reliquum Federici literarum, quod quidem iam paululum eſt, id exoluat explicetq;, ſi uidetur, ne non æquo interea literæ interuallo lectionis interſecentur. Nam laudatio longiuſcula quidem eſt. Quæ cùm eſſent dicta, Philippus autem puero, ut explicationem literarum conficeret, annuiſſet,

ille reliqua ſic eſt perſecutus. Poſtridie eius diei, *urbium, oppidorum, coloniarum, municipiorum huius imperij omnium legati ante* Ducem *loco celebri cùm conueniſſent, pulcherrimum ſanctiſſimumq́; iuſiurandum iurauerunt, cui me adeſſe tuo nomine, cuius auſpicijs ea gerebantur, uoluerunt: tui ſe fratris filio ſcilicet nouo* Duci *ſemper fidem, ſemper ſtudium præſtaturos, ſemper in officio manſuros: eius ſe dignitatem, incolumitatem, fortunas omnes, ſuis fortunis, ſuo periculo defenſuros, eoq́; illum loco habituros, quo parentem eius habuiſſent.* Q*uibus ille gratias breuibus humaniſſimisq́; uerbis agens, ſe daturum operam dixit ut illos ſui officij non pœniteret: id ſe ſperare uel ſua in ipſos beneuolentia & uoluntate, uel moribus ijs, quos de patre deq́; patruo hauſerat, facilè conſequuturum, ſalutis quidem illos ſuæ, ocij, quïetis, pacis, commodorum, ornamentorum curam in ipſo ac procurationem certè nunquam deſideraturos.* Q*ua oratione mirum eſt, quantum is in illorum animos irrepſerit.* Itaque *illi* Ducis *dextram more patrio deoſculati, bona cum ſpe læti hilaresq́; diſceſſerunt.* Q*uamobrem nihil eſt, quòd te amplius eius rei cura cogitatióue commoueat, ne populi hi atque gentes propinqui tui, neque ex* Guido Vbaldo *geniti, & planè pueri imperium æquo libentiq́; animo ſint laturæ: planè enim iam ferunt, neque illis quicquam eſt eo puero charius: quem quidem ſic aſpiciunt, ut neſcio quid maius puero ſe intueri arbitrentur: ſic amant, ut in filio ſupereſſe patrem exiſtiment: ſic uerentur, ut* Ducem *ſibi eſſe illum meminerint, atque eum* Ducem, *cui tu patruus ſis, quiq́; cum ſua dignitate coniunctam habeat tui imperij tuiq́; nominis amplitudinem & maieſtatem.* Hæc *ferè ſunt, quæ ad te ſcri-*

benda mihi eſſe duxit, ut quæ acta hic eſſent, ne te latêret: Nos, quoniam quarum rerum cauſa me hic eſſe uoluiſti, eas res puto me propemodum cõfeciſſe: cùm afflictæ Duci melius eſſe per ægritudinem ſenſero, cui quidem conſolationis omne genus adhibere nõ deſiſtimus, ad te reuertemur. Va le. Pridie Nonas Maias. Apud Metaurenſes.

Recitatis à puero literis cùm omnes pauliſper cõticuiſſent, Habetis propè, *inquit* Sigiſmũdus, Beroalde ac Sadole te, *quod de me quærebatis: hæc enim ferè ſunt, quæ de* Guidi Vbaldi *morte* Federici *literis ad nos perlata ſunt, ut uide tis: quas quidem is literas uellem ſciret perlectas uobis eſſe præbente me: gauderet puto, quo eſt ille ſenſu beneuolentiæ atq; amoris erga ſuos, in hominũ eum ſibi chariſſimorum, tum certè ſui amantiſſimorum ſermonibus multum horæ ſe fuiſſe. Atq; utinam adeſſet hic ipſe nunc, non tam quidem ut his noſtris de ſe beneuolentiſſimis ſermonibus intereſſet, quàm ut nos illius dulciſſimis ſuauiſſimisq; frueremur.* Vt e*nim de me loquar ipſe, coniecturã autem ex me de uobis facio, nullo cum homine profectò totos dies, quàm cum illo libentius conficio.* Nam *cũ eſt perhumanus, lenis, comis, blandus, ſalibus etiam & lepôre omni ac facetijs ſcatens, tum à grauitate atq; prudentia, & miro quodam uocis ac uerborum animiq; multò magis temperamento tranquillitateq; nunquam diſcedit: ſemper etiam è doctrinæ ſtudijs aliquid affert, quo delectere.* Itaq; *cæteris omnibus cũ hominibus, etiam ſi mihi ſunt chariſſimi, tamen eſt aliquando, cùm eſſe certè non uelim: cum* Federico *autem nunquam tandiu ſum, quin eſſe cupiam diutius: nunquam illius conſuetudinis non dicam ſatietate ulla capior, ſed etiam non teneor magna incredibiliq; auiditate.* Quamobrem *inuideo* Metaurenſibus,

qui

qui adhuc illum nobis remorantur: quanquam iam appropinquare eius aduentum exiſtimo. Sed quid ais ô Beroalde his eius de literis nunc, quoniam interpellari dum recitarentur noluiſti? quid tandem ſentis? uolo enim elicere iudicium tuum. Quà de cauſa, inquit ille, iſtuc uis? utrum Sigiſmunde, quia ipſe iudicio careas, an quia ego maximè abundem? Sanè quidem utraq;, inquit. Nam & ipſe carere iudicio hac in re facilè poſſum, uel quia non abundo in aliqua, uel quòd illum ſummopere amo. quàm ſæpe autem malè iudicent, qui amant, nemo non nouit. Et te ſi carere iudicio dixerim in cauſis literarum & doctrinæ iudicandis, carere dicã etiam Romanæ Academiæ *homines neceſſe eſt: qui te tua* Bononia *Romam, ut publicè rem literariam adiuuares, arceßiuerũt: quo quid eſſe indignius atq; abſurdius poteſt? In amando il lo autem ſi priores mihi partes aſſumo, uideor id propè meo iure poſſe facere, propterea, quòd eum uſq; à puero amo. Itaq; in hoc de illo iudicio minus te falli, quàm ego fallar, uериſimile quidem eſt. Dicendum eſt igitur tibi quid ſentias. Tum* Philippus: *Ego uerò, inquit, poſtquam ita iubes, dicam. Sed uelim mihi antea pictorem dari, uerùm non qui faciem, ſed qui animos ſua arte atq; mores hominum imitetur. Quid ita, inquit ille? Quia uolo, inquit, mihi tabella exprimi eius ipſius mores animiq; habitudinem, de quo quærimus. Quã ob rem ille, aut quid tum poſtea, inquit? Quoniam cùm penicillo, inquit, expreſſos eius rectè mores tibi oſtendere Sigiſmunde potero, tum dicam, ſcriptorum eius epiſtolarumq; rationem atq; formã eſſe illis moribus quamſimillimam: eaſdem in eius uiri conſuetudine animi atq; in literis ſtyli ſcriptionisq; ſuauitates inueniri. Quòd ſi ille artifex etiam ſcriptorum qualitates exprimere ſuo artificio*

calleret, iſtamq́;,de qua tu me rogas,expreßiſſet, tum quaſi de morum illius imagine ſumptam imaginem ſcriptorũ cerneres, ut mihi quidem uidetur. Sed ego falli facilè poſſum, qui unius tantummodo ex eius ſcriptis omnibus recitationi epiſtolæ affuerim. Melius tibi iſta Sadoletus,cui cùm acre iudicium in ſcriptorum generibus omnibus eſt,tum in Federicea ſcripta reliqua incidiſſe certè non ſemel poteſt. Nam de Bembo puto te audiuiſſe ſæpius, hac de re quid ſentiret. Quanquã quid tu de ullo petas, qui ex me non ut ſcires aliquid quod neſcias,quid enim Sigiſmunde te fugit? ſed ut uideres an ego perſpicerem id, quod tu perſpicis, propterea petijſti? Optas autem, idq́; efficere uis, ut quantum ipſe Federico tribuis,ab alijs ei omnibus tantundẽ tribuatur:quod quidem certè cum Sadoleto atq; Bembo effectum iampridẽ eſt. Tum Sadoletus: Iſtud uerò, inquit,Beroalde parum eſſe Sigiſmundo ſanè poterat, multũ Federico nos tribuere, niſi eidem quoq; plurimùm longè ampliores,quàm nos ſumus homines,longeq́; fortunatiores tribuiſſent:uult enim hic,ut uideo,me ſic etiam pro ſe reſpondere. Itaq; quoniam Iulius Pont. Max. de illo uiro propè idem ſentit, quod nos ſentimus,cùm illum ſæpe ornat maximis dignitatibus, tum fortunis auget, aucturusq́; in dies magis magisq́; eſt, niſi me meus animus fallit. Atq; utinam omnes Pontifices Maximi Sigiſmunde in eam cogitationem incumberent, in quã tuus Pontifex ſemper incubuit,ut quos bonis moribus,quos uirtutibus plurimis, quos doctrina præditos & ornatos uiderent, opes ad illos, honores, dignitatesq́; conferrent, illis munera legationesq́; traderent: illorum prudentiæ maximarum rerum ſummam demandarent, deniq; repoſitam in illis eſſe uellent omnem Romani nominis amplitudinem, omnem

mnem religionis iuriſq; Pontificij cerimoniarumq́; noſtrarum maieſtatem: nulla mediusfidius non ſolùm naufragia in Chriſtiana Republica, ſed ne tempeſtates quidem certè aut planè fluctus ullos pertimeremus: proſpero & tranquillo ſemper curſu, aut omnino tutò nauigaremus. Nunc, quoniam imperitis ſæpe hominibus imperij gubernacula committuntur, quid mirum ſi huc illuc iactati portum capere non poſſumus? Verùm hæc ipſi uiderint, quorum res maximè agitur: quanquam quidem noſtra quoque intereſt, quibus uelum & clauum regentibus Petri Celox prouehatur: qui profectò ſi unquam Federici artificio committetur, non uereor ne ij ſe homines beatos dicant eſſe, qui rectore illo utentur. Sed nos, ſi tibi uidetur, ad laudationē Odaxianam pergamus, quam quidem magnopere aueo audire. Pergamus, inquit ille, arbitratu tuo. Cape igitur puer tu papyrum illam, quæ adiuncta literis eſt, explicaq́;, & perlege. Nos autem, ut uidetur, nihil interpellare puerum oportebit, ne mortui Ducis manibus uoluptatē, quam ex lectione iſta fortaſſe capient, interpellemus. Itaque attende Beroalde, num egregiè Odaxius etiam ſine pictore illo tuo, animum illius, mores uirtuteſq; expreſſerit. Quæ cùm ille dixiſſet, eſſetq́; à reliquis ſilentium factum, puer ſic eſt exorſus.

Vtinā Proceres de Guido Vbaldo Vrbini Duce nuper uita functo uerba facturus, quantum mihi doloris illius intempeſtiua mors attulit, tantū ego eloquentiæ in eius funere celebrando afferre poſſem. Nam quoniā propter eius uiri cū innumerabiles incredibileſq; uirtutes, tum magna erga me merita, nullū propè genus eſt mœroris atq; moleſtiæ cū ea, quā ex hoc interitu atq; ex hac iactura capio, cōferendū: ſi

mihi parem quoq; in dicendo copiam animi acerbitati habere contigiſſet, nõ plus quidem uos facultatem nunc, quàm uoluntatem erga illum meam eſſetis deſideraturi. Volo autem uehemẽterq; opto, ut qui in me uiuens omnia ornamenta contulit, in eius mortui uita laudibusq; recenſendis tantum præſtare operæ ualeam, ut ſi minus idonei, ſaltem pij atq; omnino memores ad referendam gratiam habeamur. Sed cùm ego neq; ingenio, quod mihi quidem minus etiam quàm mediocre eſt: neq; arte aut ſtudio dicendi, quibus in rebus non multum ſanè temporis impendi: neq; uſu & exercitatione ualeam præter cæteros: dolor autem me unum præter cæteros conficiat, non expectationi modò ueſtræ de mea facultate, ſi modò ueſtra aliqua eſt expectatio, propterea quoniã hunc in locum ſumma certè facultas afferri debuerat, ſed huic ipſi etiam meæ erga illum uoluntati parum me facturum ſatis uereor interdum proceres & pertimeſco. Impedior enim ſingultu, neq; uocem & uerba proferre ipſæ me lachrymæ ſinũt, cùm ærumnas meas ſolitudinemq; conſidero. Amiſi enim in eo uiro non ſolùm parentẽ, ut Metaurenſes: aut herum, ut familiares: aut imperatorẽ, ut milites: aut patronũ, ut omnes boni: aut beneuolum atq; amicũ, ut multi amiſerunt: ſed cum his omnibus eum etiam amiſi, quẽ ego propè meo in gremio educaui, bonarũ artium ſtudijs imbui: ille autem me non iam tanquã educatorem alumnus, aut tanquã magiſtrum diſcipulus, ſed quaſi filius patrẽ amauit, fouit, opibus auxit, dignitatibus honeſtauit, quiq; cùm fuerit ineuntis ætatis meæ ſpes, confirmatæ ornamentum & columen, huius planè iam deuexæ certè requies atq; ſolatium fuit. Ad hæc accedit publici mali quaſi facies quædam et forma plena mœſtitiæ, plena acerbitatis, ciuiũ fletus,
muni-

municipiorum dolor, legationum cùm ſubiectorum populorum, tum Italicarum ac propè undiq; miſſarum deſiderij ac mœroris magna incredibilisq; atteſtatio atquæ conqueſtus: militum præterea languor & deſtitutio, neceſſariorū querimoniæ, tuusq; Franciſce Maria fili luctus & ægritudo, cōiugis etiam miſeræ deſolatio, cuius mihi uideor ſqualorem, gemitus, ſingultus, uoces, lacbrymas, in auribus et ante oculos habere: tum omnium ætatum, omniū ordinum atræ ac ſordidatæ ueſtes, forum mutū & obſcurū, caſtra orbata, cœlo quaſi undiq; tacta domus ædesq; regiæ, mœrens atq; proſtrata urbs, templi deniq; huius aræ atq; parietes, quos quidem ille inuiſere frequēter ſolebat, eius nunc intra ſe buſtum cadaueris imaginemq; contuentes, cuius antea regiæ ac decoræ frontis maieſtate atq; manſuetudine oculorumq; propè cœleſtium ſplendore exhilarabantur, lugere mihi quidem uidentur uicem ſuam, ægreq; ferre, quòd non unà conſtrati æquatiq; ſolo conciderint. Ita neq; mecum ipſe quicquam niſi acerbum cogitans, & extrà nihil aſpiciēs, niſi miſerum, niſi luctuoſum, à dolore mentem, à fletu oculos abducere quî poßim non reperio: nedum ſatis mihi comparatā eſſe uideam Proceres de illo uiro nunc quidem apud uos dicendi tractandiq; facultatem. Nam ubi animus mœret, oculi lugent, omnis ſenſus in moleſtia ægritudineq; uerſatur, ratione ac memoria perſequi rem magnā aliquā atq; arduam nemo ſanè multùm poteſt. Arduum autem & perdifficile eſt eius hominis laudes oratione complecti, qui omni genere laudis maximè floruit: & cuius unius uirtutibus pares omnium hominum uirtutes noſtra ſecula non habuerunt, ijs referendis omnibus idoneum unum hominem exiſtere: eundem autem maximis plurimisq; cauſis doloris perturba-

tum impeditumq́; poſſe dicere, uix eſt ullo modo credendum. Itaque timeo Proceres *ne id me muneris ſuſcepiſſe in hoc tempore audacia uobis potius, quàm obſequium, temeritas quàm pietas appellanda eſſe cenſendaq́; uideatur. Sed quid agerem? quò me uerterem? aut quam afferrem excuſationem ijs, qui me ut hanc prouinciam ſuſciperem, cùm iubere iure ſuo poſſent, multis precibus rogauerunt?* Ingenij*ne mei cæterarumq́; eius generis rerum mediocritate me tegerem?* At *eiuſdem ingenij fontibus irrigatum alumni mei ingenium, aiebant incredibilem cùm doctrinam, tum certè eloquentiam hauſiſſe. Dolore me meo impediri dicerem. At neminem eſſe affirmabant, qui non itidem angeretur: neminem, qui dolore non impediretur ſuo. Commoueri perturbariq́; me aliorum lachrymis, atq; hac ipſa rerum omnium offenſione contenderem. At quærebant, quis poſſet hæc eadem aſpicere ſine animi ſui perturbatione atque moleſtia?* Itaq; *nihil adducere poteram, quod non ab ijs ſtatim refelleretur, in meq́; redundaret.* Nam *illud etiam addebant, eius hominis uitæ explicationem nulli iuſtius demandari, quàm ei, quo partim autore, partim ſocio, ſpectatore quidē certè omnis ea peracta uita eſſet, qua de eſſet recenſendum.* Q*uod cùm mihi præter cæteros contigiſſet, non committerem, ut qui illum uita fruentem omni ſtudio, omnibus officijs ſemper eſſem proſequutus, mortuo ſi deeſſem, id omne quod antea egiſſem, fortunæ illius uiderer & felicitati, non meritis aut beneuolentiæ tribuiſſe.* Q*uamobrem ſuſcepi munus* Proceres *magnum profectò atq; arduum, more maiorum hodierno die omnium qui multis antehac ſeculis fuerunt longè maximum atq; clariſſimum uirum laudandi: idq́; non obeundi fiducia, ſed pudore recuſandi ſuſcepi, neque*

que

que tam perueniendi quò uocabar ſpe, quàm progrediendi quantum poſſem uoluntate. Malo autem cùm eorum ſtudijs qui hoc à me contenderunt obtemperauero, ſuo ipſi de me iudicio detrahant, quàm ſi id non fecero, meæ erga ſe uel beneuolentiæ uel pietati. Itaq; rem aggrediar magni nominis, magni exempli, gloriæ, nouitatis, admirationiſq; pleniſſimam. In quo ea me res cōſolatur, quòd cùm multa propè incredibilia ſim dicturus, uobis tamen eſſe dubium minimè poterit me ueriſſima dicere, propterea quòd ea dicam, quæ ipſi cognouiſtis, uidiſtis, quibus interfuiſtis, quarumq; ſanè rerum quo maiora quæq; ſunt, eo ſe nobis atq; omnibus hominibus notiora Proceres exploratioraq; præbuerunt. Itaq; nihil commemorabo, quod non idem multorum & uiuentium & præſentium memoria teſte commendetur. Atque uobis quidem eſſe gratiſſimum debebit, quæ ſparſa, quæq; diuerſis temporibus de homine præſtantiſſimo deq; ueſtro Duce uel uidiſtis ipſi, uel audiſtis, ea collecta uno tempore cognoſcere: quibus è rebus etiam quilibet abunde capere omnium exempla uirtutum poſſit uel ad aliorum comparationem atq; memoriam, uel ad uſum ſui. Sed priuſquam dicere incipio, te mi Alumne ſemper quidem mihi chariſſime, nunc autem etiam beatiſſime, te inquam rogo quacunque de cœli regione nos intuens tibi ſacra fieri, tibi iuſta celebrari uides, mihi nunc perſanctè adſis tantiſper, dum de te apud hoſce ago: magnamq; tuam illam eloquentiæ uim, quam tamen cùm nobiſcum eſſes, parcè ac religioſe exercebas, mihi aſpires, ut id ego bene dicendo tuo munere conſequar, quod es ipſe bene agendo beneq; ſentiendo deorum immortalium beneficio conſequutus. Quod quo facilius fieri poſſit, ſi modò fieri ulla ratione poteſt, ad ea

quæ breuiter ſum dicturus, quæſo Proc. *diligenter attendite*. *Eſt in* Apennini *iugo his uicinus locis mons præcelſus, quo in ſummo propè æquata agri planities fertile ſanè ſolum & aquas perennes habet, aëriſq; miram & iucundam ſalubritatem.*Totus *autem undiq; ita circumciſus atq; directus eſt, ut adiri uno aut altero ex loco ſingulis ab hominibus poßit, aliunde pluribúsue non poßit.*Itaq; *parua manu ſi defendatur, omnes omniũ imperatorũ exercitus, tormenta, artes, eum montẽ expugnare omnibus annis nõ queant.* Huic *monti* Feretrius *nomẽ eſt, credo uti* Ioui *quondam nomen* Feretrio *fuit, quoniam pacem hominibus afferebat: ita hunc montem primò fuiſſe appellatum propterea, quòd imperatores electißimos tulit, à quibus poſtea pax atq; pacis ornamenta maxima hiſce urbibus regionibuſq; contigerunt.* Nam *illa hinc familia oriunda eſt* Feretria *peruetus, ex qua innumeri* Principes *extiterunt, qui cùm omni laude maximè celebres, tum bello clarißimi, uniuerſam* Italiã *rerum à ſe geſtarum gloria monumentiſq; referſerunt*. Horum *omnes annales, omnes hiſtoriæ nomina continent, facinora, uirtutes, geſta bello ac pace imperia, partas manu uictorias atq; triumphos memoriæ poſteritatis tradũt, ut qui uelit, facilè poßit inſpicere quot quantiſq; imperatoribus tercentum iam annos amplius gens* Feretria *floruerit.* Hiſce *maioribus ortus* Guidus Vbaldus Dux, *auũ habuit* Guidum Antonium Feretrium Vrbini *Ducem, celebris gloriæ multiq; nominis uirum.* Nam *neq; bello ferè quiſquã maior apud* Italos *homines ea tempeſtate illo fuit, qua tamen multi clari atque illuſtres militaribus diſciplinis uiri, multi magni imperatores extiterunt: neque domi quenquam ullæ gentes* Principem *æquè atque hunc ſui ciues populiq; coluerunt:*

*runt: quod tamen illi etiam apud Martinum V. Pontificem
Maximũ ualuit plurimùm, hominem cùm in ſacerdotio u-
niuerſo, cui præerat, tum in regenda Rep. diligentiſsimum,
& propè ad ſubleuandam Romani nominis iacentem iam
proſtratamq; dignitatem natum: cui quidem ſummopere
charus fuit. Viri enim ille mores uirtutesq; cùm adamauiſ-
ſet, nihil non ei tribuit. Nam quod ſummum eſſe imperium
in Pontificis Maximi regno tum poteſtateq; cenſebatur, eo
illum magna Italiæ, magna bonorum omnium gratulatio-
ne donauit, Ducemq; Spoleti creauit. Eſt autem ea prouin-
cia percelebris, agros fertiles & amœnos tractus habẽs, op-
pidaq; plurima, populisq; refertiſsima. Itaq; apud ſuos cha
rus, apud Romanos homines magnus, apud omnes certè
ſumma beneuolentia, ſummo cultu, ſummis honoribus ſem-
per fuit. Verùm hunc tantum ac tam præclarum hominem,
aliquanto minus magnum filij maxima atq; perfecta uir-
tus facit. Ita qui aliorum comparatione omnium excellere
facilè poterat, eum genuit, qui cùm omnibus reliquis homi-
nibus, tum patre etiã longè maior atq; illuſtrior fuit. Quæ
tamen illi res certè bis uoluptati fuit. Nam & uinci à filio iu
cundiſsimũ eſt, quaſi quis à ſe ipſe uincatur, ſeq; ſuperet: &
filium genuiſſe multò ſe præſtantiorẽ, maximè optandum:
uiuit enim in filio pater: itaq; maiorem ſe in illo cùm intue-
tur, gaudet: filijq; nomen atq; gloriam ſuam ipſius atq; pro
priam ducit. Sed magna me hæſitatio Proceres tenet: ualde
enim mihi difficilis atq; lubrica dicendi ratio proponitur.
Nam ſi meritis Federicũ Ducem laudibus, huius de quo di-
xi filium, eius autẽ de quo dicturus ſum patrẽ, proſequi or-
nareq; uoluero propterea, ne uos qualem is parentẽ habue
rit neſciatis, nihil hodie aliud agam, nihil planè cogitẽ ne-*

ceſſe eſt: illud etiã mehercule, ne me dies prius quàm rerum ſylua ſeriesq́; dicendarũ deſerat, eſt uerendum. Sin tacuero, Guidum Vbaldum à nobis magno ueroq́; genere laudis iri defraudatum uideo. Quid enim omnino laudabilius, quàm patrem habuiſſe ampliſsimũ uirum, omniumq́; hominũ memoria celebrationeq́; clariſsimum? Nam quemadmodum in equis dignitatem ſoboli afferunt parentum animi, aut firma latera, aut pernicitas, aut pulchritudo: in arboribus autem eæ plerunq; laudantur, quæ optimis ex ſeminibus coaluerunt: ita etiam in hominibus, claris eſſe parentibus genitum ſemper pulcherrimũ atq; honeſtiſsimum fuit. Quamobrem ſi filium quibus ex rebus par eſt, laudabo, de patre hodie, non de filio dixero. Sin uerò patre præterito hodie de filio dicam tamen, profectò eum quẽ maximè laudandum ſuſcepi, multò ſanè minus quàm poſſum quamq́; debeo, collauda uero. Ita uel huic meæ laudationi id, quod eſt potiſsimũ atq; maximũ, detrahendum eſt, uel ipſa in aliũ diem reijcienda. In altero ne minus quàm oportet, uel diligẽs uel fortaſſe gratus, in altero ne etiã intempeſtiuus moroſuſq́; uidear, effugere caucreq́; non poſſum. Veruntamen ut in re ambigua atq; peranguſta confugiam ad illud, propterea quòd is non multis ante nos annis fuit, eius uitæ ſcilicet rerumq́; geſtarum memoriam adhuc uigere, adhuc in mentibus hominum eius prudentiam, iuſtitiam, temperantiam, ſanctitatẽ, animi magnitudinẽ liberalitatemq́; uerſari: illud etiam certò ſcio, adeſſe hoc in cœtu multos, qui illũ nouerint, uiderint: aliquos, qui eo imperatore meruerint, manum cum hoſtibus conſeruerint, uictorijs interfuerint, quas ille plures eſt conſequutus, quàm alij imperatores non ſperare modò audeant, ſed planè etiam optare. Itaq; nemo ferè ignorat illum omnibus
ab Ita-

ab Italicis regibus maximis propoſitis præmijs uocatũ, maxima imperia geſsiſſe: parua manu ingentes hoſtium copias ſæpe fudiſſe, uiciſſe ſemper, uictum nunquã fuiſſe: quæ capi expugnariq; nulla ui, nullis artibus poterant, oppida expugnauiſſe: munitiſsima omnia ei ceſsiſſe, concluſa patuiſſe, ſitu aſpera non reſtitiſſe. Illud autem planè ſcimus omnes, eum regni ſui fines ſæpius lateq; promouiſſe, regnum ipſum urbibus, urbes arcibus munitiſsimis auxiſſe, ædibus templis condecorauiſſe, ſibi ſuisq; domum illam ipſam hac in urbe, quam incolimus, ea materia, ea arte ſumptuq; conſtruxiſſe, ut tametſi ea ſitu ad ædificandum iniquiſsimo difficillimoq; ſit, æquè pulchra tamen ullo in loco toto orbe terrarum non uiſatur. Iam bibliotheca illa celebri, quam is maximis ſumptibus comparauit, cùm Latinorũ, tum Græcorum, tum Hetruſcorum, tum etiam Hebræorum lingua perſcriptis in omni diſciplinarum genere libris monumentisq; refertiſsima, omnes qui uolumus utimur. Quæ cùm ita ſint, aliaq; his ſimilia uel etiam maiora, latiſsimè enim eius uiri bonarum artium, ſtudiorum, morum, uirtutum, dictorum, factorum hìc quaſi campus patet, minus moleſtè fero me temporis anguſtia reiectũ atq; repulſum ijs de rebus non poſſe dicere, quas uel omnes, uel magna ex parte uos quidẽ Proceres memoria cogitationeq; retinetis. Tali itaq; patre genitus noſter Dux, qualem uos aut uidiſtis, aut certè cognouiſtis, mihi quidem explicare ociũ non eſt, orbis autem ipſe terrarum pro me & loquitur de illo nunc, & ſemper loquetur. Matrem habuit Baptiſtam Sfortiã Alexandri Sfortiæ maximi clariſsimiq; uiri filiã, ac Franciſci Sforttiæ illius fratris, in quo illa ætas habuit, quem cõferre cum omnibus omnium ætatum eximijs imperatoribus propèmo-

dum auderet. Ipſa uerò Baptiſta eo ingenio, ijs moribus, ijs etiam bonis artibus, ea uitæ continentia atque prudentia fuit, ut non plus illi pater aut familia, qua nulla quidem Italicarũ aut maior aut ſplendidior eſt habita, quàm certè illa utriſque ornamenti atque gloriæ addiderit. Atque uereor, ne qui interdum exiſtimaturi ſint, ſi quæ de illa poſſum, omnia dixero, ea me inuenire atque fingere: ita de fœminis non ſæpe dicuntur, perraro etiam creduntur de uiris. Tum immorari diutius nolo in eius fœminæ uirtutibus qua ſi præteriens repetendis, quã pro dignitate laudare uix propria atq; longa oratione quenquam poſſe ſatis cõmodè exiſtimo. Itaq;, ut breuiſsimè Proceres dicam, quemadmodum omnes eæ uirtutes, quæ quidem inueniri tum omnibus in hominibus potuiſſent, in eius uiro collectæ collocatæq; conſpiciebantur, ſic mehercule quicquid ea tempeſtate bonarum artium, optimorum elegantiſsimorumq; ſtudiorum atq; morum cunctis in mulieribus fuit, id ſanè omne in hanc unam natura quaſi conflauerat atq; profuderat. Quamobrem ſi quis Deus Guido Vbaldo, dum uiueret, omnes homines ante oculos poſuiſſet, eiq; pollicitus fuiſſet, quos ſibi is omni ex illo numero delegiſſet, eos illi parentes futuros: quem alium patrem potius quàm Federicũ Feretrium, aut quam potius matrem aliam quàm Baptiſtam Sfortiam ſibi ſumeret, is me diusfidius non habuiſſet: ſed qui ſibi lege naturæ contigerunt, eos etiam optione propoſita retinuiſſet. Sed iam ad ipſum, de quo agimus, ueniamus. De quo quidẽ Proceres etiã ſi nihil aliud audiretis, exiſtimare tamen deberetis, mirum atq; diuinum hominem ipſum fuiſſe, ad quem quidem procreandum longè præſtantiſsimus omnium uirorum uir, longè lectiſsima omnium fœminarũ fœmina, quaſi Deorũ im-

mor-

mortalium uoluntate cõueniſſent, eiq́; parentes extitiſſent. Non enim temerè neq; fortuitò tam præclaram, tam inſolitam, tam nunquã antea propè auditã uiri uxoriſq́; ſocietatem initam coalitamq́; eſt credendum. Adeſte tamen Proce*res, atq; animũ & mentem adhibite, ut uideatis hæc parentum tam admirabilis præparatio quò tetenderit. Cùm de* Ba*ptiſta uxore* Federicus Dux *octo filias, marem nullum ſuſcepiſſet, ſeq́; iam uirilem ſtirpem tantis opibus quæ ſuccederet, relicturum ingraueſcens annis homo deſperauiſſet, mulier anxia, quod ſæpe antea fecerat, ad preces conuertitur: uota præterea* Dijs *immortalibus facit lachrymans, filium marem ſi dent, ſe libenter uita ceſſuram, modò uir ſui ſimilem ex ſeſe aſpicere ſemel poſſit, populiſq́; relinquere, ne bono cum regno ſtirps tam egregia intereat.* Hæc *ubi eſt precata, ſomnus eam occupat.* Tum *per quietem in altiſſimæ arboris culmine ipſa ſibi uidetur auem* Phœnicem *párere miræ pulchritudinis, quæ ſex atq; triginta totos dies ei arbori cùm incubuiſſet, cœlũ uolatu peteret, tactoq́; ſolis globo alis flamma cõbureretur, neq; amplius appareret.* Hæc *illa uiro cùm enunciauiſſet, fit prægnans: parit tẽpore puerum pulcherrimi ſuauiſſimiq́; oris: ipſa paucis pòſt menſibus moritur: puero* Guidi Vbaldi *nomẽ impoſitum, gentile ſcilicet atq; auitum eſt.* Eo *nato nihil patre* Federico *lætius, nihil hilarius fuit.* Itaque *enutriri puerum ſumma diligentia iubet, omnem tamen educatorũ diligentiam mira infantis natura ingenioliq́; uis anteuerterunt.* Nam *linguam quidem flectere, proferre uoculas, uerbis uerba nectere antea didicit, quàm ab alijs, propè dixerim, ſumi cibus aut potus ediſcatur.* Prima *uerò literarum rudimenta ea ætatula hauſit, qua uix cæteri ſolent loqui.* Neq; *porrò totidem annorũ*

non ab illo puer omnibus in rebus præteritus eſt, nemo nõ longiſsimè relictus. Itaq; *puerilibus illis in ſtudijs iam non pueriliter ſeſe gerere, ſpeiq́; multò plus alere, quàm illa ætas daret, uidebatur.* Indole *autẽ atq; facie ea fuit, ut iurares illos* Veneris *pueros* Amores, *quos* Poëtæ *aiunt matri præſtò eſſe atq; adludere, aliã oris formã, genarum, oculorũ, nõ habere. Hæc cùm ita ſe haberẽt, ego* Patauio *uocor: à patre mihi puer bonis moribus, bonis artibus erudiendus informandusq́; traditur: mihi eius cura omnis alendi inſtituendiq́; mandatur.* Quæ *ſanè res me quidẽ primò uehementer cõmouit.* Intelligebam *enim pueros regios qui inſtitueret, ei quaſi* Hydrã Herculeam *domandã ſuſciperet, ſic eſſe elaborandum: ita hercle uel propterea, quoniã inter omnes rerũ delitias alerentur, uel quia nõ omnino, uti cæteri, tutò libereq́; increparentur, interdum etiã propter aſſentatorũ turbas, quibus abundarent, emergerent ex illis undiq; uitia inſurgerentq́; multò ſæpius, quàm uirtutes, quæ nõ tam quidẽ reſecarentur facilè, quàm etiã multipliciter pullularent.* Verùm *docere cùm incipio, nihil eorũ quæ in alijs eſſe pueris aſſolent, uideo in noſtro, non deliciarum ullas illecebras, nõ pronos ad licentiã mores, nõ adiutã impunitate audaciã, nõ deniq; arrogantis fortunæ ullũ in pueri animo impreſſum ueſtigiũ inſpicio, nõ etiã moleſtiã ſatietatemq́; diſcendi, aut cõmorandi cũ ſe natu maioribus tædiũ: nihil ſanè horũ* Proceres *in illo fuit, grata potius expetendaq́; omnia.* Tum *me colere, mihi credere, ad me reſpicere, me imitari, nunquã ſe à ſtudijs literarũ abducere, niſi iuſſus, niſi aliorũ ſtudiorum gratia, uel equitandi, uel armis ludendi: æquales nõ deſpicere: malle autẽ eorum cõſuetudinem, à quibus diſcere aliquid ſemper poſſet: nulliusq́; rei æquè magnã curã habere, quàm*

ne

ne quis dies elaberetur, quo ſe die nihil addidiciſſe, nihilo præſtantiorē factū poſſet recordari. Sed uoluntatis hæc: illa uerò ingenij, mira quidem cùm alacritas, tum celeritas in percipiendo, in retinendo nullus labor: labor autē? imò admirabilis quædam incredibilisq; naturæ uis atq; præſtantia. Itaq; illud uerè poſſum dicere Proceres, nullā ei præceptionem meam difficilem ad percipiendum uiſam, ne longā quidem unquam ad ediſcendum, breuiorem autem quàm uellet, quamq; ipſe poſſe aſſequi ſe cōſideret, ſæpiſsimè: qua de re etiam mecū conquerebatur. Itaq; difficilius mihi ueniebat in mentē, quid ego illū docerē, quàm quid ille diſceret, ſtatuere: ſæpiusq; quantū deceret ei me ad diſcendū proponere, quàm ipſe quantū aggredi aut uellet aut poſſet, quærebam. Quamobrē multa ei nos dum proponimus, ille omnia conſequitur, eò res uenit, ut is non plurium propè menſium ſpatio, quàm alij annorū, ita Latinas literas puer calleret, ut patrias cæteri linguas atq; ſuas: ita Grecas, ut noſtrorum hominū doctiſsimi iuuenes Latinas planè atq; Romanas ſolent. Neq; ſanè ille Græcorū tantū literas perceperat, uſuramq; ipſam legendi atq; intelligendi: ſed ipſas etiam uocū inflexiones, intenſiones, remiſsiones, poſituras multùm à noſtris alienas atque uarias, teneritatem denique illam Atticam, et linguæ illorū quoddā quaſi lenocinium didicerat, hauſerat, expreſſerat, æquè atq; ipſi utebatur. Itaque illi ego non magiſter iam ſtudiorum, ſed adiutor: non doctor, ſed ſocius: nō interpres, ſed teſtis aderam, uel ut uerius dicā, admirator. Quæ perſpiciens mecumq; reputans, timui fateor ſæpiſsimè Proc. id quod dicitur, præcocia ingenia celeriter emori: ne præſaga pueri mens atq; præſcia diu ſe nobiſcum nō futurum, illos tanquā flores effunderet, quos, ſi ſibi

eſſet uiuendum, reſeruare in aliud tempus debuiſſet. Itaque *angebar animo, atque is mihi ne eriperetur, ſingulis horis tacitus pertimeſcebam: maluiſſemq́; illum minus ingenij aliquanto ad ea ſtudia, minus etiã afferre alacritatis, ut plus uitæ alere polliceriq́;, quàm quod ipſe arbitrabar, uideretur*. Quod *quidem ijs quoq; accidere ſolebat, quibus ille magiſtris, ad rei militaris capeſſendas rationes utebatur*. Nam *equitare, haſtam, galeam, ſcutum, loricam geſtare, uibrare enſem, modò peditem, modò equitẽ agere, modò* Italos, *modò* Parthos *imitari, ita breui tempore didicerat, ut illi ipſi, quibus ſe is ad diſcendum tradiderat, cùm quidem nihil aliud in uita egiſſent, tamen dicerent non habere iam ſe, quod eum ulterius docerent*. Neq; *ille hæc tantummodo leuia, bene ut armis, optimè ut equis uteretur, ſed etiam grauioris ſæpe pugnæ ſpeciem cum æqualibus ſibi pueris cumq́; ſuis militibus exercuit: nam & cataphracto equiti concurrebat, & magnis itineribus aliquò in armis, quaſi bellum gereret, contendebat*. In *tentorijs autem, uel etiam ſub dio pernoctare, uim frigorum atq; hyemis perpeti, caſtris locum capere, eadem uallo cingere, è quibus modò hoſtes propulſaret, modò quæ ipſe adoriretur, exercitum inſtruere, ſingula deniq; imperatoris officia obire ipſe quoquo modo poterat, puer quidẽ atq; tener uoluit, quaſi turpe eſſet imperatoris filium, quacunq; ætate eſſet, non eſſe imperatorem*. Itaque Proceres *duas illas maximas præſtantiſſimasq́; artes, rei militaris atq; literarum, noſter* Dux, *quàm in ipſis propè cunis, quaſi binas nutrices adamarit, complexus ſit, tenuerit, iam uidetis*. Ego *enim ſic exiſtimo, cùm dignitatem, tum utilitatem, quantæ eſſe maximæ nullis alijs ex rebus poſſunt, duabus his artibus diſciplinisq́; contineri: nam in altera pacis*

cis & quietis fundamenta inſunt omnia, in altera ornamenta: illa ut regno, ut patria, ut laribus, ut liberis, ut amicis, ut deniq; rebus cæteris omnibus, quibus oblectamur & iuuamur, nobis perfrui liceat, perficitur: hac, ut ijs bene & cum dignitate perfruamur, comparatur. Nam armis quidẽ uim repellere, ulciſci iniurias, inimicos profligare, ſocios amicosq; defendere, tueri fines, propagare imperium ſanè poſſumus: quibus ex rebus quàm magnæ ſæpe utilitates, quanta gloriæ monumenta pariantur, quis eſt qui non ſentiat? Literarum autem præſidio leges condimus, iura cõſcribimus, morum præcepta tradimus, oratorem componimus, qui ciuium animos impellat quò lubet, reuocet unde uult: humanarum diuinarumq; rerum ſcientiam acquirimus: quæ homines multis ante nos ſeculis nati ſenſerint, geſſerint, quomodo uixerint, ſcimus: noſtras uerò aut noſtrorum res præclarè geſtas obliuioni eripimus, poſteris cognoſcendas celebrandasq; mandamus: quibus quidem officiorũ generibus quid profectò uel prodeſſe magis hominũ uitæ, uel plus afferre ſplendoris poteſt? Hæc ille igitur nõ tam quidem meis aut aliorum monitis, quàm per ſe, uel potius diuinitus ſentiens, ita hiſce artibus ſeſe puerum tradidit, quemadmodũ audiuiſtis: ita uerò adoleſcentem atq; iuuenem, ut mox audietis: dicerem uirum, nam eam ætatem etiam attigit: ſed eius aut nullos fructus, aut omnino tenues modicosq; percepit, fatorum credo iniuria, ſi fas dicere, ne fœcundam nos atq; propriam eam noſtram felicitatem haberemus. De re igitur militari prius: cuius illud mihi in primis occurrit mirum, quod tamen ei planè puero contigit. Nam cùm decem eſſet annos natus eo tempore, quo eſt pater eius Federicus Dux mortuus, eam de ſe iam tum ſpem excitauerat, ita

hominum animos ſui expectatione impleuerat, ut ij quorum erat tum pater maximorum exercituum imperator, Neapolitanorum Rex, Mediolanenſium Dux, Florentinorumq; Reſp. *eoſdem illos tam amplos exercitus, tam magna imperia, tam innumeras copias ei puero tuendas regẽdasq; tranſmitterent: rerum ſuarum ſummam ei uirtuti, quam inſpicere ipſam nondum poterant, odorem naſcentis & quandam quaſi fragrantiam ſe percepiſſe opinabantur, fidei, cõſtantiæq; committerẽt. Itaq; ille imperator antea, quàm miles, ueteranus, quàm tyrunculus, uir propémodum, quàm adoleſcens fuit.* Nam *qua ætate alij plerunq; regum pueri nucibus ludere uel ploſtellis ſolent, noſter pilum aut iaculum proijciebat: qua fabellas illi de nutricibus audiunt, hic de caſtris tubarum ſonitum, armorum ſtrepitum, equorum hominumq; concurſum hauriebat: qua illi altores obſeruant ſuos, huius os atque frontem cohortes legionesq; reſpiciebant, iuſsis nutuiq; præſtolabantur.* Quamobrem *ijs initijs ſic adoleuit, ut nullam profectò militaris diſciplinæ partem non diligenter obierit, nulla in bellica ratione atq; munere non diu ac multùm exercitatus occalluerit magna cum laude atque gloria. Itaque adoleſcens* Innocentio *octauo* Pontifici Max. *primò quidem contra* Ferdinandi Neapolitanorum *regis audaciam incredibili adiumento atque præſidio fuit: poſtea uerò innumeras* Piceni *urbes excitatis factionum atque adiutis ducibus nouas res molientes coërcuit, magno bello, magnis ſeditionibus implicitas pacauit, deſciſcentes alioq; uerſas reſtituit.* Innocentio *deinde mortuo* Florentinorum *exercitibus uixdum iuuenis cùm præeſſet, opulentiſsimam bellicoſiſsimamq; urbem* Piſas, *& cùm rebus omnibus ad repellendos hoſtium impetus, tum*

animo

animo atq; irarum ſeminibus inſtructiſsimam, obſidione ita preſsit, ut Deorum *uoluntate potius, quàm ullo ipſorum conſilio aut uirtute, imminenti erepta exitio calamitateq́; uideretur*. Marrucinorum *idem mox plura oppida*, Marſorum, Præcutinorum, Veſtinorum, *à fide regia quæ deſecerant, recuperauit, regibusq́; reddidit, cùm illum ipſi atque* Alexander Pont. Max. *quo cum ij fœdus percuſſerant, ſuis ductandis copijs præfeciſſent*. Nam *quæ cum* Venetis *deinceps geſsit, quantum pro illa* Rep. *periculi adijt, quantum laboris, nec explicari una oratione poteſt, nec uno die*. Quibus *quidem in bellis omnibus & imperatorē ita geſsit, ut ſibi nec in eligendo conſiliū, nec in imperando prudentia, nec in obeundo alacritas, nec in exercendo labor, nec in cōficiendo induſtria contentioq́; deeſſet*. Magno *in anguſtis rebus animo, incredibili temperantia in ſecundis, ſumma in utriſq; conſtantia liberalitateq́; utebatur*. Et *uerò militem, cùm opus eſſet, ſic præſtitit, ſic omnino expers timoris fuit, ut in eo certè bello, quod cum* Alexandro Pont. Max. *cōtra alteram* Romanorum *factionem geſsit, ijs qui cum illo eſſent, aliquando cedentibus, ſolus cum centenis hoſtibus dimicauerit potius, quàm committeret, ut ſe quiſpiam terga unquam uertentem uideret*. In Flaminiæ *autem finibus* Ferdinando *minori, qui rex poſtea* Neapolitanorum *fuit, contra* Caroli Gallorum *regis caſtra cùm adeſſet, & tormentorum, quibus quidem exercendis ea plurimum natio ualet, pilæ ferreæ ex uallo hoſtium creberrimæ infenſiſsimæq́; torquerentur, reliqui ſe præfecti militesq́; cùm retraxiſſent, ij uerò qui circum ipſum erāt ſtipatores eius corporis paſsim caderent, hoſtes autem urgerent, neq; eſſet dubium, ipſe etiam ſi ceſsiſſet, uniuerſum ſuorum exercitum terga datu-*

rum, omniaq; iri perditum unius ipſius conuerſione uiderentur, ipſe de loco ſe nunquam mouit. Itaq; *uel occiſis reliquis, uel cedentibus, ſolus magno animo reſtitit, ſolus inter multa hominũ millia repertus ſanè eſt, cui mori eſſet, quàm timere, facilius.* Prætereo *hoc loco prudens ſciensq;* Proceres *multa: nec enim uel expeditiones eius ſingulas, uel bellorum omnia genera recenſeo, nedum eius præclarè res geſtas egregiaq; facinora cuncta cõmemorẽ, quæ cùm innumera quidem ſunt, tum ſunt omnia intra primum iuuentutis limen ſanè confecta.* Quo *tempore quemadmodum de* Achille *ait* Homerus, *quem omnium* Græcorum *pulcherrimum atq; formoſiſsimũ dixit eſſe, cùm ſic etiam* Duce *noſtro nemo ferè* Italorũ *pulchrior, nemo ſpecioſior haberetur, omnes eæ actiones, omnia munera quæ obibat, dulci frontis ac decoro aſpectu & formæ tanquã luminibus illuſtrabantur, reddebanturq; conſpectiora.* Itaq; *cùm erant illa ipſa per ſeſe magna atque grata quæ tractaret, tum quia ijs candor atq; hilaritas oculorum, uultusq; forma ac ſpecies totiusq; corporis mira quædam dignitas maieſtasq; accedebat:* Dij *boni quàm ille mihi unus ex ueſtro cœtu potius, quàm ex noſtrorum turba regum quiſpiam atq; principum ſæpe eſt uiſus: ſæpe dignus qui à uobis cùm totius orbis terræ imperio, tum certè immortalitate donaretur.* Itaque *illi ipſi quos contra ferebatur, quibusq; ſuccenſebat, iraſci tamen ei minimè poterãt, minimè in illum duri quicquam infenſi'ue cogitare, non mehercule magis, quàm in ipſos* Deos, *à quibus quidem tametſi acerbi aliquid accidiſſe interdum nobis exiſtimamus, nemo tamen ita efferatus eſt atq; impius, ut iraſci uel ulciſci ſe de illis uelle in animum inducat ſuum, ſaltem cùm cœlum ſyderaq; ſuſpicimus.* Eodem *propè modo*

ſimul

ſimulatq; noſtri Ducis faciem quis oculoſq; reſpiciebat, nihil in illum queri poterat, omnes ei ex animo uno intuitu iræ atq; offenſæ excidebant. Quòd ſi contingebat ijs quibus ille ſe iratũ oſtendebat, quibus minabatur, quo in illum tandem animo eos fuiſſe credimus, quos amabat, quos honorificè appellabat, quos laudabat, quibus agebat gratias, quibus ſe debere fatebatur? Itaq; ut paucis explicẽ atq; amplectar quod ſentio: cùm ſcientiam rei militaris, tum uirtutem, tum autoritatem, quantæ quidem in uiro eſſe, uel in ſene etiã uix ſolent: demum ſi nouo mihi uerbo ferè uti apud uos licet, etiam amabilitatem, nam ea quoq; res plurimum ualet, iuuenis uel potius adoleſcens noſter Dux habuit, felicitatem nõ habuit, eo præſertim tempore, quo eſſe illi maximo uſui potuit, maximeq; ea opus fuit. Sed libet mihi uobiſcum noſtrã ſortem Proceres lamentari: libet de humanis cõditionibus, deq; naturæ legibus cõqueri, duris illis quidẽ ſæpe ut ſunt, ad ferendum: ut uidentur, etiam iniuſtiſsimis. Nam illa ipſa noſtri Ducis tam grata, tam liberalis, tam excellẽs, tam eximia pulchritudo, illa ad bellica munera obeunda indefeſſa nauitas atq; uis, quæ uirtutibus reliquis ſuffragatur, eſtq; earum adiutrix omnium & tanquam adminiſtra, non multum ſanè diu unà cum illo fuerunt, non diu illi fœdere inito ſeruatoq; adſtiterũt, ut ſe oſtendere tantummodo uoluiſſe uiderentur, permanere noluiſſe, quo magis poſtea nos illo etiam uiuo earũ deſiderio conficeremur. Laborare enim pedum doloribus uno ille atq; uigeſimo ætatis anno ſanè cœpit: qui quidem morbus cùm ætate atq; tempore uires & tanquam animos aſſumpſiſſet, ita demum inualuit, ut in illo neq; oris & uultus ſpecies proceritaſq; membrorum, neq; ſtrenuitas illa corporis priſtina multũ agnoſceretur, crucia

Oo

tu et macie maieſtas illa eximia formæ, agilitas, uiresq; mem brorum captæ atq; confectæ tabeſcerent: ipſe, cùm bene ſibi eſſet, geſtaretur, cæterùm in lecto iaceret. O inanes cogitationes noſtras & ſpes: ô ſtudia curasq; hominum tenues atq; miſeras: ô fallacia bona, citoq; pereuntia, & laborum noſtrorum flores antè, quàm fructus pariant, exareſcentes & caducos. Quid illo homine ad omnes bellorum rationes maius, quid unquam præclarius, quid admirabilius extitiſſet, ſi aduerſa illi ualetudo maximas eas excellentisq; dotes & Deorum immortalium dona egregia non inuidiſſet? ſi is ad ſenectutem uſque integer, quod innumeris imperatoribus contigit, perueniſſet? Qui adoleſcens, qui puer tot imperia geſſerit, tot bella confecerit, ut multorum imperatorum om nes ætates æquauerit, ſuperauerit, qualem illum tandem uirum, qualem ſenem præſtaturum ſe fuiſſe credi par eſt, eos annos ſi illæſus confeciſſet? ſi ad admirandum illud atq; diuinum ingenium, animi magnitudinem, fortitudinem, multarum quoq; rerum inoffenſa experientia multos annos uberes ſolidosq; conquiſita, conſiliorumq; maturitas cana atq; grauis acceßiſſet? Sed mihi quidem cogitanti, ita eſſe in humanis rebus à natura comparatum uideri ſolet, ut quæ mediocria ſunt, ea ad excellentē ſtatum atq; formā ſæpe ſine offenſione perueniant: quæ uerò iam excellentia ſunt ipſa per ſe atq; eximia, iis ulterius progredi ut abſolutißima ſint, minimè omnium liceat. Quamobrem egregiæ res, ma gnæ, præclaræ, uiſuntur quidem permultæ multis in locis atq; urbibus: perfectæ uerò ex omni parte atq; ſummæ, & quibus nihil addi poſſe uideatur, propè nullæ. Itaq; aiūt Scipionis illius Aphricani maioris filium, cùm quidem ad patris militarem diſciplinam animiq; magnitudinem doctri-

næ

næ etiam ſtudia literarumq́; multarum uberiorem elegantiam adiunxiſſet, eſſetq́; ſpes illum patre præſtantiorem ampliorémq́; futurum, corporis imbecillitate adoleſcentem admodum impeditum rem militarem poſtea exercere non potuiſſe. Qui quidem in eo longè minor noſtro profectò Duce *fuit, quòd is manum fortunæ inijciens, qua ſe in re nauanda corporis imbecillitas impediebat, ſolertia eam induſtriaq́; cōſequebatur.* Bellis *enim intererat uel laborans. Itaq́; ſedere in equo cùm non poterat, ſella uel lectica utebatur.* Nunquam *illi morbus mentem, nunquam rerum geſtarum memoriam, qua ſupra omnes homines mira atq́; tenaciſsima eſt uſus, nunquam rei militaris ſcientiam, nunquam autoritatem ita abſtulit, quin etiam captus pedibus maximis cum imperijs ſemper eſſet. Itaq́;* Iulius *ſecundus* Pontifex Max. *homo cùm omniū rerum ſcientia, tum cognoſcendis perpendendisq́; hominibus planè mirus, cùm primū rerum imperio eſt potitus, ſuis eum copijs exercitibusq́; præfecit, omnibus eo in bellis uel ipſo, uel per uicarium eſt uſus, quoad is illum atque nos moriens triſtes mœrentesq́; reliquit.* Sed *quoniam de re militari diximus, de doctrinæ eius ſtudijs rationibusq́; deinceps dicemus. Qua in re propterea quòd nos adiutores illi fuimus, uereor* Proceres *ne aliquibus ea quæ dicentur, maiora interdum à nobis multò longeq́; præſtabiliora, re quàm ſint, uerbis fieri orationeq́; uideantur: ita ſum magna incredibiliaq́; propè dicturus.* Verùm *ego illos ipſos alumni mei manes optimos atq́; ſanctiſsimos teſtor, quos quidem hîc adeſſe atq́; attendere quæ dicuntur exiſtimo, nihil me ficturum eſſe, nihil ueris additurū, nihil uerborū fuco compturū, ſed frontem uobis ipſam rerum nudam incomptamq́; oſtenſurum.* Duæ *ſunt igitur, ut mi-*

hi quidem uideri ſolet, in ſtudijs literarum, diſciplinæ Regi*bus* Imperatoribusq; *præter alias expetendæ.* Oratoria *ſiue ars ſiue facultas, hiſtoriarũq; cognitio.* Nam *& eloquentia cũ in populo, tum in caſtris, maximas olim ſæpe res diffi cillimasq; confecit, & in poſterum conficiet: & rerum ab alijs geſtarum exemplis abundare, quibus in tuis rebus uti poßis, & bello & pace profuit certè proderitq; ſemper plurimùm.* Harum *utranq; diſciplinarum noſter* Dux *miro ſtudio ab ineunte ætate eſt complexus, earumq; legendis cùm* Latinis, *tum* Græcis *autoribus ſeſe dedit magna inexpletaq; diligentia.* Annis *autem accedentibus ita in utriſq; profecit, ita ſe penitus in eorum penetralia immiſit, ut quo ulterius poſſet progredi, iam propè nihil haberet.* Nam *eloquentiã eſt adeptus, non illam quidem qua in foro utimur, acrẽ, acerbam, iracundã, contentionis, ardoris, inimicitiarũ, laterum laborum plenam, ſed illam pacatam, ſedatam, grauem, hilarem etiã interdum, & cùm dulcem, tum reſperſam ſalibus, uerecundam tamen ſæpius & uenuſtam, ſimplicem ſemper, non minio, non cincinnis comptã, mundã uerò, et ipſa quaſi negligentia gratiorem, quamq; uerè regiam atq; imperatoriam poßis dicere.* Itaq; *ſibi cùm laudandus eſſet quis uel bonus ciuis uel ſtrenuus miles, uel alius aliquis quoquomodo, ita eum laudabat, ut cùm ipſe multa cùm gratiæ tum beneuolentiæ cauſa diceret, orationi tamen neq; fides neq; grauitas unquã deeſſet: tantumq; cæteri laudato tribuendum eſſe ducerent, quantũ ei laudator ipſe tribuiſſet: ille autẽ qui lau daretur, non omnibus ab hominibus mallet, quàm ab uno il lo ſeſe laudari.* In *uituperando autem natura parcus, uolun tate abſtinens, facultate magnus atq; inſtructus cùm eſſet, ad eam dicendi rationem ita raro accedebat, ut ſcires inuitum*

accedere: cùm accederet, ita illam ferè ſemper placidè comi terq́; exercebat, ut appareret non omnes eum ſuas uires explicare uoluiſſe. Verũ omnino magnis Ducibus nõ ita ſæpe euenit, ut laudent: minus ſæpe, ut uituperent quempiã: atq; utrumlibet cùm agunt, parcè id grauiſsimisq́; uerbis agunt, ne uideantur magis quàm deceat in altero amore & beneuolentia, in altero odio et ſimultatibus duci. Accuſatio autẽ atq; defenſio nunquã in illis ferè cadunt, quippe quibus nulli iudices accendendi, nulli demulcẽdi ſunt: ſuus illis animus iudex eſt, is audit, is decernit, eo abſoluimur, eo condemnamur. Suo autem quiſq; animo tacens loquitur, ſilens perſuadet. Itaq; nihil iudiciali oratoriæ artis generi cum regibus. Propria eorum autem atq; peculiaris eſt deliberatio, propterea, quòd ad eos omnia omnes deferũt, ciues, prouinciales, municipia, milites, clientes, ſocij, uicini. Habent autem conſiliarios ipſi ſuos, qui aſsiſtunt, quibuſcũ agendum'ne ſit aliquid, aut nõ agendum, diſſerunt. Tum cum alijs ſæpe Regibus, ſæpe cum Legationibus multa quærunt, multa diſputant: quilibet alios adducere in ſententiã conatur ſuam. Ibi ars, ibi ingenium ualet. Hoc in genere Proceres omni, ſi quis unquã magnus atq; ſummus fuit, ſi quis ea quæ ipſe cogitaret, ſentiret, quæ optaret, quæ timeret, in aliorũ mentes atq; animos ita tranſtulit, ut impreſſa, non tradita, innata nõ inſita, propria non aliena uiderentur: ſi quis inquã lenis, dulcis, blandus, ſi quis item grauis, ſeuerus, prudens, nullũ uerbum temerè proferens, tum ſi cùm opus eſſet, callidus, ſi ludẽs, ſi percũctator, deniq; ſi eloquẽs, ſi facũdus unquã fuit, is profectò noſter Dux fuit: is propè unus omniũ oratorũ omnem uim, omnes illecebras, omnes, ut ita dicã, ueneres eſt cõſequutus. Nihil addo Proceres, nihil fingo. Audiuiſtis eum

ipſi ſæpe: eius uerba atque uoces auribus ueſtris hauſiſtis. Quæ uos, quæ multi Reges, *quæ* Venetorum Senatus, *quæ* Iulius Pontifex Max. *ſcit, nouit, laudauit, admiratus eſt, ea loquor. Atq; hæc quidem eius uiri tam præclara tamq; regia eloquentia, eo etiã admirabilior fuit, quòd quæ ipſe in medium pro re nata eq; tempore afferebat, ea ſi optimi oratores atq; clariſſimi diu culta elaborataq; adduxiſſent, non fuiſſent meliora: quæ uerò ſecum ipſe antè commentabatur, quod erat ferè nunquam, ſed ſi quando meditatus ad dicendum accedebat magna aliqua in re atq; cauſa, eam ſic tractabat, ut cùm omnibus artis præceptis inſtitutisq; uteretur, nullum tamen diſciplinæ aut ſcholæ, nullum induſtriæ ueſtigium appareret.* Sed *iam ad hiſtoriarum cognitionem tranſeamus, alteram earum artium, quas maximè* Regibus *diximus imperatoribusq; conuenire.* Quæ *quidem certè ars ipſa quoq; bifariam ſpectari ſolet: duobus enim quaſi terminis continetur, rerum ſcilicet atq; locorum deſcriptione.* Harum *partium alteram lato nomine hiſtoriam, alterã coſmographiam dixit illa bonarum artium ſtudiorumq; omnium inuentrix & magiſtra* Græcia: *magnisq; utranq; atq; proprijs autoribus fulcijt.* Quod *poſtea noſtri homines æmulati idem fecerunt.* His *igitur in ſingulis quantum noſter* Dux *excelluerit, quæſo proceres cognoſcite.* Dico *enim, & quidem magna uoce pronuncio: quicquid unquã geſtum à quo quam eſt, quicquid perpetratũ, quod quidem literis mandatum ſit uel* Græcis *uel omnino noſtris, ſiue ex* Hebræorũ *hiſtoria illa quidem perantiqua perq; ueteri, ſiue ex his hiſtorijs quarum res geſtæ pòſt fuere, ueteres tamen ipſæ quoq; ſunt, ut* Perſarũ *regum, ut* Aegyptiorũ, *ut* Lydorum, *ut* Armeniorum, *ut* Græcorũ, *ut* Romanorum *aliorumq; inter*

hos

hos populorũ, ſiue omnino ex recenti atq; noua, ea omnia Ducem noſtrum legere audireq́; uoluiſſe, ſemel uel lecta uel audita in promptu poſtea ſemper anteq́; oculos habuiſſe, ita, ut nihil unquam eorum exciderit. Quaſi enim ille omnes in animo res inſculptas haberet, nullæ gentium commotiones, nullæ exercituum comparationes, nullæ claſſes, nullum bellum, nulla pugna, nulla oppidi obſeſsio, nullum egregium facinus, nulla illuſtrior nex, tum nullæ morborum eluuiones, aut fames aliqua durior, aut præclaræ diſciplinæ, ſcholæ, leges, cerimoniæ, ſacrorũ ritus, nullum deniq; neq; factum neq; dictũ paulò excellens inerat in literarũ monumentis, quod nõ in eius memoriæ ſepto contineretur. Equidem mihi ipſi uideor mira nimium Proceres & fidem exuperantia dicere. Sed quid agam? taceámne ea quæ uerißima eſſe certò ſcio, quæ uos fortaſſe ſæpe, ipſe millies ſum expertus? ut cùm alumni mei optimè de me meriti, tum certè ueſtri Ducis uidear diuinis uirtutibus inuidiſſe? an proferam explicemq́; omnia? ut qui hæc non uiderunt, non antè audiuerunt, mendacio me putent uel referre illi uelle gratiã, qui mearum fortunarũ autorem omnium, uel à uobis inire, qui ueſtrum Principem ſic laudem? Sed me præſtat uera dicentem quicquid lubet, quàm ea ſilentem ingratum atq; immemorem uideri. Itaq; illud iterum atq; ſæpius repeto, memoriam noſtro Duci tantam fuiſſe, ut ea pro cæra atq; codicibus uteretur: quaſi enim in illam tranſcriberentur eiſdem literarũ monumentis ea quæ legeret, aut eiſdem uerbis, quæ audiret, ſic ordine poſtea poſituq́; permanebant, neq; temporis ullo ſpatio longinquitateúe delebantur. Ita ille cùm uellet aliquid recordari, ad ſuæ ſe memoriæ quaſi commentarium referebat: tum id tanquam relegeret, ſic remini-

ſcebatur. Sarmadas quidam in Græcia fuiſſe olim traditur, ea memoria uir, ut quæ quis uolumina confeciſſet, ea ipſe more legentis repræſentaret. Magna profectò res atq; perdifficilis: neq; enim ſine longa exercitatione atq; uſu effici tantus habitus atque ſcientia poteſt. Verùm omnino nihil cum noſtri Ducis ſenſu memoriæ felicitatéue conferenda. Nam Græculus ea quæ legerat, tum, cùm legerat, fortaſſe recordabatur: paulò ſubpoſtea eadem ſi petijſſes, profectò ſiluiſſet: arte enim memoriæ illa, quæ ab ijs, qui de ea re ſcripſerunt, eſt tradita, credo, iuuabatur. Quæ uerò arte atque uia quis cõficit, tantiſper dum illa calet locorum diſpoſitio, qua qui id agũt, utuntur, remanẽt: refrigerato negocio euolant: itaq; illi pauca eorum ultrà retinent, pauca comminiſcuntur. Noſter autem nihil locis utebatur, nihil arte conficiebat: ſuus ſibi memoriã quaſi ager ſatis frugum ſine ullo cultu ferebat. Tum larga Deorum immortalium dona atq; munera nullis hominum laboribus, nullis artis præſidijs adiumẽtisq; indigebant. Vidi ego ſæpe Proceres cùm is longas paginas recitaret non modò integris ſenſibus, ſed ſingulis etiam uerbis, eorum ſcriptorum, quorum ipſe libros cùm perlegiſſet, eos poſtea in manibus decẽ aut quindecim totos annos non habuerat, neq; ullam interea earum paginarum mente unquã ſyllabam recoluerat. Itaq; ut rem breuiter explicem, omnes actiones, omnia tempora, omnia clarorum uirorum, omnia illuſtriũ fœminarum nomina, quæcunq; in arte diſciplináq; excelluiſſent, ita hærebant in eius memoria, ita is eorum, quæcunq; audiuerat aut uiderat, recordabatur, ut ipſum unum diceres uel omnes omnium gentium annales conſcripſiſſe, uel omnibus ſeculis uixiſſe. Hæc de rerum hiſtoria. De regionum ſede autem & locorum il-

*lud poſſum dicere, quòd non prouinciarum, non urbium,
non oppidorum, non penè uicorum, non item maris ullius,
non ſinus, non inſularum, littorū, portuum, non montium,
non lacuum, non fluminum, non ipſorum etiam fontium ul-
lum is nomen neſciebat, uel quod prius fuiſſet, uel quod eſ-
ſed nunc: non ſitus, non ſalubritates, non quo uictu quæq; re
gio, quibus moribus, quibus artibus uteretur, quibus excel-
leret rebus, alia quantum ab alia diſtaret.* Itaq; *hercle nemi-
ni ſui fundi ratio fuit, quàm illi orbis terrarum ſtatus atq;
conditio, notior.* Q*uid hoc maius aut admirabilius dici po-
teſt? neq; enim uerbi aut laudis cauſa augendæ utor ſimilitu
dine* Proc. *cùm dico, nemini ſuum fundum notiorem, quàm
illi orbem ipſum terrarum fuiſſe.* Latinè *me ſcitote, non lau
datoriè loqui.* Q*uare etiam planius dico:* Non *antiquis, nō
recentibus locorum ſcriptoribus egebamus ullis, ubi is erat:
ille nobis unus omnes omnium ſcriptorum libros, omnes ta
bulas exhibebat: quanquā is quidem ſuarum opum diſsimu
lator magis, quàm oſtentator fuit.* Nemo *enim illo minus
multa ſcire uideri uoluit, nemo minus alijs ſeſe præſtare.* Ita
*que nihil unquam ferè, niſi peteres, niſi etiam laceſſeres, ex
plicabat: repetebat autem ſecum ipſe ſæpe multa modò ta-
citus, modò leuiter ſuccinens, carminaq; præſertim.* Nam *et
poëtas puer legerat, edidiceratq; magno ſtudio, & perbo-
nis mirum in modum ſemper eſt delectatus.* Præter *hæc è
philoſophiæ fontibus multa etiā hauſerat, eaq; præcipuè,
quæ de moribus diſputantur.* Diſciplinam *autem illam, quā
iure meritoq; ſacram dicimus, uniuerſam perceperat cùm
antiquiorem, tum nouam.* Itaq; *nihil habetur in ea obſcuri,
nihil ambigui, nihil translati, quod ipſum latêret: tametſi
eiuſmodi multa inſunt in eius ſcientiæ ſcriptoribus.* Medi-

cinæ quoque præcepta ita tenuit, ut illi ipſi artis magiſtri, quorum opera utebatur, nihil ferè proſpicerent, quod ipſum latêret, ei ſæpe etiam ex ipſius cõſilio mederentur. Sed hanc artem non antea attigit, quàm eum imbecillæ ualetudines morbiq́; inuaſerunt. Itaq; in lecto illam, non in ſcholis philoſophorũ didicit. Quid uerò Proc. *nihilne in* Duce *noſtro, præter illas duas artes maximas quidẽ atq; latiſſimas, rei militaris & doctrinæ, quas commemorauimus, magnũ atq; præclarum fuit? quarum artium alteram tum, cùm coaleſceret, coactus eſt propè uniuerſam abijcere: alteram, cùm florere eius ſtudia inciperent, lentè remiſſeq́; exercere.* Fuere *certè, fuere inquam plurima: quod quidem etiam ſi tacerem, uos tamẽ* Proc. *qua prudentia eſtis, ipſi per uos cognoſceretis.* Omnes *enim propè uirtutes facilè intelligitis uno mehercule doctrinæ ſtudio uel acquiri ipſas, uel omnino perfici.* Nam *quemadmodum ueri ignoratio uitiorum fons & radix omnium atq; malorum eſt, ita neceſſe eſt à ueri cognitione atq; ſcientia, quæ doctrinæ ſtudijs maximè comparatur, deriuari coaleſcereq́; uirtutes: quarum quidem ſemina tametſi à natura ipſa quis poſſidet, niſi tamen is adhibeat operam ſtudiaq́; literarum, bonam ad frugem ipſa nunquam ferè perueniunt, nunquã fructus uberes atq; magnos ferunt.* Quamobrem *noſter* Dux *cùm illarum rerum cognitionem, quas dixi referre acceptam debet literarum & doctrinæ ſtudijs, tum uel maximè reliquarum aut omnino, aut magna ex parte uirtutũ comparationẽ ac perpolitionẽ: quibus profectò recenſendis neq; mea, neq; alicuius oratio eſſe ſatis* Proc. *poteſt: ſed ea tantũmodo perſequar, quæ cùm mihi promptiora dictu ſunt, tum uobis etiam re atq; experientia notiora.* Eſtis *enim propè ipſi teſtes, in eo ſingulis,*

quod

quod cuiuſq; eſt, tribuendo atq; partiendo, neminem illo un quã minus uel amorẽ uel odiũ admiſiſſe, neminẽ magis omnem cùm libidinis aut auaritiæ, tum omnium cupiditatũ no tam ab ſe amouiſſe longeq; reieciſſe. Nam cùm et natura ſua propenſus in æquitatẽ eſſet, & puer de me illum Theognidis poëtæ uerſiculũ audiuiſſet, quo is ait omnes uirtutes in una iuſtitia contineri, nihil illi poſtea ea re maius, nihil anti quius fuit, erga ſuos, erga exteros, domi, peregrè, in foro, in caſtris: ea puer, ea adoleſcens, ea iuuenis, ea uir incredibili tenore eſt uſus, ut nõ ſolùm ab eo quiſquam nihil præter æquum atq; fas impetraturũ ſe confideret, ſed iam ne peteret quidem: diſcordiarũ autẽ, controuerſiarum, inimicitiarum ſuarũ, eo arbitro etiam alieni uterentur. Ad illum enim, tan quam ad Areopagitarũ tribunal Græcia, plurimi, qui eum nunquã uiderãt, ſuis de rebus atq; cauſis, eius iudicio ut tran ſigerent, accedebant, in eiuſq; ſententia illi etiam, quos contra ſtatuiſſet, conquieſcebant. Quæ cùm ita eſſent, neminem tamen ab eo unquã uel pœna mulctatũ qui non plus peccauerit, quàm in illum animaduerſum ſit, uel præmio affectũ audiuimus, in quem nõ ipſa merces amplior eius officio fue rit. Itaq; iuſtitiæ duas illas uirtutes cùm in omnibus ijs, qui ſtatuũt aliquid atq; iudicãt, tum in Regibus et Principibus multò maximè quærendas laudandaſq;, adiunxerat clemen tiam & liberalitatẽ. Sed clementiæ atq; manſuetudinis nobis cùm ſæpiſſimè aliàs, tum eo ſanè tẽpore ueriſſimũ ac pulcherrimum teſtimonium reliquit, quo Cæſar Borgia Valentinus omnis humani diuiniq; iuris contemptor atq; perturbator, qui ei regnum per amicitiæ ſimulationem contra fas, contra fidem datam, optimè etiam de ſe merito, perq; uim malis artibus abſtulerat, ſaluti atq; uitæ ſæpenu-

mero inſidias fecerat, cùm is ex magno imperio atque fortunis deiectus in Iulij Pont. Max. *poteſtatem atq; cuſtodiam ueniſſet, noſter autem* Dux *ab eodem* Pontifice *per literas atq; nuncios* Romam *accitus, hoſpitio amantiſsimè honorificentiſsimeq́; ſuſceptus, plurimis maximisq́; tractandis rebus præficeretur, conſilijs omnibus intereſſet:* Romanis *etiã exercitibus eius imperio atq; fidei traditis, eſſet illi quaſi quodam fato uindicandi ſe de* Cæſare *facultas quàm ampliſsima oblata, nihil eorũ in illum egit, quæ quidem ipſum facere æquiſsimum atq; iuſtiſsimum fuit. Sed cùm eius ille genibus aduolutus, ſuorum ſcelerum atq; perfidiæ deprecatus ueniam eſſet, homini ſupplici atq; miſerrimo pepercit. Itaq; qui in eius fortunas atq; ſanguinem omnia tentauerat, multa perfecerat, ut uidiſtis: eiuſdem de libertate atq; ſalute tum cùm ſumere pœnas poſſet; nihil imminuit. Exiſtimabat enim, idq́; dicere frequenter ſolebat, non tam pulchrum eſſe ulciſci iniurias, quàm obliuiſci: illud ſibi omniũ hominum, perpaucorum hoc, eorundemq́; non niſi magni animi uirorum, ſuorumq́; factorum cõſcientia fretorum atque nitentiũ uideri. Liberalitatis autem quid ego exempla eius perſequar, quẽ amici, quẽ cognati, quẽ neceſſarij, quem familiares, quẽ alieni, quem omnes deniq; homines in omni ætate omnium liberaliſsimum munificentiſsimumq́; ſunt expertiꝰ quiq́; longè magis cùm donaret aliquid, quàm alij, cũ donantur, gaudebatꝰ qui nihil ſe habere, niſi quod à ſe haberent homines: nulla re frui, niſi qua cæteri à ſe donati fruerentur, exiſtimàbatꝰ* Memini Proceres atqueadeo aderam, *cùm ille admodum puer de ſua ueſte tria ſagula egregiæ materiæ atq; operæ totidem æquæuis ſibi pueris ſuis hoſpitibus donauiſſet, eum ab* Octauiano *patruo reprehenſum,*

qui

qui dicebat, ſi ſic faceret, ſua ipſum ueſte nihil uſurum: reſpondere, At quî *poſſum aliter tam multis ſagulis uti? ipſe enim plus uno non induor.* Pulchra *mehercule uox, eoq; puero digna, qui quidẽ eſſet in talẽ uirũ, qualẽ nunc amiſſum lugemus, euaſurus.* Itaq; *in illo cuinam harum duarum uirtutũ, de quibus dixi, deferri primæ debeantur, liberalitatis an clementiæ, iudicio conſequi difficillimũ quidem puto.* Innocentia *uerò ac continentia, in tantis opibus, tam amplo in imperio atq; regno, quanta is fuerit, nolite commoneri uelle* Proc. *uoſmetipſi uobiſcũ recordamini. Solent alij plerunq;* Regis *fortuna ſæpiſſimè abuti, felicitatẽq; ſuam in eo poſitã putant, ſi æquè potentia atq; libidine pollent: quicquid concupiuerunt, etiam conſequi expetunt: itaq; nihil caſtum, nihil ſyncerum, nihil ſanctum, nihil tutũ ab illis eſt: luxu, licentia, libidinibus, flagitijs, rapinis, ſtupris corrupta deprauataq; ſunt omnia: ſibi autem chariores illos habent, illi apud ipſos ampliore loco ſunt, qui ad explendas eorum libidines plus curæ adhibent, plus laboris: quo fit, ut plenas domos habeant audaciſſimorum perditiſſimorumq; hominum, qui neq; fas, neq; pium, neq; pudens, neq; rectum quicquam nouerunt.* Longè *aliter* Proc. *noſter* Dux: *caſta mens, caſtus animus: pietas, pudor, religio ſemper cum illo eſſe, nihil ſibi ipſe concedere: quod quidem cùm omnes leges, tum certè omnes homines non conceſſiſſent: ſuas libidines acrius quàm aliorum cohibere: imperare autem ſibi ipſum poſſe, id uerò longè maximũ pulcherrimumq; ſanè regnum exiſtimare: uoluptatem ſine honeſtate nullam eſſe, ducere: tum nihil proprium* Regis *eſſe, præter gloriam & laborem: alijs putare ſeſe natum plus, quàm ſibi.* Itaq; *maiorẽ ex ea re uoluptatem capiebat cùm benefacere uni aut alteri poterat,*

quàm ſi omnes in ſe homines omnia beneficia contuliſſent. Qua in re illud etiam mirum propémodum fuit, quòd cùm is aliorum in ſe beneficiorum memoriam animo ſemper repeteret, nunquã obliteraret, ſuorum in alios ita non retinebat, ſiue id magnitudine animi, ſiue liberalitate faceret, ſiue omnino promerendi ſibi ſemper nouos homines uoluntate, ut quaſi ſenſum memoriæ non haberet, nihil eorum quæ cuiquam beneſecerat, recordari prorſus unquam atque reſpicere uideretur. Neque uerò, qui circum illum erant, non probi, non frugi, non continentes, non bonis moribus, non integritate præditi. Neq; ſanè aliter res ſe habere poterat, quandò is ſuam in illos beneuolentiam ipſorum uirtutibus, nõ ſua libidine metiebatur. Itaq; ijs internuncijs liberæ afflictorum querimoniæ de aliorum iniurijs audiebantur: iniuſtè oppreſſi atq; miſeri ſubleuabãtur: perditi flagitioſiq; puniebantur: temerè imperata remittebantur: ablata reſtituebantur: incolumitati omnium atq; ſaluti, paci, ocio, libertati per eoſdem conſulebatur. Quamobrem illæ ſe urbes beatiſſimas exiſtimabant, apud quas illæ diutiſſimè cõmorabatur. Sed quid ego tam pauca de illius cohorte atq; comitatu dico? qui nunquam ſine multis aliquo genere laudis excellentibus clariſſimisq; uiſebatur uiris? qui ſemper cùm bello ſtrenuos, eoſdemq; ingenuos, et ſuarũ ciuitatum principes iuuenes, tum uel maximè cultu literarũ clara præſtantiaq; ingenia ſecum habebat, ſiue mathematicis in diſciplinis, ſiue philoſophiæ, ſiue reliquis in ſtudijs leuioribus, pangẽdisq; carminibus præſertim, quibus cùm & natura & certè iudicio plurimùm delectabatur, tum eorum magiſtros ſemper fecit plurimi, ſemper apud ſe eſſe uoluit: ijs in caſtris, in itinerib. domi, peregrè, ijs in menſa quotidianoq; in cõuictu familiariſſi-

riſſimè utebatur:cũ ijs dies ac noctes,dum ſibi per negocia liceret,conſumebat. Itaq; neq; ſuperiorem Aphicanũ Ennio, neq; minorẽ illũ et C.Læliũ Terẽtio magis delectatos accepimus, quàm noſter Dux his delectatus Poëtis eſt, eos charos habuit:quos ego Proc. quoniã hîc eorũ aliquos aſpicere poteſtis,idcirco nihil nomino,nihil appello:ſatis per ſe ipſi uobis cogniti perſpectiq; ſunt. Ptolemæum Philadelphum Regem Aegyptiorum aiunt Poëtarum ita ſtudia coluiſſe, ſeptẽ ut illos celebres Græciæ Poëtas ſecum uno tempore habuerit, qui quidem Pleias propter numerum ſunt uocati. Illius credo exẽplo,Guidus Vbaldus Dux ſine multis Poëtis nunquam fuit. Quoniam uerò non poëticis ſolùm ſtudijs, ſed, quemadmodum dixi, aliarum etiam bonarũ artiũ diſciplinis doctos homines adamauit, nihil unquam fuit eius comitatu amabilius, nihil ſplendidius. Non Pleiades modò ſtellæ Proc. ſed uniuerſi propè cœli ſpecies eius in domo quaſi radiare uidebatur.Itaq; audiui ſæpe multos qui dicerent, cùm Hiſpaniarũ Regem, tum quidẽ Galliarum, tot tantarumq; urbium, tot populorum dominos,apud ſe tot præclaros homines, tam illuſtria ingeniorum lumina,ac planè ſydera nõ habere. Sed neq; fide is minor, quàm tẽperantia Proc. fuit: de qua nemo unquã queſtus eſt,nemo eam deſiderauit. Non illius modò gentes autem,aut ſocij, aut fœderati,uerumetiã ipſi hoſtes ei ſemper plurimum tribuerunt, ſanctiſſimamq; iudicauerunt. Itaq; inter Iulium Pont.Max. atque Venetos expoſtulationum iniuriarumq; ſemina maximis de cauſis cùm iactarentur, utrique illo diſceptatore ſunt uſi,utrique in eius fide conquieuerunt. Nunquam uerò ita ſanctè quiſquam iuſiurandum aliquod celebre, aut deorũ immortaliũ teſtimonio initũ ac percuſſum fœdus,ut ille uno uerbo datã

ab ſe fidem coluit. Agè uerò, utrum exiſtimatis Proc. *facilitatem illi minus defuiſſe, an humanitatem, an etiam ſermonis ſuauitatem?* Porrò *cùm ita faciles ad eum aditus eſſent, ita is omnibus hominibus omnibus horis patêret, ut neminẽ patremfamiliàs commodiorem domus ulla habuerit, quàm eo* Duce *cùm eius populi, tum exteræ etiã nationes uterentur: ita autem humanũ ſe præberet, ut cùm fortuna multos, dignitate plures, uirtute omnes reges ſuperaret, humanitate ne ab infimo quidem ullo ſuperaretur: comitate certè ſermonis ſuauitateq́; uerborum ita eas uirtutes quaſi condiebat, ut non hominem aliquem uiderentur conueniſſe, qui illum adibant, ſed planè quendam propitium atq; beneficũ hominibus deum.* Inerat *enim in illo comitati adiuncta ſemper grauitas quædam regia, quæ quicquid ageret, quicquid diceret, ad dignitatèm componebat, admiſcebatq́; leuioribus etiam in rebus illud, quod ſummis uiris maximè conuenit, decorũ.* Verùm *hæc omnia ab uno prudentiæ fonte quaſi riui emanabant: quæ ſic in illo ſcaturiebat, ut nunquam exareſceret: ſic fluebat, ut in omnes partes diffunderetur.* Nam *cùm non ſolùm uitia uitas hominum actionesq́; perturbent, ſed ipſæ etiam uirtutes uel intentione nimia uel remiſsione ſæpe decipiant: etenim quæ iuſtitia dicitur, eam ſi ſeuerè nimium exequare, acerbitas appellari poterit: quæ clementia eſt, diſſolutè ſi utare, ea ignauia uerius atq; mollities erit: adhibenda ſanè prudentia eſt, quæ aduocet atq; retineat ea, quæ recipienda ſunt, ſegreget repellatq́; contraria.* Hac *igitur prudentia noſter* Dux *ſic abundauit, ut non ea ſolùm ad uitanda fugiendaq́; uitia uteretur, ſed in exercendis etiam bonis artibus ſæpe tempori, ſæpe rebus, ſæpe perſonis alias magis, minus alias, honeſtati quidem ſemper*

per

per, dignitati, gloriæ quantum poſſet maximè, inſeruiret. Itaq; illis uirtutibus eius animus redundauit, quas dico: quarum uſu atq; functione omnium illa etiam humanarum diuinarumq; rerũ magiſtra ſapientia comparatur: quæ quidem quanti facienda ſit, illa noſtri Ducis *uox præclarè docere nos poteſt. Nam cùm in eum quondam ſermonem incidiſſent ij, qui cum illo erant, ut ipſum eſſe beatiſſimum dicerent, qui tot urbibus, tot populis imperaret, tam magnificis ædibus, tam ampla ſupellectili uteretur: negaret ille ſe propterea beatum, quoniam auferri ſibi illa poſſent omnia uel uno die: inſtaret alius, inferretq́;,* Quid *tu autem* Guide Vbalde, *inquiens, cùm in tanta rerum affluentia uerſere, putáſne poſſe unquam fieri ut ad paupertatem deuenias, indigeasq́; illarũ rerum, quarũ nos indigemus?* Ego *uerò, inquit ille, ſi ueneat ſapientia: quo uno mehercule uerbo mihi quidem uidetur ſe ſapientiſſimum oſtendiſſe, qui ſuum regnum ſuasq́; fortunas omnis ſe ſapientia commutaturum eſſe, fieri ſi poſſet, præ ſe tulit.* Etenim *imperijs atq; diuitijs cùm fortuna, tum ſæpe caſus dominatur: parua interdum offenſione, ueluti grandine totius anni fruges, ſic totius uitæ omnes mediusfidius cõmoditates auferuntur.* In *ſapientiam nihil iuris habet fortuna: nullam eius partem caſus poſſidet: illa tecũ ſemper eſt: utcunq; te ſecundæ res fugiãt, ſemper præſtò eſt: nunquam illa te, niſi tu illam deſeris.* Itaq; *cùm prudentia, tum certè ſapientia noſter* Dux *uſus, & præterita reminiſcebatur, & præſentibus conſulebat, & proſpiciebat futura: quæq́; non neſcire homines poſſumus, omnia propè callebat, ſiue ad homines ea attinerent, ſiue ad deos.* Multa *prætereo conſultò: neq; enim poſſum eius uiri benefacta uel dicta omnia breui tempore* Proceres *percenſere.*

Vos tamen exiſtimare debetis, illum cæteris in rebus atq; ui tæ ſuæ reliquis partibus, ſui diſsimilem nõ fuiſſe. His igitur *atq; alijs uirtutibus effectum* Proc. *eſt, ut difficile dictu ſit, quàm illũ ſui populi dilexerint: quàm ægrè illo caruerint, cùm carendũ fuit: quanta eundem beneuolentiæ teſtificatione reuocauerint: quàm ſe, quàm fortunas ſuas, quàm libertatem, quàm pro illo ſæpe ſuam uitam in diſcrimen obtulerint: quàm nihil unquã perpeti recuſauerint, dum illo ſaluo incolumiq; fruerentur.* Itaq; *nemo mihi unus pro aliquo unquam tantum laboris ſubijſſe uiſus eſt, ut pro illo uniuerſi.* Nam *cùm idem* Cæſar Borgia, *qui profectò cũ fortuna dulci ebrius, tum parentis conſilijs & potentia, quibus nitebatur, fretus, nihil non audebat, nihil intentatum relinquebat, dum ipſe* Italiæ *imperio pulſis deiectiſq; Regibus potiretur,* Ducem *quoq; noſtrũ illuſtri perfidia de regno patrio, deq; auitis ſedibus expuliſſet: populi, quibus quidem ſumendi arma tempus datum nõ eſt, hoſtem enim ſimulato cum* Camertium *Regulo cumq;* Florentinis *bello fide data uenientẽ intra ſuos fines tanquã amicũ maximis cum exercitibus receperant, repentino caſu perculſi atq; perterriti, id quod unum poterant, apertè mœrebant, palamq; lamentabantur: nullis neq; minis noui præpotentiſq; domini, neq; pollicitationibus, neq; quidẽ immunitatibus atq; muneribus adduci unquã potuerũt,* Guidum Vbaldũ *uotis omnibus ut ne peterent, ut ne ſeruire illi, quàm imperare alijs ſeſe malle profiterẽtur.* Quæ *uerò in regnorũ euerſionibus ferè ſemper* Regibuſq; *mutandis eueniũt, ut permulti (ut eſt hominũ genus ſæpe ocij quietiſq; inimicũ) tanquam unius cibi, ſic unius regni cõtinuatione ſatientur, appetant quodcunq; oblatũ eſt: pleriq; etiã ueteri ſub imperio uel acceptis iniurijs uel calam*

mitate aliqua affecti, ſperēt ſibi apud nouū dominū fore aut uindicandi aut ſubleuandi ſe locum, itaq; illi ſeſe dedunt, ad illum cogitationes omnes conuertunt ſuas, illum percolunt, illi obſequuntur. Horum tum Proc. *nihil fuit: nemo enim ex ulla urbe honeſtus ciuis, nemo ex municipio aut oppidulo aliquo uel pago tenuis uir, nemo ex agris ruſticus toto hoc in imperio atq; hiſce regionibus ea tempeſtate ad Cæſarem ſe non inuitus contulit: nemo nō illum perhorruit, euitauit, fugit, et ne oculis cerneret, quaſi tetram aliquā inmanemq; beluam, diligentiā & cautionem adhibuit.* Itaq; Guidi Vbal*di deſideriū paucos menſes populi ægrè cùm pertuliſſent, perferre autem non poſſent diutius, Cæſaris exercitibus omnia occupantibus, ferrū illis, ignem, cædem, direptionē, proſcriptionē, uaſtitatem, ſi quicquā molirentur, denunciantibus, tamen à Cæſare unà omnes ſemel iterumq; deſciuerūt, Valentinianos arciū præfectos trucidauerunt, magiſtratus in uincula cōiecerunt, legatos interemerūt, cohortes legionesq; fuderunt, nominis propè Borgiani memoriā cum ueſtigio imperij non modò ex urbibus omnibus, uerumetiā ex monumentis ſingulis deleuerunt, Guido Vbaldo regnū deniq; ſeq; ipſos reſtituerunt. Vnde hanc tantā tamq; miram erga illum beneuolentiā, tam immenſum amorem hiſce gentibus fuiſſe* Proceres *exiſtimatis? non enim ille eos magna ui aliqua theſauri, aut præmijs quibuſdam ingentibus inuſitatisq; ſingulos afficiebat: non ludorum quotidie genere aliquo detinebat nunquam aliàs audito, nunquam uiſo, nō exquiſitis ullis epulis, aut tibiarum inſolitarum deliniebat ſonis: ſed quibus artibus in principes uiros conflari odia populorum ſolent, eas ille artes non exercebat, earum nulli ſe obnoxium fecerat, nulla detinebatur.* Non *libido unquam*

illum ad cōſtuprandas ſuorum ciuium uxores aut uirgines, non auaritia ad premendas uectigalibus ciuitates, non impietas ad negligendam Deorum immortalium religionem, non crudelitas ad ſumendam iniuſtè pœnam ab aliquo Proceres impulit, non à propulſandis iniurijs inertia, non à uindicandis timiditas, non ab honeſtate luxus, non deniq; à labore unquã animi ulla mollities deuocauit. Poſtremò, quod cæteri tanti æſtimant, eripere ſe interdum populis aliquoq; abdere, ubi totos dies ſine teſtibus uoluptati atq; delicijs uacent, id ille ne cogitandũ quidem ſibi eſſe unquã iudicauit: palàm omnia atq; in propatulo agebat. Itaq; illum omnes non tanquam unum ex Feretria familia procreatũ, ſed tanquam eodem, quo quiſq; erat, patre natum genitumq; intuebantur. Quamobrẽ minus mirum eſt, ſi uel cum fortunarũ ſuarum omniũ diſcrimine carere illo non potuerunt. A quo enim ſe habere, ut fortunis ſuis ita uti uellent uterentur, exiſtimabant: eas fortunas omnibus periculis obijcere, ut ei ſuæ fortunæ reſtituerentur, non dubitauerunt: ſeq; omnes emori ſatius eſſe duxerunt, quàm per quem ipſi inter ſuos bene honeſteq; uixerant, eum perpeti ſine dignitate alienis opibus uitam ducere in alieno ſolo. Sed hæc populi in calamitate Principis egerunt. Quid ipſe autem Proceres, qua magnitudine animi, qua fortitudine eam calamitatẽ pertulit? quàm non ægerrimè, nõ demiſſe, quàm etiã pacatè toto illo in exilio fuit? ut nõ plus ei fortuna de eius dignitate, quàm is fortunæ uideretur de ipſius iure detraxiſſe: quæ cum illũ omnibus propè calamitatibus affeciſſet, nullum tamẽ calamitatis in illo ſignũ, nullũ ueſtigiũ appareret. Quærite de Venetis, qui illum profugũ, exulem, inopem, deiectũ de rebus omnibus, hoſpitio, urbe, opibus, autoritate, beneuolentiaq; iuuerunt:

runt:

runt:interrogate Patres illos atq; Senatum:qua enim graui
tate ſunt,nihil inficiabuntur:reperietis ita illum apud ipſos
fuiſſe, ita ſe geßiſſe, nihil ut de maieſtate, nihil de ſermone
regio atq; uultu, nihil de imperatorio animo,nihil de mori
bus, nihil deniq; de priſtina cōditione uideretur mutauiſſe,
præter ſolum. Tametſi omnem illam exilij calamitatē uxor
eius optima ſanctißimaq́; fœmina,ſua præſtanti pietate aut
omnino, aut magna ex parte leuauit. Quod enim illa exi-
lium,quam calamitatē,quos labores, quas ærumnas mulier
cùm pulcherrima,tum ſupra fidem uiri pudoriſq́; amantiſ-
ſima nō leuaret?magni præſertim animi,incredibiliſq́; pru
dentiæ, & cui mehercule ingenium præterne mulierum ca
ptum dicam, an' ne etiam uirorum contigit? è cœlo quidem
illi atq; diuinū eſt. Itaq; in ſummo illo rerum fortunarumq́;
ſuarum omnium diſcrimine triſtißimiſq́; temporibus noſter
Dux magnum ſanè ſolatium charißimā prudentißimamq́;
coniugem fugæ, uiarum,curarum, laborum,cogitationum
omniū comitem atq; ſociā habuit. Atq; mihi quidem totius
noſtri Ducis uitæ curſum memoria repetenti, ſingulaſq́; a-
nimo felicitatis eius partes intuenti, nulla maior,nulla ube-
rior uideri ſolet,quàm quòd ea illi uxor obtigit,de qua qui-
dem cùm pudicitiæ tum uirtutū reliquarum omniū omnes,
quæ nunc ſunt,quæq́; in poſterū futuræ ſunt mulieres,exem
pla ſumere abundè poterūt, ipſas uirtutes æquare non pote
runt. Nam cùm illa iam omnes noſtri ſeculi præclaras atq;
illuſtres fœminas omniū uirtutum genere,omniū hominum
ſententia longißimè ſuperauit,tum ipſarum quidem uniuer
ſi mulierum ſexus atq; generis omnem præſtantiā præter-
greſſa longius eſt, quàm quòd ullius mulieris ad uirtutem
curſus poſſe aſſequi ullis unquam ſeculis uideatur.Dicerem

hac de re aliqua Proceres ex multis, uel etiam ex innumera bilibus, quæ quidem poſſunt dici: ſed neq; incipere poteſt quis, quin idē multa perſequatur: & uos ea nō ignoratis. Sic enim uiuit illa, uel potius ſic uixit (nam ut nunc ſe res habet, ita ſe macerat, lacerat, conficit, ut ea uita qualibet haberi morte durior atq; miſerior queat) ſic igitur illa inquam uixit, ut non ad ueſtras ſolùm Proceres, ſed ad omnium etiam hominum aures eius uirtutū uox atq; fama peruenerit. Verùm hoc tantum tamq; eximiū uxoris bonum cum uiri tantarum rerum geſtarum, tantarū uirtutum bono coniunctū, hoc tam rarum tam excellens coniugiū Proceres, ut uidetis, illud mali ſubſequutū eſt, quòd ij liberos ex ſe nō genuerūt. Veriti ſunt fortaſſe ſuperi, quæ acceßio in hac familia uirtutum ſemper in poſtremos fuit, ij ſi filios habuiſſent, ne illi nimium proximè ad eorum conditionem accederent: itaq; minus magnū interuallum inter ſe atq; nos, quàm ab ipſis poſtitum ſtatutumq; ſit, relinqueretur. Niſi fortè quoniā ulterius progrediendi locus nō erat, ſobolem ex ijs eſſe nullā potius, quàm non præſtantiorē uoluerunt: interireq; tam præclaram ſtirpem, quàm uel regredi, uel etiam conſiſtere maluerunt. Atq; utinam poſtquā ita ſtatuerunt Dij, ut noſter Dux ſine liberis interiret, ipſum diu nobiſcū eſſe ſiuiſſent, diu in uita longæuumq; reliquiſſent, ut hoc noſtrum ſobolis ex illo deſiderium, fruendi ipſo longinqua diuturnaq; conditione leuaretur, quod erat quidem æquißimum: ut cuius ipſius fueramus ueris imaginibus & ſtirpe carituri, eius uultū diutißimè aſpiceremus, amoris beneuolentia conſuetudinis fructum, quàm multorū fieri annorū per naturæ legem poſſet, perciperemus. Quòd ſi neq; ſobolem ex noſtro Duce ullā, neq; longam ipſius uſuram nobis fuerant ijdem ipſi ſuperi

cœliteſq;

cœliteſq; conceſſuri, ſed iuuenem florentemq́; rapere atq; intercipere illum uolebant: effeciſſent ſaltem, ut quo minus, quoad uiueret, exercere ſeſe poſſet, omnibus membris captus ac debilis corporiſq́; impeditus implicituſq́; doloribus non fuiſſet, ſed quos ipſos perpaucos nobiſcum futurus erat annos, eos proſpera ualetudine integerq́; confeciſſet: quæq́; interea ſtudia, quaſq́; artes ſequi atq; colere in animo habebat ſuo, ijs ſe dedere, eas tractare ad earum ſibi comparationem uires & neruos intendere licuiſſet. Nunc *autem (ô indignam uitæ ſortẽ atq; miſerã) cùm perbreue illi annorũ ætatiſq́; curriculum dederunt: ſex enim atq; triginta natus annos miſer interijt: tum eius ipſius breuiſſimæ ætatis magnã melioremq́; partem ita deformauerunt, ut ei nullum propè uitæ uſum uiderẽtur, præter auræ atq; lucis, reliquiſſe.* Itaq; *ille infelix neq; liberos ex ſeſe genitos ullos uidit, dulcedinemq́; illam filiorũ (quæ quanta ſit, ij nouerunt, qui parentes ſunt, cæteri ne cogitare quidẽ poſſunt) nulla ex parte eſt expertus: neq; quantũ poterat, uixit, aut ſaltem quantũ iure uitæ debebat, ſed medio in curſu, uel etiam citra curſum medium eſt extinctus.* Demum *quoq;, ut nullius duræ conditionis expers eſſet, id tam modicũ tamq́; breue tẽporis ſpatium, quod uixit, ſic profectò uixit, ut multò etiã minus ſeſe uiuere ſibi maximè optandũ fuerit: ita porrò eius temporis plurimam partem quaſi mortuus inter uiuos fuit.* Proh Dij *immortales (dicerem crudeles atq; duros, niſi me mei* Ducis *mira pietas cõſtantiaq́; retineret) qui ne medijs illis quidem in cruciatibus, quibus eſt confectus, uocem ullam unquam contra uos aut planè gemitum edidit.* Sed *proh dij cùm immortales, tum ſæpe mortalibus commodi atq; benefici parum, itáne huius optimi ſanctiſſimiq; uiri ſumma probitas,*

ſummus pudor, ſumma æqui atq; boni obſeruantia, ſumma innocentia, ſumma fides, ſumma deniq; illa erga uos ipſos religio, obſequium, cultus pietasq; meruerunt, ut cùm illum ſibi omnes eſſe patrem optimũ atq; chariſsimũ dicerent, ille tamen ex ſe liberos aſpicere nunquã poſſet, nunquam dulce patris nomen ex ore filiorum auribus hauriret ſuis? ut cùm eius cura & labore multæ gentes bene fœliciterq; uiuerent, ipſe cùm iuſto uitæ ſpatio, tum omne propè uiuendi ſpe atque dulcedine careret, ita deniq; uitam duceret, ut mortuis quàm uiuis ſimilior uiciniorq; uideretur? Hoc'ne præmiũ, hoc inquam præmium iuſtitiæ pietatisq; cultoribus rependitur? hanc mercedem eſſe laborum ſtatuitis ijs, qui omnes ſuas cogitationes, omnem curam, omne ſtudium ad cõmunem bonorum utilitatem conferunt, ut cùm ipſi alijs quietẽ pepererint, bellum ſibi cum aduerſa ualetudine durum atq; miſerum, quoad uixerint, ſit gerendum? Itaq; *ille quoniam ſua uirtute perfecit, ut omnium optimus et haberetur & eſſet: uos ut omnium ærumnoſiſsimus & eſſet & haberetur, ueſtra iniuria perfeciſtis: cui quidem nihil tam propriũ aut tam diuturnũ in uita, quàm dolor atq; cruciatus fuerit.* Sed *continebo ipſe me, neq; in uos aſperius quicquam Cœlites atq; temerè dixero.* Nihil *enim à uobis mali unquã ad nos: forte illud omne atq; fortuna prouenit.* Atq; *ille quidem nõ tam noſtro ſenſu atq; ſententia, quàm ueſtra etiam exiſtimatione atq; iudicio multò optimus atq; maximus fuit.* Veſtra *enim immortalia ſuperi numina eius uiri interitũ ſignificationibus plurimis atq; clariſsimis cõcelebrauerunt: uos ipſi uobis antequã mortẽ obiret, hominẽ eſſe interiturũ longè omnium maximũ atq; præſtantiſsimũ denunciauiſtis.* Nam *& hoc ipſo anno eius thalamus, cùm ipſe in eo eſſet, tactus*

de

de cœlo eſt: & paulò antea, quàm è uita exiret, terræmotus horribiles in regni finibus crebros fuiſſe nunciatũ eſt: et ex altiſsimorum montiũ cacuminibus miræ ingenteſq́; ab incolis uoces multis in locis exauditæ ſunt: & noctu ſupra tẽplum hoc atq; urbem longiſsimis ardere tractibus ſereno cœlo maximos clariſsimoſq́; ignes plurimi mortales conſpexerunt. Aedes uerò, ubi nunc humatũ eius cadauer eſt, medio die à ſacerdotibus aperire ſeſe uiſa, uano illos metu atq; pauore perterruit. Hoc ueſtrũ Dij immortales teſtimoniũ, ueſtra hæc uox ac penè oratio fuit. Quanquam ea quidem ſigna nõ tam ullius noſtri Ducis iacturæ prænuncia, quàm noſtræ multò maximæ multoq́; luctuoſiſsimæ fuerunt, non ad illũ, ſed ad nos pertinebant. Ipſi enim te amiſimus Guide Vbalde, tu nihil amiſiſti, qui multò antè mortuus es, quàm è uita excederes: antè te ipſe, quàm interires, reliquiſti: imò autẽ qui te quidem nunquã reliquiſti: te enim ipſe, hoc eſt, hominis rectum ſenſum ſemper habuiſti. Ipſi itaque miſeri, qui te caremus: tu felix, qui nihil unquam feciſti, quod te facere non æquiſsimum fuerit: qui patriæ, qui tuorum ciuiũ incõmoda longè plus cauiſti, quàm tua: qui omnia tibi pericula, omnes eſſe experiundos & ſubeundos labores, ut illi ocio ac libertate fruerentur, exiſtimauiſti: qui te uirtuti, nõ deſidiæ, dignitati, non uoluptati, qui laudi, qui gloriæ, qui æternitati, nõ ſomno aut delitijs aut uitæ huius breuiſsimis inanibuſq́; oblectamentis tradidiſti: qui ſemper cogitaſti corpus uirorũ fortiũ et bonorũ ac magnorum hominũ eſſe caducũ atq; mortale, animi uerò præſtantiã, quæq́; ex animi præclaris motibus naſcitur, gloriam ſempiternam: qui deniq; te cùm omni tempore, tum certè extremo ita geſsiſti, ut neq; morbi atrocitas aut tædiũ, neq; in tam uiridi ætate

mors aduenĩẽs perficere unquã potuerit, ut timoris ſignũ aliquod, aut ægri omnino animi proderes: ultro uerò, imperterriteq́; abeuntis, uitaq́; conſtanter cedentis plurima ſemper indicia notæq́; apparerẽt. Atq; *illã ipſam quidẽ mi* Alu*mne optimæ atq; ſanctiſsimæ tuæ uitæ breuitatẽ, ut iam ſæpius idem repetã, ſi quis rectè æſtimabit, tibi ſummæ laudi ac propè immortali gloriæ uertat, neceſſe eſt. Quanto enim maius eſt multas res præclaras atq; permagnas breui temporis ſpatio, quàm longiſsimo confeciſſe, tanto tu magis quidẽ laudandus es omniũ ore gentium atq; ſeculorũ, qui iuuenis eas uirtutes, eas bonas artis fueris aſſequutus, quas omnes ſimul nulli, aliquas uel nulli uel omnino pauci diutiſsimè uiuendi beneficio cõſequi profectò potuerũt.* Nam *ſi quiſpiã, quos tu in lecto annos ui morborũ coactus cõſumpſeris, eos à reliqua tua uita ſegregabit, ſeiungetq́; ab ijs, qui tibi eſſe uſui potuerunt: ſi item* Borgianas *cùm inſidias, tum aggreſſiones, tuã atq; tuorum fugã, errores, exiliũ, diſcrimina, miſeras illas atq; acerbas cogitationes reputabit: aliã uerò ex parte idem ſi colliget, quot imperia geſſeris, quot bella cõfeceris, quàm cumulatè, quàm perfectè omnẽ rei militaris diſciplinã percallueris: poſt hæc ſi cogitabit, quantũ in ſtudijs literarum continetur, tantundem te propèmodũ perlegiſſe: earũ uerò artiũ in multis excelluiſſe, quarũ ex uniuſcuiuſq; ſcientia multi homines celebre ac magnũ ſibi nomen acquiſiuerunt: poſtremò ſi æſtimabit te regendis populis occupatum, pauca horarũ momẽta ijs in ſtudijs potuiſſe cõſumere, quibus quidẽ ij, qui excellere cupiunt, omnẽ ſuam ætatẽ impendunt, omnes noctes ad ea conferunt, omnes dies: hæc inquam omnia ſi quiſpiam conſiderabit, uerè te ille mi* Alum*ne uel multùm ſupra hominum fuiſſe conditionem exiſtimabit,*

bit,uel infra deorum parum.Itaq; quantùm tibi de huius ui tæ uſu cùm aduerſa fortuna, tum incommodæ ualetudines detraxerunt, tantũ addent homines ad tui nominis gloriã, celebritatem,memoriamq́; ſempiternam. Quanquam non hæc quidem tua uita dicenda eſt,quam in his corporis mem brorumq́; compagibus uiuimus:illa inquam, illa potius ui ta tua eſt, quæ omnium populorũ animos tui beneuolentia in poſterum peruagabitur, quam omnis memoria repetet, omnia ſeculà intuebuntur,quam ſibi iure commendatã ipſa æternitas alet,ſecumq́; retinebit.Quamobrẽ non eſt, cur te parum uixiſſe doleamus:quandiu enim gentes erunt,tandiu uiues ipſe in earum mentibus atq; ſermonibus, tandiu homi nes tui memoriã ſumma cum tua gloria retinebunt,eruntq́; permulti multis in terris ſemper qui te dicent à perenni con teſtataq́; uirtute maiorũ perilluſtri celebriq́; familia paren- tibus maximis atq; clariſsimis genitũ,penè puerum optimũ militem,optimum imperatorem fuiſſe:conſilio,ingenio,ani mi magnitudine, uirtute, ſupra omnes noſtri æui homines excelluiſſe: eundem & Latini ſermonis & quidem Græci peritiam atq; uſum, ueluti natum in ijs atq; alitum, abunde cumulateq́; habuiſſe: & ratione dicendi ſemper,quæ uolue ris,confeciſſe: & quæ geſta unquam ſunt, tum à quibus aut quando geſta ſunt, tanquam omnia ipſe geſſeris, memoria tenuiſſe:et orbem ipſum terræ, quaſi tuam domum,ita cogi tatione comprehenſum habuiſſe:itaq; omniũ rerũ,omnium temporũ,omniũ hominũ,omniũ locorũ conditionẽ mirabi liter tibi uni exploratam patuiſſe: nihil te ſacrarum litera- rum latuiſſe, nihil noſtrarum, hoc eſt,Poëtarum & philo- ſophiæ:te iuſtiſsimum,te clementiſsimum, te munificentiſſi- mum extitiſſe:incredibili cõtinentia, innocentia, religione,

pietate,fide, conſtantia præditum: humanitate, grauitate, prudentia,ſapientiaq; præſtantem: aliorum in te iniuriarũ æquè atq; tuorum in alios beneficiorum ſemper oblitum: nunquam in ſecundis rebus elatum,nunquã in aduerſis fra-ctum fuiſſe: non fortunam, non morbos, non mortẽ deniq; ipſam potuiſſe facere, quin eundem uultum,eundem animũ ſemper habueris. Itaq; *hæc cùm homines repetent, illam te auem* Phœnicẽ *dicent fuiſſe,quam tua mater per quietem ui dit, eum ſcilicet uirum, cui parem non eſt inuenire, cuiuſq; mortuo ac ſepulto corpore, animi facinora atque uirtutes, ignea cœli plaga,hoc eſt,ipſa immortalitas exceperit. Hæc inquã atq; alia* Proc. *de noſtro* Duce *poſteri omnes memoria repetẽt: cumq; repetent,nos miſerrimos dicẽt fuiſſe,qui eo tum caruimus, cùm quidem maximè inciperemus frui.* Nam *per deos immortales, quid eſt quod nos amplius delectare poßit illo amiſſo,à quo nobis omnia honeſta & iucunda ceciderunt?* Quid *eſt cuius nomine uita nobis grata eſſe debeat eo mortuo,cui nihil erat gratum,niſi quod nobis uel uoluptatem afferret ipſis aliquam,uel dignitatẽ?* Amiſimus Proc. *amiſimus omnẽ cauſam non ſolũ oblectationis,ſed omnino etiã conſolationis,qui* Ducẽ *noſtrũ,qui optimũ* Principem,*qui bonorum parentem omniũ,qui noſtrarum fortunarum autorem,libertatis propugnatorẽ,ocij,quietis, ſalutiſq; patronum amiſimus.* Nam *quæ noſtra deinceps uita erit,amore,beneuolentia,ſapientißimis cõſilijs,amantißimis congreßibus,uultu,ore,oculis,conſuetudine,ſermone illius ſuauißimo iucundißimoq; ſublato?* Atq; *uos quidem* Proc. *quantũ præſidij,quantũ ornamenti amiſiſtis, uidemini propè oſtendere,qui mœrore omnes atq; dolore confecti in lachrymis et ſordibus & ſqualore uerſamini.* Me *quidẽ certè ualde*

ualde pœnitet uiuere. Atq; utinam illum ego potius meæ uitæ ſuperſtitem, quod erat quidem æquius, quàm ille me ſuæ reliquiſſet: ſatis enim diu atq; feliciter uixiſſem, ſi meo interitu eius interitū anteuertiſſem. Nunc uiuo, ut quos ego poſtremos meæ uitæ annos firmioribus alumni mei annis ſuſtentatos mihi dulciſsimos futuros exiſtimabā, eos ipſos deſiderio illius, luctu, ærumna, ſolitudine, orbitate mea experiar acerbiſsimos. An ego, me miſerum, potero aut non cogitare aliquando de illo, aut unquā ſine multis lachrymis cogitare? qui mihi ſuauitate propè æqualis, propè frater, obſequio filius, amore & beneficijs quaſi parens optimus atque mitiſsimus fuit? Quem puerum ipſe iuuenis in ſinu meo atq; hiſce in ulnis alui, adoleſcentē uir bonis moribus, bonis artibus inſtitui, ſumq; iuuenem domi foris omnibus pacis, omnibus belli muneribus obeundis, omnibus in terris proſequutus, eundem admirari uirū, eiuſdem me adiutore partis uirtutibus frui mihi ſeni non licebit? Quo nitebar, cuius in ſpe acquieſcebā, cui præſenti meas cogitationes omnes impartiebam, is mihi ereptus ex oculis ui fatorum eſt: ego ferus ac ferreus uitam adhuc retineo? quam cur Cæſaris gladijs nō dedi? cur meo ſanguine infeſta illius tela lateri meo atque iugulo ſæpius admota non imbui potius, quàm eum, cui me uiuum ex tot periculis conſeruaueram, ne mea mors dolore illum afficeret, mortuum aſpicerem, ut mea uita ſempiterno luctui dederetur? Aut cur nō tum ceſsi, nō emigraui, non me huic calamitati præripui, cùm me magna uis febriū ita proſtrauerat atq; confecerat, ut ille ipſe meus alumnus mihi ſuas lachrymas, quaſi dona ultima inferiasq; largiretur? Memini enim, memini illius temporis, cuius ut nunquā obliuiſcar, multa eius pietate factum eſt, cùm is mihi labo-

ranti dies atq; noctes aſsideret, confectum iam ac planè moribundum ſpe uitæ conſolaretur: quam ego cùm reijcerem, per ſuas me lachrymas, quas quidem plurimas effundebat, animo ne deficerẽ obteſtabatur. O uigilias tuas mi Alumne *tunc dulces, nũc acerbas: ô dies obſcuros: ô noctes inſomnes atq; miſeras: ô curam meæ ſalutis officioſam, ſed inanem: ſiquidem me uiuere uoluiſti, ut cùm ego te uellem uiuere, me non audires: me in uita ſenem retinuiſti, ut ipſe te iuuenem non poſſem retinere. O tuas lachrymas nimium fructuoſas, quas ego aſpiciens tibi obtemperaui atq; uixi, ut tu meas lachrymas quidẽ aſpiceres, neq; mihi tamẽ obtemperares: itaque meæ inutiles atq; infelices fuerũt. Cur tu autẽ me incaſſum flere ſiuiſti, ſi ego te nõ ſiui miſer? cur meæ lachrymæ apud te nihil ualuerunt, ſi tuæ lachrymæ apud me plurimum ualuerunt?* Repeto, *repeto meam abs te pietatẽ: redde tu mihi illam, quam debes: reſtitue, reuiuiſce, & ſi mori aliquẽ neceſſe eſt, ſenile hoc pro te atq; miſerum caput deuoueo. Sed quid ego hæc nequicquã queror? me miſerũ, ille non reuixerit: ego nõ moriar, ſed ad omnes acerbitates ærumnasq; ſuſtentabor. Itaq; finis iam ſit querendi, atq; utinã mihi eſſet etiam uiuendi: eſſet autẽ, neq; paterer, ut illo mortuo me quis aſpicere auras ducentẽ poſſet, niſi tua me* Franciſce Maria *fili cùm egregia indoles, tum ſingularis pietas, cupientẽ mori de curſu reuocauiſſet: quarũ nobis altera patri te tuo fore perſimilẽ pollicetur, altera iã exhibuit.* Itaq; *quòd cœlũ etiã nunc aſpicio, quòd reſpiro, quòd ſenilẽ hanc uitã atq; hoſce uiuaciores canos quàm uellẽ produco, mihi ex te uno proficiſcitur.* Quis *enim, qui te intueatur, alloquatur, audiat, cũ te per ætatẽ cõfirmaueris, nõ illũ ipſum patrẽ tuũ in te reuicturũ putet?* Si *uerò quo amore, qua charitate eidẽ patri tuo*

&

& ſæpe corporis uexato doloribus, et demũ morienti affueris, & nunc quidem tuas in illum mortuum lachrymas, tua officia plena curæ, plena pietatis, plena memoriæ uideat, non iam te illius ueros mores expreßiſſe dicat, nobisq́; præſtitiſſe? Itaq; cùm ſæpe multa tuus pater prudenter ſapienterq́; in uita, tum nihil magis unquam prouidit, quàm cùm te ſororis ſuæ filium ſibi adoptauit: ut quoniã ſe breui moriturum ſciebat, nobis te relinqueret, quaſi imaginẽ atq; ſimulachrum ſui: qui populos ipſius morte proſtratos, ſpe tuæ indolis erigeres, nos afflictos mœrentesq́; ſubleuares: quod quidem planè iam facis. Quamobrem ſi aliquis ſenſus ineſt mortuis, credo illum, quo amore, qua in ſuos pietate ſemper fuit, uehementer lætari, non tam quidẽ quòd illi mortuo tantos honores tribuas, quanti certè uiro Principi haberi maximi atq; ampliſsimi potuerũt, quàm quòd omniũ huius regni, cuius te ille hæredẽ reliquit, urbiũ, municipiorũ, omniũ harum gentiũ oculi eadem acie, qua illũ intuebantur, te nunc reſpiciunt: quæ ſuas ſpes, ſuas opes omnis in te uno ſitas atq; repoſitas putant. Quod cùm ita ſit, magna tibi adhibenda cura eſt, ne falſa is lætitia perfruatur, qui te uerißimis lætitijs ſemper frui uoluit. Magnum tibi onus, magnam prouinciam ſummus erga te patris tui amor impoſuit, qui te tanto regendo imperio ditioniq́; præfecit: longè uerò maiorem ipſius uirtus, quã tu utinã ſuperare poßis, atq; uincere: æquanda tibi certè eſt, ne uideare cuius regni hereditatẽ adeptus ſis, eius uirtutes aſſequi atq; indipiſci nõ potuiſſe. Simul et illud accedit, quòd quoniam is uir maximi cùm iudicij tum cõſilij ſemper eſt habitus, nihil eſt tam magnum atq; arduum, quod abs te non ſperare modò homines audeant, ſed planè etiam ipſi ſibi polliceri, & ſuo quaſi iure abs te re

petere propterea, quòd aiunt ſibi te illum adoptaturũ, hæredemq́; inſtituturum non fuiſſe, niſi te talem futurum, qui ſuſtinere eius gloriam poſſes, ſibi certũ exploratumq́; fuiſſet. Hanc *te opinionẽ hominũ cõfirmare ſanè oportet cùm illius cauſa, ut rectè ipſum ſemper ſenſiſſe appareat: tum tua, ut tum maximè, cùm de te bene ſenſerit, ratione uideatur id feciſſe.* Poſtremò *etiam cogitare debes, ne immemor beneficij uideare, quemadmodum ipſe tantorum in te promeritorum gratiam illi debitam referas.* Hanc *autem nullo pacto referre maiorẽ potes, quàm ſi ita te geſſeris, ut ei gratia omnibus ab hominibus, quòd is te ſibi filium inſtituerit, hæredemq́; reliquerit, habeatur: quod cùm illius erit ſanctiſſimis amantiſſimisq́; tui manibus ad quietem iucundiſſimum, tum tibi ad gloriæ immortalitatem longè ampliſſimum: quã tu ſpectare atq; reſpicere omnibus in rebus ſemper debes, omnibus cogitationibus dies atq; noctes colere, ut non ſolùm tui æui homines, ſed omnes etiã poſteri, quod de patre tuo futurũ iam uides, tuum nomen ſint tuamq́; memoriam celebraturi.*

Hæc puer cùm recitauiſſet, peroratumq́; eſſe dixiſſet, Sadoletus quidẽ atq; Philippus *cùm inter ſe, tum ad Sigiſmundum conuerſi, nõ pauca de laudatione illa, multa de Guido* Vbaldo *deq́; eius filio ſunt colloquuti.* Me *uerò Sigiſmundus præter ceteros mortui* Ducis *miſericordia permotum atq; perculſum nihil dicere cùm uideret, illachrymaſſe etiã ijs quæ recitabantur animaduertiſſet, credo ut me ab ægritudine abduceret, tacentibus tandem illis,* Primùm *quidem, inquit, fuerat* Bembe, *uosq́;* Sadolete *ac* Beroalde, *quos amore mihi filios appellare debeo, ætate poſſum, idq́; ſi eſſe poſſet, maximè omnium cuperem,* Guidus Vbaldus *ut ne mor-*

tem

tem obijſſet, néue ſuo nos interitu mœrentes deſolatosq; reliquiſſet, uiueretq; potius, quoniã per ætatem poterat, multos etiamdum nobiſcum annos: ſuasq; illas tot ac tantas uirtutes, quæ propè acerbæ, florentes quidem certè, atq; adhuc creſcentes exaruerunt, canam ad frugem ei perducere ſeniumq; licuiſſet: quod quoniam effectum non eſt, proximum illud eſt, ut is qualis quantusq; fuerit, ne ſileatur. Id *quoniam fieri iam uidemus, ferre quidem debemus æquius iſtam calamitatem, ad eamq; rem cogitationes noſtras reuocare, ut ſi eius æternitatem gloriæ aliqua ex parte augere nos quoq; labore ſtudioq; noſtro poſſumus, id ne prætermittamus. Quod cùm uobis tribus facere maximè cõuenit, quibus ſingulis conficiendi maximè omniũ facultas eſt data, tum quoniã cum illo uiro ipſe etiam familiariter uixiſti, abs te id* Bembe *omnes etiam impenſius efflagitabunt.* Itaq; *non te debes luctui aut mœrori dedere: quid enim illi prodeſſe fletus ullus iam aut ægrimonia poteſt? ſed id agere, ut quam illi uitam fata breuem eſſe atq; præcipitem uoluerũt, eam tum multò maximè diuturnã facias ſcriptis tuis.* Tum *ego: Vtinam Sgiſmunde, inquam, in altero facere poſſem id, quod mones, tam graui accepto uulnere ut ne quid dolere: reciperẽ tibi quidem in altero me curaturũ, ut planè ſi quid poſſem, id experirer, nõ tam ut efflagitioni hominũ reſponderẽ: nam quæ poteſt hominũ eſſe ulla in re de illo efflagitatio, de quo nihil ſibi quiſquã promittere paulò egregiũ aut excellẽs poteſt? quàm ut illi pro ſua in me beneuolentia atq; amore pietatem meam atq; memoriã literarum conteſtatã monumentis confirmatãq; rependerẽ. Sed non poſſum dicere Sigiſmũde, quanta cũ illius corpore, ingenij animiq; mei pars atq; uis interierit.* Itaq; *neq; ad noſtra quidem ſtudia*

redire, ut conſueueram, poſſum: neq; aliquid cogitare, præter hoc unum, quo conficior, omne ſcilicet mihi meæ uitæ ſolatium atq; præſidium eſſe ſublatum. Quamobrem tuum erit, qui horum temporũ res geſtas complectendi, prodendiq́; literis laborem ſuſcepiſti, noſtri quoque Ducis hiſtoriam aggredi, cùm præſtantiſsimi ac propè diuini hominis, tum certè Iulio Pontifici Maximo hero tuo non ſolùm amore atq; beneuolentia, ſed etiam neceſsitudine cognationeq́; coniuncti. Qua in re non uereor, ne ille, ſi hæc ſentit, æternitati ſuæ optimæ proſpectũ iri non ſit exiſtimaturus. Nam qui te melius facere id poſsit, nemo ſanè eſt: nemo in hac ſcribendi ratione, maiori, quàm tu, dignitate atq; præſtantia eſt uerſatus. Quæ tibi ſi probabuntur, remq́; perinde, ut te decet facere, ſuſcipies, optimum certè atq; aptiſsimum conſolationis genus ad eius uxoris afflictæ atq; miſeræ lachrymas mœroremq́; leuandum adhibebis. Magni enim præſtantiſq́; animi mulier, & uiri ſupra omnes fœminas amantiſsima, tum ſibi illum minus ereptum putabit, cùm is in mentibus hominum atque ſermonibus, magis magisq́; ea, qua dignus eſt, gloria celebritateq́; uerſabitur. Vtinam, inquit Sigiſmundus, aut is eſſem ipſe, quem tu me Bembe quoniam eſſe maximè uis, interdum eſſe etiam putas, aut ſaltem in hac ingenij mediocritate, qua me eſſe ſentio, ocio ne egerem: aggrederer quidem opus ſi minus conſultò (permagna enim res eſt, ualentiorumq́; certè uiriũ, quàm ſunt meæ) at amanter, at officioſe, at magno animo, at egregia propenſaq́; uoluntate. Sed quid agam? an ignoras cui addictus Pontifici ſim? quàm occupato domino? quàm omniũ propè nationum, omnium gentiũ ſalutis, quietis, incolumitatis procurationem mente uerſanti, ſtudio agenti, labore contentioneq́;

neq; obeunti ſeruiam? Itaq; me quæ negocia circunſcipiant, qui circunſtent ſemper cogitationē meam quaſi montes ſcribendarū epiſtolarū non uides? ut mihi quidem multò ſæpius ſomni & cibi capiendi tempus deſit, quàm adſit horæ ſpatium, ut mihi libitum eſt, ſic uiuendi. Atq; hoc quidem diei, quod nunc uobiſcum conſumo, qui ſic conſumerem, ſi bona ualetudine uterer, profectò non haberem: eſſem enim unà cū illo profectus, ut ſoleo ſemper, cùm mihi rectè eſt. Quãobrem non modò hercle mihi nouas ad res atq; hiſtorias capeſſendas adhibere animū cogitationemq; nō licet, ſed ne illam quidem, quā aliquot iam annos cudo, quamq; ipſe commemoras, cōformare penitus atq; conficere poſſum. Quòd ſi mihi unquam tantum ocij continget, quantū homini planè ſeni, ac per totam uitā exercitato laboribus profectò æquum iam erat cōtigiſſe, dabimus ſanè operā, ne nos fruſtra monuiſſe uideare cum alijs quidem de cauſis, tum in primis, quia te exiſtimare uideo Duci me tuæ maximæ conſtantiſſimæq; fœminæ rem ad eius dolorem minuendum idoneam accōmodatamq; facturum. Magni enim eam mulierē facio, cùm propter eius reliquas innumerabiles eximiasq; uirtutes, tum uerò certè propterea, quoniā pudoris in illa & caſtitatis mira quædam incredibiliſq; in omni ætate obſeruantia atq; cultus uiguit. Perpudicarū autem nunc quidem fœminarum magna Bembe paucitas eſt. Itaq; ſic exiſtimo hac tempeſtate quaſi clariſſimum lumen, extinctis cæteris, eius mulieris pudicitiam elucere. Tum Sadoletus: Equidem cùm de Bembo, inquit, tum de alijs ſæpe permultis audiui Sigiſmunde, qui dicerent, iſtam, de qua loqueris, fœminam ſanctiſſimam profectò eſſe, multoq; maximè pudiciſſimā, eaq; uirtute magnum illam nomen apud omnes gentes adeptam,

in ore hominum multa cum laude gloriaq; uerſari.Itaq; nihil miror, quòd quaſi clariſsimũ lumen elucere illius pudicitiam dixeris. Sed quòd extinctis cæteris dixeris,id miror. An tu illam unam putas pudicam eſſe, caſtam, conſtantem, præterea neminem? Vide quid agas:nam ſi id reſcierint reliquæ, uideo tibi cum acerrimis hoſtibus bellum perpetuum eſſe ſuſceptum. Tum ille:credo,inquit,tibi hoc Sadolete planè quod dicis,omnes ſcilicet fœminas mihi acerrimas hoſtes perpetuò futuras: inuolaturas etiam tanquam in Orpheum Ciconum mulieres, ſic in me noſtras impetu facto timerem, id ſi dixiſſem, ex earum grege tam innumerabili pudicam eſſe nullam, præter hanc noſtrã,de qua loquimur, Ducem. Ita enim ſe res habet,ut quanquã caſtæ atq; pudicæ non omnes ſunt,ut leuiſsimè dicam,nulla tamen propè eſt,quæ credi haberiq; nõ cupiat.Itaq; ægrè moleſteq; ferunt,cùm non habentur. Sed non hoc ita dico,elucere in ea fœmina pudicitiæ lumẽ extinctis cæteris, quaſi quidem pudica nulla ſit, præter illam:id enim tu non rectè interpretaris:quis autem hoc ferret,ſi dixiſſem? ſed quemadmodũ ſtellæ,tametſi ſemper quidem ſunt atq; lucent, tamẽ extinctæ nobis uidentur eſſe cũ ſuũ terris lumen ſol explicuit,propterea quòd in maximi atq; clariſsimi apparitione luminis,illa ſtellarum quaſi puncta ignea hebetantur,neq; emicãt foris:ita etiã quæ in reliquis fœminis pudicitia eſſe aliquibus poteſt,eſt illa quidem pudicitia,habetq; ſuam per ſe ipſa lucem atq; ſplendorem: ſed cùm ad illius unius fœminæ pudicitiam comparatur, offunditur ſtatim, quaſi multo maiore lumine, opacaturq; ita, ut nihil propè appareat, ſed extincta intermortuaq; uideatur. Caue enim putes Sadolete,ullam unquã fœminam æquè magnũ de ſe exemplum pudicitiæ præbuiſſe,

atq;

atque illa præbuerit. Quodnam iſtud tam magnum tamq́; præclarum exemplum eſt,inquit ille? Non enim te puto ita *dicere Sigiſmunde,propterea quòd illa uiro ſuo eum pudorem præſtiterit,quem præſtari leges iubent.*Nam id permul*tæ ſanè mulieres fecerunt, quas cùm uirorum,tum honeſtatis certè amor in officio continuit. Longè maius atq; admirabilius hoc quidem eſt,inquit ille,quod dico.*Nam *illa uiro ſuo eum pudorem præſtitit, quem præſtari neq; leges,neq; mos,neq; cõſuetudo ulla iubet:poſſe* enim tantùm *fœminas, in hominum cogitationem nunquam incidit. Sed quare tu hæc de* Bembo,*cui propter illam quam cum ea muliere habet familiaritatem, exploratiora reor eſſe,quàm ſunt mihi.* Tum ego: *mihi quidem iſta exploratiſſima,inquã,ſunt:cõiectura autem conſequor Sigiſmunde, quibus de rebus dicis. Sed non cõmittam, ut quæ illa uiginti propè annos ſumma ſua uirtute conſtantiáq; reticuit (reticeri autem cùm ab omnibus,tum uel maximè uult à ſuis)ego nunc proloquar.*Hîc Philippus:*Tu uerò* Bembe,*inquit,magnã mihi cupiditatem iſto tuo ſilentio inieciſti audiendi ea,quæ hic dicit:quæ quoniam neceſſe eſt eſſe pulcherrima, de pudicitiæ enim exemplo quodam magno atq; inſolito loquitur,miror cur de illo ſilendum tibi eſſe potius, quàm cõmemorandũ putes.* Nam *quid tam eſſe abditum, aut tam reconditũ poteſt,quod ſi nobis duobus abs te proferatur, reprehenſionẽ cuiuſpiam uereare?*Tum ego:*Minimè, inquã, reticẽda mihi eſſe iſta ideo cenſeo* Beroalde,*quòd ſit aliquid,in quo quidem ueſtræ aut beneuolentiæ diffidam,aut certè,ſi ea opus ſit,taciturnitati: quarũ altera nihil eſſe poteſt ſanctius,altera nihil uerecundius.Sed quoniã, ut dixi, illa ipſa quæ id egit,ſileri ſua facinora uult, idcirco ſileo. Sileri aũt uelle ideo illã puto, quòd*

cùm ſunt ipſa uix quidem credibilia propter inſolentiam, tum mulier ſua conſcientia cõtenta, hominũ rumores prædicationemq́; nullis in rebus aucupatur, minimeq́; omniũ ei rei ſtudet, ut ſi quid ipſa bene recteq́; fecerit, id ſibi laudem undecunq; poteſt pariat: quin ſæpe in eo multò etiam negligentior eſt, quàm uelim. Quamobrem referat, ſi ei ita uidetur, Sigiſmundus, ita tamen ne emanent ea latius: id enim ego à uobis Beroalde atq; Sadolete peto. Hîc tum illi Sigiſmundum intuentes, explicaret enarraretq́; rem cùm ſe cupere magnopere oſtendiſſent, ſuamq́; mihi fidem eius rei ſe in ſilentio futuros obligauiſſent, Ego quidem, inquit Sigiſmundus, referam: uobis enim gerere morem uolo. Sed quam tu ab his taciturnitatẽ requiris, ea nihil opus Bembe eſt, ut uidetur. Nam quæ taceri uis, ſunt iam illa quidem multis hominibus cognita, neq; reticeri amplius ullo modo poſſunt, non planè mulieris ulla culpa, ſed, quoniam ita ſibi oportere is magnopere credidit, eius uiri. Itaq;, quando ita uultis, num idem uobis de illa fœmina poſthac exiſtimandum ſit, quod ego certè iampridẽ exiſtimo, ut iudicare poßitis, rem præclarã admirandamq́; cognoſcite. Guidum Vbaldũ conſtat, ſiue corporis & naturæ uitio, ſeu, quod uulgò creditũ eſt, artibus magicis ab Octauiano patruo propter regni cupiditatẽ impeditum, quarũ omnino ille artiũ experientißimus habebatur, nulla cum fœmina coire unquã in tota uita potuiſſe, nunquã fuiſſe ad rem uxoriam idoneum. Huius aũt imprudens ipſe rei adhuc omnino ignarusq́; cùm eſſet, experimentumq́; uirilitatis ulla cum fœmina nondum cœpiſſet, id enim cauerat diligentißimè patruus, nubit ei hæc puella Franciſci Gonzagæ ſoror cum Mantuæ regno, quod quidẽ ab antiqua maiorũ ſuorum ſerie acceptũ atq; traditũ poßidet,

det,longè nobilis,tum in rebus bellicis magni atq; præclari uiri. Itaq; impubis admodum atq; tener ſuſcipiendæ ſobolis ſtudio, quippe in quē unum huius tam egregiæ familiæ propagandæ ratio ſpesq; omnis incumbebat,ducit uxorem domum. Vno in lectulo cubant annos duos, cùm ille interea, quid planè poſſet, experiretur. Itaque tandem cùm ſe fruſtra periculum facere animaduertit, mœrens dolensq; uxori aperit, putare ſe magicis impediri, quo minus uirum illi oſtendere ſeſe poſsit: ſe miſerrimū ac porrò infelicißimum nuncupat,qui cùm ſpe liberorū careat,tum illi nullam de ſe uoluptatē afferre poßit,quā illa iure coniugij meritò expetat: demum uideat,id ſi reſciatur,ſuis ſe populis atq; omnibus planè gentibus deſpectui futurum. Mulier,quæ multò antè id,quod erat,rata,nihil apud uirum queſta unquā fuerat,nullum ulli mortaliū uerbum ea de re fecerat,tum illum ſolata hilari uultu orat,ſuſtineat feratq; fortiter fortunæ iniuriam:multos fuiſſe olim Reges,eſſe aliquos etiam tum,qui liberorum ſpe deſtituantur: præſtare aliquando nullam ſobolem habuiſſe, ita ſæpe à bonis parentibus mali filij flagitioſiq; procreantur. Quod ad ſe attinet, bono animo iubet eſſe,nihil ſeſe minus eum amare, aut in poſterum amaturam affirmat: quē quidem domo pudicitiæ ſuæ florem ad illum attulerit,eum ſe uſq; ad rogum perlaturam:ut quando ipſe, cui ſe deſtinauerat,uti illo perfruiq; non poßit, nemo homo unquam perfruatur: tum daturam operam, ut quod biennium omnes mortales, ipſam etiam celauerit nutricē ſuam, id ex ſe reſciri nunquam poßit. Vtq; dicit, etiam facit. Itaq; quatuor atq; decem amplius annos unà uiuunt, cùm interea non ſolum populi,ſed ipſi etiam eorum familiares intimiq; ſterilitatis culpam ad mulierem potius traducerent.

quàm ad uirum: ita eius planè rei nihil unquam reſcitū eſt, neq; nunc quidem eſſet, niſi eius ipſe uir, omnia quemadmo dum ſe habebant, aperuiſſet eo tēpore cùm is à Cæſare Borgia domo expulſus ad Gallorum Regem, cuius in manu tum res erant, implorandi auxilij cauſa Mediolanum ſe contulerat. Nam Rex in citeriorem Galliā cùm traieciſſet, apud Inſubres, quos quidem populos paulò antè ſuis prioribus regnis adiecerat, cōmorabatur. A quo cùm nihil impetrauiſſet, erat enim is Alexandro Borgiæ Pont. Max. Cæſaris patri fœdere officijsq; coniunctiſſimus: uitæ etiam ſuæ certior factus eſſet inſidias ab illis fieri, diuortiū cum uxore faciendi, quandò ipſe cum ea rem nunquā habuiſſet, ſeq; ad ſacerdotiū cōferendi ſpem eis dedit. Quod cùm illi tanquā offam arripuiſſent, ita enim in Guidi Vbaldi regno propter mirū populorū in illum amorē nutante atq; labente cōfirmari ſe uidebāt, rem ad Regē detulere. Itaq; is an ita eſſet de Guido Vbaldo cùm petijſſet, ille autē annuiſſet, res ita ſciri cœpta eſt, breuiq; poſtea tempore in multorū hominum notitiā co gnitionemq; permanauit: quam tu quidem Bembe tantopere ſilentio ut contineatur, poſtulas. Atq; his rebus omnibus Iulius nondū quidem Pont. Max. apud ipſum Regē cùm eſſet, nō interfuit ſolùm, ſed planè etiam præfuit: quo uno adiutore ſuarum fortunarum omnium Guidus Vbaldus plurimùm utebatur, in eiusq; fide atq; conſilio ſui in patriā reditus, omnem ſpem rationemq; poſitam atq; cōmendatam habebat. Sed ut ad mulierē redeam: non iam illa unam præclarè tantummodo rem, ſed in una re, res præclaras plurimas atq; permagnas ſanè confecit. Nam primùm quidē om nium cùm facere diuortiū lege poſſet, homini enim ad coniugium exercendum minimè habili nupſerat, planè noluit.

Itaq;

Itaq; cùm ſuſcipiendæ prolis atq; liberorum ſpei, quam iam animo conceperat, cuiusq; rei cura ad Reges *maximè atq;* Reginas *pertinet: habent enim ipſi regna, quæ quidem uti liberis relinquere dulciſſimum ſuauiſſimumq; eſt, ita exteris alienisq; moleſtiſſimum: tum ijs quas ex cõiugio fœminæ in tota uita capiunt uoluptates, pudicitiam caſtitatemq; forti atq; conſtanti animo prætulit: ad quas quidem uoluptates & natura illam uti omnes, et delitiarũ affluentia propter familiæ amplitudinẽ ſplendoremq; præter cæteras, & inſtitutio uitæ ad uirum capiendum, demũ iam capti atq; in ſinum recepti conſuetudo uſus non modò illam excitare, ſed planè accendere atq; inflammare penitus debuerũt.* Deinde *autem ita prætulit, ut tametſi illas ipſas uoluptatũ illecebras atq; inuitamenta quotidie ante oculos atq; ipſis in ulnis haberet, à uiro enim, quo ita melius rem celarent, nullo tempore diuellebatur, uinci tamen ſe frangiq; ab ijs nunquam ſineret, nunquam animum induceret, ut cùm ſimulatæ uoluptatis ſpecie ſingulis propè noctibus pertentaretur, ueram ſemel uoluptatem uellet tandẽ, qualis eſſet, experiri.* Nam *cæteræ quidem mulieres, quæ perpetuo pudicitiam coluerunt ſuam, uel ſe ſacris dediderunt, à cœtuq; atq; omni cõſuetudine quamlongiſſimè uirorum in clauſtra atq; ſepta ſacrarũ ædium ſeſe abdiderunt, uel omnino ipſæ nunquam nupſerunt: in parentum autem ſuorum domibus à uirorum uſu atq; conuictu, quantum fieri potuit, abſtinuerũt.* Hæc *uerò mulier in mariti domo, in ſplendore conuentuq; hominũ, in iocis, in licentia, in libertate maritali, in audiendis ijs quæ uirginibus reticentur, nuptis ac uirum expertis non ita, in ipſo uiri thalamo atq; lecto, in eius deniq; ſinu uiuebat, amore deliteſcebat, cõplexu, qualiſcunq; is eſſet, conſouebatur.*

ut cùm permagnum perq; arduum fuerit illam ſe uirginem ſeruare uoluiſſe, tum planè mirum ac propè incredibile potuiſſe. Itaq; quod in reliquis fœminis ſummum laudis genus eſt, fuiſſe ſemper uirginē, id ſanè in illa pulchrum quidem atq; præclarum eſt. Sed habet aliud quo longiſsimè ſuperetur: nam in eo uitæ genere fuiſſe illam ſemper uirginē, id uerò multò præclarius atq; diuinius fuit. Non enim ſuum ipſius ſolummodo ſenſum in eo, atq; innatam puellis omnibus ingenitamq́; à natura experiundi uiros uoluptatē propenſionemq́; compeſcuit, ſed multarū etiā rerū mores atq; naturam peruicit. Quæ res enim ſingulæ alias mulieres mouent, itaq; ijs abſtinent, cùm abſtinere uiris cupiunt, eæ illā omnes nihil mouerunt, earū illa uires omnium atq; acumen retudit. Quamobrē cæterarum laus impartienda illa quidem eſt multis rebus, quæ certè ipſis, quemadmodum dixi, ad retinendam pudicitiā plurimum opis atq; præſidij afferunt: habent enim conſimiles ſibi fœminas plerunq;, quibus cum uiuūt, quas cùm uident in eadem uitæ ratione uerſari, accenduntur ſtudio, adiuuanturq́; imitatione: habent ſacrarum ædium parietes, qui non modò aditus difficultate uiros pellaces atq; improbos repellere, ſed antiqua ſæpe religione ſacrorum etiam non pudicas cogitationes uidentur arcere: habent patrum & matrum & ſuorum ora uultusq́;, quos obſeruant & uerentur, qui ſemper adſūnt, & quam ſemel eæ uiā ingredi ſemitamq́; uoluerunt, in ea illa progredi etiā taciti hortantur. Optio etiam ipſa uitæ uoluntasq́; quantū facit? ut cùm te uni parti dederis, tanquam in bello eos relinquere quos ſequutus ſis, ſic illam deſerere turpiſsimum planè atq; indigniſsimum uideatur. Quid ipſe uſus atq; inſtitutio, nónne ad omnem uitæ rationem plurimum conferunt?

ut mul-

ut multò facilius id fiat, quod uſu iam docti facimus, quàm id, quod eſt repentè conficiendum. Itaq; ut dixi, communicanda eſt cæterarum fœminarum laus cum multis rebus, & eius portio ſæpe quidem permagna, ſemper autem aliqua illis danda. At uerò ſuæ gloriæ tua Bembe Dux nullam rem ſociam habet, nullius adiumento ad illam promerendam eſt uſa. Totum illud, quantumcunque eſt, quod quidem maximum atq; infinitum eſt, ipſius proprium eſt atq; ſuum. Ipſa ſibi debet, ipſa ſe audiuit, ipſa ſibi ſe ad imitandũ propoſuit, exemplum enim ullum non habebat: ipſa id egit, quod ne faceret, multa illam ſemper ſunt dehortata: ut faceret, nullum adiutorem unquam habuit, nullum admonitorem, præter ſe: nullius uocem aut nutum hauſit, præter ſuum. Poſtremò quanti illud faciendum eſſe ducitis, mulierem nihil unquam eſſe queſtam non modò apud uirũ, ſed ne apud propinquos quidẽ, de illa fortunæ in ſe tam inſigni iniuria? nihil unquã lamentatam apud fratrem, apud ſororẽ, ac ne uerbo quidẽ uno rem ſuarum intimarum multóq; maximè fidiſsimarum ulli per tot annos aperuiſſe? tum nullũ ſibi ex eo nomẽ quæſiſſe, ex quo ſi quæreret, maximã uerißimamq; gloriã à ſe quæſitum iri perſpiciebat? utq; unius hominis puſillam infamiam atq; notam caueret, omnium hominum uberrimas de ſe laudes præconiaq; deſpexiſſe? ſua tantùm conſcientia contentam, nullam à ſuis, nullam ab exteris admirationem ſuæ conſtantiæ fortitudinisq; appetiſſe? Quod quidẽ eo maius atq; illuſtrius eſt, quo laudem quærere, quæ rectè factis atq; uirtute proueniat, in laudum genere maximè reponitur, maximè hercle honeſtißimum ſemper atq; pulcherrimum fuit. Itaq; ut eò redeam unde huc defluxit oratio, reliquarum quidem mulierum omnium, quas uidimus, aut de qui-

moleſtè fero: quæ quidem cùm ad eius ipſius de qua loquimur laudem atq; gloriam, tum ad aliarum mulierum omnium, ut ipſe ais, decus atq; ornamentum pertinent. Gaudeo autem, quòd me autore non reſciuntur, qui profectò contra illius uoluntatem atque ſententiam neque facere neque dicere quicquam debeo. Sed non omnes illius mulieris laudes atqueadeo uniuerſa rectè facta uno nomine pudicitiæ comprehenduntur. Multas alias bonas præclarasq; artes eius animus poßidet: multis abundat ornamentorum generibus: multis uirtutibus, quaſi fontibus ſcatet. Nam ut ea prætermittam, quæ cùm mulierum propriæ ſint, à muliere tamen niſi planè proba non expetuntur, innocentiam, pietatem, ſanctitatē, religionem, obſequium in uirum, diligentiam in familiares, ſtudium in omnes, moderationem in priuatis rebus, ſplendorem in publicis, cæteraq; eius generis, quæ quidem in ea ſumma omnia eximiaq; conſpiciuntur: quid illa tandem Sadolete, quæ porrò in maximis admiramur uiris, quàm incredibilia, quàm illi propè diuina contigerunt? urbium populorumq; regendorum ſcientia, legum & iuris dicendi cognitio, regni procuratio, nō illa quidem inſolens elataq;, ſed grata ciuibus, iucunda plebi, municipibus optabilis, expetita negociatoribus, accepta publicanis, agrorum cultoribus mitis, æqua ſocijs, probata exteris, omnibus denique omnium ordinum, omnium ætatum hominibus commoda planeq; popularis? tum animi in aduerſis rebus magnitudo, moderatio temperantiaq; in ſecundis, prudentia, ſapientia, unus idemq; ſemper uultus, uigilantia, labor, nihil temporis ſine negocio eſſe, nihil non modò ſine magno conſilio facere unquam aut dicere, ſed ne aliud quidem quicquam, niſi optimè hominum de genere promeren-

do dies & noctes cogitare: uirum deniq; ita agere, cùm abeſſet uir, ut neque uirum neq; fœminam deſiderares: fœminam autem, cùm adeſſet, ita præſtare, ut tamen illam diceres uelle ſe minorem, quàm ſit, uideri: poſtremò in reos quàm placabiles animaduerſiones, quantæ in miſeros afflictosq; condonationes, quàm honeſtæ munerum declarationes in bonos uiros: deniq; quanta in hoſpites elegantia, liberalitas, quanti honores, quàm larga, quamq; hilaris ſuſceptio. Nemo hercle Rex, *nemo magnus uir in eius regno hiſce tēporibus atq; illos intra fines fuit, quin, ſi modò illam uiderit, planè inuitus diſceſſerit, atq; ita tandem diſceſſerit, ut iuraret nullo ſe in loco uſquā aliàs aut elegantius aut amicabilius receptum hoſpitio fuiſſe: nihil ſeſe illa fœmina magnificentius, nihil ſanctius, nihil humanius, nihil denique maius atque admirabilius unquam uidiſſe, nihil orbem terrarum habere.* Neque uerò *meo quidem iudicio malè ſentiunt, qui ſic ſentiunt: ſentiunt autem planè omnes, qui ſemel illam ſunt alloquuti.* Nam *cùm eſt mulier corporis certè proceritate atque habitu, oriſq; pulchritudine & oculorum totiusq; uultus mira quadam & dulci uenuſtate atq; manſuetudine longè amabilis: quanquam hæc conſpectiora certè multò omnia illuſtrioraq; olim fuere, nunc defloreſcere decor ille formæ eximius, atq; flacceſcere hilaritas non tam quidem annis expulſa, quàm etiam fracta laboribus atque curis obruta incipit: tum ita grauiter, ita prudenter, ita ſcitè, ita blandè ac lepidè loquitur, ita purum recti animi ſenſum, atq; omnibus bonis moribus excultam mentem ſingula eius uerba ſapere, atq; olere propè dicam ſpiritus & uoces ipſæ uidentur, ut is lapideus planè ſit, qui unam cum illa muliere ſeſsiunculā omnibus omnium mulierū de-*

licijs

licijs uoluptatibusq́; non præferat. Itaque proxima æſtate Beroaldus domum Roma per Flaminiam proficiſcens, eam mulierem de itinere meo ductu cùm ſalutauiſſet, aſpectu eius ſuauiſsimisq́; ſermonibus mirum in modum delectatus, mihi maximas gratias egit, qui ei autor, ut omnium uirtutum exemplar aſpiceret, ſic enim illam appellabat, extitiſſem. Tum Beroaldus: Equidem, inquit, maximas tibi gratias atq; immortales & egi Bembe tunc, & nunc habeo, ſemperq́; habebo, quòd illa de fœmina ea ut præſens cognoſcerem effeciſti, quæ ne mentiar, narranti tibi antea non credebam. Putabã enim te propterea, quoniã eius ſummopere uirum atq; ipſam amares, coleres, ipſi uerò multa in te neceſsitudinis officia familiaritatisq́; cõtuliſſent, in illis narrandis amore atq; beneuolentia duci. Sed ut primùm illã uidi, ſalutaui, alloquutus ſemel atq; iterũ ſum, tum profectò intellexi & te apud me nihil ſupra ueritatẽ loquutum: & ipſam porrò efficere ſua præſtanti ſingulariq́; uirtute, ut nihil poſsit ulla de fœmina tam egregiũ, tam amplũ, tam laudabile, nihil tam ſingulare atq; magnificũ, nihil tam extra conſuetudinem aliarũ matronarũ poſitũ uerbis dici, quod ipſa re æquare tueriq́; nõ poſsit. Itaq; multas ſæpe fœminas uidi, audiui etiã eſſe plures, quæ certarũ omnino uirtutũ, optimarũ quidẽ illarũ atq; clariſsimarũ, ſed tamẽ perpaucarũ ſplendore illuſtrarẽtur: in qua uerò omnes collectæ cõiunctæq́; uirtutes conſpicerentur, hæc una extitit, cuius omnino parẽ atque ſimilem, aut etiam inferiorẽ paulò, nõ modò nõ uidi ullam, ſed ea ubi eſſet etiam ne audiui quidẽ. An exiſtimas Sadolete ijs illã bonis artibus tot atq; tantis, quas modo Bembus cõmemorauit, tantummodo abundare, præterea nullis? Falleris, ſi id exiſtimas. Nam quid tibi ego dicã de ſtudijs no

ſtris mitioribus, quæ mulierũ quidẽ ingenijs captu eſſe diffi cillima iudicãtur, uſu uerò etiam alieniſſima? quàm illa multa in his uidit, multa didicit, multa quotidie quærit de ſuis? Tum quo iudicio eſt, ſi quod uel nouũ illi poëma recites, uel uetus? quàm pauca illam fugiũt? Aliud mehercùle in uita egiſſe mulierẽ nihil diceres, ſi illã audieres. Solutã uerò eius orationẽ ſi uideas, Dij boni, quàm Xenophonteo melle illitos omnes eius codicillos atq; pagellas dices. Itaq; doctrinæ ſtudijs claros homines quanti faciat, quàm libenter uideat, quantis honoribus proſequatur, cùm eò te conferes, facilè perſpicies: quò tamen ſi te prius contuliſſes, quàm aggreſſus eſſes Curtiũ tuum, iaceret puto ille ſuo in lacu ſine ullis tuis honoribus, quos quidem illi maximos ac prorſus immortales tribuiſti: ſed quam tibi Apollo tuus in eius magnanimi uiri præclaro facinore heroicis illuſtrando feliciſſimã operam nauauit, eam tu profectò ad huius mulieris laudes uirtutesq; celebrandas Deo etiam libentiſſimo contuliſſes. Hæc ab illis cùm dicerentur, puer ad Sigiſmundum uenit nuncians à Pontifice tabellarios properè ueniſſe cum literis: quibus admiſſis, ille ad legendas literas ſeſe dedit: nos, quoniam diei paulùm admodum ſuperabat, diſceſſimus.

P. BEMBI DE GVIDO VBALDO
& Eliſabetha Vrbini ducibus,
finis.

103.697